

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALE
POLİTİKASININ ANALİZİ

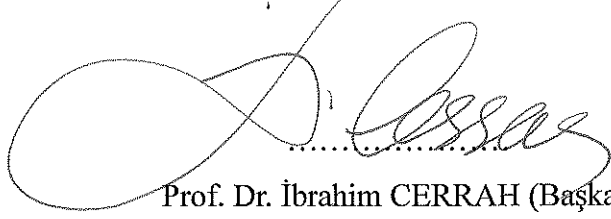
DOKTORA TEZİ
Ufuk TAŞCI

Danışman
Prof. Dr. Hasan Hüseyin ÇEVİK

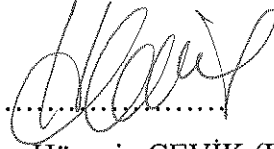
Ankara – 2013

ONAY

Ufuk TAŞCI tarafından hazırlanan “Türkiye’de Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Analizi” başlıklı bu çalışma, 01.11.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

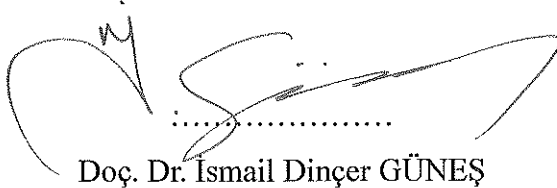
Prof. Dr. İbrahim CERRAH (Başkan)

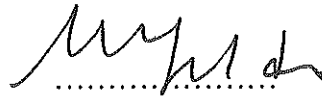
Prof. Dr. Hasan Hüseyin ÇEVİK (Danışman)

Prof. Dr. Turgut GÖKSU

Doç. Dr. İsmail Dinçer GÜNEŞ

Doç. Dr. Mete YILDIZ

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Tarih 01.11.2013

Ufuk TAŞCI

ÖZET
T.C.
Polis Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı
Türkiye’de Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Analizi
Hazırlayan: Ufuk TAŞCI
Doktora Tezi
Tez Danışmanı: Prof Dr. Hasan Hüseyin ÇEVİK
2013, 332 sayfa

Türkiye’de düzenlenen toplumsal olayların miktarının oldukça fazla olduğu bilinmesine rağmen polisin olaylara müdahalesinde yeterli ve standart politikanın geliştirilmediği gözlenmektedir. Hâlbuki polis faaliyetleri arasında doğrudan özgürlükleri ilgilendirmesinin yanında kolektif olarak kullanılan bir hak olması, polisin toplu olarak müdahale etmesi, tüm aktörleri, hukuki, siyasi ve sosyal alanları dikkate alan politikanın belirlemesini zorunlu kılar. Tez bu anlamda Emniyet Genel Müdürlüğü’nün toplumsal olaylara müdahale politikasının analiziyle ilgilidir.

Politika belirleme sürecinde aktörlerin etkisi farklı olmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü oldukça fazla aktörün etkisi altında toplumsal olaylara müdahale politikası belirlerken, basının söylemlerinden, yasal düzenlemelerden, uluslararası kurumların söylem ve kararlarından, Sivil Toplum Kuruluşlarının taleplerinden, toplumsal olayın çıkış nedenlerinden, siyasal etkilerinden ve sonuçlarından etkilendiğini söylemek mümkündür.

Tezde, toplumsal olaylara müdahalede politikasının analizi amacıyla geniş bir literatür ve arşiv araştırması incelemesiyle, alanda çalışanlar ve merkezde politika belirleyenlerle mülakatlar yapılarak toplumsal olaylara müdahale politikasının analizi yapılmıştır. EGM’nin kendi alanı içerisinde tüm aktörleri dikkate alan politika belirlemeye çalıştığı söylenebilir. Buna rağmen Türkiye şartlarında sosyal, hukuki ve siyasi nedenlerden dolayı ve mevcut bürokratik gücünün eksikliğinden dolayı etkili ve standart politika belirlemekte zorlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Politika Analizi, Toplumsal Olay, Gösteri, Müdahale, Polis.

ABSTRACT
Police Academy
Institute of Security Sciences
Department of Security Strategies and Management
The Analysis of The Policy of Intervention to Social Events in Turkey
Ufuk TAŞCI
Ph. D. Dissertation
Supervisor: Prof. Dr. Hasan Hüseyin ÇEVİK
2013, 332

Turkish police face enormous social events in Turkey comparing to other countries and it is an observed that police do not improve enough and standard policy on how to intervene and control such events. Police should determine policy by taking into account other actors like law, political and social because enforcing law needs a balanced action between security and freedom of the people's lawful demonstrations. In this aspect, the dissertation focuses on the analysis of the General Directorate of Security' intervention polices to the social events.

Actors in the process of determining the effect of a policy are different. It is possible to say that General Directorate of Security is affected by discourses of the press, legal arrangements, and decisions of the international institutions and demands of non-governmental organizations while it determines to the politics of intervention to the social events.

In order to fully understand the background of such complex issue, this dissertation explores the extensive literature, secondary data analysis, archive, and interviews with field workers and the officers in the central office who determine about the policy. It is argued that General Directorate of Security is trying to determine about the policy taking into consideration of all the respected actors. Despite this, it is hard to determine effective and standard policy because of the social, legal and political reasons and existing of deficiency of bureaucratic power in Turkey.

Key Words: Public Policy Analysis, Social Events, Demonstrations, Intervention, Police.

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALE POLİTİKASININ ANALİZİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI.....	II
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TOPLUMSAL OLAYLARA KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1 POLİSİYE OLAYLAR OLARAK TOPLUMSAL OLAYLAR....	11
1.2 TOPLUMSAL HAREKETLER VE TOPLUMSAL OLAYLAR...	14
1.3 ÖZGÜRLÜKLER YÖNÜYLE TOPLUMSAL OLAYLAR.....	15
1.4 MUHALEFET ETME ARACI OLARAK TOPLUMSAL OLAYLAR.....	19
1.5 GENEL OLARAK POLİSİYE TOPLUMSAL OLAY TÜRLERİ	20
1.5.1. Ani Gelişen Toplumsal Olaylar.....	21
1.5.2. Gösteri Yürüyüşleri.....	22
1.5.3. Genel Toplantılar.....	25
1.5.4. Özel Toplantılar.....	27
1.5.5. Basın Açıklamaları.....	29

1.5.6. Öğrenci Eylemleri.....	32
1.5.7. İşçi ve Memurların Sendikal Eylemleri.....	34
1.5.8. Diğer Etkinlikler ve Sivil İtaatsizlik Eylemleri.....	35
1.6 TÜRKİYE’DE DEVLET, KAMU POLİTİKALARI, TOPLUMSAL OLAYLAR VE POLİS.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALEDE ROL OYNAYAN POLİS TEŞKİLATI DIŞINDAKİ AKTÖRLER

2. TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALEDE ROL OYNAYAN AKTÖRLER.....	47
2.1. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM).....	48
2.1.1. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine Yönelik Anayasa Değişiklikleri.....	48
2.1.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda ve İrtibatlı Kanunlarda Yapılan Değişiklikler.....	50
2.1.3. TBMM’nin Toplumsal Olaylara Yönelik Denetim Faaliyetleri.....	55
2.2. İçişleri Bakanlığı ve Mülki Amirler.....	57
2.3. Yargı Kurumları.....	62
2.4. Siyasi Partiler.....	63
2.5. Silahlı Kuvvetler (Genelkurmay, Kara Kuvvetleri Komutanlığı vd.).....	65
2.6. Medya.....	69
2.7. Sivil Toplum Kuruluşları.....	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALEDE POLİS
TEŞKİLATI

3.1. EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALEYE YÖNELİK YAPILANMASI.....	89
3.1.1. Güvenlik Dairesi Başkanlığı.....	90
3.1.2. Güvenlik Şube Müdürlükleri.....	96
3.1.3. Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri.....	100
<i>3.1.3.1. Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin Toplumsal Olaylara Müdahaleye İlişkin Görevleri.....</i>	102
<i>3.1.3.2. Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin Daire Başkanlığındaki ve İllerdeki Kuruluş Esasları.....</i>	104
<i>3.1.3.3. Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin Personel Kaynağı Ve Yeniden Yapılanmasına Yönelik Düşünceler.....</i>	108
3.1.4. Güvenlik Şube Müdürlükleri ve Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri Arasındaki Toplumsal Olaylara Müdahalede İlişkileri ve Sorunlar.....	114
3.2. TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL OLAYLARDA POLİSE DÜŞEN GÖREV, UYGULAMA VE POLİTİKALARI.....	117
3.3. POLİSİN TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALE ARAÇLARI, EĞİTİMLERİ VE POLİTİKALARI.....	144
3.3.1. Polisin Toplumsal Olaylara Müdahalesi ve Etkileri.....	144
3.3.2. Polisin Toplumsal Olaylara Müdahalede Kullandığı Araçlar ve Yöntemler.....	149
<i>3.3.2.1. Ateşli ve Ateşsiz Silahlar ve Diğer Araçlar.....</i>	153
<i>3.3.2.2. Atlar ve Köpekler.....</i>	159

3.3.2.3. Göz Yaşartıcı Gazlar.....	160
3.3.2.4. Görünen veya Görünmeyen Teknik Araçlar.....	166
3.3.2.5. Müzakere.....	168
3.3.2.6. Toplantıları Görüntülü Kayıt Altına Alma.....	177
3.3.3. Toplumsal Olaylarda Polis Yaralanmaları ve Önleyici Politikalar.....	181
3.3.4. Polis Akademisi ve Polis Okullarında Toplumsal Olay Eğitimleri.....	188
3.3.5. Toplumsal Olaylara Müdahalede Hizmet İçi Eğitimleri...	190
3.3.5.1. Çevik Kuvvete Yönelik Hizmet İçi Eğitimleri.....	191
3.3.5.2. Güvenlik Şubeye Yönelik Hizmet İçi Eğitimleri.....	201
3.3.5.3. Hizmet İçi Eğitimlerine Yönelik Tavsiyeler.....	204

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALE POLİTİKASINDA YASAL DÜZENLEMELER, İLKELER VE ZOR KULLANMA

4.1. YASAL DÜZENLEMELERDE TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ VE POLİSİN MÜDAHALE YETKİLERİ.....	209
4.1.1. Uluslararası Sözleşmelerde Toplanma Hakkı.....	209
4.1.1.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesindeki Düzenlemeler.....	209
4.1.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki Düzenlemeler....	210
4.1.1.3. Diğer Uluslararası Sözleşmelerdeki Düzenlemeler.....	210
4.1.2. Uluslararası Andlaşmalar ve Kuruluşların Toplumsal	

Olaylara Müdahale Politikasının Belirlenmesindeki Rolü.....	211
4.1.3. Türk Hukukunda Toplanma Hakkı ve Sınırları.....	216
4.1.3.1. Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Anayasal Toplanma Hakkı.....	216
4.1.3.2. Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Yasal Toplanma Hakkı.....	218
4.1.3.3. Toplanma Özgürlüğüne Getirilen Yasal Kısıtlamalar.....	221
4.1.4. Toplumsal Olaylarda Devletin Sorumlulukları.....	227
4.2. TOPLUMSAL OLAYLARDA ZOR KULLANMA.....	229
4.2.1. Uluslararası Mevzuatta Zor Kullanma.....	230
4.2.2. İç Mevzuatta Zor Kullanma.....	232
4.2.3. Zor Kullanmada Meşruiyet.....	239
4.2.4. Toplumsal Olaylarda Aşırı Güç Kullanma Nedenleri.....	240
4.2.5. Toplumsal Olaylara Müdahalede Geliştirilmeye Çalışılan Zor Kullanma Politikaları.....	258
4.2.6. Toplumsal Olaylarda Orantısız Güç Kullanmayı Önlemeye Yönelik Tedbirler ve Personele Yönelik Yapılan İşlemler.....	263
4.2.7. Güç Kullanma Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi.....	266

BEŞİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALE POLİTİKASININ OLUŞTURULMASININ VE UYGULANMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	269
5.1. Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Oluşturulması Ve Uygulanmasında Polis Teşkilatı Dışındaki Aktörlerin Değerlendirilmesi.....	270
5.2. Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Oluşturulması Ve Uygulanmasında Bir Aktör Olarak Polis Teşkilatının	

Değerlendirilmesi Ve Öneriler.....	275
5.3. Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Oluşturulması Ve Uygulanmasında Yasal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi.....	284
SONUÇ.....	295
KAYNAKÇA.....	300
ÖZGEÇMİŞ.....	332

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	: Anayasa
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C	: Cilt
CGK	: Ceza Genel Kurulu
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
EMASY	: Emniyet Asayiş Yardımlaşma
A	
EÖDT	: Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
C	: Cilt
ÇK	: Çevik Kuvvet
ÇKŞM	: Çevik Kuvvet Şube Müdürü veya Müdürlüğü
CMUK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
GDB	: Güvenlik Dairesi Başkanlığı
GDBKY	: Güvenlik Daire Başkanlığı Kuruluş Yönetmeliği
GŞM	: Güvenlik Şube Müdürlüğü veya Müdürü
HRW	: Human Rights Watch
İB	: İçişleri Bakanlığı
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
KESK	: Kamu Emekçileri Sendikası Konfederasyonu
PÇKY	: Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
ss	: sayfa sayısı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
RG	: Resmi Gazete
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK	: Türk Ceza Kanunu
TGYK	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu
TGYKU	: Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair
DY	Yönetmelik
TOGPH	: Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına
UEDY	Yönerge
UPEM	: Uluslararası Polis Eğitim Merkezi
TOMA	: Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı
TTB	: Türk Tabipler Birliği
YGT	: Yargıtay

GİRİŞ

Bu tezin konusu genel olarak Türkiye’de toplumsal olaylara müdahale politikasının analizidir. Toplumsal olaylar daha çok polisin görev alanı olan kentsel alanlarda yoğunlaştığı ve Türk Emniyet Teşkilatı özellikle uygulamada başlıca rol oynayan aktör olduğundan konunun analizi Türk polisi açısından yapılacaktır. Ancak süreçte rol oynayan her türlü kurum ve kuruluş tezin kapsamındadır. Toplumsal olaylara müdahale önemli bir kamu politikası olup, bir kamu politikasının anlaşılması için politikanın parçalara bölünerek ayrıştırılması, parça ve bölümlerin incelenerek detayların ortaya konması gerekir.

Günümüzde toplumsal olayların, ulusal ve uluslararası alanda yarattığı etkiler dikkat çekicidir. Geleneksel devletlerde, kitlesel hareketler olarak gözüken isyan hareketleri, mutlak otoriteye kesin bir başkaldırı olduğundan, devlet sisteminin bölünmesi ve parçalanması da dâhil iç politikayı aşan neticeler doğurmakta iken günümüz demokratik toplumlarında, toplulukların tepkisini şiddete başvurmadan demokratik bir şekilde gösterebilmesi beklenir (Tilly, 2008). Bununla birlikte kitlesel hareketlerin isyana dönüşebilme, yönetimleri ve hükümetleri yasal olmayan yollardan devirmenin bir yolu veya yöntemi veya ülkelerin iç problemlerinden faydalanmak isteyen diğer ülkelerin kitleleri harekete geçirerek diğer ülkeyi zayıflatma aracı (Sandıklı ve Kaya:2013) olarak kullanılabilme riskinin varlığı da göz ardı edilmemelidir. Bu açıdan günümüzde yarattığı etkileriyle toplumsal olaylar, basit birer polisiye faaliyetler olarak gözükmekten çıkarak, farklı aktörlerin etkilerinin olduğu bir alan olarak görülmeye başlanmıştır.

Toplumsal olaylar, hükümet edenlerin geniş anlamda siyasi sorumluluklarını harekete geçirecek olan önemli bir araç olarak görülür. Çünkü toplumsal olayların ve protesto hareketlerinin hedefleri genellikle kamu politikalarını etkilemektir. Ancak hem toplumsal olayların etkilerinin kamu politikaları analizinde çoğunlukla göz ardı edildiği hem de politik etkileri oldukça fazla olan toplumsal olaylara (Özen ve Özen, 2010:37) polisin müdahalelerinin analizinin yapılmadığı söylenebilir. Hatta toplumu derinden etkileyen, önemli siyasi ve ekonomik sonuçlar doğuran olaylardan sonra polisin toplumsal olaylara müdahale politikasının kamuoyunca tartışılmaya başlandığı ise bilinen bir gerçektir.

Kurumlar, kuruluş amaçlarına göre yapılanmaları ve tabi oldukları resmi düzenlemelerle, uygulanan kamu politikaları süreçlerinin tüm alanlarında etkili olan aktörler olarak kabul edilir. Bununla beraber tek başına Emniyet Genel Müdürlüğü'nün (EGM) toplumsal olaylara müdahale politikasının analizi yeterli olmayacağı düşünüldüğünden, bu kurumun politikalarında rol oynayan ve önemli görülen aktörler ve yasal düzenlemelerle beraber incelenmesi gerekli görülerek çalışmaya dâhil edilmiştir. Toplumsal olayların yapıları gereği büyük kitleleri etkilemesi nedeniyle adli ve idari boyutlu geniş bir perspektiften müdahale politikalarının analizinin yapılmasına ihtiyaç vardır. Ancak medyanın, Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK), siyasi ve uluslararası aktörlerin de toplumsal olaylara müdahale politikasının belirlenmesinde önemli aktörler olduğu düşünüldüğünden bu kurumlarda incelenmiştir.

Polis, modern devletlerde güç kullanmaya muktedir bir kent mesleği olarak görülür. Modern devlet, şiddet tekeli tamamiyen kendi bünyesine katmış, hukuki zemine oturtmuş ve yetkili kurumlarca bu gücün kullanılmasının yolunu açmıştır. Böylece güvenlik aktörleri devlet denetimi altına alınmıştır. Bu gelişme geleneksel devlet şekillerinde kralın sorumlulukları altında olan asayişin sağlanması, adalet ve dış savunma ile sınırlı olan güvenlik anlayışını modern anlamda değiştirmiştir. İşbölümü ve uzmanlaşmayla değişime uğrayan askeri örgütler yanında, görevi iç güvenliği sağlamak olan polis örgütleri kurulmuştur. Üstelik polis örgütlerinin ilk kurulmaya başlanmasında, şehirlerde ortaya çıkan suçların önemli etkisi olmuştur.

Günümüzde herkesin rahatça kullanabileceği ve katılabileceği toplumsal olayların amacı, kamuoyu yaratmak ve halkı aydınlatmaktır. Toplumsal olaylar sıklıkla kentsel alanlarda ve kentin merkezi yerlerinde düzenlenmektedir. Kentsel alanlarda kolluk hizmetleri polis tarafından sunulduğundan toplumsal olaylarda genelde polis görev almakta, gruplara ve göstericilere müdahalede önemli rol oynamaktadır. Polisten bu olaylara müdahale ederken beklenen yöntemlerin başlıcaları; toplanma özgürlüğüne saygı gösterilmesi, aşırı güç kullanımının azaltılması, göstericilere en az zarar verecek müdahale araçlarının tercih edilmesi ve eğitilmiş personelin kullanılmasıdır. Ülkede demokratik değerlerin yerleşmesi, toplumsal ve bireysel özgürlüklerin artmasına neden olurken, bu doğrultuda topluma hizmet vermek amacıyla kurulan kurumlardan beklenen de, bireylerin ve toplumun

beklentilerini esas alan politikaları geliştirmesi ve politikalarının yeniden tasarlanmasıdır. Özgürlük ve güvenlik dengesinin sağlanması önemli bir noktada görev yapan polisin, müdahalelerinde hassas olması en büyük toplumsal beklentidir. Bu nedenle polisin müdahalelerine yönelik eleştirilerin azalması da, demokrasi ve değerlerinin poliste içselleşmeye başladığının bir işareti olarak kabul edilmelidir.

Polisin toplumsal olaylara müdahaledeki gösterdiği bireysel hataların; kurumsal politikaların eksikliğinden, eksik uygulanmasından veya uygulanmamasından kaynaklanabileceği unutulmamalıdır. Kurumsal olduğunu iddia eden bir kurumda, bireysel hataların ve bireysel hareket etme davranışlarının artması, kurumda bir takım değişimlerin zamanın geldiğini de göstermektedir. Diğer polislik türlerine göre, toplumsal olaylarda yapılan hatalar kamuoyu tarafından hassasiyetle takip edilmektedir. Özellikle medya, polisin olaylara müdahalede yaptığı hataları yakından takip etmekte, haberleştirmekte ve şiddetle eleştirmektedir. Haber ve görüntülerin etkisiyle, dış dünyadan da iktidarlara ve polise tepkiler gelebilmektedir. Kamuoyu yapılan yanışları özgürlüklere müdahale olarak görmektedir. Türkiye'nin bugün geldiği noktada polisin toplumsal olaylara müdahale politikasının gelmesi gereken noktalar; toplumun beklentileri karşılayan, müdahalede görevli personelin hata yapma riskini ve bireysel davranma güdüsünü en aza indiren, standart, güncellenen, bilimsel verilerle desteklenen bir tabana oturtulmasıdır.

Polisin her türlü faaliyetindeki müdahaleleri, ülkenin demokratikleşme düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Yönetimlerin demokratik yapıdan uzaklaşması ve polisin uygulamalarında güç kullanımının artması arasında paralellik olduğu söylenebilir. Polisin toplumsal olaylara müdahalede yanış müdahale yöntemleri kullanması halinde eleştiriye uğraması ise kaçınılmazdır. Üstelik Türkiye'nin, demokrasi seviyesine yönelik olumsuz yorumlarla karşılaşılması da beklenmelidir. Toplumsal olaylara müdahale politikasının, son dönemde toplumun beklentileri düzeyine ulaştığı gözlenirse de yeterli gözükmemektedir.

Kamu politikası analizi çalışmalarının amacı; kamusal faaliyetlerin sebepleri ve sonuçlarını tanımlamaya çalışarak, sosyal, ekonomik ve siyasi güçlerin kamu politikalarının içeriğine yaptığı etkilerini incelemektir. Böylece siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanına yeni bir boyut katma iddiasındadır (Demir, 2011a:107). Dolayısıyla alanda çalışanlarca çok karmaşık (Kaptı, 2011a:15), çok disiplinli, çok

yöntemli ve kamusal sorunlara odaklanan, sorun ve eylem odaklı bir alan olarak görülür (Yıldız, 2003). Bu tezde, polis teşkilatının kurumsal temsilcisi olan EGM'nin uyguladığı, uygulamadığı veya uygulamayı planladığı toplumsal olaylara müdahale politikasının analizi yapılmıştır. Tezin; polisin gelecekte uygulayacağı toplumsal olaylara müdahale politikasının belirlenmesinde, süreç ve aktörlerin dikkate alınarak, meşruiyet kazanmış, uygulanabilir yöntemlere karar verilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Bir ülkede demokrasi seviyesinin yükselmesi, toplumun gelişmesine ve ilerlemesine yüksek seviyede katkı sağlamaktadır. Demokratik toplumların; sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamlarının istikrarlı, bireylerinin ve halkının devlet sistemlerine güvenlerinin fazla olduğunu söylemek mümkünken, az gelişmiş ülke halklarının, toplumsal birliklerinin sağlam olmadığı, terör, bölünme vb. iç sorunlarla uğraştığı, yönetimlerinin değişmesi için dış ülkelere bağımlı kaldığı, güçlü devlet veya gruplarca kullanılan bir toplum haline geldikleri görülmektedir. Bu ülkelerin siyasal rejimlerinde, çeşitli biçimler altında otoriter yönetimler ağır basarken, temel hak ve hürriyetler kısıtlı veya hatta kullanılmaz haldedir. Üstelik sürekli oluşan toplumsal çatışmalar gelişmeye engel olmaktadır. Hukuk kuralları dahi politik oyunlarla değiştirilmektedir (Öztürk, 2005:52-53).

Bu tür gelişmiş toplumlarda, halkın taleplerinin iletilme imkânının en yasal hali gözüken toplumsal olaylara hoşgörüyle yaklaşmaktadır. Bu nedenle olaylarda şiddete daha az rastlanıldığı bile söylenebilir. Gelişmiş toplumlarda iktidarda olanların, siyasal protesto niteliği gösteren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden haz almadıkları ve eylemleri desteklemedikleri bilinmesine rağmen, toplum tabanında dillendirilen bazı sorunların ortaya çıkmasına imkân verdiği kabul edilmektedirler. Hatta toplumsal olaylara gösterilen hoşgörü sonucu alınan mesajların, siyasal iktidarın alacağı kararlara ve toplumun geleceğine olumlu katkılar sağladığı düşünülmektedir. Şüphesiz bu yaklaşım polis ve göstericilerin birbirine yaklaşımlarını da etkilemektedir.

Toplumsal olayların bu olumlu katkılarına rağmen gergin geçen bazı olaylarda şiddet unsuru ön plana çıkabilmekte, topluluğun kullandığı bazı yöntemler yasal sınırları aşabilmektedir. Polis, olayın seyrine göre envanterinde bulunan araçlarla müdahale etmektedir. Bu nedenle toplumsal olaylarda hem topluluğun

eylem ve hareket tarzı hem de polisin topluluğa müdahale tarzı, toplumsal olayların seyrini etkileyen unsurlar olmaktadır. Polis, olayın seyrine göre topluluğu ikna etmekten silah kullanmaya kadar değişik müdahale yöntemleri kullanmaktadır. Zor kullanmanın şiddeti içerdiği düşünüldüğünde, vatandaşa karşı uygulanan müdahale yöntemlerinin, kamu vicdanını rahatsız ettiği durumlar ortaya çıkmaktadır. Sonuçta kamuoyu polisi eleştirmekte, polisin uyguladığı müdahalenin meşruiyeti kamu vicdanında karşılık bulmamaktadır.

Hatta polisin zor kullanarak müdahale ettiği olaylarda, göstericilerin şiddet içerikli davranışları, gösterilerin düzenleniş nedenleri tartışma konusu olmaktan çıkmakta, polisin müdahale tarzı öncelikli tartışılır hale gelebilmektedir. Bu açıdan polisin uyguladığı müdahale politikalarının analizinin yapılmasını gerekir. Uluslararası literatürde, kamu politikası analizlerine önem verilmesinin, bilimsel anlayışı geliştirmek, problem çözmeyi kolaylaştırmak ve politikalar konusunda daha gerçekçi tavsiyelerde bulunabilmek olduğu kabul edilmektedir. Bu esaslara bağlı olarak tezin amacının, polisin toplumsal olaylarla müdahale politikalarının analizinin yapılarak, var olan ve olması gereken durumun ortaya çıkarılması, aktörlerin ve mevzuatın incelenmesi, gerçekçi ve uygulanabilir tavsiyelerde bulunulmasıdır.

Bir araştırmada kullanılacak yöntem, en önemli sorunların birisidir (Seyidoğlu, 1997:18). Tezin konusu gereği, isabetli ve etkin bir politika analizinin, uygun ve isabetli seçilmiş bilimsel yöntemlerin doğru şekilde entegre edilmesi ve uygulanması ile yapılabileceği kabul edilir (Çevik ve Demirci, 2008:125). Bu nedenle teze ilişkin literatür taraması yapılarak, yayınlamış kitaplar, raporlar, yüksek lisans ve doktora tezleri, makaleler, hizmet içi eğitim ders notları ile ulusal ve uluslararası mahkeme kararları taranmıştır. Toplumsal olaylarda polisin müdahalelerinin büyük bir kısmı, kamusal alanda ve kamuoyunun gözü önünde gerçekleştiğinden, medyanın diğer polis faaliyetlerine oranla toplumsal olaylarda polisin müdahalesine yönelik ilgisi artmaktadır. Medyanın zengin arşivi taranarak ilgili yayınları araştırılmıştır. Tezin hazırlanması süresince kaynakların takibi yapılarak güncel gelişmeler tezin ilgili bölümlerine dâhil edilmiştir. EGM’ce uygulanan ve uygulanması planlanan projelerden bahsedilmiştir.

Ayrıca EGM’den izin alınarak, TGYK’nın değiştirilmesine yönelik hazırlanan kanun taslakları istenilmiştir. EGM tarafından resmi yazıyla iki adet taslak

araştırmacıya gönderilmiştir. Bunlardan biri GDB tarafından hazırlanan ve GDBTASLAK-1 olarak adlandırılan çalışma, diğeri ise yine ilk taslağın EGM Hukuk Müşavirliğinin incelenmesiyle son halini alması ve İçişleri Bakanlığı (İB) tarafından Başbakanlığa gönderilmesiyle oluştuğu için İBTASLAK-2 olarak adlandırılan çalışmadır. Yalnız İBTASLAK-2 çalışmasının yürürlük işlemlerinin 18.11.2011 tarihinde durdurulduğu belirtilmiştir. Bahse konu çalışmaların, EGM'nin güncel anlamda toplumsal olaylara yönelik yaklaşımlarını ve yasal değişiklik beklentilerini gösterdiği düşünüldüğü için tez içerisinde analiz edilerek ilgili bölümlere işlenmiştir.

Toplumsal olaylarda polise verilen müdahale yetkilerinin içeriği ve kapsamı ilgili mevzuattan incelenmiştir. Çünkü eylemde bulunma ve ya eylemsizlik biçimi olarak kamu politikasının yansması kanun, kural, yönetmelik, bildiri, düzenleme ve talimat biçiminde olabilmektedir (Demir, 2011a:108). Uluslararası sözleşmeler, Anayasa, kanunlar ve yönetmelikler, polise politika belirlemede yetkiler verirken sınırlarını çizmektedir. Ayrıca genelge, talimat ve yönerge gibi idari düzenlemelerin EGM tarafından sıkça düzenlenmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu düzenlemeler tezde atıf yapılan kaynaklar arasında yer almıştır. İdari düzenlemelerin oldukça fazla tercih edilmesinin nedeni ise hızlı bir şekilde düzenlenmesidir. Mevcut yasaları açıklayıcı ve personelin hareket tarzlarını yönlendirici mahiyettedir. Ayrıca ayrıntılı düzenlemelerin kanunda yer almasına gerek yoktur. Polise yetki veren yasaların çıkarılmasındaki zorluk nedeniyle idari düzenlemelerin çıkış yolu olarak kullanıldığı söylenebilir. Ancak bu yorumdan idari düzenlemelerin kanuna aykırı olduğu şeklinde bir sonuç çıkarılmamalıdır.

EGM'ce toplumsal olaylara müdahalede bulunan personele yönelik düzenlenen toplumsal olaylar eğitimleri, kurs ve toplantılarda gözlemci ve kursiyer olarak hazır bulunulmuştur. Kurslarda notlar alınmış ve tez içerisinde değerlendirilmiştir. Toplumsal olaylara müdahalede ön planda olan Güvenlik Dairesi Başkanlığı (GDB), Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri (ÇKŞM) ve Güvenlik Şube Müdürlüklerinde (GŞM) daha önceden çalışmış veya hali hazırda çalışan 1 adet 1. Sınıf Emniyet Müdürü, 1 adet 2. Sınıf Emniyet Müdürü, 1. adet 3. Sınıf Emniyet Müdürü, 5 adet 4. Emniyet Müdürü, 3 adet Emniyet Amiri, 1 adet Başkomiser, 1 adet Komiser, 1 adet Komiser Yardımcısı, 1 adet Polis Memuru olmak üzere toplam 15 personelle karşılıklı görüşülerek mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlar öncesi EGM'den

izin alınmıştır. Mülakatlar ile etapta GDB bünyesinde çalışan değişik rütbelerde 8 polisle yapılmıştır. Böylece politika belirleme süreç ve yöntemleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen tüm istatistikî ve diğer veriler tez içerisinde değerlendirilmiştir. Ankara’da 1, İzmir’de 1, Kayseri’de 3, Batman’da 1 ve Mersin’de 1 olmak üzere 7 ilde ÇK ve GŞM’lerde çalışmış veya çalışan amir-memurlarla mülakatlar yapılarak illerin toplumsal olaylara müdahale politikalarına bakışları ve uygulamaları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Mülakat tekniği, insanların neyi ve neden düşündüklerini, duygu, tutum ve hislerinin neler olduğunu, davranışlarını yönlendiren etkenleri ortaya çıkaran önemli bir veri toplama aracıdır. Mülakatta sorulacak sorularla ilgili olarak konunun uzmanı sayılacak akademisyenler ve personelden görüşler alınarak tez konusuna yönelik soruların tespitine çalışılmıştır. Sorular önceden hazırlanmasına rağmen toplumsal olayların canlı, dikkati çeken, farklı fikirlerin ortaya çıkabileceği bir alan olduğu ön kabulü nedeniyle katılımcılara kısmi esneklik sağlanarak soruların yeniden düzenlenmesi ve tartışılmasına izin verilen bir yöntem olan “yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinin” (Ekiz, 2009:62-63) kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca mülakatlarda elde edilen bazı ifadeler tez içerisinde düzeltilerek yazılmıştır.

Toplumsal olayların Ankara ilinde oldukça fazla düzenlenmesi nedeniyle, bu ilde toplumsal olaylar içerisinde sıkça yer almış olan bir adet basın mensubu araştırılmıştır. CNN-Türk televizyonu Ankara muhabiri Serhat Dal ile kriterlerimize uyduğu için mülakat yapılmıştır. Kendisi, tez içerisinde isminin geçmesinde bir mahzur görmediğini ifade ettiğinden ismine yönelik başka bir ibare kullanılamamıştır. Ayrıca çok sık etkinlik düzenleyen bir adet Sivil Toplum Kuruluşu temsilcisiyle mülakat yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir. Son dönemlerde Kamu Emekçileri Sendikası Konfederasyonuna (KESK) bağlı Eğitim-Sen, düzenlediği eylemlerle oldukça dikkat çekmesi ve toplumsal olaylara yoğun katılımı nedeniyle Eğitim-Sen’in bir il başkanı ile mülakat yapılmıştır. Ancak kendisi kimliğini açıklayan herhangi bir ifadenin geçmesini istememiştir. Bu nedenle sadece “Sendikacı” olarak tanımlanmıştır. Böylece her iki alandaki aktörlerin fikirlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler yorumlanarak ilgili bölümlere eklenmiştir. Toplumsal olaylarda yer almış olan bir gösterici ile mülakat yapılması planlanmış, sendikacının aynı zamanda toplumsal olaylarda gösterici olarak yer

almış olmasından ve mülakatlardaki ifadelerinden yeterli veriler elde edildiğinden gerek olmayacağı kanaatine ulaşılmıştır. Böylece toplam 17 kişi ile mülakat yapılmıştır. Ancak mülakatların temsil gücü ve genellenebilirliğinin sınırlı olduğunu kabul etmek gerekir.

Araştırmacı meslek yaşantısının on bir yılını GŞM bünyesinde çalışarak geçirmiştir. Tüm rütbelerinde, hem büro amiri hem de Güvenlik Şube Müdürü olarak görev yapmıştır. Açık ve kapalı olarak düzenlenen toplumsal olaylarda, polisin müdahale araç ve yöntemleriyle dağıtma işlemi uyguladığı birçok gösteri yürüyüşlerinde ve basın açıklamasında; tedbirlerin planlanması, birimler arası koordinasyonun sağlanması, her türlü toplumsal olaylar mevzuatının uygulanması gibi tecrübeleri bizzat yaşamıştır. Bu durum araştırmacının gözlem ve tecrübelere sahip olmasını sağlamıştır. Gözlemleri aynı zamanda görevinin bir parçası olmuştur. Bu nedenle insanların davranışlarını tespit etmeye çalışan gözlem metodu (Ekiz, 2009:56) tezde kullandığımız yöntemlerden bir diğeri olmuştur.

Aynı anlama vurgu yapan kavramlar, meslek mensuplarının günlük konuşmalarında örgüt kültüründen etkilenmekte ve değişik kavramlarla ifade edilmektedir. Polisin müdahil olduğu her vaka “olay” olarak adlandırılmaktadır. Örneğin kavga olayı, hırsızlık olayı gibi. Bunlar adli literatürde suç olarak adlandırılmaktadır. Burada meydana gelen kavramsal farklılık, mesleki örgütlerin kullandığı dilden kaynaklanmaktadır. Örgüt kültürünün boyutları arasında örgütün kullandığı dil de yer almakta ve kullanılan yazılı ve sözlü dil kurumsal olarak değişiklik göstermektedir. Örgütlerin kullandıkları dil içinde; argo ifadeler, deyimler, şakalar, mecazlar, teşbihler, sloganlar, selamlaşmalar sözel semboller yer almaktadır. Örgüte özgü dil, mesleksel ve örgütsel ifadeleri oluşturmaktadır.

Araştırmalarda toplumsal olaylar kavramına benzer olarak; kitlesel hareketler, kitlesel eylemler, toplumsal eylemler, etkinlikler, aktiviteler vb. ifadelerle sıkça karşılaşmıştır. Ancak tezin konusu polis faaliyeti olarak toplumsal olay olduğu için, polis literatüründeki adıyla “toplumsal olaylar” kavramı kullanılmıştır. Tezin içerisinde sıkça kullanılan bu kavram, bazı alanların yazılması sırasında konuyu tam açıklamadığı için toplantı ve gösteri yürüyüşleri, eylemler şeklinde de kullanılmıştır. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda toplumsal olaylar; toplantı, gösteri yürüyüşü olarak adlandırılmaktadır (TGYK, Md:2). Polis literatürünün hâkim olduğu

genelge, yönetmelik, yönerge, talimat ve eğitimlerde “toplumsal olaylar” kavramının kullanılması, bu kavrama sadık kalınması sonucunu doğurmuştur.

Hipotez, araştırılan sorunla ilgili olarak öne sürülen, doğruluğu veya yanlışlığı henüz test edilmemiş, fakat doğruluğuna önceden güven duyulan bir önerme, ifade veya çözümleme olarak tanımlanmaktadır (Seyidoğlu, 1997:13). Tezin hareket noktası olarak sorduğu araştırma soruları şunlardır:“Türkiye’de toplumsal olaylar artmakta mıdır? Türkiye toplumsal olaylara müdahalede yeterli bir politikaya sahip midir? Uygulamacı aktörler özellikle polis teşkilatı, bu politikanın oluşturulmasında ve uygulanmasında beklenen seviyede katkı yapmakta mıdır?” Bu sorulara test edilebilir cevaplar vermek mümkündür. Özellikle tezin hipotezleri de sayılabilecek şu cevaplar tezin ana tartışma noktalarını oluşturmaktadır.

1. Türkiye’de toplumsal olayların sayısında ve toplumsal olaylarda şiddet unsurunun kullanılmasında bir artış vardır.
2. Toplumsal olaylara müdahale politikasının belirlenmesinde rol oynayan polis teşkilatı, sosyal, hukuki ve siyasal nedenlerden dolayı toplumsal olaylara müdahalede gerekli standartları oluşturamamıştır.

Tez bu soruları cevaplamak ve cevapları test etmek üzere beş bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde toplumsal olayların önemi, ilişkileri, kavramı, polisiye toplumsal olaylar ve türlerinden bahsedilmiştir. Polisiye anlamda toplumsal olaylar, toplulukların siyasi nitelikli konularla ilgili, duygu, düşünce, inanç ve kanaatlerini kamuoyuna ve muhataplarına duyurarak benimsetmeleri amacıyla bir araya gelerek gerçekleştirdikleri, yasal veya yasadışı her türlü toplumsal protesto hareketlerini ifade eder. Fakat her toplumsal olay, polisin ilgi alanına girmemektedir. Genelde toplanma özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilecek siyasi, örgütlü ve kamuoyunu aydınlatıcı toplumsal olaylar ile şiddet ve saldırı ihtimalinin olduğu toplumsal olaylar, polisin doğrudan ilgi alanına girmektedir. Toplum birlikteliği olarak toplumsal olayların geniş bir yoruma tutulması halinde, en basit bir düğün merasimi bile polisi ilgilendiren toplumsal olay halini alacaktır. Ancak bu olaylarda dahi polis ilgilendiren toplumsal olayların başlama ihtimali gözardı edilmemelidir.

Türkiye’de toplumsal olaylara müdahalede rol oynayan polis teşkilatı dışındaki aktörler ikinci bölümde ele alınmıştır. Kamu politikalarının belirlenme süreci ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Aktörlerin sayısı ve sürece katkısı

ülkenin siyasi yapılanmasından önemli ölçüde etkilenmektedir. Türkiye’de iç güvenlik alanında politikalar belirleyen EGM, toplumsal olaylara müdahale politikasının tespitinde, aktörlerden olumlu veya olumsuz etkilenmektedir. Çünkü demokratik ülkelerde politika belirleme, birçok aktörün etkisi altında yapılmaktadır. Ayrıca bireyler, STK, basın, uluslararası örgütler gibi aktörlerin çeşitli karar ve söylemlerinden de etkilenerek kamu politikaları belirlenmektedir.

Polis teşkilatı toplumsal olaylara müdahalede başlıca aktör olarak kabul edildiğinden üçüncü bölümde ayrıca ele alınmıştır. Toplumsal olaylara müdahalede zor kullanma ihtimalinin bulunması ve müdahale esnasında toplanma hakkının da ihlal edilmemesi zorunluluğu bulunduğundan, bu olaylara diğer polisiye olaylardan farklı bir yapılanmayla müdahale edilmesi, olaylara müdahale eden polisin farklı davranışlar sergilemesi ve farklı niteliklere sahip olmasının gerekli olduğu kabul edilir. Bu zorunluluğu, EGM’nin kurumsal yapısı içerisinde oluşturduğu birimlerde görmek mümkündür. Bu bölümde toplumsal olaylara müdahale için oluşturulmuş özel birimlerden bahsedilecektir.

Dördüncü bölümde toplumsal olaylar mevzuatı incelenmiştir. Polisin müdahale politikalarında belirleyici bir unsur yetkilerini düzenleyen mevzuattır. Kanuni sorumluluk ve sınırlar bizatihi polis müdahaleleri için belirleyici olan unsurlardır. Uluslararası sözleşmelerde ve Türk hukuk mevzuatındaki toplanma özgürlüğünün kapsamı ve sınırı açıklanmıştır. Ancak yasal mevzuatın genişliği, bölüm içlerinde geçen konularla ilgili olması nedeniyle bölümlerin içlerinde yeri geldikçe açıklandığından tüm bölümlere paylaştırılmıştır.

Beşinci bölümde politikanın analizi, elde edilen mülakat verileri kullanılarak yapılmış ve genel bir değerlendirmeye ulaşılmıştır. Değerlendirme, uygulanan politikaların belirlenen hedeflere ne derecede ulaştığı, problem veya problemleri ne ölçüde çözebildiği hususlarının araştırıldığı bir safhadır. Politikaların çıktılarını ve etkilerini göstermesi açısından önemlidir. Bu açıdan değerlendirme kısmında politikaların başarısı kadar, uygulanmayan, beklenen sonucu meydana getirmeyen ve ortaya çıkan farklı sonuçlar görülebilir. Politikaların ileriki aşama uygulamalarında, yeni politikalara yönelik tavsiyelerde de bulunulabilir. Polisin toplumsal olaylara müdahale birimlerinin çalışmaları, yasal düzenlemelerin politikalara etkileri ve öneriler bu bölümde yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL OLAYLARA KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. POLİSİYE OLAYLAR OLARAK TOPLUMSAL OLAYLAR

Günümüzde toplumsal olayların temel özellikleri; herkesin rahatlıkla katılabilmesine imkan vermesi, fertlerin ekonomik durumunu göz önüne almaması, fikir ve düşüncelerin toplu şekilde ifadesine imkân sağlaması, diğer araçlara göre en sık kullanılan baskı ve ifade aracı olması şeklinde sıralanabilir (Sunay, 2001:182). Demokratik sınırlar dâhilinde kullanılması halinde, doğabilecek çatışmaları azaltıcı etkisi vardır. Ancak düzenlenen her toplumsal olayda, toplantıya katılanların kanaatlerinde genellikle değişiklik olmamakta, buna rağmen toplantıyı dışarıdan izleyen toplumun diğer üyelerinin kanaatlerinin olumlu veya olumsuz yönde şekillenebilmesine katkı sağladığı da kabul edilmektedir (Kocaoğlu, 2009:35).

Tilly (2008:17), toplumsal olayların birden ortaya çıkmayan hareketler olduğunu ifade eder. Özellikle 1750’den itibaren Batı’da geliştiği şekliyle; hedef alınan otoritelere karşı ortak halk taleplerinde bulunmayı amaçlayan organize halk hareketlerine dönüşmeleri, çeşitli politik eylemler sergilemeleri ve hukuki ve meşru değerlere bağlı olarak katılımcıların halk önünde uyumlu hareket etmelerini sağlayacak şekilde değişim göstermeleri nedeniyle, önceki halk hareketlerine göre değişim yaşadıkları tespitinde bulunur. Cerrah’da (1997b:363), toplumsal olayların günümüzde, polis ile kalabalıklar arasında gerçekleşen polisiye bir olay gibi gözükse de, geriye dönük olarak bakıldığında oluşumu ve ileriye dönük etkileriyle sosyal bir olay olduğunu belirtir. Bu açıdan polisi aşan bir boyutu bulunmaktadır. Dolayısıyla toplumsal olayları analiz edenlerin; olayların uzun süreli tarihlerin unsurlarını dikkate almadan, hâlihazırdaki eğilimlerin, ilgilerin ve toplumsal durumların bir sonucuymuş gibi incelemesi eleştirilmektedir (Tilly, 2008:24).

Bu nedenle toplumsal olayların sosyolojik boyutu, polisiye boyutundan geniş bir anlam taşır. Sosyolojik anlamdaki toplumsal olaylar; başlangıcı, bitiş yeri ile zamanı belli olan, diğer insanları bir şekilde etkileyen, kendinden önceki olaylardan etkilenip sonrakileri etkileyen olaylar şeklinde tarif edilir (EGM, 2002:6). Sosyolojik

anlamdaki toplumsal olaylar, polisiye anlamda belli bir zaman ve mekânda kitlesel katılımlarla oluşan ve toplu hareketlerin olduğu toplumsal olaylar olarak kabul edilmez. Kitlesel katılımdan yoksun olması ve sadece birkaç kişiyi ilgilendirmesi durumunda, kişisel olan ve siyasi olarak kabul edilmeyen asayiş olayları şeklinde kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir (Göksu vd., 2003:45-46). Dolayısıyla her polisiye olay, aynı zamanda birer toplumsal olay iken, her toplumsal olay aynı zamanda birer polisiye olay olarak görülmemelidir (Kocaoğlu, 2009:1).

Toplumsal olaylar kendi içerisinde genel olarak Polisi İlgilendiren Toplumsal Olaylar ve Çevîği İlgilendiren Toplumsal Olaylar şeklinde iki sınıfta değerlendirilmektedir. Polisi İlgilendiren Toplumsal Olaylar, asayiş olaylarının sonucunda meydana gelen toplumsal olaylar dâhil kapsamı oldukça genişken, bu olayların küçük bir kısmı olan siyasi örgütlü faaliyetlerin yer aldığı, hak aramak veya bir konuyu protesto etmek amacıyla bir araya gelinen yürüyüşler ve mitinglerden meydana gelen toplumsal olaylarda Çevîği İlgilendiren Toplumsal Olaylar olarak kabul edilmektedir (EGM, 2002:12). Ancak Çevîği İlgilendiren Toplumsal Olayların sadece ÇK birimlerini ilgilendirmede, diğer polis birimlerinin de gerektiğinde faal olarak görev alabildiği, organize bir polis faaliyeti olduğu bilinmelidir.

Polisin toplumsal olaya müdahalesindeki sınırı, olayın polisiye olay haline dönüşmesi veya dönüşme ihtimalinin bulunmasıdır ki bu durumda güvenlik sorununun oluşma durumu vardır. Olaylara güvenliğin sağlanması açısından yaklaşmak polisin temel davranışı olmaktadır. Güvenlik polis için dinamik bir referans olmaktadır. Polisi belli sınırlar içerisinde tutmaktan çok gelişmeye ve etkin olmaya zorlayan bir kavramdır. Kavramın olumlu yorumlanması, polis ile toplumun barıştırılmasına geniş oranda katkı sağlarken, polisin toplumda meşruiyetini ve kültürel boyutunu güçlendirmektedir (Gleizal vd., 2000:309). Aksi durumda polisin olaylara güvenlik kavramının olumsuz yorumuyla müdahale etmesi, özgürlüklere müdahale eden bir anlayışın oluşmasına neden olabilir (Sandıklı ve Kaya:2013). Polis, güvenlik açısından olaylara yaklaşırken en büyük referansı, adli polis faaliyetleri boyutundan kanunun ihlal edilip edilmediği ile önleyici polis faaliyetleri boyutundan kanunun ihlal edilme tehlikesine karşı suçun önlenmesi yaklaşımları olmaktadır.

Toplumsal olayların farklı tanımlarına rastlanılmaktadır. Bir tanımda toplumsal olaylar, birden fazla kişinin toplu faaliyetlerde bulunmak amacıyla bir araya gelmeleri ve getirilmeleri olarak tanımlanır (Cinoğlu ve Güneş, 2003:298). Cerrah (1997b:363), olayların son anlarında, polis ile kalabalığın karşı karşıya geldiği polisi ilgilendiren polisiye olay olarak tanımlamaktadır. Göksu'da (2007:156), dar anlamda toplumsal olayı; halk arasındaki bilinen şekliyle, cadde ve meydanlardaki toplu gösteriler şeklinde açıklar.

Aydın (2001:164) toplumsal olayı; sosyal, siyasi, ekonomik veya diğer başka konuda belirli bir talebi dile getirmek, toplumu aydınlatmak, kamuoyu oluşturmak amacıyla kişi veya kuruluşlarca düzenlenen, grup ya da kalabalıkların katıldığı toplantı, gösteri, yürüyüş ve protesto gibi hareketler olarak tanımlamaktadır. Bir diğer tanım ise toplumsal olaylar, topluluklar halinde savunulan düşüncelerin davranışsal olarak ifade edilmeye çalışılmasıdır (Gökçe ve Semiz, 2000:53),

Kanunda toplumsal olaylar toplantı şeklinde kabul edilmekte ve belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından düzenlenen etkinlikler olarak tarif edilmektedir (TGYK, Md:2/a,b). Bir polis yönetmeliğinde yer alan tanımda toplumsal olaylar, “kamu düzenini bozan, kişi hak ve hürriyetlerini kısıtlayan veya tehdit eden ve kitlesel olarak gerçekleştirilen, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile eylem ve etkinlikler” (GDBKY, Md:4) şeklinde tarif edilir. Bu tanımda toplumsal olaylar, kamu düzenini bozan ve müdahale edilmesi gereken olaylar şeklinde algılanmakta ve doğurabileceği olumsuzluklara işaret edilmektedir. Uygulayıcılar açısından toplumsal olaylar; “toplumu, kamuoyunu ilgilendiren diğer insanları da ilgilendiren meydana çıkmış ani veya süre gelen vakalar” (4. Sınıf Müdür-4, 2012:Ankara) şeklinde tanımlanırken polisiye bir bakış görülmektedir. Kanunun ve polisin toplumsal olaylara yaklaşımının kısmen farklı olduğu söylenebilir. Akademik bir tanımla da toplumsal olaylar; düşünce değişiminde bulunmak, ortak çıkarları savunmak amacıyla bir araya gelerek belli fikir ve kanaatler çerçevesinde kamuoyu oluşturma ya da siyasal karar organlarını etkileme amacına yönelik faaliyetlerdir (Kaboğlu, 1993:209).

1.2. TOPLUMSAL HAREKETLER VE TOPLUMSAL OLAYLAR

Toplumsal olaylar ve toplumsal hareketler genellikle aynı anlamda kullanılsa da (Tilly, 2008), toplumsal olaylar kavramı polisiye bir kavramdır. Toplumsal olaylar, toplumsal hareketlerin görünür olduğu toplu davranış ve eylem biçimleri olması nedeniyle sokağa yansıyan yüzü olmaktadır (İhlamur, 2011:141). Toplumsal hareketler toplumsal olayların düşünsel yapısını oluşturur. Tilly (2008), toplumsal hareketleri, toplumsal olayları kapsayacak şekilde kullanırken, dilekçe verme, miting, kampanya, afişleme gibi birçok eylemi de bu kapsama dâhil etmektedir. Sokağa yansması yönüyle toplumsal olaylar toplulukların cadde ve sokaklarda harekete geçmiş halini oluşturmaktadır. Çıkış noktaları, toplum gerçekleri ile toplum üyelerinin istek ve öncelikleri arasındaki uyumsuzluk olarak gözükmektedir. Böyle durumlarda, toplumun ekseri bölümünün haklı taleplerinin karşılanmasındaki yetersizlik, toplum üyeleri arasında rahatsızlıklar yaratarak yaygınlaşmaktadır. Bu zamanlarda oluşan toplumsal hareketleri, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel ihtiyaçların karşılanmaması ve adil olmayan uygulamalardan doğan rahatsızlığın toplu olarak ifade edilmesi olarak görmek mümkündür (Şentürk, 2006:33-34).

Bu haliyle toplumsal hareketlerin, toplumsal bilinci artırıcı, toplumsal değişimi toplumda ezilenler olarak görülen gruplar lehine değiştirmeyi amaçladığı belirtilir (Gedik, 2011:105). Mevcut düzenin bazı kısımlarında temel büyük değişimler elde etmeyi amaçlayan, kolektif ve dinamik hareket biçimleri olarak görülür (Giddens, 2010:86; Giddens, 2005:397). 1960'lar, toplumsal hareketlerin nitel ve nicelik olarak yoğunluk, hız ve çeşitlilik kazandığı, meslek örgütleri, öğrenci ve klasik milliyetçi akımlarından farklı olarak, feminist ve çevreci gruplar, insan hakları savunucuları ve dinsel hareketler, kültürel, etnik ve cinsel tercihleri farklı grupların hareketlerinin birbiri ardına yaygınlaştığı dönem olarak bilinir (Şimşek, 2004:111). Günümüzde toplumsal hareketler, ideolojiler bağlamında ve sınıf temelli gerçekleşen eski toplumsal hareketlerden farklı olarak küreselleşme ile oluşan çözülme neticesi yaşanan dönüşümleri yansıtmaktadır (Yaylacı, 2011:85). Toplumsal hareketlerde meydana gelen bu yaygınlaşma ve dönüşüm, düzenlenen toplumsal olayların sayısı, niteliği ve etkililiğinin dikkati çeken oranda artmasına neden olmuştur. Ancak toplumsal hareketlerdeki bu yaygınlaşma, dağınık bir şekilde eylemler yapılmasına da neden olmaktadır (Tuncay, 2002:708).

Bu açıdan günümüzde kaynağı insan ve toplum olan toplumsal hareketler ve toplumsal olaylar, aynı zamanda insanın yaşama biçimi, bilinçlenmesi ve zihniyeti olarak görülür (Güler, 1997:377). Sosyal, siyasal, ekonomik veya başka bir konuda, talepleri dile getirmek, toplumu aydınlatmak veya kamuoyu¹ oluşturmak amacıyla düzenlenen, grup veya kalabalıkların katıldığı toplantı, gösteri, yürüyüş ve protesto gibi toplumsal hareketlerden oluşan (Aydın, 2002:164) toplumsal olaylar, yöneten üzerinde yönetilen insanın ve devlet nazarında toplumun bir güç olduğunu anladığını ifade eden psikolojik sınırın aşıldığını gösteren bir ölçü olarak gözüktür. Le Bon (1997:11) bu dönemi, kitlelerin düşüncelerinin hesaba katıldığı, halk topluluklarının sesinin daha fazla duyulduğu “Kitleler Çağı” olarak adlandırır.

1.3. ÖZGÜRLÜKLER YÖNÜYLE TOPLUMSAL OLAYLAR

Toplanma özgürlüğünün bir yönetim sistemindeki kabul derecesi, o ülkenin demokratik olup olmadığı konusunda bir ölçüt (Kara, 2005:8-9; Tanyar, 2011:597-598) ve işleyen bir demokrasinin temellerinden biri olarak kabul edilirken, kişi ve toplum açısından kişisel gelişimin saygınlığının sağlanması, her bireyin hayatta nail olması, toplumun ilerlemesi ve refahı için temel bir öneme sahipliği açısından önemli bir hak olarak görülür (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:18). Hatta daha ileri bir yaklaşımla, ülkenin liberal, demokratik ya da totaliter bir devlet olup olmadığı sorusuna cevap bulmada önemli göstergelerden birisi olduğu düşünülmektedir (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:46). Toplantı özgürlüğünün tanınmadığı veya etkinliklerin amaçlarına ulaşmalarını imkânsız kılacak sınırlamaların mevcut olduğu bir sistemin, demokratik olduğu iddiasında bulunması, pek kabul gören bir iddia olarak gözükmemektedir (Atalay, 1995:1). Ancak toplumsal olayların her zaman demokrasiden yana olmadığı, zaman zaman çıkarlar etrafında düzenlendiği, az işleyen demokrasilerde bazı hakların geri alınması ve hatta demokrasinin ilgasına bile neden olabileceği de belirtilmektedir (Tilly, 2008:197).

Demokratik toplumlarda barışçıl toplumsal olayların, kişileri bir araya getirerek, hassas oldukları konularda görüşlerini kamuoyuna hissettirmeyi amaçlayan yönü bulunmaktadır (Cinoğlu ve Güneş, 2003:298). Sosyal patlamalara yol açmamak

¹ Giugni and Florence, toplumsal olayların belirgin amaçlarından birisini kamuoyunu etkilemek olarak görür. Çünkü kamuoyunu kendileri için müttefik yapmayı arzularlar. Kamuoyunun desteğini alabilirlerse, kendilerinin politik aktör olarak kabul edilebilirliklerini siyasi otoritelere kabul ettirebilme imkânı elde edebilirler (2011).

için serbest bırakılan bu toplu eylemler sayesinde, sağlıklı tepkilerin zamanında ortaya çıkmasıyla, sistemin işleyişinde halkça yanlış görülen konuların tartışılması, toplulukların rahatlaması ve taraftarlar bulabilmesi sağlanmaktadır. (Özcanlı, 2008:23). Aktay, toplumsal olayları; toplumda meydana gelen değişimleri, dip hareketlilikleri, sorunları, rahatsızlıkları gözlemlemeye imkân veren önemli fırsatlar olarak görerek, büyük çapta eylemler yoluyla harekete geçen kitlelerin ortaya koydukları tepkiler, düşünceler, sloganlar sayesinde, toplumun değişik kesimlerinde yol açtığı başka tepki ve düşüncelerin ve toplumun dinamiklerinin ne kadar farklılaştığı konusunda muhataplara paha biçilmez veriler sağlayabileceğini ifade etmektedir (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2013:5). Bu şekilde konuşamama ve konuşulanları anlamama hastalığı olan afazi hastalığının da, toplumsal afaziye dönüşmesi engellenmektedir (Tarhan, 2010:82-92). Bu açıdan düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerini, toplumun nefes almasını sağlayan akciğerleri (Baş, 2012) ve hükümetler için önemli bilgi kanalları (Donnelly, 1995:212) olarak toplumsal afazinin oluşmasını engelleyen önemli araçlar olarak görmek gerekir.

Düşünceleri yasaklamakla, yasaklanan düşüncayı eleştirme ve yanlışlığını ortaya çıkarma fırsatları ortadan kalkmakta ve yasaklanana dokunulmazlık kazandırmış olunmaktadır. Dahası yasaklanan fikrin yanlış olduğu kanıtlanmadığı sürece de pek çok insan onun doğru bir fikir olduğunu sanmaya devam etmektedir. Çoğu zaman sağlam olmayan görüşlere ve sahiplerine çekicilik ve itibar sağlamaktadır (Erdoğan, 2012). Toplanma özgürlüğüne getirilen yasaklarında, toplumsal gruplarda var olması gereken protesto bilgisi, becerisi ve geleneğinin oluşumuna engel oluşturması kaçınılmaz olmaktadır (Uysal, 2006:92). Halbuki protesto gösterileri, farklı grupların mesajlarını vermek için bir araya gelebildiği ortamları yaratmaktadır. Farklı grupların tek ortak noktası, rahatsızlık duydukları konu hakkında mesajı vermek için bir araya gelebilmeleridir (Bunn, 2011). Aynı zamanda herhangi bir politika ve harekete destek veren gösterilerin karşıtlığı olarak ta gözükür (Nar vd., 2006:3).

Ülkede yeterince gelişmeyen demokratik hoşgörü bilinci toplumsal olayları olumsuz etkilemektedir. Farklı fikirlere saygılı olma gibi toplumsal davranışlar gelişmeyeceğinden, hoşgörü ortamı üzerine inşa edilmeyen toplumsal olaylarda sorunlar olabilmekte, polis faaliyetlerine yansması olumsuz olmaktadır. Örneğin

polis, toplumsal olaylara katılan işçi ve öğrenci grupları ile zaman zaman uzlaşma sağlamakta zorlanmaktadır (Kavgacı, 1997:69). Üstüne devletin merkezi bir anlayışıyla idare edilmesiyle toplum kesimlerinin alınan kararlara ve politikalara katılımındaki zayıflık, uygulanan politikalara karşı direnç gösterilmesine neden olurken, polisin topluluklarla uzlaşma sağlamasını zorlaştırmaktadır.

1 Mayıs, 21 Mart gibi belirli özel günlerde düzenlenen toplumsal olaylar şiddet hareketlerinin yoğun olduğu ve terör örgütleri propagandalarının yapıldığı günler gibi kutlanılabilmektedir. Bu günleri yasal sınırlar içerisinde kutlayan gruplar bulunmaktadır. Uysal (2006:84-85) bu günleri sadece anma törenleri olarak görmekte, böylece devletle olan bu çatışmalarını yüzlerini geçmişe dönerek meşrulaştırdıklarını belirtmektedir. Marjinal grupların uzlaşmaz tutumlarıyla bu olaylarda şiddet kullanma arzularının varlığı genellikle ortaya çıkar. Göksu (2007:89), bu grupların tutumlarındaki uzlaşmaz tavrı, tutumlarının aşırı ve güçlü olmalarına ve değiştirilmelerinin zor olması şeklinde yorumlar. Ancak demokratik bir toplumda protesto eylemlerinden beklenen, yasal sınırların ötesine geçtiğinde bile, tümüyle sembolik olarak kabul edilen özelliğinin bilincinde, demokratik bir cumhuriyetin anayasal kuralları ile uyumlu olma özelliğini gösterebilmesidir (Çağlayandereli, 2006:48). Hatta günümüzde büyük çapta düzenlenen toplumsal olayların meşruluğu, büyüklüğü ve başarısının yarattığı etki, yasal olup olmamasından ziyade, yerini yasal sınırlar içerisinde düzenlenmesiyle ölçülmektedir (Gülhan, 2006:9).

İfade özgürlüğü, dernek özgürlüğü, basın özgürlüğü, siyasal parti özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve bunlara bağlı olan değişik özgürlüklerin öncülü durumunda (Anayurt, 2011; Mocaevi, 2013) iken toplanma özgürlüğüne getirilen bir sınırlama yukarıda sayılan haklara potansiyel olarak saldırı olarak kabul edilmektedir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:21). Toplumsal olaylar düşünce özgürlüğünün dinamik bir aracı (Kara, 2005:2; Atalay, 1995:16) ve eyleme dönüşmüş bir şekli olmaktadır (EGM, 2012d:219). Dolayısıyla bu iki özgürlük eşzamanlı kullanılmaları nedeniyle birbirlerine hizmet etmektedirler (İşgören, 2011:629). Hatta toplantı ve gösteri yürüyüşüne getirilen sınırlamalar, aynı zamanda ifade özgürlüğüne getirilen sınırlamalar olarak görülür (Eryılmaz, 2012:4). AY'nin, "Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak

açıklama ve yayma hakkına sahiptir.” (Md:26/1) şeklindeki hükmü iki özgürlük arasındaki yakın ilişkiyi ifade eder.

Bu açıdan ifade özgürlüğünün tam kullanılması için, toplantı ve örgütlenme özgürlüğüyle desteklemesi gerekir. Aksi durumda bireyin düşüncesinden diğer insanların istifadesi ve sağlıklı bir kamuoyunun oluşması engellenmiş olmaktadır (Yıldırım, 2004:34). AİHM, toplantılara ve göstericilere yapılan müdahaleleri aynı zamanda ifade hürriyetine yapılan bir müdahale olarak görmektedir.² Dolayısıyla toplantılara getirilen kısıtlamalara gösterilen tepkilerin nedenlerini belki de burada aramak gerekir.

Toplumsal olaylar toplumun hareketliliğini gösterir. Aksi durum, haber ve fikir akışının durağanlaştığı toplumu ifade eder. İnsanların fikir ve inançlarının tek tip olması beklenmemelidir. Sosyal çevrede yaşayan insanın, kendi fikir ve inançları doğrultusunda çözüm araması kendisinin en doğal hakkıdır. Bu hakkın kısıtlanması, hem toplumdaki memnuniyetsizliklerin artmasına hem de kargaşanın yaşanmasına neden olmaktadır (Sunay, 2001:63-64). Konuşmayan, yazmayan, okumayan, hareket edemeyen insanın fikri hayatının da gelişme gösteremeyeceği kabul edilir. Doğal gelişimi engellenen, düşüncelerini anlatmayan, siyasi ve mesleki çalışmalar yapamayan insanın, düşüncelerinden uzaklaşması, düşüncelerin keskinliğinin ve fikir hayatının kaybolmaya başlaması kaçınılmazdır. Dolayısıyla, yazı, düşünce ve hareket hürriyetinin bulunduğu bir toplumda fikir hayatının ileri seviyede olacağı söylenebilir ki bu aynı zamanda o hürriyetin olup olmadığının bir göstergesi olmaktadır (Topçu, 2004:44).

Toplumsal olayların, fikir ve konuşma hürriyetinin sağlanmasındaki bir diğer olumlu etkisi, toplumda fikirlerini açıklayamayanları cesaretlendirmesidir (Göksu, 2007:136). Farklı düşüncelerin sergilenmesindeki ortak nokta bireyin korkularından arınmış, özgür ve bağımsız bir ortamda bulunmasıdır. Bireyin, düşünce ve yeteneklerini açığa çıkarabileceği ve korkularını yenebileceği en verimli iklim ise demokrasi iklimi olmasıdır (Tuncay, 2002:719). Toplumsal olaylar, bireylere bu iklimi sağlamaktadır. Bireylere ve topluma düşüncelerini ifade etmeleri için güç

² Açık vd./Türkiye, 31451/03, 13 Ocak 2009 tarihli karar.

vermektedir. Toplumsal olaylarda bir araya gelen insanlar, korkularından arınmış ve barışçıl şekilde düşüncelerini özgürce ifade etme imkânı bulabilmektedirler.

1.4. MUHALEFET ETME ARACI OLARAK TOPLUMSAL OLAYLAR

Küreselleşmenin etkisiyle toplumsal sorunlara karşı etkisi ülke sınırlarını aşan ve parlamento dışında da büyük güç kazanan muhalefet (Mütevellioğlu, 2006:74), demokratik bir toplumda, yönetime, sosyo-ekonomik düzene, siyasal iktidarlara ve iktidarı ellerinde bulunduranlara ve bunların faaliyetlerine karşı olmayı ve karşı alternatif bir program sunmayı veya sunmamayı, yasal veya yasal sayılmayan çeşitli yollara başvurarak eleştirmeyi, istenilen amaç doğrultusunda etki sonuç ve yaratmayı içeren bir davranıştır. Dolayısıyla muhalefet; siyasi partilerce ve baskı gruplarınca veya bireysel olarak örgütlü veya örgütsüz yapılabildiği gibi; söz, yazı, davranış, hareket, aktif veya pasif direnme yollarından her biriyle hatta yaşam biçimiyle dahi yapılabilmektedir (Turgut, 1982:8). Bu yollardan biriside muhalefetin düzenlediği her türdeki toplumsal olaylar olmaktadır.

Demokratik toplumlarda, insanların kişisel yeteneklerini geliştirmesine ve düşüncelerini kamuoyuyla paylaşmasına imkân tanınarak, haksızlığa uğrayan veya uğradığına inanan bireylerin, kendilerini ve düşüncelerini şiddete başvurmadan savunarak, haklarının tanınmasını talep edebilmesinin önü açılmak istenir. Böylece düşünce ve uygulamaların eleştirilebildiği, muhaliflerin olabildiği sağlıklı bir toplumun meydana geleceği düşünülür (Şahin, 2006:23-24). İktidar gücünü kullananların eylem ve politikalarının toplumda tartışılması, eleştirilmesi, alternatiflerinin ileri sürülmesi ve karşı çıkılabilmesi meşru bir davranış olarak görülüyor veya yapmaya imkân tanımıyorsa, bu sistemde meşru bir muhalefetin varlığından söz edilememektedir. Aslında muhalefet sorununun olduğu dahi düşünülebilir (Dursun, 2008:47).

Mardin (1991:182-190), tarihi süreç içerisinde Türk siyasi rejimlerinde, muhalefetin, parçalayıcı ve bölücü olarak görülüşü tespitini yapmaktadır. Muhalefetin sürekli olarak boğazının sıkıldığını ve tahammül gösterilemediğini ileri sürerek, Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine miras kalan kurumsallaşmış muhalefetin olmadığı sonucu çıkartılabileceğini, en önemli kaybın sosyal ve iktisadi yaratıcılığın engellenmesi olduğunu belirtmiştir. Bu bakış açısının polis

uygulamalarını etkilemesi kaçınılmaz olmaktadır. Muhalefetin polise yönelik, toplumsal olaylarda taraflı davrandığına yönelik eleştirilerinin nedenlerini belki bu anlayışta aramak gerekir. Polis genellikle muhalefet tarafından pek sevilmez ve devletin polisi olarak görülür. Aynı sorun Avrupa ülkelerinde de görülmektedir. Örneğin Fransa'da, polis kamuoyu ve muhalefet partilerinin gözünde toplumun hamisi bir kurum olarak değil, devletin hizmetinde bir kuvvet olarak görülür. Bu nedenle Fransa'da polisin sevilmediği, eleştirildiği ve çok tartışıldığı belirtilmektedir (Gleizal vd., 2000:71). Türkiye ile Fransa'nın aynı idari rejimi benimsedikleri düşünüldüğünde, her iki ülke polislerinin aynı kaderi paylaşmaları dikkat çekicidir. Ancak toplumsal olaylar, muhalefetin sık kullandığı yöntemlerden biridir. Zaten iktidardakilerin kendi politikalarını eleştirmesi için toplumsal olaylara ihtiyacı bulunmamaktadır. Muhalefet toplumsal olaylar sayesinde sesini yükseltebilmekte ve duyurabilmektedir.

1.5. GENEL OLARAK POLİSİYE TOPLUMSAL OLAY TÜRLERİ

Toplumsal olayların türleri ve sınıflandırması herhangi bir mevzuatta yapılmamıştır. Kanun sadece toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden bahsetmiştir. Sınıflandırma toplumun doğal gelişimi içerisinde, literatürde ve ilgili muhataplarca yapılmaktadır. Toplumsal olayların sınıflandırılmasının yapılması polisin hangi tür olaya hangi şekilde müdahale edeceğini belirlemesine yardımcı olacaktır. Toplumsal olayların türünün ve sayısının artması, doğrudan toplumun gelişmesine paralel olarak gelişme göstermekte, katılanların nicelik ve niteliğini de etkilemektedir. Örneğin şehir hayatının ve eğitim seviyesinin gelişme gösterdiği bir toplumda, bireylerin yaratıcı düşüncelerinin gelişmiş olduğu düşünüldüğünde, toplumsal olayların niceliğinin ve olaylara katılanların niteliğinin diğer az gelişmiş toplumlara göre farklılık olacağı kabul edilmelidir. Hatta küreselleşme ve devlet yönetim sistemlerinin gelişmesine paralel olarak toplumsal olayların gelecekte değişeceği, belki de devre dışı kalabileceği varsayımları bile yapılmaktadır (Tilly, 2008:34).

Tilly (2008), toplumsal olayların sayısının artmasını, demokratik fırsatların genişlemesinin veya daralmasının bir işareti olduğunu belirtir. Hoffer (1980), konuya birazda ekonomik olarak yaklaşarak, toplumda bireylerin hayat şartlarında meydana gelen iyileşmeyle, daha iyisini isteme arzusunun kitle hareketlerine neden olduğunu ifade etmektedir. 1994 yılında 1.709 toplumsal olaya 1.330.210 kişi, 1995 yılında

2.511 toplumsal olaya 1.789.930 kişi, 1996 yılında 2.141 toplumsal olaya 1.314.316 kişi, 1997 yılında 3.287 toplumsal olaya 2.595.573 kişi katılırken; 2008 yılında toplam 11.404 adet çeşitli türlerde toplumsal olay meydana gelmiş ve 3.294.682 kişi bu etkinliklere katılmıştır. 2009 yılında 18.101 toplumsal olaya 9.339.319 kişi, 2010 yılında 17.661 olaya 7.560.192, 2011 yılında 21.114 toplumsal olaya 10.676.343, 2012 yılı itibariyle meydana gelen 25.635 toplumsal olaya ise 7.517.141 kişi katılmıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012). Türkiye’de toplumsal olayların sayısı ve katılan kişi sayısında 18 yıllık süre içerisinde dikkati çeken bir artış yaşanmıştır. Bu göstergeler, Tilly ve Hoffer’in açıklamalarına göre Türkiye’nin demokrasi seviyesinin yükselmesi ve ekonomik iyileşmeyi göstermesi açısından olumlu olduğu şeklinde yorumlanabilir. Toplumsal olayları polisin karşılaştığı olay türlerine göre aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür;

1.5.1. Ani Gelişen Toplumsal Olaylar

Ani gelişen toplumsal olaylar, kendiliğinden gerçekleşirler (Kara, 2005:40). Güncel bir olaya karşı, ani gelişen bir tepki şeklinde ortaya çıkarlar. Bir düzenleyicisi bulunmadığından, formalite nev’inden işlemler yerinden getirilemeden meydana gelirler (Atalay 1995:53; İşgören, 2011:68). Saldırı içeren bazı olaylar “korsan gösteri” olarak adlandırılır (Haber.gazetevatan.com, 2012b). Bu tür olayların; kamu düzenin bozma, kamu güvenliğini tehdit etme ve kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlama gibi tehlikeleri barındırdığı bilinmektedir (EGM, 2011b:9).

Ani gelişen toplantılar, genel toplantı özgürlüğü rejimi dışında görülür (İşgören, 2011:58). Olayın üzerinden belirli bir zaman geçmesi, toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılmasını anlamsızlaştırabileceği kabul edilir. Toplantıya katılanların tepki gösterdikleri olayın yankıları henüz sürerken, sığağı sığağına fikirlerini ifade etmek istemeleri gerektiği düşünülür. AİHM, acil olarak verilmek istenen mesajın sığağı sığağına açıklanması gereken durumlarda, herhangi bir bildirim verilmeden veya verilemeden gerçekleşmesi durumunda yapılan müdahaleleri uygun görmemektedir (Tanyar, 2011:619).

Ani ve kendiliğinden gelişen toplumsal olayların, diğer toplantılara veya konuşmalara kavgasız ve anında yanıt verebilme becerisinin gelişmesine katkı sağladığı ve sağlıklı bir demokrasiden beklenen bir özelliği olarak değerlendirilir

(Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:41). Ayrıca ön bildirimde bulunulamamasına ilişkin makul bir gerekçe bulunmasa dahi, barışçıl nitelikte olduğu sürece otoritelerin herhangi bir ani toplanmalara koruma sağlaması ve kolaylaştırması gerektiği, geçerli ön bildirim gerekliliklerine uymayı reddeden düzenleyicilerin sonradan haklarında kanuni işlemler başlatılabileceği vurgulanmaktadır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:13).

AİHM kararlarında bu tür olayların koruma altında olduğunu vurgulamaktadır. Mahkemenin Türkiye aleyhine vermiş olduğu bir kararında, bildirim verilmeden yapılan gösterilerin kanun dışı olduğunu kabul etmekle birlikte, olayların şiddet içermemesi, kamu düzenini ciddi şekilde rahatsız etmemesi durumunda kolluk kuvvetlerinin olaylara müdahale ederken gösterilere karşı sabırsız davranmaması ve hoşgörüyle yaklaşmasının önemine vurgu yapmış³ ve Yargıtay'da AİHM kararlarına benzer kararlar vermiştir.⁴ Bu kararlar yasaların, önceden bildirinin elverişsiz olduğu durumları, önceden bildiri gerektiren durumlardan açık bir şekilde hariç tutulması şeklinde yorumlanması gerektiğini açıklamaktadır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:41). GDB bu ihtiyacı görerek, taslaklarına bildirimsiz yapılan toplantılarla ilgili olarak şekil, şart ve usulleri açıklayan bir madde eklemiştir. Böylece bildirimsiz gerçekleşen, ani gelişen ancak suç sayılmayan toplumsal olaylarla ilgili hemen müdahale edilmesi kısmen önlenmek istenmiştir (GDBTASLAK-1, Md:7).

1.5.2. Gösteri Yürüyüşleri

Gösteri, bir isteğin ya da karşı görüşün, kamuoyunun dikkatini çekecek biçimde, açık havada ve topluca açığa vurulması eylemi (Püsküllüoğlu, 2010:412) ve “nümayiş” (Türk Dil Kurumu, 1998:879) ve belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından düzenlenen yürüyüşler şeklinde tanımlanmaktadır (TGKY, Md. 2/b).

Gösteri yürüyüşleri; topluluklarının beraberce bir noktadan başka bir noktaya ulaşmak amacıyla, sloganlar atarak, bayrak, flama, pankartlar vb. araçları açarak kendilerini gösterdikleri bir eylemdir. Katılımcıların sayısı yönünden dışarıdaki

³ Oya Ataman/Türkiye, 74552/01, 5 Aralık 2006 tarihli karar (EGMHM, 2012:253-256).

⁴ YRT, 8. CD, 2002/949 E., 2002/7518 K..

insanların dikkatini çekecek sayıda çok olması beklenir. Sayı yönünden toplantıların tek kişi ile yapılamayacağı görüşüne karşılık, tek kişilik gösteri ve gösteri yürüyüşünün mümkün olabileceği savunulmuştur. Belli bir amacı olmasından dolayı, gösteri yürüyüşü özgürlüğünden çok düşünceyi ifade özgürlüğü kapsamında tek kişilik gösterinin mümkün olabileceği düşünülmektedir (Atalay, 1995:8; İşgören, 2011:62; Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:21). Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasal şekilde düzenlenmesinde, en az yedi kişilik⁵ düzenleme heyetinin oluşturulması zorunlu iken, yasal şartlara uyulmadan düzenlenen toplantı veya gösteri yürüyüşlerinde, düzenleyenler bir kişi veya daha fazla kişi olabilmektedir (Gülhan, 2006:40).

Gösteri yürüyüşleri; genel yollarda, sokak, cadde ve meydanlarda düzenlenmesi özelliği ile belirginleşir. Buraların tercih edilmesi grupların halka ve kamuoyuna seslerini duyurmak istemelerindendir. Düzenlenmesi diğer toplu etkinliklere göre katı kurallara bağlanmıştır. Bu tür etkinliklerde yolların akışının bozulduğu, kamu düzeninin bozulduğu şeklinde yorumların olmaması gerektiği belirtilerek, kamu makamlarından beklenenin etkinliklerin güvenliğini sağlamak olduğu ifade edilmektedir (Kaboğlu, 1993:210). Gösteri yürüyüşü düzenleyenler, genellikle halkın sıklıkla kullandığı yolları tercih eder ve pazarlık konusu yaparlar.

Bu haliyle toplantılar açık veya kapalı alanlarda, gösteri yürüyüşleri ise hareketli olduklarından sadece açık alanlarda düzenlenebilmektedirler (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:53). Kanun gösteri yürüyüş alanlarıyla ilgili ölçüleri ve güzergâh belirleme konuları kanunda açıklanmıştır (TGYK, Md. 6/2). Güzergâh belirleme yetkisi idare makamlarına şehir hayatının düzeninin bozulmaması için verilmiştir (Güran, 1992:24). Yetkinin kullanımında; yürüyüş güzergâhının, yönünün ve topluluğun dağılmasında sırasında dağılım güzergâhlarının belirlenmiş olması gerekir. Yürüyüş güzergâhının seçimindeki amaç, yürüyüşe katılanların diğer kişilere seslerini duyurmak istemesi iken dağılma güzergâhlarının tespitindeki amaç ise onca insanın belli bir düzen ve güvenlik içerisinde dağılmasının sağlanmasıdır. Dağıtma işlemi planlanırken, topluluğa dağılması için birden fazla yol gösterilmesi ve dağılma yollarının uygun hale getirilmeden topluluğu dağıtmaya teşebbüs edilmemesi istenir (PÇKY, Md:25/20). Topluluğun olaysız şekilde dağılması, kamu düzeninin

⁵ GDB'nin taslağında, düzenleme heyetinin en az üç veya bir tüzel kişi tarafından yapılması öngörülmektedir (GDBTASLAK-1, Md:3/5).

bozulmaması için güzergâhların seçilmesi işlemi polisin yaptığı önemli tespit çalışması olarak görülür (EGM, 2011b:18).

Azrak (2011), açık hava toplantıları ve gösteri yürüyüşlerinin yerinin peşinen belirlenmesi yolundaki uygulamayı önleyici bir hüküm olarak görür. Kanunun içine konulmasını ise, idare tarafından olayın özelliğine göre her somut olaya göre mekân bakımından bazı sınırlamalar öngörebileceğinden gerekli görmektedir. Ancak bireyleri kentin uzağında bir yerde toplantı yapmaya zorlamanın, halk kitleleriyle iletişim sağlayarak, onlara bilgi sunma amacı güden toplantının halkla ilişkisi kesilmiş, soyutlanmış olacağını belirtmektedir. AİHM kararlarında; açık alanda gerçekleştirilen gösterilerin günlük yaşamın akışını belirli ölçülerde bozacak bir karışıklığa ve hasmane tepkilere yol açabileceğini; ancak bu durumun kurallara aykırı olmasının, tek başına toplanma özgürlüğüne müdahaleyi haklı çıkarmayacağı ifade edilerek gösteri yürüyüşlerinin normal yaşamı etkileyeceği vurgulanmaktadır.⁶

Hatta güzergâh belirlemeye gerek olmadığı, toplumsal olayları düzenleyen grupların şehirlerde belli yerleri kendilerine yer edindikleri ve böylece geleneklerini oluşturdukları ifade edilerek, “kentlerde bir geleneğin kendiliğinden oluşacağını ve zaten bu tür toplu gösterileri yapanların o geleneğe uygun olarak o alanlarda gösterileri yapacağını düşünüyoruz” denilerek güzergâhın tespitinin toplumun geleneğine ve tercihinin bırakılması istenilmektedir (Sendikacı, 2013). Belirlenecek güzergâhların; hakkın kullanılmasına engel olan, hakkı anlamsızlaştıran, hakkın içini boşaltan düşük görünümlü yerlerden, toplantıya katılmayan kişilerin hayatının akışını bozan, bir olay çıktığında katılan ve katılmayan kişilerin can ve mal güvenliğinin korunmasını zorlaştıran veya imkânsız kılan yerlerden olmamasına dikkat edilmesi gerektiği belirtilir (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:56).

Canetti (1992:83), gösteri yürüyüşlerinde topluluğun durumunu nehre benzetmektedir. Nehir vakur, kendisini teşhir eden kitledir ve kenarlardaki yeşillik insanlardan oluşan bir patika gibidir. Gösteri alayları ve göstericiler gibi bütün nehir benzeri oluşumlar görülmek, uzak mesafelere uzanarak ve kendilerini en kalabalık seyirci kitlesine sunarak, yüzeylerinin olabildiğince büyük kısmını gösterirler. Takdir edilmek ya da kendilerinden korkulmasını isterler. Kararlı bir biçimde, düzen içinde

⁶ Serkan Yılmaz ve diğerleri/Türkiye, 25499/44, 13 Ekim 2009 tarihli karar (EGMHM, 2012:267).

yürüyen, disiplinli bir insan topluluğu, kendini izleyen kalabalıklar üzerinde güçlü bir etki yaratması (Domenach, 1995:71) göstericilerin amacına ulaşmasını etkileyen önemli bir araçtır. Hoffer (1980:39), Bolşevik ve Nazilerin geçit törenlerinin, Orak-Çekiç ve gamalı haç figürleriyle putlaştırılmış bir halde bezenerek, sanki dini törenler haline getirildiğini belirterek topluluklar üzerindeki etkisine vurgu yapar.

TGYK kapsamına girsin veya girmesin gösteri yürüyüşleri, düzenleyenler tarafından toplantılara göre ciddi ve örgütlü planlanmaktadır. İçlerinde barındırdığı farklı grup türleriyle topluluğun provoke edilme ihtimali de bulunmaktadır. Özellikle karşı siyasi gösteriler, terörist cenazeleri -ki PKK terör örgütünün propaganda malzemesi olarak gözükmekte, polise karşı taşlı, sopalı, molotof kokteyli ve havai fişekli saldırıların olduğu görülmektedir (Sabah.com, 2012b; Hurriyet.com, 2012c; Habervitrini.com, 2012a; Haber7.com, 2012; Haberaktüel.com, 2012)- ile batı illerinde görülen ve şehit cenazeleri gibi toplumsal tansiyonu yükseldiği ve bazı milliyetçi grupların provakatif eylemlerine sahne olduğu -2010 yılında Kayseri’de şehit cenazesine katılan Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız’a yumruk atılması bunlara örnek olarak gösterilebilir (Haber.gazetevatan.com, 2012a)- eylemlere dönüşebilmektedir.

1.5.3. Genel Toplantılar

Genel toplantılar, toplanma özgürlüğü denilince ilk akla gelen etkinliklerdir. Kamu düzenini ilgilendirmeleri nedeniyle ciddi bir kolluk denetimine tabidirler (İşgören, 2011:66). Düzenleme kurulu oluşturma, bildirimde bulunma gibi TGYK kapsamında yasal düzenlemelere uyularak planlı olarak gerçekleştirilirler (Gülhan, 2006:6). Toplantı, ortak bir amaç için bina ya da bir yapı şeklinde olmayan bir kamu alanında bireylerin kasıtlı ve geçici olarak mevcudiyeti şeklinde tanımlanır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:11). Toplantının varlığından söz edilebilmesi için; katılanların fiziksel olarak ortak bir yerde, bir arada, aynı yerde bulunmaları ve doğrudan iletişim kurmaları gerektiği belirtilir (Atalay, 1995:6).

Kanunda genel toplantılar; belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzelkişiler tarafından düzenlenen açık ve kapalı yer toplantıları (TGYK, Md. 2/a) şeklinde tarif edilir. TGYK’da yapılan tanım, toplanma özgürlüğüne giren toplantıların

belirlenmesi açısından önemli bir açığı kapatmıştır. Sözlük anlamı olarak toplantı, “birden çok kimsenin türlü amaçlarla bir araya” gelmesidir (Türk Dil Kurumu, 1998:2235). Genel toplantılar, genellikle ulusal istekleri açığa vurmaya katkıda bulunan siyasi parti, dernek, sendika ve diğer grupların ülke genelinde kullandığı propaganda araçları olarak görülmektedir (Şeker, 2003:24).

Hukuki yönden toplantı kavramı birkaç ögeyi barındırmaktadır. Birincisi toplantıya birçok kişinin katılması ile oluşan çokluktur. İkincisi, birçok kişinin belirlenmiş bir sürede ve geçici olarak karşılaşmaları ve aralarında sürekli bir ilişkinin olmamasıdır. Üçüncüsü, toplantıya katılanların ortak bir amaç etrafında görüş birliğine varmak, düşünceyi açıklamak, değerlendirmek, yaymak ve benimsetmek gibi saiklerle bir araya gelmeleridir (Akın, 1964:546; İşgören, 2011:58-60). Bunlara ek olarak, toplantıların örgütlü olma unsuru da sayılmaktadır (Akın, 1964:546). Ancak toplantıların örgütlü olma unsuruna, günümüzde toplantı hak ve özgürlükleri daraltacağı düşünülerek karşı çıkılmaktadır (İşgören, 2011:61). Mevzuatta böyle bir unsur bulunmamaktadır.

Kanunda kapalı ve açık yer toplantılarının tanımı yapılmamaktadır. Kapalı yerin tanımı 1956 tarihli 6761 sayılı kanunun 19. maddesine göre, “her tarafı muhkem şekilde kapatılmış, insan topluluğunun barınabileceği daimi yerlerdir.”⁷ Ancak kapalı yer denince, toplantı alanının her tarafının örtülü olması şeklinde anlaşılmamalı ve dar kapsamlı yorumlanmamalıdır (Geray, 1959:105). Toplantı yerinin dışarı ile ilişkisinin büyük ölçüde kesilmesi halinde kapalı yer olarak kabul edilebileceği düşünülmektedir (İşgören, 2011:58).

Kapalı ve açık yer toplantılarının düzenlendiği yerler, kamu düzeni bakımından yaratılan tehlike ve kolluk yetkilerinin düzenlenmesi açısından önem arzeder. Çünkü kapalı yer toplantıları kamu düzeni bakımından daha az tehdit oluşturmakta ve kapalı yerde çıkabilecek olayları kontrol altına almak daha kolay olmaktadır (Gülhan, 2006:6; İşgören, 2011:69-70). Bu nedenle kanunda, süre ve yer bakımından kapalı yerlerde yapılan toplantılara kısmi ayrıcalıklar verilmiştir (TGYK, Md. 6, 7). Kapalı yerlerde alınan güvenlik tedbirleri sayesinde dıştan herhangi bir grubun müdahale ihtimali azalmaktadır. Fakat içte meydana gelen olayı bastırmakta bir o kadar zor hatta polis için tehlikeli olabilmektedir. Kapalı yer toplantılarına

⁷ RG. 30.06.1956, No:9346.

polisin fiziki müdahalesi çok nadir karşılaşılan bir durumdur. Yapılacak değişikliklerle kapalı yer toplantıları kanun kapsamından çıkarılabilir.

1.5.4. Özel Toplantılar

Özel hayatı ilgilendirmesi nedeniyle (Güngör ve Kavalalı, 1990:122), toplanma özgürlüğü hakkının korumasından yararlanmayan bu toplantılar, özel yaşama saygı hakkı kapsamında koruma altındadırlar. Kolektif bir hak olarak düzenlenmeleri mümkün ve anlamlı görünmemektedir (Alpkaya, 2001:5; Anayurt, 2011; İşgören, 2011:66-68). Bu nedenle polis faaliyetlerine bağlı olmayan ve polisi doğrudan ilgilendirmeyen toplantılar olarak görülür (Geray, 1959:102-103). Konser, düğün, özel eğlence davetleri vb. şeklinde düzenlenmektedir. Herhangi bir siyasi amacı ve kamu düzeni ile ilgili olmayan bu tür toplantılar, çok özel bir kesime hitap etmekte, hem açık hem de kapalı yerlerde düzenlenebilmektedir. Sadece kişilerin değil, tüm STK'ların kendi üyelerine yönelik düzenledikleri toplantılar da bu nevidendir. Kanun özel toplantılara istisna getirmiş ve genel toplantılardan ayrı olarak değerlendirmeleri gerektiğini belirtmiştir (TGYK, Md. 4/b).

Özel toplantılarla ilgili mevzuatta yer alan istisnalar hükmüne rağmen, polislin özel toplantı ve genel toplantı konusundaki hareket tarzı hakkında net bir görüşe sahip olmadığını belirtmek gerekir. TGYK, bu tip toplantı ve gösteri yürüyüşlerini, kapsam alanı dışında bırakmış; ancak güvenliğin nasıl sağlanacağı sorusunu cevapsız bırakmıştır. TGYK'nın niteliği gereği bir usul kanunu olması ve usul hukukunda kıyasın serbest bulunması nedeniyle, anılan türden toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılan ve katılmayan kişilerin güvenliğinin sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Yine de usul hukukunda hak ve özgürlükleri sınırlayan hükümlerin, kıyas yolu ile burada uygulanamayacağı, kanun kapsamı dışındaki toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin önceden belirlenen yer ve güzergâhta olmak zorunda olmadığı, önceden bildirmeden yapılabileceği ve video kaydı yapılamayacağı düşünülmektedir (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:53-54).

Kanunda yeterince açıklanmayan bu eksiklik polislin müdahalesini etkilemektedir. Kanunun net olarak açıklanmaması veya yorum farklılıklarından dolayı polislin uygulamaları mahkemelerden geri dönmektedir.⁸ Özel toplantılarda

⁸ Danıştay 10. Daire, 2003/1937 Esas ve 2006/6642 Sayılı ve 21.11.2006 Tarihli Kararı.

yoğun kalabalıkların oluşması nedeniyle, siyasi ve ideolojik gösterilere dönüşmesi ihtimali Türkiye şartlarında beklenen bir durumdur. Danıştay vermiş olduğu bir kararda, kanunda istisnalar olarak gözüken toplantıların, öngörülen yasaklara uymama, kamu düzenini bozma, güvenlik gerekçelerini ihmal etme durumlarının veya ihtimalinin belirmesi halinde mahallin en büyük mülki amiri tarafından gerekli tedbirlerin aldırılması gerektiğini açıklamıştır.⁹ Bu karar, polisin önleyici kolluk görevine işaret etmektedir.

EGM bir genelgeyle özel toplantılarda polisin görevi ve hareket tarzına yönelik düzenleme getirmiştir.¹⁰ Sahne gösterisi, konserler, özel ve kar amaçlı toplantılar olarak kabul edilmiş ve polisin bu tür etkinliklerde görevlendirilmesinin genel güvenliği aksattığı vurgulanmıştır. Polisin bu tür etkinliklerin çevresinde sınırlı sayıda görevlendirilmesi ve güvenliğin özel güvenlik tarafından sağlanması talimatı verilmiş; ancak genel güvenliğin tehlikeye düşebileceği durumlarda polisin müdahale yetkilerinin saklı olduğu da vurgulanmıştır. Ayrıca personelin bu tür özel görünümlü toplantılarda görev almaktan duyulan memnuniyetsizlik yapılan bir araştırmada şu şekilde ifade edilmektedir;

Sanatçı ve organizatör para kazanacak diye ÇK görev almaktadır. ÇK bu tür yerlerde beklememeli veya bekleme bedeli almalıdır. Spor müsabakalarında tribünde beklememeli, dışarıda önlem almalıdır. Profesyonel ve para kazanma amaçlı hiçbir şeyde biz görev almamalıyız. Futbolculara milyar dolarlar veriliyor. Bir milyonunu da güvenlikleri için ayırsınlar. Avrupa'da olduğu gibi kendi özel güvenlik teşkilatlarını kurmalı veya polise karşılığını ödeyerek yaptırmalıdır. Konser ve maçlardaki güvenlik tedbirleri özel şirketlere yaptırılmalıdır. Her yapılan eğlenceye ÇK gönderilmemelidir. X Derneği gelir elde etmek için eğlence düzenliyor, ÇK personeli ihtiyaçları karşılanmaksızın görevlendiriliyor. Masrafları talep edilse, belki sayı olarak daha az istenecek veya gereksiz görülüp hiç istenmeyecek (EGM, 2002:13).

Burada bahsedilen ÇK'yı sadece ÇK değil, diğer polisler olarak okumak gerekir. Özel toplantılarda görev almanın polisin motivasyonunu bozan bir etki yaptığı söylenebilir. Polisin ve özellikle ÇK'nın; özel toplantı, konser ve eğlencelerde görevlendirilmesi hususu kurum içerisinde eleştirilen ve düzeltilmesi beklenen konular arasındadır (Sürmeli, 2002:137-138). Hatta bu tür özel nitelik arz eden görevlerin, polisin asli işleri olmadığı ve yorgunluğunun polise kaldığı düşünülmektedir (Çevik vd., 2010:115).

⁹ Danıştay 10. Daire, 2003/1937 Esas ve 2006/6642 Sayılı ve 21.11.2006 Tarihli Karar.

¹⁰ EGM, B.05.1.EGM.0.11.03.04/657-3175 sayı ve 20.03.2003 tarihli Sahne Gösterilerinde Güvenlik Tedbirleri konulu genelge.

1.5.5. Basın Açıklamaları

Basın açıklamaları, gerçek ve tüzel kişiler tarafından belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla düzenlenir (Ateş ve Turgut, 2011). STK'lar tarafından en yaygın olarak kullanılan bir toplumsal olay türüdür. EGM verilerine göre, 2009 yılında toplam 18.101 toplumsal olaydan 13.814 adedi, 2010 yılında 17.661 toplumsal olaydan 13.909 adedi, 2011 yılında 21.114 toplumsal olaydan 16.121 adedi, 2012 yılında meydana gelen 25.693 toplumsal olaydan 18.328 adedinin basın açıklamalarından meydana geldiği görülmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Görüldüğü üzere basın açıklamaları tüm toplumsal olay türleri arasında en çok tercih edilen toplumsal olay türüdür.

Basın açıklamaları kısa sürede düzenlenmekte, konuyla ilgili kısa, öz bilgiler verilerek sona erdirilmektedir. Bu nedenlerden dolayı medyanın basın açıklamalarına ilgisi oldukça fazladır. Bu ilgi sayesinde açıklamaları yapanlar kolaylıkla ve çok fazla bir ön hazırlığa gerek duymadan kamuoyuna seslerini duyurabilmektedirler. Herhangi bir merciden izin alma zorunluluğu ile süre sınırlamasına yönelik mevzuatta hüküm bulunmadığı gibi, kamuya açık hemen her mekânda basın açıklamaları yapılabilir. Danıştay, basın açıklamalarının mevzuatta müstakil olarak tanımlanmadığını; ancak toplantıya benzerliği nedeniyle verilmek istenilen mesajın, konulmak istenilen demokratik tepkinin, aydınlatılmak istenilen konunun kamuoyuna görsel ve yazılı basın aracılığıyla iletilmesini sağlamaya yönelik bir önemli demokratik faaliyet olarak değerlendirmiştir.¹¹ Basın açıklaması polis mevzuatında; “belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak, kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla gerçek veya tüzel kişiler tarafından AY’nın 26’ncı maddesi -bu madde düşüncüyü yayma ve ifade hürriyetini düzenlemektedir- kapsamında yapılan etkinlikler” (GDBKY, Md:4/d) şeklinde tanımlanmıştır.

Toplantı hakkının özel bir şekli kabul edilen basın açıklamalarının, TGYK kapsamında değerlendirilmesinin zorunlu olduğu ifade edilmektedir (İşgören, 2011:138). Kanunda düzenleme olmadığı için iki adet genelge ile basın açıklamalarına yönelik politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır.¹² Bu genelgeler basın

¹¹ Danıştay 10. Daire, 2004/10410 Esas ve 2007/502 Sayılı Kararı.

¹² Bu genelgeler 2004/ ve 2012/64 sayılı genelgeler olarak bilinir. İçerik yönünden çok farklı olmayan bu genelgelerle, basın açıklaması yapmak amacıyla bir yerden başka bir yere gidilmesini kamu düzeni bozulması durumunda kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne gireceği belirtilerek

açıklamaları konusunda hukuki boşluğu dolduran ve polise uygulamalarında yol gösteren, özgürlüklerin genişletilmesi açısından önemli düzenlemeler olmuştur. GDB'nin taslağında bildirimsiz yapılan toplantılar olarak görülerek düzenlenmesine yönelik hükümler konulmak istenmiştir (GDBTASLAK-1, Md:7). Çünkü toplumsal olay özelliği göstermesi nedeniyle; insan faaliyetlerinin, toplumun veya devletin müdahalesi veya düzenlenmesi gereken kısmı olarak tanımlanan (Yıldız, 2013) kamusal alanlarda günlük yaşamı etkileyebilmekte, cadde ve sokaklar kapanabilmektedir. Fazla sayıda insanın basın açıklamalarına katılmasıyla gösteri veya yürüyüş haline gelebilmektedir. (İşgören, 2011:138). Bu durumda TGYK'ya muhalefet söz konusu olabilmektedir. Polis olaya müdahale ederken basın açıklamasına mı yoksa bildirimsiz gerçekleşen toplantıya mı müdahale ettiği hususunda ikileme düşmektedir. Ankara'da, Tekel işçilerinin eylemlerinde, basın açıklaması yapıp akabinde topluluğun dağılması beklenirken, tüm Türkiye kamuoyunun takip ettiği olaylara dönüşmüş, polisin güç kullanmasıyla neticelenmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2010:265-329).

En son yayınlanan 2012/64 sayılı genelge ile basın açıklamalarında sayı konusundaki sınırlama getirilmemiştir. Kamuoyu oluşturmak amacıyla, şiddet içermeyen, kamu düzeninin bozmadan, makul sürede -süre en fazla iki saat olarak belirlenmiştir-gürültü ve çevre kirliliğine yol açmadan, yaya ve araç trafiğine engel olmayacak sayıda katılımı yapılan basın açıklamaları muteber kabul edilmiştir. Basın açıklamalarında, el ile taşınabilir ses yükseltici cihazlar haricinde araçların kullanılması ve platformlar kurulması uygun görülmemiştir. Genelge ayrıca mülki amirlere, basın açıklamalarının yapılabileceği yerlerin, basın açıklamasını yapacak olan kişilerin sayısı ile orantılı olarak, tespit ve ilan etme yetkisi vermiştir.¹³

İB Mülkiye Müfettişleri tarafından hazırlanan raporda; genelgede belirtilen sınırlamalara, STK'ça uyulmaması halinde polisin izleyeceği yöntemin düzenlenmediği belirtilmiştir. Bu sınırlamalara uymayarak basın açıklamasını gerçekleştiren vatandaşlara herhangi bir ceza verilemeyeceği¹⁴ ve vatandaşların

TGYK kanunu ve diğer kanun hükümlerinin uygulanması istenmiştir (Genelge, İB, 2004/100, 2012/64).

¹³ Genelge, İB, 2012/64.

¹⁴ Genelgede, basın açıklamalarının tespit edilen yerler dışında yapılması halinde hangi müeyyidenin uygulanacağına dair bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak Valiliklerin genelge doğrultusunda almış olduğu kararlarında, kararlara uyulmaması halinde 5326 sayılı Kabahatlar

davranışlarının genelgelerle düzenlenemeyeceği hususunun göz ardı edildiği tespiti yapılmıştır. Basın açıklamalarının; şekil, şart ve usullerini belirleyen herhangi bir hukuki düzenleme olmadığından, bu hakkın sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceği konusunda, güvenlik güçleri açısından bazı tereddütler oluşturduğu ve bazen hakkın kullanımını güç kullanarak engelleyen bir tutum sergilemelerine yol açtığı belirtilmiştir (Ateş ve Turgut, 2011). Modern devletlerde bütün alanlarda düzenlemelerin yasalarla yapılması imkânının olmaması nedeniyle, idare makamlarının, yasaların koyduğu çerçeveler içerisinde hak ve özgürlükleri sınırlayıcı bazı düzenlemeler yapabileceği kabul edilmektedir (Soysal, 1999:132) Ancak muhataplar genelgeleri uygun bulmamakta ve şu ifadelerle tepki göstermektedirler;

Genelgeler düzenlenir ama genelgelerin kesinlikle AY'nın başlangıç ilkesinde belirtilen demokratik devlettir ilkesine aykırı olmaması gerekiyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin imzalamış olduğu uluslararası sözleşmelere aykırı olmaması gerekiyor. Yani genelgelerde de bu tür sıkıntılarla karşı karşıya kalıyoruz. Yorumu çok açık bir genelge. Saydığı maddeler sizin bu eylemde gerçekleştirdi gerçekleşmezdi tartışmasını yaratacak bir genelge (Sendikacı, 2013).

Uzun süre Ankara'da GŞM yapmış olan Baş (2012); basın açıklamalarının, demokratik kitle örgütlerince, demokratik hak ve taleplerini iletebilmek için en çok tercih edilen eylem türü olduğunu belirterek, TGYK'da yasal düzenleme yapılmamasını büyük bir eksiklik olarak görmektedir. Bu eksikliğin polisi ve demokratik kitle örgütlerini sıkıntıya soktuğundan bahisle, ülke genelinde standart bir uygulama imkânının olmadığını, bununda sübjektifliğe yol açarak hukuki açıdan olumsuz etkilere yol açtığını belirtmiştir. Ayrıca genelgeler idari düzenlemelerdir. Adli makamları bağlamadığı gibi genelgelerle toplanma ve ifade özgürlüğü konularının düzenlenmeye çalışılması, kolluk kuvvetlerinin adli makamlarla ve basın açıklamasını düzenleyenlerle karşı karşıya gelmesine neden olmaktadır. Alanda çalışan personel bu konudaki sıkıntıları şu şekilde ifade etmektedir;

Basın açıklamasının kendisi ile ilgili sıkıntılar yok aslında. Ama öncesi ile daha çok sıkıntılar oluyor. Adam basın açıklaması yapacağım diye yürümeye başlıyor. Mesela burada ne yapacaksın sen? Bunun yürüyüş olarak mı kabul edeceksin? Yoksa basın açıklaması olarak mı kabul edeceksin. Basın

Kanununun 32. maddesine istinaden işlem yapılacağını açıklamaktadır (elazig.gov.tr, 2012). Kanunun ilgili maddesi Emre Aykırı Davranışlarda uygulanacak işlemi açıklamaktadır. Madde, "Yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye -cezalar her sene arttırıldığı için para cezası miktarı yazılmamıştır- idari para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir" (Md:32/1) hükmünü içermektedir.

açıklaması öncesinde bir şey olarak mı kabul edeceksin gibi içinde sıkıntılar var (4.Sınıf Müdür-4, 2012:Ankara).

Valiliklerin çoğu, genelgenin vermiş olduğu yetkiye dayanarak illerinde basın açıklamalarının yapılamayacağı veya yapılacağı yerlerle ilgili kararlar çıkarmıştır. KESK'e bağlı Eğitim-Sen illerde kararın iptali için İdare Mahkemelerine dava açmıştır. Mardin Eğitim-Sen adına açılan davada, Mardin Valiliğinin kararı ile bu karara dayanak teşkil eden 100 no'lu genelgenin demokratik bir hak olan basın açıklamalarına sınırlama getirdiği savunularak iptali istenmiştir. Danıştay, genelgenin, demokratik hak olan basın açıklamalarının toplum düzenine uygun olarak kullanılmasını sağlamak amacıyla çıkarıldığı belirtilerek, Valiliğin almış olduğu kararında hukuka aykırı olmadığından bahisle davanın reddine karar vermiştir.¹⁵ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunda benzer bir kararı, usul ve hukuk yönünden uygun bularak onamıştır.¹⁶ Bu kararlar, yasal bir düzenleme yapılana kadar var olan boşluğun doldurulması açısından önemli bir dayanak gibi durmaktadır.

1.5.6. Öğrenci Eylemleri

Öğrenci eylemleri ilk olarak ABD'de başlamıştır. Başlangıçta eğitim sorunlarıyla ilgili düzenlenen eylemler, 1960'lı yıllarda ve sonrasında, uluslararası ve kültürel boyut kazanarak kapsamı genişlemiştir. Amaçları arasında üniversiteyi protesto etmekle birlikte, rejimi ve toplumsal düzeni ilgilendiren birçok alanları kapsamakta çoğu zaman bunları birbirinden ayırmak zorlaşmaktadır (Turgut, 1982:148-159). Türkiye'de özellikle üniversite gençliğinin, üniversite dışında ve daha çok içerisinde yapmış olduğu eylemler dikkat çekmektedir. 2012 yılında 1.434 öğrenci eyleminin 687'si kampüs içerisinde, 737'si kampüs dışında ve 10'u da öğrenci yurdu içerisinde meydana gelmiştir (EGM, 2013c:35). Polis üniversite içerisinde olaylara müdahale ederken, kanunda belirtilen şartlar dâhilinde üniversite yönetimine bilgi vererek müdahale etmek zorundadır (PVSK, Md:20/2).

Öğrenci eylemleri; pankart açma, basın açıklaması düzenleme gibi çeşitli etkinliklerle; bazen öğrenci harçları gibi öğrenci sorunlarıyla (Radikal.com, 2012a),

¹⁵ Danıştay 10. Daire, 2004/10410 Esas ve 2007/502 Sayılı ve 19.02.2007 Tarihli Kararı.

¹⁶ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 2007/1651 Esas ve 2011/971 Sayılı ve 27.10.2011 Tarihli Kararı.

bazen Başbakan gibi siyasi kimliği olan kişilerin üniversiteyi ziyaret etmesini protesto etmek amacıyla konuşmacıyı (Habertürk.com, 2012c), bazen de düzenlenmek istenen toplantıyı protesto etmek amacıyla yapılması gibi öğrenci sorunlarıyla ilgili olan veya olmayan her konu hakkında yapılabilmektedir. Son zamanlarda, milletvekili Burhan Kuzu'ya yumurta atma eylemi (Ntvmsnbc.com, 2012a) ile ODTÜ'de Göktürk Uydusunun fırlatma töreni sırasında tören salonunu doğru yürüyüş yapmak isteyen öğrencilere polisin müdahalesi sonucu meydana gelen öğrenci eylemleri en dikkat çekenlerdir (Haber7.com, 2013a). Ancak sadece üniversite gençliğinin değil liseli öğrencilerinde; Gençlik Muhalefeti, Devrimci Liseliler, Liseli Genç Umut, Türkiye Gençlik Birliği ve Dev-Genç gibi bazı gruplarca eylemlere yönlendirildiği görülmektedir (Aktifhaber.com, 2012b).

2012 itibariyle Türkiye'de 168 üniversite faaliyet göstermektedir. Bunların 103'ü devlet üniversitesi, 65'i vakıf üniversitesi ve 7 tanesi vakıf meslek yüksekokuludur (yok.gov.tr, 2012). Üniversite sayısının her ilde açılması ve her yıl artması genel bir eğitim politikasıdır. 2011 yılı itibariyle ise 164 üniversite bulunmaktadır. 148 üniversitenin polis sorumluluk bölgesinde, 8 üniversitenin jandarma sorumluluk bölgesinde ve 8 üniversitenin ise hem polis hem de jandarma sorumluluk bölgesinde eğitim verdiği görülmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Üniversite yerleşkelerinin birçoğunun polis bölgesinde olması polis için dikkat edilmesi gereken konulardandır. Türkiye'de üniversite öğrenci sayısının açık öğretimle birlikte 3 milyon 529 bin 334 olduğu belirtilmektedir. Yani nüfusun yüzde 5'i üniversitelerde öğrenim görmektedir (Gazete5.com, 2012).

Türkiye'de 2010 yılı itibariye 63 ilde 960 öğrenci eylemi meydana gelmiştir. Toplam 106.876 kişi olaylara katılmıştır. Eylemlerde 506 kişi gözaltına alınmış, 25 güvenlik görevlisi ile 68 sivil yaralanırken, 2 sivil hayatını kaybetmiştir. 2011 yılında, 75 ilde toplam 812 öğrenci eylemi gerçekleştirilmiştir. Bu eylemlere 190.307 kişi katılmıştır. Eylemlerde 571 kişi gözaltına alınmış, 79 güvenlik görevlisi ile 100 sivil yaralanırken herhangi bir can kaybı yaşanmamıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012). 2012 yılında ise 76 ilde 1.434 öğrenci eylemi meydana gelmiş, 189.664 kişi olaylara katılmış, 925 kişi gözaltına alınmış, 77 güvenlik görevlisi ile 146 sivil yaralanırken 3 sivil hayatını kaybetmiştir (EGM, 2013c:35). 2012 yılında öğrenci eylemlerindeki artış dikkat çekicidir. Öğrenci hareketlerinin; ulusal ve uluslararası

düzeyde geniş yankı uyandırması, ilgililerce kaygı duyularak tepki gösterilen bir kitle hareketi olması, zaman zaman ideolojik nitelikte bir başkaldırı özelliği göstermesi, geleneksel ya da yasal her türlü kurala uymayı reddeden doğallığın hâkim olduğu nitelikte bulunması (Turgut, 1982:159-161) ve toplumsal muhalefeti yoğun olarak yaşayan genç grupların olması, polisin öğrenci eylemlerine dikkatli müdahalelerde bulunmasını gerektirir. Üniversite yerleşkesi içerisinde meydana gelen öğrenci olaylarının kısa sürede çevreye yayılmasıyla etkisini hissettirdiği söylenebilir.

1.5.7. İşçi ve Memurların Sendikal Eylemleri

Küreselleşmenin çalışma hayatı üzerindeki etkileri ile 1980'lerden sonra işçi eylemlerinde azalma başladığı ifade edilmektedir. Özelleştirme politikaları, özel sektörün gelişimi, evde çalışma, işçi kiralama gibi yani çalışma biçimleri ve devletin hizmet alma girişimleri vb. esnek yöntemler, işçilerin etkinliğini azaltmıştır (Koç, 2012; Özkan, 2007:30-31). Türkiye'de sendikalar yoluyla örgütlenen işçiler yüksek bir oranı temsil etmektedir. İşçi ve işçi sendikalarının üye sayılarını gösteren veriler 2011 yılında bir soru önergesi kapsamında mecliste açıklanmıştır. Buna göre; 2009 yılı itibarıyla Türkiye'de işçi sayısı 5.434.433, sendikalara üye olan işçi sayısı ise 3.205.662 kişidir (tbmm.gov.tr, 2012e).

Toplu sözleşme pazarlık aşamalarında düzenlenen eylemler ve grevler geçmiş dönemlerde ses getiren eylemler olarak akıllarda kalmıştır. Polis daha çok sol gruplara ait sendikalarla ve bu sendikalara üye işçilerle karşı karşıya gelmektedir. Türkiye'de işçileri ilgilendiren veya doğrudan ilgilendirmeyen konularda birçok eylem ve etkinliğin içerisinde işçi sendikalarını görmek mümkün olmaktadır (Tezkoopiss.org, 2012).

Memurların sendikal faaliyetleri işçilere göre daha yenidir. Türkiye'de memurlara sendika hakkı ilk defa 1961 AY'sı ile tanınmış, 1971 AY değişikliği ile yasaklanmış, 1982 AY'sı ile yasak devam etmiştir. 1995 yılında AY değişikliğiyle, kamu görevlilerinin sendika kurmasına ilişkin değişikliklerle önü açılmıştır. 2001 yılında çıkartılan 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu¹⁷ ile sendika kurma haklarını elde etmişlerdir (Eren, 2002:105-107). Kanunun yürürlüğe girmesiyle hızla teşkilatlanan sendikalar farklı işkollarında üst yönetimleri olan

¹⁷ RG. 12.07.2001, No:24460.

konfederasyonlar aracılığıyla memurların büyük bir bölümünü sendikalı yaparak etkin bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Memur sendikalarının toplu sözleşme hakkı olmasına rağmen grev hakkı yoktur. Son dönemlerdeki toplantı ve basın açıklamalarının çoğunluğu memur sendikalarınca düzenlenmektedir. En sık kullandıkları yöntem basın açıklamaları olmaktadır. Bu yönüyle toplumsal olaylarda polisle en sık karşı karşıya gelen sendikal grup olmaktadır.

1.5.8. Diğer Etkinlikler ve Sivil İtaatsizlik Eylemleri

Yukarıda sayılan yöntemlerin haricinde, toplu dilekçe verme, toplu dava açma, açlık grevine gitme, STK'larca platformlar oluşturma, yol üzerinde veya belli bir mevkiden topluluğa hitap eden pankart açma, bildiri dağıtma, afiş asma, direklere zincirle bağlanma, bir alan üzerinde hareketsiz yatma, oturma, kamusal alanlarda kısa tiyatro ve canlandırmalar sergileme, açlık grevlerine başlama, boykot, çadırlar kurma ve imza standı açma ve Türkiye'de pek bilinmeyen, kullanılmayan ve ayırt edilmeyen topluluğun daire biçiminde ellerinde dövizler taşıyarak yaptıkları picketing (Güran, 1992 :23) gibi içeriğinde şiddet unsuru bulunmayan değişik yöntemler kullanılmaktadır. Tilly (2008) bu tür eylemlerin tümünü toplumsal hareketler olarak değerlendirir. Bunların içerisinde pasif direniş en dikkat çekici ve eylemlerin düşünsel temelini oluşturan biçimdir. Pasif direniş, Mahatma Gandhi tarafından Britanya yönetimine karşı kampanyasıyla öncülüğünü yaptığı ve otoriteye karşı şiddet içermeyen bir direniş taktiğidir. Pasif direniş eylemini gerçekleştirenler gözaltına alınsalar ya da yetkililerin başka müdahaleleriyle karşılaşsalar bile şiddete hiçbir şekilde başvurmayı düşünmezler (Marshall, 1999:581).

Son yüzyılda ortaya çıkan ve sivil itaatsizlik hareketleri adlandırılan bu eylemler, sivil yönetim tarafından uygulanan yasaların özüne uyarak yasalara riayet etmeme, karşı koyma anlamına gelmektedir. Yasaların ya da hükümet politikasının değiştirilmesini hedefleyen, kamuoyu önünde icra edilen, aleni, şiddete dayanmayan, vicdani ancak yasal olmayan (Tr.wikipedia.org, 2011), üçüncü kişilerin daha üstün herhangi bir hakkını çiğnemeyen ve kamuya açık (Ökçesiz, 2011:151), uygarca bir karşı koyma, hukuk ve devlet düzenini sorgulayan direnme hakkının günümüzde büründüğü toplu ya da bireysel eylem veya eylemsizlikleridir (Ökçesiz, 2011:18).

Eylemlerle belirli bir sorun karşısında kamuoyunun vereceği destekle sorun çözülmeye çalışmaktadır. Toplumun önemli bir kesiminde meşru görülebilecek etki yarattığı oranda başarıya ulaşmaktadırlar. Kamuoyu eylemi ortak vicdan ve ortak ahlak süzgecinden geçirerek haklı veya haksız bir davranış olduğuna karar vermekte, eğer haklı görüyor ise yasa koyucu ve uygulayıcılarına baskı yaparak haksızlığın giderilmesini sağlanmaya çalışmaktadır (Çağlayandereli, 2006:55). Etkinliğin süresinin uzaması, amaçlarının -Örneğin, PKK terör örgütünün Cuma namazlarının Camilerin yerine kamusal alanlarda çadırlarda kılınmasına yönelik etkinliği- toplumda yarattığı olumsuz etki nedeniyle toplumsal olaya dönüşerek -Hakkâri'de açlık grevlerine destek vermek amacıyla toplanan ve karayolunu trafiğe kapatan öğrencilere polis müdahale etmesi ve sivil Cuma namazının kılınması sırasında çıkan olaylar örneğinde olduğu gibi (Haber365.com, 2012)- polisin müdahalesine maruz kalabilmektedir. Çağlayandereli'nin dediği gibi bu halleriyle aslında eylemlerin araçsallaştırmalarıyla teröre maske olmaktadır (2006:56).

2009 yılında 18.101 etkinlikten 1.619'u, 2010 yılında 17.661 etkinlikten 1.831'i, 2011 yılı içerisinde meydana gelen 21.114 etkinlikten 2.574'i, 2012 yılında meydana gelen 25.693 etkinlikten 5077 adedi yukarıda saydığımız diğer etkinlikler kapsamında GDB kayıtlarına girmiştir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Ancak çoğu zaman bu etkinlikler için izin alınma zorunluluğu olduğu düşünülür. Doğrudan bir hüküm yoksa da kamu makamlarına bildirim verilmesi alınacak tedbirler açısından istenir. Valiliklerden ve Belediyelerden izin talepleri gündeme gelir. Kamu düzenini bozmadığı sürece polisin yapacağı iş ise, güvenlik tedbiri olarak etkinliklerin güvenli şekilde gerçekleşmesini sağlamak olmaktadır.

Bu eylemler, pozitif hukukun güvenceye bağladığı bir hak niteliği taşımamaktadır. Sivil itaatsizlik eylemleri, hoşgörü çerçevesinde değerlendirilen ve belli şartların varlığı halinde meşru kabul edilen bir protesto çeşidi olarak kabul edilir (Sunay, 2001:185). Bu nedenle sivil itaatsizlik eylemlerini; ilke olarak barışçıl yöntemlere sadık, çoğunluğun adalet duygusu ve idrak yeteneğine hitap etmek niyetiyle gerçekleştirilen barış hareketleri olarak adlandırmakta mümkündür (Çağlayandereli, 2006:49). Sivil itaatsizlik eylemlerinin bir hukuka uygunluk nedeninin olup olmadığı ise hususu tartışmalıdır (Hafizoğulları ve Kurşun, 2012). Eylemciler, çok nadir olarak hürriyeti bağlayıcı cezalara çarptırılmaktadır (Ökçesiz,

2011:92-97). Bu eylemler, muhatabı dışlamak yerine muhatabını iknaya yönelebilmesini gerekli ve olanaklı görmektedir (Ökçesiz, 2011:23). Ancak pasif direniş eylemlerinde, sorumlu lider veya liderlerin bulunmadığı durumların olması halinde şiddet eylemlerine kolaylıkla dönüşebilmektedir (Soysal, 1999:52). Polisin bu eylemlere karşı yapacağı işlemi gösteren bir mevzuat bulunmamaktadır. Çünkü çoğu eylem toplantı ve gösteri yürüyüşü mevzuatına göre işlem yapılamayacak türdendir ve polisin müdahalesini doğrudan gerektiren eylemler olarak görülmez.

1.6. TÜRKİYE’DE DEVLET, KAMU POLİTİKALARI, TOPLUMSAL OLAYLAR VE POLİS

Devletler, toplumsal olaylara karşı farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Örneğin, insan haklarının beşiği görülen Avrupa’da dahi toplanma özgürlüğünden yararlanmada ciddi sorunlar vardır. Kolektif haklar olarak kabul edilen bu haklar bir parça katlanılan haklardır ve yangında ilk kurtarılabacaklar arasında algılanmamaktadır (Alpkaya, 2001:2). Türkiye’de ise, kolektif hakların kullanım koşulları yalnızca hukuk kurallarıyla değil, aynı zamanda siyasi irade ile de belirlendiğinden, aynı mevzuat hükümlerine tabi olsalar da, farklı hükümetler döneminde yasaklayıcı veya hoşgörülü yaklaşımlar sergilendiği ifade edilmektedir (Kaboğlu, 1993:217). Çünkü siyasi irade, bazı problemlere yönelik etkin şekilde formüle edilen politikaları, değişik çıkarlardan dolayı uygun görmediği ve uygulamadığı durumlar olabilmektedir (Kaptı, 2011b:32). Bu düşünce Türkiye’de iktidarların toplumsal olaylara sıcak yaklaşmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak Türkiye’de problemin veya problemlerin öneminin anlaşılması ve gündeme gelmesi için gösteri yürüyüşleri ve basın açıklamaları sıkça kullanılan yöntemler olduğundan (Akgül ve Kaptı, 2010:81) son yıllarda toplumsal olayların dikkate alındığı ve etkilerinin hissedildiği söylenebilir. Olayların büyümesi ve toplumsal muhalefetin sokağa inmesi, Türkiye’nin yaşadığı acı tecrübelerden olsa gerek pek arzu edilmez. Sivas ve Maraş’ta meydana gelen toplumsal olaylar sonrasında yaşanan acılar, toplumda derin izler bırakmıştır. Hatta Milli Selamet Partisinin, 6 Eylül 1980’de Konya’da düzenlediği “Kudüs’ü Kurtarma Mitingi,” 12 Eylül askeri müdahalesinin oluşmasında bardağı taşıran son damla olarak görülmesi nedeniyle akıllarda kalmıştır (Tr.wikipedia, 2012b).

Türkiye’de toplumsal kesimlerin; gündem oluşturma, politikaları şekillendirme, planlama aşamalarının dışında tutulması gibi bir düşüncenin hâkim olması, bu kesimlerin genellikle politikalar ile politikaların uygulama aşamasında karşılaşmaları sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle yine bu kesimler toplumsal olayları, politikaların yaşamlarına ve ekonomik çıkarlarına tehdit olarak algılamaları durumunda düzenlemektedir (Özen ve Özen, 2010:57-58).¹⁸ Yeni hak taleplerinden çok, kazanılmış hakların korunmasına yönelik düzenlenen toplumsal olaylar Türkiye’deki eylemlerin en temel özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Uysal, 2006:85). Çünkü kendisini, toplumu düzenlemekle yetkili gören devlet anlayışında, yanlış tercihlerin yapılması pek muhtemel olduğu için kısıtlanan bireylerden doğru tercihlerde bulunmaları beklenmez. Bunun devletin görev alanında olması en doğru yol olarak görülür. Görev alanının kapsamı, insanları şahsi yaşam tarzlarından refahları ile ilgili tasarrufa kadar genişletilebilir. Türk siyasal hayatında, bu yaklaşımın birçok örneğine rastlamak mümkündür (Tüysüz, 2009:70). Bu durum Türkiye’de, devletin uyguladığı politikaların değiştirilmesini talep eden toplumsal kesimlere karşı devlet tarafından gösterilen duyarsız ve hoşgörüsüz tavrı gösterir. Sonuçta ortaya çıkan toplumsal hareketlerin güçlenmesi ve ortaya çıkan muhalefetin daha da beslenmesidir (Özen ve Özen, 2010:59).

Bunun nedeni, Türkiye’nin siyasi ve felsefi temelinin, otoritenin güçlendirilmesine öncelik veren anlayıştır. Bu anlayışta devlet çıkarı ile kamu çıkarı ya da devlet düzeni ile kamu düzeni kavramlarının eş anlamlı kavramlar olarak ele alınırken, kişi ve grup çıkarlarından çok devlet düzeninin ilke ve değerlerinin korunması amaçlanır. Devlet çıkarından ayrı bir kamu anlayışı benimsenmeyince, devletten bağımsız, temel politikaların çözümlenebileceği, iktidarın paylaşması ile sonuçlanabilecek bir sivil toplum anlayışının varlık kazanması bir hayli güçleşmektedir. Bu olumsuz gelişmen en fazla örgütlü hürriyetler gruplarını etkilemektedir ve gerçek işlevlerini görebilmeleri engellenmiş olmaktadır (Sunay, 2001:237-238). Türkiye’de devlet otorite ile görevi kişiliğinde birleştiren bir baba

¹⁸ Hâlbuki gündem oluşturma siyasi bir faaliyettir. Gündemi oluşturan siyasi konuların birdenbire ve kendiliğinden ortaya çıktıkları doğru bir yaklaşım olarak kabul edilmemektedir. Çünkü bir konunun yaratılması, dramatize edilmesi, ona dikkat çekilmesi, hükümete bu konuyla ilgili bir şeyler yapması için baskı yapılması önemli siyasi taktikler olarak görülür. Ancak gündem oluşturmada önemli olan etkenler; etkili bireyler, örgütlü çıkar grupları, siyasa planlama örgütleri, siyasi adaylar ve makam sahipleri ve kitle iletişim örgütleridir (Demir, 2011:111). Yani birçok aktörün katılım gösterdiği etkileşimli bir süreç olarak görülür (Yıldız, 2013).

rolünde görülmektedir. Bu baba rolü, yalnızca sosyal hizmetlerin gerçekleştirilmesiyle değil, sosyal adaletin sağlanması, hukuk düzenine sahip olması, insanlık ülküsüne yönelmesi, ahlakın, hakkın ve özgürlüğün koruyucusu olması ile her alanda gözükmektedir (Gündüz, 2010:216). Türkiye'nin, tarımsal-köylü toplumdan endüstriyel-kentli topluma geçiş aşamasında bir yapısal görünüme sahip olarak toplumsal yapısındaki değişimler (Bilgin, 2008:23) devletin baba rolü tartışılmalı hale getirmektedir.

Türkiye kültürel alanda yerli kültür ve Batı odaklı kültür arasında geçişler yaşamıştır. Batılılaşma sürecinde yaşadığı sorun, devletçi elitlerin yerli kültüre karşı, devletin gücünü kullanarak, yeni bir yaşama biçimi olarak kendileri seçtikleri Batılı hayat tarzını, yukarıdan aşağıya, bütün topluma yayma girişimleri olmuştur. Bu süreç; halkın yerli değerlere sarılmasına ve bu değerlerin soyut kaynaklarının en azından yaşatılmasına yönelik muhafazakâr tavırların ortaya çıkmasına neden olurken, siyaset açısından çok ciddi sorunlar yaşatmıştır. Batılılaşma siyaseti, Türkiye'nin siyaset sürecini belirleyen faktörlerden bir olmuştur (Bilgin, 2008:26-27). Bu nedenle Türk modernleşmesinde hâkim olan eğilim, kamu politikalarında yenilenme ve reform gerekliliği bir ölüm kalım meselesi haline gelmedikçe, kendilerinin de içinde yer aldıkları yapıyı mutlaka çökerteceğine bütün açıklığıyla ikna olmadıkça, yenilenme ve reform doğrultusunda harekete geçmeme eğiliminin baskın olmasıdır. Bunun iki önemli sonucu olmaktadır. Birincisi, ihtiyaç halinde yapılması gereken yenilik ve reformların zamanında yapılmamasından dolayı istenilen ölçüde faydalı olamaması, ikincisi ise, artık geciktirilemeyecek şekilde ötelenen ve yapılmak zorunda olunan reform ve yeniliklerin alelacele yapılmasının hata ve kusurlara neden olmasıdır (Yürüşen, 2004:28). Her iki halin sonucunda yapılması gereken değişikliklerde tercih hakkı yine devletin elindedir. Bu durumda dahi; yanlış olduğu anlaşıldığında bile belli politikaların doğru olduğu düşünülenlerle değiştirilmesinde zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorlukların bir kısmı yapısal, bir kısmı ise insani faktörlerden kaynaklanmaktadır. (Tüysüz, 2009:217).

Halbuki kamu politikalarında karar verme değişik alternatifler arasında yapılacak olan seçim işlemidir (Kutlu, 2004:2). Sadece teknik bir süreç olmayıp; kültürel, siyasi ve idari boyutu vardır. Bir hizmetin ne olduğunun, ne yapılacağının ve kime hitap edeceğinin saptanması faaliyetidir (Çevik ve Demirci, 2008:23).

Ancak bir toplumda karar verme sürecinde elitlerin bulunması, karar verme sürecini yönlendirme ve şekillendirme araçlarını ellerinde bulunduruyor demektir. Bu açıdan toplumun genelini ilgilendiren makro düzey kararlar elitlerin, özellikle anahtar elitlerin damgasını taşıdığı söylenmektedir (Arslan, 2007:85).

Bu anlayış, kurum politikalarının merkez teşkilatları tarafından belirlenmesi ve illerden politikaları eksiksiz uygulama beklentisini doğurur. Bu durumda genel şikâyet uygulama ve teoriğin farklı olduğudur. Araştırmacının yaşadığı bir olayda, ÇK ve GŞM'lerinin katıldığı bir uluslararası seminerde, toplumsal olaylara müdahale yöntemlerini merkezde çalışan; ancak herhangi alanda fiili bir olayın içerisinde görev almamış bir emniyet amiri açıklamıştır. Yetkilinin açıklamaları, kendisinin sürekli merkezde çalışmış olması nedeniyle garipsenmiştir. Hâlbuki bir politikanın sağlığı, kurumların alabildiğince açılmasını, politik yaşamın verilerinin halkın gözleri önüne serilmesine bağlıdır (Domenach, 1995:122). Şeffaf olmayan ve kapalı ortamlarda düzenlenen kamu politikaları, manipüle edilmiş kararların sürdürülmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durumda aktörler işlevlerini yerine getirme imkânı bulamadığı gibi, tarafların eksik bilgiye dayanan tartışmaları çözüme yönelik sonuçlar doğurmamaktadır (Yıldırım, 2004:223). Merkezden belirlenen politikaların, psikolojik olarak olumsuz algılandığı söylenebilir.

Liberal demokrasilerde, kamu düzenine saygı ve diğer özgürlüklerin temeli olarak sayılan kişi hürriyetine saygı rezervi altında, özgürlüklerin kullanımını genişletme eğilimi vardır (Morange, 1997-1998:107). Siyasal yönden çoğulculuğu esas almıştır. Çoğulculuk; kişisel düzeyde farklı olma hakkı, kurumsal düzeyde ise siyasi ve toplumsal çoğulculuğun korunması anlamına gelir. Siyasi çoğulculuk, farklı dünya görüşlerine sahip kişi ve grupların serbestçe örgütlenerek siyasi iktidar yarışına katılabilme serbestilerine işaret eder (Küçük, 2012). Çoğulculuk evrensel ve insanlığın geldiği önemli bir nokta olarak kabul edildiğinden, fikirler barışçı bir şekilde rekabet edebilmektedir. Çoğulculuğun olduğu yerde yetenekler serbest kalmakta ve önü açılmaktadır. Rağbet gören fikir ve kültürler gelişirken, görmeyenlerin yok olup gitmeleri kaçınılmaz olmaktadır (Tarhan, 2010:66). Bu prensibin gelişmediği ülkelerde, toplumsal olaylara hoşgörüyle yaklaşılması pek rastlanan durum değildir.

Türkiye’de çoğulculuk anlayışının eksiliğini Mardin (1990:15-16) siyasi tarihin gelişimiyle özetlemeye çalışır. Ona göre; Batı’da, kamuoyunun arkasında topluluğun iktisadi kesimlerin oluşturdukları kişi ve grup özerkliği fikri varken, Türkiye’de milli çıkarın kişi veya grup özelliklerine bağlı olmayan kolektif bir anlayışın etkisi vardır. Bu anlayışın kaynaklarını ise iki kökene bağlamaktadır. Birincisi, Osmanlı bürokratik-patrimonyal idaresinin devlete bağlı meşruiyet anlayışının varlığı ile iletişim araçlarının ve aydın gruplarının gelişmemesi ve İslami sistemlerde devlete karşı koyma geleneğinin bir meşruiyet kaynağının Batı’daki gelişmelere benzer toplumsal dayanaklardan mahrum kalmasıdır.

Bu durum Türkiye’de bütün kamu politikalarının, merkezi yönetim ve onun alt şubeleri tarafından belirlenmesi sonucunu doğurmaktadır. Kamu politikalarının formüle edilmesi ve uygulanması açısından, merkezi yönetim Türkiye’de bütün sorumluluğu üstlenmiş durumdadır (Çevik ve Demirci, 2008:111-112). Karar mekanizmalarının merkezileşmelerinde ise, aşağıdan yukarıya doğru siyaset güçleşmekte ve yerel teşebbüslerin yok edilmesi tehlikesi belirmektedir (Bulaç, 1995:244). Bütün kararların merkezden alınması, kurumların yapılanmaları da etkilenmekte, yerel seviyede müdahalelere merkezden kararlar verilebilmektedir.

Türkiye’de polis teşkilatı bu yapılanmanın bir parçasıdır. Kurum yapılanması merkez ve taşra olarak iki sınıfa ayrılır. Merkez yapılanma olan EGM, İB’ye bağlıdır. Genelde sivil kökenli bürokrat olan valiler genel müdür olarak atanır. Taşrada il ve ilçe yapılanmaları Vali ve Kaymakamlara bağlı olarak çalışır. Bu bakımdan polis teşkilatı sivil otoritenin emri ve denetiminde görev yapan bir kolluk kurumudur (Cerrah, 2006:82-83). Fransız polis yapılanması birçok Avrupa ülkesine örnek olmuştur. Daha çok devletin hizmetinde olan bir yapılanması vardır ve merkezi olarak örgütlenmiştir. Buna karşın İngiliz polisi, halkın hizmetinde olduğu bilinciyle hareket etmektedir ve Adem-i merkeziyetçidir. Polisin önleyici ve adli polis olarak ayrılması, polisin yanında kırsala bakan askeri bir nitelik gösteren Jandarma kolluk gücünün bulunması anlayışı da Fransız polis yapılanmasının bir sonucudur. Ayrıca Fransa’da polisin hukuki niteliği her zaman ön planda iken İngiltere’de polisin sosyal yönü ağır basmakta ve halka daha yakın bir hizmet anlayışı ile hareket etmektedir (Gleizal vd., 2000). Bu açıdan Türkiye’de polisin yapılanmasının Fransız polisinin örnek alınmasıyla kurulduğu söylenebilir.

Türkiye’de polisin merkezi yönetime dayalı oluşturduğu baskın değerleri, Fransız polisinin değerleriyle benzerlikler göstermektedir. Buna rağmen Türk polisinin Batılı benzerlerine göre aşırı merkeziyetçi olduğu belirtilir (Cerrah, 2006:82). Batı ülkelerinde polisi yapılandırırken alınan örnekler Fransa ve İngiltere polis kurumları olmuştur. Fransa’da devletçi polis, İngiltere’de halkçı polis anlayışının egemen olduğu görülür. Yine polisin merkeziyetçi idare yapısı, İB’ye bağlı ve hükümetteki partinin tamamen denetimi altında olduğunu gösterir. Ancak bu durum, demokrasinin tam yerleşmediği ülkelerde, politik menfaatlerini polis teşkilatı vasıtasıyla yerine getirmeye çalışan iktidarlara davetiye çıkarmaktadır (Gültekin ve Özcan, 1996:70-71). Uslu; Türkiye’de birikmiş devasa sorunların toplumda yarattığı tepkiler sonucu oluşan beklentilere karşılık bulunmayışı gibi, oluşan sosyo-ekonomik ve psikolojik nedenleri görmeden ya da yok sayarak alınacak tedbirlerin, polisiye tedbirlerle çözülmeye çalışılmasının devletle vatandaş arasında güven bunalımı doğuracağını ve polisin duyarlı olması gerektiğini belirtmektedir (1997:401).

Dolayısıyla polisin toplumsal olaylara müdahalesi bu gerçekler ışığında günün politik koşullarına göre değişmektedir. Örneğin genel seçim öncesinde meydana gelen bir toplumsal olayda polisin katı tutumu hükümete puan kaybettiriyorsa, polisin toleranslı davranması istenmektedir. Yani polise zaman zaman mesleki deneyimleri gerektiren konularda siyasilerin müdahalesi olmakta ve polise nasıl davranması gerektiği konusunda kararlar vermektedirler (Cerrah, 1997a:140). Siyasi iktidarın toplumsal olaylardaki tutumu bir sistem tercihidir. Siyasi güç toleranslı veya baskıcı olmakla olayları önleyebilir veya yeni olaylara yol açabilir. Bu tercihler aslında nasıl bir polis istendiğini de gösterir (Göksu vd., 2003:51). Bu durum son Gezi Parkı Eylemlerinde iyice gün yüzüne çıkmıştır. Polisin olaylara müdahalesinde, hükümetin polise ciddi tazyikte bulunması ve polisin olaylara müdahalesi ile sonuçlandığı ifade edilmiştir. Köşesinde bu konuyu tartışan Uslu (2013), hükümetin ve bizzat Başbakan Erdoğan’ın polise çok kesin talimatla Gezi Parkı Eylemini sonlandırın talimatı verdiğini, eylemcilerin de ikna ile dağılmayı kabul etmediğini belirterek, polisin kullanmış olduğu gazın siyaset kurumunun yoğun baskısı altında kullanılmış olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda kullanılan gazın polisin silahından çıksa da ateşleyicisinin siyaset kurumu olduğunu belirtmiştir. Sonuçta polisin de, hükümetin kendilerini öne sürüp sonra da

arkalarından çekildiğini düşündüğünü ifade etmektedir. Bu durumda alanda müdahale zamanını ve şeklini belirleyen polis olmamıştır.

Özellikle siyasal iktidar bazen doğrudan İB veya polis yöneticilerinin beklentileri ve istekleri nedeniyle etkide bulunarak, muhaliflerin iktidar politikaları aleyhindeki gösterileri engellemeye, engelleyemedilerse bastırmaya çalışmaktadırlar. Duruma göre kuvvet de kullanarak topluluğu engellemeye çalıştıkları araç polis olarak gözükmektedir (Göksu vd., 2003:53). Bazen de hiçbir siyasal baskı olmamasına rağmen polis idarecilerinin iktidarla iyi geçinmek için farazi davranışlar sergiledikleri ileri sürülmektedir. Ancak her halükarda polisin, hükümet politikaları doğrultusunda davranmasının önüne geçilmesi zor gözükmektedir (EGM, 2002:103). Polisin ikilemde bulunduğu ve karar vermekte zorlandığı bu anlarda, polisin müdahalesi kamuoyu baskısı yönünde olursa problem yaşamamaktadır. Ancak diğer taraftan hükümetin kamuoyunu karşısına alarak polisten isteklerde bulunması polisi ikilemde bırakır. Polis nasıl davranacağı konusunda tereddüde düşer. Genelde örgütsel ve finansal olarak bağlı olduğu hükümetin isteklerini yerine getirmek zorunda kalır (Göksu vd., 2003:61). Bu gözlenen durum toplumsal olayları düzenleyenlerinde dikkatini çekmekte ve şöyle ifade edilmektedir;

Bizim dikkatimizi çekiyor. Örneğin, ülkeyi yöneten iktidar siyasi iktidar bu noktalarda ülkeyi gevşetmek isterse o noktada biraz daha müsamaha davranılıyor. Ama eğer istemezse yani o tarz kendine yönelik demokratik tepkilerin yapılmasını istemezse biraz daha sert tepkiyle karşılaşıyoruz. Yani polisin tavrı siyasi iktidarların tavrı ile paralel oluyor (Sendikacı, 2013).

Muhalif grupların eleştirdiği bir konu haline gelen bazı durumlarda, hükümet karşıtı bazı gösterilere karşı polisin kendi başına müdahale edemeyeceğini ve müdahale etme emrinin İB tarafından verildiği (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2010:280) ve hatta olaylar sonrası polisin yalnız bırakıldığını savunulmaktadır (EGM, 2002:95). Kaboğlu bu durumu, 1 Mayıs'ın 1980 ve 2000'li yıllarda kutlanmasına yönelik uygulamaları karşılaştırarak, Türkiye'de özgürlüklerin kullanımının sadece pozitif hukuk kurallarıyla değil aynı zamanda siyasi iradenin etkisiyle belirlendiğini, kanunlar aynı olsa da, farklı zamanlarda aynı olay için farklı hoşgörüyle yaklaşma veya yasaklama gibi uygulamalara rastlanıldığını açıklar (1992:128-129). Hatta polisin güç kullanması gereken ve kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri yapan, yolları kapatan, kamu mallarına zarar veren futbol fanatikleri ya da linç olaylarının failleri olaylara müdahale etmemesine rağmen

iktidarla doğrudan bağlantılı devlet politikalarını protesto etmek için toplanan kişilerin polisin sert müdahalelerine maruz kaldığı belirtilmektedir. Bu görüntüler poliste sistemsizliğin ve çifte standartlılığın örnekleri olarak görülür (Gülhan, 2006:164). Polise yönelik bu bakış açısından, polisin de şikâyetçi olduğu söylenebilir. Polisin müdahale etmeden önce siyasilerle görüşülmesinin, polisin alacağı polisiye kararlarda tarafsız ve bağımsızlığının önünü kestiği şeklinde yorumlanabilecek görüşler şu ifadelerle açıklanmaktadır;

Biz görüşmemesi taraftarıyız. Şu anlamda görüşmemesi taraftarıyız, yani her tarafa eşit uzaklıkta veya yakınlıkta olması gerektiği için, polisin yani polis hükümetin polisi olarak görülmemesi için, objektif bir şekilde hareket ettiğini göstermesi için. Bakanlıkla müdahale için değil, yönetimle ilgili tamamının görüşülmesi gerekiyor (Emniyet Amiri-2, 2012:Ankara).

Bu durumu gözlemleyen medya; önemli toplumsal olaylara müdahalede siyasi etkilerin olabileceği ve bazı konularda polisi aşan durumların olduğunu kabul etmektedir. Toplumsal olaylara müdahalede siyasilerin etkisi konusunda ortak bir fikir birliğinin olmadığı söylenebilir. İzlenimler şu şekilde ifade edilmektedir;

Bazen İB'den büyük olaylara müdahale emrinin uzandığını biliyoruz. Mesela Tekel eylemi Ankara Emniyet Müdürünün müdahalesi değildir. Yani orada o emri Ankara Emniyet Müdürünün verdiğini düşünmüyorum. Hele ki ya da orda bulunan ÇKŞM ya da GŞM veremez. Çünkü verebilecek olsaydı aylarca kaldılar orada ve bir müdahale gerçekleşmedi ve bu siyasi bir tavırdı. Ama en sonunda müdahale emri geldi ve bu yine siyasi bir karardı. Yani polis onları dağıtacak olsa 3 ay öncede dağıtırdı niye 3 ay bekledi o zaman. Çünkü bekle emri geldi, sonrada müdahale emri geldi ve normal bir durum olarak hükümeti doğrudan etkileyebilecek bir olayda inisiyatif bence doğrudan poliste olmamalı (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Güler (1997:383); polisin, devlet ile toplum arasında arada kalmış, otoriteyi simgeleyen bir hedef olduğunu belirterek, toplulukların aşmak istediği bir hedef olarak görür. Polisin müdahale ettiği hangi olayın yönetiminde olduğunu sorarak şu örnekleri verir. Gecekondu yıkımında görev alan polis güvenliği sağlarken, yapımına izin verenlerin hesaplarını neden vermediğini, işçi ve işveren uyuşmazlığında binlerce insanın sokağa dökülmesi sırasında polisin dur demesi beklerken, neden işveren ve işçi sendikalarının provokasyon konusunda işçilerini neden eğitmediklerini ve partilerin yandaşlarına kırıp dökmenin, yakmanın ulusal servete zarar vereceğini neden öğretmediklerini sorgulayarak topluluğun yanılgılarına ve polisin toplumsal olaylardaki görevinin güçlüğüne vurgu yapar. Çünkü politikacılar tarafından polisin işişlerine müdahale edildiği gerçeği vardır. Politikacılar polisin

özlük haklarından, yetki ve sorumluluklarına kadar söz sahibidir ve kanun çıkarma yetkisine sahiptirler. Böyle bir yapılanmada polisin söz hakkı olmadığı gibi ne söylenirse yapması beklenir. Hatta polisin, yukarıda belirtilen tutarsız politikaları ve sonuçlarını sorgulayamadığı gibi halkla karşıya gelmesi beklenen bir durum olarak görülür (Gültekin ve Özcan, 1996:91). Bu gerçekler toplu özgürlüklerin kullanımının siyasi, idari ve hukuki açıdan bir bütün olarak ele alınmasının zorunluluğunu ortaya koymaktadır (Kaboğlu, 1992:129).

Hak-İş Genel Başkanı iken ve şu anda iktidar partisi milletvekili olan Uslu; suçu siyasilere yükleyerek, kronikleşen sorunları çözmesi gereken siyasetçilerin toplumdaki tepkiyi polisiye tedbirlerle önleme kolaycılığına kaçtıklarına işaret etmektedir. Hükümetin 1997'deki özelleştirme politikalarına tepkilerine polisin hükümet politikalarından etkilenmesini şu şekilde açıklamaktadır;

EBK, SÜT ve YEM özelleştirildi. Yanlış tercihlere tepki verdik ve politikacılar bizimle uzlaşma olgunluğunu göstermek yerine polisle karşı karşıya getirdiler. (...) Bizim tepkimizi polisin anlamasını beklemiyoruz. Siyasal iktidar bizi dinlemeli idi. Ancak polisle susturmayı tercih etti (1997:402-403).

STK temsilcilerinin ortak kanaatinin bu yönde olduğu söylenebilir. Örneğin, Ankara Ticaret Odası Başkanı iken şu an ana muhalefet partisi milletvekili olan Sinan Aygün aşağıda belirtilen beyanlarıyla aslında polisin toplumsal olaylarda karşılaştığı tepkinin kaynağına işaret etmektedir;

S.S.K. primini arttıran polis değil, vergiyi arttıran polis değil, ekonomiyi çökerten polis değil, ama oraya konulduğundan polis devlet olarak görülüyor. Devlet olarak gördüğü için, "Ben polise vuruyorsam, devlete vurmuş olacağım" diyor, kızgınlığını böyle geçiriyor. Polis bulamazsa kamu binalarını taşıyorlar; gittiler, vergi dairelerini taşıdılar (EGM, 2002:15).

Burada ciddi toplumsal olaylarda polisin politik rehberlikten uzak bırakılmasının gerektiği ve polisle işbirliği içerisinde bulunulması gerektiğini de belirtmek gerekir (Göksu vd., 2003:53). Polisin politikayla teması stratejilerin geliştirilmesi ve operasyonel düzeyde gerçekleşmektedir. Polis, faaliyetleri sırasında siyasi kimliği olan kişilerle karşılaşmakta ve soruşturmalar düzenleyebilmektedir. Bazen siyasi parti ve hareketlerle hassas yakınlığı olan toplantı ve gösterilerin belirlenen yer ve zamanda düzenlenmesinde tarafsız kalmak zorunda kalarak, hukuk adına siyasi partinin siyasi çıkarlarını geçersiz kılabilecektir (Kertesz ve Szikinger, 2007:36). Hâlbuki demokratik toplumlarda polisin yetkileri kanunla belirlenirken,

Türkiye’de, kanunların varlığına rağmen sapmaların fazla olduğu görülmektedir. Demokratik kuralların tam yerleşmemesi ve içselleştirilmemesi sonucu görülen sapmalar nedeniyle de, politikacı ve polisten kanunlara uymalarını beklemenin yersiz olduğu ifade edilmektedir (Gültekin ve Özcan, 1996:91-92).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALEDE ROL OYNAYAN POLİS TEŞKİLATI DIŞINDAKİ AKTÖRLER

2. TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALEDE ROL OYNAYAN AKTÖRLER

Kamu politikaları, aniden oluşmayan politikalardır. Hükümetler ve kamu kuruluşları tarafından geliştirilen ve uygulanan hareketler serisinden oluşan faaliyetlerdir (Çevik ve Demirci, 2008:13). Bu yönüyle kamu politikaları, bireysel sorunlardan çok, kamusal ve toplumsal sorunları analiz etmeyi ve çözmeyi amaçlarlar (Yıldız, 2013). Kamu politikalarının iki aşamalı bir yönü bulunmaktadır. Birincisinde birbiriyle bağlantılı bir eylemler veya olaylar dizisi vardır. Bu aşama fikirlerin filizlenmesi ve önerilerin ortaya atılmasıyla başlar; bazı müzakere, analiz ve değerlendirme biçimleriyle devam ederek resmi kararların alınması ve belirlenen eylemler kullanılarak bunların yürütülmesiyle neticelenir. İkinci olarak, politikanın özünden ve sonuçlarından çok politikanın yapılış tarzına, sürece odaklanan yönü bulunmaktadır (Heywood, 2007:564).

Kamu politikası; siyasi tercihlerin, siyasi grupların, STK’ların, baskı gruplarının, medyanın, resmi, sivil ve uluslararası aktörlerin kamu hizmetleriyle ilgili talep ve beklentileri ekseninde mücadelelerin ve benzeri siyasi oluşum ve faaliyetlerini inceleyen disiplindir (Çevik ve Demirci, 2008:27). Bunlar kendi aralarında; birincil, ikincil resmi aktörler ile resmi olamayan politik aktörler ve bunların dışında kalan diğer etkili aktörler olarak ayrılmaktadır (Yıldız, 2013). Her ne kadar kamu politikasının en temel aktörü devlet olsa da (Yıldız, 2013), modern devlet anlayışında, farklı grupların, kendi çıkarlarını açıklayan politika ve programları dolaşarak formülleştirme ve kamuda bunları desteklemek amacıyla yer açma yeteneklerinin olması (Giddens, 2005:277) nedeniyle politika oluşumunda dikkat edilmesi gereken aktörlerdir.

Şeker, toplumsal olayların büyük kitleleri etkileyebilmesi nedeniyle, adli ve idari boyutlu geniş bir perspektiften incelenmesi ihtiyacı olduğunu ifade eder (2003:24). Ancak demokratik bir ülkede kamu politikası sürecinde; seçmenler, baskı

grupları, basın, seçilmiş ve atanmış bürokrasi, siyasal partiler, hükümet, parlamento, yargı rol ile küreselleşme ile uluslararası aktörlerin de rol oynadığı (Çevik ve Demirci, 2008:33) düşünüldüğünde, toplumsal olaylara müdahale politikasının her türlü aktörün müdahalesine açık bir alan olması nedeniyle incelenecek aktörlerin sayısı artmaktadır.

2.1. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)

Demokratik siyasi sistemde meşruiyetin kaynağı ulusal iradedir. Ulusal irade kendisini; iktidarın yetki alanının sınırlarının tayin ve tespit edilmesi, temel hak ve hürriyetlerin düzenlenmesi ve sınırlarının belirlenmesine yönelik hukuk kurallarını koyabilmesiyle mecliste kendini göstermektedir (Küçük, 2012). Kamu politikaları bağlamında meclislerin kamu politikası sürecinde rolleri sadece komisyonlarda tartışılması ve ortak bir karara vararak oluşturulma aşamasında değil, aynı zamanda uygulama ve değerlendirme aşamasında denetim yoluyla da görülmektedir. Günümüzde meclislerin, kamu politikaları sürecinde resmi aktörler içerisinde, etkili kurumlar oldukları söylenebilir (Çevik ve Demirci, 2008:35).

2.1.1. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine Yönelik Anayasa Değişiklikleri

1982 AY'sı, hak ve özgürlükleri ayrıntılı ve aşırı biçimde düzenlemeyi amaç edinmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını da kargaşanın başlıca sorumluları olarak görüldüklerinden hayli sınırlayıcı düzenlemelere konu olmuştur (Soysal, 1999:150). Ancak zaman içerisinde AY'de meclis tarafından yapılan değişikliklerle bu hakkın kullanımına yönelik sınırların genişletilmesine çalışılmıştır.

Toplanma özgürlüğünü genişletme adına AY'nın 34. maddesinde, 03.10.2001 tarih ve 4709 kanunla değişiklik yapılmıştır. 34. maddede yer alan “Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idari merci, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergâhı tespit edebilir” hükmü kaldırılmıştır. Bu düzenleme hali hazırda TGYK'da yer almaktadır (TGYK, Md. 6). Yasalarda ve tüzüklerde olması gereken bir yasa hükmünün (Soysal, 1999:151) AY'den çıkarılması yerinde olmuştur. AY'de spesifik ayrıntıları ve prosedürleri sağlamaması esastır. AY hükümlerinin, kapsamlı şekilde düzenlenmesi otoritelerin takdir yetkisine sahip olarak bunu suiistimal etme

ihtimalini artırdığı düşünülmektedir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:19).

Yine AY eski 34. maddede yapılan değişikliklerle toplantı ve gösterilerin yasaklanmasının ölçütleri yeniden düzenlenerek, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik sınırlama ve yasaklanma gerekçelerine, ayrıntıya girmeden, somut ve uluslararası normların kabul ettiği kurallar getirilmiştir. Eski ve yeni madde metinlerine bakıldığında arada önemli anlayış farklılıklarının olduğu görülmektedir;

Kanunun gösterdiği yetkili merci, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya milli güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yoketme amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Kanunun, aynı sebeplere dayalı olarak bir İl'e bağlı İlçelerde bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmasını öngördüğü hallerde bu süre üç ayı geçemez (Eski, AY, Md. 34).

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir (Yeni, AY, Md:34/2).

Düzenleme somut sınırlandırma gerekçelerine yer vermiş ve özgürlükçü bir hale getirilmiştir. Yeniden düzenlenen sınırlama gerekçelerinin AİHS ile paralel olduğu ve AY'ye aynen geçtiği görülmektedir (AİHS, Md:11/2). Çünkü toplanma özgürlüğünün iç hukukta düzenlenmiş olması yetmemekte aynı zamanda ülkenin onanmış olduğu uluslararası belgelerle uyum içinde olması gerektiği, böylece iç hukukun meşruluğu hakkında yargıda bulunulacağı ve iç hukukun ilgili uluslararası ve bölgesel içtihatlarla uygun olarak yorumlanması ve uygulanmasının da sağlanacağı düşünülmektedir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:19). Ayrıca, idare tarafından sıklıkla kullanılan ve toplanma özgürlüğü için en fazla tehdit olarak görülen yasaklama ve erteleme yetkisinin (Kaboğlu, 1992:125) AY değişikliğiyle metinden çıkarılmış olması, böyle bir yetkinin idareye verilmek istenmediğini göstermektedir. TGYK 17. ve 18. maddelerde hali hazırda bu yetki idareye verilmiş durumdadır (Avrupa Komisyonu, 2011). Ayrıca AY eski 34. maddesinde yer alan “Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler” hükmü tamamen kaldırılmıştır. Toplantı ve gösterilerin sadece bireylerin değil; dernek, sendika ve siyasi parti gibi toplu özgürlük öznelerinin sıkça başvurduğu hak

olmasına rağmen (Kaboğlu, 1992:118) bu örgütlerin toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma özgürlüğünü kısıtlayan önemli bir engel aşılmış olmaktadır.

2.1.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda ve İlgili Kanunlarda Yapılan Değişiklikler

TGYK günün ihtiyaçlarına göre zamanla değişikliğe uğramıştır. TGYK'nın yürürlüğe girdiği 1983 yılından bu yana ilk olarak 30.07.1998 tarih ve 4378/1 sayılı kanunla değişiklik yapılarak; toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek katılınması (TGYK, Md. 23/b) toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılınması halinde düzenlenen toplantının kanuna aykırı toplantı haline geleceği kabul edilmiştir.

Başbakanlığın kanun değişikliği teklifinin; temel hak ve özgürlüklerin arkasına sığınan art niyetli unsurların, bu hakları kötüye kullanmalarını önlemek amacıyla; amblem, işaret ve örgütsel renkleri taşıyan bantların kanunda açıkça belirtilmesi, düzenleme kurullarının dikkatini çekilmesi, toplumsal olayların yasadışı hale dönüşmemesinde dikkatli olmaları amacıyla hazırlandığı belirtilmiştir (tbmm.gov.tr, 2012b). Çünkü mahkeme kararlarıyla da sabit olduğu üzere terör örgütünün çağrısı doğrultusunda¹⁹ yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin, çoğu kez terör örgütlerinin propagandasının yapıldığı toplantılara dönüştüğü gözlenmiştir (Hafizoğulları ve Kurşun, 2012; İşgören, 2011:143).²⁰

¹⁹ Van. 4. Ağır Ceza Mah. 23.09.2011, E:2010/217, K:2011/270.

²⁰ Ancak uluslararası alanda aynı görüşün olmadığını belirtmek gerekir. Şöyle ki, 2011 Türkiye İlerleme Raporunda, “STK ve insan hakları savunucuları, gösteriler ve protesto mitingleri sırasında terörist propaganda yaptıkları suçlamasıyla sıklıkla kovuşturmaya ve davaya maruz kalmaktadır” (Avrupa Komisyonu, 2011:27) derken buna paralel olarak İnsan Hakları İzleme Örgütü olarak bilinen Human Rights Watch (HRW) (2010), çıkan olaylar sonrası yapılan soruşturmaların çoğunda gösteriler sırasında taş atma ya da lastik yakma gibi olaylara karıştığı iddiaları yer alsa da, Kürt göstericilerin giderek daha ağır cezalar almasının sebebinin göstericilerin şiddet içeren fillerinden ziyade PKK'ya ideolojik destek verdikleri inancına bağlı olduğu belirtilmektedir. Hatta HRW (2010) raporunda; taş atmak ve lastik yakmak gibi eylemlerde bulunmuş kişilerin kovuşturularak cezalandırılmasının ceza kanunu bakımından meşru olabileceği; ancak ifade özgürlüğünü kullanmak ya da düşük oranlı şiddet eylemlerin ötesine geçmeyen fiilleri terör suçları olarak addetmek ve cezalandırmanın yasayı geniş anlamda yorumlamak olacağını, bunun uluslararası insan hakları hukukuna aykırı olacağı ifade edilmektedir. Örgüt Türkiye’de saldırı ve şiddet olsa terör örgütüne destek olan gösterilerde meydana gelen olayların sadece Ceza Kanunları kapsamında değerlendirilmesini ve aksi halde insan haklarına aykırı davranılmış olunacağını savunmaktadır.

Bu nedenle toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin terör örgütleriyle olan bağlantıları dikkate alınarak 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununda değişiklik yapan 5532 sayılı kanunla yapılan değişiklikle; terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerin gizlenmesi amacıyla yüzün tamamen veya kısmen kapatılması veya terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde, örgüte ait amblem ve işaretlerin taşınması, slogan atılması veya ses cihazları ile yayın yapılması ya da terör örgütüne ait amblem ve işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi gibi eylemlerde bulunulması (Md. 7/a, b) terör örgütü faaliyetleri kapsamına alınmıştır.

AB, 2004 yılında katılım müzakerelerine başlanacağını ilan etmesi üzerine Türkiye, Kopenhag kriterlerini yerine getirmek amacıyla yoğun bir reform sürecine girmiştir. 2002 ve 2004 tarihleri arasında çıkarılan sekiz adet uyum yasa paketi çıkartılmıştır. 53 yasanın 218 maddesinde değişiklik yapılarak, birçok alanda temel hak ve özgürlüklerin kapsamının genişletilmesi, demokrasi, hukukun üstünlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü ve insan hakları gibi alanlardaki mevcut düzenlemeleri güçlendiren ve güvence altına alan reformlar gerçekleştirilmiştir (Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2007). En önemli neden, AİHM'ye yapılan başvuruların çokluğu ve mahkemenin Türkiye aleyhine karara bağladığı davalar olarak görülmektedir (Akkan, 2012). Yüksek düzeyde destek bulan değişiklikler (Kutlu, 2004:6), Türkiye'nin; şeffaf, özgürlükçü bir niteliğe bürünmesini sağlamıştır. Örgütlenme, barışçıl toplanma ve gösteri yapma ile ifade özgürlüğü alanı genişletilmiştir. Sivil demokrasinin ülkemizde içselleştirilmesine olumlu etki ve katkı vermiştir (Altıntaş, 2012).

AY'de yapılan değişikliklere paralel olarak uyum yasaları çerçevesinde toplanma özgürlüğünün genişletilmeye çalışılmıştır. Çünkü hukuk devleti anlayışı, AY hükümlerle güvence altına alınan temel hak ve hürriyetlerin, bu hakka uygun olarak çıkarılan hukuk metinlerince tanınması, düzenlenmesi ve güvence altına alınmasını gerekli kılar (Küçük, 2012). Toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle ilgili yapılan değişiklikler sadece 2. 3. ve 7. uyum yasaları paketlerinde yer almıştır (Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2007; İşgören, 2011:149).

9 Nisan 2002 tarihinde kabul edilen ve 4748 sayılı kanun olarak bilinen 2. Uyum Yasası paketiyle, TGYK'da; düzenleme kurullarında yer alacakların yaşı

21’den, 18’e düşürülmüştür. Ayrıca düzenleme kurullarında yer alanların toplantının yapılacağı yerde altı ay süreyle ikamet etmeleri ve haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi izne bağlı kimselerden olmaması veya yasama dokunulmazlıklarının olması hükmü kaldırılmıştır. Böylece milletvekillerinin düzenleme kurulu başkan ve üye olmaları sağlanmıştır (Md. 9).

17 ve 19. maddelerde yapılan değişikliklerle; toplantıların ertelenmesi ve yasaklanmasında esas alınacak ölçütler daha belirginleştirilmiştir. Kanun metninin eski halinde yer alan, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması, milli güvenlik gereklerinin ihlal edilmesi, Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etmek amacını güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması hali veya devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün bulunması gibi geniş ve muğlâk ifadeler kaldırılmıştır. Bunun yerine “Milli Güvenlik, Kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması” gibi AY Md:34’de yer alan ifadelere kanunun yeni metninde yer verilmiştir. Kanunun 21’nci maddesi yürürlükten kaldırılarak; dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyebilmelerinin önü açılmıştır (İşgören, 2011:112).

3 Ağustos 2002 tarihinde kabul edilen 4771 sayılı kanun olarak bilinen 3. Uyum Paketiyle TGYK’da; yabancıların²¹ TGYK’ya göre düzenlenen özel toplantıların haricindeki toplantı ve gösteri yürüyüşlerine konuşmacı olarak veya çeşitli araçlarla katılmalarına izin verme yetkisi İB’den mülki amire verilmiştir (TGYK, Md. 3/2). Yine kanunda yapılan değişikliklerle; toplantının düzenlenebilmesi için düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirimin valilik ve kaymakamlıklara verilme süresi, toplantının yapılmasından en az yetmiş iki saat iken en az kırk sekiz saat önceye düşürülmüştür (TGYK, Md. 10/1).

30 Temmuz 2003 tarihinde kabul edilen 4963 sayılı kanun olarak bilinen 7. Uyum paketiyle, TGYK’nın; 15, 16, 17, 18 ve 19. maddelerinde değişiklikler yapılmıştır. Kanun maddelerinde geçen yasaklanan ve ertelenen ibareleri yer

²¹ Alman Anayasasında; toplantı, dernekleşme, yerleşme ve seyahat ile meslek hürriyetlerinin sadece Alman vatandaşlarına tanınmış haklardan olduğunu belirtmek gerekir (Uzun, 2012:7). Türkiye ise yabancılara, toplantı ve gösteri yürüyüşü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü vb. haklar sınırlı biçimde tanıdığından; ancak hukukun kendilerine tanıdığı sınırlar çerçevesinde bireysel başvuruda bulunulabilmesiyle mümkün olmaktadır (Ekinci ve Sağlam, 2012:15).

değiştirerek ertelenen ve yasaklanan şeklinde yenilenmiştir. Yani yetkili makamların ertelemeyi öncelikli seçenek olarak düşünmesi amaçlanmıştır. Toplantıların, ülke genelinde, bölge valiliklerinde, il valiliği sınırlarında veya ilçede ertelenmesi veya yasaklamasına yönelik yetkilerindeki süreler aşağıya çekilmiştir.

23.01.2008 tarihinde kabul edilen 5728 sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla TGYK'nın; 28, 29, 30, 31 ve 32'nci maddelerindeki ceza hükümlerinde değişiklikler yapılmıştır.

22.07.2010 tarihinde kabul edilen ve kamuoyunda taş atan çocuklar yasası olarak bilinen 6008 Terörle Mücadele Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile TGYK'nın 32, 33. maddelerinde ceza oranlarını düzenleyen hükümler değiştirilmiş ve en dikkati çeken değişiklik ise kanun metnine yeni eklenen 34/A maddesiyle terör suçu işlediği iddia edilen çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanması öngörülmüştür. Yeni düzenlemeyle TGYK'da "Hükümet Emirlerine Karşı Gelenler" başlığı altındaki düzenleme yeni haliyle "Direnme" olarak değiştirilmiştir. Kanunun yeni hali şu şekildedir;

Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçu, toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin işlemesi halinde, bu fıkra hükmüne göre verilecek ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur (TGYK, Md. 32/1).

Kanun metninin eski hali, "Kanuna aykırı toplantı veya yürüyüşlere silahsız olarak katılanlar emir ve ihtardan sonra kendiliğinden dağılmazlar ve hükümet kuvvetleri tarafından zorla dağıtılır" (TGYK, Md. 32/1) şeklinde olduğu düşünülürse, polisin, topluluğu hemen dağıtılmaması gerektiği yönünde bir anlam çıkmaktadır. Pasif direnmeyi az da olsa devam ettiren ve kanun koyucu tarafından suçun oluşumunu güçleştirdiği yorumu yapılabilecek yeni düzenlemede (İşgören, 2011:186) suçun oluşması için katılanların dağılmamakta ısrar etmeleri gerekir. Polisten, topluluğu dağıtmadan önce makul bir süreyi beklemesi istenilmekte, olayın soğuması ve gerginliğin azalması için zaman kazanılmaktadır.

Aynı maddede yapılan değişikle; toplumsal olaylarda kendilerine yapılan ihtar ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde, ayrıca 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza

Kanununun 265 inci maddesinde tanımlanan suçtan dolayı da cezaya hükmolunacağı açıklanmıştır (TGYK, Md. 32/2). TCK'nun Görevi Yaptırmamak İçin Direnme başlıklı maddesinin; "Kamu görevlisine karşı görevini yapmasını engellemek amacıyla, cebir veya tehdit kullanan kişi (...) cezalandırılır" (TCK, Md. 265/1) şeklinde olduğu düşünüldüğünde toplumsal olaylarda polise yönelik şiddet ve saldırı fiillerine karşı polisin korunmasının amaçlandığı söylenebilir. Kanunda en önemli ve kamuoyunda sıkça tartışılan değişiklik "Çocuklar Hakkında Uygulanmayacak Hüküm" başlıklı 34/A maddesinin kanuna eklenmesidir. Buna göre;

Bu Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılarak direnme suçunu veya katıldıkları toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında propaganda suçunu işleyen çocuklar hakkında bu suçlara bağlı olarak ayrıca 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 2'nci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulanmaz (TGYK, Md. 34/A).²²

Türkiye'de meclisin çıkarmış olduğu kanunlar ile her kurumun olduğu gibi polisin görev alanının daraltılması ve genişletilmesinde birinci derecede yetkili olması açısından önemli bir aktördür. Çoğu ülke toplanma özgürlüğünü koruma altına almak için, AY'lerde belirtilen güvencelere ek olarak toplantıları ele alan özel bir

²² Kamuoyunda "Taş Atan Çocuklar Yasası" olarak bilinen bu kanunun yasalaşması sürecinde basının yoğun ilgisi, STK'ların ortak çalışmaları –bunların içinde "Çocuklar İçin Adalet Girişiminin" faaliyetleri ön plana çıkmıştır- ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin raporlarının etkisi olduğu belirtilmektedir (Human Rights Watch, 2010:27-28). Uluslararası Af Örgütünün, kanunun çıkmasından evvel hakkında dava açılan çocuklarla yapılan mülakatları içeren, aynı zamanda hükümete tavsiyelerde bulunduğu ayrıntılı bir araştırmayı içeren rapor dikkate değerdir (2010). Yeni düzenlemeyle, terör örgütü propagandası yapmaktan veya toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında güvenlik güçlerine direnmekten mahkûm olan çocukların, terör örgütü üyesi olmaktan dolayı ayrıca mahkûm olmayacakları hüküm altına alınmıştır. Değişiklikle, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılan çocuklara verilen hapis cezalarını önemli ölçüde azaltması beklenirken, çocuk mahkemelerine hükmün açıklanmasını geri bırakma, hapis cezasını diğer bir yaptırıma dönüştürme veya terör suçları için verilen hükümlerin ertelenmesi kararını alma imkânı vermektedir. Düzenlemenin yürürlüğe girmesiyle birlikte, şartlı tahliye sistemi her ilde kurulmuş ve psikologlar ile sosyal hizmet çalışanları atanmıştır. 17 Eylül 2010 tarihi itibarıyla 6.233 çocuk şartlı tahliye edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2010:27).

Kanunun çıkmasından itibaren geçen 15 aylık süre zarfında, çocukların yargılanmasına yönelik olumlu değişikliklerden en çok faydalanan kesimin terör örgütü olduğu görülmüştür. Terör örgütünün, çocukları baskı, tehdit ve delikanlılık hassasiyetlerini kullanarak eylemlerde kullanmaya devam ettiği, olay sayısının, patlayıcı ve parlayıcı madde kullanımının arttığı tespit edilmiştir. Hatta polise taş atan çocukların, molotof atmaya sonrasında ise bomba atmaya başladıkları belirtilmektedir. Öyle ki Adana ilinde 5 çocuğun elinde bomba patlamış, ikisi ölmüş, ikisinin elleri kopmuş birisinin de gözü kör olmuştur. Birçok polis yaralanmış ve bir polis şehit olmuştur. Kanunun çıkmasından itibaren geçen 15 aylık sürede Adana ilinde, korsan gösteri, molotoflu saldırı ve araç kundaklama eylemlerinin % 214, olaylarda gözaltına alınan 18 yaş altı şahısların % 206, olaylarda kullanılan molotof kokteyllerinin % 370, havai fişek sayısının % 1743, el yapımı patlayıcı madde atılmasının % 3340, gök bombası, maytap ve torpil gibi madde atılmasında ise % 1220 artış gösterdiği tespit edilmiştir. Buna rağmen, adli işlem neticesi tutuklanan 18 yaş altı şahısların ise % 87,5 oranında azaldığı görülmüştür (Adana Emniyet Müdürlüğü, 2012:85-90).

mevzuat çıkarmıştır. Bu mevzuatlar, barışçıl toplanmaya ilişkin anayasal haktan yararlanılmasını engellememeli; aksine kolaylaştırılmalı ve korunmasını temin etmelidir. Aynı zamanda kanunların, her konu başlığını kurala bağlama çabasında olan ve böylece temel hakları ihlal edebilen aşırı derecede kuralcı ve bürokratik bir sistemin oluşturmalarını engellemesi önemlidir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:19).

Örneğin Federal Almanya Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu 2004 tarihi itibarıyla tüm maddeler dahil 31 madde iken (Çıkar, 2004:430-433), TGYK 41 maddedir. Azrak (2011), özgürlüklere ilişkin kanunların ayrıntılı ve çok maddeli bir kanun haline getirilmesiyle sınırlamaların ağırlaşacağını ifade ederek, TGYK'nın 41 maddeli olmasını eleştirir. GDB taslağının yürürlük maddeleriyle birlikte 23 madde olması öngörülmüştür (GDBTASLAK-1). Diğer taslak ise 14 maddedir (İBTASLAK-2). Çok maddeli kanunların; yasak, ayrıntı ve kısıtlamalarla düzenlendiği düşünüldüğünde, polisinde yasaklayıcı maddeleri uygulamasıyla birlikte, vatandaşla daha sık karşılaşacağı ve hatalarının bir o kadar artacağı da beklenmelidir. Polisin yapmış olduğu bazı hataların mecliste yankı bulduğu bir gerçektir. Bu tepki doğal olarak meclisi harekete geçiren bir etki yapmaktadır.

2.1.3. TBMM'nin Toplumsal Olaylara Yönelik Denetim Faaliyetleri

Meclis, çoğunlukla bazı polislerin yapmış olduğu hata ve suiistimallerin, toplumda yaratmış olduğu hassasiyetlerin sonucunda kurulan özel komisyonlar aracılığıyla denetleme görevini yapmaktadır (Brunet, 2007:24). Türkiye'de bu komisyon Meclis İnsan Hakları İnceleme Komisyonudur. Komisyonun; insan hakları konusunda gelişmeleri izlemek, ulusal ve uluslararası mevzuata yönelik araştırmalar yapmak ve önermek, görüş bildirmek, insan hakları ihlalleri iddialarını incelemek ve raporlar hazırlamak gibi görevleri bulunmaktadır. Komisyonun her kurumdan istediği belgeyi almaya ve istediği kişiyle görüşmeye yetkisi bulunmaktadır (tbmm.gov.tr, 2012a). Her yasama yılında toplanan komisyon, çalışmalarını rapor haline getirerek kamuoyunun bilgisine sunmaktadır. Raporlarında, güvenlik kuvvetlerinin görev alanına giren konularda ve insan hakkı ihlalinin söz konusu olduğu alanlarda yapılan başvuruların incelenmesi yapılmaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009; 2010). Komisyonun toplumsal olaylarla ilgili olarak hazırlamış olduğu iki önemli rapora aşağıda kısaca değerlendirilecektir.

Komisyon 2008 yılı Nevruz Kutlamaları ile ilgili olarak Siirt, Van ve Hakkâri illeri ile Hakkâri İli Yüksekova ilçesinde meydana gelen toplumsal olayların incelenmesi-araştırılması amacıyla herhangi bir başvuruya ihtiyaç duymadan bir alt komisyon kurmuştur. Bu illerde Nevruz kutlamaları adı altında meydana gelen olaylarda çok sayıda vatandaş yaralanmış, gösterilerde ölenler olmuş ve birçok polis yaralanmıştır. Olayların çoğunun izinsiz olduğu ve PKK terör örgütüne organize edilerek vatandaşın provoke edildiği tespiti yapılmıştır.²³ Olayların geçtiği illerde incelemelerde bulunan komisyon; ilin mülki amir ve yöneticileri ile görüşmeler yapmış, halkla temasa geçmiştir. Polisin toplumsal olayların öncesi, sırası ve sonrası ile ilgili derinlemesine araştırmalar yapmıştır. Araştırmalarda mülki amirler, polisler, halk, STK temsilcileriyle görüşülmüştür. Araştırmada; toplumsal olaylarda polisin güç kullanmasında yasal sınırın aşıp aşılmadığı, güvenlik kuvvetlerince gerekli tedbirlerin alınıp alınmadığı, ilgili kişilerle görüşüp görüşülmediği konuları incelenmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:119-244).

Komisyon raporunda; çıkan olayların terör örgütlerince provoke edildiği, olayların önceden planlandığı tespitlerinde bulunmuştur. Ancak mülki amirlere ve güvenlik kuvvetlerine; olayları önceden görememe, yeterli tedbirleri zamanında almama, gereksiz yere yasaklayıcı tutum içerisinde bulunma, güç kullanmada aşırıya kaçma, polislerin olaylara müdahalede serinkanlı yaklaşmamaları, dağıtmak için kullanılan araçların bilinçli kullanılmaması ve sonucunda hem güvenlik kuvvetlerinden hem de vatandaşlardan çok fazla yaralanmaların olması, devlet gücünün yeterinde iyi temsi edilememesi, terör örgütlerine gereksiz yere malzeme verilmesi konuları eleştirilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:119-244).

Komisyonun 17 Aralık 2009 tarihinde Ankara Sıhhiye Meydanında toplanan göstericilere ve destek vermek üzere meydana bulunan milletvekillerine yönelik olarak göstericilerin dağıtılması esnasında polisin kullanmış olduğu zor kullanma yetkisinin aşıp-aşılmadığı ve diğer hak ihlallerine neden olup-olunmadığının

²³ Terör örgütü PKK, 2010 yılı içerisinde ülke genelinde 23 farklı türde toplam 4.598 eylem gerçekleştirmiştir. Bu etkinliklerin % 39'unun doğrudan şiddet içeren eylemler, % 12'sinin işbirlikçi faaliyetler ve örgüte illegal yollardan eleman temin etme faaliyetleri, % 41'inin ise terör örgütü propagandası ve iş bırakma eylemi gibi legal platformlarda gerçekleşen eylemlerdir. Bize bakan yönüyle şehirde yapılan faaliyetler şehir içi şiddet eylemleri -molotof atma gibi- ve yürüyüş basın açıklaması ve propaganda faaliyetleri olarak sınıflandırılır. Eylemlerde PKK'nın illere göre farklı stratejiler belirlediği görülür. Örneğin, Hakkâri'de şehir içi şiddet eylemleri fazla iken, Şanlıurfa'da basın açıklamaları türünden propaganda faaliyetleri fazla gözükmektedir (Beren, 2013).

incelenmesi ile ilgili ikinci bir rapor hazırlamıştır. İşçilerin eylemleri sırasında polisin tutumu ve milletvekillerine gaz kullanması araştırılmıştır. Raporda, meydana gelen olayların; güvenlik kuvvetlerince yeterince okunmadığı, gerekli tedbirlerin zamanında alınmadığı, krizin yetkili amirlerce iyi yönetilemediği ve göz yaşartıcı gazların kullanılmasında gerekli özenin gösterilmediği eleştirileri yapılmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2010:265-329).

2.2. İçişleri Bakanlığı ve Mülki Amirler

Demokratik ülkelerde hükümetler; ülke içindeki güvenlik ve asayişin sağlanması için tedbirler almak ve dışarıdan gelecek tehditler karşısında savunma politikaları geliştirip uygulamakla yetkili iken, hesap verebilirlik ilkesi gereği icraatlarından meclise ve halka karşı sorumludur (Arslan, 2006:22). Buna bağlı olarak polis, hükümetin suç politikalarının gerçekleştirilmesinde önemli rol oynar (Kertesz ve Szikinger, 2007:35). Demokrasilerde siyasal otoritenin toplumsal güvenlikten sorumlu olması gerektiği kabul edilmekle birlikte; sivil güvenlik güçlerince sunulması, demokrasinin ülkedeki seviyesini göstermektedir (Aydın, 2012).

Türkiye’de toplumun güvenliğinin sağlanması, merkezi yönetim adına İB’nin görev ve yetkisi dâhilindedir. İB bu görevini, kendisine bağlı polis ve jandarma gibi iç güvenlik birimleri eliyle yerine getirilir. İç güvenlik sektörü genel ve özel kolluk olmak üzere ikili bir yapı göstermektedir. Genel kolluk polis, jandarma ve sahil güvenlik teşkilatlarından oluşmaktadır. Bunlardan jandarma ve sahil güvenlik askeri nitelikli kurumlardır ve Türk Silahlı Kuvvetlerin yapılanmasında yer almakta ve İB’ye bağlı olarak çalışmaktadır. Türk mülki idare sisteminin yapılanmasında Fransız etkisi ile şehir bölgeleri polis görev alanında, diğer bölgeler ise jandarma görev alanına girmektedir (Cerrah, 2006:82). Polis Teşkilatı 2012 yılı itibariyle 255.239 personeli ile ülke nüfusunun %77’sine hizmet vermektedir. 2011 yılı ile karşılaştırıldığında personel sayısının artış oranı % 3,7’dir. 2011 yılında bir polis memuru ortalama 297 vatandaşa hizmet verirken, 2012 yılı itibariyle bu sayı 291’e düşmüştür (EGM, 2012c:15).

Silahlı bir güç olmasına rağmen sivil otoritelere bağlı güvenlik gücü²⁴ olan polisin müsteşar kanalıyla doğrudan ve aktif biçimde bekçisinden Emniyet Genel Müdüğüne, tüm görevlilerin söz ve davranışlarında basamakları hesap ederek davranması gereken bir kurum olarak karşımıza çıkması sonucunu doğurmaktadır (Çevik vd., 2010:102). Bu durum polisin politize olduğu şeklinde algılanmasına neden olabilmektedir. Polis amirleri arasında yapılan bir araştırmada, polisi ve çalışmalarını tayin ve terfiler yoluyla olumsuz olarak etkilemeye çalışan gruplar arasında politikacıların % 69 ile en başta geldiğı şeklinde sonuç ortaya çıktığını belirtmek gerekir (Gültekin ve Özcan, 1996:90).

3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanuna göre; İB, kendisine bağlı iç güvenlik kuruluşlarını idare etmek suretiyle ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün sağlanması, yurdun iç güvenliğini ve asayişini, kamu düzenini ve genel ahlakı, AY’de yazılı hak ve hürriyetlerin korunmasını sağlamakla görevlidir (Md:2/a). Bakanlık; yönetmelik çıkarma, genelge yayınlama, raporlar hazırlama ve yayınlar çıkarmak yoluyla güvenlik politikalarına yön verirken, gerekli gördüğü alanlarda, mülkiye müfettişleri vasıtasıyla iç güvenlikle ilgili her türlü incelemeyi yaptırabilmektedir.

Bakanlığın, polis faaliyetleri arasında en fazla toplumsal olaylarda polisin müdahalesi hususunda kamuoyundan eleştiri ve tepki aldığı söylenebilir. Hükümete iç güvenlikle ilgili eleştiri getirmenin en kolay yollarından biridir. Çünkü büyük ölçekli düzenlenen tüm toplumsal olaylarda iktidara karşı olması nedeniyle muhalefet ya destekçidir veya düzenleyici durumundadır. Genelde basına yansıyan görüntüler ve muhalefetin eleştirileri birleşince, polisin müdahalesinde meydana gelen görüntülerden yola çıkılarak, olaylara müdahalede hükümetin etkisi varmış gibi gözükülmesinden çekinilir ve gelen tepkilere karşı hassasiyetin derecesi artar. Bu nedenle olaylı geçen toplumsal olaylarda polisin müdahale tarzına yönelik tepkiler ile muhalefetin, medyanın ve kamuoyunun eleştirisi ilk olarak hükümet

²⁴ Polis her ne kadar sivil otoriteye bağlı olarak faaliyet gösterse de Cerrah (2008:76-78), Türkiye’de polisin görevini yerine getirirken, şeffaflık ve hesap verebilirlik içerisinde yapamadığını belirterek, militer veya yarı militer bir kurumsal yapılanma ve hizmet anlayışını sergilediğini belirtmektedir. Bu nedenle önerisi tüm güvenlik birimleri için teknolojik modernizasyonla birlikte zihinsel olarak demokrasiyi benimsemiş modernizasyondur. Cizre’de (2006:9) ülkede güvenliği sağlamakla yükümlü olan kurumaların güvenlik kavramının anlamında ve buna paralel olarak yürüyen kamu felsefelerinde, demokrasi anlayışlarında, maddi dünyada oluşan değişimlerden ve yeni eğilimlerden soyutlayarak ıslah etmeye çalışmayı beyhude bir gayret olarak görerek bunun sadece fiziki bir modernleşme olacağını vurgulamaktadır.

içerisinde İçişleri Bakanına doğrultulur. İçişleri Bakanı, polisin kendi içerisinden bir sözcüsünün olmaması ve en büyük amiri olması nedeniyle bazen polisi savunur bazen de kendisi eleştiri getirir.

Polisin toplumsal olaylar sonrası kamuoyuna resmi açıklama yapmasına çok rastlanmaz. Genelde, İçişleri Bakanı veya ilin Valisi açıklama yapar ya da kısa bir basın metni basına duyurulur. Özellikle İçişleri Bakanının açıklamaları, kamuoyu ve polis açısından önemlidir. İçişleri Bakanının durumu bu açıdan oldukça sıkıntılıdır. Polisi savunması durumunda muhalefette dâhil birçok STK'dan eleştiri alacak, polisi eleştirmesi durumunda polisi sahipsiz bıraktığı yönünde bir izlenim bırakacaktır. Örneğin İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin bir konuşmasında, polisin bazen gereğinden fazla güç kullandığını ve bunun kamuoyunda eleştiri konusu olduğunu ve ülke imajını olumsuz etkilediğini belirten açıklamaları ile polisi eleştirmiştir. (Haber.stargazete.com, 2012). 29 Ekim 2012'de Ankara'da yapılmak istenen alternatif kutlama sırasında meydana gelen olayların ardından, polisin orantısız güç kullandığı eleştirilerine yönelik olarak polisi savunan beyanlarda bulunmuştur (Havadis16.com, 2012). Her iki açıklama sonrası İçişleri Bakanı sosyal medyada eleştiri almıştır.

Bakanın, ülkedeki toplantı ve gösteri yürüyüşlerini erteleme ve yasaklama yetkisi vardır (TGYK, Md:16/1). Son zamanlarda bir ilde yasaklanan toplantılara; dış illerden gelen katılımcıların engellenmesine veya polisin davranış tarzlarının düzeltilmesine yönelik doğrudan genelgeler yayınlanması sık kullanılan bir yöntemdir. Ciddi toplumsal olaylarda mülki amirin bakanı bilgilendirmesi normal bir işlemdir. İB'den, EGM'ye ve İl Valiliklerine gönderilen genelgelerle, polisin toplumsal olaylarda davranış tarzlarıyla ilgili uyarılar yaparak, aksi davranışlar hakkında gerekli incelemelerin yapılacağı hatırlatır.²⁵ Akabinde gelen tepkilere göre tekrar bir genelge yayınlayarak, toplumsal olaylarda polisin davranış tarzlarıyla ilgili olarak şikâyet ve görüntülerin devam ettiğinden bahisle bahse konu genelgenin ciddiyetle takip edilmesi uyarıları yapar.²⁶ Gezi Parkı Eylemlerinde olduğu gibi, toplumsal olaylarda polisin müdahalesinin kamuoyunda tepki toplaması veya olayın

²⁵ İB, 2004/129 sayılı ve Toplumsal Olaylara Müdahale ve Esasları konulu genelge.

²⁶ İB, B.050.ÖKM.000011.12/634 sayı ve 28.04.2005 tarihli genelge.

siyasi etkisinin büyük olması ölçüsünde yayınlanan genelgeler doğrudan İçişleri Bakanı tarafından imzalanmaktadır²⁷.

Bakanlık, raporlar hazırlatarak polisin toplumsal olaylara müdahalelerinde incelemeler yaptırmaktadır. 2006 yılında mülkiye müfettişleri vasıtasıyla “Toplumsal Olaylarda Aşırı Güç Kullanımının Nedenleri” başlığı altında bir rapor hazırlatmıştır. Raporda toplumsal olaylarda aşırı güç kullanımına sebebiyet veren yasal, kurumsal, psikolojik ve sosyolojik sebepler ve bu sebepler, öneriler ve alınması gereken önlemler incelenmiştir (Ateş ve Turgut, 2011). Bakanlık TGYK ve uygulamalarının icrasında ve denetlenmesinde yer alan mülkiye müfettişi, Valiler ve Kaymakamlara, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkını açıklayan ve denetimlerde mülki amirlerin ve kolluk kuvvetlerinin yetki ve sorumluluklarını açıklayan el kitabı hazırlayarak, sistemli bir denetim mekanizması kurma yönünde çalışmalar yapmaktadır (Eryılmaz, 2012). En son Gezi Parkı Eylemlerinde, Mülkiye Müfettişleri ve Polis Müfettişleri tarafından inceleme yapılmıştır (Aa.com.tr, 2013).

Ayrıca kitapçıklar yayınlayarak personelin eğitimlerinde kullanılması istenmektedir. Bakanlık 2005 yılında “Toplumsal Olay Ve Provokasyonları Önleme Rehberi” (İB, 2005) hazırlatarak bağlı güvenlik kuruluşlarına dağıtmış ve toplumsal olaylarda güvenlik kuvvetlerinin olaylara müdahalesini yakından takip ettiğini göstermiştir. Bunun yanında İB, basın açıklamalarına yönelik düzenlemeleri içeren ve kolluk kuvvetlerinin yetkilerine vurgu yapan genelgeleri²⁸ yayınlamıştır. İB’ce çıkarılan bu genelgelerde; toplumsal olaylarda takdir hakkının kullanılmasının sivil toplumun teşviki, gelişmesi amacına yönelik kullanılması, toplumsal olaylarda orantılılık, asgari ölçüde kuvvete başvurma, STK’ya esnek ve seçici yaklaşım ve düzenli diyalog sağlanması yönünde zihniyet değişikliğini gerçekleştirme hedeflediği belirtilmektedir (Ateş ve Turgut, 2011). İB’nin toplumsal olaylara müdahalede polisin politikalarına etkisinin, meydana gelen toplumsal olayın siyasi etkisinin fazla olduğu anlarda artma eğilimi gösterdiği söylenebilir.

Merkezi yönetimin baskın olduğu yönetim sistemlerinde Valiler güvenlik politikalarının uygulanmasında ve polis faaliyetlerinde eşgüdümünde önemli rol oynamaktadır (Gleizal vd., 2000:167). Türkiye’de de polisin illerde bağlı olduğu en

²⁷ Genelge, İB, 2013/28.

²⁸ İB, 2004/100 ve 2012/64 sayılı ve Basın Açıklamaları konulu genelgeler.

büyük amiri Vali olup Osmanlı'dan gelmiş ve Cumhuriyetle devam etmiştir. Valiler idari yani önleyici kolluk işlerinde ildeki en büyük otoritedir (Ergut, 2001:107). Bu haliyle idari yönetim sistemin belkemiği ve merkezi hükümetin taşradaki en büyük temsilcileri olmaktadır (Güleç, 2010:23). Türkiye'nin idari yapısından kaynaklanan mevzuat gereği polis mülki amire bağlı durumdadır ve mülki amir toplumsal olaylarda alınan tüm tedbirlere ve kararlara herhalde müdahale eder. Bu haliyle kolluk kuvvetleri üzerindeki denetim yetkisi sadece mülki idare amirlerine ait bulunmakta olup, başkaca bir sivil denetim unsuru gözükmemektedir (Turgut, 2010:18). Şüphesiz ülkenin idari rejimine bağlı olarak ortaya çıkan bir sonuçtur. Ülkedeki merkezi yönetim sistemi değişmediği sürece polisin toplumsal olaylara müdahale dahil tüm önleyici faaliyetlerinde mülki amirin denetiminde olma durumunun devam edeceği söylenebilir. İngiltere'de ise toplumsal olaylarda alınan tüm tedbirlerden Emniyet Müdürü sorumludur. Aldığı kararlara ilgili Kent Konseyine karşı hesap vermektedir (Doğancı, 2012). Almanya'da da benzer bir durum söz konusu olup, polis toplantıya sonlandırma dâhil, güvenlik tedbirlerinin hemen her safhasında kanunen kendisi karar alabilmektedir (Çıkar, 2004).

Kılıçlar (2012:12-13), güvenlik politikalarının merkezden belirlenirken, yerel seviyede de mülki idare amirlerinin kararlarıyla gelişebildiğini ifade etmektedir. Ayrıca mülki amirlerin, güvenlik birimlerinin belirlenen politikaların uygulanma aşamasında denetimi, aralarındaki eşgüdümü sağlamada önemli rollerinin bulunduğunu belirtmektedir. Bu yetkilerin açıklandığı 5442 sayılı İl İdaresi Kanuna göre Valinin kolluğa ilişkin görevleri şu şekilde açıklanmıştır;

İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindendir (Md:11/C).

Toplumsal olayların illerdeki yönetimi ve müdahale edilmesi polisin görev alanında olsa da, TGYK'ya göre polisin belirleyeceği müdahale politikalarının ve yönteminin Valinin onayından geçmesi gerekir. Bu durumda illerin toplumsal olaylara müdahale politikaları ile EGM arasındaki iletişim şöyle açıklanmaktadır;

İllerde yetki ve sorumluluk Valilerde. Valiler kendileri aşamadıkları konularda bizden talepte bulundukları takdirde, genel strateji itibariyle; Toplumsal olaylarda alınması gereken tedbirlerde standartlar nedir?, Müdahalelerde neler yapılması lazım?, Neler yapılmaması lazım? gibi konularda görüşlerimizi açıklıyoruz. Müdahale edecek personellerin eğitimi, hangi araç ve gereçleri kullanması konusunda tam bir strateji belirliyoruz

ama direkmen son uygulayıcı olarak illerin bu konuda takdir yetkileri var (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara).

Kanun; erteleme ve yasaklama kararlarının onayı, bildirimin alınması, dağıtılmasına karar verme, güzergâhların tespiti vb. birçok işlemde mülki idare amirlerine önemli yetkiler vermiştir (TGYK). Bu nedenle mülki amirlerin özellikle müdahale durumunun olduğu toplumsal olaylarda, olay yerinde hazır bulunmasının yerinde olacağı, böylece mutabakatsızlığın ortadan kalkacağı düşünülmektedir (Turgut, 2010:21). Türkiye'nin idari yapısından kaynaklanan bu durumun kanunlara yansımaları, illerde meydana gelen toplumsal olaylarda birçok yetkinin mülki amirlere verilmesi ve illerde polisin toplumsal olaylara müdahale uygulamalarında mülki amirin denetimi altında olmasıdır.

2.3. Yargı Kurumları

Hukuk devletinde, devletin tüm eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olarak yargı denetiminde olması gerekir (Özkan, 2007:111). Devlet yönetiminde keyfiliğin önlenmesi, kanunlarla sınırlandırılması ve pozitif hukuk normlarına sahip olması esastır (Küçük, 2012). Hukuki kaynaklar arasında var olan hiyerarşide; AY yasaya, yasa tüzüğe, tüzük yönetmeliğe, yönetmelik genelgeye, genelgede kamu politikasına dayanak teşkil eder. Yani kamu politikası yapmak için kamu yönetiminin vereceği kararın bir uygulama yönergesine ihtiyaç vardır (Kutlu, 2004:70).

Yasama veya yürütme organı tarafından, yasalarla veya yönetmeliklerle programlanan ve şekillendirilen bir kamu politikasının yargı tarafından iptal edilmesi (Çevik ve Demirci, 2008:36) devlet iktidarı için güçlü bir fren, zımni veya sarıh bir kanuna uygunluk hükmü de devlet yetkisinin gitgide büyümesinin halk tarafından kabul edilmesinin teşviki lehinde güçlü bir silahtır (Rothbard, 2004:275). Yargı kararlarının uygulanması, yasama ve yürütme organları ile idarenin mahkeme kararlarına uymak zorunda olması, anayasal bir zorunluluktur ve uygulanmasını geciktiremezler (AY, Md:138/4). Bu nedenle yargının toplumsal olayları ilgilendiren müdahale politikaları, yargı kararlarını dikkate alarak şekillenmek zorundadır.

Polis faaliyetlerinde yargı denetiminin en önemli etkisi, mahkemelerin yaptırım uygulama yetkisinin olmasıdır (Brunet, 2007:25). Toplumsal olaylara müdahalede yargı kararları; polisin olaylara müdahale politikalarının belirlenmesinde

polise yol gösterici olmaktadır. Hatta çoğu zaman kanunda yer almayan konuların yargı içtihatlarıyla oluşması ve hatta özgürlükçü yargı yorumları, kamu politikalarını uygulayanlara yardımcı olabilmektedir. Örneğin, kanunda yer almayan “makul süre” yaklaşımı bir yargı içtihadıdır. Bu açıdan polis, topluluğu dağıtılmasına yönelik baskılar karşısında kendine bu kararları dayanak olarak kabul edebilir. Bu konuda polisin faaliyetleri üzerinde yargı kararlarının etkisinin bilindiği söylenebilir. Uygulayıcılar yargı kararlarını dikkate aldıklarını şu şekilde ifade etmektedir;

Basın açıklamaları ile ilgili AY’de hüküm olmasına rağmen şu ana kadar bir kanuni düzenleme yok. Bu düzenleme olmayınca otomatikman ne yapıyor yargı kararları daha ön plana çıkıyor. Yargı kararlarında oluşan içtihatlarla göre hareket tarzı belirliyorsun. (...) Özellikle orantılı güç kullanma fevri hareketlerin önlenmesi ve yahut da hangi hareketlerin suç olabileceği saldırının nerde başlayıp, nerede bittiği ile ilgili yargı kararları bizim temel dayanaklarımız (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara).

Yine “basın açıklamalarında grubun hareket etmeden ya da müzakere etmeden ya da uyarmadan yaptığımız müdahalelerde AİHM ya da Yargıtay’dan çıkmış olan kararlara bakıyoruz, takip ediyoruz biz bunları” (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara) ifadeleri polisin yargı kararlarına göre müdahalelerde bulunduğunu göstermektedir. TGYK kapsamında polisin hem idari hem de adli görevlerinin olması nedeniyle idari ve adli mahkemelerde davalarla karşılaşmaktadır. Bu durumda polisin toplumsal olaylara müdahaleye yönelik her türlü işleminin yargı tarafından denetlenebileceği ve müdahalede politikalarının yargı kararlarıyla her an değişebileceği unutulmamalıdır. Tezin bölümleri arasında mahkeme kararlarından örnekler verilerek, yargının müdahale politikalarına etkisine vurgu yapılmıştır.

2.4. Siyasi Partiler

Siyasal partiler, Batı medeniyetinin diğer ülkelere ihraç ettiği önemli bir gelişmedir. Çeşitli grupların siyasi hayata etkin şekilde katılmalarını ve isteklerini siyasi alana aktarmalarını sağlayan aracı kurumlar olmalarına rağmen siyasi hayata hâkim olmaları uzun yıllar almış ve demokratik sistemlerin vazgeçilmezleri arasına girmiştir (Altıntaş, 2003:4). Siyasal hayata katılma hakkını sağlayan siyasi partiler; seçmenlerin oluşumunda, çerçevelenmesinde ve tercihlerinin ortaya konmasında belirleyici rol oynar. Siyasal partiler aynı zamanda hükümetin gerçekleştirdiği tercihlere itiraz etmek ve başka projeler sunmak için vazgeçilmezlerdir (Morange, 1997-1998:103).

Aynı siyasal görüşte olan insanların bir araya gelerek siyaset yapmasını sağlayan ve devleti yönetmeye talip olan kurumlardır. Seçilip iktidara geldiklerinde yasama ve yürütme organları içerisinde yaşamlarını sürdürürken, seçilemediklerinde toplumun içerisinde yaşamaya devam ederler (Çevik ve Demirci, 2008:40-41). Bu nedenle iktidara gelen siyasi partiler ile bunun dışında kalan siyasi partilerin işlevi değiştiğinden bir kısım araştırmacılar siyasi partileri iktidara gelene kadar STK olarak görürler (Yıldırım, 2004:65).

Günümüzde siyasi partiler, sıradan vatandaşın, siyasi politikaların belirlenmesine katılım oranını katı şekilde sınırlayan yapılar olarak görülür (Giddens, 2010:83). Çünkü çoğu ülkede, siyasal partilerde liderler veya üst yönetimler aşırı güçlü olduklarından, parti politikalarına bu üst yöneticiler egemen olmaktadır. Dolayısıyla parti politikaları çoğu zaman kamu yönetimlerine ve kamu politikalarını doğrudan etkileyebilmektedir (Çevik ve Demirci, 2008:39). Siyasi partilerin yarış alanı olan seçimlerle, siyasi partiler, halk ile meclis arasında köprü görevi yapar. Buna rağmen siyasi partiler aracılığıyla gerçekleşen siyasi karar alma sürecini etkileme faaliyetinin kullanımı, her zaman istenen etkinlikte ve çabuklukta gerçekleşmemektedir. Halkın meclisi etkileme aracı olarak, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin önemli bir işlevi bulunmaktadır (Atalay 1995:63). Ancak siyasal partiler konusundaki durum değerlendirilirken, mevcut devlet ve toplum anlayışı ile normatif kuralların genel etkisinden ayrı tespit yaparak sonuca varmak ta mümkün gözükmemektedir (Sunay, 2001:239).

Her siyasi parti iktidar olarak, politika, ideoloji ve felsefelerini uygulama imkânı elde eder. İktidarı elde eden partilerde, kanunları çıkarma yetkisini elde ederek önemli bir güce kavuşmuş olmaktadır. İktidarda olmayan partilerin faaliyetleri muhalefet olarak adlandırılmaktadır. Turgut (1982), siyasal muhalefeti, muhalefetin kurumlaşmış şekli olan, parlamenter muhalefet ile parlamento dışı muhalefet yani toplumsal muhalefet olarak tanımlar. Türkiye’de 2013 itibarıyla toplam 72 siyasi parti faaliyetini sürdürmektedir (yargitaycb.gov.tr, 2013). Birçoğunun ülke genelinde il ve ilçe başkanlıkları bulunmaktadır ve sadece dört partinin mecliste grubu bulunmaktadır. Bu anlamda meclis içerisinde grubu bulunan partilerin oluşturduğu iktidar karşıtı muhalefet partileri, hem toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenleme ve katılma işlevi iktidara karşı önemli bir güç gösterisi

sergilerken aynı zamanda soru, meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve meclis soruşturması olarak adlandırılan bazı denetim faaliyetleriyle (AY, 1982:Md:98/1) ve kanun teklifleri ile polisin toplumsal olaylarına müdahalesini denetleyebilmekte ve etki edebilmektedirler.

2011 ve 2013 yılları arasında mecliste grubu bulunan siyasi partilerin milletvekilleri tarafından, TGYK'nın bazı maddelerinin değiştirilmesi, özgürlükçü hale getirilmesi, polisin güç kullanımıyla ilgili olarak yetkilerinin azaltılması, göz yaşartıcı gazların kullanımının yasaklanmasına yönelik 12 adet kanun tekliflerinin verildiği görülmektedir. Bunlardan altı adedi Gezi Parkı olayları sonrası verilmiştir (tbmm.gov.tr, 2013). Mecliste grubu bulunmayan partilerin bu hakları bulunmamaktadır. Meclis içerisinde bulunan muhalefet partilerinin bu anlamda yapmış oldukları muhalefet, hükümeti yürütebilecek partiler olarak görünme çabası ve alternatif siyasalar geliştirebilme amacı olarak görülür (Heywood, 2007:572).

Muhalefet parti milletvekillerinin toplumsal olaylarda sıklıkla yer aldığı görülmektedir. Polisin müdahalesiyle sonuçlanan toplumsal olaylarda, muhalefet parti milletvekillerinin, polisin müdahalesi sırasında göz yaşartıcı gazlardan ve sulardan etkilendiği durumlar meydana gelmektedir. Gezi Parkı Eylemlerine destek vermek amacıyla Ankara'da polise taş atan gruba su sıkılması sırasında Cumhuriyet Halk Partisi Ankara milletvekili Levent Gök etkilenmiş ve polise çok ağır küfürler etmiştir (İnternethaber.com, 2011). EGM belki de tarihinde ilk defa bir basın duyurusu yayınlarak, bir milletvekilini polise yönelik bu davranışından dolayı kınamıştır (egm.gov.tr, 2013).

2.5. Silahlı Kuvvetler (Genelkurmay, Kara Kuvvetleri Komutanlığı vd.)

Ordu kuvvetleri, büyük çaplı toplumsal olaylarda takviye kuvvet olarak kullanılmaktadır. En son Gezi Parkı Eylemlerinin etkisi ve şiddeti göz önünde bulundurularak askeri birlikler İstanbul'da takviye olarak bekletilmiştir. Hükümet kanadından da eylemlerin şiddetinin artması halinde gerekirse askerden yardım istenebileceği açıklanmıştır (Yurtgazetesi.com, 2013). Ancak son yıllarda ÇK'nın iller arasında takviye kuvvet olarak gönderilmesi ve polisin kendi içinden soruna çözüm bulması nedeniyle askeri birliklere çok fazla ihtiyaç duyulmamaktadır. Yoğun katılımlı ve riskli olaylarda, her ihtimale karşın jandarma ile görüşmelerin yapıldığı

belirtilmektedir (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara). Toplumsal olaylar mevzuatında özel bir yerinin olması ve son yıllarda -Emniyet Asayiş ve Yardımlaşma (EMASYA) olarak bilinen protokolde, ordunun toplumsal olaylara müdahalede etkin rol alma düşüncelerinin tespit edilmiş olması, resmi bir aktör olarak silahlı kuvvetlerden bahsedilmesini zorunlu kılmaktadır.

Şiddet araçları olan ordu ve polisin kontrolünün tek elde toplandığı ve bu kontrolün, sınırları kesin bir şekilde belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde yönetimlerini destekleyen başlıca yaptırım (Giddens, 2010:144; Rothbard, 2004:268) olarak tanımlanan modern devletlerde²⁹ ordu, sadece savunma gücü olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece güvenlik aktörlerinin devlet denetimi altına alınması ve bütünüyle devlet tekeline girmesi sonucu doğmuştur (Bayramoğlu ve İnşel:2009:1). En etkili bürokratik kurum olan ordu, başka siyasi toplumlara yöneltildiği gibi iç siyasette de belirleyici olabilmektedir. İkinci seçenek sistemden sisteme ve devletten devlete değişmektedir. Ordu iç düzenin sağlanmasında kullanılmasına genelde itiraz edilirken, iç güvenlikte görev almasında en az itiraz edilen ve hatta ihtilaf olmayan konular doğal afetlerdir (Heywood, 2007:538).

Varlık sebebi düşman ve düşmanı yok etmek düşüncesi askerliğin doğasının bir gereği olduğundan, düşmanın vatandaş olarak görülmesi bir takım tehlikeleri barındırdığı düşünülür (Tarhan, 2010:121). Bu haliyle farklı olan eğitimleriyle ordunun³⁰ hiçbir ayırım yapmadan sivil halka karşı kullanılması ciddi sorunları

²⁹ Modern devletlerin ortaya çıkması, güvenlik ve savunma politikalarını değiştirmiştir. Kısmen parçalanmış olan şiddet tekeli tamamen devletlerin bünyesine alınmış, hukuki zemine oturtulmuş ve organize kurumlarca bu gücün kullanılmasının yolu açılmıştır. Böylece devlet varlığını temsil eden hâkimiyet ve otorite, dışta başka devletlere bağlanmadan yaşamak, müstakil olmak, memleket içinde emniyet ve asayiş koruma anlamına sahip olmuştur. Bu işlerin her ikisinin yapılması ve en yüksek başarı ile yapabilmek için devlet, yabancı bir devletin malı olmayan, bizzat kendi varlığından doğan yeterli kuvvet sahip olması ihtiyacı doğmuştur (Topçu, 2004:47). Bu kuvvet günümüzde “Güvenlik Sektörü” olarak adlandırılmaktadır. Güvenlik Sektörünün özelliği, kuvvet kullanımı için emir vermeye ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaya yasal olarak yetkili birimleri kapsaması ve topluma düzenli hesap vererek faaliyetlerini şeffaf olarak sürdürmesidir (Cizre, 2006:8).

³⁰ Polis güçlerinin kurulması ve profesyonelleşmesi ile devletin egemenliği arasında önemli bir ilişki mevcuttur. Hatta ulus devletlerin ilk dönemlerinde, devlet egemenliğinin diğer devletler arasında kabulü için polis gücüne sahip olduğunu inandırmak zorundaydı. Ordunun elinde bulunan gelişmiş silahlarla iç güvenliği sağlama faaliyetlerinin sağlanamayacağını anlaşılmaması ve vatandaşlık gereği askere aldıkları çocuklarla vatandaşları karşı karşıya getirecekleri çatışmalı durumlardan uzak tutmaya çalışmaları polis ile ordu arasındaki farklılaşmaya beraberinde getiren bir nedendir (Ergut, 2001:35-37). Buna rağmen ordu ve polis kuvvetleri benzerlikleri olan kurumlardır. Her iki kurumun kökleri eskiye dayansa da ordu daha eski bir kurumdur. Heywood (2007:551), iki kurumun farklılıklarını şu şekilde sıralamıştır;

beraberinde getirir. Modern ordu yöneticilerinin, askerlerin iç güvenlikle kullanılmalarına karşı çıkmasının en önemli nedeni bu olmaktadır (Ergut, 2001:216). Dolayısıyla iç güvenlik faaliyeti olan toplumsal olaylarda, toplumsal düzenin tesisi veya korunması için ordunun kullanılması durumu, geçici olarak polis hizmetini yerine getirmeyi üstlenmek olarak görülmelidir (Kavgacı, 1997:13). Genel düşünce, ordunun toplumsal olaylarda kullanılmasının tehlikeli olduğu, liberal ve demokratik fikirlerin gelişmesi ile ordunun toplumsal olaylarda görevlendirilmesinin daha az bağdaştığı (Gleizal vd., 2000:57) ve iç güvenlik hizmetlerinin tümüyle askerden polise kaydırılması yönünde olduğudur (Sözen, 2002:56).

Farklı ülkelerde ordunun iç düzenin sağlanmasında farklı amaçlarla kullanıldıkları görülür. Geçmiş dönemde diktatörlükle yönetilen Mısır'da, polisin iç güvenliği sağlamada yeterli başarıyı gösterememesi, yükselen dini akımların yarattığı olayları engelleyememesi nedeniyle ordu güçleri sık sık müdahale etmiştir. Sonuçta, polisin yanında, sert disipline dayanan, askeri bir yapılanması olan bir merkezi güç oluşturulmuştur. Askeri yapılanma özellikleri gösteren bu güç, 300.000 personeli ile kalabalıkların kontrolü, grev, öğrenci olayları ve aşırı akımların gösterilerinde polise yardımcı kuvvet olarak kullanılmıştır (Ekici, 2012).

ABD'de ordunun toplumsal olaylarda veya kolluk görevlerinde kullanılması yasaktır. 1878 yılında Amerikan iç savaşından sonra Federal Ordunun kolluk gücü olarak kullanılmasına tepki olarak *Posse Comitatus* isimli kanun çıkartılmıştır. Yasanın müeyyidesi iki yıl hapis cezası olabilmektedir Ancak kamu düzeninin sağlanmasında, eyalet kolluk güçleri ve ulusal muhafızlarının kapasite ve kabiliyetleri olayın bastırılmasına yetmeyeceği takdirde belli bir prosedür dâhilinde ve Valinin emrinde olmak üzere ordu birimleri toplumsal olaylarda istisnai olarak kullanılmaktadır (Güneş, 2010:27-28). 1950 ve 60'lı yıllarda sivil haklar mücadelesi sırasında federal ırk ayrımını ortadan kaldırma talimatını yürürlüğe koymak gibi sadece polisiye faaliyetlere el uzatması, silahlı kuvvetlerin geleneksel tarafsızlığını tehlikeye attığı için eleştirilmiştir (Heywood, 2007:538). Almanya'da idari

-
1. Ordu, daha çok dışa yönelik olması nedeniyle savaş, sıkıyönetim vb. durumlarda nadiren harekete geçerken, polis iç düzenle ilgili olması nedeniyle kamu hayatına rutin olarak her gün dâhil olabilmektedir,
 2. Polis, orduya göre toplumla daha sıkı bütünlük içindedir,
 3. Polis, belirgin biçimde askeri olmayan taktikler kullanırlar. Kullandığı silahlar belli ölçüde mutabakata ve meşruiyete dayanmak zorunda olduğundan ya silahsızdır ya da bireysel savunmaya dayanır.

makamlarının, polis olanaklarını yeterli görmedikleri hallerde dahi askeri unsurlardan yardım isteme yetkileri yoktur. Hatta Federal AY'sı, askeri birliklere silahlı ayaklanmalar dışında toplumsal olaylara müdahale imkânı tanımamaktadır. Bu nedenle, Almanya'da toplumsal olaylara müdahale eden hazır kuvvet polisinin yeterli ve güçlü olmasına önem verilmektedir (Akar vd., 2012).

Ordu güçlerinin toplumsal olaylarda nasıl kullanılacağına dair düzenleme yönetmelikte düzenlenmiştir. Buna göre; toplumsal olaylarda askeri birliklerden yardım istenmesi³¹ halinde; kullanılacak kuvvetlerin sevk ve idaresi ile kolluk kuvvetleri arasındaki eşgüdümü sağlamak amacıyla, mahallin en büyük mülki amiri başkanlığında, genel kolluk amir ve komutanları ile yardıma gelecek olan askeri birlik komutanı veya temsilcisinden oluşan asayiş harekât merkezinin kurulması öngörülmüştür (TGYKYDY, Md. 17 ve 18). Ayrıca kuvvetlerin topluluğu dağıtması, belli güzergâh dışına çıkmasının önlenmesi, işgal edilen yerlerin kurtarılması gibi müdahale görevlerinde kullanılmasındaki öncelik; ildeki polis ve mülki teşkilata tabi jandarma iç güvenlik birlikleri, sonra mülki teşkilata tabi olmayan jandarma iç güvenlik birlikleri ve en sonunda askeri birlikler olarak belirlenmiştir (TGYKYDY, Md. 19 ve 20).

Toplumsal olaylarda askeri birliklerden yardım isteme; Vali tarafından acele durumlarda sözlü, diğer durumlarda ise yazılı olarak yapılır. Valinin yardım talebi,³² olayın emrindeki genel kolluk kuvvetleriyle önlenemeyeceği kanısına varması veya toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında genel kolluk kuvvetleriyle bastırılamayacak ani ve olağanüstü olayların oluşması halinde yapılması gerekir. Talep en yakın askeri komutana yapılır. Yardıma gelen askeri kuvvetler; Vali tarafından verilen görevleri, kendi komutanının sorumluluğu ile emir ve talimatına göre, hem iç hizmet kanununda belirtilen yetkiler hem de kolluk kuvvetlerinin genel güvenliği sağlamada

³¹ "Askeri birliklerden yardım istenmesi" ifadesinin kurumu tam bir yetkinlikle anlatamadığı ve bunun yerine "Askeri birliklerin hukuk uygulayıcısına yardım etmesi - use of the military to support law enforcement" ifadesinin daha doğru ve kavrayıcı bir ifade olabileceği, özellikle askeri birliklerin polise -iç güvenliğe- yardımda kullanılması ifadesinin tercih edilmesi istenilmektedir. Çünkü askerin İngilizcedeki karşılığında hukuk uygulamasına destek olan birimin iç güvenlik birimine kaim olamayacağı daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir (Güneş, 2009:200).

³² Askerlerden yardım istemeye dair kurumsal yapı ve anlayışın bir ülkedeki sivil-asker ilişkilerinin durumu hakkında kanaate ulaşmaya yardımcı olduğu belirtilmektedir. Askerlerden yardım isteme teknik boyutuyla sivil-asker ilişkilerinin kâğıda dökülmüş kurumsal hali olarak gözükmektedir. Türkiye'de henüz yerine oturamayan sivil-asker ilişkilerindeki belirsizlik, dengesizlik ve kararsızlığın mevzuata yansıtılmış olduğu kabul edilmektedir (Güneş, 2009:201).

sahip olduğu yetkileri kullanarak yerine getirir. İki kuvvet arasındaki işbirliği ve koordinasyon Vali tarafından sağlanır. Kolluk kuvvetleri ile askeri kuvvetin belirli görevleri müşterek yapmaları halinde, kolluk kuvvetleri müşterek görev yaptığı askeri birliklerin en kıdemli komutanının komutasına girer (TGYKYDY, Md. 21). Demokratik ülkelerde ordunun toplumsal olaylara müdahalede kullanılması çok tercih edilen bir yöntem değilken, polisin, takviye kuvvet olarak gelen askeri birliğin emrinde hareket etmesine yönelik hüküm tezat gözükmemektedir. Bu durum Türkiye’de askerin konumuyla ilgili olarak gözükmemekte, güvenlik kavramının geniş yorumlanmasıyla, güvenlik birimlerinin, normalde sivil idare olması gereken güvenlik politikalarını belirleme ve siyasal alana askerin daha fazla müdahale de bulunmasına yol açtığı için eleştirilmektedir (Bayramoğlu ve İnel:2009:2-3; Arslan, 2006:23-24).

Askeri birimlerden yardım talebi adı üstünde bir taleple olmaktadır. EMASYA protokolünde, askere polis bölgeleri de dâhil Türkiye’nin her yerinde terörle mücadelede toplumsal olaylara uzanan sınırsız bir inisiyatif ve operasyonel müdahale yetkisi kazandırılmaktaydı. Kamuoyunda oldukça tepki toplayan ve 2010 yılında yürürlükten kaldırılan protokol ile Valilerden talep olmadan askere özellikle toplumsal olaylara müdahale imkanı tanınmıştır. 27 maddelik protokolün 9. maddesi EMASYA komutanlıklarına mülki amirlerin yardım talebi olmaksızın olaylara müdahale edebilme yetkisi vermekte, 10. maddesi yardım için ilden ile kuvvet kaydırılmasının Valilerin istemi yerine EMASYA Tali Bölge ve Bölge Komutanlıkları girişimiyle yapılacağı belirtilmekte, 14 ve 16. maddeleri Vali tarafından görevlendirilip görevlendirilmediklerine bakılmaksızın bütün kolluk güçlerinin yardıma gelen askeri birlik komutanının emrine girmesini öngörmekteydi (Güneş, 2009:20-207). Bunun yerine “Askeri Birliklerden Yardım İstemesine İlişkin Esaslar” isimli yeni bir protokol hazırlanmış; sadece Valilerin talebiyle askerin toplumsal olaylarda kullanılmasının usul ve esaslarını düzenleyen protokol 18 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Hukukihaber.net, 2013).

2.6. Medya

Medyanın, bilgi ve fikirleri kamuoyuna açıklama ve bilgilendirici işlevi yanında, toplumsal ve siyasal hayatta etkili bir güç olarak denetleyici özellikleri bulunmaktadır (Sunay, 2001:130). Kamu politikaları bağlamında medya, yönetenler ile yönetilenler

arasında sağlıklı bir iletişim ve bilgi akışını sağlar. Böylece hükümetin yaptıklarından halkı haberdar ederken, halkın yaptıklarından hükümeti haberdar ederek her iki tarafa önemli katkı sağlar. Medyanın bu işlevini tarafsız bir şekilde yerine getirmesi durumunda, demokratik ve özgür toplumlarda devlet-toplum uyumunun sağlanmasında vazgeçilmez bir yer edinir (Çevik ve Demirci, 2008:53-54). Ayrıca meclisteki tartışmaların nitelik ve sonucunu önemli ölçüde etkilemekte, siyasal iktidarların almış olduğu kararları hatta hükümetleri bile değiştirebilmektedir (Turgut, 1982:174-175). Günümüzde herhangi bir problemin gündemde tutulması, politika yapımcıları ve kamuoyunu etkilemesi suretiyle medya etkin rol oynamaktadır (Kaptı, 2011b:26) Dolayısıyla medya, bir olay sonrası konunun tartışılması ile kamuoyunun dikkatinin bu yöne çevrilmesi sağlanması yönünden kamuoyu oluşturan birinci güç olarak görülebilir (Göksu, 2007:123). Yıldız (2013) bu açıklamaya, Arap Baharı olarak bilinen halk isyanları ve rejim değişikliklerinin ilk başlarda çok yoğun olarak gündemde tutulmasına rağmen, sonraki günlerde terör ve deprem gibi konuların ön plana girmesi ve böylece Arap Baharı haber ve tartışmalarının medya da daha az yer bulması sonucu verilen önemin azalmasıyla örnek verir. Medyanın genellikle ilgili konularda; doğru, gerçekçi, tarafsız yayın yapma sorumluluğunun bulunması, sivil bir denetim unsuru olarak güvenliği ilgilendiren konularda denetim işlevinin bir sonucu olarak gözükmektedir (Aytaç, 2006:200-201).

Medyanın; Türkiye’de ihaleler yoluyla devletle içli dışlı olan holdinglere ait olduğu, böylece kamu politikalarının oluşturulma sürecinde olumlu veya olumsuz rol oynadığı, kamu politikalarına yaklaşımında toplumun taleplerinden ziyade kendi çıkarlarına göre hareket ederek çıkar eksenli davranışlar sergilediğine yönelik düşünceler mevcuttur (Çevik ve Demirci, 2008:55-56). Yapılan araştırmalar medyanın Türkiye’de çıkar eksenli olarak ticari kaygılarıyla yapılandırıldığı ve holdingleştiği savını desteklemektedir (Bek, 2010). Medyada tekelleşme olarak görülen bu durum, çoğulculuğu azalttığı ve tek sesliliğe neden olduğu şeklinde değerlendirilmekte (Tokgöz, 1998:53) ve sadece resmi politikaları destekleyen kurumlar haline geldiği ifade edilerek eleştirilmektedir (Sunay, 2001:142).

Toplumsal olayların medya tarafından veriliş tarzı, bizatihi olayların sükûnete erdirilmesinde veya yayılmasında önemli etkidir. Dünya medyasında yükselen değer, toplumsal olayların sosyal nedenlerinin derinlemesine incelenmesi ve polislin

müdahale ettiği olaylarda medyadan tarafsız ve denetim işlevini gösteren davranış göstermesi iken, Türkiye’de medyanın toplumsal olaylara bakışının yeterli olmadığını gösteren göstergeler bulunmaktadır. 1996 yılında yapılan bir araştırmada, Türk basınının toplumsal olayları yansıtırken; olayların polisiye yönüne ağırlık verdiği, olayların hazırlık aşamaları ve ortaya çıkaran sosyal sebeplerin üzerinde yeterince durulmadığı, sadece polis ve kalabalıklar arasında geçen olaylarmış gibi algılandığı görünümü ortaya çıkmıştır (Cerrah, 1997b:367). En son Gezi Parkı Eylemlerinde dış medya gruplarının da provakatif haberleri dikkat çekmiş, bazı iç medya gruplarının da, eski yapısından ve alışkanlıklarından kaynaklanan nedenlerle halkı belirli ölçülerde manipüle etme gücünü muhafaza ettiği, yeri geldiğinde bu gücü ölçsüzce kullandığını bir kez daha gösterdiği ifade edilerek eleştirilmiştir (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2013:29). Yine Gezi olaylarında, göstericilerin çevreye verdiği zarar ve şiddeti görmezden gelerek, özellikle polisin olaylara müdahale tarzına odaklandığı, hatta Türkiye’de halkın iradesiyle seçilen siyasi iktidarı, Arap dünyasındaki halk hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olan totaliter yönetimlere dahi benzettiği görülmüştür (Sandıklı ve Kaya, 2013). Medyanın bu davranış biçimi polislerinde dikkatini çekmekte ve eleştirilmekte ve bu durumun değişik sebeplerinin olabileceği şu şekillerde ifade edilmektedir;

Olay nasıl gerçekleşmiş? Neden bu hale gelmiş? Polis neler yapmış? Polisin hataları neler? Yapması gerekenler neler?, bu tarz objektif yaklaşımlardan ziyade, biz bazı medya gruplarında direk sübjektif yaklaşım görüyoruz. Bu bizi üzüyor, yıpratıyor. Ama buna rağmen görevimizi yapıyoruz, dimdik ayaktaız ve biz artık bazı medya mensuplarını dikkate bile almıyoruz (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Bu noktada alt kadroyla ilişkilerimiz çok iyi, alt kadro olayın neden olduğunu, neden kaynaklandığını, polisin neler yaptığını çok güzel biliyor ve bunu da iletiyor. Ancak üst kadro yorumlarken çok farklı yorumluyor ve burada biz kasıt görüyoruz, yani basın mensuplarının isimlerini vermek istemiyorum, ama alt kadroyla çok farklı bir ilişkimiz var, alt kadro neyin ne olduğunu çok iyi biliyor, bizim ne şekilde görev yaptığımızı biliyor, üst kadroya da haberleri haberi sadece geçiyor, hiçbir etki ve yetkileri yok, oysaki alt kadrodan gelen bilgileri çok iyi etüd etseler çok daha farklı sunacaklar (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Ne yazık ki medya o kadar geniş bir kavram ki, İnternet giriyor, Radyolar giriyor, Televizyon giriyor, Basın giriyor ve bunun tamamına göre konuşmak çok zor. Yani hakikaten işini hakkıyla yapan dürüst objektif medya da var. Ne yazık ki ideolojik yaklaşımlarla olaylara yaklaşan % 100 doğru tersini doğrusunu bildiği halde ideolojik bakış açısıyla tam tersini yazan medyada var (1. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Medya mensupları bu görüş farklılıklarını, medyanın farklı görüşlerde olmasına bağlamakta, bu nedenle olayların farklı şekillerde haberlerde verildiğini şu şekilde açıklamaktadır;

Medyanın içerisinde de isim vermeye gerek yok, aşırı dinci olarak değerlendirebileceğimiz, işte terör örgütü yanlısı olarak değerlendirebileceğimiz ya da devletçi ya da belli bir partiye yakın ya da belli bir siyasi gruba yakın ideolojik yönde yayın yapan televizyonlar da gazetelerde var. Yani şimdi bilinen bir şey her ideolojik bir yayın yapan televizyon ya da gazeteden de objektif bir yayın yapması zaten beklenemez. Ama tabi bunun dışında bulunan organlar basın organları da var diye düşünüyorum (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Polis içerisinde, medyanın toplumsal olaylara bakış açısının değişmediği; ancak olaylara müdahale edildiğinde yanlarında bulunan medya mensuplarının her şeyi çekmelerine rağmen, haberlerde gerçeklerin gösterilmediği, üstelik polisin davranış tarzlarına yönelik yoğunlaşmanın görevlerini olumsuz etkilediğine yönelik bir algının olduğu şu ifade edilmektedir;

Bizi en çok tedirgin eden gösterici gruptan ziyade basın. Basın bizim küçük bir hatamızı, hata olarak görüyor. Ben bunların küçük hatamızı büyüttüğü için ve birde emniyet teşkilatına mal ettiği için ister istemez bazı şeylerde bu yüzden taviz veriyoruz. Gösteri grubu zaten orda suç işliyor, yasadışı slogan atıyor. Ama biz orda bir adım atıyoruz ve buna göz yummuyoruz. Yalnız bunu atarken de medyaya olumsuz bir görüntü vermemeye çalışıyoruz. Bir problem değil de iki problemle uğraşıyoruz (Polis Memuru, 2012:Kayseri).

Bu ifadeler 2012 yılına aitken 2002 yılında yapılan bir araştırmada da polisin benzer ifadeler kullandığı görülmektedir. Geçen yıllara rağmen polis ve medya arasında bu konuda bir uzlaşmanın tam olarak sağlanamadığı söylenebilir. Medyanın polisteki olumsuz imajı 2002 yılında şu ifadelerle açıklanmıştır;

Gittiğimiz her yerde medya var ve sürekli olumsuzlukları takip ettikleri için personeli olumsuz etkiliyor. Düzgün yapılan görevi değil, sadece hatalı davranışları gösteriyor. Münferit hataları da genelleştirerek yansıtıyor ve herkesin öyle müdahale ettiğini ima ediyor. Olay çıkması yönünde hem polisi, hem de göstericileri kışkırtan bir gruptur ve uzak durulması gereken bir gruptur. Tek derdi, haber niteliği taşıyan olayları yakalamak veya olay çıkarmaktır. (...) Biz medyayı hiçbir şekilde içimize almamalıyız ve onlara müdahale etmemeliyiz (EGM, 2002:98-99).

Medyanın toplumsal olaylarda polis üzerinde psikolojik baskı yarattığı söylenebilir. Özellikle 1990 yıllardan sonra, toplumda Türk-Kürt, Alevi-Sünni, İslamcı-Laik gibi kutuplaşmalar toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin artmasına neden olmuş, Özel TV'lerin artmasıyla birlikte polisin toplumsal olaylara müdahalesi

kamuoyu tarafından izlenir olmuştur. Böylece polis, müdahaleleriyle sürekli eleştirilen bir kurum olarak gündemde kalmaya başlamıştır. EGM; olayların ferdi düzeyde kaldığını, sistematik şiddet kullanılmadığını haftalık toplantılar düzenlemek yoluyla duyurmaya çalışırken, bu durum polisin kendini yeterince anlatamamasına ve imajının sarsılmasına neden olmuştur (Çevik vd., 2010:23-24). Aradan geçen uzun yıllara rağmen, medyanın, toplumsal olaylarda polisin davranışını hep gündemde tuttuğu en sıcak konulardan biri olduğu ise rahatlıkla söylenebilir.

Bazı medya mensuplarının göstericilerle çok yakın temas halde olduğunu, “Şu yolu kapatın polis size saldırın akşam haberlere çıkın” (Komiser Yrd., 2012:Ankara) şeklinde göstericileri yönlendirdiğine şahit olduklarını ifade eden polisler bile rastlanmıştır. Ancak medyanın toplumsal olaylarda bulunmasını “oto kontrol amacını aşabilecek hareketleri önlemesi açısından şart” olarak gören polislerinde mevcut olduğunu belirtmek gerekir (3. Sınıf Müdür, 2012:Kayseri). Son yıllarda medya ve polis arasında toplumsal olaylarda işbirliğinin ve karşılıklı anlayışın olumlu yönde geliştiğini gösteren ifadeler ise şu şekilde açıklanmaktadır;

Ben 2000 senesinden gazetecilik yapmaya başladım. Ama 2000 yılından öncesinde gazetecilerinde doğrudan hedef alındığı birçok toplumsal olay gerçekleşti. Polis tarafından birçok kameraman arkadaşımız, muhabir arkadaşlarımızın işte ağır yaralar aldığı oldu. Fakat bugün şimdiye kadar son yıllarda özellikle basınla polis arasında sanki daha olması gereken o işbirliği biraz oturmuş gibi. Mesela biz polis barikatıyla eylemciler arasında kaldığımız zaman coptan direk bizde etkileniyorduk. Çünkü bunu gözetmiyordu orada. Müdahale emrini almış olan polis. Fakat bugün öyle değil. Bunu net görüyoruz. Yani elinde mikrofon olan ya da gazeteci olduğunu bildiği bir kişiye çok uzun yıllardır polisin doğrudan hedef alarak bir harekette bulunduğunu görmedim (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Kamuoyunun polisiye olaylara duyduğu ilginin artması insan haklarıyla doğrudan bağlantılı olması nedeniyle toplumsal olaylardaki polis davranışları olmaktadır. Özellikle ÇK birimlerini, diğer birimlere göre kolayca gözlemekte ve haber yapabilmektedir (Semiz, 2000:118). Hatta AİHM bir kararında, sadece haberlerde çıkan görüntüler nedeniyle, aşırı güç kullanan polisler teşhis edilerek, ayrıca herhangi bir araştırmaya gerek görmemiş ve ceza vermiştir.³³ Polisin, medya tarafından toplumsal olaylarda davranışlarını haber yapması medyanın görevleri arasında olduğu, gözleme ve kaydetmesinin engellenmemesinin esas olduğu ise kabul edilen bir kuraldır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:51).

³³ Ali GÜNEŞ/Türkiye, 9829/07, 10 Nisan 2012 tarihli karar.

Medyanın görevinin haber yapmak olduğu düşünöldüğünde, bazı medya faaliyetlerinin anlaşılabilir bir husus olduğunun polis tarafından kabul görmesi gerekir. Polis içerisinde yapılan bir araştırmada, katılımcıların % 86,7'si basının haber verirken reyting kaygısıyla hareket ettiğı düşünmektedir (Sevinç ve Uslu:1999: 126). Kamu politikalarının oluşturulmasında medyanın, haberleri önem sırasına göre seçmesi ve kendi yorumunu katarak gündeme getirmesi kabul edilen bir medya davranışı olmaktadır (Heywood, 2007:572). Aynı şekilde medya mensubu da, yayıncılık ilkesi gereğı, izlenme değeri olan haberlerin kendileri için önemli olduğunu belirterek, bu görüşleri doğrulayan şu ifadeleri kullanmaktadır;

İzlenmeyecek haberi yayınlamayamazsınız. İsterse yüz bin kişi, ha yüz bin kişi toplanırsa haber olurda, on bin kişi 1 Mayıs'ta Sıhhiye Meydanında toplandı hiçbir şey olmadı ve ben birçok televizyonun bu haberi kullanmadığını biliyorum. 1 Mayıs kutlamasının neresi kullanıldı? Ankara'daki kullanılmadı ama İstanbul'da daha büyük bir şey vardı oradan bir haber yapıldı. Ama burada hiçbir müdahale olmayınca hiçbir hani atraksiyon dediğimiz hareketler olmayınca burada on bin kişinin kutladığı 1 Mayıs haber olmadı. Şimdi bunu gören eylemcide ben buraya boşuna mı geliyorum, öyle bir hareket yapayım ki işte tepkim, protestom, eylemim haberlerde yer alsın diyor ve böyle bir şey gerçekleştiriyorlar diye düşünüyorum (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Aslında burada medya ve gösteriler arasında karşılıklı çıkar ilişkisinin varlığı ortaya çıkmaktadır. Gösteriler kendilerini medya yoluyla kamuoyuna ifade etme fırsatı bulurken, medya ise olaylarda, izlenme olasılığı bulunan şiddet olaylarının meydana gelmesi durumunda ekranlarını açmakta, şiddet olayları meydana gelmediğı sürece de olayları ekranlarına ve sayfalarına yansıtmamaktadır. Bu durumda eylemciler eylemlerini duyuramamaktadır (Göksu vd., 2003:60). Medyanın bu yönünü eleştiren tek kesim polis değildir. STK üyesi, medyanın toplumsal olaylara bakış açısının “kör” olduğu belirterek “özellikle siyasi iktidara yönelik olan güçlü toplumsal olayları” görmediğini, polisle göstericiler arasında meydana gelen olayları haber yaparak magazinleştirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca bundan hoşnut olmadıklarını ifade ederek; “şikâyetçiyiz tabi. Şimdi sen yüz bin kişilik bir eylem yapıyorsun küçük bir çatışma olmuş, o eylemin bütün amacını, ilkesini, özelliğini es geçiyor onu veriyorsun” denilerek olayın asıl çıkış nedenlerine odaklanılmaması eleştirilmektedir. Buna rağmen polisin aşırı güç kullanma haberleriyle ilgili olarak ise “aşırı güç kullanmalarını vermesi bizi pek rahatsız etmiyor da, eylemi yani o şuna yol açıyor yani bak iyi oluyor bir daha ki şeylerde aşırı güç kullanmayı engelliyor”

ifadeleriyle basın bu konuyu haber yapmasını önemsediklerini ifade etmektedirler (Sendikacı, 2013).

Polis içerisinde, medyanın toplumsal olaylardaki bu şekil davranış tarzı eleştirilmekte, medya, polisi ve göstericileri kışkırtan ve hatta uzak durulması gereken bir kurum olarak algılanmaktadır. Hatta polis içerisinde yapılan bir araştırmada, katılımcı polislerin % 71,7'si basının haber ve görüntüleriyle insan haklarını ihlal ettiğini düşünmektedir (Sevinç ve Uslu, 1999:127). Bizzat bazı mensuplarınca medya etiği açısından ayrıca sorgulanan (EGM, 2002:100) bu durum, polisin insan haklarını ihlal ettiği imajının toplumda pekişmesine katkı sağlamaktadır (EGM, 2002:7). Hâlbuki toplumsal infiallere neden olan toplumsal olayların yönetimi ve başarısında polise yardımcı olacak en önemli iletişim kaynağı medya olarak gözükmektedir (Baycan vd., 2011:25).

Polis ile medyanın toplumsal olaylardaki işbirliğinin olumlu örneği, ABD'de 1960 yıllardan bu yana aradaki ilişkiyi sağlayan "Basınla İlişkiler Görevlisi" olarak adlandırılan irtibat görevlisidir. Duyulan ihtiyaç üzerine oluşturulan bu mekanizmanın sayısız faydaları görülmüştür. İlk elden gerçekçi bilgiler medyaya iletilmiş, meselenin kaynağına temas edilmiş, polisin faaliyetleri bilgilendirilmiş ve medya olayların büyümeden önlenmesinde doğrudan rol oynayabilmiştir. Bunun öncesinde ABD'de medyanın; çoğu olayda toplumsal barışı sağlamada yeterli görevi yapmadığı, gösteri haberlerini verirken yanlış bakış açılarıyla aktarıp, olaylardaki gerilimi arttırdığı eleştirisi getirilmiştir (Cinoğlu ve Güneş, 2003:306-307). Türkiye'de bu soruna yönelik tespitler bulunmaktadır. Hem uygulayıcıların ifadelerinde hem de raporlarda geçen ifadeler şu şekildedir;

İnegöl ve Dörtöl'de meydana gelen olaylarda medyanın bir yanı yönlendirmesini fark ettik. İnegöl'de meydana gelen olaylar sonrasında çekilen fotoğraflarda yedi tane polis aracının devrildiği ve yakıldığı gösterilerini bir gün sonra Dörtöl'de meydana gelen normalde bir gösteri yürüyüşünde olmuş gibi sürekli onlarda yansıtıldı ve bu fark edildi (Emniyet Amiri-2, 2012:Ankara).

Dörtöl'daki olaylar sırasında dikkat çeken önemli bir husus ta medyanın haberleri verme şeklidir. Dörtöl'de yaşanan olayların, İnegöl ve Yüksekova'da yaşanmış olayların görüntüleri-polis araçlarının taşlanması ve yakılması gibi- eşliğinde sunulması kışkırtıcı bir rol oynamıştır. Ayrıca grupların hareketlerinin canlı olarak sunulması karşılıklı grupların hareketlenmesine sebep olmuştur (Baycan vd., 2011:19).

Türkiye’de toplumsal olayların gelişimine yönelik, alınacak tedbirler ve beklentilerin medya ile paylaşılması, medyanın işbirliğine ortak edilmesini düzenleyen ve bilgilendiren bir mekanizma bulunmamaktadır. GDB taslağında; toplumsal olayların güvenlik içerisinde geçmesini sağlamak için alınan tüm tedbirlerin kamuoyuyla paylaşılabilmesine yönelik hüküm konmuştur (GDBTASLAK-1). Böyle bir beklentinin varlığı şu şekilde ifade edilmektedir;

Vatandaşın bilgilendirilmesi veya bir olay meydana geldi ise her şeye rağmen bunun da, doğru bir şekilde adliye safhasına da dikkat ederek ve zamanında yetkilendirilen bir şahıs tarafından Valilik veya Bakanlıkça meydana gelen olaylar sonrasında da yeteri kadar bir açıklamanın yapılması ve bir sistematik hale getirilmesi faydalı olur bence (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Medyanın bilgilendirilmesinin toplumsal olayların yönlendirilmesi açısından önemli olduğu ve böylece medyanın doğru bilgilere doğru kanallardan ulaşabileceği şu şekilde ifade edilmektedir;

Özellikle toplumsal olaylar öncesi, esnası ve sonrasıyla ilgili bilgi akışının sağlanması lazım. Basının bir görevi var vatandaşı bilgilendirmek. Bilgilendirme esnasında siz doğru yerden, doğru zamanda en kısa şekilde bilgiyi verebilerseniz kamuoyunu doğru yönlendirirsiniz öbür türlü basın en kısa yoldan alabildiği bilgileri kamuoyuna sunacaktır. Bu bilgilerin ne kadar doğru ne kadar yanlış olduğu tartışılır. Mışlı alınan bilgilerin doğruluğu tartışılır, siz ondan sonra bunu yalanlamayı veya doğru olmadığını ispatlamaya çalışıyorsunuz. Bunun yerine birinci ağızdan siz bilgiyi vermiş olsanız kamuoyu direkmen birinci ağızdan bilgileneceği için hem doğru bilgilenecek hem de yanlış anlaşılmanın önüne geçilmiş olacak. Bu daha önceki yıllarda denendi çok da başarılı oldu. Bunu her il kendisinde yapabilir, merkezden de belli şeylerle ilgili yapılabilir, yapılması gerektiğini düşünüyorum. Böyle mekanizma olması gerekiyor (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara).

Türkiye’de hem polise hem de medyaya sayısız katkı sağlayacak bir yapılanmanın varlığı gözükmemekte, tek taraflı gözükken iletişimin varlığı,³⁴ toplumsal olaylarda polis davranış ve politikalarının medyada yer almasıyla, EGM çıkan haberlerden etkilenecek genelgelerle birimlerini uyarmakta, basında

³⁴ Bir araştırmada, katılımcıların % 63,3’ü medyayla olumlu ilişkiler kurulması yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu görüşü destekleyen bir sonuçta, katılımcıların % 61,7’si, medyanın polisin görev ve yetkileri konusunda bilgisinin olmamasının haber yapmasında etkisinin olduğunu düşünmektedir (Sevinç ve Uslu, 1999:127). Aslında 1999 yılında yayınlanan bu makale sonuçlarının bugünde niceliksel olarak çok değişmediğini söylemek mümkündür. Medya ve polis arasındaki bu gerilimli ve vazgeçilmez ilişkiye belli bir düzenleme getirilmesinin, polis faaliyetlerinin kalitesinin artırılmasına önemli katkılar sağlayabileceği söylenebilir.

çıkan haberlere vurgu yapmaktadır.³⁵ Son zamanlarda olaylı geçen toplumsal olaylarda; provokatörlerin eylemlerinin, göstericilerin polise yönelik saldırılarının ve çevreye verdikleri zararların polis kamerasına yansıyan görüntülerinin polis tarafından basına dağıtılması ise kendini savunmayı amaçlayan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır (Sabah.com, 2013b).

Medyanın toplumsal olaylardaki etkisi dikkate alınmalıdır. Yaratabileceği etkiyle; halkın dikkatinin toplumsal olaylara müdahale eden birimlerin gösterdiği gayrete yoğunlaştırması ve olayların büyümeden kontrol altına alınmasında yardımcı olabilecek (Cinoğlu ve Güneş, 2003:305), tansiyonu düşürebilecek (EGM, 2011b:22), toplumsal olaylara müdahalede olumsuzlukların ve yanlışların yanında, olumlu ve yapıcı teklifler ile çözüm yollarının önerilmesiyle muhatapları olumlu anlamda yönlendirebilecektir (Cerrah, 1997b:369).³⁶ Bu nedenle medyayla doğrudan iletişime geçerek görüş ve önerilerin, tartışmaların yaşanacağı toplantılar düzenlenerek, gerekli mekanizmaların kurulmasına başlanmalıdır.

20 ve 21 YY, ayaklanan kitleler vasıtasıyla; diktatörlerin devrildiği, temsili siyasal sistem ve yönetimlerin kurulduğu dönemler olarak bilinir (Tilly, 2008). Bu yüzyılda nüfus hareketliliği artmış, şehirleşme ve okur-yazar oranını yükselmiştir. Kitlelerin birbiriyle iletişimiyle artan toplumsal hareketlilik, halkın; yönetimde ekonomik, sosyal ve siyasal katılımını genişletmiş (Yeşil, 2004:105), sahne gerisinde kalan kitleler sahne önüne çıkarak karar alma sürecinde söz sahibi olmaya başlamışlardır (Güler, 1997:380). Le Bon (1997:14), “bir uygarlığın yapısı çürüyünce, kitleler onun yıkılmasını çabuklaştırır” tespitinde bulunmaktadır.

³⁵ EGM, B.05.1.EGM.0.11.05.02/1377 sayı ve 25.11.1999 tarihli Toplumsal Olaylarda Polisin Davranışları konulu genelge ve EGM, B.05.1.EGM.0.12.04.02 sayı ve 07.04.2001 tarihli Protesto Eylemlerine Müdahale Tarzı konulu genelge.

³⁶ Basının bu olumlu katkısını EGM’nin genelgelerinde görmek mümkündür. Örneğin 2004 yılında yayınlanan bir genelgede kullanılan ifadeler şöyledir;

*Toplumsal olaylarda zor kullanacak personelin, eğitim ve teçhizat yönüyle tam donanımlı olması tartışılmaz bir zorunluluktur. Bu konu personelimizin kendi güvenliği açısından önemli görüldüğü gibi teşkilatımızın şahsında devlet gücünün zaafiyet görüntüsü vermemesi açısından da önemli görülmektedir. Ancak zaman zaman **basına da yansıyan olaylar** esnasında görevli personelin kask takmamaları ve cop taşımamaları sebebiyle olaylara müdahale de yetersiz kaldığı ve aciz duruma düştüğü tespit edilmektedir. Bu sebeple, ÇK personeline kask, cop ve amirlerince belirlenecek teçhizatın her göreve götürülmesine, olay çıkması muhtemel zamanlarda veya müdahale anında amirler dahil bütün personelin savunma veya müdahaleye yönelik teçhizatla kuşanılmış olmasına özen gösterilmesi... (EGM, B.05.1.EGM.0.12.08.03/523-2657 sayı ve 12.05.2004 tarihli genelge).*

Nitekim Tunus'ta protesto gösterisi olarak başlayan gösteriler, sosyal medyanın etkisiyle hızla yayılmış; özellikle Mısır, Libya, Yemen, Suriye ve tüm Arap ülkeleri ile Türkiye, İran ve İsrail gibi bölge ülkelerini de etkileyen toplumsal olaylara dönüşmüştür (Oğuzlu, 2011). Son yıllarda halkların soğuk savaş sonrası kurdukları ulus ötesi bağların sonucu olarak; yerel veya küresel düzeyde körfez savaşı karşıtı eylemler, Irak savaşı karşıtı ve anti-personel mayınların yasaklanması kampanyaları gibi birçok sorun üzerinde, birbirini etkileyen toplumsal olaylar meydana gelmiştir. Irak savaşını protesto etmek amacıyla, 15 Şubat 2003 yılında 60'tan fazla ülkenin 600'den fazla şehrinde, milyonlarca savaş karşıtı insanın aynı amaç, yöntem ve sloganlarla düzenledikleri protesto gösterileri akılda kalan toplumsal olaylardır (Uncu, 2011:181-182). Tilly (2008:21-22), ortak amaca yönelik toplumsal olayları düzenleyenlerin, geçmişte ve o anda meydana gelen toplumsal olayları içine alacak şekilde eylemlerini genişletmeye eğilimli olduklarını belirtmektedir. Ayrıca Tilly (2008:128-130), toplumsal olayların bir yerden başlayarak genişleme eğilimi göstermesini; eylemlerin birbirine benzeyişi, aynı amaçta birleşme ve eylemelere kolayca erişebilme ve düzenlenmesi gibi üç temel nedene bağlar.

Sosyal medyanın toplulukları etkileme gücünün, Arap Baharı olarak adlandırılan olayların etkisinin yaygınlaşmasıyla anlaşıldığı söylenebilir. Ortadoğu'da halk ayaklanmalarındaki etkisinde yola çıkarak sosyal medyanın önemine değinilmiş, merkezi denetime karşı ve bağımsız fikir hareketlerine güç vermede etkili olan sosyal medyanın; aynı görüşleri paylaşan insanlar arasında ağ oluşmasını sağlayarak, siyasi değişimi hızlandırdığı, zayıf bağları kuvvetlendirerek farklı görüşleri ve çıkarları olan insanları protesto faaliyetlerinde bir araya getirdiği, meydana gelen toplumsal olaylarda, liderliği çeşitli oyuncular arasında paylaştırarak ve tek bir kişiye bağlılığı azalttığı ve Tahrir meydanında asılan afişlerin Pan-Arap uydu televizyonları ile dünyaya yayınlanması ve dikkatlerin sokağın sesine çekilmesi gibi haber bültenlerine bilgi sağlayarak olan olay ve değişiklikleri bölgeye ve tüm dünyaya ulaştırmadaki etkisi açıklanmıştır (Scott, 2011). Ancak ucuz ve etkin bir araç olan sosyal medyanın, gelecekte toplumsal olayların etkinliğini azaltacağı da düşünülmektedir (Tilly, 2008:236).

Günlük hayatımıza giren sosyal medya, geleneksel kitle iletişim araçlarının ötesine geçerek, her grup ve yaştaki insanın; alışveriş, siyaset, kültürel etkinlikler ve oy verme davranışına kadar birçok faaliyetine yön vermektedir. Hızlılığı ve etkinliği sayesinde birçok kişi, grup ve kuruma ulaşmakta, toplumsal olaylara tepkisini yansıtmaktadır (Özel, 2011). Sosyal medyayı toplumsal olaylarda kullananlar, birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olurken, diğer insanlardan ayrışabilme özelliğiyle seçici etkilerinden yararlanmaktadırlar (Tilly, 2008:166). Rheingold, sosyal medyayı kullanarak toplumsal olayları düzenleyen toplulukları “akıllı kalabalıklar” olarak adlandırmaktadır (akt. Tilly, 2008:156). Türkiye’de şehit cenazeleri gibi milli duyarlılığın arttığı zamanlarda, birbirini tanımayan kişilerin sosyal ağlarda gönderdikleri mesajlarla belirli alanlarda toplanması son zamanlarda sıkça yaşanırken (Yenisafak.com, 2012), Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım; “sosyal medya bazen büyük toplulukları gaza getirebiliyor ve yanlış yöne de yönlendirebiliyor. Bu bir tehdittir. Bunun tedbirlerinin alınması lazım” diyerek bu tür örgütlenmelerin yaşatacağı sıkıntılardan dolayı tedbir alınmasına yönelik açıklamalarda bulunmuştur (Ntvmsnbc.com, 2012b).

Gezi Parkı Eylemleri’nden sonra aynı tartışmalar devam etmiştir. İçişleri Bakanı Muammer Güler; toplumsal olaylarda terör örgütlerinin sosyal medyayı, halkı suç işlemeye yöneltmek, galeyana getirmek, isyana teşvik etmek amacıyla kullandıklarını bunu önlemek için sosyal medya üzerinden çalışmalar yaptıklarını, bu nedenle toplumsal olayları kamu düzenini bozacak şekilde genişletmeye yönelik çalışmaları önlemeye ve bunları tespitte yönelik bir düzenleme için çalıştıklarını ifade etmiştir. Adalet Bakanı Sadullah Ergin, asıl sorunun mesajları atan kişilerin kaynağının tespitindeki zorluk olduğuna dikkat etmiştir (t24.com, 2013). Bu nedenle Twitter ile işbirliği yapılması zorunlu gözükmeye rağmen, Twitter’in Türkiye ile işbirliğine yanaşmaması ise düşündürücüdür (Trthaber.com, 2013). Ancak kamuoyunda bu çalışmaya yönelik genel düşünce, yasal düzenlemeye gerek olmadığı, mevcut kanunların yeterli olduğu, bunun yerine halkın bilinçlendirilmesine yönelik çalışma yapılması gerektiğidir.

2013 yılında meydana gelen Gezi Parkı Eylemleri sonrası hemen hemen tüm medya organlarında, toplumsal olaylarda sosyal medyanın etkisine yönelik programlar yayınlanmıştır. Özellikle Twitter’da, Gezi Parkı Eylemleriyle ilgili

mesajlarda ciddi artışlar olurken, bu olayın etkisiyle Twitter kullanıcılarında önemli artışlar sağlanmıştır. Sosyal medya analiz aracı Somemto, Twitter'dan elde ettiği veriler ışığında yapmış olduğu analiz oldukça dikkat çekicidir. Verilere göre 29 Mayıs ve 4 Haziran 2013 tarihleri arasında atılan toplam tweet adedi 98.334.370'dir. 30 Mayıs'ta atılan tweet sayısı 7.383.464 iken, bu sayı 31 Mayıs'ta 15.077.500'e, toplulukların Gezi Parkında ilk direniş günü olarak saydıkları gün olan 1 Haziran'da ise 18 milyon 935 bin 909 adetle zirve yaptığı gün olmuştur. Diğer günlerde bu sayı ortalama 9.8 milyon civarında seyretmiştir. En çok kullanılan etiket ise "direngeziparkı" olmuştur (Somemto.com, 2013). Ayrıca eylemlere katılanların % 69'nun, Gezi parkı ile ilgili ilk haberleri sosyal medyadan aldıkları tespit edilmiştir (Konda.com, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri, sosyal medyanın etkisiyle, toplumsal olayların büyümesine, olayları provokatif şekillere bürünebilmesine neden olduğunun görülmesi açısından önemli bir örnek olmuştur (Sandıklı ve Kaya, 2013). Nitekim Bennett, sosyal medyanın toplumsal olaylarda; koordinasyon, bağlılık ve kontrol sorunlarını attırdığını ifade etmektedir (akt. Tilly, 2008:169). Çünkü örgütlenmeyi yapanların çoğunun sanal bir ortamda görüşlerine yer vermesi insanları cesaretlendirmekte ve toplanmalara yönelik mesajları kolaylıkla göndermelerine neden olmaktadır. Üstelik ilk mesajın yayınlanmasıyla çoğu kişi kendisine gönderilen mesajı kendisi yazmadığı için sorumluluktan kurtulabileceğini düşünebilmektedir.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan bu yönüyle Gezi Parkı olayları nedeniyle soysal medyayı "baş belası" olarak nitelemiştir (Gazeteciler.com, 2013). Bu olaylarda sosyal medya iyi bir sınav vermemiş, sosyal medyadan oldukça fazla yalan ve provakatif haberler yayınlanmıştır. Yabancı bir ülkede bot motorundan yaralanan bir kişinin panzerle ezildiğine dair haber, sosyal medyalara erişim engellendiğine yönelik haber, binlerce polisin istifa ettiği ve polisin gerçek mermi kullandığına yönelik haberler, köpeğe biber gazı sıkan polis haberi, eylemcilerin köprüden geçiş fotoğrafı yerine 2012 maraton fotoğrafının paylaşılması, eylemlerin 48 saat daha devam etmesi halinde AYM'nin hükümeti düşürülebileceğine dair başlıca 15 haberin sosyal medyada hızla yayılması önemli provokatif mesajlar olarak akıllarda kalmıştır

(Posta212.com, 2013). Şüphesiz bu haberlerin yanlışlığı kanıtlanmasıyla yine en çok tepkiyi sosyal medya vermiştir.

Gezi Parkı olayları sadece İstanbul ile sınırlı kalmamış Türkiye'nin hemen her iline sirayet etmiştir. Bingöl ve Bayburt illerinde Gezi Parkı Eylemlerine herhangi bir eylemin meydana gelmediği anlaşılmıştır (Netgazete.com, 2013). Hatta toplumsal olaylarda nadir görülen bir katılım Gezi olaylarında yaşanmış, taraftar grupları etkin rol oynamıştır. Eylemlerin ilerleyen günlerinde eyleme katılan kitlelerin enerjilerinin düşmesi ve katılımın azalması nedeniyle, belirli bir kitleyi mobilize etme gücü olan taraftar grupları devreye girmiştir. İstanbul'da bazı taraftarlar gruplarının ortak bir şekilde harekete katılmaları ve eylemlerin yapıldığı yerlere topluca ulaşmaları sağlanmış; toplum ile eylemciler arasında çok güçlü ortak paydaların olduğu yönünde bir kamuoyu izlenimi yaratılmak istenmiştir (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2013:20). En dikkat çeken taraftar grubu Beşiktaş takımını tutan çarşı grubu olmuştur. Çarşı grubunun olayların ilk başlangıcında, haksızlığa karşı durmak amacıyla sadece Facebook'tan örgütlenerek başladıkları eylemleri, Taksim meydanına geldiklerinde 5000 kişiye kadar ulaşmış, bu haliyle Fenerbahçe ve Galatasaray takımlarının taraftarlarını da harekete geçirici bir etki yaratmıştır. Toplumsal Olaylara Müdahale Araçlarına (TOMA) karşı iş makineleriyle karşılık veren bu grup üyeleri Gezi parkı Eylemlerinde oldukça tartışma konusu olmuştur (Kasapoğlu, 2013).

Kısa sürede yayılan haberlerin yanı sıra yayılması polisin dikkat etmesi gereken bir konudur. Toplumsal olayların etkisini, şiddetini ve büyüklüğünü doğrudan etkilemektedir. Gezi Parkı Eylemleri sonrası ve sonrasında sosyal medyada çıkan yanlış haberlerle halkı isyana teşvik ettikleri öne sürülen Adana'da 5 ve İzmir'de 34 kişi gözaltına almıştır (Cnnturk. com, 2013). Polisin bu operasyonunun hem polis hem de toplumsal olaylarda sosyal medyayı kullananlar açısından bir ilk olduğu söylenebilir. Hali hazırda polis bünyesinde, sosyal medyanın toplumsal olaylara yönelik faaliyetlerini yürüten bir birim kurumsal olarak gözükmemektedir.

Toplumsal olaylara müdahalede sosyal medyayı başarıyla kullanan polis teşkilatları bulunmaktadır. Kanada'da 2011 yılında bir buz hokeyi final maçında, ev sahibi takımın yenilmesiyle binlerce kişi etrafa saldırmaya başlamıştır. Polis geleneksel yöntemlerle müdahale etmeye çalışmış, vatandaşlara illegal faaliyetlerin

resimlerini ve videolarını çekmelerini ve polise göndermelerini isteyen bir tweet göndermiştir. Binlerce resim ve görüntü polisin sosyal medya platformlarına ulaşmış, polis bir tim oluşturarak bu resim ve görüntüleri tasnif etmiş, bir internet sitesi kurarak görüntüleri yayınlayarak vatandaşlardan; eğer şüphelileri tanıyorlarsa altta çıkan formu doldurarak göndermeleri istenmiş ve böylece polis yüzlerce şüpheliyi yakalamıştır (Altunbaş, 2012). Yine 2011 yılında Londra’da meydana gelen olaylar sonrası İngiliz polisi, güvenlik kameralarından elde edilen yağmacı görüntülerini, internet üzerinden yayınlayarak, halktan suçluları yakalama konusunda yardım istemiştir (Haberturk.com, 2011). Türkiye, şiddet hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı birçok toplumsal olay meydana gelmiş olmasına rağmen, şuana kadar polisin böyle bir uygulamasına rastlanılmamıştır. Böyle bir uygulamaya geçilmesinin, gelebilecek muhtemel tepkiler göz önüne alındığında toplumsal yapı açısından zor olduğunu belirtmek gerekir.

İllerin kendi yönlerinde bazı gösterilerle ilgili sosyal medyayı toplumsal olayları yönetmekte kullandığı görülmektedir. İzmir GŞM, 09 Ağustos 2012 tarihinde Facebook üzerinden bir şahsın; “İzmir Sessiz Kalma Şehidine Sahip Çık” adı altında bir etkinlik sayfası açarak, Gündoğdu Meydanında toplanılmaya davet ettiğini öğrenmiştir. Davetin toplam 78.663 kişiye ulaştığı ve 12.747 kişinin bu etkinliğe katılacağı yönünde cevap verdiği tespit edilmiştir. Böyle bir örgütlenmeyi sosyal medyanın takibini yaparak haber alan İzmir GŞM, mesajı atanlarla görüşmüş ve kendilerine olayın yasal olma durumu, olabilecek olaylar ve sorumluluklarını hatırlatmıştır. Mesajın sorumluluğunu öğrenen kişiler, sorumluluklarını yerine getirerek, olayın kanuni sınırlar içerisinde kalarak bitirilmesinde polise yardımcı olmuşlardır. Polis böyle bir uygulamayla, sosyal medyanın toplumsal olayları başlatmasındaki etkisini görmüş ve kendi lehine kullanabilmiştir (4.Sınıf Müdür-5, 2012:Ankara). Bu tür toplanmalar sonucu, düzenleyici konumunda bulunanların daha sonradan etkilerini kaybettiği, bazı grupların hazır kalabalıkları yakalamışken eylemi amacından saptırmaya yönelik faaliyetleri görülebilmektedir. Gezi Parkı Eylemlerinde sosyal medyanın etkisinin bu yoğunlukta hissedilmesi de, polis içinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Şüphesiz bu yeni gelişme polisin faaliyetlerini etkileyecektir.

2.7. Sivil Toplum Kuruluşları

Bireylerin, siyaseti ve ekonomiyi geliştirmeye katkı sağlayacak ortak çıkarların oluşmasında rol oynaması beklenir (Yıldırım, 2004:13). Çünkü demokrasinin temel unsurlarından birisi, vatandaşların siyasal hayata katılması ve yönetimin iyi işleyişine katkıda bulunacak şekilde organize edilmesidir (Morange, 1997-1998:104). Bu nedenle günümüz toplumsal yaşamında, örgütlenmiş grup faaliyetleri görülmektedir. Örgütlenme ve örgütlü davranış modern yaşamın vazgeçilmez bir ögesi haline geldiğinden, toplumların gelişmişliği örgütlenme derecesine ve yönetime katılma derecesine göre ölçülür hale gelmiştir (Göksu ve Bilgiç:2003:51).

Devletten bağımsız ve özerk bir varlık olan sivil toplum, demokrasinin yerleşmesi ve pekişmesinde önemli rol oynarken, kendi sahasındaki gruplarla ve devletle karşılıklı ilişki içerisinde. Bu açıdan sivil alandaki farklı gruplar, çatışma ve gerginliklerin kaynağı olabileceği gibi, devlet aygıtından bağımsız, onu dengeleyen ve demokratik bir çerçevede kalmasını sağlayan bir işlevi üstlenebilmektedirler. Böylece devlet karşısında ağırlıkları artmakta ve taleplerine yanıt alabilmektedirler (Yıldız, 2007:55-58). Bireylerin teker teker gösterecekleri tepki ve direnişler, ülkedeki siyasal yaşam için fazla önem taşımamaktadır (Soysal, 1999:9). Bu nedenle STK'ların, bireylerin güç ve eşitsizlikten kaynaklanan farklılıklarını toplumsal dinamizm yerine koymada başarılı olduğu varsayılmakta, faaliyetleriyle kamu politikalarını etkilemeye çalışarak etkilerini hissettirmeye çalıştıkları vurgulanmaktadır (Yıldırım, 2004:13). Aksi durum tüm politikaların tamamının devletçe belirlendiği, devletin bireyler adına tercihlerde bulunduğu yönetimleri ifade etmektedir. Sivil toplumun gönüllü yapacakları birçok hizmet devlet organları tarafından yerine getirildiğinden, sivil teşebbüslere çok fazla bir faaliyet alanı kalmamaktadır. Böylece siyasal alanda yaşanan rol daralması ile muhtemel bir takım sosyal patolojik sorunlar ortaya çıkmaktadır (Tüysüz, 2009:219). Bu nedenle baskı grupları olarak STK'ların etkili toplantı ve gösteri yapmadan politika ve kararları etkilemesi mümkün gözükmemektedir (Uslu, 1997:402).

Demokratik ülkeler vatandaşın isteklerine göre politikaları oluşturmayı amaçlamaktadırlar. Özellikle sendikaların, derneklerin, birliklerin ve diğer STK'ların ilgi alanlarına göre kamu yönetimiyle temas halinde olduklarını söylemek mümkündür. Bu temasın derecesi ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır (Çevik ve

Demirci, 2008:47). Türkiye’de, devlet dışı toplumsal kesimlerin kamu siyaseti sürecine katılımının, geleneksel olarak sınırlı düzeyde kaldığı belirtilmektedir (Özen ve Özen, 2010:41). Bunun nedeni, devletin şüpheli ve otoriter kişiliğiyle sivil toplumu kabul etmekte uzun süre isteksiz davranması gösterilmektedir (Özkan, 2007:129).³⁷ ABD’de ise sivil toplum, üçüncü sektör olarak adlandırılmakta ve gönüllü³⁸ olmalarından dolayı birçok hizmetin topluma verilemesinde hükümetle anlaşmalar yapmaktadır. Bu düşünce sistemi Amerikan sisteminin temelini oluştururken, STK’lara araştırmayı, alternatif üretmeyi ve aramayı öğretmektedir. Hatta STK’ların yasaları değiştirme düzeyinde yetkileri ve gücü bulunmaktadır. Hükümet ile iki yılda bir yasaların çıkmasından evvel masaya oturarak fikir ve önerilerini anlatma imkânı elde etmektedirler (Yıldırım, 2004:305-308).

Türkiye’de sivil toplumun son 15 yıllık gelişmesi, etkinlikleri, söylemleri, siyasal otoriteyle mesafesi açısından sıkça tartışılmaktadır. Şehirlerde gerçekleştirdikleri mitinglerde STK’ların aktif rol oynaması, basında ve kamuoyunda bu örgütlere yönelik ilginin artışına neden olmuştur. Bu durum sivil toplumun; yaşanan siyasal gelişmelerde taraf olma, kanaat geliştirme ve kamuoyu oluşturma noktasında söz sahibi olmaya başladıklarını göstermektedir (Yıldız, 2007:57). Çünkü sayıca kalabalık olan insan topluluklarını bir araya getirilmesi ancak STK’ların öncülüğünde gerçekleştirilebilmektedir (İşgören, 2011:149). Böylece örgütsel deneyim ve bilincin gelişmesine katkıda bulunurken aynı zamanda toplumsal dayanışmanın pekişmesine katkı sağlamaktadırlar (Kaboğlu, 1992:129).

Sivil toplumun gelişmesi AB tarafından önemle takip edilen bir konudur. AB İlerleme Raporlarının, STK’ların görüşlerinin alınmasıyla hazırlandığı ifade edilmektedir. STK’ların kapasitelerinin artırılması ve sivil toplumun geliştirilmesine

³⁷ Işık (2006:11) bu durumu ulus-devletle açıklar. Ulus-devlet kurgusunun en nihayetinde otoriter zihniyetten neşet ettiğini, toplumsal talepler ile devletin tercihlerinin mücadelesinin farklı coğrafyalarda farklı özellikler gösterse de, genel bir değerlendirme ile devletin tercihlerinin daha önde olduğu yönünde bir değerlendirmede bulunarak konuya açıklık getirir.

³⁸ 2010 itibarıyla Türkiye’de; 86.324 dernek, 4.494 vakıf, 96 işçi sendikası, 54 kamu işçileri sendikası, 4.794 oda ve 58.090 kooperatif olmak üzere toplam 153.852 kuruluş bulunmaktadır. Dernek sayısı 2000 yılında 60.931 iken % 42 artarak 2010 yılında 86.324’e ulaşmıştır. Türkiye’nin faal STK sayısı, gönüllülerin yaptığı işin değeri ve gönüllülerin yetişkin nüfustaki oranı açılarından dünyanın çok gerisinde kaldığı belirtilmektedir. ABD’de 1,5 milyon, İngiltere’de 870.000, Fransa’da 800.000, Almanya’da 600.000 faal sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Gönüllülerin katkısı ABD’de 109 milyar dolar, Almanya’da 49 milyar dolar, Fransa’da ise 42 milyar dolardır. Gönüllülerin yetişkin nüfustaki oranının; Norveç’te % 52, İngiltere’de % 30, İsveç’te ise % 28’e ulaştığı görülmektedir (Chp.org, 2012).

yönelik AB'nin mali destek sağladığı, sivil toplumun güçlenmesine önem verildiği, politika süreçlerine sivil toplumun katılımının sağlanması ve görüşlerinin alınmasına verilen önem ifade edilerek sivil toplumun katkısı ısrarla vurgulanmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2010; 2011; 2012). Şüphesiz bu gelişmeler devletin STK'ları teşvik etmesine ve olumlu bakmasına neden olmuştur (Yıldırım, 2004:104). Ancak STK'ların özellikle yasama faaliyetlerine katılımına yönelik ortak çalışmaların kuraldan çok istisna olarak kabul edildiğine yönelik eleştiriler mevcuttur (Avrupa Komisyonu, 2012:10).

Uluslararası alanda *Nongovernmental Organization* olarak adlandırılan STK'lar, ülkelerin politikalarına meydan okuyan irade gösterebilmektedirler. Örneğin, Greenpeace örgütü, Fransa'nın Pasifik'te nükleer silahları test etmesini engellemek için mücadele ederek başarılı olmuştur. Oldukça kısa tarihleri olmasına rağmen bu örgütler, başarısız olsalar dahi hükümetlerin kendilerini dikkate almalarını sağlamışlardır (Kivisto, 2008:225). Yani STK'lar, ihtiyaç duyulduğunda siyasi uygulamaları takip ederek toplumu bilgilendirirken, toplumun istemediği uygulamalar konusunda kamuoyu oluşturarak baskı unsuru haline gelebilmektedirler (Yıldırım, 2004:76).

2001 yılında çıkarılan 37 sayılı Başbakanlık genelgesinde; sivil toplumun gelişmesine yönelik uluslararası durumdan bahisle mülkî amirlerin ve emniyet yetkililerinin idarî kararlar alırken bunların uluslararası yansımalarını da göz önünde bulundurmaları, STK'ların çalışmalarına yönelik uygulamalarda yasalarla kendilerine tanınan yetkileri olumlu yönde kullanmaları ve takdir haklarında seçici ve esnek davranmaları gerektiği vurgulanmıştır (başbakanlık.gov.tr, 2011). Dolayısıyla polis yöneticilerinin toplumsal olaylarda, sivil toplum yöneticileriyle uzlaşmacı bir polislik anlayışını benimsemeleri tarafların birbirini tanımasına imkân vermesi açısından önemli olduğunu belirtmek gerekir (Ateş ve Turgut, 2011).

Günümüzde merkezi idarece yürütülen iç güvenlik hizmetlerine, yerel idarelerin müdahil olması beklenmektedir. STK'ların güvenlik dâhil tüm kamusal hizmetlere müdahil olmasının sonucu olarak ortaya çıkan yönetim ve toplumun yardım ve desteği temelli güvenlik hizmeti anlayışını ifade etmek üzere ortaya çıkan toplum destekli güvenlik anlayışı tartışılmaktadır (Aydın, 2012). Bu gelişmeler, polisin, toplumsal olayların başlatılması ve yönlendirilmesinde etkin rol alan STK'lar

ile işbirliği yapmasını, toplumsal olaylara müdahalede politikalarının belirlenmesinde dikkate alınması gereken bir aktör olarak kabul edilmesi gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. STK'ların, toplumsal olaylara müdahaleden yola çıkarak güvenlik birimlerinin yerelleşmesi gibi beklentilerin olduğu ifade şu şekilde edilmektedir;

Emniyet hizmetleri gibi vatandaşa hizmet götüren birimlerin yerelleşmesinde fayda var diye düşünüyorum. Bu biraz işte ülkenin idari yapısının biraz daha yerelleşmesi demokratikleşmesi değişmesi ile ilgili de bir sorun. (...) Çünkü merkezde yapılan yasa, yönetmelikler, Ankara'da yapılan yasa yönetmelikler; Diyarbakır için uygun olmayabiliyor, Edirne için uygun olabiliyor. Yani bunların yerelleşmesinde sanırım zaten yaşadığımız bütün sıkıntıların temelinde de bu yatıyor gibi geliyor bana. Merkezi kararların merkezden alınıp yerellerle sıkıntılar yaşanması (Sendikacı, 2013).

Toplumsal olaylarda yaşanan sorunların bu şekilde aşılabileceği ifade edilirken, bu durumda toplumsal bileşenlerin yönetime katılacağı ve toplumsal olaylarda sıcak çatışma ve aşırı güç kullanımlarının azalacağını ifade edilmektedir (Sendikacı, 2013). İncelenen kaynaklar içerisinde yer alan 2002 yılında hazırlanan ÇK Raporunda, geniş bir alanda faaliyet gösteren STK'ların görüşlerinin alındığı, ÇK'nın sorunları ve toplumsal olaylara müdahaleye yönelik önemli verilerin elde edildiği, ancak daha sonra böyle bir çalışmanın olmadığı görülmüştür (EGM, 2002). Hâlbuki tercihini modernleşmeden yana yapmış olan bir polis teşkilatının sosyal bilimlerden vazgeçemeyeceği, kurumun araştırmalarda tutumunun belirleyici olduğu ve sadece dışardan gelecek yaklaşımların belirleyici olamayacağı belirtilmektedir (Gleizal vd., 2000:19). Toplumsal olaylara müdahale politikasının belirlenmesine yönelik çalışmaları polisin kendi içerisinde yapması çok anlam ifade etmemektedir. Muhatap kitlelerin görüşlerinin alınması aradaki yanlış anlaşılmanın çözümüne katkı sağlayabileceği gibi müdahale ve tartışmaları engelleyebilecektir. 2002 yılında yapılan resmi bir çalışmada, STK'larla, toplanma özgürlüğünü en sık kullanan kesim oldukları hatırlatılarak mülakatlar yapılmıştır. Bu çalışmanın günümüze yansıyan yönüyle sağladığı katkılar şu şekilde ifade edilmektedir;

2002 yılında yapılan bir çalışma sonrasında toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin normal suçların yönetiminde bulunan işte Asayiş Dairesinin içerisinde değil de özgürlüklerin korunmasıyla ilgili olarak Güvenlik Dairesi Başkanlığı içerisinde bulunması kararlaştırılmıştır. Sonrasında ise daha modern stratejiler belirlenmeye başlanmış, yurt dışı eğitimlerine giden arkadaşlarımız olmuş ve cop kullanırken karşı tarafın nerelerine vurulabileceği ve gaz kullanılacağı zaman gaz hangi durumlarda kullanılacağı o tarihten sonra belirlenmiş. Sonra müdahalenin hangi aşamalarında yürütülmesi gerektiği

belirlenmiş. Ayrıca 2002 yılında bölgelerde eğitimlere başlandı. Bundan önce ÇK'nın eğitimleri Ankara'da olurken artık bölgelere gidildi ve bölgelerde bir müdahalenin nasıl olması gerektiği bölge bölge anlatıldı. Önemli bir değişiklik olarak 2007'de müzakere artık yönetmeliğe girince GŞM'ler ile ÇKŞM'ler şunu anladılar; "Biz artık özgürlüklerin koruyucusuyuz, devletin şefkat ve kudretini temsil eden iki birimiz" (Emniyet Amiri-2, 2012:Ankara).

Toplumsal olayların büyük bir kısmının STK tarafından düzenlendiği düşünüldüğünde, bunun hem ihtiyaç hem de zorunluluk olduğu gözükmektedir. Ancak polis ve STK'lar arasında kurumsal bir işbirliğinin olmadığı, iletişimin yasal boyutuna vurgu yapan düzenlemelerin olmadığı görülmektedir. Genelde olay öncesi ve sırasında görüşmeler yapılmaktadır. Bu görüşmelerin başarısı GŞM'nin iletişiminin güçlü olmasına dayanmaktadır. Kurumsal yapının eksikliği, iletişimin yeterli düzeye erişmesini engellemekte, polis ve göstericilerin karşı karşıya gelmesine neden olabilmektedir. Bu kısır döngü iki tarafın raporlar ve basın açıklamaları üzerinden atışmasına neden olmaktadır.

Örneğin toplumsal olaylarda kullanılan gazlar, kamuoyunda oldukça tartışmalı konulardan biridir. En çok karşı çıkan STK, Türk Tabipler Birliği (TTB) olarak gözükmektedir. TTB ısrarlı şekilde göz yaşartıcı gazları "Gösteri Kontrol Ajanları" şeklinde tarif etmektedir. Birliğin hazırladığı raporlarda, gazların vücutta bıraktığı etkilere göre göz, deri, solunum ve dolaşım sisteminde etkileri olduğunu belirtilmekte ve yasaklanması gerektiği ifade edilmektedir (Türk Tabipler Birliği, 2011; 2013). Ancak göz yaşartıcı gazların yerine kullanılabilecek bir öneri ise sunulmamaktadır. EGM buna karşın, gazların kullanımının hukuki boyutunu açıklayan bir basın açıklaması yaparak, bilinenin aksine kalıcı herhangi bir hasara neden olmadığını raporlar ile belgelendiğini ve gazların eğitimli personelce kullanıldığını açıklamayı tercih etmektedir (egm.gov.tr, 2012a). Kamusal karar verme süreçlerine katılmak, hükümetlerin üretmeyi düşündüğü kamu politikaları hakkında bilgilenmek demokrasilerde vatandaşların hak ve yükümlülükleri olarak kabul edilmektedir (Demir, 2011b:206). STK'larda bu bağlamda toplumsal olaylara müdahaleye yönelik düzenlemelere katılmak istediklerini açıklarken, meydana gelecek işbirliğinin sağlayacağı katkıyı da şu şekilde ifade etmektedirler;

İB, 2911 gibi diğer yasa ve düzenlediği genelgelerle ilgili bu işten etkilenecek toplumsal kesimleri de bu işin içine katabilir. Geniş bir konsensüs yaratıp oradan aldıkları düşüncelerle bir ortaklaşma yaratıp yaparsa bu tür sıkıntıların daha aza ineceğini düşünüyoruz tabi. Eğer bizim sendikamızın, konfederasyonumuzun da olduğu ortaklaştığı bir genelge yayınlanırsa karşı

çıkamayız tabi. Kendimizin de içinde olduğu hazırlamış olduğu bir genelgeye nasıl karşı çıkalım (Sendikacı, 2013).

Aydın (2012), yönetimde katılımcılık ve şeffaflık ile beklentilerin karşılanmış olacağını, şikâyetlerin azalarak memnuniyette artış olacağını belirtmektedir. Böylece toplumsal olaylara müdahalede polisin uygulamalarından şikâyetçi olan STK'ların düşüncelerinin alınmasıyla, bu alanda aktif rol oynayan aktörler haline geleceklerdir. Oynadıkları rolün iyi olması halinde ise kendi icraatlarını eleştiremeyeceği beklentisi bulunmaktadır. STK'ların polisin yanlış davranışlarına yönelik eleştirilerinin dinlenilmesi, polis tarafından toplumsal olaylarda topluluğa gösterilen davranışları etkileyen unsurların, nedenlerinin ve hukuki boyutunun anlatılması, göstericilerin polisi provoke etmeye yönelik davranışlarının gösterilmesi vb. faaliyetler, polise olan güveni arttıracak ve önyargıları azaltacaktır. Ayrıca STK'lar, olaylara müdahalede ve yönetmede polise yardımcı olabilecektir. Polisin dile getiremediği ihtiyaç ve konular STK'lar eliyle dile getirilebilecektir. Böylece yetkili kurum ve mercilere baskı yapılması yoluyla çözüme ortak olabileceklerdir. Aksi halde karşılıklı atışmaların sürekli bu çizgide gideceğini kabul etmek gerekir. Hali hazırda bulunmayan kurumsal işbirliğine duyulan ihtiyacı, bir araştırma raporunda ifade edildiği gibi STK'larca (EGM, 2002:89-90) ve genelgelerde belirtildiği gibi İB'ce³⁹ hissedildiği söylenebilir.

³⁹ İB, 17.08.2004 tarih ve 2004/129 sayı ve Toplumsal Olaylarda Müdahale Esasları konulu genelgesi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALEDE POLİS TEŞKİLATI

3.1. EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALEYE YÖNELİK YAPILANMASI

Uluslararası literatürde, kamu politikası analizlerine önem verilmesinin amaçları; bilimsel anlayışı geliştirmek, problem çözmeyi kolaylaştırmak ve siyasalar konusunda daha gerçekçi tavsiyelerde bulunabilmek olduğu kabul edilir (Demir, 2011a:110). Günümüzde, gelişmiş ve karmaşıklaşmış kamu yönetiminin içindeki kuruluşların biçimsel olarak ayrı ayrı incelenmeleri önem kazanmaktadır. Çünkü kurumsal özellikler politikaların uygulanmasında önemli rol oynarlar. Kurumsal ve yapılan düzenlemeler ile işlemler kamu politikası analizine doğrudan etki eden unsurlar olarak değerlendirilmelidir. Anılan kurumlar kamu politikası sürecinin hem başında hem de sonunda etkili olabilmektedir. Ancak tek başına kurumsal analiz kamu politikalarının incelenmesinde yeterli olmayabilir (Çevik ve Demirci, 2008:140-142). Bu açıdan bir kamu politikası analiz edilirken bu politikanın ve uygulanmasından sorumlu olan ilgili kurumların yapısal yasal incelemeleri ayrı bir önem kazanmaktadır. Bunlar araştırmacılara ipucu vermekte ve gerçekçi analiz için önemli katkılar sağlamaktadır (Çevik ve Demirci, 2008:140).

EGM, İB'ye bağlı, Genel Müdürlük seviyesinde temsil edilmektedir. Merkez'de daire başkanlıkları, taşrada İl ve İlçe Emniyet Müdürlükleri seviyesinde teşkilatları bulunmaktadır. Ayrıca kendi bünyesinde eğitim kurumları bulunmaktadır. Belediye sınırları içerisinde güvenlik hizmeti vermesi temel amacıdır. Polis devletin bütünlüğü ve anayasal düzeni korunması gibi siyasi görevleri yanında; adli otoriterlerin emir ve talimatları doğrultusunda suçla ilgili işlemleri takip eder. Polisin sayısı ise nüfus artış oranı, sorumlu olduğu alan, suç sayısındaki artış oranları gibi kriterlere göre artış göstermektedir (Çevik vd., 2010:18-26). EGM'nin dikkat çeken görevlerinden biri daha çok kentsel alanlarda meydana gelen toplumsal olaylara müdahaledir. Kırsal alanlarda meydana gelen toplumsal olaylara müdahale eden birim Jandarma Genel Komutanlığı'dır. İki birim arasında, meydana gelen toplumsal olayların sayısında çok ciddi farklar bulunmaktadır. Bu sayısal farklılık iki birim arasında uzmanlık, tecrübe ve politika belirlemede farklılıkların oluşmasına neden

olmaktadır. Örneğin, 2012 yılında polis bölgesinde meydana gelen toplumsal olay sayısı 25.635 iken, Jandarma bölgesinde sadece 48'dir (Jandarma Genel Komutanlığı, 2012:51). Bu nedenle EGM toplumsal olaylara müdahale politikasının belirlenmesi, formüle edilmesi, kanunlaştırma yapması, uygulaması ve değerlendirebilmesine yönelik yapılanması nedeniyle incelenmesi gereken önemli bir aktördür.

Toplumsal olaylara müdahale etmek, yasal sınırlar içerisinde kalmasını sağlamak her polis biriminin görevidir. Ancak uzmanlık isteyen bir polis faaliyetidir. Bu tür polis faaliyetine uzman birimlerce müdahale edilmesi, kamu düzeninin sağlanması ve toplulukların kontrol altına alınması yöntemi 20. YY 'ye özgü bir gelişmedir (Tilly, 2008:133). Ancak uzmanlık sadece polis kuvvetlerinde görülmemekte, göstericilerin de toplumsal olayları düzenleme ve çeşitliğini artırmada uzmanlığı artmaktadır (Tilly, 2008:240-241).

EGM içerisinde toplumsal olaylara müdahalede iki farklı ve uzman birim bulunmaktadır. Bunlardan biri, üniformalı görev yapan ve olaylara pratik olarak müdahale eden, yasaların ve ilgili mevzuatın çizdiği sınırlar içerisinde, her türlü toplumsal olayın meydana gelmesi muhtemel yerlerde güvenlik önlemlerini alan, gerektiğinde taktik-düzenlerle müdahale eden ve yakalama ile ilgili her türlü iş ve işlemleri yapan silahlı ve üniformalı personel (GDBKY, Md:4 içerisinde) olarak tanımlanan ÇK, diğeri ise üniformasız, sivil çalışan ve daha çok teorik müdahale eden GŞM'dir. Bu iki birim EGM bünyesinde Güvenlik Dairesi Başkanlığına (GDB) bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Aralarında politika belirleme ve uygulama konularında yakın bir ilişki vardır.

3.1.1. Güvenlik Dairesi Başkanlığı

GDB'nin polis teşkilatı içerisindeki geçmişi Cumhuriyetin kuruluş yıllarına dayandırılır. Siyasi polis birimlerinden biri olarak görülür. En genel amaçları; devletin anayasal düzenine, iç ve dış güvenliğine, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne ve kamu düzenine yönelik yıkıcı faaliyette bulunan kişi veya teşkilatları tespit etmek, bunları zararsız hale getirmek için gerekli tedbirleri almak, bazı anayasal ve yasal kuruluşlar ile demokratik kitle örgütlerinin yasa hükümlerine uygun olarak kurulmalarını ve faaliyette bulunmalarını izlemek, taşra teşkilatının bu

yöndeki faaliyetlerine yön vermek, koordinesini sağlamak ve bunları izlemektir (guvenlik.pol.tr, 2012).

GDB, bir daire başkanının idaresinde (GDBKY, Md:6) merkeze bağlı olan bir birimdir. Bünyesindeki alt birimleri vasıtasıyla, toplumsal olaylar dâhil, telif hakları, güvenlik soruşturmaları, markalar, spor güvenliği, seçim işleri, grev ve lokavtlar, sendika ve siyasi partilerin evrak yazışmaları, matbaalar, Radyo ve TV'lerle ilgili bazı işlemlerin takibi, üniversitelerle işbirliği, basılı eserler, yasak yayınlar vb. tüm işlemleri yürütmek ve ilgili kurum ve kuruluşlarla güvenlik tedbirlerinin koordinasyonu gibi birçok görevin merkezden planlanması ve uygulanmasını takip eder. En görünür tarafı toplumsal olayların tüm Türkiye'de takip edilmesi, yönlendirilmesi ve koordine edilmesidir. GDB bünyesinde bulunan Toplumsal Olaylar Koordinasyon Merkezi bu faaliyet için kurulmuş bir birimdir (GDBKY, Md:4/z-bb). GDB'nin kuruluş iş ve işlemlerini başkanlığının yönetmeliğinde net olarak görmek mümkündür.⁴⁰

Yönetmelikte toplumsal olaylara müdahaleye yönelik başkanlığın temel görevleri; toplantı ve gösteri yürüyüşü, düşünceyi açıklama ve yayma, sendikal ve siyasal hakların yasal çerçevede kullanılması konusunda gerekli güvenlik tedbirlerinin alınması için iller arasında gerekli koordinasyonu sağlamak, gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin sonuçlarını değerlendirerek yeni stratejiler belirlemek ve ülkemizde yapılacak genel ve yerel seçimlerin güvenli bir şekilde gerçekleşmesi için iller ve seçim kurulları arasında koordine kurmak (GDBKY, Md:6/a) şeklinde açıklanmaktadır. GDB'nin toplumsal olaylarda öncelikli görev yapan uzman birimlere yönelik GŞM ve ÇK⁴¹ birimlerinin

⁴⁰ Tezin hazırlanması aşamasında GDB'nin kuruluş yönetmeliği değişmiştir. 23.07.2007 tarihli yönetmelik, 06.07.2012 tarihli yeni bir yönetmelikle kaldırılmıştır. Yeni yönetmelikte, toplumsal olaylara müdahaleye ilişkin yeni kavram ve uygulamalara yer verilmiştir.

⁴¹ ÇKŞM'lerin merkezdeki tüm işlemleri, görevi toplumsal olaylara müdahaleden çok asayiş olaylarına müdahale olan Asayiş Dairesi Başkanlığınca yürütülmekte iken, ÇK birimlerinin GDB gibi görevi doğrudan toplumsal olaylarla ilgili olan bir birime, taşrada aynı görevleri yürüten birimlerin tek bir merkezden yönetilmesi ve bu birimler arasındaki uygulamalardan kaynaklanan aksaklıkları ortadan kaldırılması, toplumsal olay polisliğinin daha etkin ve verimli şekilde yürütülebilmesi amacıyla 2003 yılında devredilmesi kararı alınmıştır (EGM, B.05,1.EGM.0.11.05.01 ve 11.08.2003 sayılı onay). Toplumsal olayların yönetilmesi ve müdahalesinde önemli iki birim GŞM ve ÇKŞM'lerdir. Bu iki birimin ortaklaşa hareket etmesinin sağlanması ve aynı birime bağlı olması gerektiği düşünüldüğünde önemli bir adım olmuştur.

toplumsal olaylara müdahalede uzmanlık⁴² gerektiren konularda eğitim ihtiyaçlarını belirlemek, bu çerçevede eğitim plan ve programları hazırlamak, hazırlatmak, bu alanda hizmet satın almak, eğitim merkezleri, tesisleri veya alanları kurmak, kiralamak, ayrıca yurt içi ve yurt dışı kurs, seminer ve benzeri eğitim faaliyetlerini yürütmek (GDBKY, Md:6/f) gibi işlevleri de bulunur. Ayrıca tüm görev alanlarında olduğu gibi toplumsal olaylara müdahale konularında mevzuat çalışmalarının yapılması, projelerin üretilmesi, strateji ve hedeflerin belirlenmesi ve taşra birimlerine rehberlik edilmesi (GDBKY, Md:6/ğ), kendi görev alanı ile ilgili konularda bilgi toplama çalışmalarının, operasyonel faaliyetlerin, bilgilendirme ve önleme faaliyetlerinin yapılması veya yapılması yönünde iller ve ilgili birimler arasında gerekli koordinasyonu sağlanması (GDBKY, Md:6/h) ve başkanlık ve taşra teşkilatı birimlerinin görevlerini etkin ve verimli bir şekilde çağın gerektirdiği teknik donanım ile yerine getirebilmesi amacıyla ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu konuda gerekli çalışmaların yapılması, ihtiyaç duyulan araç, gereç, malzeme ve her türlü donanımların temin ve tahsisinin sağlanması (GDBKY, Md:6/ı) diğer önemli görevleri arasındadır.

Bu özellikleriyle GDB, toplumsal olaylara müdahale politikasının belirlenmesine yönelik, EGM içerisinde, kamu politikası sürecinde en önemli aşama olarak görülen, problemlerin tespiti ve tanımlanması, problemlerin çözümüyle ilgili alternatiflerin bulunması ve analiz edilmesi, hedeflerin tespiti aşamalarını içeren formüle etme aşamasında (Kaptı, 2011b:30-31; Heywood, 2007:574) etkin rol oynayan bir birim olduğu söylenebilir. Buna rağmen GDB, uzman bir daire olarak görülmemektedir. Yukarıda sayılan görevleri düşünüldüğünde, toplumsal olaylara müdahale alanında otorite olarak görülmesi gerekirken, taşrada toplumsal olaylara müdahale politikasının belirlenmesinde etkisinin yeterli olmadığını şu şekilde açıklamaktadırlar;

Otorite de göremiyorum. Hem benim üzerimde de ciddi bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Daire toplumsal olaylarda kesinlikle bize taktik vermiyor. Her ilin toplumsal olay ya da potansiyeli farklıdır. İşte Ankara'dan Hakkâri'ye işte Güvenlik Şube'ye şöyle müdahale edin ya da İzmir'deki

⁴² Devletin merkezden idare edilmesi, buna bağlı olarak polisinde merkezden idare edilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle genel politikalar merkezden, olaylara müdahalelerde yerel seviyede gerçekleştirilmektedir. Polisin merkezden çevreye hareket göstermesi -Türkiye'de olduğu gibi-, alanda yaygın olan kanaate göre bütün haline gelmiş ve çok uzmanlaşmış bir polis kurumunun var olması beklentisini doğurur (Gleizal vd., 2000:166).

Güvenliğe şöyle müdahale edin ya da Mersin'deki topluluğa şöyle müdahale edin diyecek tecrübede, kapasitede bir yetkili yönetici olduğuna inanmıyorum (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara). Sonuçta da; Yani insan grubuna yönelik değişkenlik arz ettiğinden kendi bir taktik geliştiriyor. Yani şu gruplara benim şöyle müdahale etmem gerekiyor ya da Çeviyi yakın tutmam gerekiyor ya da uzak tutmam gerekiyor. Slogan atsalar esnek olmam gerekiyor tarzında kendince bir şey geliştiriyor (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

GDB'nin sorumlu olduğu mevzuatı oldukça geniştir. Başkanlığın yönetim kademeleri ve birimleri; Daire Başkanı, Daire Başkan Yardımcısı, Kamu Güvenliği Şube Müdürlüğü, Fikri Mülkiyet Hakları ve Basın Şube Müdürlüğü, Spor Güvenliği Şube Müdürlüğü, Güvenlik Soruşturma Şube Müdürlüğü, İnsan Kaynakları Şube Müdürlüğü, ÇK Şube Müdürlüğü, Eğitim Şube Müdürlüğü, Strateji Geliştirme ve Destek Şube Müdürlüğü, İdari Büro Amirliği (GDBKY, Md:5) şeklindedir. Yukarıda isimleri yazılı farklı alt birimler ile GDB hem toplumsal olayları izlemekte, verileri analiz etmekte ve politikalar geliştirmekte hem de diğer görevleri yerine getirmektedir.

Başkanlık bünyesinde Kamu Güvenliği Şube Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu şube müdürlüğü içerisinde ayrıca Toplumsal Olaylar Büro Amirliği şeklinde toplumsal olaylarla ilgilenen bir alt birim yapılandırılmıştır. Bu büro, tüm Türkiye'de meydana gelen toplumsal olayların sonuçlarını değerlendirmek, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle ilgili illerle bağlantı ve koordinasyon kurmak, istatistikler tutmak gibi görevleri bulunmaktadır (GDBKY, Md:16). Ancak başlı başına polisi ilgilendiren toplumsal olayların en azından şube müdürlüğü seviyesinde yapılandırılarak konunun uzmanlık seviyesinde takip edilmesi, bilimsel araştırma yapabilecek bir duruma getirilmesi gerekir.

Öğrenci eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı yüksek ve ortaöğretim kurumlarında meydana gelen ve meydana gelmesi muhtemel öğrenci eylemlerinin takibinin yapılması, illerle koordine kurarak güvenlik tedbirlerinin alınması ve ilgili birimlere bilgi akışın sağlanması amacıyla Öğrenci Faaliyetleri Büro Amirliği faaliyet göstermektedir (GDBKY, Md:17/a). Ayrıca toplumsal olayların bir başka türü olarak gözüken grev ve lokavtların izlenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi Siyasi Partiler ve Sendikalar Büro Amirliği vasıtasıyla yürütülmekte ve GDB'nin görevleri arasında yer almaktadır (GDBKY, Md:18/c).

Aynı şube müdürlüğü bünyesinde faaliyette bulunan Araştırma, Analiz ve Raporlama Büro Amirliği; toplumsal olaylarla ilgili komisyonlar kurmak, araştırmalar yapmak, ilgili kurumlarla işbirliği yapmak, bilimsel çalışma ve raporlar hazırlamak, projeler geliştirmek (GDBKY, Md:20) gibi bilimsel çalışmalar yaparak toplumsal olaylara müdahalede bilimsel yaklaşımların araştırılması ve çözüm önerileri getirilmesinde rol oynamaktadır.

İlgili bir diğer birim ise Strateji Geliştirme ve Destek Şube Müdürlüğüdür. Bu birimin benzeri ÇKŞM’de bulunmasına rağmen asıl ilgi alanının ÇK birimleri dışında bulunan toplumsal olaylara müdahale birimlerinin faaliyetlerine yönelik ve yine faaliyetlerinde kullandığı araç ve gereçlerin güncel hallerinin kullanıma sunulması için çalışmalar yapmak olduğu söylenebilir. Şube Müdürlüğü bünyesinde bulunan Satın Alma Büro Amirliği vasıtasıyla gerekli olan araç ve gereçlerin alım ve planlamasını yapılmaktadır (GDBKY, Md:54). Yine aynı şube içerisinde kurulu bulunan Ar-Ge Büro Amirliği; toplumsal olaylara ilişkin projeler geliştirmek, görüşler sunmak ve almak, genelge ve talimat gibi düzenlemelere yönelik çalışmalar yapmak, kanun teklifleri çalışmaları yapmak, başkanlığı ilgilendiren mevzuatı takip etmek gibi görevleri yerine getirmektedir (GDBKY, Md:56).

Ergut, polisin bürokratikleşmesi ile yasa koyma konusunda artan rollerinin birbirleriyle yakından ilgili olduğunu belirterek, mevcut bürokratik yapısını kullanarak farklı sosyal problem alanları yaratmaya muktedir olduğundan bahsetmektedir. Böylece polisin, herhangi bir sosyal problem hakkındaki görüşleri, yasama organı tarafından uzman görüşü olduğu varsayılarak özel bir şekilde dikkate alındığını düşünmektedir (Ergut, 2001:66). Ancak Türkiye’de polisin bu konuda yeterli gücünün olmadığı, polis mevzuatında yapılan değişikliklerin Türkiye’de özgürlüklere müdahale şeklinde algılandığı düşüncesiyle kanuni değişiklik taleplerinin ağırdan alındığı söylenebilir. Wilson; polisin güvenlikle ilgili politikaları belirlemeye çalışırken, toplumda genel olarak huzur ve güvenliğin niteliği üzerinde görüş birliği olması durumunda politika belirlemesinin kolay olduğunu ancak; genellikle sınıfsal ve etnik yapıda farklılıkların olduğu toplumlarda ortak değerlerin oluşmaması nedeniyle, polis faaliyetlerine yönelik tutarlı temel ölçüt ve değerlerden mahrum bulunduğunu, bunlarında bizzat polis tarafından bulunmaya çalışılması durumunda da; yetersiz tedbirlerin saptanması ve toplumla önemli çelişkilere

düşüldüğünü belirtmektedir (1970:75). Bu ifadeler Türkiye şartlarında polisin durumunu açıklar gibi durmaktadır.

Kanun değışiklik teklifleri önemli çalışmalardır. Toplumun beklentileri doğrultusunda kurumların ihtiyaç duyulduğu alanlarda yapılabilir. Poliste bu kurumlardan biridir. GDB tarafından hazırlanan TGYK kanun taslağında, toplumsal olaylara müdahalede polisin beklentilerini esas alan düzenlemelerin olduğu görölmektedir (GDBTASLAK-1). Ancak kanun tekliflerin polisten gelmesi durumunda dikkate alınmadığına yönelik bir inancın olduğu şu şekilde ifade edilmektedir;

Bana göre bir Sağlık Bakanlığından sağlık personelinin hazırladığı bir proje kanun teklifi ile bir emniyetçinin hazırlamış olduğu bir kanun teklifine aynı gözle bakılmıyor, bakmıyorlar. Son zamanlarda polis kendini ciddi anlamda yeniliyor ve yenilemeye de devam ediyor ve son zamanlarda teknolojiyi en iyi takip eden kurumsal bazda söylüyorum, bana göre en iyi takip eden polistir. Kendini gelişen çağa değışen çağa en iyi en hızlı bir şekilde yenileyen de bana göre polistir. Diğer kurumlara göre bizler çok daha hızlı yeniliyoruz kendimizi. Teknolojiye ciddi anlamda daha iyi ayak uyduruyoruz. Bana göre daha kalifiyeli personellerimiz var. Daha bilinçliyiz. Ancak buna rağmen biz kendimize; biz iyiyiz diyebiliyoruz aslında bilimsel anlamda, olaylara müdahale anlamda. Bunu aslında vatandaş da artık kabul ediyor. Ancak bunu siyasilere ya anlatamıyor ya aktaramıyoruz ya da bize inanmak, güvenmek istemiyorlar. Yani bir terslik var burada (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

GDB'lığının politika belirlemede esnek bir yaklaşıma sahip olduğu mülakatlarda gözlenen konular arasındadır. GDB'nin esnek hareket etmesi, toplumsal olaylara müdahale araçlarının geliştirilmesine yönelik kararların alınmasında ve ihtiyaç duyulan diğer konularda, doğrudan hızlı karar vermesine yardımcı olmaktadır. GDB'nin son yıllarda önceki yıllara oranla toplumsal olaylara müdahale konusunda illeri memnun eden çalışmalar yaptığını gösteren veriler mevcuttur. Şüphesiz bu değışimde hem iç hem de dış aktörlerin etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmaların toplumsal olaylara müdahalede ülke genelinde standartlaşmayı sağlayabileceği söylenebilir. İfadeler şu şekildedir;

TOMA'lar Panzerler, Shortland'lar, ses yayın araçları, gazlar gibi modern teknolojinin getirmiş olduğu şeyleri sunabilmek, o işi uygulayanlara sokakta bunu sağlayabilmek hakikaten merkezde ki insanların, bunu dert edinip te sorun edinip te ya bakın bunlar bizim adımıza ülkemiz adına koşturuyorlar ama bizde bunları mutlaka lojistik veya diğer konularda, politikalarda veya başka şeylerle destek olmamız lazım olduğunu ben son 2-3 yıldır görüyorum. (...) Hem mevzuat açısından hem lojistik açıdan bir çok açıdan Güvenlik Dairesi'nin iyi yolda çok iyi yolda olduğunu görüyorum (4. Sınıf Müdür-4, 2012:Ankara).

Öncesinde kesinlikle yoktu. Düşünce hiç önemli değil yani sizin isteğiniz hiç önemli değildi. Siz kendi çabalarınızla megafon alıyordunuz. (...) İşte son zamanlarda daire kendini yeniledi diye düşünüyorum. Bu önerilerimize dikkat ediyor, göz önünde bulunduruyor (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

Bizim amacımız kullanıcıların neye ihtiyaçları var veya ihtiyaçlarını bizim yenilik adına ortaya çıkardığımız ön gördüğümüz şey onlar için ihtiyaçların ne kadarını karşılıyor bunları en iyi bilen insan kullanan insanlar (Emniyet Amiri-3, 2012:Ankara) diye düşünülerek araçları aldıklarını ve bu nedenle kullanıcıların görüşlerini alıyoruz ve zaten biz onların ihtiyaçlarına göre çalışma yapıyoruz. Bizi yönlendiren onlar oluyor. Onların ihtiyaçlarına göre kendimize göre hadi şunu aldık alın kullanın diye bir şey söz konusu değil (Emniyet Amiri-3, 2012:Ankara).

3.1.2. Güvenlik Şube Müdürlükleri

Toplumsal olaylara müdahalede ÇK'nın aksine üniformasız ve sivil çalışan bir birimdir. Bu birimin ismi ile faaliyet alanları arasında bir uyumsuzluk olduğu söylenebilir. GŞM'nin görevi konusunda, vatandaş ve çoğu zaman kurum personeline dahi tam bir algı oluşmamaktadır. Güvenlik kavramı, psikolojik, sosyal, ekonomik ve hukuki yönleri bulunan çok boyutlu bir kavramdır. Bu açıdan, kişiyi bütün yönleriyle çevreler. Kişiyle doğrudan ilişkili ve onu etkileyen, ondan etkilenen her türlü şartların kişinin emniyetini sağladığında kişi güvendedir demek mümkündür (Acar ve Urhal, 2007:76). Kavramın açıklanan genişliği içerisinde, sadece bir birimin isminin “güvenlik” olarak belirlenmesi, kişilerce polis teşkilatında güvenliği sağlayan tek bir birimmiş gibi düşünülmesine neden olmaktadır. Terörle Mücadele, Kaçakçılık ve Organize, Asayiş Şube Müdürlüklerinin ismi duyulduğunda belli bir anlam kazanmakta, şubelerin yaptığı işler kolayca kavranabilmektedir. Hâlbuki GŞM, kamusal alanda faaliyet gösteren ve kamuoyu oluşturmayı amaçlayan tüm kişi ve kurum faaliyetleriyle ilgili olduğu genelde muhataplarca bilinmektedir. Avrupa’da bu şubenin karşılığı gözükmemektedir. Sadece *Crowd Controll Unit* yani Kalabalık Kontrol Birimleri olarak adlandırılan birimler bulunmakta; ancak bunlar daha çok ÇK'nın karşılığı gibi durmaktadır. Bu açıdan bu birimin görevini açıklayabilecek, örneğin Toplumsal Faaliyetler Şube Müdürlüğü gibi bir isimle adlandırılabilir. GŞM'nin toplumsal olaylara müdahaleye yönelik görevleri şu şekilde açıklanmaktadır;

Toplantı ve gösteri yürüyüşü, düşünceyi açıklama ve yayma ile sendikal ve siyasal hakların yasal çerçevede kullanılması için güvenlik tedbirleri almak ve ilgili birimlerle gerekli koordinasyonu sağlayarak emniyet tedbirlerinin aldırılmasını sağlamak, gerektiğinde yasal işlem yapmak ve ülkemizde

yapılacak seçimlerin güvenli bir şekilde gerçekleşmesi için gerekli emniyet tedbirlerini almak ve aldirmek ve müzakerecilik ile ilgili işlemleri yürütmek (GDBKY, Md:64/a).

Bu haliyle GŞM, gerçek ve tüzel kişilerce düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile diğer toplumsal faaliyetlerin yasal çerçevede kullanılmasını sağlamak, gerçek ve tüzel kişilere mevzuat ekseninde her türlü konuda yardımcı olmak, bu hakkın kullanılması sırasında kanunların ihlal edilmesi halinde ilgililer hakkında gerekli yasal işlemleri yaparak şüphelileri suç dosyasıyla birlikte adli birimlere teslim etmekle birinci derecede sorumlu olan bir birimdir (Kocaoğlu, 2009:100). İllerde GŞM’ler sadece toplumsal olayların yönlendirilmesinden sorumlu olmamakta, GDB bünyesinde bulunan diğer görevlerin illerde takibini yapmaktadır. GŞM bünyesinde bulunan Toplumsal Olaylar Büro Amirliği; TGYK’nın uygulanması, toplumsal olayların izlenmesi, yasal takibinin yapılması, planların ve krokilerin hazırlanması gibi görevleri yerine getirmektedir (GDBKY, Md:74).

GŞM sivil çalışmakta hatta teşkilat içerisinde “Sivil ÇK” olarak adlandırılmaktadır (Kocaoğlu, 2009:102). Ancak personel sayısı ÇK birimlerinden azdır. Türkiye genelinde 2012 yılı itibariyle 5622 adet amir ve memur GŞM’lerde görev yapmaktadır (06-08 Kasım 2012 GŞM’leri Seminer Notları). Yasal olan veya olmayan toplumsal olaylarda öncelikle görüşme yapan, topluluğu yönlendiren bir birimdir. Toplumsal olaylarda, ÇK’nın fiziki müdahalesini gerektiren anına kadar strateji geliştirir. Bilgileri toplayarak ilgili birimlerle paylaşır ve hatta yönlendirir. Toplumsal olaylarda dağıtma işleminin başlamasına kadar olan zaman aralığında gruplarla sürekli iletişim içerisinde bulunur. Bu görevler personelin doğru yerde doğru karar vermesini gerektirir. Bu haliyle GŞM’de görev yapmanın soyut şeylerle uğraşmak olduğu şu şekilde ifade edilmektedir;

Bir karakolda çalıştım. Sıradan adi bir olay olur, iki insan kavga eder, hırsızlık olur. Hırsız yakalarsınız, hakkında işlem yaparsınız, delilleriniz sağlamdır. Mahkemeye çıkarırsınız, tutuklanır bu sizde bir tatmin duygusu olur. Yaptığım emek çabaya değdi dersiniz, rahatlırsınız. Güvenlik Şube’de böyle bir şey yok. Tatmin olma olayı yok yani. Bir grupla müzakere esnasında yürütmesine izin vermezsiniz, kanunu anlatırsınız. Güzergâh dışı dersiniz, yürütmezsiniz dersiniz. Başka bir sürü mazeret sıralarsınız, 10 dakika sonra telefon gelir gruba izin verin denir ve sizin orda yapmış olduğunuz bütün çabalar inandırıcılığınız, güvenilirliğiniz sıfıra düşüyor bir anda yani (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

Toplumsal olaylarda gözaltı işlemleri ÇK birimlerince yapılmaktadır. GŞM personelinin sivil çalışması, yeterli müdahale ve gözaltına almaya yarayacak araçlarla donatılmamış olması bu tür faaliyette geride kalmasını gerektirir. Bu durum ÇK personelinin GŞM personeline göre daha göz önünde bulunmasını sağladığı şu şekilde ifade edilmektedir;

Gözaltına alırken, müdahale ederken elinde kalkan vardır, bir elinde kaskı vardır ya da kafasındadır kask. Şimdi tek elle vatandaşı gözaltına almaya çalışacaktır. Bu da zordur onu etkisiz hale getirmenin yolu da, işte kalkan düşer, vatandaş direnir, kask bir tarafa gider bu da basına hem malzemedir, hem bundan dolayı da bana göre çevikçi gerilir. Gerilince de kontrolden çıkar ve vatandaşa hata yapmasına sebebiyet verir. Basının aradığı malzeme de bu zaten. Ben sivil olarak elimde zaten bir şey yok. Birini gözaltına almaya çalıştığım zaman daha insancıl, daha tekniksel gözaltına alabiliyorum beklide. Beni çekmektense, sivil birini çekmektense çevik daha çok malzeme veriyor. Birazda sebebi budur diye düşünüyorum (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

ÇK'nın yaptığı müdahalelerle ön planda olmasına rağmen GŞM görünmeyen ancak etkili bir şube olarak tanımlanabilir. GŞM'nin etkili olmasının nedeni bünyesindeki Siyasi Partiler Büro Amirliği ve Sendikalar Büro Amirliği vasıtasıyla bu kuruluşların tabi oldukları kanunlar çerçevesinde tüm evraklarının alınarak ilgili kurumlara gönderilmesiyle yetkili olmasıdır. Ayrıca milletvekili ve belediye seçimlerinin güvenlik içerisinde geçmesini sağlamak için diğer birimlerle koordine kurmak, grev ve lokavt işlemlerini takip etmek gibi, bu kuruluşların toplumsal olaylarla ilgili faaliyetlerinde güvenlik tedbirleri için diğer birimlerle koordinasyon kurmak gibi işlemleri yerine getirmektedir (GDBKY, Md:72, 73). Yine bünyesinde kurulu Kamu Güvenliği Büro Amirliği ile STK'ların güvenlik boyutlu faaliyetlerini takip etmek GŞM'nin görevleri arasındadır. Ayrıca Öğrenci Faaliyetleri Büro Amirliği ile üniversite, bağlı fakülteler ve öğrenci yurtlarında gelişebilecek olaylara karşı emniyet tedbirlerinin diğer ilgili birimlerle koordine kurularak alınması GŞM tarafından yapılmaktadır (GDBKY, Md:75/a).

Gerçek ve tüzel kişiler gibi toplumsal olaylarda düzenleyici olan tüm kesimlerin, eylemcilerin yolu GŞM ile çakışmakta ve etkili olmasının en büyük nedeni olarak gözükmektedir. Basının “güvenlik şubelerin içerisinde birçok eylemci grubu isim isim bildiklerini de biliyorum” (Serhat Dal, 2012:Ankara) ifadeleri toplumsal olaylarda GŞM müzakere faaliyetlerinin ve STK'lar üzerindeki etkisinin bilindiğini ve takip edildiğini göstermektedir. Hatta bir GŞM'nin; “Lider konumundaki kişilerin %98'ini tanırız. Alınan şahısların çoğunu tanıyoruz” (EGM,

2002:85) ifadeleri topluluklarda ne kadar etkili olduklarını ifade etmektedir. Bu özelliğiyle çoğu zaman resmi çalışan birimlere ihtiyaç duyulmadan olaylar çözüme kavuşturan tampon bir şubedir. Bunun nedeni şu şekilde ifade edilmektedir;

GŞM biraz daha toplumun bakış açısı açısından söylüyorum; biraz daha insancıl, biraz daha vatandaşı anlayan ya da böyle toplumsal olaylarda özellikle grup liderleriyle görüştiğimizde biraz daha anlayışlı biraz daha olayların çıkmasını istemeyen, gruba müdahale edilmesini istemeyen, olayın müzakereyle çözülmesini isteyen bir şube (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

Özellikle ÇK'le beraber görev yapıyoruz. Orda ÇK'nın tavır ve yaklaşımı ile bizim yaklaşımımız çok farklı bu tür gruplara. Bizler genelde bu tür şubeler ile görev alan Terör ya da Çevik Şubeleri arasında bizim personeller tampon bölge oluşturuyoruz. Vatandaş, grup ile ÇK arasında bizim personeli yerleştiriyoruz ki yani herhangi bir olay ya da ferdi bir olaya sebebiyet vermesin (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

GŞM'nin toplumsal olayların yönetilmesinde muhattab kişi ve kurumlarca sürekli iletişimde olması, gruplar ve liderleri tanınması, bu kesimlerle GŞM personeli arasında karşılıklı güvenin ve tanışlığın oluşmasına vesile olur. Hatta polise karşı oldukça temkinli yaklaşan ve radikal denebilecek kişilerin GŞM personeline yönelik, "Size güveniyoruz ve söylediğiniz için bunu kabul ediyoruz" şeklinde söylenen ifadeler sık karşılaşılan bir durumdur. Toplantı öncesi ve sonrası grup liderleri ile gerek telefon gerekse yüz yüze görüşen birim GŞM'dir. Bu nedenle branşlaşmasına yönelik beklentiler şu şekilde açıklanmaktadır;

Branşlaşmanın açılımı bana göre uzmanlaşma. Uzmanlaşmış insana ihtiyaç oluyor. Bunların örnekleri önümüzde var; Terör dairenin, İstihbarat dairenin, KOM'un olduğu gibi. Branşlaştığın zaman yani uzman personel yetiştirdiğin zaman işin ne kadar güzel, mükemmel ve imkânların daha iyi rahat. Kendi personeline yönelik olsun, dışarıda yapacağın şeyler olsun, birçok konu artık standartlaşıp otomatikleşmeye başlıyor ve kalite artıyor (4. Sınıf Emniyet Müdürü-4, 2012:Ankara).

Türkiye şartlarında toplumsal olaylarda şiddet unsurunun fazla olduğu ve resmi polislere karşı tepkilerin olduğu düşünüldüğünde, GŞM gibi sivil bir şubenin toplumsal olaylardaki bu tür bir yapılanması en azından şu an için uygun bir yapılanma gibi durmaktadır. Aynı zamanda GŞM seçilmiş personeli ile görev yapmakta, görev yaparken takım elbise giymektedir. Güzel konuşması, nezaketli davranması, STK'nın amaçlarını bilmesi, nazik davranması, almış olduğu hizmet içi eğitimle toplum psikolojisine dikkat etmesi başarısını arttırmaktadır. Bu şekilde STK'lara bir nevi eğitim vermekte, hangi görüşe sahip olursa olsun faaliyetlerinde polise ihtiyaç duyacaklarını hissettirmekte, engelleyici olmaktan çok güvenli bir

şekilde eylemlerini gerçekleştirmelerini sağlamaktadırlar (Işık, 2006:88). Her iki birimde çalışmış olan bir uygulayıcı bu yapının uygunluğunu şu şekilde ifade etmektedir;

Orta kademedeki bir yönetici olarak ÇK'de çalıştım. Bugün Emniyet Amiri olarak bu şubedeyim. (...) Çevik olarak o üniformayı giydiğiniz zaman kesinlikle müzakereci olamazsınız diye düşünüyorum. Yani bakış açınız değişiyor. Toplu bir güçsünüz, kalkanınız kaskınız vs bütün bunlar size ayrı bir hava kazandırıyor ve vatandaşa, gruba bakış açınız da değişiyor (...) Ama o şubeden ayrılıp Güvenlik Şubeyi geçtiğiniz zaman da birden sanki kıyafet değiştirmiş gibi; düşünceleriniz, bakışınız da değişiyor. Dolayısıyla böyle bir şube kesinlikle lazım Türkiye şartlarında. Birde bizim yapımız ile Avrupa'daki insan yapısı çok farklı. Bizler biraz daha toplum olarak sıcakkanlıyız, muhatap olacak birini ararız, bir yetkili ararız. Taleplerimizi yetkililere duyurmak isteriz. O an o ortamda bir yetkili olsun isteriz. Bana göre Avrupa ile bizim insan yapımız çok farklı. Avrupa'da yoksa bile bizde gerekli ve şart diye düşünüyorum (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

3.1.3. Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri

1961 AY'sında, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünün kullanılmasının düzenlenmesi ve kötüye kullanılmasının önlenmesi amacıyla özel bir kolluk kurulması gereksinimini doğurmuştur. 1965 yılında bu amaçla Toplum Zabıtası oluşturulmuştur. Bu kolluk birimi öncelikle Adana, Ankara, İstanbul, İzmir ve Zonguldak illerinde kurulmuştur (Tokgöz, 1983:1628). Bu polis gücünün kurulmasındaki en büyük etken, 1960'lı yıllarda özellikle işçi ve öğrenci eylemlerinin yoğunluk kazanması (Aydın, 2000:164) ve bu olaylara profesyonelce müdahale edilmek istenmesidir (EGM, 2002:11). Polisin kuruluş nedenleri arasında toplumsal olayların önemli bir yeri vardır. Şöyle ki, İngiltere'de 1819'da barışçıl bir işçi sınıfı gösterisini dağıtmak için süvari birliğinin kullanıldığı Paterloo katliamından sonra, Londra'da, ücretli, üniformalı, tam gün görev yapan ve özel olarak eğitilmiş bir polis gücü kurulmuş ve ülkenin her tarafına yayılmıştır (Heywood, 2007:550-551).

1980 yılında, ÇK'nın yaşları büyük polislerden oluşması nedeniyle, birimi gençleştirmek ve kamuoyunun gözünde bir imaj yenilenmesi amacıyla ÇK isimli bu birim oluşturulmuştur (Er, 1997:415). Bu değişikliğe rağmen halk arasında eskiler ÇK'yı toplum polisi olarak çağırılmaktadır. Toplumsal olaylarda zor kullanan bir birim olarak ön planda olması bazı STK'larda ÇK birimlerine karşı önyargıların oluşmasına neden olmuştur. Bu yargı şu şekilde ifade edilmektedir;

Bize karşı bu tür toplumsal olaylara karşı bize karşı kurulmuş polis içerisinde bir müdahale gücü birimi olarak düşündüğümüz için Çevik Kuvvet'in kendisine karşıyız. Yani o tür bir oluşumun kendisine karşıyız. Kaldırılması gerek (Sendikacı, 2013).

ÇK'nın yurt dışındaki benzerlerine göre farkının sadece toplumsal olaylara müdahale olmasıdır. Yurtdışında ÇK benzeri birimler diğer bazı polisiye görevleri yaparken, Türkiye'de bizatihi toplumsal olaylara müdahale için kurulmuştur. Avrupa'daki yapılanma şu şekilde ifade edilmektedir;

Hamburg Çevikteydik onlarınki de bize yakın bir sistem ama biraz daha asayişe destek oluyor onlar. Ama toplumsal olayları bizdeki gibi değil. Bizim toplumsal olaylarımızda sabit bir ÇK yani sadece bu işi yapan toplumsal olaylara müdahale etmek işi olan bir birim şu an için kaçınılmaz (Komiser, 2012:Ankara).

ÇK'nın bu özel yapılanması Türkiye şartlarında olmazsa olmaz olarak görülmektedir. Özgüler (2002:93), dünyada sabahdan akşama kadar bir şehirde binlerce insanın toplumsal olaylara müdahale etmek üzere bekletilmesine dayalı böyle birimlerin olmamasını düşündürücü olduğunu belirtirken, uygulayıcılar bu yapılanmanın Türkiye şartlarında toplumsal olayların kendine özgü yapısı ve şiddet hareketlerinin fazlalığı nedeniyle gerekli olduğunu şu şekilde ifade etmektedirler;

Birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi stabil giden veya zaman içinde azalan bir toplumsal olay grafiği ve risk potansiyeli ile yaşananların seviyesine ve tarzına baktığınız zaman, bizim ülkemizde maalesef ciddi saldırılar, hatta silahlı saldırılar, el yapımı bombalar, molotof, taş, havai fişek, maytap yani risk grubu yüksek bir toplumsal olay potansiyelimiz var. Bu yüzden güçlü bir ÇK, yeterli bir sayıda ÇK'nın Türkiye genelinde bir ihtiyaç olduğu görülür (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Birtakım sıkıntılar onlarda baş gösterdi. Ekonomik sıkıntılar şunlar bunlar etnik kökene dayalı sıkıntılar, inançlar ve sair, yani bunu Fransa olaylarında gördük, Fransa'daki olaylarda İngiltere'deki olaylarda gördük. Son olarak krizden kaynaklanan Yunanistan'daki olaylar da gördük. Avrupa bir silkeleni, niye bunlar oluyor, diye nerde hata yapıyoruz ve ÇK birimlerinin önemi ortaya çıktı (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara) ve Avrupa bizim için yeterli bir örnek değil. Orada toplumsal bir olayda alınan tedbirleri ve olayın gerçekleşme safhasını tamamen izleme imkânımızda oldu. Bizdeki anlayış ile insanların hürriyetini kullanma anlamında idarecilerin bakış açısıyla bizdeki olay dinamikleri bir değil bir kere. Orada şiddet yok (Emniyet Amiri-3, 2012:Ankara).

3.1.3.1. Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin Toplumsal Olaylara Müdahaleye İlişkin Görevleri

ÇKŞM'lerin temel işlevi; siyasi, sosyal ve sportif alanlarda düzenlenen her türlü toplumsal olayda görev almasıdır. ÇK'nın toplumsal olaylardaki görevleri; kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini ve güvenliğini sağlamak, kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde önleyici tedbirleri almak, grev ve lokavt sırasında işyerlerinin tahribe uğramasının veya işgalinin önüne geçmek, kanunu aykırı sokak ve meydan hareketlerini önlemek, toplumsal olaylarda toplumun veya kişilerin maddi ve manevi varlıklarını muhtemel tecavüzlerden korumak, diğer polis kuvvetlerinin yetersizliği halinde, her türlü tören veya gösterilerde gerekli güvenlik önlemlerini almak ve düzeni sağlamak, yukarıda anlatılan durumlarda meydana gelen kanuna aykırı olayları gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirmek şeklinde açıklanmaktadır (PÇKY, Md. 19).

ÇK'nın yapmış oldukları görevler, toplumsal olaylarda yönetim ve önleme faaliyetinden ziyade, daha çok topluluklara müdahale esaslarını içermektedir (Kocaoğlu, 2009:11). Bu haliyle oldukça fazla personelin sadece toplumsal olaylara müdahale amacıyla bu birimde görevlendirilmesi, personelin depolandığı bir birim izlenimi vermektedir. Ancak bu algının psikolojik olduğu belirtilerek, sorunun teşkilat içerisinde personel istihdam politikasına yönelik norm kadro uygulamasının oturmamasına bağlanmaktadır. Bu nedenle el atılan ilk birimin ÇK'nın ön plana çıkması ile sonuçlandığı belirtilmektedir (2. Sınıf Müdür:2012:Ankara). ÇK üzerinde yapılan bir araştırmada, her rütbeden personelin kendisini depo personel olarak hissettiğini, teşkilat içerisinde boşlukları dolduran personel ve birim olarak algıladıkları şeklinde veriler elde edilmiştir (EGM, 2002:77). Bu tür yapılanmalarda eleştirilerin aynı olduğu görülmektedir. ÇK biriminin karşılığı olan CRS'ler için Fransa'da 1988 yılında İB'ye sunulan raporda, aşırı istihdamın olduğu, gösterilerde kullanılan mevcudun çok olduğu belirtilerek yeniden yapılanma teklif edilmiştir (Gleizal vd., 2000:182). Türkiye'de de aynı şikâyetler mevcut olmasına rağmen, Türkiye'deki sayısal fazlalık mecburi, Fransa'da ise bu birime sağlanan imkânlarından dolayı gönüllülüğten kaynaklanmaktadır.

Bu yapılanma teşkilat içerisinde olaylara müdahale görevinin sadece ÇK personelinin işi olarak görülmesine neden olabilmektedir. Poliste toplumsal olaylara müdahalede profesyonelliğin azalmasına neden olan bu algı⁴³ ÇK personelinin toplumsal olaylardaki yükünü arttırmakta, ÇK'nın yetişemediği veya yetersiz kaldığı olaylarda polisin başarısızlığıyla sonuçlanmaktadır. Nitekim basın mensubuna ÇK polisleri ile diğer polisler arasında toplumsal olaylarda görev yaparken herhangi bir fark görüp görmediğiyle ilgili düşünceleri sorulduğunda kendisi gözlediği bir olaydan örnek vererek şu ifadeleri kullanmıştır;

Kesinlikle. Hatta bunun örneği Güven Parkta yaşandı. Tabi orda eylemcilerde daha farklı bir hareket tarzı izledi. Orada çembere alındı eylemciler. Fakat ÇK polisi yeterli olmadı ve sadece 4-5 metrelik bir alan karakol polis tarafından tutuldu ve eylemciler oraya müdahale ettiklerinde çok acayip bir müdahale başladı. Çünkü onlar bu konuda eğitilmiş değiller. Özel ÇK gibi eğitimleri yok ve tabi o müdahale de başlayınca zaten ortalık birbirine girdi, toz duman oldu ortalık. Ama bilinçli olarak gidip o barikata eylemcilerin saldırdığını da ben haberlerde yazmıştım. Çünkü dört bir yanı ÇK tarafından çembere alınmış bir grup, gidiyor sadece 5-6 metrelik bir kısmı karakol polisi tutuyordu oraya saldırıyor. Çünkü biliyor oradan anormal bir tepki gelecek ve işte ne olacak böylece polis müdahale edecek ve işte haberlerde yer alacaklar (Serhat Dal, 2012:Ankara).

İfadeler ÇK harici personelin toplumsal olaylara müdahalede yetersiz kaldığını göstermektedir. Buna rağmen Almanya'daki uygulamada Hamburg Hazır Kuvvet Polisi, toplumsal olaylarda görev almanın haricinde metrolarda devriye görevi yapmakta, suç oranının yoğun olduğu bölgelerde üniformalı polise yardım etmektedir (Kara, 2004:74). Yine İngiltere MFF modelinde, kalabalıkların kontrolü ile ilgili ihtiyaç duyabileceği sayıdaki mesleğe yeni atanan veya kadrodan seçilen personele üç ve altı ayda bir tekrarlanan paket eğitim programı verilmektedir. Bu personele gerekli teçhizat verilmekte ve daha sonra resmi elbise ile çalışan hizmet birimlerinde görevlendirilmektedir. Personel kendisini ilgilendiren bir görev olduğunda, belirtilen buluşma yerine hemen intikal etmesi sistemi ile toplumsal olaylarda görev almaktadır (EGM, 2002:74). Yani İngiltere'de toplumsal olaylarda

⁴³ Araştırmacı görev aldığı birçok olayda; ÇK personelinin disiplini elden bırakmadan olayları sabırla izlediğini, verilen görevleri hakkıyla yapmaya çalıştığını; ancak ÇK dışında görev alan polislerin olaylara daha az duyarlı yaklaştığına şahit olmuştur. Araştırmacı yine katıldığı eğitimlerde "Toplumsal olaylara müdahale kimin görevi?" diye sorduğu sorulara, katılımcıların büyük bölümü ÇK'yı işaret etmiştir. Her ne kadar ÇK'larda; genç, toplumsal olaylara müdahale eğitimi almış personel istihdam edilse de, diğer birimlerde çalışan polislerde var olan bu algı, EGM'yi harekete geçirmeli ve toplumsal olaylara müdahalenin herkesin görevi olduğunu anlayışı yerleştirilmelidir.

görev alan polisler hem kendi birimlerinde çalışmakta ve bir toplumsal olay olduğunda bir araya gelmeyi başarabilmektedir.

3.1.3.2. Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin Daire Başkanlığındaki ve İllerdeki Kuruluş Esasları

GDB bünyesinde ÇKŞM bulunmaktadır (GDBKY, Md:39). ÇK'nın toplumsal olaylara müdahalede kısmen askeri şekilde yapılması ve olaylara pratik olarak müdahale eden bir birim olması nedeniyle, görevine özel ihtiyaçlarının karşılanmasını ve tedarik edilmesini zorunlu kılmaktadır. ÇK'nın her yıl lojistik ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak, 18 kalem melbusat, 16 kalem güvenlik ve savunmaya yönelik araç-gereç ve teçhizat, 32 kalem silah ve mühimmat olmak üzere toplamda 66 çeşit ürünün satın alınması için teknik şartname hazırlanmaktadır. Ayrıca ürünlerin en az bir kez ara denetimleri, muayene ve nihai kabul işlemleri, illerin depo rezervlerinin takibi, ihtiyaçların tespiti, illerin ihtiyaç öncelikleri belirlenmesi, alınan malzemelerin tahsisat planlamalarının yapılması GDB tarafından yapılmaktadır. Bütün bu yapılacak alımlar için sadece 2012 yılında toplam 71.000.000 TL ödenek kullanılacağı belirtilmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012).

ÇK'nın ihtiyacı olan elbise ve kumanyaların ihtiyaç tespitlerini, alımlarını ve illere dağıtımını yapmak için Melbusat ve Kumanya⁴⁴ İşlemleri Büro Amirliği bulunmaktadır (GDBKY, Md:40). Ayrıca ÇK'nın zorunlu ihtiyacı olan panzer, TOMA, kelepçe, cop vb. ihtiyaçların karşılanması işlemlerinin takibi için Araç-Gereç ve Teçhizat İşlemleri Büro Amirliği bulunmaktadır (GDBKY, Md:41). Günün gelişen koşulları doğrultusunda ÇK birimlerinin kullandığı araç ve gereçlerin yenilenmesi de büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle ÇKŞB bünyesinde Proje Geliştirme ve Uygulama Büro Amirliği yer almaktadır (GDBKY, Md:42). ÇK birimlerinin sayıca fazla olması ve sayısının artması yeni personel ve birimlerle takviye edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle Planlama Büro Amirliği bulunmaktadır (GDBKY, Md:43). Bu birim tarafından Türkiye genelinde ÇK

⁴⁴ ÇK personeli diğer polis birimlerinde çalışanlardan farklı olarak yiyecek yardımı almaktadır. ÇK birimlerinde görev yapan personel, 19.11.1986 tarihli ve 86/11220 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Devlet Memurları Yiyecek Yardımı Yönetmeliğinde 1998 yılında yapılan değişiklikle, yiyecek yardımı yapılacak devlet memurları kapsamına alınmıştır (Md:2/1). Yine yapılan değişiklikle ÇK polislerince beraber yapılan göreve iştirak edecek olan diğer personeline yiyecek yardımı alacağı kararlaştırılmıştır (Md:10/4).

birimlerinde göreve başlayan personelin onayları, zorunlu hizmet süresini tamamlayan personelin ÇK'ten çıkarılması işlemleri yapılmaktadır. Sadece 2011 yılında 6367 başlama ve 2953 çıkış olmak üzere toplam 9320 personelin işlemi yapılmıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012).

ÇK'nın organizasyonel yapısı düşünüldüğünde planlama işlevinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Türkiye genelinde talep edilen takviye kuvvetlerin, teçhizatların planlanması için Takviye Kuvvet İşlemleri Büro Amirliği (GDBKY, Md:44) ile ÇK birimlerinin kullandığı malzemelerin kayıt altına tutulması amacıyla ÇK Taşınır Mal Saymanlık Büro Amirliği yer almaktadır (GDBKY, Md:44).

ÇK Şube Müdürlükleri her ilde faaliyet göstermektedir. Sayısı yirmi binlere dayanan ÇK'nın sayısının yıllara, şehirlerin sayısındaki artışa, nüfusun artmasına, meydana gelen toplumsal olayların sayısındaki artış vb. etkenlere göre artması gerekir. 2002 yılı itibariyle, 76 il ve 11 ilçe olmak üzere toplam 87 ÇK biriminin bulunduğu, bu birimlerde 21.382 ÇK polisinin görev yaptığı, bunlardan 4504'ünün geçici olarak başka birimlerde görevlendirildiği, faal olarak 16.878 ÇK polisinin görev yaptığı tespit edilmiştir (EGM, 2002:70). 2012 yılı itibariyle bu sayı 81 il merkezi ile 42 ilçedeki ÇK Grup Amirliklerinde toplam 18.334'e ulaşmıştır (EGM, 2013c:29). ÇK sayısının yıllara göre artış göstermesi toplanma hakkının vatandaşlarca kullanımında ki artışın bir nedeni olarak yorumlanabilir. Bazı illerde gerek olmamasına rağmen kurulan ÇK birimlerinin kapatılması ve onun yerine, ihtiyaç olan noktalara personel sevkıyatı yapabilecek tarzda yapılandırılabilceği ifade edilmektedir (Komiser Yrd., 2012:Ankara).

İllerin toplumsal olay kapasitesi ve ÇK sayısının analiz edilerek personelin sayı politikasının belirlenmesine ihtiyaç bulunurken “önemli bir konu ve ÇK'nın en büyük problemi” olarak görülmektedir (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara). ÇK sayısının fazla olmasının bazı illerde tepkilere neden olduğu ve standart bir sayının iller için belirlenmesi gerektiği şöyle ifade edilmektedir;

Özellikle toplumsal olay grafiği düşük olan veya orta seviyede olan illerimizde ÇK sayısının çok sınırlı tutulması yönünde bir refleks var. İşte, “Burada bu kadar personel genel itibariyle bir yerde bekleme yapıyorlar”, “Şube’de oturuyorlar”, işte, “Kırk yılda bir eylem, bir basın açıklamasına götürüyoruz” veya “Bir maça götürüyoruz”, “Onun dışında bu kadar adamı burada tutmaya gerek var mı?” gibi anlayışlar geliyor. Fakat özellikle ani gelişen olaylarda çok ciddi sıkıntı oluyor. Bu tür yerlerde onun için o ilin potansiyeline yönelik bilimsel analizi yapılmalı, norm kadro içerisinde çok

ciddi bir tespit yaparak, o sayıyı da muhafaza etmek lazım (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Mevzuatta, ÇK birimlerinin kurulmasına yönelik şartlar belirtilmiştir. Kurulacak ÇK birimlerinin, bir il sınırları içerisinde toplumsal olaylara hassas olan sadece bir merkezde kurulması veya gerekli görülmesi halinde özel statülü ilçelerde kurulması istenilmektedir. Birimler kurulurken, illerin teşkilat, malzeme ve kadro esaslarında belirlenen ve gruplandırılmış standart kuruluş modellerine göre, İl Emniyet Müdürlüklerinde ÇKŞM veya ilçelerde ÇK Grup Amirliği adıyla, EGM’ce hazırlanacak bir plan çerçevesinde kurulması istenilmektedir (PÇKY, Md:7/a). Hazırlanacak olan planda emniyet ve asayiş hizmetleri bakımından özellik ve önem taşıyan il ve ilçelere öncelik verilmesi istenilmektedir (PÇKY, Md:7/b) .

ÇK Grup Amirlikleri, Ceyhan, Doğubeyazıt, Patnos, Alanya, Hopa, Bandırma, Bozüyük, Tatvan, Bismil, Ergani, Silvan, Şemdinli, Yüksekova, İskenderun, Dört Yol, Tarsus, Gebze, Tavşanlı, Elbistan, Kızıltepe, Midyat, Nusaybin, Bodrum, Fethiye, Marmaris, Bulanık, Malazgirt, Varto, Çorlu, Siverek, Suruç, Viranşehir, Başkale, Erciş, Sorgun, Cizre, İdil ve Silopi ve yeni açılan yerlerle birlikte 42 ilçede faaliyet göstermektedir. İllere bağlı merkez ilçeler haricindeki ilçelerde bulunan ÇK Grup Amirliklerinin kurulmasındaki ölçütlerin neler olduğuna dair mevzuatta bir hüküm bulunmamaktadır. EGM, ÇK Grup Amirliklerinin kurulmasında şu ölçütleri esas almaktadır;

1. Nüfusu 40.000’in üzerinde olması,
2. Personel sayısı 200’ün üzerinde olması,
3. İl Merkezine uzaklığı 30 km’nin üzerinde olması,
4. Bir yıl içerisinde düzenlenen etkinlik sayısının 20’nin üzerinde olması,
5. Bir yıl içerisinde il merkezinden veya diğer illerden 20’den fazla takviye ÇK görevlendirilmesinin o ilçeye yapılması (GDB Mülakat Verileri, 2012).

Daire başkanlığı yönetmeliğinde illerde GŞM’lerin çalışma usul ve görevleriyle alt birimlerini gösteren standartlar açıklanmışken, ÇKŞM’lerin kuruluş, alt birimlerini ve görevlerini gösteren bilgiler bulunmamaktadır. ÇKŞM’lerin alt birimleri EGM İl ve İlçe Taşra Teşkilatı Fihristi olarak bilinen çalışmada belirlenmektedir. Orta ölçekte bir İl Emniyet Müdürlüğünde ÇKŞM’ler; İdari Büro Amirliği, Birlik Amirliği 1-2, Nöbetçi Büro Amirliği, Özel Tim Amirliği, İç

Hizmetler Büro Amirliği, Ulaştırma Büro Amirliği, Eğitim Büro Amirliği olarak hizmet vermektedir.⁴⁵ PÇKY içerisinde yer almayan birimlerin görevlerinin yine yönetmelik içerisinde dağınık halde açıklanmış bulunması yeterli görülmektedir. PÇKY'nin içerdiği bilgiler yönünden dağınık olduğunu ve yeniden güncellenerek alt birimlerin teker teker açıklanması gerekir. Nitekim mevcut yönetmeliğin günün şartlarında ÇK birimlerinin ihtiyaçlarını karşılama hususunda yetersiz kaldığı belirtilerek ÇK'nın tüm ihtiyaçlarını kapsayacak biçimde yönetmeliğin yenilenmesi için çalışmaların devam ettiği ifade edilmektedir (EGM, 2013c:79-80).

Bu birimlere ilave olarak destek birimleri olarak gözüken birimlerde bulunmaktadır. Görevin niteliği, askeri bir düzenin varlığının gözükmesi nedeniyle farklı birimlerden oluşması zorunluluk olmaktadır. Bu birimlere Destek Timleri denilmektedir. Bu birimde görev alan personel ÇK'nın toplumsal olaylara müdahalesinde ihtiyaç duyduğu diğer sair malzemelerin temin edilmesine yardımcı olan birliklerdir. Destek birimlerinin kuruluş esasları şu şekilde belirlenmiştir;

Destek Timleri polis ÇK birimleri kadrolarına mensup personelden kurulur. (...) Destek Birlikleri Gazlı Müdahale ve Kurtarma Büro Amirlikleri ile Köpek Eğitim Merkezi Büro Amirliklerinden oluşur. (...) Destek Birliğinde görev alacak köpekli polislerin sayısı ve niteliği Köpek Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nce, Atlı Polis, Özel Tim, Gaz Timi ve Arama Kurtarma ve ilkyardım ekiplerinde görev yapan personelin sayısı ve niteliği ise Asayiş Daire Başkanlığı'nca belirlenir (PÇKY, Md:9/a).

Özel Tim ÇK içerisinde bedenen güçlü ve önemli toplumsal olaylara müdahale için eğitilen personelden oluşan birimdir. Özel Tim'in çalışma usullerini gösteren Polis Çevik Kuvvet Özel Timleri Yönergesi (1982) bulunmaktadır. Yönergeye göre Özel Tim, ÇK birimlerinin görev alanına giren olaylarda sanıkların yakalanmasının silahlı çatışmayı veya zor kullanmanın derecesinin yükseltilmesini gerektirecek durumun kuvvetle muhtemel olması hallerinde görev almaktadır (Md:8/1-a). Bu yönergenin günün şartlarına göre yenilenmesi için çalışmaların devam ettiği belirtilmektedir (EGM, 2013c:79-80).

⁴⁵ EGM, B.05.1.EGM.0.65.05.02/3063 sayı ve 05.11.2003 tarihli EGM İl ve İlçe Taşra Teşkilatı Fihristi konulu yazı.

3.1.3.3. Çevik Kuvvet Şube Müdürlüklerinin Personel Kaynağı Ve Yeniden Yapılanmasına Yönelik Düşünceler

Toplumsal olaylara müdahalede öncelikli olarak uzman birimlerin tercih edilmesi esas kabul edilir (EGM, 2011b:29). Türkiye’de toplumsal olay polisliği denince ÇK polisleri akla gelmektedir. ÇKŞM’lerin illerdeki personel planlamasını GDB ve Personel Daire Başkanlığı ile birlikte yapmaktadır. Bu kapsamda GDB, ÇK birimlerinin personel ihtiyaçlarını tespit etmek ve ÇK’te çalışma süresi dolan personelin çıkış onaylarını almak gibi görevleri bulunmaktadır (GDBKY, Md:6/d).

Bu birimlerde polis okullarından yeni mezun olmuş polisler istihdam edilmesine yönelik bilinçli bir politikanın var olduğu söylenebilir. Çünkü “bir kere genç ve dinamik oluyorlar. ÇK’lerin iş yükü çok zor ağır şartlarda çalışıyoruz, genç dinamik ve enerjik insanların olması tercihimiz” (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara) denilerek toplumsal olay polisliğinin bedeni olarak güçlü personelce yapılması gerektiğine yönelik bir anlayış mevcuttur. Ayrıca “yeni mezun olmuş personelle görev yapmak benim için görevin daha başarılı daha aktif yapılmasına neden oluyor” (3. Sınıf Müdür, 2012:Ankara) ifadeleri tercihin bir başka önemli sebebi olarak görülmektedir. Araştırmacının bu konudaki gözlem ve düşünceleri de aynı yöndedir. Görevlerin uzun zaman alması ve beklemlerin fazla olması genç personele olan ihtiyacın bir başka nedeni olarak görülmelidir. Yönetmelik genç ve dinamik personele duyulan ihtiyacı karşılar nitelikte düzenlenmiştir. ÇK birimlerinde görevlendirilecek personelde aranan ölçütler şu şekilde açıklanmaktadır;

1. Sağlık şartları bakımından hizmete elverişli olmak,
2. Erkekler için 35 yaşını geçmemiş ve en az 1,75 metre boyunda olmak,
3. Bayanlar için 30 yaşını geçmemiş ve en az 1,65 metre boyunda olmak,
4. Amir sınıfı için 40 yaşından yukarı olmamak (PÇKY, Md:35/1).

ÇK polisi olarak mesleğe başlayan personele ilk başladıklarında on beş günlük ağır bir eğitim verilerek mesleğe hazır hale gelmesinin sağlanmaya çalışıldığı belirtilmekte ve şu ifadeler kullanılmaktadır;

Biz yirmi bir buçuk saat falan işte yeri geliyor günü devirdiğimiz zamanlar oluyor ayakta bir grubu bekliyor oluyoruz veya işte devamlı bir müdahale pozisyonunda oluyorsunuz. Bundan dolayı personelin buna alışkanlık sağlaması için işte yarın öbür gün olayı gördüğünde ya arkadaşım bu neydi işte ben geldim buraya dememesi için en başta çok ağır bir eğitimden geçiriliyor (Komiser Yrd., 2012:Ankara).

Toplumsal olay polisliği gibi önemli bir görevde, meslekte deneyimsiz, yeterli eğitimi almamış, yaşça küçük polislerin ilk elden toplu olarak görev yapan bu birimde istihdam edilmesine yönelik uygulama; aşırı güç kullanma, olayları okuyamama gibi bazı problemleri beraberinde getirmektedir. Bu özelliğinden dolayı ÇK birimine yönelik akademik ilginin oldukça fazla olduğu bile söylenebilir (Er, 1997; Tansel vd., 2012 ve Gökçakan vd., 2012). Hatta teşkilat içerisinde acemi ve sürgün polislerin toplandığı bir birim olarak görüldüğü belirtilmektedir (EGM, 2002:71). Hâlbuki ÇK’de çalışacak personelin olumsuz sicil almış olmaması ve cezalandırılmak amacıyla bu birimlere gönderilmemesi istenmektedir (PÇKY, Md. 35/1-e).

ÇK polislerinde kendilerini değersiz hissettiklerine dair bir algının olduğu söylenebilir. Araştırmacının vermiş olduğu eğitimlerde gözlemlediği maalesef bu tür bir anlayışın özellikle yeni mezun ÇK polislerinde oluşmuş olmasıdır. Hatta kendilerine “Sen çevik misin yoksa polis misin? şeklinde sorular sorulduğu ifade edilerek, kendilerini değersiz, işe yaramayan bir personel olarak hissettiklerini, mesleğe olan bağlılıkların azaldığını anlatan ifadelere rastlanılmıştır. Yine ÇK polislerinin yeni olması aynı zamanda bekâr olarak bu birimde göreve başlamaları anlamına gelmektedir. Yapılan bir araştırmada bekâr ÇK polislerinin evlilere göre, ÇK personelinin yaşadığı psikolojik belirtilerden anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, hostilite daha fazla yaşardığı ve evli olan personele göre psikolojik sıkıntıları daha fazla hissettikleri tespit edilmiştir (Tansel vd., 2012:54-55).

Yeni mezun ÇK polislerinin diğerkadro polisleriyle temasta olması istenilmemekte; “biz kendi personelimizin diğerbirimlerle çalışan personellerle çok ciddi manada temas etmesini istemiyoruz” denilerek kadroda daha önce çalışmış personelin ÇK birimlerinde çalışması durumunda profesyonelliği tam oturtamadıklarını belirtilmektedir (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara). Ancak polis memuru, farklılıklara ihtiyaçlarının olduğunu şu şekilde ifade etmektedir;

Toplu kuvvet olduğumuz için belki kadrodan gelen ağabeylerimiz göremediğimiz bazı şeyleri görebilirler. (...) Mesela bizim hissetmemiz biraz daha zayıftır ama kadroda çalışan sokak polisi tabirini kullanayım, o ağabeylerimiz insanın suçlu mu değil mi veya bakışlarından nasıl bir insan olduğunu kestirebiliyor. Onlardan da ben ÇK’de olmasını istiyorum. Sonunda emir komuta zinciriyle devam ettiği için “Evet yani bunlar yeni mezun oldu emir komuta daha müsaitler, dışardan gelip te biraz daha gözü açık yani

bunlar gözünü açarlar” gibi sıkıntı olacağını düşünmüyorum (Polis Memuru, 2012:Kayseri).

Önemli olan unsurun, gençliğin vermiş olduğu dinamizmi olumlu yönde kanalize ederek profesyonel davranışları kazandırmaya yönelik uygulamaları hayata geçirmek gibi durmaktadır. Fransa’da, genç personel ilk aşamada tercih edilirken, çalışan personelin emekli olana kadar bu birimlerde çalıştığı, özellikle amir personelde uzmanlaşma ve tecrübeye önem verildiği görülmektedir. Böylece bilinçli ve verimli bir güç elde edilmektedir (Semiz, 2000:121). İngiltere ve Hollanda’da ÇK’nın karşılığı olan birimlerde görevlendirilecek polislerin, belli bir süre eğitim almış ve tecrübe kazanmış memurlardan seçilmesine yönelik uygulamalar bulunmaktadır (Cerrah, 1997a:136-137; Doğancı, 2012). Üstelik Türkiye’nin aksine bu birimlerde çalışmanın diğer birimlere göre daha cazip olduğu için burada görev yapmak isteyen polis adayları arasından seçme ve eleme yapılarak personel alımı yapılmaktadır (Sürmeli, 2002:155). Türkiye’de ÇK’nın kaynağının hem bilinçli bir tercihle hem de mevzuat gereğince polis okulları olması (PÇKY, Md:36) ve mezun olur olmaz bu birimde çalışmaya başlamaları nedeniyle genç polislerin ÇK’de çalışmayı kurum içerisinde bir nevi mecburi hizmeti tamamlamak olarak algılamalarına neden olduğu belirtilmiştir (Er, 1997:416-417).

ÇK birimlerine seçilmiş personelin bu birimlerdeki zorunlu hizmet süreleri üç yıldır. Bu süre, idarenin gerekli görmesi veya personelin istemi üzerine bu süre üç yıla kadar uzatılabilmektedir (ETK, Ek Md:15). Kanun hükmüne rağmen 5442 sayılı İller İdaresi Kanunun 11/C maddesine göre Valilerin ÇK polislerinin başka birimlerde geçici olarak görevlendirildiği tespiti yapıldığından genelge ile ÇK polislerinin üç yıllık zorunlu hizmetleri hatırlatılarak başka birimlerde görevlendirme yapılmaması istenmiştir.⁴⁶ Bu genelgenin uygulanıp uygulanmadığı ise tartışmalıdır. Bu nedenle ÇK’nın, profesyonel, alanında uzman, personelin kalıcı ve gelip geçici olarak görmeyeceği bir birime dönüştürülmesi gerektiği ifade edilmektedir. Her yıl personele tekrardan aynı eğitimlerin verilmesi yoluyla kaynak israfının önlenmiş olacağı düşünülmekte ve şu ifadelere yer verilmektedir;

Biz personel yetiştiriyoruz fakat Çevik Kuvvet süresi dolduktan sonra personel Çevik Kuvvetten ayrılıyor, yeniden personel yetiştirme durumunda kalıyoruz. Sürekli bir devir dayım var o yüzden bu devir dayım sürekli olduğundan

⁴⁶ EGM, 13.03.2001 tarih ve B.05.1.EGM.0.11.05.06/376/0063 sayı ve ÇK Branşlı Personel konulu genelge.

dolayı eğitim çok önemli hale geliyor ve devamlı bir eğitim süreci var. Çalışan personeli biraz da ÇK için özendirmek gerekiyor. Neden? Ben ÇK'te çalışıyorum desin şeklinde biraz da özendirmeye yönelik (...) Özel Hareket gibi biraz daha oraya gönüllü istekli gitmesini sağlayabilecek bir ortam oluşturmamız gerekiyor (Komiser Yrd., 2012:Ankara).

ÇK'nın askeri nitelikli yapılandırılması, görev gereği zorunlu gözükmektedir. Askeri birimlerin teşkilat yapısındaki; bölük, takım ve manga gibi küçük birimlere bölünerek organize olma yönteminin bir benzeri ÇK birimlerinde kullanılmaktadır. Polis teşkilatı içerisinde, ÇK haricinde hemen hemen hiçbir biriminde bu şekilde bir yapılanma kullanılmamaktadır. Bu yapılanma hiyerarşiyi beraberinde getirmektedir. ÇK birimlerinde katı denilebilecek hiyerarşik yapının nedeni, toplumsal olayların şiddet hareketlerine dönüşebilmesi, ani gelişmeler karşısında hiyerarşik bir düzen içerisinde, çabuk ve sert emirler vermeyi gerekli kılmasıdır. Ancak bu yapının sivil esaslar içinde olması gerektiği belirtilmektedir (Göksu vd., 2003:50). En küçük seviyede bir ÇK Şube Müdürlüğünün 80 kişiden oluşması gerekmektedir Yönetmelik bu yapılanmayı şu şekilde düzenlemiştir;

ÇK birimlerinde her birlik en az iki gruptan, her grup dört ekipten, her ekip on kişiden oluşur. Ekibin bir numaralı ekip amiri, on numaralı amir yardımcısıdır. ÇK Şube Müdürlükleri en az bir birlikten, ÇK Grup Amirlikleri ise dört ekipten oluşur (PÇKY, Md:6).

İllerin nüfusuna oranla birliklerin sayısı artmaktadır. Bazı illerde, ÇK sayıları binlerle ifade edildiğinden, diğer birimlerde olması gerekenden fazla disipline ihtiyaç duyulmakta ve askeri bazı özelliklerin ÇK birimlerinde olması gerektiği şu şekilde ifade edilmektedir;

İkibin kişilik personeli Nasıl motive edeceksiniz?, Nasıl kanalize edeceksiniz?, Nasıl göreve yönlendireceksiniz?, Eğitimini nasıl planlayacaksınız?. Mutlak surette disiplin olması lazım, (...) kurallarınız olacak, yerine göre yazılı olmayan kurallarınız olacak, kurallar günün şartlarına göre değiştirilebilir olacak ve ikibin kişiyi uygun bir şekilde sevk ve idare edebileceksiniz, bu ayrı bir başarı sanatıdır, yani kolay bir şey değil ikibin kişiyi sevk ve idare etmek, toplumsal olayları yönetmek öyle herkesin harcı değil, (...) burası ÇK birimleri polisin askeri birimleri, yaptığımızın askerlikten hiçbir farkı yok (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Dünyada ÇK benzeri birimler bulunmaktadır. Türk tipi ÇK'ye benzer yapılanma, Türkiye'nin idari rejimini etkileyen Fransa'da, askeri bir yapılanma gösteren "Cumhuriyet Polis Birlikleri" olarak gözükmektedir. Her iki birim karşılaştırıldığından hem vizyon hem de imkan açısından farklılıklar gözükmektedir (Sürmeli, 2002:142-150; Semiz, 2000:117-127). En büyük farklılığı Fransa'daki

birliklerin seyyar olmasıdır (Semiz, 2000:118). Bir diğer örnek Almanya’da “Hazır Kuvvet Polisi” olarak adlandırılan birimdir. Temel görevi yeni mezun polis adaylarını eğitmek, toplumsal olaylarda kalabalık grupları denetlemektir. Hazır Kuvvet Polisi birlikleri, bölük, takım, manga biçiminde askeri bir yapılanmaya sahiptir. Eyaletlerde, 600-800 personelden oluşan taburlara sahiptirler. Daha büyük eyaletlerde alay biçiminde daha büyük bir yapıya sahiptir. Alt bölümleri 100’er kişilik birlikler biçimindedir. Başlıca görevleri; eyaletin yapısına, yerel gereksinimlere göre biçimlenmektedir. Kendi görev araçlarına, çadırlara ve lojistik olanaklarına sahiptir. Bu biçimde, görev olduğunda bir eyaletten diğerine kısa zamanda ulaşabilmektedir (Kara, 2004:74).

ÇK birimlerinin büyük bir kısmı 2002 yılında yeniden yapılanma amacıyla kapatılmış; ancak Türkiye şartlarında ÇK’nın toplumsal olaylara müdahalede önemi anlaşıldığı için tekrardan açılmıştır. ÇK, tarihindeki en kapsamlı değişimi bu tarihte yaşamıştır. Bu tarihte Asayiş Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan raporda; her ilde ÇK biriminin bulunmasının kaynak israfına neden olduğuna, sayılarının azaltılmasına, ancak toplumsal olayların yoğun olduğu belli başlı illerde faaliyetine devam etmesi ile diğer illerdeki ÇK birimlerinin kapatılmasına, herhangi bir toplumsal olaya ÇK birimi bulunan illerden diğer illere takviye kuvvetin gönderilmesi ve böylece atıl olarak gözüken personelin -rapordaki sayıya göre 6885 ÇK polisi kapatılması planlanan illerdeki ÇK birimlerinde görev yapmaktadır- ve araç gerecin yeni kurulması planlanan Önleyici Hizmetler Şube Müdürlüğü’ne devredilmesine yönelik önerilere yer verilmiştir. Asıl geçilmek istenen sistem, ÇK’nın belli illerde kurulması, böylece yeterli eğitimi, her türlü donanımı sağlanmış, hareket kabiliyeti yüksek birimler haline getirilmesi, gerekli olduğunda ülkenin her bölgesindeki toplumsal olayların güvenliği ve müdahalesinde aktif görev almasını esas alan karma bir sistem gözükmektedir (EGMADB, 2012:72-74). Bu sistem, bir nevi İngiliz MFF modeli ve Fransa’da CRS olarak adlandırılan, ordunun 20.YY’nın başına kadar yürüttüğü genel düzeni koruma operasyonlarını ele alma amacı güden bir politika sonucu ortaya çıkan seyyar polis birimlerini andırmaktadır (Gleizal vd., 2000:178).

Raporun akabinde 69 ilde ÇK birimleri kapatılmış, ÇK personeli ile teçhizatı muhtemel bir toplumsal olayda bir araya getirilmek üzere Önleyici Hizmetler Şube

Müdürlüğü'ne kaydırılmıştır. Ancak ÇK biriminin olmadığı illerde, eğitilmiş olmayan polislerin toplumsal olaylarda görevlendirilmesi sorunları beraberinde getirmiş, Bingöl'de ÇK polisi olmadığından çadır isteyen vatandaşlara gösteriler konusunda eğitilmiş olmayan Özel Harekât timlerinin müdahale ettiği görülmüştür. Birçok İl Emniyet Müdürlüğü EGM'ye gönderdikleri raporlarda uygulamanın beraberinde getirdiği olumsuzlukları dile getirmiş, toplumsal olayların ani şekilde geliştiğine, ve dağınık halde bulunan eğitilmiş ÇK personelinin toplumsal olaylarda bir araya getirilemediğine dikkat çekilerek, dağıtılan ÇK personelinin sürekli bir arada ve timde görev yapmamasının sevk ve idarede zafiyete yol açtığı ifade edilmiştir (Zaman.com, 2012b). Bu değişim ve geri dönüş, ÇK yapısının Türkiye için uygun olduğunu göstermektedir. 2002 yılında düşünülen ve uygulamaya konulan bu uygulamanın alt yapısının 2000'li yıllarda bazı makalelerde fikir olarak ortaya atıldığını ve hararetle savunulduğunu da belirtmek gerekir (Sürmeli, 2000 ve Semiz, 2000). Şu an da dahi toplumsal olaylar için vazgeçilmez gözükten ÇK birimlerinin, toplumsal olayların demokratik ve barışçıl özelliklerinin artması, topluluklarda protesto becerisi ve davranışlarının şiddet özellikleri göstermeden yapabilme özelliklerinin ileriki yıllarda gelişmesi halinde yeni bir yapılanmayla tekrardan düzenlenebileceği söylenebilir.

ÇK'nın merkezde daire başkanlığı seviyesine yükseltilmesi yönünde düşüncelerin mevcut olduğu görülmektedir. Fransa'da bu birim Daire Başkanlığı şeklinde örgütlenmiştir (Semiz, 2000:121). Ortaya sunulan gerekçeler; Türkiye'de 81 ilde ÇK sayısının yirmi binlere ulaşması, onlarca teçhizata yönelik faaliyetlerin ve projelerin merkezde bir şube müdürlüğüne yürütülmesi, olayların sürekli artması ve buna bağlı olarak ÇK personelinin orantısız güç kullanma şikâyetlerinin artması, ÇK birimlerinin toplumsal olaylarda sevk ve idaresi esnasında profesyonel ve etkili bir yönetim anlayışı sergilenmesi, yapılan müdahalelerde personelin can güvenliğini sağlamaya yönelik teçhizat ve donanımın ve eyleme katılan göstericilerin mümkün olan en az zararlı etkisiz hale getirilmesini sağlayacak uygun araç-gereç, silah ve mühimmatın temin edilebilmesi gibi nedenler gösterilmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Daire başkanlığı fikrinin, ÇK biriminin niteliğinin artırılmasına, teşkilat bünyesinde temsil edilebilme ve kaynaklara ulaşma açısından avantajlara sahip olabilmesine dayandığı görülmektedir. Ayrıca eğitim açısından da başkanlık kurulması istenilmekte ve şu ifadelerle yer verilmektedir;

Acilen kurulmalı, kendi eğiticilerini yetiştirmeli, daire başkanlığı bünyesinde toplamalı. Eğiticiler üst seviyede eğitim alarak eğiticilerin eğitimi kursuyla birlikte kendi eğiticilerini yetiştirmeli. Çünkü yirmibin personelin eğitimi planlıyorsunuz ve bu personel üç senede bir değişiyor. Her sene bünyenize kattığınız ikibin personel var. Üçbin personel var, yerine göre, yani bu personelin eğitimi kolay bir şey değil, devamlı bir sirkülasyon var, bunu sağlayacak altyapıyı oluşturmak lazım (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Kurulması düşünülen daire başkanlığının alt şubelerinin; İnsan Kaynakları Şube Müdürlüğü, Eğitim Şube Müdürlüğü, AR-GE Şube Müdürlüğü, Strateji Geliştirme ve Destek Şube Müdürlüğü, Zırhlı Araçlar Şube Müdürlüğü, Taşınır Mal Saymanlık Şube Müdürlüğünden oluşması planlanmaktadır (GDB Mülakat Verileri, 2012). Şu ana kadar gerçekleşmeyen böyle bir düşüncenin 1996 yılında gündeme geldiği, Asayiş Daire Başkanlığında büro olan birimin “önce ÇK Şube Müdürlüğü olarak kuralım daha sonra Daire Başkanlığı kurarız” düşüncesiyle akim kaldığı bilinmektedir (Semiz, 2002:122). Ancak üzerinde tartışılması gerekir.

3.1.4. Güvenlik Şube Müdürlükleri ve Çevik Kuvvet Şube Müdürlükleri Arasındaki Toplumsal Olaylara Müdahalede İlişkileri ve Sorunlar

İki birim amiri toplumsal olaylarda ayrılmaz ikili gibidirler. Aynı düşüncüyü paylaşmaları gerekirken, aralarındaki kişisel veya kurumsal bir sorun müdahaleyi olumsuz etkilediği gibi iki birimin personelini de olumsuz etkileyebilmektedir. Polisin rütbeye dayalı hiyerarşik yapısı, iki birim arasında önemli bir sorun olarak gözükmektedir. Bu sorunları azaltmak için GDB tarafından kullanılan yöntem ortak toplantılar düzenlemek olarak gözükmektedir. Ancak sorumlu müdürlerin yerinin sıkça değişmesi kurulan anlayışın uzun süreli olmasını engellemesi kaçınılmaz kılmaktadır. GDB, yıl içerisinde ÇKŞM ve GŞM’leri toplayarak seminerler düzenlemekte, ortak bir anlayış tesis etmeye çalışmaktadır. Yönteme ilişkin şu ifadeler yer verilmektedir;

ÇK’nın başındaki rütbeli GŞM’den kıdemli ise orada biraz daha ağırlık koyma gibi durum olabiliyor. Tam tersi olduğunda oda onun işine karışıyor. Olmaması gerekiyor. Herkesin kendi görev ve sorumluluk bölgesi belli aşlında. Bu tür sorunlar yaşanıyor, yaşanmıyor diyemeyiz. Bunu aşabilmek için bölge toplantılarında Çevik Kuvvet Şube Müdürleri Güvenlik Şube Müdürleri toplantısını rutin olarak yıl içerisinde yaparız. Söylediğimiz şey ÇK ve GŞM’den sorumlu Müdür Yardımcısının aynı kişi olması. Bir koordinersizlik veya irtibatsızlık varsa gelip orada birleşsin bir kişi tarafından yürütülsün sorun çözülsün. Böyle bir beklentimiz var; ama her zaman için buda mümkün olmuyor. Emniyet Müdürleri farklı gerekçelerle farklı insanları özellikle

Büyükşehirlerde Müdür Yardımcısı sayısı çok olduğu için her şubeye bir Müdür Yardımcısı verebiliyor (Emniyet Amiri-3, 2012:Ankara).

İki birimin farklı müdür yardımcılarına bağlı olması, müdahale kararının verilmesinde hangi birimin veya kişinin ne şekilde karar vereceği konularında belirsizlik yaşanmasına neden olurken, bu iki birimin dışında terör birimlerinin bile müdahaleye karışabilmesi uygulayıcılar tarafından eleştirilmektedir (14-16 Ocak 2013, GŞM ve ÇKŞM Bölge Toplantısı Notları). Toplumsal olaylara müdahalede iki birimin ön plana çıktığı ve koordineli hareket etmeleri gerektiği düşünüldüğünde, koordinenin yeterince olup olmadığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Araştırmacının gözlem ve tecrübeleri iki birim arasında koordinasyonun yeterli olmadığı yönündedir. Koordinasyonun yeterli olmadığına yönelik tespitler şu şekilde ifade edilmektedir;

Kurumsal bazında ilişki düzenleyen bir şey yok. Sadece İl Emniyet Müdürü zaman zaman asayiş toplantılarında, ortak görevlerde bir araya geliriz. Yani hiyerarşik bir yapıdan dolayı sevgi saygı işi vardır yani. Onun haricinde bizi bir araya getiren, işte bir araya gelin, kaynaşın, daha iyi birbirinizi tanıyın denecek bir mekanizma yok bizde maalesef ve olması halinde ise görevin daha sağlıklı, daha profesyonelce yapılmasına neden olur (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

Olaylara müdahale aşamasına gelinceye kadar GŞM'nin görevli tüm birimleri yönlendirmesi bir teamüldür. Ancak gelişen olaylarda zaman zaman ÇK'nın bu süreyi beklemeden müdahale ettiği, olayların artmasına neden olduğu ve tekrardan GŞM personeline olayların yatırıldığı veya ÇK'nın birim amirlerinin GŞM'nin taleplerini yerine getirmemekte isteksizlik gösterdiği durumlar yaşanabilmektedir. ÇK'nın çevre güvenlik tedbirlerini alması ve müdahale anına kadar GŞM ile irtibatı kesinlikle koparmaması gerekir. Yaşanılan örnekler her zaman böyle olmadığını göstermektedir. Örneğin, Kayseri Başakpınar Mahallesiinde bir parkın belediye tarafından asfalt şantiyesine dönüştürmesinin proteste edilmesi sırasında yaşanmıştır Araştırmacının GŞM olarak görev yaptığı esnada gerçekleşen olayda; ÇK'nın olaylara GŞM ile koordine kurmadan, park girişine barikat kurması vatandaşların tepkisine neden olmuş ve öfkeli vatandaşlar polisin kurduğu barikatı aşarak şantiye alanına girmiştir. Bu arada GŞM, vatandaşlara basın açıklaması için yer göstererek sakinleştirmiştir. Basın açıklaması sonrası şantiye barakasını yıkmak isteyen bayan vatandaşları önlemek için çevre emniyeti alınmış; ancak bu arada ÇK amiri tarafından kalkanla müdahale emri verilmesi üzerine ÇK'nın müdahalesi GŞM

tarafından engellenmiş ve bayanlara herhangi bir fiziki müdahalenin, vatandaşın sert tepkisine neden olacağı ikazı yapılarak müdahale engellenmiştir. Bayanlar GŞM personeline yapılan uygun müdahaleyle uzaklaştırılmıştır. Dağılma sırasında bir grup genç park çıkışındaki şirket tabelasına vurmaya başlamış, yine ÇK araya girmiş; ancak müdahale sert olunca vatandaşın tepkisi polise yönelmiştir. Bu gerginlik sırasında vatandaşlar, ÇK'ya ve müdahaleyi yapan komiser yardımcısına tepki göstermiş ve GŞM tarafından ÇK alandan uzaklaştırılmıştır. Akabinde vatandaşın sakinleştirmek yine GŞM personeline düşmüştür (Cnnturk.com, 2012a).

Bu örnekler GŞM ile ÇKŞM arasındaki ilişkinin geleneksel ve genel yazılı olmayan kurallara göre belirlendiğini; ancak yeterince etkili olarak yürütülmediğini göstermektedir. Toplumsal olayların hangi aşamasında GŞM'lerin, hangi aşamasında da ÇKŞM'lerin yetkili olacağına belirten bir yazılı kaynak yoktur. İki birim müdürünün kişisel sorunları dahi iki birimin ilişkilerini etkilemekte ve şu şekilde ifade edilmektedir;

Birbirlerini sevmediklerinden dolayı da personel isterken personel talebinden dolayı, elli kişi buraya yeter denilmesine rağmen otuz kişi gönderdikleri zamanda olabilir. Yani bu birbirini sevmemeden kaynaklı, kişisel meselelerinden dolayı bu göreve de yansıyabiliyor (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

ÇK personelinin yönetimine birden fazla amirin karışması, ÇK amirlerini ve memurlarını huzursuz ederek emir komuta kargaşasına neden olduğu bilinen bir gerçektir (EGM, 2002:61). Fakat olayların seyri ister istemez ÇK'ya farklı birim amirlerinden -genellikle GŞM olmaktadır- müdahalenin gelmesi olayların seyri açısından zorunlu olabilmektedir. Nedenleri olarak amirlerin sıklıkla değişmesi ve tecrübesiz amirlerin çalışması gösterilmektedir. Yapılan bir araştırmada, Müdür Yardımcılarının 10 gün olmak üzere, ortalama 3 yıldan az ÇK'da çalıştıkları, Şube Müdürlerinin 1 yıldan az, orta düzey amirlerin ise ortalama 3 yıldan az çalıştığı tespit edilmiştir. Memurların ortalamasının 3 yılın üzerinde olduğu düşünüldüğünde, beklenenin aksine memurların amirlerden daha tecrübeli olmaları sonucu doğmaktadır (EGM, 2002:38). İki birimin çok iyi koordine olması gerekirken, yaşanan bu sıkıntıların çözümüne yönelik bir yönerge veya talimatın yürürlüğe konulması sorunlar azalabilecektir.

3.2. TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL OLAYLARDA POLİSE DÜŞEN GÖREV, UYGULAMA VE POLİTİKALARI

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının demokratik toplumlarda temel haklardan kabul edilmesi, polisin liberal yaklaşımları çağrıştıran davranışları sergilemesini zorunlu kılmaktadır. Toplumsal olayların hukuki boyutunun yanında, topluluk davranışlarının sergilendiği sosyal bir olay olması nedeniyle, polisin kendi tecrübesine dayanarak, yasal sınırlar içerisinde toplanma hakkının kullanımını sağlayacak tedbirleri almak durumundadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde polisin görev ve yetkileri en geniş haliyle yönetmelikte ayrıntılı şekilde açıklanmıştır (GYKUDY, Md:16).

Ancak polise verilen bu görevlerin, TGYK kapsamında düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri için geçerli olduğunu unutmamak gerekir. Polisin toplumsal olayları geniş şekilde düşünerek, ani gelişen, her ilin durumuna ve olayın niteliğine göre değişebilen, tarafsız, hukuki sınırlar dâhilinde, toplumda ve uluslararası arenada kabul gören müdahaleleri kendi mesleki tecrübesine göre belirlemesi gerekir. İllerin müdahale politikaları merkezden planlansa da, uygulamada kanuni sınırlar dâhilinde müdahale tarzlarının değişiklik göstereceği şu şekilde açıklanmaktadır;

Genel itibariyle aradaki organik bağın bağlandığını düşünüyoruz. Ama şu da bir gerçek illere göre olayların gelişmesi sonuçlanması veyahut da olaylarda ki sınırın aşılması şiddetin değişikliğine göre o anlık gelişen şeylere göre illerin manevra kabiliyetleri var. Olması da gerekir. Çünkü siz Genel Müdürlük olarak o an içinde bulunduğu grubu bilemezsiniz bilinmeyince buradan müdahale etmek çok doğru olmaz zaten. İllerde bile İl Emniyet Müdürleri direk müdahale etmek yerine olay yerindeki amir müdahale eder o karar verir (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara).

Demokratik bir toplumda bütün sözleşmelerle garanti altına alınan insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesinde, devlet adına iç güvenlik görevlilerinin önemli rolü bulunsa da (Karaosmanoğlu, 2010:30), toplumsal olaylarda polisin yanında, toplantıyı düzenleyenlerle birlikte çalışarak olayların kolaylaştırılmasından ve kanunlar çerçevesinde getirilen tüm kısıtlamalara uygun davranılmasının temin edilmesinden sorumlu olacak şekilde özel güvenlik görevlilerinin bulundurulması tavsiye edilmektedir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:14). Federal Almanya Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda, toplantıyı düzenleyenlerin, uygun sayıda gönüllü düzen elamanı kullanabileceği ve bu elemanların sayısını polisin talebi halinde bildirmekle zorunlu olduğu hatta

polisin eleman sayısını sınırlayabileceği (Md:9), toplantıya katılanlarında düzenleyenlerin ve düzeni sağlayan görevlilerin talimatlarına uymalarını zorunlu olduğu (Md:10) açıklanmıştır (Çıkar, 2004:431). Türkiye’de böyle bir düzenleme ticari amaçlı sahne gösterileri için yapılmış ve genelgeyle düzenlenmeye çalışılmıştır.⁴⁷ Gayet yerinde gözüken uygulamanın genel toplantılar için de düzenlenmesi, polislin vatandaşla daha az muhatap olmasını sağlayacağı gibi, ufak meselelerin düzenleyeler tarafından kendi imkânlarıyla çözüme kavuşturulmasında yardımcı olacağı söylenebilir.

Polisin toplumsal olaylarda alacağı önleyici güvenlik tedbirlerinin derecesi, toplantının kamu düzenine oluşturacağı tehdidin derecesine göre değişiklik gösterecektir. Birkaç çevrecinin eylemi ile onbinlerce insanın hükümet politikalarını eleştirmek için düzenlediği toplantıları bu ölçüte göre değerlendirmek gerekir (İşgören, 2011:108). Bu açıdan polislin toplumsal olaylardaki başarısını alacakları güvenlik tedbirlerinin başarısıyla ölçmek mümkündür. Ancak polislin almış olduğu güvenlik tedbirlerinin ise kurum içerisinde çok fazla sorgulanmaması eleştirilmektedir (Özgüler, 2002:849).

Toplanma özgürlüğünün bir anlam ifade edebilmesi için; yasal imkânların sağlanması, yersiz sınırlamalara yer verilmemesi veya engel olunmaması yetmemektedir. Bunun yanında bu hakkın kullanıma engel olmak isteyen karşıt görüşteki kişi ve grupların yapacağı karşı müdahalelerden korunmasını da içerir (Atalay 1995:138). Bu görev toplantının düzeninin sağlanması, vatandaşların bu özgürlüğünü rahatça kullanması, genel asayiş ve intizamın sağlanmasını içerdiğinden ilk elde kolluk kuvvetlerinin sorumluluğu altındadır (Geray, 1959:102-103). Eşzamanlı toplantılar olarak adlandırılan (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:42) karşı gösterilerde, toplantı veya gösteri yürüyüşünün başlamasının, bir süreliğine devam etmesinin ile tamamlanmasının önlenmesi ve normal akışından farklı bir şekilde devam etmesi amaçlanmaktadır (Gülhan, 2006:84). Nitekim karşı gösterilerin, yapılmakta olan gösteriyi engellemeyecek şekilde ve bildirimle yapılabileceği kabul edilmektedir (İBTASLAK-2, Md:3/5). Böyle bir düzenleme polislinde bu tür olaylara karşı tutumunu olumlu yönde

⁴⁷ EGM, B.05.1.EGM.0.11.03.04/657-3175 sayı ve 20.03.2003 sayı ve Sahne Gösterilerinde Güvenlik Tedbirleri konulu genelge.

geliştirebileceği gibi, tüm toplumsal kesimlere böyle bir hakkın kanunla düzenlemiş olduğunu göstermesi açısından önemli bir tekliftir.

Genelde hasım dinleyici olarak adlandırılan karşıt görüşteki kişilerden gelebilecek engellemenin hukuki sonuç doğurması için toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı toplantılardan olması gerekir (İşgören, 2011:180). Ancak kişilerin ve grupların kendi görüşlerini açıklamak için kamusal alanlarda bulunmaya ve bir başka kamusal toplantıda açıklanan görüşlere katılmadıklarını açıklamak için karşıt göstericiler düzenleme hakları olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca aynı yerde ve aynı saatte yapılacağı bildirilen, iki ya da daha fazla toplantıdan her birine, en iyi şekilde yardımcı olunması gerektiği gibi yasaklama getirmek biçimsiz bir yanıt olarak görülmektedir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:42).

Toplantıyı organize eden kişilerin kontrolü dışında, şiddet içeren, kamu düzeni için gerçek bir tehlike ihtiva eden karşı bir toplantı yapılacak olma ihtimali bu hakkın kullanılmasına engel olamayacağı kabul edilse bile (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:50) en son Bursa İnegöl ve Hatay Dört Yol ilçelerinde polisin yetersiz müdahalesi ile önlenmesinde güçlükler çekilen ani gelişen ve karşıt grupların karıştığı olaylar (Baycan vd., 2011) Türkiye'nin yabancısı olmadığı hatta yumuşak karnı olarak yorumlayacağız olaylardan birkaçıdır.

Polisin hem toplantıyı düzenleyenleri dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı korumak (TOGPHUEDY, Md:10/2) hem de toplantıyı protesto etmek isteyenler açısından olabilecek şiddeti engelleyerek toplanma hakkının etkin şekilde kullanılmasını sağlayacak müdahale görevleri bulunmaktadır (Tanyar, 2011:611). Bu görev polis hukukunun tehlikeye karşı savunma kavramına dayanmasının bir sonucu olarak görülmelidir (Özbek, 2008:67). Toplumsal olaylarda polisin karşılaştığı en zor durum olarak gözüken bu olaylar, sadece bulundukları alanda değil yayacakları olumsuz etki ile provokatif amaçlar için bulunmaz fırsatlar yaratmaktadır. Dedikodu ve fısıltı ile çok çabuk yayılan olaylar (Baycan vd., 2011:11) kısa sürede çevreye ve hatta tüm ülkeye yayılabilmektedir. Hızlı hareket edilmemesi, yeterli güven ortamının ve haber akışının sağlanamaması sonucu yapılamayan müdahaleler daha büyük toplumsal olaylara dönüşebilmekte, polisin kontrolünden çıkabilmekte, yapılan en iyi planlar bile yetersiz kalabilmektedir.

Polisin göstericileri koruma görevinin göstericilerce olumlu bir yaklaşım olarak algılanması gerekir. Ancak Türkiye’de polisin toplumsal olaylara müdahalesinde yaşanan bir güven sorunu vardır ve şu şekilde ifade edilmektedir;

Niyet eğer gerçekten yürüyüş yapan insanları korumak ise bunun mekanizmalarını yürüyüşçülere zarar vermeden emniyet teşkilatı yapmalı. Polisin orda bulunması birçok gösterici tarafından kendi emniyeti için gelmiş şeklinde algılanmıyor. Ya açıkçası Eğitim-Sen de olsun KESK’te olsun diğer bakın şeyde Türkiye Kamu-Sen felan da öyle ben biliyorum. Yani bunun algısı gelen polisin kendisini korumak için geldiği düşüncesi algısı yok (Sendikacı, 2013).

İfadeler polisin niyetinin göstericiler tarafından farklı algılandığını ve güven sorunu olduğunu göstermektedir. Ayrıca diğer kesimlerde de algının böyle olduğunun ifade edilmesi, polisin kendisini sorgulaması gerektiğini göstermektedir. Polise duyulan güven sorununun kaynağının polisin toplumsal olaylarda gösterdiği yanlış davranışlar kadar, ülkedeki demokratik yapıdan, kanunların toplumsal olaylara yaklaşımındaki yasakçı anlayıştan, bu anlayışın polis faaliyetlerine yansımından kaynaklandığı söylenebilir. Polisin niyetinin farklı olduğuna yönelik göstericilerde var olan algı de şu şekilde açıklanmaktadır;

Orda; Yürüyüşçüler bir suç işleyecek mi? bunu takip edelim, Konuşmayı yapan yasalara aykırı bir konuşma yapacak mı? bunu takip edelim, Yasa dışı bir slogan atacaklar mı bunu takip edelim? gibi niyet bunlar olunca ister istemez niyetten sonuç bağımsız olamıyor. (...) Demokratik bir ülkede insanlar açık alanda şeyi kendilerini çok rahat güvende hissedip suça bulaşmadan yani silah kullanmadan şiddet içermeyen istediğini bence söyleyebilmeli (Sendikacı, 2013).

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde idarenin sahip olduğu en önemli yetkinin topluluğu dağıtma⁴⁸ olması nedeniyle (İşgören, 2011:133), kamu otoritesi ve bireyin karşı karşıya geldiği hassas bir nokta olarak görülür (İşgören, 2011:135). Polis tarafından kullanılan bu yetkinin kullanımının en hassas noktasının zor kullanma olması kullanımının inceliğini göstermektedir. Kanuna aykırı olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin hangileri olduğu (TGYK, Md:23) ve dağıtma yetkisinin nasıl kullanılacağı kanunda ayrıntılı olarak açıklanmıştır (TGYK, Md:24). Böylece

⁴⁸ Dağıtma kavramı, kaba bir kavram gibi durmaktadır. Baskınlığı, emir vermeyi, otoriterliği, tek taraflı ve muhattab kabul etmeyen ve kaba güce çağrışım yapan bir yönü bulunmaktadır. Hal böyle olunca polis de bu kavramın anlamından etkilenmektedir. Buna rağmen Almanya’da ilgili kanunda polise verilen dağıtma yetkisinin kavramsal karşılığı toplantılara “son verme veya sone erdirmeye” (Md:13, 15) (Çıkar, 2004:431-432) olarak naif, yumuşak ve kavramca insan halklarına saygılı bir ifadeyle karşılık bulmaktadır. GDB taslağında “dağıtma” kavramının kullanılması (GDBTASLAK-1, Md:14) polisin kavram üzerinde ısrarını göstermektedir.

topluluğun dağıtılması ve ceza kovuşturmaları aşamasında tereddütlere düşülmemesi amaçlanmıştır (Güngör ve Kavalalı, 1990:256). Kanuna aykırı toplantılarda topluluğun dağıtılması esnasında polisin zor kullanma ihtimali belirir. Olayın akabinde mahkemede süren davalar polisi ayrıca meşgul eder. Bu açıdan hangi toplantının kanuna aykırı olup olmadığına iyi karar vermek gerekir.

2009 yılında 18.101 etkinlikten 833'ü, 2010 yılında 17.661 etkinlikten 722'si, 2011 yılı içerisinde meydana gelen 21.114 etkinlikten 1.294'ü, 2012 yılında meydana gelen 25.693 toplumsal olaydan 1534 adedi kanuna aykırı toplantılar olarak kayıtlara girmiştir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Oranların oldukça yüksek olması, polisin kanunu iyi yorumlamadığı veya kanunun toplantı hakkını dar alana hapsetmesi sonucu polisin olaylara hukuki zorunluluktan dolayı müdahale etmek zorunda bıraktığı şeklinde yorumlanabilir.

Kanuni şartlar oluştuğunda polisin müdahale etmeme gibi bir seçeneği bulunmamaktadır. Kanunun bu haliyle geniş bir yasağı veya ayrıntıyı içermesi polis ile göstericileri karşı karşıya getirmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenden olsa gerek, TGYK'nın baskıcı zihniyetle kurgulandığı, bu haliyle sivil toplum kuruluşlarının önemli faaliyetleri arasında görülen ve toplumu ilgilendiren konularda demokratik şekilde tepki gösterme yollarından biri kabul edilen protesto ve eylemlerin özgür bir ortamda yapılamamasına neden olduğu eleştirisi getirilmektedir (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, 2013:11-12). Bu nedenle TGYK'ya şu eleştiriler getirilmektedir;

2911 bizim savcı ve yargıçlarımıza yargısını kullanırken çok geniş alan bırakan bir yasa. İsterse 2911'den bir hâkim, savcı aynı eylemde ceza verebiliyor, aynı eylemde isterse ceza vermeyebiliyor. Bu böyle olmamalı. Yani onun kesin hatları çizilmeli. 2911'in mantığı da eylemi yapanı hedef değil eylemin dışında kalan insanlara ciddi anlamda zarar veriyor mu vermiyor mu noktasında kesin hatları olan bir çizgi. Yani gösteriyi yapan insan örneğin kendi gösteri dışında kalan insanların malına zarar verme noktasında bir şey varsa, o kesin hat çizilebilir. Canına zarar verme noktasında öyle kesin hat çizilebilir (Sendikacı, 2013).

Buna bağlı olarak TGYK'nın değişmesi ve hatta ülkedeki en özgürlükçü kanunun olması gerektiği ve polisle olan sıkıntıların sadece polisten kaynaklanmadığı şu şekilde ifade edilmektedir;

Türkiye'nin aslında en özgürlükçü yasalarından biri onun olması gerekir. Hem kanunlar hem de siyasi iktidarın niyetleri bazında yani şimdi Türkiye de

tam bir hukuk devletidir diyemeyiz. Bir sürü hukuksal anlamda sizinle karşılaştığımız konular var (Sendikacı, 2013).

Genel kanaat, toplantıların barışçıl niteliklerini koruduğu müddetçe, kolluk kuvvetlerince dağıtılmaması, toplantıların dağıtılmasının en son başvurulacak tedbir olması ve uluslararası standartların ortaya koymuş olduğu ilgili kurallara uygun olarak uygulanması, kovuşturma işleminin sonradan yapılmasıdır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:49-51). GDB'nin kanun taslağında yer alan düzenleme bu yaklaşımın EGM tarafından benimsendiği göstermektedir;

Dağıtma esnasında şüphelilerin yakalanmasının katılımcıların veya kamunun güvenliğini tehlikeye düşüreceği değerlendirildiğinde, teknik cihazlarla tespit yapılarak yakalama işlemleri ertelenebilir (GDBTASLAK-1, Md:14/4).

Kovuşturmayla işleminin sonradan yapılabilmesine yönelik yaklaşımın TGYK'daki düzenlemelerle uyumlu olmadığı açıktır. Kanunda hüküm açıkken polisin aslında riskler olarak olaya hemen müdahale etmediği veya edemediği görülmektedir. Toplumsal olayların sosyolojik boyutunun farkında olan polisin, olayları bizzat yaşaması, kendisine verilen görevlerin kuruma verilen görevlerin bir yansıması olması nedeniyle kurallara bağlı kalmak kaydıyla otonom düzeyde takdir hakkına sahipken aynı zamanda profesyonelce bağımsız karar vermesini gerektiren olaylarla sıklıkla karşılaşması sonucunu doğurmaktadır. Lipsky, bu durumu *Street-Level Bureaucracy* yani sokak düzeyinde bürokrasi olarak adlandırarak, polis, doktor, hukuk hizmeti veren birimler ve sosyal yardım hizmeti çalışanlarını bu kapsamda değerlendirir (Hupe ve Hill, 2007). Çünkü politikaları oluşturanların ne kadar demokratik meşruluk elde ederlerde etsinler, politikayı uygulamaya koyanların -yukarıda sayılan meslek grupları- neyin işe yaradığı veya neyin işe yaramadığı konusunda sokak seviyesinde daha iyi anlayışa sahip olabilecekleri, taktir yetkisinin politika yapıcıların elinde olmasının önemli olsa da esnekliğe vurgu yapan aşağıdan yukarıya siyasi analiz geleneğinin olduğu vurgulanmaktadır (Heywood, 2007:577). Böyle bir durumda, karmaşık bir doğası bulunan toplumsal olaylara, polisten kanuni sınırlar içerisinde esnek müdahalede bulunması beklenmelidir. Aksi durumda polisin çelişki içerisinde kalması karmaşa doğurmaktadır.

Kanunda kanuna aykırı toplantılarla ilgili olarak iki farklı durum söz konusudur ve polisin zor kullanmada izleyeceği yönetiminde farklılaşmasına neden olmaktadır. Birinci durumda, kanuna uygun olarak başlayan ve bildirimin verilmesi

dahil tüm yasal işlemlerin yerine getirildiği bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanunsuz hale dönüşmesi hali mevcuttur. Bu durumda hükümet komiseri toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini topluluğa ilan eder ve mahallin en büyük mülki amirine bildirir. Mülki amir, yazılı veya acele hallerde sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini görevlendirerek olay yerine gönderir. Bu amir, topluluğa kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. Güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı, mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı ihtimali mevcutsa, ihtara gerek olmaksızın zor kullanılır (TGYK, Md:24/1,2,3). Kanun mülki amirin, güvenlik amirini olay yerine göndereceğini söylese de, güvenlik tedbirlerinin uygulamasında, yetkili kolluk amiri her zaman hükümet komiseri ile birlikte olay yerinde hazır bulunmakta ve toplantı ve gösteri yürüyüşünün seyrini değerlendirmektedir (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:63).

İkinci durumda, toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin bildirim şartı dâhil hiçbir yasallığı olmadan kanuna aykırı olarak başlamasıdır. Bu hallerde hükümet komiseri bulunmamakta ve polis ilk ikazdan başlayarak topluluğu dağıtmaya doğrudan yetkili gözükmektedir. Polisin topluluğu dağıtma zorunda kaldığı olaylar daha çok bu çeşit olaylardır. Bu durumlarda polisin hareket tarzı şu şekilde açıklanmıştır;

Güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkânlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır (TGYK, Md:24/6).

Bu durumlarda kolluk kuvvetlerinden beklenen, TGYK'ya muhalefet suçunun oluşması için aceleci davranmaması ve yasal şartların oluşmasını beklemesidir. Suçun oluşmaması için önleyici anlamda, toplulukla müzakere edilmesi ise öncelikli seçenek olarak son yıllarda belirlenen bir politikadır (TOMGUEHY, Md:1). Her iki durumda dağıtma emrini verecek olan kişi güvenlik amiridir. Kanun mülki amirin işlevini net olarak açıklamamaktadır. Sadece kendisine bilgi verileceği belirtilmiştir. Buna rağmen dağıtma emrinin mülki amir tarafından verildiğini gösteren örnekler bulunmaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2010:296). Bu açıdan polisin dağıtma kararını almasında operasyonel anlamda bağımsız olduğu düşünülemez. Fakat toplumsal olayların sosyal ve siyasal etkileri düşünüldüğünde, özellikle Ankara ve İstanbul illerinde meydana gelen toplumsal

olayların siyasi etkilerinin fazla olması, dağıtma kararı vermenin polisi aşan sonuçlarının olabileceği kabul edilmelidir. Hatta bu kararı vermenin, Gezi Parkı Eylemlerinde olduğu gibi Vali ve İçişleri Bakanını aşarak doğrudan Başbakan'a kadar ulaşabildiği söylenebilir. Olayların siyasi etkisinin büyüklüğü ölçüsünde polisin dağıtma kararı vermede zorlandığı bilinmelidir. Diğer yönden polise polisin karar vermede yeteri derecede ehil olmadığına yönelik bir inancın göstergesi olarak ta yorumlanabilir.

Dağıtma emri sonrası olayın adli ve idari soruşturmalarda emri veren kişinin ifadesine başvurulur. Dağıtma emri hem hukuki, siyasi riskleri de beraberinde getirir. Emrin hukuka uygun olması ve şartların oluşmuş olması gerekir. Emri verenin belli, her türlü baskıdan uzak olarak kararını vermesi gerekir. Topluluğu dağıtma emrini vermek, polisin operasyonel bağımsızlığına bağlı bir uygulamadır. Almanya'da, toplantıyı sone erdirmeye -yani dağıtma- yetkisi doğrudan polisin sorumluluğu altındadır (Md:13) (Çıkar, 2004:431). Cerrah (2008:77), dış veya iç güvenlik olsun, güvenlik hizmetlerinde genel siyasetin sivil otorite tarafından belirlenmesi gerektiğini belirtirken, güvenlik hizmeti verenlerin operasyonel boyutunda mesleki profesyonellik sınırları olan detaylara siyasi müdahale edilmemesi gerektiğini belirtir. Türkiye şartlarında meydana gelen toplumsal olayların biçimi ve siyasi etkilerine bakıldığında, polisin mesleki profesyonellik sınırlarına siyasi müdahalelerin olması kaçınılmaz gibi durmaktadır.

Kanun topluluk içinde suç işleyenleri ve suçluları yakalamak belirtilen emir ve ihtarların yapılmasına gerek olmadığını açıklar (TGYK, Md:25). Ancak temel amacı bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi amacıyla toplanan kişilerin birlikteliğini sona erdirmek olan dağıtma sırasında, polisin bu işlemi yakalama gibi algıladıkları görülmektedir (İşgören, 2011:142). AİHM, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde sadece toplantılara katılmaktan dolayı ve herhangi taşkınlıkta bulunmayan kişilere karşı yapılan yakalamaları doğru bulmamaktadır.⁴⁹ Hâlbuki kanunda; “kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtar ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse” (TGYK, Md:32/1) kolluk kuvvetlerinin direnme gösterenler hakkında işlem yapılacağı açıklanmaktadır. PÇKY'de, “Yapılacak müdahale topluluğu dağıtma, toplanmayı önleme ve suçluları

⁴⁹ Nurettin Aldemir vd., 32124/02, Karar Tarihi:18 Aralık 2007 (EGMHM, 2012:268-269).

yakalama amacına yönelik” (Md:25/1-b/8) olması gerektiği belirtilmiştir. Bu açıdan polisin aktif direnen ve pasif direnen gösterici ayrımını iyi yapması (Sürmeli, 2002:74-75) ve yakalama işlemini grup liderleri ve olayı provoke edenlerle sınırlı tutması gerekir (EGM, 2002:53). Yersiz ve yanlış takdirlere topluluğun dağıtılması (İşgören, 2011:150), dağılma sırasında yukarıdaki şartları taşımayan, panik halinde sağa sola kaçışan - 2012 yılında Nevruz kutlamalarını erken yapmak isteyen, araçları yakıp, dükkânlara ve duraklara zarar vererek gösteri düzenleyen gruba, polisin müdahalesi sonucu kaçışan gruplardan bir kısmının denize atlayarak polisten kaçmaya çalışmaları, daha sonra polisin göstericileri ikna ederek sahile çıkarmalarında olduğu gibi (Milliyet, 2012:15)- göstericileri yakalayıp işlem yapılması hukuki ve etik durmamaktadır.

Üstelik yeterli delillendirme yapılmadığı için yakalanan şahıslar, mahkemelerdeki savunmalarında; kendilerinin tesadüfen⁵⁰ orada bulunduğunu ve polis tarafından haksız yere yakaladıklarını ifade etmektedirler.⁵¹ Öncelikle toplanma özgürlüğünü kısıtlayan bir işlem gibi gözüken bu durum, polisin iş yükünü arttırmakta, zaman ve kaynak israfına yol açmaktadır. Polisin bireysel tutuklama eylemlerini gerçekleştirebilmek için yeterli kaynaklara sahip olmamasından dolayı çok sayıda katılımcının özgürlüklerinden mahrum edilmesi olarak görülen toplu yakalamalardan kaçınılması ve bu tür yakalama işleminin gerekli görüldüğünde ayaklanmalar sırasında yapılması beklenmektedir. Yakalama işlemi doğrudan şiddete yönelik açık ve mevcut bir tehlike teşkil eden hareketlerde bulunan şahıslarla sınırlandırılmalıdır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:48). Özellikle toplu yakalamalarda aşırı güç kullanıldığı iddiaları gündeme gelmekte, AİHM’ye giden davalarda Türkiye ceza almakta⁵² ve ülke içerisindeki davalarda mahkemeler, kimin nerede, kim tarafından yakalandığına yönelik açık hüküm olmadığı için yakalama tutanakları eleştirmektedir.⁵³ Polisin moralini bozan bir durum olarak kabul edilmekte ve şu ifadelere yer verilmektedir;

Siz görevinizi yapmışsınız, görevinizin gereğini yerine getirmişsiniz, ekstradan mahkeme aşamasıyla uğraşıyorsunuz ve mahkemeye giderken son derece savunmasızsınız. Niye? Çünkü karşı tarafın kırk tane, elli tane, altmış tane yerine göre yüz tane avukatı var. Devlet size avukat vermiyor, ha baro size

⁵⁰ YGT. 8. CD. 2020/9465, 20.06.1995.

⁵¹ YGT Ceza Genel Kurulu, E. 2008/9-169, K. 2009/186, T. 30.6.2009.

⁵² İbrahim Ergün/Türkiye, 238/06, 24 Temmuz 2012 tarihli karar.

⁵³ YGT Ceza Genel Kurulu, E. 2008/9-169, K. 2009/186, T. 30.6.2009.

avukat verebilir baronun verdiği avukat benim olayımı ne kadar sahiplenecek. (...) Böyle sıkıntılarla karşılaşıldığı andan itibaren motivasyon sıfırlanıyor, motivasyonun sıfırlanmasıyla birlikte personel demoralize oluyor. Onu tekrar motive ederek işe yöneltmek çok ciddi manada problem, biz bile demoralize oluyoruz (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Polis tarafından yapılan yakalama işlemlerinin çoğunlukla yukarıda belirtilen şekillerde yapıldığı söylenebilir. Olaylı geçen toplumsal olaylarda yapılacak olan yakalamaların, suç işleyen kişiler ile lider pozisyonunda ve provokatör olarak gözükten kişilere yönelik olarak yapılması gerektiği hatırlatılmaktadır (14-16 Ocak 2013, GŞM ve ÇKŞM Bölge Toplantısı Notları). Kanun hükmü gereğince, polisin yasal şartlar oluşmadan yaptığı dağıtma işlemi sonucu yakalanan kişiler için ceza indirimine gidilebileceğini veya herhangi bir ceza verilemeyeceği açıklanmaktadır (TGYK, Md:32/3).

Yargıtay, vermiş olduğu bazı kararlarda dağıtma öncesi makul bir süre beklenilmesi yaklaşımını benimsemektedir.⁵⁴ Makul süre, dağıtma ihtarına konu olan toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanların toplantı mahallini terk edebilmeleri için gereken süreyi açıklamakta ve polis tarafından değerlendirilmesine vurgu yapmaktadır (İşgören, 2011:135). Makul süre beklenilmeksizin yapılan faillerin yakalanmasında suçun oluşmayacağı açıklanmaktadır (İşgören, 2011:186). Kanunda yer almayan ve bir yargı içtihadı olan yaklaşım, hususen polisin elini güçlendirmekte, polise dağıtma yetkisini kullanırken acele davranmamaları konusunda ikazda bulunmaktadır. Hazırlanan iki kanun teklifinde de makul süreden bahsedilmemektedir (GDBTASLAK-1; İBTASLAK-2). Uygulamada topluluğun dağıtılması öncesi makul sürenin beklenildiği ve bu arada uygun bir stratejinin belirlenmeye çalışıldığı şu şekilde açıklanmaktadır;

Makul süre fazlasıyla bekleniliyor. Sonuna kadar diyalog. Bunu son dönem büyük olaylarda yaşadık. Geçtiğimiz ay KESK eylemi, geçen sene yine KESK eylemi Kamu Emekçileri Sendikası Federasyonu eylemi, daha öncesinde Tekel eylemi bunlar hatırlanırsa dağıtma için yarım saat süre verildi, kırk beş dakika süre verildi. (...) Beklenildi sonuna kadar diyalog, şuralarda eylem yapabilirsiniz, müsaade var denildi (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Toplumsal olaylarda müdahale ediş tarzı vardır. Kalabalık kimlerden oluşuyor, ne şekilde hareket ediyor, saldırganlık durumu nedir, bunların hepsi değerlendirilir ve müdahaleyle ilgili bir kısa sürede üst yönetim bir araya gelerek bir strateji müdahale planı hazırlar ve o müdahale planı çerçevesinde biz müdahale ederiz. Genellikle de bizim Ankara'da konseptimiz savunmada

⁵⁴ YGT, 8. CD. E. 1143, K. 6000, 9.2.2002.

kalmaktır. Karşı taraf saldırmadığı sürece sadece biz kapama düzeni alır bekleriz (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Her ilde uygulanıp uygulanmadığı mahkeme kararları düşünüldüğünde tartışmalıdır. Ayrıca makul süre beklenirken topluluğun iyi niyetli olması gerekir. Çoğu zaman toplulukların dağılmama konusunda ısrarcı olduğu, bu süre beklenirken taş ve şişe gibi materyallerle polise saldırıldığı ise bilinen bir gerçektir. Kanundaki maddelerin, polise dağıtma yetkisinin hemen kullanılmasının zorunluluğuna işaret etmesi, polisin bu yetkiyi kullanmak istemesini anlaşılır kılar. Yargıtay'ın bu yaklaşımı, dağıtma yetkisinin kullanımında polis için yol gösterici ve sakinleştirici olacaktır. Yargının bu kararı önemli bir aktörün önemli bir kararı olarak karşımıza çıkmıştır. Diğer önemli katkısı, polisin olaylara hemen müdahale etmesini bekleyen çevrelere karşı sunabileceği hukuki bir delil olmasıdır.

EGM'nin makul süre yaklaşımını benimsediği anlaşılmaktadır. 1982 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren, ÇK Birimlerinin Önleme ve Müdahale Planlarına İlişkin Yönerge, 2011 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren ve tez içerisinde sık sık atıf yapılan oldukça geniş kapsamlı ve güncel değişiklikleri kapsayan TOGPHUEDY ile yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni yönerge sadece ÇK polislerini değil görev alan diğer tüm polisleri de kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Eski yönergede dağıtma sırasında makul süre beklenilmesi için herhangi bir hüküm bulunmaz iken yeni yönetmeliğe şu şekilde eklenmiştir;

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde olaya müdahale eden güvenlik görevlilerince, topluluğa karşı toplantının kanunsuz olduğu duyurusu yapılır ve toplantının en arka tarafından duyulacak şekilde en az üç kez "dağılin" ihtar yapılarak topluluğun dağılması için makul bir süre verilir. Makul süre topluluğun dağılması için gereken süre olup, katılan sayısına ve gösteri alanının yapısına göre değişir (TOGPHUEDY, Md:10/5).

Dağıtma yetkisinin kullanılmasından evvel topluluğa dağılin ihtarında bulunulması gerekir. İhtar güvenlik amiri tarafından yapılır (TGYK, Md. 24/3). İhtarın yapılaş biçiminin kanunda yeterince açıklanmamış olması, ihtarın yapılaş şeklinin güvenlik amirinin takdirine ve o andaki imkânlarına bırakıldığını göstermektedir (Güngör ve Kavalalı, 1990:262). İhtarın olumlu, kitleyi yumuşatıcı, sade ve açık olması, mutlaka iki veya üç defa tekrar edilerek, en uzak noktadan

işitildiğine dair görevlilerce tutanak düzenlenmesi gereklidir (PÇKY, Md:25/b-1).⁵⁵ Topluluğa hitap eden kişinin, kitle psikolojisi ve müzakere teknikleri konusunda bilgili ve duyarlı personel arasından seçilmesi (TOGPHUEDY, Md:9/12) ve kalabalığın göreceği bir yerde ses yükseltici bir cihazla kendini tanıtmayı, ikna yoluyla dağıtmaya çalışması tercih edilen bir yöntemdir (EGM, 2011b:25). İkazı yapacak görevli genelde GŞM veya bu şubede çalışan amir rütbesinde bir kişidir. Bütün bu işlemlerin en önemli amacı, toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılan kişilerin toplantının yasaya aykırı olduğunu öğrenmelerini sağlamak (İşgören, 2011:161; Güngör ve Kavalalı, 1990:267) ve gösteriyle ilgisi olmayan vatandaşların topluluktan ayrılması ve zarar görmesini engellenmektir (EGM, 2011b:28).

Topluluğa yapılan ihtar genellikle megafonla yapılmaktadır. Megafonla yapılan ihtarların kameraya alınması ve tutanak tutulması adli delil hükmündedir ve mevzuattan kaynaklanan bir zorunluluktur (TOGPHUEDY, Md:10/11). Toplumsal olayın teknik cihazlarla tespiti halinde, yapılan ihtar ve grubun dağılması için verilen sürenin kayda alınacağını (TOGPHUEDY, Md:10/12) ifade etmektedir. AİHM, ihtarın yapılıp yapılmadığını, kayda geçip geçmediğini incelemekte ve kararını vermektedir.⁵⁶

İhtarın ses yükselten bir araçla yapılması, topluluğun toplantının yasal olup olmadığını bilmesi ve göstericilerin sakinleştirilmesi açısından önemlidir. Adli işlemler sırasında katılanlar çoğu, toplantının yasal olup olmadığını bilmediğini ve ikazı duymadığını ileri sürmekte ve toplanan bir kalabalığa polis tarafından megafonla dağılın ihtarını yapılmadığı, kalabalığında ihtara bu nedenle uymadıklarına yönelik savunmaları nedeniyle beraatlarına karar verilen davalar

⁵⁵ Adli makamlar ihtarın yapılması ve tutanağa geçirilmiş olmasını, suçun oluşması için gerekli şartlar olarak görmektedir. Örneğin bir kararda ifadeler şu şekildedir;

Yargıtay'ın bu güne kadar toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle ilgili süre gelen ve adeta kesinlik kazanmış kararlarında açıkça vurgulandığı üzere, atılı suçun oluşabilmesi için öncelikle kolluk güçleri tarafından topluluğa dağılmaları yönünde ihtarla bulunulması ve bu ihtar ya da ihtarların tutanağa geçirilmesi ayrıca topluluğun dağılması için uygun koridorlar açılarak bu koridorların hazırlanması ve topluluğun gösterilmesi ve makul süre sonrasında bu koşullar oluşuktan sonra topluluğun dağılmaması halinde atılı suçun oluşacağı dosyada bu koşulların oluştuğu yönünde herhangi bir delil bulunmadığı (...) görülmekle kovuşturma yapılmasına gerek olmadığına (Kayseri Cumhuriyet Başsavcılığı, Soruşturma No:2012/7545, K:2012/4231).

⁵⁶ Saya ve diğerleri/Türkiye, 4327/02, 07 Ekim 2008 tarihli karar (EGMHM, 2012:261-262).

olmaktadır.⁵⁷ Bu durum “Beraat edenleri demek ki biz ispatlayamıyoruz bunu bizim biraz daha alışkanlıklarımız devam ediyor” (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara) şeklinde ifade edilmekte ve eleştirilmektedir. Aslında yargı kararlarında geçen çoğu konunun mevzuatta işlendiği ve personelin tam bilgilenmediği söylenebilir.

Kanun ihtarı hükümet emri olarak görmüş ve uyulmaması halinde ceza hükümlerine yer vermiştir (TGYK, Md:32). Yasal olma özelliğini kaybetmiş toplantılara katılanların, kanunun yetkili kıldığı makamlarca hukuka uygun olarak verilen dağılma emrine uymaması, kamunun güvenliğini ve prestijini tehlikeye sokmak olarak değerlendirilmiş ve eylem cezalandırılmıştır (Gülhan, 2006:109).

Yapılan araştırmalar, planlama aktivitelerini birer yönetim faaliyeti olarak tanımlanması ve olaylarla ilgili tahminlerin tarihi ve sosyal göstergelerden yararlanarak yapılmasının önemine işaret etmektedir (Cinoğlu ve Güneş, 2003:309). Toplumsal olayların başarılı yönetimi hem olaysız geçmesi hem de çıkan olayların en az hasarla atlatılması, yapılacak olan planlamada her türlü ihtimalin ve durumun ele alınarak yapılmasına bağlıdır. Toplumsal olaylara müdahale planlarının hazırlanması PÇKY gereğince yapılmaktadır. Planlar; “Polis ÇK birimlerinde” ve “sorumlu oldukları bölgede meydana gelmesi muhtemel toplumsal olaylara karşı” hazırlanır (PÇKY, Md:20/a). Planların hazırlanışında göz önüne alınacak esaslar ve planın içereceği hususların yönergede belirtileceği açıklanmıştır (PÇKY, Md:20/b).

Planlar; “Meydana gelmesi muhtemel toplumsal olaylarla ilgili il ve ilçelerde her yıl Aralık ayı içerisinde planlar hazırlanır” ve “Ocak ayının ilk haftasında Mülki Amirin onayından sonra uygulamaya konulur” (TOGPHUEDY, Md:5/1). Planlar; “illerde ÇK ve GŞM’lerce müştereken, ilçelerde ise Güvenlik Büro Amirliklerince, kuruluşu olması halinde ÇK Grup Amirlikleri ile müştereken diğer birimlerle işbirliği içerisinde hazırlanır” (TOGPHUEDY, Md:5/2). Planların güncellenmesi ve mülki idare amirlerinin tatbikatlara katılması gerektiği ifade edilmektedir (Turgut, 2010:19).

Her toplumsal olay öncesi müdahale planlarının yapılması, olayların başarılı yönetimi için önemlidir. Hatta araştırmalar, planlamanın iyi yapılamamasının aşırı güç kullanımına neden olduğunu göstermektedir (Turgut, 2010:19). Polisin toplumsal olayların öncesinde, düzenlenecek olayın özelliğine göre her türlü ayrıntıyı düşünmesi gerekir. Özellikle açık yerlerde ve belli günlerde düzenlenecek toplantılar

⁵⁷ YGT. 8. CD. E. 2000/5246, K. 2000/10192, 01.06.2000.

için, ayrıntıların dikkate alınması olayın seyri için önem kazanmaktadır. Olay öncesi planlar; il veya ilçelerdeki mülki idare amirliği hizmetleri sınıfına dâhil memurları ile diğer kamu görevlilerinden müdür, amir veya bunların yardımcıları arasından atanabilen (TGYK, Md:13/a) ve toplumsal olaylarda polise ait olması gereken birçok görevi bulunan (TGYKUDY, 12) ve bu haliyle düzenleme kurulu üzerinde ve topluluk üzerinde etkilerinin mevzuat gereği fazla olduğu söylenebilecek hükümet komiseri ile düzenleme kurulu arasındaki irtibatın sağlanması, hareketli grupların takibinin planlanması, toplantı alanına alınacakların önleme araması amaçlı üst aramalarının yapılacağı noktaları ve toplantı güzergâhlarının önceden belirlenmesi, toplantıya katılacakların toplantı yerine belirlenen cadde veya sokaklardan güvenlik kuvvetlerinin gözetiminde gelmeleri için gerekli önlemleri alınması (TGYKUDY, 16/c), toplantı alanına yakın yerlerdeki dükkânların ve karşı düşüncedeki kişi ve grupların temsilcilikleri veya ikametgâh gibi saldırıya maruz kalabilecek yerlerin tespiti (TOGPHUEDY, Md:6/1-c) amacıyla toplantı öncesinden keşif yapılması gibi önemli tedbirleri içerir (TGYKUDY, 16/b).

Ayrıca toplumsal olaylarda bazı radikal grupların saldırılarını önlemek ve etkinliğini azaltmak amacıyla grupların saldırı için kullanacağı direklerin tespiti, yolların kaldırımdan yapılıp yapılmadığı, dolmuş, taksi ve otobüsler duraklarına dikkat edilmesi ve gerekirse güzergâhlarının değiştirilmesi (Sabah, 2012a:18), herhangi bir müdahale olduğunda gözüaltı birimlerinin hangileri olduğu, yapılacak işlemlerin neler olduğu (TOGPHUEDY, Md:6/1-ğ), olayların kanunsuz hale dönüşmesi durumunda dağılma ihtarının ve kim ve nasıl tarafından yapılacağı, görevlendirilecek personel sayısı, personelin iâşe ve araçların akaryakıt ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı (TOGPHUEDY, Md:6/1-d), toplantının kayıt işlemlerinin hangi birimlerde, nerelerde konuşlanarak yapılacağı gibi ayrıntıları içerir (TOGPHUEDY, Md:6/1-g).

Hatta mümkünse, AİHM'nin, yürürlükteki düzenlemelere riayet etmek kaydıyla demokrasinin aktörleri olarak, oyunun kurallarına katılması açısından önemli gördüğü⁵⁸ organizatörlerin eylem öncesinde kolluk kuvvetleri ile ne tür güvenlik önlemlerinin uygulamaya konulacağına beraber karar verilmesini dahi içerir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:56). Slovenya Gösteri ve Toplantı

⁵⁸ AİHM, Oya Ataman/Türkiye, 74552/01, 5 Aralık 2006 tarihli kararı.

Kanununda polisin toplantıyı tertip edenlerle ortak çalışması gerektiği şöyle açıklanmaktadır;

Toplantı ya da eylemin niteliği ya da toplantı veya eylemin gerçekleştirildiği koşullar dikkate alındığında (...) polis tarafından bazı tedbirler alınmasının gerekli olması durumunda, polisin organizatör ile mutabakat sağlayarak toplantı ya da eylemde asayişin korunması için destek sağlayacak polis memurlarının gerekli sayısını belirlemesi gerekebilir. Bu durumda, kıdemli polis memuru, eylem lideri ile işbirliği metodu hakkında bir anlaşmaya varmalıdır. Önceki paragrafta belirtilen durumlarda, toplantı ya da eylemin organizatörü, toplantı veya eylem esnasında asayişin korunmasına yönelik tedbirlerin planlanması konusunda polisle işbirliği yapmak zorundadır (Md:30) (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:56).

Yukarıda açıklanan düzenleme polis ve toplantı sahiplerinin işbirliğini zorunlu kılınmaktadır. Oldukça demokratik gözüken uygulamaya ilişkin mevzuatımızda böyle bir imaya bile rastlanmamaktadır. Yürürlükte olan mevzuat düzenleyicilere, toplantının amacına uygun davranmayan kişileri kolluk kuvvetlerine bildirmek zorunluluğu getirmiş, toplantının sona erdirilmesi ve diğer önemli kararların alınmasında irtibatta olması gereken kişiyi hükümet komiserleri olarak işaret etmiştir (TGYKUDY, 10-12). Yeni ve özgürlükçü gözüken tasarlarda dahi polisin düzenleyenlerle birlikte tedbirlerin planlanmasına yönelik bir anlayış gözükmemektedir (EGMTASLAK-1; İBTASLAK-2). Yukarıda belirtilen uygulamanın ülke kanunlarına yerleştirilmesiyle, genel bir yaklaşım olan “Ne olur olmaz” anlayışının bir sonucu olan fazladan personel yazılmasının önüne geçilebileceği gibi olaylar sınıflara ayrılarak standart tedbirler oluşturulabilir. Polis amirlerinin karar vermedeki cesareti artar ve olayların yönetimine toplantı sahipleri de katılarak sorumluluk paylaşılabilir. Herhangi bir olay çıkması durumunda tedbirlere beraber karar verileceği için polisin hesap vermesi kolaylaşır.

Ayrıca planlarda, polis araçlarının güvenli şekilde hangi noktalarda konuşlanacağı, diğer kurumlardan ne şekilde taleplerde bulunulacağı, büyük ölçekte toplantılar için il dışından gelen araç ve otobüslerin kamu düzenini ve genel trafiği bozmayacak şekilde nerelerde park ettirileceği, toplantı alanında yankesicilik, hırsızlık vb. olaylar için uzman ekiplerin görevlendirmelerinin yapılması, toplantı alanının simitçi, dönerci, köfteci gibi seyyar satıcılardan arındırılması -bu satıcılarda bulunan bıçak, şiş gibi aletler göstericilerin eline geçmesi halinde tehlike arzeder- gibi tüm ayrıntıların bulunması gerekir.

Yapılacak tüm işlemleri açıklayan ve görevlendirilecek personellerin görev yerlerini ayrıntılı olarak gösteren en somut belge genelde toplumsal olayın önemi ve büyüklüğüne göre; Vali, İl Emniyet Müdürü veya yardımcıları tarafından imzalanan görev yazısı olmaktadır. Ancak personelin toplantı öncesi bilgilendirilmeleri esastır (TOGPHUEDY, Md:9/2). Bilgilendirme ile personelin ilgisi olaya çekilmekte, gruba ve olayın yerine yabancılığı ortadan kaldırılmaktadır (EGM, 2002:44-45). Bu işlemin video gösterileriyle desteklenmesi durumunda personelin ilgisinin yoğunlaşacağı belirtilmektedir (Turgut, 2010:19). İngiltere’de olay yerinin personele önceden tanıtıldığı belirtilmektedir. Ayrıca karnaval gibi önemli olaylarda, bir sene önceki karnaval görüntüleri gösterilerek dikkat edilmesi gereken hususlar anlatılmaktadır. Her ne kadar 2002 yılında yapılmış olsa da bir araştırmada, toplumsal olaylarda görev yapan ÇK amir ve memurlarının büyük bir kısmının görev öncesi yeteri kadar bilgilendirilmediklerini, gerekli bilgileri halktan, basından ve diğer birimlerdeki personelden aldıkları tespiti yapılmıştır (EGM, 2002:44-45). Toplumsal olayda görevlendirilen personele bilgilendirme faaliyetlerinin tam uygulanmadığını gösteren ifadeler şu şekildedir;

Gidiyoruz ama nereye gidiyoruz bilmiyoruz. Yani yeterli bilgilendirme bize fazla yapılmıyor. (...) Tedirginlikten ziyade yani nereye gittiğimizi bilmiyoruz, yani insanın nereye gittiğini bilmesi kadar güzel bir şey yok, ona göre ihtiyacını yanına alır. (...) Mesela gideceğimiz görevin ne kadar süreceği, kaç kişiyle orda görev alacağımız ve ileriki saatlerde sıkıntı olup olmayacağı, bize bildirilse daha iyi olur, ona göre hazırlıklı çıkarız verimli olur (Polis Memuru, 2012:Kayseri).

Toplumsal olaylar öncesi, polisin alacağı tedbirler görev yazısı halinde tüm kuruma duyurulmaktadır. Olayın önemine göre görevin başlama saati, yarım saatten başlayarak 4 veya 5 saate kadar, hatta belirli noktalarda bir gün öncesine kadar uzayabilmektedir. Bazı toplantılarda toplantı saatinden çok önce katılımlar olabilmektedir. Topluluk gelmeden alınan görevlerin amacı, gösteri ve toplantı alanında patlayıcı maddelerin (TOGPHUEDY, Md:9/4) veya yasak olan maddelerin, yasadışı propaganda araçlarının tespitine yöneliktir. Gösteri alanına girecek olanların aranması için arama noktaları oluşturulmaları (TOGPHUEDY, Md:9/3) ve personelin arama noktalarına -ki bazen toplumda infial yaratan ve diğer şehirlerden belli şehirlere yoğun gelişler yaşanmaktadır. İstanbul, Ankara ve Diyarbakır illeri simgesel olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla kapama noktaları şehrin giriş ve

çıkışlarına⁵⁹ kadar uzanmaktadır– yerleştirilmeleri (TOGPHUEDY, Md:9/6), diğer kurumlardan gelen ambulans, itfaiye, elektrik şirketi araçları ile askeri kuvvetlerin belli noktalarda polisle irtibatlı olacak şekilde konuşlandırılması, saldırıya maruz kalacak hassas yerlerde önceden planlanmış şekilde polisin görev alması olay başlangıcı ve anında yapılacak planlamalar arasındadır.

Olayın sosyal yönü düşünüldüğünde zaman içinde beklenmeyen durumlara karşı polisin esneklik kabiliyetini kazandıracak yetki ve sorumluluğun öncelikle sıralı amirlerden başlayarak tüm rütbedeki polislere verilmesi, eğitilmesi önem kazanmaktadır. Özellikle rütbeli personelin tutum ve davranışları diğer personelin motivasyonu için önemlidir. Olay anında tüm personel kendi bilgi ve tecrübesine göre hareket edeceğinden ve sıcak anlarda emir bekleme durumunun kaybolacağı düşünüldüğünde rütbelilerin önemi ortaya çıkmaktadır. Hatta göstericilerin rütbeli personelin be önemini kavradıkları için rütbelilere yapılan saldırılar şu şekilde değerlendirmektedirler;

Özellikle rütbeli personeli hedef alıyorlar. Rütbeli personele aşırı bir şekilde taşlama yapıyorlar. Rütbeli personel yaralanırsa memurlar otomatik olarak işi duygusala bağlayabiliyorlar. Bunu gruplar çok güzel kullanıyor. Rütbeli personel her zaman için hedeftir. Bizler hedefiz. Mutlak surette büyük olaylarda en az üç dört tane taş yeriz. Şube müdürümüze de olmuştur, bana da olmuştur. Direkt hedef konumundayız, kaldırım taşlarını söküyorlar, kırıyorlar ve atıyorlar, Arnavut kaldırımı taşlarını atıyorlar. Bu sizde yaralanmaya sebebiyet veriyor ve ondan sonra sizin beraber görev yaptığınız personeliniz bunu görüyor, “vay bizim müdürümüz yaralandı vay arkadaşımıza şu oldu”, işi duygusala bağlıyorlar. O nokta tehlikeli (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Bu durum toplumsal olaylarda sorumluluk alması gerekenlerin amirler olması gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle toplumsal olaylara müdahale birimlerinde çalışan amirlerin, sevk ve idare kabiliyeti yüksek olan yöneticilerden seçilmesi gerektiği belirtilmektedir (EGM, 2002:57). Polis memurlarının veya alt düzey

⁵⁹ Toplumsal olayın gerçekleşeceği şehirde şehrin giriş ve çıkış noktalarında arama noktaları oluşturulmaktadır. Toplumsal olay, il valiliğince yasaklanmışsa diğer illere yasaklama kararı bildirilmekte ve toplumsal olayın gerçekleşeceği şehre gidişlerin engellenmesi İB’den gönderilen yazı ile diğer illerden talep edilmektedir. (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2010:303). Ancak bu durumda polis ile göstericiler arasında tartışmalar yaşanmakta, göstericiler seyahat özgürlüğü olduğunu savunarak engellemeleri hukuksuz görmektedirler (Hurriyetegitim.com, 2012). Kanunda yapılacak olan bir düzenleme ile büyük çapta olabilecek, kamu düzeninin bozma ihtimali beliren toplantılar için valiliklere engelleme veya katılanların sayısını belirleme yetkileri verilebilir. Böyle bir yetki GDB taslağında yer almaktadır. Buna göre; suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla ve açık ve yakın bir tehlikenin varlığı halinde, mülki amir ve acele hallerde kolluk birimlerinin, göstericilerin yerleşim birimlerine giriş çıkışlarına mani olabilme yetkilerinin olması düşünülmektedir (GDBTASLAK-1, Md:9/2).

amirlerden, ciddi sorumluluk ve kararlılık gösterilmesi gereken olaylarda tüm sorumluluğu alması beklenmemelidir. Üstelik üst düzey yöneticilerin sorumluluktan kaçır gibi davranması ve personel içerisinde bu davranışın gözlenmesi müdahalenin yetersiz, yanlış ve başarısız olmasına neden olabilmektedir. Memurlar toplumsal olaylarda amirlerin sorumluluk almaktan kaçtığını şöyle açıklanmaktadır;

Müdahale ettiriyorlar, sonra da “Emir vermedim” diyorlar. Sorumluluk almamak için, tutanaklara imzayı bize attırıyorlar. Amirlerimiz “Gereğini yap” gibi yuvarlak emirler vermemelidirler. Kendi amirimiz detaylı emir vermelidir (EGM, 2002:60).

Olayların bitimi ve sonrasında topluluğun herhangi bir olay çıkmadan dağılması polisin başarısı olarak görülmelidir. Çoğu zaman olayların başarılı şekilde sonlandırılmasından bazı grupların rahatsız olduğu görülebilir. Bu nedenle bazı gruplar olayın sonuna doğru veya dağılma esnasında hareketlenerek olay çıkarma yönünde eylemlerde bulunabilmektedirler. Tüm topluluk güvenli şekilde dağılana kadar polisin tedbiri elden bırakmaması gerekir ki, genel itibariyle poliste böyle bir anlayışın mevcut olduğu söylenebilir.

Polisin olay sonrası yaptığı en yaygın işlem yakalama olmaktadır. Yakalama, özgürlüğün geçici olarak kısıtlanması ve bir adli işlem başlangıcı olarak kabul edilmeli ve yasal şartlara dikkat edilmelidir. EGM toplumsal olaylarda yakalama işleminin nasıl yapılacağına dair şekil ve şartlara yönelik düzenlemede bulunarak konunun hassasiyetini açıklamıştır (TOGPHUEDY, Md:11). Bu açıdan yakalama ve gözaltı işlemlerinin yapılması durumunda göstericilerin kimlik tespiti, doktor raporu ve ifadelerin alınması, nerede tutulacağı gibi işlemlerin planlanması ve adli işlemlerin başarısı için delillendirme işlemlerinin olay sonrası iyi yapılması gerekir.

Olaylar sona erdikten sonra genel bir değerlendirmenin yapılması geribildirim için önemlidir. Soğuk duş etkisi olarak adlandırılan bu işlem, gelecek olaylara ışık tutması açısından önemli görülmektedir (EGM, 2002:66). Zaman ve sayı itibariyle tüm personelin bir araya toplanarak değerlendirmenin yapılması her zaman mümkün olmamaktadır. En azından bir rapor halinde değerlendirme yapıp personelin bilgisine sunulabilir. Önemli ve olaylı geçen olayların ardından, hataların ve sorumluların tespiti amacıyla toplantılar yapıldığı, normal seyrinde giden olayların akabinde geribildirim niteliğinde olabilecek toplantılar yapılmadığı söylenebilir. Hâlbuki araştırma komisyonları dahi bu işlemin yeterince yapılmadığı

tespitiyle; toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında herhangi bir olay çıkmasa da, olay çıkmamasının sebeplerinin ve tedbirlerin ne kadar etkili olduğunun araştırılarak geri beslemenin yapılması gerektiğini ifade etmektedir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:242).

Büyük çapta şiddet içeren toplumsal olayların sadece polis birimlerince önlenemeyeceği ve diğer kurumlarla işbirliği yapılması gerektiği kabul edilmelidir (Cinoğlu ve Güneş, 2003:300). Bu nedenle, ilgili kurum ve kuruluşlarca işbirliğine gidilmesi tavsiye edilir (EGM, 2011b:7). Polisin işbirliği yapacağı kurumlar toplumsal olayın yapısına göre değişmektedir. Bu kurumlar arasında, askeri kuvvetler en başta gelmekte ve yönetmelikte işbirliğinin esasları ayrıntılı şekilde düzenlenmiş bulunmaktadır (TGYKUDY, Md. 17, 18, 19, 20, 21). Sağlık müdürlüklerince ambulans, doktor ve hemşire sağlanması, karayolları, DSİ ve elektrik şirketlerince araç gereç ve malzeme sağlanması, adli makamlarca adli işlemlerin yürütülmesine yönelik talimatlar alınması, muhtarlar ile mahalde duyulan bilgilere ulaşılması yönünden işbirliğine gidilmesi gereken başlıca kurumlar arasında sayılabilir (EGM, 2011b:14-16).

Adli kurumlarla işbirliği olmazsa olmazdır. Özellikle polisin zor kullanarak dağıttığı toplumsal olaylarda, TGYK'ya muhalefet ve diğer suçların oluşması söz konusu olduğundan olay sonrası Cumhuriyet Savcılıklarından talimat alınması gerekir. Bu işlem Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK) gereğince yapılan bir işlemdir. Çünkü polisin adli amiri durumundadır (CMUK, Md:164/2). Ancak sadece toplumsal olayları soruşturmaya yönelik atanmış savcıların bulunmadığı görülmektedir. Alanda çalışanlar ise Toplumsal Olaylar Savcısının bulunmasını istemektedirler. Bununla ilgili olarak GŞM'de çalışan bir uygulayıcı sorunu şu şekilde ifade etmektedir;

Günlerce devam eden bu tür toplantı ve gösterilerde günün Nöbetçi Savcısının talimatı alınarak, genelde 2911 sayılı kanuna göre işlemler ihdas edilmektedir. Halbuki, günlerce devam eden bu olayları organize eden ve artık o kişi veya grubun sözlerine göre hareket edilen bu topluluk içinde meydana gelen bir suç, günün Nöbetçi Savcısı'na evveliyatını anlatmak zor olmakta, sadece o tarihle ilgili suç söylenerek, bir asayiş suçunu anlatmaktan öteye gidememektedir. Bunun yerine tek bir savcı ile çalışılıyor olunması durumunda, olayların başlangıcından beri grubu yönlendirilen, organize eden, şiddet uygulayan kişilerin günlük durumları savcıya anlatılacağından, olaylarla ilgili, savcının geniş bilgi edinmesi ve bu şahısların olayların başlangıcından beri yapmış oldukları eylemler, hareket tarzları, slogan ve

açıklamaları gün gün, kare kare çekilmiş görüntü ve fotoğraflarla da desteklenmek suretiyle savcının olayı yorumlamasına katkı sağlayacaktır diye düşünüyorum (Başkomiser, 2012:Kayseri).

Toplumsal olaylarda yerel yönetimlerle işbirliğinin yeterli olmadığı söylenebilir. Mevzuatta yerel yönetimlerle işbirliğinin usul ve esaslarını düzenleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Sadece toplumsal olaylara müdahale planlarının hazırlanmasında, yukarıda belirtilen diğer kuruluşlarla olduğu gibi belediyelerle yapılması gereken işbirliğinin esaslarının planlarda belirtilmesi istenmektedir (TGYKUDY, Md:6/1-ç). Yani her ilin planlarının hazırlanmasında işbirliği esaslarının kendisinin belirlemesi istenmektedir. Hazırlanan planların ne derecede etkili olduğu ise tartışmalıdır. Araştırmacının gözlemleri, planların hazırlandığı; ancak çok etkili olmadığı ve dikkate alınmadığı yönündedir.

Yerel yönetimlere işbirliğinin zayıf olmasının nedeni, TGYK'da toplumsal olaylara müdahalenin sadece güvenlik kuvvetlerinin müdahalesi ile çözülecek olaylar gibi görülmesidir. Çünkü kanunun yürürlüğe girdiği dönemlerde, toplumsal olayların çok ciddi yasal denetimler altında düzenlenmesinin tasarlandığı görülmektedir. Bu nedenle olaylara müdahalede askeri birimlerle işbirliğine ayrıntılı olarak değinilmiş, Belediyelerle işbirliği, usul ve esaslarına değinilmemiştir. Hâlbuki Gezi Parkı Eylemlerinde görüldüğü toplumsal olaylar belediyelerin çalışmalarını etkileyebilmektedir. Olaylarda kamu mallarına zarar verilmesi durumunda en çok zararı belediyeler görmekte, lamba, otobüs durakları, otobüsler gibi belediye araçlarına zararlar verilmektedir. İstanbul'da başlayan Gezi Parkı Eylemleri sonrası Ankara'daki olaylarda, Ankara Büyükşehir Belediyesine ait 30 toplu taşıma ve BELSO aracı, 4 itfaiye, 231 sinyalizasyon-aydınlatma ve trafik sistemi, 117 reklam panosu ve otobüs durakları hasar görmüş ve belediyenin uğradığı zararın 17 milyon liraya ulaştığı belirtilmiştir (Haber7.com, 2013b). Bu nedenle polisin işbirliği yapacağı önemli bir paydaş olarak durmaktadır. Hatta ani gelişen toplumsal olaylarda belediye imkânlarının her an polisin kullanımına hazır halde bulundurulması tavsiye edilmektedir (Baycan vd., 2011:26).

Her bölgenin kendine özgü; kültürel, siyasi, ideolojik, coğrafi, nüfus yapısı, etnik özellikleri ve STK'ların yapıları ve bunlara bağlı olarak toplumsal olay sayılarını, polisin risk analizi çerçevesinde incelemesi gerekir (EGM, 2011b:12-13). Türkiye'nin coğrafi büyüklüğü, kültürel ve siyasi farklılıkları içinde barındırır.

Polisin farklılıkları etüt etmesi başarısındaki önemli etkenlerden biridir. Bu farklılıklar polisin çalışmalarına ister istemez yansır. Örneğin polis, Güneydoğunun bir ilinde meydana gelen bazı olaylara konjonktürden dolayı müdahale etmezken, aynı olayın bir Batı ilinde meydana gelmesi durumunda yine konjonktürden dolayı davranışı farklı olabilmektedir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:218). Dolayısıyla polisin risk analizi çalışmalarını iyi derecede yapması gerekir. Bazı illerin toplumsal olay takvimi çıkarması bu yöntemlerden biridir (14-16 Ocak 2013, GŞM ve ÇKŞM Bölge Toplantısı Notları). İllerde önemli görülen tarihlerde her sene aynı günde eylemler olmaktadır. Ayrıca bir bölgede meydana gelen etnik köken ve terör bağlantılı toplumsal olayların diğer bölgeleri etkilediği görülebilmektedir. Maraş olayları sonrası, 13 İl'de sıkıyönetim ilan edilmesi önemli bir örnektir (Tid.web, 2012). Son dönemde meydana gelen Gezi Parkı Eylemleri yakın ve canlı örnektir.

Polis, bölgesel risk analizleri yapmanın yanında erken uyarı sistemleri geliştirerek, olaylara müdahaleye gerek kalmadan önlemenin yolunu bulmaya çalışmalıdır. Erken uyarıların görülmemesi, buna bağlı olarak gerekli güvenlik tedbirlerinin alınmaması sonucu Maraş olaylarının çıkması engellenememiştir. 1978 Maraş olaylarının analizi üzerine yapılan bir çalışma acı gerçeği göstermektedir. 1978 Türkiye'si ile 2013 Türkiye'sinin aynı olmadığı düşünülse de, çatışma ve yayılma tehlikesini barındıran farklı türlerde ani gelişen olayların -Dört Yol ve İnegöl olayları gibi- meydana geldiği görülmektedir. Maraş olaylarında; siyasi konjonktürün etkisi ve yetkililerin siyasi taraf olması polisin etkisini azaltılmıştır. Mezhepsel ve siyasi çatışma olaylarının ardı ardına gelmesine rağmen, ilgililerce dikkate alınmadığı tespit edilmiştir. Üstelik bazı yetkililerce teşvik edilmesi, bazı grupların taşkınlıklarına engel olunmaması, olayların büyümesi ve önlenmesinde erken uyarıların dikkate alınmaması çıkan olayların nedenleri arasında gösterilmektedir (Tid.web, 2012).

Bu durumda istihbaratın önemi ortaya çıkmaktadır. İstihbaratın doğru tespitlerde bulunması, güvenlik tedbirlerinin derecesini etkilemektedir. İsaletli tedbirlerin alınması oranında polise olan güven artmakta, fazla personel yazılması engellenerek, personelin motivasyonunun bozulması dahi önlenmektedir (Turgut, 2010:19). Toplum gerçekleriyle irtibatlı, hukuki hakları gözardı etmeyen bilgilerle

yoğrulmuş istihbarat, toplumsal olayların yasal olmayan durumlara dönüşmesini önlemede erken uyarı sistemleri işlevi görmektedir. Olayların büyümesinde uluslararası etkinin, bazı iş çevrelerinin, iç ve dış medyanın yoğun desteğinin, terör örgütlerinin ve hatta dış istihbarat servislerinin de etkisinin olduğu düşünülen Gezi olaylarında (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2013) olayların öncesinde istihbaratın yetersiz kaldığı bile söylenebilir. Günümüzde toplumsal olaylara yönelik istihbarat çalışmalarında, olayların küçük çaplı olması halinde sosyal medya önemli bir kaynaktır. Ancak Gezi olaylarında ve Gazi olaylarında olduğu gibi, terör örgütlerinin etkisinin olduğu, şiddet ve saldırı ihtimalinin yükseldiği toplumsal olaylarda, istihbaratın olayların daha büyük olaylara dönüşmesini engellemede önemi artmaktadır. Polisin istihbarı anlamda en önemli faaliyeti, ilgilileri uyarmak ve ilgili kurumları bilgilendirmek olmalıdır. Maraş olaylarında İl Emniyet Müdürü ve İl Jandarma Komutanının Valiyi ikaz etmelerine rağmen Valinin, “Devlet güçlüdür, her olayın üstesinden gelecektir. Önlemler alınmıştır. Vatandaşlar emin olsunlar” (Tid.web, 2012) beyanı karşısında polisinde yapacağı pek bir şey kalmamıştır.

Toplumsal olaylarda öncelikle ÇK personelinin ve gerekli görülürse diğer birim görevlilerinin iller arasında takviye gönderilmesi sık rastlanan bir durumdur. Önemli günlerin kutlanması, toplumda tepki doğuran politikaların protesto edilmesi veya bazen ani gelişen olayların meydana gelmesi takviye kuvvet talebini gerektirir. İller arası takviye kuvvet işlemi geçici bir görevlendirme olup, emniyet ve asayişin gerektirdiği hallerde ilgili Valinin istemi üzerine, Emniyet Genel Müdürünün önerisi ve İçişleri Bakanının onayıyla gerçekleşmektedir (ETK, Md:Ek 16/1; PÇKY, Md:13/a).

Valiliklerce yapılan taleplerde, kuvvet sevkini gerektiren toplumsal olayın mahiyeti, bu olayın bastırılması veya önlenmesi için mahalli kuvvetlerden azami yararlanma imkânının araştırılıp araştırılmadığı, istenilen kuvvetin miktarı ve o ilde kalacağı sürenin açık olarak belirtilmesi gerekir (PÇKY, Md:13/b). Böylece “olay yerine gönderilen ÇK birimi Bakanlık emrinde belirtilen süre ile bağlantılı olarak o ilin Valisinin emrine girer” (PÇKY, Md:15/a). Ancak takviye olarak gönderilen takviye kuvvetin “sevkini gerektiren olaya ilişkin hizmetlerde görevlendirilmesi” zorunluluktur (PÇKY, Md:13/b). Takviye kuvvetin olayın mahiyetine ve gideceği bölgenin iklim şartlarına göre, silah, mühimmat, giyecek, teçhizat, araç ve gereç

ihtiyaçlarının kuruluşunda bulunduğu İl Emniyet M¼d¼rl¼klerinde karşılanması gerekir (PKY, Md:14/b). ¼nk¼ her ilin kendi ¼zel şartları bulunmaktadır. ¼rneėin Hakk¼ri iline g¼nderilen takviye kuvvetin karşılaşacağı olayın niteliği ve iklim şartları ile Ankara iline giden takviye kuvvetin karşılaşacağı olayın niteliği ve iklim şartlarının bir olması beklenmemelidir.

Takviye kuvvetin yeni bir İl'e gelmesinden sonra takviye olarak gelinen Emniyet M¼d¼rl¼ė¼ kuvveti organize etmek, teçhizatlarıyla g¼reve hazırlamak, ¼nemli noktalara yerleştirmek ve tanıtmak ve kendi kuvvetleriyle eřė¼d¼m¼ sağlamak durumundadır. (PKY, Md:15/b). İller arası takviye kuvvet planlaması GDB eřė¼d¼m¼nde yapılır. Başkanlık b¼nyesinde kurulu bulunan Takviye Kuvvet İşlemleri B¼ro Amirliği tarafından; takviye kuvvetlerin planlanması, iller arası eřė¼d¼m¼n sağlanması, istatistik¼ bilgilerin tutulması, analiz edilmesi vb. işlemler yapılmaktadır (GDBKY, Md:44).

Takviye kuvvet g¼nderilmesi son yıllarda oldukça sık kullanılan bir y¼ntemdir. 2009 yılında 78, 2010 yılında 77, 2011 yılında ise 81 il kuvvetlerini takviye kuvvet olarak diğer illerle g¼ndermiřtir (GDB M¼lakat Verileri, 2012). İllerin takviye kuvvet taleplerinin planlaması, deyim yerindeyse bir ordunun, t¼m teçhizatlarıyla beraber başka hedefe nakledilmesine benzemektedir. 2009 yılında 24.745, 2010 yılında 20.650, 2011 yılında 41.492 personel takviye kuvvet olarak g¼revlendirilmiřtir. 2012 yılı içerisinde; 156 toplumsal olay için 78 ilden 56 ile toplam 26.729 K personeli takviye olarak g¼revlendirilmiřtir (EGM, 2013c:30).

Takviye kuvvet denilince sadece personel takviyesi anlaşılmamalıdır. K birimlerinin kendi ¼zel araç ve teçhizatları da planlanmaktadır. 2009 yılında 24 ilden 96, 2010 yılında 26 ilden 109, 2011 yılında 195 TOMA ve Su Panzeri takviye olarak g¼nderilmiřtir (GDB M¼lakat Verileri, 2012). 2012 yılında ise; 216 adet TOMA, 5 adet Akrep aracı, 110 adet Shortland aracı, 35 adet zırhlı otob¼s ve 1 adet su panzeri takviye araç olarak g¼nderilmiřtir (EGM, 2013c:30). Takviye kuvvet taleplerinin ve g¼revlendirilen personel sayısının 2012 yılında diğer yıllara g¼re azalma g¼stermesi dikkat çekicidir. Yeni bir strateji ve standart geliştirilerek gereksiz olabilecek taleplerin azaltılması gerekir. 2011 yılında 41.492 personelin g¼revlendirilmiř olması gereksiz takviye taleplerinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Yukarıdaki veriler dikkate alındığında binlerce insanın, araç ve gerecin taşınmasındaki maliyetin fazla olabileceği tahmin edilebilir. 2012 yılında 1 Mayıs ve Nevruz gibi olaylar için gönderilen takviye ÇK'nın maliyeti 5 milyon dolardır (Sabah.com, 2012e). Takviye kuvvet gönderme işlemi hem personelin hem de havayoluyla taşınmasında sakınca olan araç-gereçlerin gönderilmesiyle de sorunlu bir işlemdir.⁶⁰ Ayrıca takviye giden personelin gittiği ile yabancı olması bile olaylardaki müdahalesini etkileyebilmektedir. Takviye kuvvetin terör bölgelerinin yoğun olduğu illere gitmesi halinde saldırıya uğrama ihtimali büyükmektedir. Bunun son örneği Bingöl ilinde yaşanmıştır. Bingöl'ün Karlıova ilçesinde görülen KCK davasına takviye olarak giden ÇK otobüsünün dönüş yolunda mayınlı saldırıya uğraması sonucu 8 ÇK polisi şehit olmuştur (Turiyegazetesi.com, 2012). Bu olaydan sonra terör eylemleri açısından kritik konumda bulunan Doğu-Güneydoğu'daki ÇKŞM'lere, kaportası ve camları kurşungeçirmez özellik taşıyan ve olası bombalı eylemlerde can kayıplarını önlemede etkin olması amaçlanan 83 adet zırhlı otobüs alındığı bilgisi basına yansımıştır (Polisolvak.com, 2012).

Takviye kuvvet talebelerinin çoğu zaman yanlış yargılara ve illerin kendini sağlama alma düşüncesine dayandığı ve bunun talepleri arttırdığı düşünülmektedir. Ayrıca personelinin sık sık takviye gönderen birim amirleri de, takviye kuvvet işlemlerinin kendileri için iş yükünü arttırdığını ifade edilmektedir. Buna yönelik düşünceler şu şekilde ifade edilmektedir;

Biz bu talep edilen olaylar ve talep edilen sayılarla yüz de yüz isabetli olduğu kanaatinde değiliz. Biz bunları İllerimizle de paylaşıyoruz. Biraz sağlamcılık yapılıyor. Belki kendi açılarından haklı yönleri de vardır mutlaka. Çünkü toplumsal olaylar gerçekten gerilimi ve sonuçları etkileri çok büyük oluyor. Biliyorsunuz birkaç ilimizde, birkaç yumurtadan, birkaç yumuktan dolayı çok ciddi sorunlar yaşandı. Sıradan bir asayiş olayında bir adliye önünde kavga oluyor iki, üç kişi ölüyor o kadar büyük etkisi olmuyor. Yani Tsunami etkisi oldu. (...) Doğru veya yanlış böyle bir gerçek var. O yüzden İllerimizde yani ne olur ne olmaz mantığıyla 50 lazımsa 75 alalım birazcık ta garanti payımız olsun. Şekliyle böyle bir refleks geliştirerek zaman zaman ihtiyacın üzerinde talep edildiği oluyor (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Seçim döneminde yetmiş ile takviye olarak gittik ve bizim iş yükümüzü oldukça artırdı. Buradan takviye kuvvet gönderdiğim zaman o personelin iş yükü de diğer personele biniyor. Amir memur fark etmiyor. Çok ciddi sıkıntı çektiğimiz seçim döneminde. (...) Yani özellikle çok yoğun takviye görevine gittiğiniz zaman, geride kalan personel sıkıntı çekiyor (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

⁶⁰ EGM, B.05.1.EGM.0.12.08.03/2512-2637 sayı ve 28.04.2008 tarihli Takviye ÇK Talepleri konulu genelge.

EGM bir genelge yayınlayarak, ilin tüm imkânlarından ziyade, toplumsal olay meydana gelmesi muhtemel günler göz önünde bulundurularak, ÇK personelinin en az % 25'inin toplumsal olay potansiyeli yüksek olan illere takviye kuvvet olarak görevlendirilebilecek şekilde hazır bulundurulmasını istemiştir. Ayrıca illerin talebini gerektirecek durumlara ilişkin; sağlıklı istihbari bilgiler toplanarak gerektiğinden fazla kuvvet talebinde bulunulmamasını, yerel imkânlardan en üst sevide faydalanılmasını, takviye kuvvet için talep edilen süreye dikkat edilmesine yönelik ikazlarda bulunarak; yol güvenliği, kumanya ve personel sevki ve idaresi, kullanılacak araçlar ve araçların akaryakıt ihtiyaçları konularında takviye kuvvet işlemlerine düzen getirmek istemiştir.⁶¹

EGM, gereksiz takviye kuvvet taleplerini azaltmak için 2010 yılında “Toplu Kuvvet” uygulamasına geçmiştir. Uygulamayla; illerin toplumsal olaylarda yeteri kadar personel ile görev yapmalarının sağlanması, talep edilen takviye kuvvet ihtiyaçlarının asgari seviyeye çekilmesi, personel, araç-gereç, yakıt israfının engellenmesi, illerin diğer illere takviye personel göndermesi sonucunda kendi ilinde meydana gelebilecek olaylarda doğabilecek güvenlik zafiyetinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Uygulamayla yeni bir birim kurulmamakta, mevcut durum sistemli hale getirilerek, toplumsal olaylara müdahale edebilecek yeterli eğitim ve teçhizata sahip takviye kuvvet oluşturulması hedeflenmekte ve mevzuata aykırı bir durumun söz konusu olmadığı düşünülerek hayata geçirilen uygulama ile bu kuvvetin illerdeki ÇK personel sayısının %50'sini geçmeyecek şekilde ve daha çok resmi birimlerde çalışan personelden tercih edilmesine önem verilmesi düşünülmektedir.⁶² Toplu kuvvetler, basında “Yedek ÇK” olarak adlandırılmaktadır (Sabah.com, 2012e; Poliss.web, 2012b). Uygulamayla 81 İl’de toplam 8.379 personelin toplu kuvvette görev alması sağlanmıştır (EGM, 2013c:29).

Uygulamaya yönelik; “İllerimizde henüz yeteri kadar gerçekleştirme sağlanamadı” ve “Fiiliyatta çoğunluk itibarıyla bu toplu kuvvet uygulaması gerçekleştirilemedi” (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara) şeklinde eleştiriler getirilerek toplu kuvvete yaşanan disiplin sıkıntıları şöyle ifade edilmektedir;

⁶¹ EGM, B.05.1.EGM.0.12.08.03/2512–2637 sayı ve 28.04.2008 tarihli Takviye ÇK Talepleri konulu genelge.

⁶² EGM, B.05.1.EGM.0.12.08.03 sayı ve 19.02.2010 tarihli Toplu Kuvvet Oluşturulması konulu genelge.

Kadroda ki görev yapan personelden hiçbir farkı yok. Ancak ÇK'nın kendi bünyesinde ki oluşturduğu disiplin ve hareket tarzı onlara yansımadağı için onların işte bir anda toplanıp hadi ÇK oldunuz hadi bakalım şurada şu görev var, şu görevi yapacağız deyip ellerine kaskı verdiğimizde yapacakları, nerede dinlenebilirim, nerde durabilirim. Ancak ÇK'ye yeni gelmiş bir personel öyle değil. Emri verdiğinizde gerektiğinde bir saat yarım saat ciddiyetini hiç bozmadan genç personel bekleme noktasında durabiliyor ancak; aynı durum bu arkadaşlar için söz konusu değil, anında laçkalaşılıyor dağılıyor bir arada da tutmak mümkün olmuyor dolayısıyla (3. Sınıf Müdür, 2012:Kayseri).

Bu durum illerin uygulamayı yeterince önemsemediğı şeklinde de yorumlanabilir. Ancak toplu kuvvet uygulaması illerde ÇK'nın bir nevi sayısını artırmış olacağı belirtilerek olumlu karşılanırken şu ifadeler kullanılmaktadır;

Toplu kuvvetler eğer önceden ÇK ile çalışmışsa (...) büyük faydasını görüyoruz. Ama onun dışında ki şubelerden olmamalı bana göre. (...) Ben Doğu Güneydoğu için çok faydalı olduğunu düşünüyorum (4. Sınıf Müdür-4, 2012:Ankara).

Ayrıca böyle bir yapılanmanın temel amacı takviye kuvvet taleplerini azaltması iken illerin uygulamaya karşı isteksiz oldukları bu nedenle projeden istenilen tam verimin alınamadığı şu şekilde açıklanmaktadır;

Azaltmadı. Aynen devam ediyor. Çünkü çok rantabl kullanılmıyor. İnsanlar onları kullanmak yerine dışarıdan insan isteyip fiilen o işi yapan insanların gelip o görevi yapmasını daha kolay buluyor. Çünkü iller biraz isteksiz duruyorlar. Yani aktif hale getirmediiler bu projeyi. Şimdi sebepleri de var belki. Adam başka bir yerde çalışıyor. Birim amiri elindeki elemanı o gün çalıştırıp veya sokağa çıkarıp kendi iş gücünü engellemek için çok sıcak bakmıyorlar veya personel isteksiz oluyor bu konuda (Emniyet Amiri-3, 2012:Ankara).

EGM'nin takviye kuvvet uygulamalarını azaltmaya yönelik arayışlarının sadece toplu kuvvet uygulaması olmadığı, özellikle Doğu ve Güneydoğu'da meydana gelen Nevruz kutlamaları ve PKK terör örgütünün yönlendirmesiyle meydana gelen tüm toplumsal olaylarda,⁶³ güvenlik önlemlerinin artırılması amacıyla (EGM, 2013c:29), basında "Bölge Çevik Kuvvet Üsleri" olarak bilinen

⁶³ Ağrı, Batman, Bingöl, Hakkari, Mardin, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Siirt, Şanlıurfa, Tunceli, Van, Şırnak ve Muş illerinde 2010 yılı itibarıyla 3281 toplumsal olay meydana gelmiştir. Bunların, 2462 adedi basın açıklaması, 289 adedi TGYK kapsamında yapılan toplantı ve 530 adedi ise diğer etkinliklerden oluşmaktadır. Olayların 252'si kanuna aykırı olarak meydana gelirken, 254 adedi olaylı eylem olarak kayıtlara geçmiştir. Olaylara 1.604.851 kişi katılmıştır. 925 gözaltı yapılmış, 67 sivil ve 182 güvenlik görevlisi yaralanmıştır. 2011 yılı itibarıyla ise, 3923 toplumsal olay meydana gelmiştir. Bunların 2773 adedi basın açıklaması, 465 adedi TGYK kapsamında yapılan toplantı ve 685 adedi ise diğer etkinliklerden oluşmaktadır. Olayların 454 kanuna aykırı olarak meydana gelirken, 454 adedi ise olaylı geçmiştir. Olaylara 2.131.793 kişi katılmıştır. 1718 gözaltı yapılmış, 74 sivil ve 355 güvenlik görevlisi yaralanmıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012).

uygulamaya geçilmiştir. Böylece ani gelişen provakatif olaylara, üslerden hızla kuvvet kaydırılarak olaylara kısa sürede müdahale edilmesi, batı illerinden doğu illerine takviye kuvvet kaydırılmasının ekonomik maliyetini düşürülmesi hedeflenmektedir (Takvim.com, 2012). Uygulama yeni birim kurmaktan çok üs olarak belirlenen illerin mevcut ÇK sayısının takviye edilmesi ve teçhizat yönünden güçlendirilmesine dayanmaktadır. Bunun için üs olarak belirlenen illerin mevcut ÇK personel sayısına ek olarak 2011 yılında Adana ilinde (250), Diyarbakır ilinde (250), Erzurum ilinde (200) ve Van ilinde (200) olmak üzere toplam 900 personelin bu illere tayin edilmesi amaçlanmıştır. Böylece tayin edilen personelle birlikte ÇK personelinin, Adana ve Diyarbakır illerinde (800)'er, Erzurum ilinde (400), Van ilinde ise (600) olması planlanmaktadır.⁶⁴ Oldukça yenilikçi görülen uygulamanın bakanlık onayıyla oluşturulduğu, ancak hukuki mevzuatta yerinin olmasının önemli olduğunu belirtmek gerekir. İllerin buradaki personelin fazla olmasından dolayı, müdahale edeceği beklenmelidir. Bu görüşe destek veren ifadeler şu şekildedir;

İl emniyet müdürü direk kendisi olurla bu personeli başka bir birimde çalıştırıyor. "Benim bir sürü personele ihtiyacım var, sekiz yüz tane adam burada fazla, altı yüz yeter" diyor. 200'ü başka birimlerde çalıştırılıyor. Bölge müdürlükleri kurulursa yasal altyapısının olması lazım (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Bu durum GDB tarafından belirlenen politikaların illerde tam olarak uygulanmadığını göstermektedir. EGM'nin uygulaması, bölgesel stratejilerin geliştirilebileceğini göstermesi açısından yerinde bir uygulama olarak görülmektedir. Özellikle Güneydoğu bölgesinde meydana gelen toplumsal olayların terör örgütüne destek vermenin bir göstergesi haline geldiği görüldüğünden, bu bölgeye özel bir politika uygulaması yerindedir. Yıldan yıla artan olayların yasal sınırlar içerisinde kalmasını sağlamak önemli bir güvenlik sorunudur. Bu açıdan polisin imkânlarını iyi değerlendirmesi olumlu bir gelişmedir.

⁶⁴ EGM, B.05.1.EGM.0.12.2330 sayı ve 18.04.2011 tarihli Takviye ÇK konulu genelge.

3.3. POLİSİN TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALE ARAÇLARI, EĞİTİMLERİ VE POLİTİKALARI

3.3.1. Polisin Toplumsal Olaylara Müdahalesi ve Etkileri

Her toplumsal olayın kendine özgü özellikleri vardır. Bu durum polisin göstericilere yaklaşım tarzının tek ve standart kalıba sığdırılamayacağını gösterir. Göstericilerin amaçları, sosyo-ekonomik durumları, toplumsal olayın akışı polisin müdahalesini belirlemede rol oynar (Kavgacı, 1997:98). Bu açıdan kolluk görevlilerinin toplumsal olayları angarya bir görev (Sürmeli, 2002:11) veya hırsızlık, yağma, cinayet gibi polisiye vakalar olarak değil, sosyal olay olarak görerek gereksiz müdahale etmemeleri, bir tedbir havasında kalabalıkları kontrol altına alarak alandan uzaklaştırmaları gerekmektedir (Kocaoğlu, 2009:10-11). Çünkü topluluğun kendi içerisindeki birbirine olan sıkı bağılıkları nedeniyle, polis tarafından kendilerine yapılan herhangi yanlış bir müdahaleyi kendilerine yönelik bir saldırı olarak kabul edebilmektedirler. Dağıtılması halinde bile, böyle bir işlem sivrisinek sürüsünün elle uzaklaştırması gibi olmakta, topluluğu kuvvetlendirmeye yaramakta ve dağılmış olanlarda dâhil güçlü bir şekilde tekrar bir araya gelmesine neden olabilmektedir (Canetti, 1992:23). Bu açıdan polisin karşısındaki topluluğu iyi tahlil etmesi gerekir. Bunun için bilimsel araştırmalarla desteklenmiş politikalara ihtiyaç vardır.

Polisin topluluğa müdahalesinin şekli, olayın seyrini büyük ölçüde etkilemektedir. Genelde polisin devlet tarafını temsil ettiği, topluluğunda devletten talep eden rolünde bulunduğu kabul edilir. Her halükarda sanki iki düşmanın karşı karşıya gelmesi gibi bir durumda oluşmaması gerekir. Özellikle topluluğun sayısının fazla olması, tepki gösterilen olayın önemi, göstericilerin tüm benlikleriyle savunduğu fikir ve topluluğa kesin bir inançla bağlı olması (Hoffer, 1980) topluluğun kontrolünü güçleştirmektedir. Çatışmaların çıktığı toplumsal olaylarda polisin yanlış müdahalesinin etkisi büyük olmaktadır. Yanlış müdahaleyi bir hastaya yapılan yanlış ameliyat gibi görmek gerekir. Birisi hastanın ölmesine, diğeri toplumsal olayın gereksizce büyümesine masum gözükmesine, taraftarlarının ve destekçilerinin artmasına (Göksu vd., 2003:53) ve arzu edilmeyen olayların çıkmasına neden olabilmektedir. Polisin elindeki tüm araçlarla birlikte yaptığı doğru ve yanlış müdahalesinin muhtemel sonuçlarını iyi kestirmesi gerekir.

Toplumsal olaylarda, topluluğa ilk ve son müdahale polisten geldiğinden, polis ile topluluğun karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdır. Ancak toplumsal olayları sadece polisin çözebileceği olaylar olarak görmemek gerekir. Nitekim Cerrah (1997b:361-362), ABD ve İngiltere gibi ülkelerde meydana gelen ve bizdeki toplumsal olaylardan daha büyük olaylar sonrası hazırlanan raporlarda; polisin olayların oluşumu ve gerçekleşmesindeki rolünün çok az olduğundan bahisle, toplumsal olayların ana kaynağının polis teşkilatları olmadığı gibi çözümünün de polis uygulamalarında yatmadığını belirterek, çözümlerinde polis eğitimi ve teçhizatlandırılması gibi düzenlemelerle sağlanamayacağına işaret etmiştir.

İnsanlar; ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alandaki işleyişte meydana gelen dönüşümler sonucu, kendilerini rahat ve güvende hissetmeme durumu ortaya çıkar. Bu düşünceler toplumun belli bir kesiminde rahatsızlıklar doğurur. Rahatsızlık koşullarının mevcut yapı içinde çözülemeyecek hale gelmesi ve tolere edilebilecek boyutu aşması, protesto hareketlerinin oluşmasına ortam hazırlar. Böylece insanların belirli bir amaç, fikir ve yöntemle harekete geçtiği protesto hareketleri meydana gelir (Şentürk, 2006:31-32). Toplumsal olaylarda, bir sosyal olayın son aşamasını oluşturmakta, olayların asıl kaynağı aylar, yıllar ve hatta binlerce yıllara dayanmaktadır. Polisle karşılaşıldığında polisiye olay haline gelen noktada polisten beklenen, olayı çözümlmeye çalışmaktan ziyade dünyada her polis teşkilatında olduğu gibi durumu idare ederek en az zararla geçiştirmek olmalıdır (Cerrah, 1997b:363-364). Örneğin, 2010 Temmuzunda Bursa İnegöl’de meydana gelen toplumsal olaylarla ilgili olarak hazırlanan araştırma raporunda; İnegöl ilçesine yıllar öncesinden göç ile farklı bölgelerden insanların yerleştiği, olay öncesi herhangi olumsuz bir olay meydana gelmese de ilçede gruplaşmaların varlığı tespit edilmiştir. İlçede şehitlerin olması, ekonomik çıkar gruplarının olması ve siyasi ayrışmaların yaşanmasının verdiği sıkıntılarla yaşam sürerken, dışarıdan göç eden vatandaşa ait toplu taşıma aracına fazla yolcu alınması nedeni ile İnegöl’ün yerlisi olan vatandaşlar arasındaki çıkan kavga tüm ilçeye yayılmış ve ülke gündemini sarsmıştır (Baycan vd., 2011:11-14). Bu olayların başlangıcının polis faaliyetlerinin sonucu olmadığı açık olduğundan, Cerrah’ın yukarıdaki önerisi polis teşkilatı tarafından dikkate alınmalıdır. Polisin bu olayları yeterince okuyamadığı ve önlemede başarılı olamadığı raporlara geçmiştir (Baycan vd., 2011).

Olayları çözmeye polisin köklü bir çözüm bulmasının, kurumsal amaçları, yetki ve sorumlulukları dikkate alındığında imkânsız olduğu söylenebilir. Yaşanan olayların temelinde birçok sosyal olayın olduğu unutulmamalıdır. Toplumsal olaylarda polisin başarısı topluluğa doğru müdahaleyi yapabilmesi, olayların büyümesine neden olmamasıdır. Polisin topluluğa doğru müdahalesi topluluğa olumlu olarak yansıtacağı gibi polisi de birçok eleştiri ve yükten kurtaracaktır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür;

1. Polis, topluluk ve kamuoyu tarafından taraf olarak görülemeyeceğinden topluluğa verdiği mesajların güvenilirliği artar ve kamuoyundaki imajı olumlu derecede yükselir. Özgürlükleri kısıtlamaya çalışan bir kurum olarak değil, demokrasiden yana olan bir kurum imajına sahip olur,
2. Topluluk ve polis arasındaki iletişim artar ve müzakere kanalları açık olur,
3. Topluluk içerisinde olayların çıkmasını bekleyen provokatörler etkisiz hale gelir. Böylece polis provokatörlerle uğraşmak zorunda kalmaz,
4. Topluluk, amacını herhangi bir sorun yaşamadan gerçekleştirebilir.

Toplumsal olaylarda polisten beklenen, hukuki sınırları kanunla çizilmiş dengeli bir müdahaleyi yapabilmesidir. Dengeli müdahaleden kasıt, müdahale sonucu toplumsal olayın amacının hedef değiştirmemesi, topluluğun yasal amacını gerçekleştirebilmesine engel teşkil edecek bir müdahalede bulunulmaması ve polisin güç kullanmasına gerek kalmamasıdır. Polisin yanlış bir davranışı ile topluluğun tepkisi sertleşmekte ve öne alınamaz hale gelebilmektedir. Örneğin ABD’de 1954 yılında meydana gelen zenci Watts ayaklanmasında, polisin kalabalık içerisinde zenci bir kadını tutuklamaya çalışması ve kadının yardım istemesiyle başlayan olaylarda, 34 kişi hayatını kaybetmiş ve Amerika’nın en kanlı olayı yaşanmıştır (Cinoğlu ve Güneş, 2003:308-309). Bu örnekte görüldüğü gibi polis yaptığı yanlış veya sert müdahalelerle, olaylarının başlangıcına veya olayların şiddetinin artmasına veya katılımın artmasına neden olabilmektedir. Örneğin Gezi olaylarında polisin sert müdahalesi, toplumda eylemlerin meşruiyet zemininin güçlenmesine ve tepkinin artmasına neden olduğu belirtilerek, gösterilerin kitleselleşmesine polise karşı da tepkinin gelişmesine sebebiyet verdiği tespitleri yapılmaktadır (Ete ve Çoşkun, 2013:102). Konda’nın yapmış olduğu araştırmada, olaylara katılanların % 49,1’i, polis şiddetini gördükten sonra eylemlere katıldığını ifade etmiştir (Konda.com,

2013). Provakatif etkenlerin hâkim olduğu toplumsal olaylarda, provokatörlerin en çok arzuladıkları husus kolluk kuvvetlerinin tahrike kapılarak hata yapmaları olduğu düşünüldüğünde, kitle psikolojisini göz önünde bulundurarak, muhtemel tahriklere kapılmama konusunda görevli personelin uyarılması bu hataları önleyebilecektir (TOGPHUEDY, Md:10/3).

Polisin hareket tarzı, taraf olmadığını ve tavırlarında kamu yararını gözettiğini açıkça ifade eder nitelikte olmalıdır (Özcanlı, 2008:115). Toplu hareket edilmesi ve ferdi davranışlardan kaçınılması (TOGPHUEDY, Md:10/13), topluluğu provoke ettiği tespit edilen kişilere yönelik işlemler için uygun zaman ve ortamın beklenmesi (EGM, 2011b:27) doğru ve yerinde müdahale yöntemleridir. Başarılması zor gözükken bu anlayışın toplumsal olaylarda görev alan polisin uygulamalarına yansıtılması ve özellikle güç kullanma aşamalarında soğukkanlı ve ölçülü olmaları gerektiği benimsenmelidir (Yılmaz, 2007:41). Örneğin 2008’de Van’da meydana gelen olaylarda; görevli polis memurlarının çok gergin oldukları ve olayları, “bir ara Van elden gidiyor şeklinde düşündük” diyebilecek kadar ileri giderek serinkanlılık içinde değerlendiremedikleri tespitlerinde bulunmuştur (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:153-154).

Özellikle terör örgütü bağlantılı olan gösterilerde, polisin kitlesel kışkırtmalara karşı kanunlar çerçevesinde yaptığı müdahaleler ve önlemler, örgütlerce “halka yönelik düşmanca tutum”, “demokratik eylemlerde bulunan kitlelere saldırma” şeklinde propaganda malzemesi olarak kullanılabilir. İlerleme Raporunda bu durum; “Kürt meselesiyle ilgili olarak ülkenin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yapılan bazı gösteriler şiddetle gölgelenmiştir” (Avrupa Komisyonu, 2010:21) ifadeleriyle yer bulmuş, AB’nin dahi bu söylemlerden etkilendiği görülmüştür. Asılsız ve çarpıtılmış bilgilerin bu şekilde tekrarı ile kamuoyunda önce şüphe uyandırılmakta, ardından kimi çevrelerde bir gerçekmiş gibi algılanmaya başlamaktadır (Eker, 2012). Ayrıca müdahale esnasında tutuklanma, yaralanma ve hatta ölümle sonuçlanan durumlar ortaya çıkmakta, bu durumda eylemciler sorumluların istifa etmesini ve tutukluların serbest bırakılmasını talep etmektedirler. Bu yöndeki talepler genellikle reddedildiğinden, eylemcilerin bu konudaki talepleri sloganlaşmakta, ikincil bir hedef birinci hedefe dönüşerek, bir sonraki eylemlerin amacını belirlemeye başlayabilmektedir (Ete ve Çoşkun,

2013:78). Bu açıdan yanlış müdahalenin topluluğa olumsuz etkilerini şöyle sıralamak mümkündür;

1. Yanlış müdahale sonucu; topluluk orada bulunma amacını unutarak tepkisini polise yöneltmekte, polis ve topluluk arasındaki fiziki çatışma ihtimali artmaktadır,
2. Polis topluluk nezdinde tarafsızlığını kaybetmektedir. Aradaki iletişim tamamen kopmaktadır,
3. Topluluk, polisten başka kişi ve kurumlara karşı şiddet hareketlerine yönlenebilmektedir. Poliste buna karşılık güç kullanma seçeneklerini üst seviyelere çıkarabilmektedir,
4. Topluluğun yasal yöneticileri topluluk üzerindeki etkisini kaybetmekte ve toplulukta disiplin kaybolmaktadır. Provokatörler ön plana çıkarak, topluluğu kolayca yönlendirmeyi başarabilmektedirler.

Polisin toplumsal olaylarda müdahalesinde kullandığı zor kullanma oranı, yasa koyucu tarafından uygulayıcı polise bırakılmıştır. Bu noktada gücün meşru kullanımı için polis yasal yetkisini kullanırken, etik değerlere göre hareket etmelidir. Etik değerler, bireyin dolayısıyla polisin, kendi iç dünyasında doğruları ve yanlışları tayin etmede pusula işlevi görmektedir (Bal ve Beren, 2003:14-16). Nitekim güç kullanmada polisin hareket tarzı Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği'ne madde olarak eklenmiştir. Yönetmeliğin ilgili maddesine göre; “Polis, kesinlikle zorunlu olan durumlarda ve sadece meşru bir amacı elde etmek için gerekli olan kadar kuvvet kullanabilir” (2001, Md:37).

Polis, toplumsal olaylara müdahalede, yasadışılığın olduğu durumlarda engelleyici olması ve müdahalede bulunması nedeniyle statükocu rolüne bürünebilmektedir (Bal ve Beren, 2003:59). Polisin statükoyu temsil etmesi bir gün toplanma hakkını kendisinin de kullanmayacağı anlamına gelmemektedir. İstanbul'da, 12 Aralık 2000 tarihinde iki ÇK polisinin şehit edilmesi sonrası bizzat ÇK polisi tarafından, İstanbul, İzmir, Adana, Gaziantep, Bursa, Antalya ve İçel'de protesto gösterileri düzenlenmiştir. Protestolarda hükümete ve polis müdürlerine yönelik sloganlar atılmıştır. Yargıtay, gösterilere katılan polisler hakkında verilen mahkûmiyet kararlarını “polislerin demokratik tepkilerini gösterdikleri” gerekçesiyle

bozmuştur. İstanbul’da ÇK’nın yapmış olduğu yürüyüşle ilgili olarak, “Yasadışı gösterilere polis müdahale ediyor, ya Polis yürüyüş yaparsa kim müdahale edecek?” sorusu kamuoyunu ve basını meşgul etmiştir. Bununla beraber silahlı bir kolluk gücü olan polislerinde örgütlenme gibi bir takım demokratik haklarının olabileceği tartışılmış, TGYK’ya göre yapılan protesto yürüyüşünün hukuki boyutu inceleme konusu olmuştur (Arıcan, 2009). Bu açıdan polisin toplumsal olaylarda kullanacağı müdahalede etik ilkeleri göz ardı etmemesi gerekir. Etik ilke ve değerlerin polis tarafından içselleştirilmesi, polisin olaylara müdahalede hukuki sınırların yanında vicdani sınırlarıyla hareket etmesini sağlayacaktır. Böylece müdahalede insanı esas alan uygulamalar sergilenecek, aşırı güç kullanımının önüne geçilebilecektir.

3.3.2. Polisin Toplumsal Olaylara Müdahalede Kullandığı Araçlar

Toplantı, gösteri ve yürüyüşlerin demokratik bir toplumdaki önemi ve gerekliliği tartışılmaz olsa da her hakkın kullanımında aşırılıklar olabileceği baştan kabul edilmektedir. Bu anlarda polisin toplumsal olaylarda zor kullanma araçları -ki Batı ülkelerinde öldürücü olmayan -*non-lethal*- Kalabalık Kontrol Araçları -*Crowd Control Weapons*- olarak bilinmektedir (İnfo.publicintelligence.net, 2012)- devreye sokması kaçınılmaz olmaktadır. Türkiye’de polisin toplumsal olaylarda zor kullanma yetkisinin sınırı ve polisin sahip olduğu araç-gereçler ve taktikleri basında önemli bir tartışma konusu olarak yer almaktadır.⁶⁵

Demokratik bir ülkede polisin aşırı şiddet araçlarıyla donatılması istenilen bir durum olmamakla beraber, yetersiz bir güce sahip olan polisin, o ülkedeki demokratik hakların korunmasında yetersiz kalabileceği, her iki durumda temel hak ve özgürlükler tehlike altına gireceği kabul edilmektedir (Kavgacı, 1997:18-19). Bu açıdan devletlerin bir dizi yanıt yolu geliştirerek, kolluk kuvvetlerine farklı kuvvet kullanma yolları sağlamak amacıyla çeşitli türde silahlar ve cephanelerle polisin donatılması gerektiği vurgulanmaktadır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:52).

⁶⁵ Örneğin toplumsal olaylarda kullanılmak üzere, “Silent Guardian Protection” adlı elektromanyetik şok dalgası yayan bir cihaz alınacağı iddiası gündeme gelmiştir. Basında; “Biber Gazı, Cop, Tazyikli Su Tarih Oluyor” (İnternethaber.com, 2012), “Polis Artık Şoklayacak” (Gazeteport.com, 2012) şeklindeki başlıklarla haberleştirilen konu hakkında, toplumda meydana getireceği tepki düşünülerek EGM’ce basına açıklama yapılmıştır. Açıklamada, çıkan haberlerin gerçeği yansıtmadığı, bahse konu cihazın EGM personeline tanıtımı yapıldığı ve herhangi bir satın alma işleminin ise gerçekleştirilmediği belirtilmiştir (egm.gov.tr, 2012b).

Toplumsal olaylarda polisin kullandığı güç kullanma araçları etkililik açısından çeşitlilik göstermektedir. Zor kullanma araçları, düşük yoğunluklu güçten ölümcül etki yaratacak güç uygulamasına kadar geniş bir yelpazeyi içermektedir (Yılmaz, 2007:87). Hatta kullanılan araçlardan bazıları –örneğin panzer, akrep araçları- savaş silahlarını dahi andırabilmektedir. Ancak toplumsal olayların isyan ve ayaklanma hareketlerine dönüşebileceği ihtimali göz önüne alındığında, yeri ve zamanında kullanılması durumunda hukuki ve meşru kabul edilmektedir. İsyan ve ayaklanmaların; en bilinen, etkili olan, korkulan ve amacı diğer toplumsal olaylarla göre oldukça farklı olan olaylar olarak gözükmeleri (Cinoğlu ve Güneş, 2003:298) polisin bazı askeri gözükebilen araçlara sahip olmasını gerekli kılar. Buna rağmen toplumsal olaylara müdahale araçlarında daha naif, halka sempatik gelecek ve polisin görev anlayışı ile uyumlu araçların tercih edilmeye başlandığı şu şekilde ifade edilmektedir;

Son beş yılda mantalite değişmesi oldu. Biz artık panzer almıyoruz. Sebebi biz savaş aracı kullanmıyoruz birincisi bu sebep. Şöyle düşünelim biz vatandaşımızla savaşıyoruz. (...) İkincisi direk savaş arıcından ziyade daha uysal kentlerde insanların görmeye alışık olduğu araç ve gereçler. Fakat yine de etkin ve verimli. Bizim toplumsal olayda kullandığımız gaz su artık bire bir mücadeleden daha ziyade uzaktan müdahale bunlar çok etkin fakat insan sağlığı üzerinde hiçbir etkisi yok zararlı etkisi yok (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara).

Belki siyasi görüşten kaynaklanan sebeplerle bazı STK’lar, polisin kullandığı araçların tümüne “demokratik tepkilerde bu tür şeylerin olmaması” gerektiğinden ve insana karşı şiddet içerdiğinden su ve copta dahil “hepsine biz hepsine” karşı olduklarını belirtmektedirler. Ancak polisin “çağdaş şeyler olabilir. Yani bunu da yalnız gerçek suçlulara kullanması gerekir” denilerek tümüyle karşı olmadıklarını ve grubun “güvenlik şeridi içine alıp, bekletme” yöntemini daha doğru bulmaktadırlar (Sendikacı, 2013). Polisin zor kullanmasını tamamıyla gereksiz görmediklerini ve bir sınırının olması gerektiği şöyle açıklanmaktadır;

Farklı şeylerde kullanılsa da çok zor durumda kalındığında kullanılmalı. Çünkü o sorunu çözmiyor. Yani şimdiye kadar cop kullanıp, gaz kullanıp hangi eylemi o gün o eylem bitmiş olabilir ama 10 gün sonra daha güçlü bi eylem oluyor onunla ilgili falan çözmiyor. Yani sorunu da çözmiyor (Sendikacı, 2013).

Türkiye’de ayaklanma hareketlerinde bulunan kesimlerin varlığı bilinmektedir. Güneydoğu’da meydana gelen olaylarda terör örgütünün 1992

yılından bu yana ve en son 2012 yılında Şemdinli’de halk hareketi başlatmak suretiyle (Sabah.com, 2012f) halkı gösterilere karşı kışkırttığı, Serhildan olarak adlandırılan geniş katılımlı halk ayaklanmaları meydana getirme stratejisinin olduğu bilinmektedir. Serhildan, stratejik denge ile stratejik taarruz aşamaları arasında bir yerde tehditkâr bir mahiyettedir ve güvenlik güçlerini sivil halkla karşı karşıya gelmeye zorlaması bakımından, devletin oldukça zor bir kriz yönetimi düzeyine işaret etmektedir (busam.bahcesehir.edu.tr, 2012). Böyle durumlarda polise karşı kullanılan silahların en basitinden molotofla kalmayacağını tahmin etmek güç değildir. Toplumsal olaylarda polise karşı ateşli silahların kullanılabilirdiği düşünüldüğünde, yukarıda belirtilen araçları normal olarak görmek ve olayları toplanma özgürlüğü barışçıl kullanımı kapsamında değerlendirmemek gerekir.

Son yıllarda kullanılan müdahale araçlarının, toplumda rahatsızlık uyandırmayan ve barışçıl müdahale yöntemlerini içeren araçların geliştirilmesine yönelik politikaların belirlemeye çalışıldığı gaz ve sulardan bahisle şu şekilde ifade edilmektedir;

Eskiden bunlar azdı. (...) En ufak bir parlama olduğu zaman, büyük ölçüde hemen kalkan ve cop devreye giriyordu. Burada tabi bu ilk etapta tercih edilmeyen, edilmemesi gereken bir şeydi ama o zaman şartlar öyle gerektiriyordu. Bu tür araçlar, kullanılan ekipman o kadar gelişmemişti veya yeterli sayıda yoktu. Ama şimdi, bir su kullanılması hem etkinliği yüksek hem de vatandaşa verdiği ciddi bir zarar olmuyor. Cop ne kadar da olsa o arbedenin içerisinde, öyle büyük kalabalıkların birbirine girdiği ortamın içerisinde ister istemez beklenmeyen hadiseler, sonuçlar, hadiseler yaralanmalar oluyor. Ama gazda olsun, su da olsun böyle bir etki düşük minimum seviyede (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Ayrıca müdahale araçlarının kullanılmasından önce iller arasında “pilot bölge uygulaması” yapıldığı ifade edilmektedir. Sonrasında iller ile irtibatlı olarak alanda kullanıcıların fikirlerinin alındığını ve belli bir araştırmadan sonra araçların kullanılmaya başlandığı şu şekilde ifade edilmektedir;

Bir şey alıyoruz önce, bir müddet kullanıyoruz. Ondan sonra onun eksikliklerini tespit ediyoruz. (...) Kullanan illerden geri dönüşlerini alıyoruz. Onları modifiye ediyoruz. Ondan sonra bir daha kullanıyoruz (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

ÇK personelinin toplumsal olaylara müdahalede kullandığı araçlar, kişilere ve topluluklara zarar verme ihtimali en fazla olan araçlar olduğundan, insan bedeni üzerindeki muhtemel zararlarını açıklayan ayrıntılı raporlara dahi konu olmuştur

(Info.publicintelligence.net, 2012). Bu nedenle araçların, bilimsel yöntemlerin kullanılmasıyla geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Böylece EGM, olumsuz eleştirilere karşı raporları kamuoyuna sunmak suretiyle kendini rahatça savunabilir. Bunun için yapılan faaliyetler şu şekilde açıklanmaktadır;

AR-GE faaliyetlerini yapıyoruz. AR-GE faaliyetlerinden kastımız şu; ÇK birimlerince şuan mevcut kullanılmakta olan ve gelecekte kullanılması muhtemel, kullanıldığı zaman bize fayda getireceğini düşündüğümüz tüm malzeme mühimmat, araç, gereç, kıyafet. Bunlarla ilgili geliştirmeleri yapmaya bunları bulmaya ortaya çıkarmaya varsa değiştirmeye çalışıyoruz (Komiser, 2012:Ankara).

Polisin toplumsal olaylara müdahale araçları, olayların seyrine göre değişebilmektedir. Her türlü araç polis için müdahale aracı olabilmektedir. Hatta bazen bizzat kendisi olmaktadır. Örneğin görevli bir amirin olaylara müdahale ederken kendini kalkan yapması şu şekilde gözlenmiştir;

Sopalar taşlar atılmasına rağmen kendisini eliyle koruyarak, durun yapmayın diye hani kalkanında arkasına saklanmadan eylemcileri sakinleştirmeye çalıştı ve sakinleştirdi. Durun bakın ben bir şey yapmıyorum yapmayın neden atıyorsunuz dedi ve yaklaşık 20-30 kişilik bir gruptu artık atamadılar. Durdurdu onları (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Görevli amirin tavrı profesyonellik açısından tartışılır olsa da, Türkiye’de yaşandığını göstermektedir. Önemli olan her durumda kullanılan araçların yerinde, zamanında ve hukuk sınırları içerisinde kullanılmasıdır. Polis, toplumsal olaylara müdahalede sadece güç kullanmaya yarayan görünür maddi araçları kullanmamakta - ki bunlar daha çok topluluğun gözü önüne getirilmek durumundadır- ayrıca görünür veya görünmeyen teknik araçlardan yararlanarak müdahalede bulunmaktadır. Bizatihi polisin kendisi kullanacağından önemli belirleyicidir. Belki de polisin toplumsal olaylara müdahale politikalarını belirlerken en rahat olduğu alandır. Doğrudan güvenlikle ilgili gözükür. Genelde uluslararası alanda kabul edilen araçlar kullanılmaktadır. Bu nedenle diğer aktörlerin doğrudan müdahalesi olmasa da, aşırı ve gereksiz kullanılması durumunda polisi eleştirebilirler. Bu araçların alınmasında paraya ihtiyacı olduğundan siyasi aktörlerden etkilenir. Son yıllarda toplumsal olaylarda meydana gelen artış, özellikle terör bağlantılı toplumsal olayların artması nedeniyle yeni araçların alınması, araçların zenginleştirilmesi için parasal yönden zorluk çekilmediği söylenebilir.

İllerde bu araçların kullanımı sorumlu amirin takdirine bağlıdır. Olayların gelişimine göre müdahalede kullanılan araçların şiddeti, cinsi ve miktarı değişmektedir. Doğal olarak illerde İl Emniyet Müdürlerinin önemli karar verici olması beklenir. Ancak mülki amirlerin, Emniyet ve Asayiş İllerinde İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmeliğe göre; kolluk kuvvetlerinin görevlerini ifası sırasında kullanacakları araçların tayini kendilerine ait olsa da, mülki amirlerin lüzum görmeleri halinde kullanılacak araçları tayin etme yetkilerinin olduğu da hüküm altına alınmıştır (Md:3/c). Gerektiğinde mülki amirler toplumsal olaylarda kullanılan araçların tayininde polis amirlerine müdahale edebilmektedir. Polis bu konuda tamamen bağımsız değildir.

3.3.2.1. Ateşli ve Ateşsiz Silahlar ve Diğer Araçlar

Polisin toplumsal olaylarda zor kullanma araçları en açık şekliyle yönetmelikte; silah ve araç; cop, sis ve gaz bombaları, tabanca, makineli tabanca ve tüfek, gaz ve bomba tüfeği, dürbünlü tüfek ve benzeri vurucu, önleyici etkisiz hale getirici savunmaya elverişli aletleri, gaz, boyalı ve boyasız tazyikli su püskürten veya personeli ve malzemelerini taşıyan zırhlı veya zırhsız araçlar ile helikopterleri veya uçaklar (PÇKY, Md:4) şeklinde açıklanmaktadır. Bu araçlara yenilerinin eklenmesi için mevzuat değişikliği gerekir. Araçların geniş şekilde açıklanmasının nedeni; toplumsal olayların önü alınmaz isyan ve ayaklanma hareketlerine dönüşebilme, polise ve topluma karşı şiddetli saldırıların oluşma riski taşımasıdır. Bu sınıf içerisine yer alan araçların büyük bir kısmı ÇK birimleri tarafından kullanılmaktadır.

Silahlar, toplumsal olaylarda gerçek ve mutlak bir zorunluluk halinde kullanılmalıdır (Gülhan, 2006:115). Uluslararası mevzuatta silah kullanılması aşırı bir tedbir olarak kabul edilir ve gerektiğinde son çare olarak kullanılması tavsiye edilir (ihm.8m.com, 2012). Mevzuatta toplumsal olayları dağıtmak için doğrudan silah kullanılması yer almamaktadır. 27 Haziran 1956 tarih ve 6761 sayılı TGYK'da verilen ve AY Mahkemesince iptal edilen polise toplumsal olayları dağıtmak için silah kullanma yetkisi verildiği dönemler olmuştur (Atalay 1995:39). Ülkemizde silahların toplumsal olaylarda kullanılması; toplulukların saldırı halinde bulunması, çevreye özellikle kamu malları olan duraklara, otobüslere zarar verilmesi, polislerin taşlanmaya başlaması durumlarında havaya ateş açarak korkutulması ve dağıtılması

hallerinde kullanılmaktadır (Beyazgazete.com, 2012). Doğrudan silah kullanılmasına yönelik polisin bilinçli bir davranışının olmadığı görülmekle birlikte, 1 Haziran 2013 tarihinde Kızılay'da Gezi Parkı Eylemleri protestosunda göstericilere müdahale sırasında, polise taş atılması ve Ethem Sarısülük isimli göstericinin polis tarafından vurulması ve akabinde göstericinin ölmesi uzun süre kamuoyunun tartıştığı bir olay olarak akıllarda kalmıştır (Gundem.milliyet.com, 2013).

ÇK'nın kullandığı ve ilk defa 2008 yılında polisçe kullanılmaya başlanılan FN-303 olarak adlandırılan ve halk arasında plastik mermi olarak bilinen, içinde boya bulunan ve sert yüzeye çarptığında parçalanan, vücuda değdiğinde cop etkisi yapan, özellikle provokatör olarak bilinen kişilerin olaylardan sonra dağılım esnasında yakalanması amaçla kullanılan tüfeklerde bu araçlara eklenebilir. İlk defa Van ilinde 2008⁶⁶ yılında Nevruz olaylarında kullanılan bu mermiler bazı göstericilerin yaralanmasına neden olmuştur. Hatta gösterilerde ölen kişilerin bu mermilerin vücuda girmesi sonucu ölmüş olabileceğine yönelik raporlardan dolayı güç kullanma yetkisinin aşıldığı tespitlerinde bulunulmuştur (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009). FN-303 daha çok isyan ve ayaklanmaların kontrolü, asayiş sağlanması, şiddet yanlısı kişilerin işaretlenmesi, bölge atışı yerine nokta atışı yapmak ve barikat arkasında bulunan şüphelilerin etkisiz hale getirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Saldırganı direkt olarak tesirsiz hale getirerek, çarpma etkisiyle şüpheliyi derhal durdurma etkisinin olduğu belirtilir. 50 metreye kadar isabetli atış sağlaması, öldürücü olmaması için tasarlandığı açıklanmaktadır (EGM, 2012b:89). Plastik mermilerin ölüme neden olduğu konusunda tartışmalar, EGM'yi değişik araçların kullanımına yönelik arayışlara itmektedir. Arayışlar sonucu, toplumsal olaylarda, plastik mermilerin aksine eylemcilerin yüzüne ve kafasına gelse bile kalıcı sağlık riski oluşturmayan ve acı hissi veren kauçuk mermi kullanımına karar verilmiştir. Barut

⁶⁶ Bu tüfekler 2007 yılında EGM 125 adet alınmış ve 2008 yılında ilk etapta 11 ile dağıtımı yapılmış ve 41 ÇK polisine eğitim verilmiştir. Bu illerden biriside Van'dır. Dağıtım yapılırken yanlış kullanımları engellemek amacıyla eğitim CD'leri hazırlanmış, ayrıca Savunma Tüfeği Kullanım Esasları Talimatı yayımlayarak dikkat edilecek hususlar açıklamıştır. Talimatta, tüfeğin sadece kurs alan personelce kullanılması, personele zimmet karşılığında teslim edilmesi, toplumsal olaylarda ÇK personeline su, gaz, cop gibi araçlarla müdahaleye rağmen güvenlik kuvvetlerine ateşli silahlar dışında gerçekleşen saldırılara karşı denge kurulması amacıyla ancak yetkili amirin emriyle kullanılması, göstericilerin baş ve boyun bölgesini hedef almayacak şekilde kullanılması gerektiği belirtilerek bir nevi dikkatli kullanılması hatırlatılmaktadır (EGM, B.05.1.EGM.0.12.08.02/607 sayı ve 01.02.2008 tarihli Savunma Tüfeği konulu genelge). EGM daha sonra bir eğitim kitabı hazırlayarak, bu silahın kullanımına yönelik daha ciddi bir eğitim politikası geliştirmeye çalışmıştır (EGM, 2013b).

gazı ile ateşlenen, 70-80 metreye kadar etkili olan bu mermiler özellikle Diyarbakır, Van, Mersin, Hakkâri, Şırnak, Batman, Adana illerinde kullanılmaya başlanacaktır. İlk etapta 10.000 adet alınarak illere dağıtılması planlanmaktadır (Sabah, 2012b:20).

Toplumsal olaylarda ateşli silah kullanmanın risklerine karşı ve her türlü silah kullanımına duyacakları ihtiyacı azaltmak amacıyla, GDB tarafından bütçe imkânları doğrultusunda modernizasyon çalışmaları yapılmaktadır. Temel belli başlı araçlardan olan kalkan; hem atılan cisimlerden hem de göstericiler tarafından kullanılan saldırı aletlerinden polisi korumaktadır. Kalkanların kısa olanı, vücudu sert cisimlere karşı korumamakta, uzununu ise vücudu korumakta ancak hareket kabiliyetini azaltmaktadır. Genelde kırılmayan, sert ve şeffaf olması yönüyle görüşü engellemeyecek nitelikteki kalkanlar tercih edilmektedir (EGM, 2002:25). Ayrıca uygulayıcılar tarafından yeni tür kalkanlar talep edilmektedir;

Kalkanlarımız, mesela Güneydoğuda gördük, son olayda silahlı saldırıya maruz kaldı personelimiz. ÇK personeli balistik kalkan dediğimiz kurşungeçirmez kalkanlarında ama mümkün olduğu kadar hafif olmasını istiyoruz. Çünkü bir noktadan sonra o ağırlık personelin direncini olduğu gibi bitiriyor (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Kask, yangına karşı dayanıklı kıyafet, kuşun geçirmez yelek ve kurşungeçirmez araç gibi meşru müdafaa donanımlarının sağlanması devletlerin toplanma özgürlüğünü korumaya yönelik görevi kapsamında olduğu değerlendirilmektedir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:52). Özellikle terör örgütlerinin propagandasına dönüşen olaylarda, polisin silahlı ve bombalı saldırılarla karşılaşma ihtimali artmaktadır. Bu durumda hedef genelde ÇK polisleri olmaktadır. Örneğin, 2012 yılında Mersin'de, gece yarısı görevden dönen ve içerisinde 38 ÇK polisinin bulunduğu otobüs, kalaşnikoflu saldırıya uğramış ve otobüsün zırhlı olması sayesinde can kaybı yaşanmamıştır. Otobüs, lastiği patlamasına rağmen şubeye ulaşmış ve otobüste yapılan incelemede, 13 adet mermi izine rastlanmış, 30 adette boş kovanın çevrede bulunduğu tespit edilmiştir. Aracın zırhlı olması can kaybı ve yaralanmaları engellemiştir (Habervitrini.com, 2012b, Sondakika.com, 2012).

Panzerler önceki yıllarda kullanılan, barikatları kolaylıkla aşabilmesi gibi özelliklerinden dolayı sıkıntılı illerde kullanımı tercih edilen zırhlı araçlardır (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara). Panzerler kalabalıkların dağıtılmasında, kalabalıklar üzerine

su sıkılmasında, barikatların aşılmasında, kalabalıkların psikolojik olarak caydırılmasında, atılan taşlara karşı dayanıklı olması nedeniyle personelin bir başka yere intikalinde kullanılan araçlardır. Etkin ve verimli kullanılmadığı yönünde görüşlerde mevcuttur (EGM, 2002:26-28). EGM toplumsal olaylarda kullanılmak üzere iki çeşit panzer kullanmaktadır. Su püskürtücü panzerler ve personel taşıyıcı panzerler. 2006 yılı öncesinde su püskürtücü panzerlerden 111 adet, personel taşıyıcı panzerlerden 24 adet alınmış ve 2011 yılında dâhil bu araçlardan alım olmamıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012). TOMA araçlarının daha çok tercih edildiği bu dönemde, panzerlerin askeri bir görünüm sergilemesi nedeniyle EGM tarafından tercih edilmediği söylenebilir.

Topluluğa su sıkarak dağıtmakta kullanılan TOMA araçları, toplumsal olaylara müdahale için özel olarak üretilir. Araç üzerinde herhangi bir silah bulunmamaktadır. Aracın büyük bir su deposu ve basınçlı su fişkırtan mekanik sistemi bulunmaktadır (Radikal.com, 2012b). Gaz ve köpüklü su fişkırtan araç yerli kaynaklardan temin edilmektedir. Aracın üzerine tırmanılmasını önleme amaçlı özel tasarımı, yollara kurulmuş barikatları açmaya yarayan yükseklik ayarlı ön buldozeri, gösterilerdeki suçluları tespit etmek ve kullanıcıların geri besleme eğitimine kullanmak üzere kapalı devre TV sistemi, görüntü kaydedici DVR sistemi, su topu ile aynı eksen ve görüntü büyütme kabiliyetli kamera ile kayıt yapma imkânı, anons, siren ve ışık sistemi, tüm cam ve aydınlatma ekipmanlarının çelik kafes ile taş ve darbelere karşı korunma, ihtiyaç halinde yakılmış yol barikatlarını ve diğer araçları söndürmek için su topundan atılabilen yangın söndürme köpüğü, göstericilerin araca yaklaşmasını önlemek için araç üzerindeki püskürtme noktalarından gaz püskürtme, araç üzerine atılmış molotof kokteylleri veya yanıcı nesneler ile yanmakta olan nesneler üzerinden geçişte aracın yanmasını önlemek için araç üzerine ve araç altına yangın söndürme köpüğü püskürtme gibi yüksek teknik özellikleri bulunmaktadır (Nurolmakina.com, 2012). 2011 yılı itibarıyla TOMA araçlarından toplam 129 adet bulunmaktadır. 2006 öncesi ise sadece 2 adet olduğu, ancak bu yıldan sonra her sene yapılan alımlarla -2006'da 24, 2007'de 3, 2008'de 12, 2009'da 25, 2010'da 15 ve 2011'de ise 48 adet alınmıştır. 2012'de ise 30 adet alınması planlanmaktadır- sayısı arttırılmıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012). Gezi olayları sonrası özellikle bu araçların sayısının arttırılması beklenmelidir.

Akrep araçları; konvoyların korunmasında, baskınlarda, sınır ihlalleri takibinde, hassas bölge korumalarında, hafif taarruz ve benzeri görevlerde gece gündüz hizmeti verecek yapıdadır (Otokar.com, 2012). Toplumsal olaylarda muhtemel silahlı saldırılara karşı kullanılan akrep araçları 54 adet olup tümü 2006 yılı öncesi alınmıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012).

Shortlandlar; riskli bölgelerde devriye hizmetlerinin yerine getirilmesi, topluluğun içerisine polisin güvenle sokulmasına imkân veren arazi araçlarıdır. Araçlar arazide hedef takibinde ve olaylara müdahalede kullanılmaktadır. Toplumsal olaylara müdahalelerde, bazı modellerine kamera takılarak göstericilerin görüntüleri alınabilmektedir (Radikal.com, 2012b). 2006 yılı öncesi 3 adet olan bu araçlardan 2010 yılında 20, 2011 yılında ise 42 adet alımı yapılmıştır. Toplam 53 adet bulunmaktadır (GDB Mülakat Verileri, 2012). 2012 yılında ise 32 adet alımı yapılarak illere teslim edilmiştir (EGMGDB:2013c:51). Güneydoğu'da kullanılan ve eski Shortland araçlarının sık sık kaza yaptığı belirtilmektedir. 2010 ve 2011 yıllarında toplam 9 polis memuru bu araçların takla atması nedeniyle şehit olmuş, 11 polis memuru yaralanmıştır (Poliss.web, 2012a).

Personeli güvenle taşımakta kullanılan zırhlı otobüsler, polisin toplumsal olaylara müdahalede kullandığı görünür araçlardır. Bu araçlardan 2010 yılında 20, 2011 yılında 18 adet alınmış ve toplam 38 adet bulunmaktadır (GDB Mülakat Verileri, 2012). 2012 yılında 83 adet alım yapılmış ve illere dağıtılmıştır (EGM, 2013c:52). ÇK polisinin veya diğer sivil-resmi görevlilerin güvenli taşınmasında kullanılmaktadır. Zırhlı otobüslerin son üç yılda alınmaya başladığı görülmektedir. Alınmaya başlamasının nedeni, illerde ÇK otobüslerine yapılan silahlı saldırılar olarak görülebilir. Daha öncesinde bu tip araçlardan alınmaması düşündürücü olsa da alınmaya başlaması önemli bir gelişmedir.

Önceki yıllarda polisin gösterilerde kullandığı en bilinen araç olan cop; gösteri, ayaklanma veya kalabalık protestolarında kullanılan en uygun savunma, püskürtme ve dağıtma silahıdır. Ayrıca copların T cop, düz cop, uzayan cop ve elektrikli cop gibi çeşitleri vardır. Müdahaleler sırasında psikolojik etkisi de olan copların, siyatik sinirlere ve kaba etlere vurulması istenir. Böylece kalıcı olmayan ve geçici etkisiyle dağıtma işleminin sağlanması hedeflenir (EGM, 2010:99-100).

Önceden tahta cop kullanımı fazla iken daha sonra plastik cop kullanılmaya başlanmıştır.

Basınçlı su, insan sağlığına hem zarar vermemesi hem de zararlı etkisinin az olması nedeniyle tercih edilir. TOMA araçları üzerinde bulunan kuleden göstericilerin üzerine su sıkmak yoluyla kullanılır. Suyun basınç etkisiyle, göstericinin fiziksel ve psikolojik iradesi azalır ve kişi yorulur. Böylece göstericiyi kolaylıkla etkisiz hale getirmek mümkündür. Bazı zamanlarda suyun önüne atlayarak polise direnen göstericilerin görüntüleri uzun süre ekranlarda gösterilmektedir. Ayrıca göstericilere karşı kullanılan su miktarı merak konusudur. En son Gezi Parkı Eylemlerinde, eylemlerin başladığı 30 Mayıs 2013 tarihinden itibaren 15 günlük sürede polis üç bin ton su kullandığı basına yansımıştır (Aksam.com, 2013). Ancak yine suyun büyük bir basınçla topluluğa doğru sıkılması esnasında, göstericilerin yer düşerek yaralanması, gözlerin hasar görmesi gibi zararlarının olduğu ifade edilmektedir (İnfo.publicintelligence.net, 2012).

Bariyerler, topluluğun ön cephesine polisi yerleştirmeden engellemesi, gereksiz tartışma ve fiziki müdahaleleri önlemesi yönüyle önemli bir araçtır. Genelde birbirine geçmeli bariyerler kullanılmaktadır. Alımları GDB tarafından yapılmakta ve illere dağıtılmaktadır. 2012 yılında 6000 adet alınmış, 2013 yılında ise 4.000 adet alımı ise planlandığı belirtilmektedir (14-16 Ocak 2013, GŞM ve ÇKŞM Bölge Toplantısı Notları). Bariyerler uygulayıcılar tarafından, toplumsal olaylarda topluluğu belirli yönlere yönlendirmede, son zamanlarda taktiksel olarak polisle göstericilerin doğrudan karşı karşıya gelmesini engelleyerek bazı grupların polise tahrik edici davranışlarına maruz kalmamak için kullanıldığı belirtilmektedir (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara). Akyol, bariyerlerin bir yönüyle otoriterleşmeyi, bir yönüyle de militanlaşmayı yansıttığını belirterek hoş karşılamaz (2012).

Toplumsal olaylarda kullanılmasıyla basınında dikkatini çeken helikopterler (Milliyet, 2012b:15), Büyükşehirlerde meydana gelen gösterilerin havadan takibinde, topluluğun büyüklüğünün ve dağılım istikametlerinin belirlenmesinde kullanılmaktadır. Araştırmacı, Ankara'da GŞM'de görev yaparken özellikle Kızılay meydanında meydana gelen geniş katılımlı gösterilerin havadan takibi için helikopterle uçuş yapmıştır. Şehir dışından gelen araçların sayısının, ara sokaklardaki küçük grupların, kaçmaya çalışan veya kendini gizlemeye çalışan grupların veya

gösteriye katılan şahısların sayısının net tespiti belirlenmesi yoluyla karar vericilerin elini güçlendiren bilgileri sağlamasıyla etkili olduğu söylenebilir. Helikoptere kamera takılması durumunda etkililiği artmaktadır. Helikopterlerden daha hafif, insansız kamera sistemiyle donatılmış ve böylece gösterilerin her anını kayıt altına alabilecek İnsansız Hava Aracı alınması GDB’ce düşünülmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Bu araçların alınması durumunda teknik personel ve alt yapının iyi oluşturulması gerekir. Bir diğer hava aracı olan uçakların, toplumsal olaylara müdahalede kullanıldığına dair Türkiye’de bir örnek bulunmamaktadır. Takviye kuvvetlerin sevinde, ÇK personelinin taşınmasında kullanıldığı görülmektedir. 2012 yılında takviye kuvvet olarak görevlendirilen 5.193 ÇK personelinin sevinde THY’den kiralanen 29 uçakla yapılmıştır (EGM, 2013c:30). Bu açıdan uçaklarda bir araç olarak kabul edilebilir.

3.3.2.2. Atlar ve Köpekler

Atlı polis birimleri toplumsal olaylarda çık sık kullanılmamaktadır. Polisin sempatik görünmesini sağlayacak psikolojik bir araç olarak görülebilir. Fazla saldırgan olmayan kalabalıkların kontrolünde kullanılması halinde olumlu; masraflı olması ve çok çabuk ürkeren kullanıcısını zor durumda bırakması nedeniyle de olumsuz görüş bildirenlere rastlanılmıştır. Genel kanaatin olumsuz olduğu yönündedir (EGM, 2002:29). 1996 yılında çıkarılan Atlı Polis Hizmetleri Yönetmeliğinde; “çeşitli kutlama, şenlik ve toplu etkinliklerde diğer önleyici zabıta görevlileri ile birlikte devriye hizmetleri yapmak” (Md:6/a.2) üzere atlı birliklerin toplumsal olaylarda kullanılabileceğini belirtilmiştir.

Gelişmiş ülke polis teşkilatları, atlı polis birliklerini halkla iyi ilişkiler kurmada da bir araç olarak kullanmaktadırlar. Bu nedenle daha çok büyük şehirlerde meydana gelen ve aşırı şiddet olaylarının beklenmediği toplumsal olaylar ile sportif faaliyetlerde alınan güvenlik önlemlerinde, çeşitli kutlama, şenlik türündeki etkinliklerde, devriye hizmetleri ile diğer önleyici zabıta hizmetlerinin yürütülmesinde ve merasimlerdeki tören kitalarında görev almaktadırlar (Polislik.net, 2012). Her ilde Atlı Polis Birlikleri yoktur. Toplam altı ilde ÇK birimlerine bağlı atlı birlikleri vardır. Birliklerde 86 personel görev yaparken, 58 adet at bulunmaktadır (GDB Mülakat Verileri, 2012).

Köpekler, göstericiler için korkutucu ve caydırıcı olması özelliğiyle psikolojik etkisi olan bir hayvandır. Sakin gruplar için kullanılması halinde itici gözükmekte, antipatikliği ve saldırganlığı çağrıştırabilmektedir. En çok kullanıldığı yerler ise spor faaliyetleri olmaktadır (EGM, 2002:29). Spor karşılaşmalarında, sadece organize olarak şiddet kullanan gruplara karşı ve bomba aramalarında kullanılması tavsiye edilmektedir. Çünkü kendisine karşı köpek kullanan bir mesleğe halkın saygı duymayacağı düşünülmektedir (Özgüler, 2002:90). Köpekler ÇK birimleri bünyesinde Asayiş Köpeği olarak gözükmektedir. Köpekler 12 il’de istihdam edilmektedir. Bu birimlerde 103 kurslu ve kurssuz personel görev yapmaktadır. Köpek sayısı ise 96 adettir (GDB Mülakat Verileri, 2012).

3.5.2.3. Göz Yaşartıcı Gazlar

Göz yaşartıcı gazlar, polisin toplumsal olaylarda copun daha az kullanılması amacıyla kullanımı tercih edilmektedir. Son yıllarda kullanımının artması yönüyle polisin kullandığı araçlar içerisinde en çok tartışılanı olarak görülür. Özellikle kanuna aykırı her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde toplulukları dağılmaya zorlamak, belirlenen istikametlere yönlendirmek, özel maharet gerektiren operasyonlar ile gözaltına alma veya görevin icrası sırasında karşılaşılan saldırıları etkisiz hale getirmek ve bire bir mücadelelerde direnişleri kırmak amacıyla kullanılır (EGM, 2010:77). Dünyada yaygın olarak askeri ve polis güçleri tarafından kullanılan göz yaşartıcı gazlar ilk olarak 1871 yılında üretilmiş, 1990 yıllarda ise spre y ve bomba halinde kullanılmaya başlanmıştır (Türk Tabipler Birliği, 2011:7).

Toplumsal olaylarda topluluğa karşı kullanılan göz yaşartıcı gazların ve kimyasalların kullanılması konusunda Türkiye uluslararası sözleşmelere uygun olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye, Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretiminin, Stoklanması ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Sözleşmeyi 13.1.1993 tarihinde Paris’te imzalamış ve 4.4.1997 tarihli ve 4238 sayılı Kanunla onaylamıştır (Askerihukuk.net, 2012). Sözleşmede, Toplumsal Olayları Denetim Altında Tutmakta Kullanılan Gereçler de yimi şu şekilde tanımlanmaktadır;

Listelerde gösterilmeyen, insanlarda, kimyasal maddeye maruz kaldıktan kısa bir süre sonra ortadan kaybolan, duyuşsal tahriş veya güçsüz kılıcı fiziksel etkileri süratle meydana getirebilen herhangi bir kimyasal madde (Md:2/7) (Askerihukuk.net, 2012).

Bu sözleşme devletlere, kimyasalların toplumsal olaylar ve iç ayaklanmalarda kullanılması halinde bir takım yükümlükleri yerine getirmeyi zorlamaktadır. Buna göre taraf devletlere, toplumsal olayları denetim altında tutmakta kullanılan gereçleri bir savaş yöntemi olarak kullanmamayı taahhüt etmeleri zorunluluğu getirmiş ve kimyasalların iç ayaklanmaların bastırılması dâhil olmak üzere asayişin sağlanmasıyla ilgili kullanılmasını yasaklanmamış amaçlar olarak görmüştür (Md, 2/9-d). AİHM, vermiş olduğu kararlarda bu sözleşmeyi kaynak göstererek, toplumsal olaylarda kullanılan göz yaşartıcı gazı, kimyasal bir silah olarak görmediğini açıklamaktadır.⁶⁷

Türkiye, bu sözleşmeyi imzalayan bir taraf devlet olarak iç hukukunda yasal düzenlemeye gitmiştir.⁶⁸ Kanuna göre bu tür kimyasalların kullanılmasının yasaklanmadığı alanlar; “iç karışıklıkların bastırılması da dâhil olmak üzere asayişin sağlanmasıyla ilgili amaçlar” (Md:2/f) olarak belirlenmiştir. Buradan yola çıkarak EGM, 2008 yılında, göz yaşartıcı gazların kullanımının esas ve usullerini gösteren talimatname yayınlarak, toplumsal olaylarda kullanımına yönelik standartlar getirmeye çalışmıştır. Bahse konu talimatname “Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatları Kullanım Talimatı” olarak bilinmektedir. Talimatname tüm birimlere gönderilmiştir.⁶⁹ Türkiye 2006 yılında meydana gelen ve 2013 yılında sonuçlanan davada, AİHM, olayın geçtiği yılda Türk hukukunda, toplumsal olaylarda göz yaşartıcı gaz kullanımını düzenleyen bir yönergenin bulunmamasını eleştirilmiştir.⁷⁰ 2008 yılında çıkarılan talimatnamenin geç çıkarılmış olduğu söylenebilir. Ayrıca talimatnamenin birçok düzenlemeyi içermesine rağmen, uygulamada inisiyatifin görevli memurda olduğu, talimatnamenin dikkate alınmadığı, görevlinin eğitim alsa dahi olaylar esnasında tansiyonun yükselmesine bağlı olarak gazın miktarını artırabilmesinin ve bir denetim mekanizmasının yokluğu ise eleştirilen konular arasındadır (Manavbaşı, 2013).

⁶⁷ Ali GÜNEŞ/Türkiye, 9829/07, 10 Nisan 2012 tarihli kararı.

⁶⁸ Türkiye uluslar arası sözleşmeye uygun olarak 2006 tarihinde 5564 sayılı Kimyasal Silahların Geliştirilmesi, Üretimi, Stoklanması ve Kullanımının Yasaklanması Hakkında Kanununu çıkarmıştır.

⁶⁹ EGM, B.05.1.EGM.0.12.08.03/-935/883 sayı ve 15.02.2008 tarihli Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatları konulu genelge

⁷⁰ Abdullah YAŞA/Türkiye, 44827/2013, 16 Temmuz 2013 tarihli kararı.

Genelde yurtdışından ithal edilme yöntemiyle elde edilen gazların ithal verileri Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından verilmiştir. Türkiye'nin son on iki yılda toplam 628 ton göz yaşartıcı gaz ve biber gazı ithal ettiği ve toplamda 21.2 milyon dolar ödediği açıklanmıştır. Senelere göre değişiklik gösteren ithal oranlarına göre; 2004 yılında 37.6 ton, 2005'te 115.3 ton, 2006'da 90.3 ton, 2007'de 75.9 ton, 2008'de 67.2 ton, 2009'da 37.7 ton ve 2010'da ise 48.5 ton 2012'de ise 21 bin 216 kilo ithalat gerçekleştirilmiştir (Taraf, 2012:13). 2011 yılı itibariyle EGM ile TUBİTAK işbirliğiyle düzenlenen "Toplumsal Olaylara Müdahale Amaçlı Gaz Mühimmatlarının Geliştirilmesi" projesiyle; polisin kullanmış olduğu yurtdışından ithal edilen açık ve kapalı alanlarda kullanılan göz yaşartıcı gaz mühimmatların Türkiye'de üretilerek dışa bağımlılığın azaltılması, mühimmatların yurt dışından temini, nakliyesi ve gümrük işlemleri esnasında karşılaşılan sorunlar sonucu mühimmatların ülkemize geliş süresinin uzamasının önüne geçilmesi, polisin acil ihtiyacına cevap verilebilmesi, muayene ve kabul işlemlerinin EGM personeline yapılması, tecrübeye dayalı olarak yapılan göz yaşartıcı gaz mühimmatların laboratuvar muayenesi detaylı bir şekilde TUBİTAK tarafından oluşturulacak laboratuvar sayesinde yapılması ve AR-GE çalışmalarının başlatılabilmesi amaçlanmaktadır (GDB Mülakat Verileri, 2012).

Polis bu kimyasalları; göz yaşartıcı gazlar, gaz el bombaları, göz yaşartıcı spreylere, gaz tüpleri, fişek atan gaz tüfekleri ve mühimmatları gibi farklı şekillerde kullanmaktadır. Kullanımında, topluluğun sayısı, türü ve amacı, kapalı veya açık yer olması gibi etkenlere dayalı olarak dozajları ayarlanmaktadır.⁷¹ Uygun kullanılmaması halinde ciddi sağlık sorunlarına neden olmaktadır (EGM, 2012b:77-90). Topluluğun içerisine atılmak yoluyla kullanılan gaz fişeklerinin neden olduğu

⁷¹ Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatları Kullanım Talimatına göre, göstericilerin dağıtılmasına yönelik kullanılan fişeklerin kullanım usulleri üç kademeyle şu şekilde açıklanmıştır;

- a. **1. Kademe:**Yakın mesafe (1–15 metre) Gaz Spreyi ve Model 5 Gaz Tüpü ile yapılan müdahale şeklidir. Kalkan hattına yüklenen grubu, gazın fiziksel ve psikolojik etkisi vasıtasıyla minimum 15 metre etki altına alabilir.
- b. **2. Kademe:**Orta mesafe (15–30 metre) Gaz El Bombaları ile yapılan müdahale şeklidir. 1. Kademe Müdahale sonunda dağılmamakta ısrar eden ve saldırgan özelliğini koruyan gruplara karşı kullanılır. Meteorolojik şartlara göre değişmekle birlikte bir adet gaz el bombası 50 m² alanı etkisi altına alabilir.
- c. **3. Kademe:**Uzak Mesafe (30–150 metre) 37/38 mm. Gaz Tüfeği ile yapılan müdahale şeklidir. 2. Kademe Müdahaleye müteakip toplanmaları engellemek ve grubu dağılım güzergahlarına yönlendirmek amacıyla kullanılır. Kullanıcının vücuduna 45 derece açı ve ideal hava şartlarında yapılan atış ile 150 m mesafe ötesi etki altına alınabilir (4. Bölüm, Md:4/4).

yaralanmalar Gezi Parkı Eylemlerinde sıkça tartışılmıştır. Yayınlanan bir raporda, olaylar sırasında kullanılan gazların, polis tarafından bilinçsizce ve yaralanmalara neden olacak şekilde, ölçüsüz ve mesafelere dikkat edilmeden, doğrudan göstericilerin üzerine atılmak suretiyle kullanıldığı, bu durumda bazı göstericilerin, göz, alın, başları olmak üzere vücudun çeşitli yerlerine gelen kapsüllerden dolayı yaralandığı tespiti yapılmıştır (Amnesty International, 2013:19-23). AIHM; sorunun gaz kullanılıp kullanılmasından çok, gaz kapsülünün doğrudan göstericilerin üzerine fırlatılmış olmasını eleştirmiş, göz yaşartıcı gazların doğru ve uygun şekilde kullanımını garanti alan kuralların pekiştirilmesini istemiştir.⁷² İB’de yayınladığı genelgede, göz yaşartıcı gaz kullanılarak müdahale edilmesi gereken ve 40 metreden -bu mesafe talimatta 30 mt olarak belirlenmiştir- daha kısa mesafede bulunan gruplara karşı, öncelikli olarak gaz el bombaları, OC gaz püskürtücü tüpler, namlu ağzı fişekleri ve el spreyleri kullanılması, gaz fişeklerinin ise belirtilen mesafelerde kullanılmamasına özen gösterilmesini, gaz fişeklerinin direkt olarak şahıslar hedef alınarak kullanılmaması talimatını vermiştir.⁷³ İB bu genelgeyle, talimatı doğrudan değiştiren bir işlem yaparak, 30 mt olan mesafeyi 40 mt’ye çekmiştir.

Son zamanlarda göz yaşartıcı gazların kapsüllerinden meydana gelen yaralanmalar nedeniyle, göz yaşartıcı gazların, topluluğun içerisine atılması durumunda tüm topluluğu etkilemeyecek, lokal etkisi bulunan ve buharla yayılan gaz bombalarının tercih edildiği görülmektedir. Bundaki amaç şu şekilde açıklanmaktadır;

Buharla yayılan gaz el bombası var. Mesela bir anda grubun içerisine atıyorsunuz. Grup farkına bile varmıyor, bir anda gaza boğuluyor veya gazdan etkileniyor. Özellikle belli bir lokasyondaki kişiler. Genelde provakatif eylemciler oluyor onlara hemen gazla müdahale etmiş oluyorsunuz ve aynı zamanda gaz bombası size geri atılmamış oluyor (Komiser Yrd., 2012:Ankara).

Göz yaşartıcı gazların eğitimli personelce kullanılması, insan sağlığına vereceği zararlar göz önüne alındığında gereklilik olmaktadır. Basın polisi yanlış kullanımdan dolayı şu şekilde eleştirmektedir;

Tüfekte atılan gaz bombalarını eylemcilerin üzerine atıyor polis ve bundan çok kişinin de yaralandığını gördüm. Hatta bir çocuğun yüzü çok ciddi bir şekilde yüzünün derisi düştü ve bunu polis bilerek yapıyor çünkü bilerek

⁷² Abdullah YAŞA/Türkiye, 44827/2013, 16 Temmuz 2013 tarihli kararı.

⁷³ Genelge, İB, 2013/33.

yapmaması düşünülemez. Havaya atılacak bir şeyi direk hedef gözeterek bu gazın bunu yanlış bildiğimi düşünmüyorum havaya atılması gerekiyor (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Üstelik yanlış kullanımında adli soruşturmaların başlaması kaçınılmaz olmaktadır. EGM, toplumsal olaylarda kullanılan gazların ve gerekli araçların eğitim almış personel tarafından kullanılmasını sağlamak için çeşitli kurslar düzenlenmekte, gelişigüzel kullanımını engelleyerek bilinçli kullanımı sağlamaya çalışmakta ve kullanılan gazlarla ilgili olarak ithal edilen şirketlerden Kalite ve Güvenlik Sertifikası alarak yasal işlemleri tamamlanmış halde kullanmaya özen gösterdiği görülmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Ancak polisin kullandığı gazların yanlış kullanılması eleştirilmektedir. Tekel işçilerinin Sıhhiye'deki eylemleri sırasında milletvekillerine karşı kullanılmış ve kullanımında aşırıya kaçılması eleştirilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2010:327-329).

Gazların toplumsal olaylarda kullanımı kamuoyunda dikkatli şekilde takip edilmektedir. Hatta göz yaşartıcı gazların öldürücü olduğunu ve hatta tamamen yasaklanması için bazı STK'lar tarafından raporlar hazırlandığını da belirtmek gerekir (Türk Tabipler Birliği, 2011; 2013). Ancak bu raporların bilimsel bir altyapısının olmadığı, varsayıma dayalı olarak hazırlandığı ve şu ana kadar herhangi bir ölüm vakasına neden olmadığı belirtilerek (Komiser, 2012:Ankara), yasaklanmasının talep edilmesinde kast şu şekilde açıklanmaktadır;

Biraz da polisle daha yakından çatışıp devleti daha fazla hırpalamaya çalışmak gibi görüyorum ben. Çünkü gaz olduğu zaman eğer gazı kullandığımız zaman polisle çok yakın temasa geçilmiyor. Bu da olumsuz görüntülerin minimuma neden oluyor. Olumsuz görüntülerin minimuma düşmesi gurupların amacına aykırı bir durum haline geliyor (Komiser Yrd., 2012:Ankara).

Dünya genelinde toplumsal olaylarda göz yaşartıcı gazlar kullanılmaktadır. 2000 yılında yapılan bir araştırmada 110 ülkenin toplumsal olaylarda gaz ve türevlerini kullandığı tespit edilmiştir (İnfo.publicintelligence.net, 2012). Yapılan eleştirilerin ana konusu göz yaşartıcı gazların doğru ve yerinde kullanılmadığı yönünde olup, doğru kullanımı halinde eleştirilerin azalacağı söylenebilir. Hatta polisler göz yaşartıcı gazların, doğru kullanılması halinde kişilerin direncinin azalttığını belirterek, böylece arbedeye gerek kalmadığı ifade etmektedirler. Bu nedenlerle öncelikli olarak tercih edilmektedir (EGM, 2002:28). Gerekçe şu şekilde ifade edilmektedir;

Gazın çok kullanıyor gözükmemesinin sebebi aslında copu kullanmamak için. Çünkü copu kullandığınızda copun uyarı tamamen o memurla alakalı. Yani memur artık psikolojisinden tutunda, o anda size de kızmış olabilir, amirine de kızmış olabilir onunda hıncını çıkarıyor olabilir. Onun bir uyarını belki çok zor olabilir ya da daha uzun bir süre eğitim vermek gerekir konuyla ilgili. Ama gazda, gazı zaten yetkili kişi kullanıyor (Komiser, 2012:Ankara).

Haddizatında “gazı coptan çok daha demokratik bir müdahale aracı olarak görüyorum” (Serhat Dal, 2012:Ankara) ifadeleri basında gazın kullanımının diğer kaba ve doğrudan insan bedenine zarar veren araçlara göre daha meşru kabul edildiğini göstermektedir. Ancak yine de gaza maruz kalan kişilerin vatandaş olduğu unutulmamalı ve gereksiz kullanılmamasına özen gösterilmelidir.

Polis göz yaşartıcı gazları genellikle açık hava toplantılarında ve gösteri yürüyüşlerinde kullanır. Kapalı alanlarda polisin gaz kullanmasına çok rastlanılmaz. 2012 yılında Fenerbahçe-Galatasaray arasında oynanan şampiyonluk maçı sonrası çıkan olaylarda kapalı alan gözüken stadyumda polisin gaz kullanması; “Polisin gazı çocukları vurdu” (Habertürk.com, 2012a) ve “Savaş yeri değil, maç sonrası Kadıköy” (Sabah.com, 2012a) şeklinde eleştirilmiştir. Yine Gezi Parkı Eylemlerinin sürdüğü 15 Haziran 2013 tarihinde, polisin Gezi Parkını boşaltmak için yapmış olduğu müdahale sonrası Divan otelinin lobisine sığınan göstericilere karşı gaz kullanması akıllarda kalmıştır (Radikal.com, 2013). Ancak polis talimata göre kapalı alanlara gaz kullanabilmektedir. Talimata göre kapalı alanlarda göz yaşartıcı gazların kullanımındaki esaslar şunlardır;

- a. *Kapalı yerlerde özellikle yoğunluğu yüksek mühimmatlar kullanılmaz. Bu gibi yerlerde fizyolojik etkileri azaltılmış ve düşük derişimlerde madde ihtiva edecek şekilde imal edilmiş olan göz yaşartıcı maddeler kullanılır.*
- b. *Kapalı yerlerde yangınlara neden olabileceğinden, yanma ile yayılma yöntemine haiz (gaz el bombası gibi) malzemeler kesinlikle kullanılmaz.*
- c. *Kapalı alanlarda veya toplumsal olaylarda gaz kullanıldığında personelin kesinlikle gaz maskesi takması gerekir ve olay yerinde yeteri kadar yedek gaz maskesi bulundurulur.*
- d. *Kapalı alanda göz yaşartıcı gaz kullanımında amaç, içerdeki şahısları dışarıya çıkmaya zorlamak ve gözaltına almaktır. Çok katlı binalarda bu işlem en üst kattan başlanarak yapılır ve kaçış istikametinin aşağıya doğru olması sağlanır. Ayrıca, şahısların kaçış istikametlerinin güvenli bir şekilde boş bırakılması sağlanır (4. Bölüm, Md:3/b).*

Gezi Parkı Eylemleri sonrası yayınlanan bir raporda; Türkiye göz yaşartıcı gazların kullanımı konusunda eleştirilmiş, Türkiye’den, biber gazının ne zaman ve nasıl kullanılabileceğine dair yönergeleri derhal elden geçirmesini, kapalı mekânlara ve doğrudan insanların üstüne biber gazı atılmasının yasaklandığının bu yönergelerde

açıkça vurgulanmasını, bu politikaya sıkı bir şekilde uyulmasını ve yönergeye uygun davranmayan polis memurları ve hatta amirlerinde kapsam dahilinde olduğu soruşturmalar açılmasını istemiştir (Amnesty International, 2013:50-53). Belirtilen yönerge yukarıda bahsedilen talimat olmaktadır. Gelen bu tepkiler üzerine; göz yaşartıcı gazların kullanımına dikkat edilmesi, gereksiz kullanımın azaltılması, İl Emniyet Müdürlerinin gaz kullanımını bizzat takip etmesi, gazlı müdahaleden önce topluluğun ikaz edilmesi ve öncelikli olarak su kullanılması, kapalı mekânlarda gaz kullanılmaması gibi konularda ikazlar yapan ve bizzat İçişleri Bakanı tarafından imzalanan bir genelge yayınlanarak birimlere gönderilmiştir.⁷⁴ İlerleyen zamanlarda talimatın güncellenmesi beklenmelidir.

3.3.2.4. Görünen veya Görünmeyen Teknik Araçlar

Polisin toplumsal olaylara fiziki müdahalesi, en görünür tarafıyla doğrudan yukarıda belirtilen araçlarla yapılmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, topluluk içerisinde suç işleyen veya provokatörlerin tespit edilerek adli makamlara delil olarak sunulması amacıyla kullanılan kameralar, toplumsal olaylarda görev yapan birimler için önemli delillendirme araçlarıdır. Polis için önemli bir delillendirme aracı olsa da, toplanma hakkını kullananlar için düşünce ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan bir araç, provokatörler ve suç işlemeye meyilli olanlar için ise caydırıcı olabilmektedir. Olay anında toplulukta suç işleyen kişilerin ses ve görüntülerinin alınması için gelişmiş özellikte cihazlara ihtiyaç duyulmaktadır. Görevlinin sadece basit bir kamerayla göstericilerin içine girmesi görevliye karşı linç girişimine varan eylemlerde bulunulmasına neden olabilmektedir (06-08 Kasım 2012 GŞM’leri Seminer Notları).

Adli soruşturmalarda kullanılmak üzere kayıtların çözümünde kullanılan dikte programları son yıllarda kullanılan araçlardır. Çünkü toplumsal olaylarda bazı eylemlerin yasal olmama durumu bulunabilmektedir. Böyle zamanlarda GŞM, adli işlemleri yürütmekle yükümlü olan polis birimidir. Toplumsal olaylarda konuşmaların çözümü GŞM’ler tarafından yapılmaktadır. Toplumsal olayların sayısında meydana gelen artış düşünüldüğünde artan iş yükü nedeniyle GŞM’lerin iş yoğunluğunun azalması, zaman kaybının önlenmesi, personelin etkin ve verimli

⁷⁴ Genelge, İB, 2013/28.

çalışabilmesi için kayıtların çözüm işlemleri, ifade alma ve yazışma hizmetlerinde kullanılmak üzere 2012 yılı itibariyle Türkçe konuşmayı tanıyan ve yazıya dönüştürebilen Dikte Programları GDB tarafından satın alınarak illerle gönderilmiştir (GDB Mülakat Verileri, 2012)

Topluluklara, herkesin duyabileceği şekilde dağılma anonsunu yapabilecek megafonlar; yasal olmayan toplantılarda dağılın ikazının yapılmasında, topluluğun sakinleştirilmesinde veya dağılımlarda güzergâhlara yönlendirilmesinde kullanılmaktadır. GŞM ve ÇKŞM’lerde kullanılan megafonların anons gücünün 25 Watt olması ve megafonlar ile yapılan ikazlar ses düzeyi bakımında yeterli olmadığından, GDB’ce AR-GE çalışmaları yapılarak bu ihtiyacı karşılayabilecek nitelikte siren ve anons gücü 64 Watt üzerinde olan, darbelere dayanıklı, 80 mt mesafeye kadar kablosuz kumanda ile anons yapılabilen sirenli el megafonu geliştirilmiştir. Sirenli el megafonları, toplumsal olay bakımından yoğun olan illere 2011 yılında 35 adet alımı yapılmıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012).

Megafonlar, fazla miktarda kişinin katıldığı toplantı ve gösterilerde yetersiz kaldığından daha yüksek ses yükseltici araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kişilerin katıldıkları toplantıların kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden olduğunu bilmesi gerekir. GDB, mobil ses yayın araçları tasarlayarak büyük ölçekli toplantılarda kullanmayı amaçlamıştır. İçerisinde kamera kayıt sistemi bulunan ve kapalı kasa kamyonet olarak bilinen araçlar üzerine hapörler takılmak suretiyle tasarlanan araçlar, toplumsal olayların yoğun olduğu illere 10 adet dağıtılmıştır (EGM, 2013c:51). Bu çalışma hukuki bir zorunluluğun yerine getirilmesi açısından gerekli araçlarla donanımına sahip olunmasının EGM tarafından dikkate alındığını göstermektedir.

Şiddet içeren gösterilerde toplulukların yanına yaklaşılması mümkün olmamaktadır. Bu durumlarda topluluğu uzaktan takip etmek amacıyla kullanılmak üzere dürbünlere ihtiyaç duyulmaktadır. Göstericilere müdahale de strateji belirleyen yönetim kadrosunun kullanımına matuf olmak üzere gece görüş özelliği de olmak üzere dürbün verilmesi gerektiğine yönelik bir beklenti mevcuttur. Toplumsal olaylarda polisin dürbün kullanması henüz gerçekleşmemiştir (06-08 Kasım 2012 GŞM’leri Seminer Notları).

Haberleşmede kullanılan telsizler, toplumsal olaylarda sıkça kullanılır. Ani karar verilmesi gereken durumlarda ve olayların yönlendirilmesinde personele verilen talimat ve bilgilerin tüm birimlerce duyulması yönünden önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Ancak gürültülü geçen toplumsal olaylarda anonsların duyulmasında sıkıntı yaşanmakta, iletişim kesintiye uğramaktadır. Elde taşınması ise personelin hareket kabiliyetini azaltabilmektedir. Polisin göstericilerin içerisinde bulunulması sırasında herhangi bir saldırı olması durumunda, ellerin dolu olması saldırıyı engellemesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca kapalı alanlarda gerçekleştirilen toplantılar esnasında iletişimin, grubun tepkisini çekmeyecek şekilde yapılması gerekmektedir. Bu nedenlerle illerde GŞM’lerde görev yapan rütbeli personele dağıtılmak kullanılan telsizlere entegre edilebilen yaka mikrofonu ve kulaklık cihazlarının alınması düşünülmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Arama noktalarında kullanılan el detektörleri veya kapı detektörleri gibi güvenlik sistemleri araçları, yine topluluğun ateşini düşürmek için ortamın ruhuna uygun sakinleştirici müzikler ve ilahilerin dinletilmesi de polisin müdahalede kullandığı diğer araçlardır (EGM, 2010:55). Görünen ve görünmeyen teknik araçlar olarak adlandırdığımız bu araçların büyük bir kısmı GŞM tarafından kullanılmaktadır. Polisin, toplumsal olaylara müdahalede yeni teknolojik araçlara ihtiyaç duyduğunu söylemek mümkündür.

3.3.2.5. Müzakere

Kamu politikalarının belirlenmesinde, sivil otorite ve ilgili gruplarının katılımının sağlanmasını amaçlayan müzakere Batılı ülkelerde 1960 ve 1970’lerde uygulanmaya başlayan bir yöntem olup, 1990 yıllarda yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Temel neden, günümüz koşullarında karmaşık toplumsal problemlerin çözümünde devlet ve kurumlarının yetersiz kalması olarak gözükmektedir (Demir, 2011b:196-199). Toplumsal olaylarda polisin müzakere yapmasına yönelik düzenlemeler 2007 yıllarında resmi metinlere girmiştir (GDBKY).

Bir protesto gösterisinde şiddetin ortaya çıkmasında devlet tarafından uygulanan strateji ve teknikler tek başına belirleyici olmamakta, aynı zamanda topluluğun hareket stratejileri ile devlet stratejilerinin karşılıklı etkileşimi toplumsal olayın seyrini belirlemektedir (Uysal, 2006:80). Bu durumda müzakere önem kazanmaktadır. Toplantının zamanının, yerinin ve şeklinin ihtilaf konusu teşkil

etmesi durumunda, düzenleyiciler ile kolluk kuvvetleri veya hakları etkilenebilecek olan diğer taraflar arasında, karşılıklı bir anlaşmaya varılarak çözüme ulaşılması amacıyla “yumuşak beceri” olarak adlandırılan müzakere ya da arabuluculuk diyalogunun yapılması tavsiye edilmektedir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:13-46). Hatta müzakerecilik toplumsal olaylarda “polis en önemli görevi” görülerek önemi ve işlevi şu şekilde açıklanmaktadır;

Müzakerecilik polisin en önemli görevidir. Teşkilat açısından olsun aslında tüm güvenlik teşkilatlarının aslında en önemli hedef önleyicilik görevi sağlayabilmek veya bunda başarılı olmaktır. Çünkü siz başarıdaki vitrine bakan yönüyle kolluk personelinin veya güvenlik teşkilatlarının belli bir olay özellikle ciddi olaylar olduktan sonra failerin yakalanması, suç delillerinin elde edilmesi falan tabii ki toplumsal bir memnuniyet, bir tatmin, bir başarı olgusu oluştursa da, meydana gelen hasarı aynı ile ikame edemiyorsunuz. Geriye döndürme şansımız yok; yani kuleler yıkıldıktan sonra, üç bin kişi öldükten sonra, oradaki düşünen, planlayan, el vuran, destek atan, omuz vuran, yüzlerce kişi de yakalasanız artık oradaki meydana gelen hasarı birebir yerine koyma şansınız yok. Siz bazı şeyleri bekleyelim, sınırlar açılrsa müdahale edelim falan bunlar sağlıklı yöntem değil. Mutlaka çok sayıda farklı düşünceye sahip, reflekse sahip, gruplar vardır. Büyük bir kısmı da bu müzakere edilerek bazı orta yol bulunması, yasal sınırların aşılmasının sağlanması mümkün olabiliyor. Bazı marjinal kimselerde belki hiç onlarda bu tür şeylere sıcak belki bakmıyor veya tepkili davranıyor olabilir ama onlar azınlıkta. Genel itibariyle, burada fayda seviyesi yüksek olur. O yüzden biz bir hasar meydana gelmeden, gerek etkinliğe katılacaklar için, gerek güvenlik güçleri için, gerekse çevredeki mağdur vatandaşların işyerlerine, resmi kurumlara hiçbirine zarar gelmeden makul bir yolla eylem, etkinlik yasal haklar, sınırlar kanuni çerçevede cereyan edebilmesi içinde kalabilmesini sağlamak için müzakerecilik burada önem kazanıyor (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Dolayısıyla toplumsal olaylarda polisin, topluluğun başındaki lider ve etkili düzenleyicilerle diyaloga geçebilmek için sadece olayın provakatif izler taşıyıp taşımadığına bakmadan, provokatör olarak tabir edilen kişi ve kişilerin ön plana çıkmasını engellemek amacıyla, özellikle lider konumunda bulunan kişi ve kişilerle müzakere de bulunması gerekir. Provokasyon amaçlı eylemler; belli bir grubun veya yabancı devletin çıkarları doğrultusunda toplumun yönlendirilmesi, ülkenin istikrar ve güveninin sarsılması, devlet ve insanların karşılıklı ilişkilerinin zedelemesi, ekonominin bozulması, toplumun korku ve endişeye itilmesi, milli ve dini konularda toplumun sosyal yapısını bozacak tepkiler vermeye zorlanması, yönetime karşı şiddet hareketlerinde bulunulması ve yönetimin hukuksuzca el değiştirilmesi vb. amaçlarla yapılabilmektedir (İB, 2005:19). Provokasyonların etkisiyle toplumsal olayların, en

vahşi eylemlerden kahramanlığa kadar giden eylemlere kısa zamanda geçiş gösterdikleri görülebilmektedir (Le Bon, 1997:33).

Provokatörler, olayların başlatılması, devam ettirilmesi ve sonuçlandırılmasında kısaca yönlendirilmesinde uzmanlaşmış kişilerdir (Göksu, 2007:160). Toplumun hassasiyetlerini suiistimal ederek toplumda huzur ve güven ortamını bozmayı, vatandaş ile polis arasında çatışma ortamı yaratmayı ve olayların büyümesine amaçlarlar (EGM, 2011b:10). Bu nedenle toplantıyı düzenleyen kişi ve kuruluşlarında rahatsız olduğu kişilerdir. Düzenleyiciler bu kişilere karşı çaresiz kaldıklarını ifade ederek, kontrolü kendilerinde alarak, topluluğu bu kişilerin yönlendirmesinden şikâyetçi olduklarını, hatta polise karşı gelmedikleri için kendilerinin bu kişilerce hain olarak yansıtıldıklarını ifade etmektedirler (EGM, 2002:94). Toplantıyı düzenleyenler provokatörlerin eylemleriyle kendilerine zarar verdiğini şu şekilde ifade etmektedir;

Sen yüz bin kişilik bir eylem düzenliyorsun, talebin belli akşam kamuoyunda bunun verilmesi gerekirken orda küçük bi grupta polis çatışma yaşıyor. Akşam bütün haberler onu veriyor. Vatandaşın gözünde de bunlar hak aramaya değil kavga etmeye gidiyor şeysi oluşturuluyor (Sendikacı, 2013).

Polisin, Türkiye’de provokasyonun toplumsal olaylarda çok sık kullanıldığına yönelik yoğun bir inancı vardır. Hassasiyetin derecesi bir akademisyen olan San Antonio Trınity Üniversitesinde görevli Prof. Mary Ann Tetreault’inde dikkatini çekmiştir. Özcanlı (2008:118), Tetreaut’a toplumsal olaylarla ilgili verdikleri bir sunumda, toplumsal olaylardaki en önemli unsurun provakatif motiflerin ve şahısların tespit edilmesi olduğunu söylenmesi ve ısrarla durulması karşısında; kendisi, provokatörlerin neden bu kadar önemli olduğunu sormuş ve provokatörler üzerinde bu kadar değerlendirmenin yapıldığı başka bir ülke bilmediğini vurguladığı tespitini yapmıştır. Polisi böyle bir hassasiyete sürükleyen sebeplerin başında, önceki yıllarda olaylı geçen toplumsal olayların önemli etkisi olduğu söylenebilir.

Polisin müdahale ettiği veya etmediği, polise taraflı davranma eleştirisi getiren veya polise yakın gözüken topluluklarda bile polisin provokasyonla karşılaştığı durumlar gözükebilmektedir. Türkiye’de toplumsal olaylara vatandaşın yaklaşımının, “insanlarda çok fazla ben vurayım kırayım, işte sıkıntı çıkarayım, şuna saldırayım modunda veya o düşüncede olduklarını ben sanmıyorum” (Komiser Yrd., 2012:Ankara) şeklinde olduğu değerlendirilmesine rağmen, toplumsal olay

bilincimizin biraz zayıf olmasına bağlı olarak, vatandaşların çok küçük provakatif grupların etkisi altına kolayca girdiği şu şekilde ifade edilmektedir;

Görüntüleri daha rahat daha geniş olarak izlediğiniz zaman, 8 veya 9 kişinin, 3 bin kişiyi nasıl yönlendirdiğini çok rahat görebiliyorsunuz. Nerden nereye saldırılması gerektiğini, ne zaman nerde ne yapması gerektiğini en yüksek sesle bağırarak orda kişilerin psikolojisine etki ederek ve özellikle etrafındaki 5-6 kişiyi yönlendirdikten sonra tüm grup kalabalık psikolojisiyle hareket etmeye başlıyor. Tekel olayında kendi gözümün önünde yaşanan bir olay olarak söylüyorum bunu. Sendika yöneticilerinden bir bayan eline megafonu alıp önümüzde şunu çok rahat söyledi. İşte şurada bir arkadaşımızı polis şehit etti diye. Orda bulunan 900 kişi bir anda 20 kişilik polis gurubuna saldırmaya başladı (Komiser Yrd., 2012:Ankara).

Riskli durumlar olarak görülen provakatif eylemlerde ise polisten beklenen davranış; toplantıyı sonlandırmak, dağıtmak ya da toplantıyı yasadışı ilan etmek yerine, tahrikçileri toplantıdan uzaklaştırmak için sadece provokatör olduğu tespit edilen şahıslara uygun müdahalede bulunulmasıdır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:51, TGYK, Md:24/2). Türkiye’de polisin bu tür şahıslara müdahalesinin; şahısların kamera görüntülerinin incelenmesi ile sonradan tespit edilip yakalanması ve adliyeye sevk edilmesi şeklinde olması (Sabah.com, 2012d, Beyazgece.com, 2012) polisin bilinçli davranış sergilediğini göstermektedir. Şahısların sonradan yakalanması, delillerin toplanması ve şahısların yapmış olduğu eylemlerin görüntülerle delillendirilmesi polise önemli avantajlar sağlamakta ve topluluğa karşı sıcak müdahalenin önüne geçilmektedir. Ancak toplulukta ön plana çıkan her kişiyi provokatör olarak görmemek, hatta “Toplumsal Olaylar Amigosu” olarak görmek mümkündür. Provokatörlerle en başarılı mücadelenin, şüphesiz bu kişilerle de yapılacak müzakerelerin olduğu söylenebilir.

Polisin kendini aşan toplumsal olaylarda, sadece polisiye tedbirlerle olayı sakinleştirmeye veya dağıtmak yoluyla çözüme kavuşturmaya çalışması pek mümkün gözükmemektedir. Ne yazık ki yakın zamana kadar kolluk içerisinde, provokasyona açık kuvvetli izler taşıyan toplumsal olaylarda düzenleyicilerle görüşmenin devleti zafiyete uğratacağı şeklinde yaygın kanatla hareket edildiği belirtilmektedir (Özcanlı, 2008:119). Kutlu (2004:7) bu durumu, reform ve yeniliklere karşı geleneksel güç kaynaklarının direnmesi olarak görür. Polis içerisinde de müzakere yapılmasına yönelik olumsuz bakışın kurum içerisinde de olduğu şu şekilde olduğu ifade edilmektedir;

Burada müzakere kavramına yüklediğimiz anlamın ne olduğu önemli. Yani şöyle bir kavram geliştiriliyor; müzakere iki eşit taraf arasında yapılır. Normalde devlet ile vatandaş eşit değildir. Devlet güç koyması gereken noktada gücü kullanır müzakere yapmak zorunda değildir. Şimdi böyle anlayışla olaya bu şekilde bakarsanız böyle bir yorum getirilebilir. Böyle yorumlarda da bulunulduğunu duyduk. Burada önemli olan nokta şu müzakere kavramında bizim yüklediğimiz kavram bir karşıda hoşnutsuz sıkıntı içinde bir grup var. Bunu anlamaya çalışmak, en nihayetinde bizim vatandaşımızın yani her toplantı gösteri yürüyüşü yapan insana terörist gözüyle vs. farklı bir gözle bakma yanlışlığından kurtulmak gerekiyor. Bunlar bizim vatandaşımız öyle bir algının olmaması gerekiyor (4. Sınıf Müdür-1, 2012:Ankara).

Kanaat önderleri polis için önemli olan ve müzakere yapılacak olan bir lider türüdür. Durumsal ve aniden gelişen bir olayda sözü geçebilen doğal liderlik rolünü oynayabilirler. Bu açıdan topluluklarca; bulunduğu konum, sahip olduğu bilgi ve tecrübesiyle toplum tarafından saygı duyulan, değer verilen, sözüne itibar edilen kısacası kanaat önderi olarak adlandırılan kişilerdir (EGM, 2011b:9). Müftü, belediye başkanı, şeyhler, dedeler, cami imamı, öğretmenler, bulunduğu toplum içerisinde kahraman olarak görülen kişiler bu nevidendir. Kanaat önderleri polis ile halk arasında köprü vazifesi görebilmektedir. Örneğin, 1993 yılında PKK'nın, Erzurum'da bir köyü basması sonucu Erzurum halkı galeyana gelmiştir. Bunun üzerine Vali, Erzurum halkının sevdiği Naim Hoca'yı yanına alarak göstericileri yatıştırmıştır (Göksu, 2007:113). Bu açıdan polisin, lider veya kanaat önderlerini toplumsal olaylarda bazı etkinliklere katabilme refleksini gösterebilmesi gerekir (Cinoğlu ve Güneş, 2003:308).

Polis birçok faaliyetinde -rehine alma ve uçak kaçırma operasyonlarında, intihara teşebbüslerde, toplumsal olaylarda ve madde bağımlılarına müdahalelerde- müzakereyi öncelikli müdahale yöntemi olarak kullanmaktadır. Suçu ve suçluyu önlemek, düzensizliği yok etmek, barışı korumak, hayat kurtarmak, bireysel ve toplumsal özgürlükleri temin etmek olan ve yeri geldiğinde güç kullanma yetkileri bulunan polisin, dünyadaki gelişmelerden uzak olarak bu görevlerini layıkıyla yerine getirmesi mümkün değildir. Bu nedenle polis, karşılaştığı olaylarda en az kuvvet kullanma anlayışına dayalı müzakereyi kullanmayı bilmeli, olayları önleme veya vahim olayların önlenmesinde kendisine yardımcı bir yöntem olarak kabul etmelidir. Ayrıca kurumsal bir yapıya kavuşturularak müzakere ve müzakerecilikle ilgili düzenlemelere gidilmesi ve polis okullarında ders olarak verilmesi tavsiye edilmektedir (Tekin, 2008).

Müzakere, müdahale süresince topluluğu yönlendirme etkisini elinde bulunduran kişilerle iletişim kanallarının açık tutulması işlevini görür (EGM, 2011b:31). Müzakere olmaksızın, başlayan toplumsal olayların normal seyrinde devam etmesi düşük bir ihtimal olarak gözükmemektedir (Tekin, 2008:123). Çoğu zaman göstericilerle polisin uzlaşamaması, polisin güç kullanması ve göstericilerinde karşılık vermesiyle sonuçlanmaktadır. Oysa ideal olan polisin toplumun her kesimi ile iyi ilişkiler kurarak karşılıklı çatışmaların önlenmesi olmalıdır (Kavgacı, 1997:15). Müzakerecilik aynı zamanda toplumsal olaylarda polisin bilgilendirme ve önleme faaliyeti olarak görülebilir. Ancak müzakere, sınırın neresi olması gerektiği ise uygulayıcılar tarafından tartışmalı bir konu olarak gözükmemektedir (14-16 Ocak 2013, GŞM ve ÇKŞM Bölge Toplantısı).

Ugulayıcılar, “sonuna kadar (...) biz müzakereyi tercih ediyoruz. Müzakereler çok önemli ve etkin rol oynuyor, olay başlamadan bitiriliyor, müzakerelerde çok önemli” şeklinde görüş bildirmektedirler. Ancak bazı grupların “bir takım gruplar var ki sizi kale bile almıyor, müzakereyi bırakın konuşmaya bile tenezzül etmiyor, hemen oradan bilgi geliyor anons ediyor diyor ki işte grup diyaloga kapalı” olduğu gerçeği kabul edilmektedir. Bu nedenle “müzakereler yapılırken arkanızda sağlam bir ÇK biriminin olması da lazım, (...) caydırıcılık açısından” denilerek GŞM müzakere yaparken ÇK desteğinin önemi vurgulanmaktadır (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Polisin toplumsal olaylarda ilk adımı atması, toplumda polisin müdahalesindeki meşruiyetini arttıracak da kabul edilmelidir. Ancak iletişime kapalı gruplarla müzakereye girmeye gerek olmadan müdahalenin yapılması yönünde görüşler de mevcuttur (Polis Memuru, 2012:Kayseri). Basın polisin müzakere faaliyetindeki başarısına temkinli yaklaşmakta ve şu ifadeleri kullanmaktadır;

Yapılan çok sayıda görüşmeyi işte yakından izledim dinledim. Yani tabi burada polis her ne kadar üzerine düşeni yapsa da eylemci grup da hani bir şeyi yapacaksa polisin orada ikna kabiliyetini yeterli olduğunu düşünmüyorum. Ne olursa olsun bu eylem yapılacaksa orda bir güvenlik şube mensubunun lafıyla ha iyi o zaman deyip vazgeçecek bir grup olduğunu da düşünmüyorum. Yani o orda üzerine düşeni yapıp işte gayet nazik buda gene son yıllarda dikkat çeken bir şey daha nazik bir üslupla şuan yaptığınız işte kanuna aykırıdır, 2911 sayılı toplantı gösteri yürüyüşleri kanuna muhalefet etmektesiniz dağılmalısınız, yoksa müdahale edeceğiz, hayır burası kapalı ya lütfen bu kadar ısrarcı olmayın hayır izin veremeyiz şeklinde çok sayıda diyalog şahid olduk. Ama dediğim gibi bir eylemci grup bunu yapacaksa bunu

yapma kararı aldıysa yani bir güvenlik mensubunun ikna yoluyla bunu vazgeçirebileceğini düşünmüyorum (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Ayrıca müzakerenin hangi birimce yapılması gerektiği de tartışmalıdır. Bu konuda uygulayıcıların farklı görüşleri vardır. Genel olarak sivil çalışan GŞM'nin müzakereyi yapması istenmektedir. İfadeler şu şekildedir;

GŞM yapmalı. Çünkü ÇK'nın yapısı itibari ile müdahaleye açık olan bir şube. Şube Müdürü de resmi kıyafetle görev yapan birisi. Resmi kıyafetle siz bazı grupların önüne çıktığınız zaman, kırmızı görmüş boğa gibi olur gruplar. Hem o müzakere yapacak kişi telef olabilir, hem de karşı tarafta ki sıkıntıları doğurur (4. Sınıf Müdür-4, 2012:Ankara).

Resmi polis aslında daha caydırıcıdır. Ama polis kimliği oluktan sonra ha resmi ha sivil yeter ki halk onun polis olduğunu bilsin. Yani girdiğimiz müdahale edeceğimiz veya gelen kalabalıktaki grup eylemci grup iletişime kimin geçtiğini bilsin sivil veya resmi, belki resmi daha caydırıcı olabilir (Polis Memuru, 2012:Kayseri).

Bir diğer görüşe göre de müzakereyi; “yetkili birisinin ve eğitim almış birisinin yapması” önerilmektedir (3. Sınıf Müdür, 2012:Kayseri). İlginç olan gösterici olarak birçok eyleme katılan STK temsilcisinin müzakereyi ister sivil ister üniformalı “Fark etmez o fark etmez” (Sendikacı, 2013) diyerek böyle bir önyargılarının olmadığını ifade etmesi; ancak rütbesi yüksek bir görevliyle müzakere edilmesini tercih etmesine yönelik kullandığı şu ifadelerdir;

Gösterilerde biraz biz üst düzey yöneticilerle muhatap olmak istiyoruz. Emir komuta zinciri katı olan bir yapı. Alt birimle muhatap olduğunda kabul etse bile üst birime onu kabul ettiremedi mi sizinle görüşmesinin bir anlamı kalmıyor. O noktada karar verebilecek birimle görüşmemizde fayda var (Sendikacı, 2013).

Kendi vatandaşının bir bölümünü kötü niyetli veya potansiyel suçlu olarak gören bir yönetim anlayışında, sadece polisiye tedbirlerle ülkede toplumsal tepkiyi dindirmek, toplumsal barışı sağlamak, toplumsal hoşgörü gerçekleştirmek pek mümkün gözükmemektedir (Uslu, 1997:400-401). Mutlaka iletişime dayalı müzakere yolları her zaman açık tutulmalıdır. Özellikle toplumsal olaylara müdahale sonrası polisin tutumu eleştiriye uğramaktadır. Bu nedenle kamuoyundan gelebilecek tepkilerin olumlu olması ve müdahalenin temel hak ve özgürlüklerin kullanımı açısından sıkıntı yaratmayacak şekilde yapılması müzakereyi olmazsa olmaz kılmaktadır. Ancak STK temsilcisi polisin yapacağı müzakerede en önemli sınırı şu şekilde ifade etmektedir;

Tabi bu olumludur. Yani şuna dönüşmediği, polisin görüşmeyi demokratik kitle örgütleri sendikalar üzerinde bi baskı aracı haline dönüştürmediği sürece bu olumludur tabi (Sendikacı, 2013).

Bu ifadeden polisin STK'larla yaptığı müzakereyi, bir baskı aracı haline getirmemesi ve böyle bir algının oluşturulmaması gerektiği açıklanmaktadır. Aksi durumda karşılıklı güvenin kaybolma tehlikesi belirir. TGYK'da polise müzakere yetkisi veren veya ucunu açık bırakan bir hüküm bulunmamaktadır. Polise müdahale etmesini emreden kesin hükümleri içerdiği söylenebilir. Kanun polise, müdahale öncesi ikaz edilmesini isteyen bir süre vermektedir. Mevcut kanunlar, polise müzakere yapma yetkisi vermese de, şehir hayatını olumsuz yönde etkileyen olaylar sırasında, polise böyle bir yetkinin zımni olarak verildiği söylenebilir. Müzakere, basında polisle göstericiler arasında geçen "pazarlık" olarak gözüktür (Habertürk.com, 2012b). Genelde toplantının yeri ve zamanı pazarlık ve müzakere konusu yapılmaktadır. Bazı ülke kanunlarında müzakere yetkisi açık şekilde polise verilmiştir. Örneğin Slovenya Gösteri ve Toplantı Kanununda;

Toplantı veya eylemin gerçekleştirildiği koşullar dikkate alındığında (...) polis tarafından bazı tedbirler alınmasının gerekli olması durumunda, polisin organizatör ile mutabakat sağlayarak toplantı ya da eylemde asayişin korunması için destek sağlayacak polis memurlarının gerekli sayısını belirlemesi gerekebilir. Bu durumda, kıdemli polis memuru, eylem lideri ile işbirliği metodu hakkında bir anlaşmaya varmalıdır (Md:30) (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:57).

Kanuna göre görevlendirilecek polis sayısı bile müzakere edilmektedir. Türkiye'de, polis tarafından toplantıyı düzenleyenlere yönelik, sayı konusunda yapacağı bir ikazı, toplanma özgürlüğüne müdahale olarak görüleceğini tahmin etmek güç değildir. Türkiye'de toplulukla müzakere ve anlaşmaya yönelik bireysel tarzda ve geleneksel denilebilecek uygulamalara rastlanılmaktadır. Yasal yetkinin yokluğu uygulayıcılarca eleştirilmekte ve yönetmelikten ziyade kanunda yerinin olması gerektiği şu şekilde ifade edilmektedir;

Mevzuat düzenlemesi yeterli değil. Yani bir tek yönetmelikle ya da bir tek emir yazıyla ya da bir tek genelgeye bağlı kalmamak gerekiyor. Nihayetinde müzakere yaptığınız gruplar bazen çok büyük gruplar olabiliyor. Şimdi memur sendikalarının yürüyüşleri binlerce kişiyle ifade edebilecek insan grubunu gerçekten siz müzakere yapıyorsunuz. Devleti o anki Mülki Amiri temsil ediyorsunuz. Yani bu bir kanun olmalı, kanun maddesi olmalı diye düşünüyorum. Sadece emir yazı ya da bir genelge ile sınırlı kalmamalı (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

Herhangi bir olay çıkması durumunda yargı makamlarınca; hangi yasal mevzuata göre müzakere ve antlaşma yapıldığı sorulduğunda sorunun yanıtının olmayacağı bilinmelidir. Çünkü kanunda polisin yapacağı tek sözlü müdahale yetkisi şu şekilde açıklanmaktadır;

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkânlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır (TGYK, Md:24/6).

Madde içeriğinden “polis toplulukla müzakere yapar” anlamı çıkarmakta biraz zor gözükmektedir. Hâlbuki polisin görevini yerine getirmesi esnasında, olabilecek riskler doğrultusunda bağımsız karar verme, seçme ve fark yetkisinin olması gerektiği kabul edilir (Brunet, 2007:26). Toplumsal olaylarda müzakere ve uzlaşmaya verilen önem, bazı ülkelerin hukuki metinlerinde yer almasına rağmen Türkiye’de yer almaması önemli bir eksikliktir. Teklif olarak hazırlanan metinlerde dahi müzakereye yönelik açık hükümler bulunmamakta, toplantı yöneticilerinin, toplantı ve gösteri yürüyüşü süresince yetkili kolluk amiri ile iletişim içinde bulunması ve toplantı sırasında yetkili kolluk amiri tarafından bildirilen tedbirleri uygulamak zorunda olması gerektiği düşünülmektedir (GDBTASLAK-1, Md:10/3; İBTASLAK-2, Md:7/3). Mevzuattaki bu açık, idari bir düzenleme olan GDBKY ile kapatılmıştır denilebilir. Yönetmelikte 23.02.2007 tarihli değişiklikle Müzakereci kavramına yer verilmiştir. Buna göre müzakereci yeni yönetmelikteki haliyle şu şekilde tanımlanmıştır:

Toplumsal olaylar, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile basın açıklamalarında çıkması muhtemel olayların önlenmesi ve kamu güvenliğinin sağlanması amacıyla taraflar arasında arabuluculuk işlemlerini yürüten, bu konuda eğitim almış kamu görevlisi (GDBKY, Md:4/ş).

Toplumsal olaylarda müzakere faaliyetini yürütecek olan birimin GŞM olacağı açıklanmıştır (GDBKY, Md:64/1-e). Ayrıca yönetmelikte müzakerecinin nitelikleri, göreve seçilmesi, yetki ve sorumlulukları ile eğitimine ilişkin esas ve usuller hakkında bir yönerge çıkartılacağı hüküm altına alınmıştır (GDBKY, Md:81). Toplumsal Olaylarda Müzakereci Görevlendirilmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönerge; yasal ve yasal olmayan toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile spor müsabakalarında çıkması muhtemel olayların önlenmesi, büyük çaplı olaylara

dönüşmesinin engellenmesi, kamu düzeninin sağlanması ile suç işlenmesinin önlenmesine ilişkin hususları düzenlemek amacıyla 06.07.2012 tarihinde İçişleri Bakanı tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Yönergede başmüzakereci ve müzakereci tanımlarına yer verilmiş, müzakerecinin seçilmesi, nitelikleri, yetki, görev ve sorumlulukları, müzakere esnasında müzakerecinin uyması gereken esaslar ve eğitimlerinin özellikleri düzenlenmiştir.

3.3.2.6. Toplantıları Görüntülü Kayıt Altına Alma

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kayıt altına alınması polise verilmiş bir yetkidir. Şüphelilerin tespiti amacıyla olayların başlangıcından itibaren teknik cihazlarla yapılan bir işlemdir (EGM, 2011b:25). Ancak polisin kayıt altına alma yetkisinin dayanağı ve sınırı konusunda görüşlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle EGM, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde polisin kayıt altına alma yetkisinin hukuki dayanağı konusunda 2004 ve 2008 yıllarında iki adet görüş sormuştur. Polisin toplumsal olaylarda kayıt altına alma işlemi yapabileceğine dair en açık hükümler TGYK'ya göre; hükümet komiseri, toplantı yerinde uygun göreceği bir yerde bulunur ve toplantıyı teknik ses alma cihazları, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlarla tespit ettirebilir (Md:13/2).

Kanun polise doğrudan toplantıları kayıt altına yetkisi vermemiş ve hükümet komiserinin talebi üzerine bu işlemi yapabileceğini belirtmiştir. Hükümet komiserinin bulunduğu toplantılar, yasal işlemlerin tümünün yerine getirilmiş olduğu toplantılardandır. Bu tür toplantılarda polis kayıt altına alma işlemine tek başına karar verememekte, mevzuat gereği hükümet komiserinin taleplerini dikkate almak ve bazı yasal işlemleri yerine getirmek durumundadır. Yasal işlemlerin yerine getirilmeden düzenlenen toplantılarda hükümet komiseri olmamaktadır. Bu nedenle bu tür toplantılar ile TGYK kapsamına girmeyen toplantılarda, polisin kayıt yetkisi kullanabilmesi için herhangi bir merciden izin almaksızın mevzuatça olduğu yönünde hukuki görüşün olduğunu belirtmek gerekir.⁷⁵ GDB'nin taslağında bu konu

⁷⁵ EGM, 2005 yılında Adalet Bakanlığına, TGYK muhalefet suçlarından dolayı Konya ilinde olay yerinde kamera ile kayıt yapıldığı ve savcılığa gönderildiği, ancak savcılıkça, kamera kayıtları için mahkemenin karar alınmadığı gerekçesiyle savcılık tarafından delil olarak kullanılmadığını, bu nedenle TGYK muhalefet oluşturan suçlarla ilgili olarak izlenmesi gereken yolla ilgili görüş sormuştur. Bakanlık görüşünde, TGYK muhalefet suçlarının CMUK 140. maddede belirtilen suçlar içerisine girmediğini ve bu suçlarla takibin teknik araçlarla şüpheli ve sanıklar hakkında gizli yapıldığını aynı zamanda özel hayata müdahale edildiğini belirtmiştir. Bu nedenle TGYK muhalefeti

düşünölmüş ve bildirimsiz gerçekteşen toplumsal olaylarda da polisin kayıt alma yetkisinin olması gerektiğı öngörölmüştür (GDBTASLAK-1, Md:13/4).

TGYK kapsamına girmeyen toplantılarda, polisin toplantıları kayıt altına alma işlemlerindeki hareket tarzı genelgeyle düzenlenmeye çalışılmıştır. STK'nın faaliyetlerine kolluk güçlerinin video kamera ile girip katılanları tespit etmesinin, bu kuruluşların demokratik tepki mahiyetindeki basın açıklamalarının engellenmesinin, insan hak ve özgürlüklerinin uygulayıcı birimlerce sınırlayıcı bir şekilde yorumlanmasının bahse konu kuruluş yetkililerince sıkça şikâyet konusu olduğı ve kolluk kuvvetlerinin video kamera, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlar kullanmaması, katılımcıların yasa dışı bir eylem yaptıkları izlenimini uyandıracak bu ve benzeri davranışlardan kaçınılmasının vurgulandığı genelgeye göre; açık yerlerin haricinde kapalı yerlerde, suç işleneceğine dair ciddi emarelerin ortaya çıkması, çok ciddi ve somut istihbarat elde edilmesi halinde yukarıda sayılan faaliyetler için yetkili mülki makamın her defasında yazılı izni ile katılımcılar rahatsız edilmeden kayıt yapılabileceğı belirtilmektedir.⁷⁶

Bu genelge İB'nın bir başka⁷⁷ genelgesiyle kaldırılmasına rağmen polisin izin alarak kayıt altına alma işleminin devam edeceği bildirilmiştir. Bakanlığın genelgesinde ileri sürölen gerekçelerin gayet yerinde ve beklentileri karşılar düzeyde olduğı söylenebilir. Ancak uygulamada sorunlar olduğunu söylemek gerekir. Çünkü özgürlüğün kullanılması ve dışardan gelebilecek saldırıların tespit edilmesi için sağlanan bu yetkinin, tüm toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, hatta basit bilimsel seminer ve anma toplantılarda kullanılması eleştirilen konular arasında yer almaktadır (İşgören, 2011:122-123).

Yasal olduğı kabul edilen bir toplantının, teknik ses alma cihazları, fotoğraf ve film makineleri gibi araçlarla tespit edilmesi durumunda toplantı özgürlükleri ile birlikte, düşünce özgürlüklerini kullanmak isteyen kişilerin özgürlüklerini tartışmaya

oluşturan suçlarla ilgili olarak polisin önleyici görevlerine ve istihbarat toplama yetkilerine atıf yapan PVSK, Md:4/1 ve 7'deki yetkileri nedeniyle, meydana gelen suçlarla ilgili olarak, suça müdahale, önleme ve delilleri toplama yetkileri olduğı vurgulanarak, çekilen görüntülerin, genelde kamuya açık yerlerde gerçekteştiğı, toplantıya katılanlarında polis tarafından kayıtların yapıldığının bilindiğini açıklayarak özel hayata gizlice müdahalenin söz konusu olamayacağını, fakat delil serbestisi ilkesi gereğı delillerin yasak olup olmadığının yine mahkemece değerlendirileceğı görüşü belirtilmiştir (Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü, B.05.0.KGM.0.00.00.01-2196 sayı ve 21.07.2005 tarihli Kamera Çekimi konulu görüş yazısı).

⁷⁶ Genelge, İB, 2004/100,

⁷⁷ Genelge, İB, 2012/64.

açtığı gibi, bu hususun psikolojik yönden bir baskı ve temel hakkın sınırlandırılması olarak değerlendirmek mümkündür (Atalay 1995:93-94). Ayrıca böyle bir baskı unsuru toplantıya katılımları olumsuz yönde etkilediğinden (Kaboğlu, 1992:125) kayıt altına alma işleminin rutin hale getirilmemesi ve özel hayata müdahale izlenimi vermemesi konusunda polisin hassas davranması (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:48), kayıt işleminin kural değil istisna kabul edilmesi, makul ve haklı bir sebebe bağlı olarak ancak suçun icra hareketlerinin başlaması ve sonrası ile sınırlı tutularak yapılması gerektiği ifade edilmektedir (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:58).

Polis kameralarının; “psikolojik baskı” işlevi gördüğü belirtilerek “basın açıklamalarımız oluyor. Yani niye 40 kamera var” şeklinde anlayamadıkları bir yöntemin kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu durumlarda insanlar “kendilerinin fişlendiğini düşünüyorlar. Kayıt altına alındığını düşünüyorlar. Yani bunlar insanlar için önemli şeyler Türkiye gibi bir ülkede” şeklinde algılandığı ifade edilmektedir. Ancak kameraya karşı olmadıklarını belirterek “basın açıklaması yapılırken bir tek basın açıklamasını yapanı kayıt altına alabilir. Onla sınırlandırılabilir” şeklinde bir sınırın olmasını istemektedirler (Sendikacı, 2013).

Bu yönde görüşlerin Türkiye’de yargı makamlarında var olduğu, kayıt altına alma işleminin polis tarafından dikkatli, özgürlükleri kısıtlamayan ve istisnai olarak kullanılması gereken bir işlem olması gerektiği, yine de kanuni bir düzenlemeye ihtiyacın olduğuna yönelik bir inancın olduğu bilinmektedir.⁷⁸ Ayrıca kayıtların bekleme süreleri konusunda herhangi bir süre mevzuatta belirtilmemiştir. Bunu eksiklik olarak gören Azrak (2011), toplantılarda kayıt altına alınma işlemi sonucu elde edilen görüntülerin Federal Almanya Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununu örnek göstererek alınan kayıtların eğer bir suç kovuşturması yapılmamışsa bir yıl içinde arşivde tutulmadan sakıncalı olduğu için imha edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Yürürlükte bulunan TGYK’da kayıtların polis tarafından hangi şartlarda yapılacağı ve yapılan kayıtların ne kadar süreyle saklanacağına dair bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Azrak’ın Almanya örneğinden vermiş olduğu bir yıllık sürenin çelişkili olduğunu söylemek gerekir. Türkçeye çevirisi yapılan Federal Almanya Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 12. Maddesinde; polisin toplantıları kayıt almasındaki ölçüyü, katılımcılardan kamu güvenliği ve

⁷⁸ Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, B.03.0.CİG.0.00.00.05-647.03-54-2009/248/8307 sayı ve 16.02.2009 tarihli Kamera Çekimi konulu görüş yazısı.

düzenine ve ayrıca üçüncü şahıslarında etkileneceği önemli bir tehdit olması durumu olarak belirlemiştir. Ancak alınan kayıtların, suç fiillerinin takibinde ve tehlikenin önlenmesi için gerekli olması hallerinin haricindekilerin üç yıl içerisinde imha edilmesini öngörmüştür (Çıkar, 2004:430). Böyle bir düzenlemenin Türkiye’ de olması gerekir.

Hâlbuki düşünce özgürlüğünün kısıtlanması, devletle halkın arasındaki bağın zedelenmesine neden olduğu gibi devlete olan güvenin azalmasına ve insanların korku içerisinde yaşamamasına mahkûm edebilmektedir. Demokrasinin gelişmesi, yenilenmesi için yeni ve orijinal fikirlere ihtiyaç duyulduğu unutulmamalıdır. Bunun için fikirlerin serbestçe tartışıldığı ortamlara gereksinim duyulur. Türkiye’nin önemli sorunlarından biri de fikirlerin serbestçe ifade edilmemesi olarak görüldüğünden (Özkan, 2007:119), toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde polisin dikkatsiz ve özensiz kayıt alması, yukarıda sayılan sıkıntıların, olumsuz görüşlerin oluşmasına neden olabilecektir. Ancak bu işlemin daha çok hukuki bir sürecin delillendirilmesine⁷⁹ yönelik olduğu unutulmamalıdır. Özellikle şiddet ve saldırı amacı güden veya terör örgütlerinin propagandasına dönüşen gösterilerin kayıt altına alınması zorunlu bir işlem olarak gözükmemektedir. Bu nedenle bazı kesimlerin bu işleminden memnun olmaması da normaldir.

Kayıt altına alma işlemlerinde EGM’nin teknolojinin en son buluşlarını kullandığı görülmektedir. En son 1 Mayıs 2012’de, İstanbul’da ilk defa 3G sistemi monte edilmiş tanesi 20 bin dolar olan kask kamerası kullanılmaya başlanmıştır. Kameranın çektiği görüntülerin MOBESE’de canlı olarak izlenmesi sağlanmıştır (Sabah, 2012a:18). Bir ÇK polisinin başında bulunan kaksın üzerine monte edilmiş vaziyette bulunan kamera sayesinde, görevli hareket kabiliyeti kazanmakta ve olayın seyrine göre çekeceği grup, olay yeri ve kişiyi kolayca belirleyebilmektedir. Ayrıca

⁷⁹ Toplumsal olaylarda kameranın yeterli kullanılmaması halinde polisin farklı delillendirme yöntemleri kullandığı görülmektedir. Örneğin, 15 Şubat 2009 tarihinde Mersin’deki bir gösteriye katıldığı için gözaltına alınan 21 yaşındaki Murat Baran davasında polis, göstericilerin biber gazının etkisinden korunmak için yüzlerine ve gözlerine limon sürdüklerinden yola çıkarak, Baran’ın elinde yarım bir limonun olmasını gösteriye bilerek katıldığına dair bir delil olarak nitelendirdiği iddia edilmektedir (Human Rights Watch, 2010). Yine başka bir olayda ise Bingöl ilinde meydana gelen bir gösteride çocukların polise taş atarken görüntülerinin bulunmamasına rağmen polis tutanağında, ateş yakıp polisi taşıyan grubun polis müdahalesiyle birlikte ara sokaklara kaçtığı ve altı çocuğun takip sonucu bir eve girdikleri sırada yakalandığı, çocukların ellerinin tozlu ve ıslı olduğu, bu nedenle ateş yakmış olabileceklerinin düşünüldüğü, ayrıca hepsinin terli ve nefes nefese olmaları nedeniyle gösterici olduklarının anlaşıldığı belirtilmiştir. Ancak bu ifadeler “Mademki Terlisin Demek Ki Eylemcisin” şeklinde haberlerle basın tarafından eleştirilmiştir (Sabah.com, 2012c).

görüntülerin anında merkeze gönderilmesi, merkezde olaylar hakkında strateji belirleyenlere yeni fikirler verebilmektedir.

3.3.3. Toplumsal Olaylarda Polis Yaralanmaları ve Önleyici Politikalar

Polis toplumsal olaylara yukarıda açıklanan araç ve yöntemlerle müdahale ederken göstericileri yaralayabildiği gibi kendisi de yaralanabilmektedir. Bu durum, polisin görev yetkileri gereği insanları etkilediği gibi şiddete muhatap olmaya açık bir meslek olduğunu göstermektedir (Karakaş, 2004:85). Polise yönelik şiddet, 21.03.2011 tarihinde Şırnak ili Silopi İlçesi'nde gerçekleştirilen Nevruz kutlamaları sırasında, İstanbul Barış ve Demokrasi Partisi milletvekili Sebahat Tuncel'in, Başkomiser Murat Çetiner'e attığı tokatta olduğu gibi her kesimden gelebilmektedir (Hurriyet, 2012a). 2009 yılında meydana gelen toplumsal olaylarda 488, 2010 yılında 307, 2011 yılında 751, 2012 yılında ise 548 güvenlik görevlisi çeşitli şekillerde yaralanmıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012). Yani toplumsal olaylarda güvenlik görevlilerinin bizatihi kendisi şiddete açık durumdadır.

Yaralanmalar genellikle atılan çeşitli maddelerden kaynaklanmaktadır. Bu maddelerin ekserisi ise taşlar olmaktadır. Taşlar içerisinde en çok bilineni kaldırım taşlarıdır. Özellikle şehir merkezlerinde meydana gelen olaylarda göstericilerin bulmakta en az zorluk çektiği araç olması nedeniyle revaçtadır. Atılan taşların vücudun baş kısmına gelmesi durumunda hasar ağır olmaktadır. 2008 yılında Van'da Nevruz kutlamalarından çıkan olaylarda atılan taşlar neticesi 35 polis memuru yaralanmıştır. Bir polis memuru kafasına gelen taş neticesi başından ağır şekilde yaralanarak ameliyat olmuştur. Yaralı polis memurunun, kalkanı olmasına rağmen koruyucu bir miğferinin olmadığı tespit edilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:149-150).

Yine 2008 yılında Siirt ilinde meydana gelen Nevruz kutlamalarında bir emniyet amirinin başına gelen taşla beyin sıvısı akmış, bir polis memurunun omzu çıkmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:172-173). Bursa İnegöl'de 2010 Temmuzunda meydana gelen olaylarda bir polis memuru gözüne atılan bir taş nedeni ile görme kabiliyetini kaybetmiştir (Baycan vd., 2011:13). Bu olaylar GDB'yi harekete geçirmiş, 2012 yılı itibariyle Balistik Koruyucu Gözlük alınması yönünde düşünceler oluşmuştur (GDB Mülakat Verileri, 2012). Ayrıca göstericilerden polise

fırlatılan keser (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:172) ile gösteri yürüyüşlerinde bayrak, pankart gibi malzemeleri taşımakta kullanılan sopalar göstericilerin polisi yaralamakta kullandığı diğer araçlardır.

Toplumsal olaylarda son zamanlarda sıkça kullanılan molotof kokteyli, cam şişe içerisinde az miktarda sülfürik asit, benzin ve parafin karışımının, filtre ile yakılması ile yapılan ilkel bir yangın bombasıdır. 1939 yılındaki Kış Savaşı sırasında Finliler tarafından Sovyetler Birliği Kızılordu askerlerine karşı ve 1941'den sonra II. Dünya Savaşı boyunca düzensiz birlikler olan partizanlar tarafından Nazi tanklarına karşı kullanılmıştır (Tr.wikipedia, 2012a). Şiddet unsuru içeren gösterilerde oldukça fazla kullanılmaktadır. Terör örgütünün yönlendirmesiyle yapılan gösterilerde, polis araçlarına, panzerlere, TOMA'lara ve bazen de doğrudan polisin üzerine atılmak amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. Polisi oldukça rahatsız eden molotof kokteylinin kullanımına yönelik ilk tepki Adana Emniyet Müdürü Mehmet Avcı'dan gelmiştir. Avcı, molotof kokteylinin likit bomba olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Basında oldukça ilgi çeken bu açıklamalara akademisyenlerde destek vererek polisin bu sıkıntısına işaret etmişlerdir (Memurlar.net, 2012; Ensonhaber.com, 2012; Arıcan, 2012).

Van 4. Ağır Ceza Mahkemesi, konuyu yakından ilgilendiren bir karar vermiştir. Kararda molotof kokteyli örgüt adına gösterilerde kullanılmak üzere üreten kişilerin TCK'da açıklanan; “örgütlerin faaliyetlerinde kullanılmak maksadıyla bunların amaçlarını bilerek, bu örgütlere üretmek, satın almak veya ülkeye sokmak suretiyle silâh temin eden, nakleden veya depolayan kişi, on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” (Md:315) maddesi gereği cezalandırılmaları gerektiği kararını vermiştir. Ancak devamında ise mevzuatta bulunan hukuki boşluğa dikkat ifade etmiştir.⁸⁰ Yargının önemli bir aktör olarak aldığı bu karar polisin müdahale politikasında cesaretli adım atmasına neden olurken, göstericiler için de caydırıcı bir etken olmuştur. Molotof'un silah sayılması ve cezaların arttırılmasından sonra yayınlanan bir istatistik ise kararın toplumda bulduğu karşılığı göstermesi açısından önemlidir. Buna göre; terör örgütü PKK yanlılarının 2010 yılı Kasım ve 2011 Mayıs ayları arasında düzenlemiş olduğu gösterilerde; 727 molotof, 60 el yapımı patlayıcı, 3 bin 891 havai fişek kullanılmış ve 166 molotof ele

⁸⁰ Van. 4. Ağır Ceza Mah. 23.09.2011, E:2010/217, K:2011/270).

geçirilmiştir. Buna karşın, 2011 yılı Kasım ile 2012 Mayıs ayları arasında ise gösterilerde atılan molotof sayısı yarı yarıya düşüp 408'e, el yapımı patlayıcı 22'ye, havai fişek yaklaşık 10 kat düşerek 360'a düştüğü anlaşılmıştır. Adana polisi bu dönemde 182 molotof kokteyli ele geçirmiştir (Zaman.com, 2012a). Siyasi aktörlerden şu ana kadar molotofun toplumsal olaylarda kullanılmasını silah olarak kabul eden politik bir karar çıkmamıştır. Yargının bu kararı olmasaydı toplumsal olaylarda molotofun çok daha sık kullanılacağı varsayılabilirdi. Ancak meclisin gündeminde olan Silah Kanunu Tasarısına, Gezi olaylarının etkisiyle Molotof'un silah sayılmasına yönelik düzenlemeler eklendiği anlaşılmıştır (Aktuel.com, 2013).

Polise yönelik atılan ses bombaları atıldığı olaylarda yaşanmaktadır. 2012 yılında Diyarbakır'da açlık grevlerine destek vermek amacıyla düzenlenen eylemlerde göstericiler, molotofkokteyli ve taşlarla saldırırken aynı zamanda farklı bir yöntemle polis panzerine ve polise çakmak gazı ile desteklenmiş ses bombası atmışlardır (Haberler.com, 2012). Havai fişekler ve gaz bombaları da polisin yaralanmasına neden olmaktadır. Gaz bombalarından yaralanmalar genellikle göstericilere atılanların tekrardan polise atılması sonucu meydana gelmektedir.

Oldukça ilginç gözükse de, Türkiye'de bıçaklar toplumsal olaylarda kullanılmaktadır. 2010 yılında Diyarbakır'da referandum sonuçlarının açıklanması ile parti binası önünde toplanan ve barikat kurarak polisi taş yağmuruna göstericilere müdahale eden ÇK polislerinden birinin göstericilerin arasında kalması sonucu vücudunun çeşitli yerlerinden bıçaklandığı tespit edilmiştir (Milliyet.com, 2012b). Yaralananlar arasından sivil çalışan personelde bulunmaktadır. Topluluğun arasında giren sivil personel ise genellikle GŞM personelidir ve topluluk içerisinde veya yakınında müzakere amaçlı bulunmak durumundadırlar. Bu anlarda korumasız gözüken personele yönelik, delici ve kesici aletlerle yaralanma tehlikelerine karşı EGM, kesici ve delici alet saldırılarına karşı mukavemetli, elbise altına giyilebilen ve koltukaltlarını koruyacak şekilde tasarlanan hafif balistik çelik yelek almayı düşünmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012).

Yine toplumsal olaylarda görev yapan polislere karşı ateşli silahların kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin, Yüksekova'da izinsiz Nevruz kutlaması için toplanan göstericilerin arasından bazı kişilerin uzun namlulu silahlarla güvenlik güçlerine ateş açması sonucu TOMA içerisinde bulunan 3 polis memuru

yaralanmıştır (Cnnturk com, 2012b). Zırhlı araçların devrilmesi veya kaza yapması durumunda içerisindeki personel dahi olabilmektedir. Örneğin, bazı toplumsal olaylarda, zırhlı araçların barikatlarla önünün kesilmesi sırasında, aracın devrilmesi veya aracın dengesinin bozulması sonucu oluşan sarsıntılardan dolayı içerde bulunan personelin yaralanması veya araçlara molotof kokteyli atılması sonucu aracın dış yüzeyinin yanmaya başlaması gibi durumlar yaşanmaktadır. Bu nedenle EGM zırhlı araç kullanan personelin kaza anında darbelere, çarpmalara ve şok darbelere karşı korumak ve kullanıcının hareket kabiliyetini kısıtlamayacak şekilde kilit sistemli ayarlanabilir kasklar planlamaktadır. Ayrıca toplumsal olaylara müdahale esnasında kullanılan zırhlı personel taşıyıcıların, göstericiler tarafından atılan molotof, havai fişek vb. maddeler neticesinde yanmasını önlemek amacıyla araçların dış yüzeyinin ve motor bölümünün otomatik olarak söndürülmesini sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır (GDB Mülakat Verileri, 2012).

Son zamanlarda Adana ve Mersin gibi olayların yoğun olduğu illerde, göstericilerce hazırlanan, patladığında dağılan metal bombaların kullanımının revaçta olduğu görülmektedir. Ayrıca şehir yapılanmasının düzgün olmadığı illerde ara sokaklara kaçan göstericileri kovalayan akrep gibi zırhlı araçlara evlerin çatılarından atılan kaldırım taşları ise yeni trendler olarak karşımıza çıkmaktadır (14-16 Ocak 2013, GŞM ve ÇKŞM Bölge Toplantısı Notları). Yine polisi yaralamak için farklı yöntemlerin kullanıldığı şu şekilde ifade edilmektedir;

Son dönem şişeler çok kullanılmaya başladı Soda şişeleri, bira şişeleri patladığı zaman çok ciddi tahribat yapıyor, yaralanmalara ciddi yaralanmalara sebebiyet veriyor (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Göstericilerin diğer ülkelerde zor rastlanacak yöntemlerle toplumsal olaylarda polisi yaralamaya hatta öldürmeye çalıştıkları görülmektedir. Türkiye’de özellikle İstanbul’da belli bölgelerde ve doğu illerinde meydana gelen toplumsal olayları normal olarak görmemek gerekir. Bu nedenle toplumsal olayın mahiyetine göre amirler dâhil tüm personelin savunmaya yönelik gerekli araç, teçhizat ve silahı kuşanmaları sağlanmalıdır (TOGPHUEDY, Md:9/9). Özellikle ÇK personelinin toplu kuvvet olması nedeniyle saldırılara hedef olduğu bilinmektedir. Bu nedenle ÇK birimlerinin kendi güvenlikleri kadar bekleme noktalarının güvenli yerlerden seçilmesine özen gösterilmesi önemli bir güvenlik tedbiri olmaktadır. 2010 yılında ÇK polisine Taksim Meydanında bekleme noktasında yapılan intihar saldırısı,

bekleme yapan K personeline bu tür saldırıların yapılabileceğini gösteren bir örnektir. Meydana gelen saldırıda bir intihar bombacısı K aracına yaklaştığı sırada bombayı patlatmış, saldırıda 15'i polis memuru 32 kişi yaralanmıştır (Trt.net, 2012).

EGM, toplumsal olaylarda mutad haline gelen beklemlerin K personelinin aktif ve pasif olarak terör örgütlerinin hedefi haline getirdiğinden, Polis Merkezleri ve binalarının tercih edilmesi, yoksa diğerk kamu ve kurumların tesisler gibi güvenli yerlerin tercih edilmesi, K personelinin beklerken gören vatandaşların olay olduğu veya olacağı endişesiyle bekleme yapılan noktadan uzaklaştığı, bu nedenle vatandaşla doğrudan iç içe olmayacağı yerlerin belirlenmesi, bekleme yapan personelin zorunlu ihtiyaçları için ayrılmalari durumunda disiplinin kaybolduğu ve kurumun imajına zarar verdiğı ve niversite yakınlarında yapılan beklemlerin ise görüntü olarak Türkiye'nin AB nezdinde imajını bozduğu belirtilerek personelin dinlenme, beslenme ve diğerk zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabileceğı imkânlara sahip olmasına dikkat edilmesi ve muhtemel olaya istenen sürede intikal edebilecek yerlerin seçilmesine ze gösterilmesi gerektiğini belirten genelgeler yayınlayarak bu konuda illeri uyarmakta olduğu görülmektedir.⁸¹

Bu bakımdan toplumsal olaylarda polisin olayları nleme ve müdahale etmesi görevinin yanında polisin kendisini koruması için gerekli stratejilerin belirlenmesi gerekir. EGM'nin sadece toplumsal olaylarda değıl diğerk polis faaliyetlerinde dahi, personelin can güvenliğini sağılayacak, yaralanmalara karşı koruyacak yeterli çabayı göstermediğı, gerekli araçlarla donatmadığı ve böylece polisin kendi güvenliğini sağılamada yetersiz kaldığına yönelik bir inanç mevcuttur. Basında çıkan habere göre; polisin görev alanında saldırılara maruz kaldığı; ancak elik yeleklerin eksik ve depoda bekletildiğı, polislerin görev esnasında taşımaları gereken kelepçe, biber gazı, cop, elik yelek, fosforlu yelek ve elfeneri gibi ürünlerinin olması gerekirken polislerin çoğunluğunda sadece silah bulunduğu, hatta kelepçeleri polislerin kendi paraları ile aldığı, polislerin nöbet tutarken bekledikleri kulübelerin ise PVC benzeri plastikten yapıldığı eleştirileri getirilmekte ve eleştiri okları EGM'ye yönlendirilmektedir (Samanyoluhaber.com, 2012). Polisin ncelikli kendi can güvenliğinin sağılanması esas olması gerekirken olaylara müdahalede yeterli

⁸¹ EGM, B.05.1.EGM.0.11.05.02/51-2825 sayı ve 07.03.2003 tarihli K ve B.05.1.EGM.0.11.05.02/1525 sayı ve 19.08.2001 tarihli K Birimlerinin Bekleme Görevleri konulu genelgeleri.

teçhizattan yoksun ve eğitimsiz müdahale ettiği tespitleri yapılmaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:150).

Bu eksikliğin giderilmesi EGM'ye düşen bir görev iken, toplumsal olaylarda strateji belirlemesi gereken birim GDB'nin öncelikli görevi olarak gözükmektedir. Yaralanan polislerin büyük kısmı toplumsal olaylarda görev alan ÇK polisleri ve sivil şube personeli -sivil personelin büyük kısmını GŞM personeli olarak okumak gerek- olmaktadır. Ancak olayların şiddeti ve büyüklüğüne göre terör, asayiş, foto-film, kaçakçılık gibi sivil çalışan personelde görevlendirildiğinden bu birimlerde görev yapan personelde tehlike altındadır. ÇK dışında çalışan polislerin yaralanma ihtimalinin fazla olduğu söylenebilir. ÇK'nın toplumsal olaylara müdahale etmek üzere teçhizatlandırıldığı için daha korunaklı olduğu görülmektedir. Bu nedenle ÇK dışında toplumsal olaylarda görevlendirilen personelin, taş gibi cisimlerin atılmasına karşı koruyucu araçlarla donanması yaralanmaları azaltabilecektir. EGM'nin bu yöndeki ilk uygulaması "Koruyucu Kep" tahsisinin öncelikle sivil çalışan GŞM'ye yapılması ile olmuştur. 81 ilin tümünü kapsayan uygulama ile ilk etapta 1505, ikinci etapta ise 2515 koruyucu kep illere gönderilmiştir.⁸² Koruyucu kep içinde sert plastik ve polikarbon bulunmaktadır. Böylece yarım kiloluk taşlara karşı koruma sağlamaktadır (Poliss.web, 2012a). Önemli bir koruyucu tedbir olarak görmek gerekir.

Terörün yoğun olduğu bölgelerde meydana gelen toplumsal olaylardaki yaralanmaların, EGM'yi harekete geçirmekte tetikleyici etkisinin olduğu söylenebilir. ÇK birimlerinin teçhizatının öncelikli olarak zenginleştirilmesine yönelik genel politikanın uzun yıllar devam ettiği ve sivil çalışan birimlere yönelik çalışmaların yetersiz olduğu söylenebilir. Ancak son yıllarda toplumsal olaylarda yaralanmaların artması, EGM'yi toplumsal olaylarda sivil çalışan personelinin yaralanmalarına karşı koruyucu teçhizatların alınmasına sevk etmiştir. Çünkü "Güvenlik Şubelerle ilgili şu ana kadar her ne kadar ihtiyaç olarak görülse de bu konuda çalışma yapılmamış" olmasının nedeni bütçe imkânsızlıkları olduğu belirtilerek; kep, çelik yelek ve katlanabilir gaz maskesi gibi teçhizatlar alınmaya başladığı ifade edilmektedir (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara).

⁸² EGM, 13.01.2012 tarih ve B.05.1.EGM.0.12.08.49644 sayılı yazı ve EGM, 19.07.2012 tarih ve B.05.1.EGM.0.12.08.49644 sayılı yazı.

Hali hazırda GŞM personelinin kullanacağı “Gaz Maskeleri” bulunmamaktadır. En azından maskeye ihtiyaç duyulmadığı şeklinde bir izlenim mevcuttur. Hâlbuki topluluğun içerisinde bulunan göstericileri en iyi tanıyan GŞM personelinin, suç işleyenlerin tespiti amacıyla müdahalesi söz konusu olabileceğinden belli sayıda GŞM personeline gaz maskesinin dağıtılması ihtiyacı vardır. Özellikle dağıtmaya yönelik müdahaleden sonra, ÇK personeli birçok göstericiyi yakalamaktadır. Bunun yerine, GŞM personelinin, olaylarda etkin rol olarak kanunda suç sayılan eylemleri işlemiş olanları göstererek, bu kişilerin iki birimin ortak operasyonu ile yakalanması makul gözükmektedir. Ancak bu işbirliği için göz yaşartıcı gaz maskelerinin GŞM personeline de olması gerekir ki gazdan etkilenmiş alanlara ÇK ile beraber gidilebilsin. EGM’nin 2013 itibarıyla katlanabilir Gaz Maskesi olarak GŞM personeline dağıtma düşüncesinde olması olumlu bir gelişmedir (GDB Mülakat Verileri, 2012).

İngiltere’de, toplumsal olaylarda görev yapan polis memurlarının üzerinde, molotof kokteyl vb. ateş alan maddelere karşı alev almayan elbise giydirilmektedir. Polis memurlarının üzerinde özel imal edilmiş hafif çelik yelek ile ayaklarda çelik uçlu ve alt ucu çelik tabanlı tırtırlı bot bulunmaktadır. Kafada miğfer ve miğferin altında bez maske bulunmaktadır. Miğferlerin üzerinde hangi bölgenin polisi olduğunu gösterir kod numarası ve memurun sicil numarası bulunmaktadır. Bacaklarda ve kollarda bizdeki robocop tarzı plastik koruyucular bulunmaktadır. Polis memurunun cinsel organı üzerinde gelebilecek darbelerle karşı koruyucu bulunmaktadır. Ellerde ise siyah deri eldiven mevcuttur. Polis memurlarında yine iki tür kalkan bulunmakta olayın nevine göre küçük ve büyük kalkanlar kullanılmaktadırlar (Doğancı, 2012). Türkiye’de personeli yanıcı maddelerden koruyan bir elbise personele verilmemiştir. Elbiseler normal kumaştan yapılmaktadır. Türkiye şartlarında toplumsal olaylarda polise molotof kokteyli gibi yakıcı maddeler atılabilmektedir. En son Adana’da bir ÇK polisine doğrudan molotof kokteyli isabet etmiş ve TV haberlerine görsel olarak yansımıştır. Polis memuru alev topuna dönerek yanmaya başlamıştır. Polis memurunu daha fazla yanmaktan kurtaran ise robocop elbisesi ve kaskı olmuştur (Haber.gazetevatan.com, 2012b). Sivil bir polise atılması halinde olabilecek tahmin etmek güç değildir. GDB’nin ÇK personelinin toplumsal olaylarda atılan ateşli ve yanıcı maddelerden korunmasını sağlamak amacıyla “Termal Koruyucu Elbise” alınmasına yönelik projeleri bulunmaktadır

(GDB Mülakat Verileri, 2012). Son yıllarda GDB'nin polis toplumsal olaylarda polis yaralanmalarını önlemek amacıyla politikalar belirlemeye çalıştığı söylenebilir.

3.3.4. Polis Akademisi ve Polis Okullarında Toplumsal Olay Eğitimleri

Polis teşkilatı AY'de kendi özel eğitim kurullarına sahip olan kurumlar arasında sayılmıştır (AY, 1982:132). Çünkü polise verilen yetkilerin kullanılması sırasında, belirtilen göreve yönelik davranışların mesleğe başlamadan kazandırılması önemlidir. Toplumsal olaylarda polislerin müdahale eğitimleri de bu nevidendir. Sadece mesleğe başladıktan sonra verilmesi gereken eğitimler olarak görülmemelidir. Polis Akademisi ve Polis Okullarında mezun olan polislerin ilk anda ÇK birimlerinde görev alma ihtimalinin yüksek olması ve toplumsal olayların yoğun bir polis faaliyeti olması nedeniyle, daha okullardan mezun olmadan toplumsal olaylara müdahale eğitimlerinin hem teorik ve hem de pratik olarak verilmesi zorunludur.

Polis adaylarının, belli ölçütlere sahip olan adaylar arasında seçilerek alınması, polisin son yıllarda nitelikli personele sahip olması sağlamıştır. 2012 yılı itibariyle EGM personelinin % 88'i yüksekokul ve üniversite, % 11'i lise, % 1'i ise ilkokul ve ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Polis memurlarının çalışırken yükseköğrenimlerini tamamlaması, polis okullarının Polis Meslek Yüksekokullarına dönüştürülmesi ve üniversite mezunlarının da polis olarak alınması eğitim seviyesini son yıllarda ciddi anlamda yükselmiştir. Ayrıca EGM'nin 4.220 yüksek lisans ve 238 doktora yapmış personelinin olduğu belirtilmektedir (EGM, 2012c:17). Bu etki hem kurum içerisinde kalifiye personelin artmasına neden olduğu şöyle ifade edilmektedir;

Bugün bizim teşkilatımızın eğitim seviyesi çok yüksek. Gelen memurlarımızın çoğu zaten üniversite mezunu yani bu anlattıklarımızı çok rahat kavrayabilecek güçteler (4. Sınıf Müdür-1, 2012:Ankara).

Polisin eğitim seviyesinde meydana gelen bu olumlu değişimin, toplumsal olaylarda orantısız güç kullanılmasını azalttığı düşünülmektedir. Şüphesiz eğitimin temel amacının insanlara olumlu yönde davranışlar kazandırılması olduğu düşünüldüğünde, polis teşkilatının sahip olduğu eğitilmiş personeliyle atılım yaptığı ve bu özelliğin yapılan hataları azaltıcı etkisinin olabileceği söylenebilir. STK'larda

polisin eğitim seviyesinin artmasının orantısız güç kullanımını azalttığı şöyle açıklamaktadır;

Polisin biraz daha eğitilmiş insanlardan seçilmesi. Örneğin bizim atanamayan öğretmen arkadaşlarımızın birçoğu polis oluyor. Atanamadığı için yani bu polis memuru kalkıp ta karşıdaki öğretmene de vurmuyor. Veya işte eğitim üniversite mezunu, bununla ilişkili görüyoruz (Sendikacı, 2013).

Türkiye’de göreve başlamadan evvel işlenen teorik dersler ve süreleri değişiklik göstermektedir. Polis okulları iki senelik eğitim vermektedir. Polis Meslek Yüksek Okulu (PMYO) olarak adlandırılmaktadır. Dersler polis mevzuatı, hukuk dersleri ağırlıklı olarak verilmektedir. Bunun yanında Sosyoloji dersi birinci sınıfta, İnsan Hakları ve Sosyal Psikoloji dersleri ikinci sınıfta, polis psiko-motor özellikleri sergilemesi gereken alanlarda eğitimi içeren Polis Savunma ve Müdahale Taktikleri dersleri ise her dönemde Polis Akademisinin kendi yayınlarından çıkan kitaplar vasıtasıyla verilmektedir (pa.edu.tr, 2012).

Toplumsal olaylara müdahale konusunda polis okullarında dönem içerisinde pratik eğitim verilmemektedir. 2005 yılından itibaren teorik ve uygulamalı eğitimleri içeren belli bir eğitim programı dâhilinde eğitim verilerek bu açık kapatılmaya çalışılmaktadır. Eğitimin amacı, toplumsal olaylara müdahale konusunda öğrencilerin okul sonrasında, büyük çoğunlukla ÇK birimlerinde görevlendirildikleri göz önünde bulundurulduğundan buna yönelik pekiştirilmiş eğitim vermek olduğu gözükmektedir. Eğitimi verecek olan eğiticiler PMYO eğiticilerinden, yetersiz kalınması durumunda ise ildeki ÇKŞM eğiticilerinden veya GDB uzman eğitici personellerinden sağlanmaktadır.⁸³ 2011 yılı içerisinde polis okullarında toplam 16.357 öğrenciye bu eğitimler uygulamalı olarak verilmiştir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Bu eğitim iki haftalık düzenlenmekte ve Akademik Takvimde eğitim zamanı ve süresi gösterilmektedir (pa.edu.tr, 2012). Ancak polis okullarında verilen 15 günlük eğitimin yetersizliğine yönelik şu ifadeler kullanılmaktadır;

Çevik kuvvet eğitimini biz 15 gün orda polis okullarına gidip eğitimi veriyoruz; ama o 2 yıla bedel oluyor. Çok hoş bir şey değil aslında. Bir okul müdürünün veya işte üst düzey birinin gelip size işte biz 2 yılda bu çocukları polisliği öğretmedik siz 15 günde veya bir haftada öğretin demesi gibi. Yarım dönem yoğun bir şekilde verilirse uygun olabilir. Ayrıca illerin genelinde ve okulların genelinde bu eğitimi verebileceğiniz malzemeniz veya işte tesisatınız

⁸³ Polis Akademisi Başkanlığının B.05.1.EGM.0.07.3103/2127-3185 sayı ve 10.05.2012 tarihli Toplumsal Olaylara Müdahale Eğitimi konulu yazısı.

çok eksik. Yani biz 266 kişiye 40 kişinin tesisatıyla eğitim verdik. Bu bizi çok zorladı aynı şekilde çocukları da zorladı (Komiser Yrd., 2012:Ankara).

Tüm polis okullarında verilen 15 günlük eğitimin yanında ÇK birimlerinde göreve başlaması halinde; özellikle Ankara, İzmir ve İstanbul gibi illerin ÇK birimlerinde bir 15 günlük eğitim daha verilmektedir. Çünkü küçük illerde olayların az olması ve ÇK polislerinin diğer görevleri yapması nedeniyle bu eğitime gerek duyulmamaktadır (Komiser Yrd., 2012:Ankara). Polis okullarında verilen uygulamalı eğitimin içeriğinin, süresinin ve uzman eğitimcilerin niteliklerinin artırılmasıyla zenginleştirilmesi gerekir

Polis Akademisi eğitimi dört yıllıktır. Güvenlik Bilimleri Fakültesi olarak adlandırılmaktadır. Polis teşkilatına amir yetiştiren bir okuldur. Dersler hukuk ve polis mevzuatı derslerinin detaylı işlenmesi üzerine kuruludur. Polis Akademisinde, toplumsal olaylarla ilgili olarak Sosyoloji, Polis Savunma Taktikleri, İnsan Hakları, Polis Meslek Etiği gibi teorik dersler verilmektedir. 4. Sınıfın ilk yarısında iki saatlik Toplumsal Olayların Yönetimi dersi okutulmaktadır (pa.edu.tr, 2012). Polis okullarında olduğu gibi Polis Akademisi mezunlarına Toplumsal Olaylara Müdahale Eğitimi verilmemektedir. Son yıllarda Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi'nde verilen "Toplumsal Psikoloji" dersinde medyada yer alan toplumsal olaylardaki polis davranışları ele alınarak öğrencilere yapmaları ya da yapmamaları gereken davranış kalıpları görsel olarak sunulmakta ve bunlar üzerinde tartışılmaktadır. Öğrenciler diğer yandan toplumsal olaylardaki polis davranışlarının medyada nasıl yankı bulduğunu görmektedirler (Göksu vd., 2003:53-54). Fotoğrafların ve video kayıtlarının; polisin ve göstericilerin davranışlarını ortaya koymada görsel bir kanıt sunması ve eylemlere dair görsel iz bırakmaları yönünden önemli olduğu belirtilmektedir (Uysal, 2006:81). Ancak polis adaylarının mezun olduğu okullarda genel eğitim programlarının, uygulama ve konu eksenli bir yapıdan çok, eğitici, teori ve genel literatür eksenli bir yapıya göre yapılandırıldığı ifade edilmektedir (Alaç, 2009:82). Bu durumun toplumsal olaylara müdahale eğitimlerini de içerdiği söylenebilir.

3.3.5. Toplumsal Olaylara Müdahalede Hizmet İçi Eğitimleri

Hizmet içi eğitimlerinin, yönetsel reformların ve modernizasyon çalışmalarının uygulanmasının eğitimle desteklenmesi ve kamu hizmetlerinin etkililiğinin

artırılması amacıyla kamu görevlilerinin mesleki niteliklerinin ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik iki temel amacı bulunmaktadır (Aydın, 2011:7). Çünkü politikaların uygulanması safhasında, kurumsal yapıların işlevinde, bireylerin, liderlik tarzları, mesleki beceri, nitelik ve uygulanacak politikalarla ilgili uzmanlık bilgileri politika hedeflerinin arzu edilen ölçülere ulaşmasında önemli rol oynamaktadır (Kaptı, 2011b:35). Toplumsal olaylara müdahale politikalarını uygulanmasında, polise yönelik eğitim ve öğretim politikaları da bu politikaların verimliliğine doğrudan etki eden bir unsurdur. Polisin yetkilerinin yönlendirilmesi ve denetlenmesinin bir yoludur. Böylece polis yürürlükteki kanunlara göre hareket edecektir. Eğitimlerle öğrendikleriyle, çok şeye başvurmaksızın görevlerini yapabilecektir (Brunet, 2007:26-27).

Bu durum polis mesleğinin değerini yükseltmekte, polisliğin birliğini ve dışa açılmasını sağlamada önemli rol oynayan polis kültürünün tanımlanmasını kolaylaştırmaktadır. Diğer bir önemli işlevi, mesleği, kurumsal politikaların ve reformların engellerine takılmadan değiştirebilmesidir (Gleizal vd., 2000:173). Özellikle toplumsal olaylarda polisin gereksiz güç kullanması, aynı zamanda eğitimsizliğinde göstergesi olarak kabul edilmektedir (Kavgacı, 1997:22). ABD’de zor kullanma politikalarında eğitim politikaları önemli bir yer işgal etmekte, gerçek, sürekli yenilenen, memurların ihtiyaç tecrübelerine göre şekillenen bir yapısı bulunduğu ifade edilmektedir (Aydoğan ve Köse, 2011:6). Bu nedenle eğitim politikalarının analizi önemlidir. Türkiye’de polisin toplumsal olaylara müdahaledeki yapılanmasında ÇK ve GŞM’lerin ön plana çıkması her iki birim personeline yönelik eğitimlerin incelenmesi gerektirmektedir.

3.3.5.1. Çevik Kuvvete Yönelik Hizmet İçi Eğitimleri

ÇK birimlerinin toplu kuvvet olarak görev yapması, diğer polis birimlerine göre farklı araçları kullanmasını, disiplin içerisinde görev yapmasını, kullanacağı silah, mühimmat ve araçlar konusunda uzman davranışlar sergilemesini gerektirmektedir. Bu davranışların personele kazandırılması için ÇK birimlerinin eğitimlerinin özel ve uygun programlarla desteklenmesini gerekir. Toplumsal olaylara müdahalede ÇK personeline standart eğitimlerin yoğun bir şekilde verilmesi ve davranışa dönüştürülmesine özen gösterilerek, öğrenilen şeylerin usta-çırak veya deneme yanılma ilişkisi içerisinde olmaması gerektiği vurgulanmaktadır (Cerrah, 1997a:141).

Alkaya'nın (2000:IX) usta-çırak ilişkisinin polis kurumunda yerleşmesinin nedenini açıklamada dayandığı argüman; yoğun ve zaman limiti olmayan çalışmaların polis uygulamalarına yansması, bunda sistemli bilimsel çalışma ve zihinsel oluşumu engellemiş olmasıdır. Bu yapı, kurumsal yapılardan ziyade, bireysel başarıların ve mitlerin ön plana çıkması ile işlemektedir. Böylece ustadan çırağa aktararak kavranabilen, doğrulanamayan veya yanlışlanamayan polisiye deneyimlerin ön planda olduğu bir yapı karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim çalışmalarının belli bir plan ve politika dâhilinde yürütülmesi temel esastır. Kişisel tercihlere bırakılan eğitim çalışmaları ise süreklilikten yoksun ve sistem dâhilinde ilerleyemeyeceğinden, uzun dönemli verimliliğe katkı yapamadığını baştan kabul etmemizi zorunlu kılmaktadır (Aydın, 2011:95). Planlı hizmet içi eğitimler; teknik ve stratejilerin standart hale gelmesini sağladığı gibi kurumsal hizmetlerin sunumunda eşitliği sağlar. Minimum standart yöntemlerin sağlanmasıyla da kurumda daha yaratıcı ve özgün uygulamaların arayışı gerçekleştiği görülür (Aydın, 2011:21).

Bir eğitici, toplumsal olaylara müdahale eğitimlerinde standartların oluşturulmaması nedeniyle, eğitimlerin göstermelik ve “rutinleşmiş” olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle GDB’ce, ÇK eğitimleri için standart eğitim paketleri oluşturularak, Türkiye genelinde ortak bir müdahale anlayışının oluşmasına çalışıldığı ifade edilmekte ve bu durumda oluşan sıkıntılar şu şekilde açıklanmaktadır;

Genelde kendi illerindeki düzene göre eğitim veriyor. Yani İstanbul da ki arkadaşımız kendisi sürekli bu işin içerisinde olduğu için kendi uygulamalarını daha ön plana çıkartıyordu. İzmir de ki kendi kullandığı taktiği, ilindeki kullandığı taktiği veriyordu. Yalnız burada ki sıkıntı, bu hocalar Van’a gittiğinde Van’a İzmir’in taktiği de belki yeterli olmuyor. Çünkü o bölgenin yapısı farklı. Bu yüzden bir sıkıntımız vardı (Komiser, 2012:Ankara).

Özellikle 1996 yılında İstanbul’da meydana gelen Gazi Mahallesi ve 1 Mayıs olayları ile Ankara’da Dil Tarih olaylarından sonra, polisin toplumsal olaylara müdahalede yetersiz kalması eleştirilmiştir. Bu tarihten sonra toplumsal olaylara müdahalede eğitimin öneminin kavrandığı söylenebilir. Çünkü belirtilen olaylar akabinde, ÇK eğitiminde yapılan atılımlar ile toplumsal olaylarda dengeli, fevri davranmayan asgari düzeyde güç kullanan bir ÇK yapısının ortaya çıkmaya başladığı yönünde izlenimler hem ÇK personeli içinde hem de kamuoyunda artmış ve olumlu

karşılanmıştır (Semiz, 2000:122-123). Yine 2000 yılında İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde, ÇK otobüsüne yapılan saldırılar sonucu şehit olan ve yaralanan arkadaşlarına yönelik saldırıyı protesto etmek amacıyla yürüyüş yapan ÇK polisinin (Radikal.com, 2012a) daha iyi yetiştirilmesi için EGM, 2001 yılında eğitim seminerlerine ve meslek içi eğitimlere ağırlık verilmeye başlanmıştır. 2001 yılında basına yapılan açıklamada; ÇK polisinin hassas bir görev yaptığı, emniyet teşkilatının vitrini durumunda olduğu ve yapılan en küçük hata veya amacını aşan davranış teşkilatımızın geneline yansıtıldığı belirtilerek, hataların önlenmesi, toplumsal olay polisliğinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması amacıyla ÇK personeline periyodik olarak ÇK branş eğitimi verileceği belirtilmiştir. Branş eğitiminde verilecek teorik derslere üniversite öğretim görevlileri, mesleki konularda ise ÇK uzmanları katılacağı vurgulanmıştır. O tarihteki planlamaya göre, Özel Harekât Daire Başkanlığı'nın eğitici personeli tarafından Yakalama, Kelepçeleme, Sevketme, Yakın Savunma ve Aikido Kursu, Meksika'da eğitim görmüş personel tarafından Kriz Müdahale Timi Kursu, ÇK Müdürleri Liderlik Geliştirme Semineri, Göz yaşartıcı Gazlar ile Gaz Maskelerinin Kullanımı Eğiticilerin Eğitim Kursu, Panzer Sürücü ve Kuleci Kursu, Göz Yaşartıcı Gazlar ile Gaz Maskelerinin Kullanımı Kursu, Komuta Kontrol Aracı Sürücü ve Kuleci Kursu ile hâkim, savcı, avukat ve üniversite öğretim görevlilerinin konuşmacı olarak katılacağı konferanslar ve kısa süreli seminerler verilmesi planlanmıştır (Arsiv.ntvmsnbc.com, 2012). ÇK birimlerinin 2000 yılında dahi eğitim programlarının oluşturulmamış ve eğiticilerinin yetiştirilmemiş olması, yıllardır sağlıklı bir eğitim politikasının oluşturulmadığını göstermektedir.

ÇK'ye yönelik mevcut toplumsal olaylara müdahale eğitimleri PÇKY'de açıklanmıştır. Yönetmeliğin 38, 39, 40, 41, 42 ve 43. ncü maddeleri ÇK eğitiminin şekil, şart ve içeriklerini açıklamaktadır. Yönetmeliğe göre verilen eğitimlerin amacı şu şekilde açıklanmaktadır;

Kendilerine verilen görevlerin gereği gibi yapılabilmesi için mesleki ve genel bilgilerin, görevleriyle ilgili teknik ve yöntemlerin öğretilmesi, becerilerinin ve atış yeteneklerinin geliştirilmesi suretiyle personelin hizmetin gerektirdiği bedeni, fikri ve fiziki kabiliyetlere sahip kılınması... (PÇKY, Md:38).

Yönetmelik ÇK eğitimlerinin iki şekilde yapılmasını öngörmüştür. Buna göre eğitimler; merkezin belirlediği ve her yıl tekrarlanması gereken yerinde

eğitimlerdir. Bunlar ÇKŞM veya grup amirinin sorumluluğu altında aralıksız olarak yapılan ve özellikle ÇK'de taktik ve düzenler ile olaylara müdahale şekilleri konusunda merkezde tatbikini esas alan her yıl tekrarlanan eğitimlerdir. Ayrıca illerde verilemeyen ve merkezce belirlenen eğitimler bulunmaktadır. Bunlara merkezi eğitimler denilmektedir (PÇKY, Md:40).

Yine yönetmeliğe göre ÇK personeline verilecek eğitim konuları; yaklaşık düzen eğitimi ve çeviklik, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde polisin görevi, yetkileri, davranış tarzları, dağıtma ve zararsız hale getirme taktikleri, taktik ve farklı düzenlerle müdahale etme (EGM, 2010:57-74),⁸⁴ beden eğitimi ve yakın savunma, ÇK birimlerinde kullanılan her türlü silah, teçhizat, araç ve gereçlerin tanıtılması, kullanma şekli ve yerleri, bakımı, atışları, talep halinde, ÇK biriminin göreve en kısa zamanda sevk edilebilmesinin temini için alarm tatbikatları yaptırılması, patlayıcı maddelerin tanıtılması, şoför eğitimi, bilgisayar ve daktilografi, ÇK birimlerinin görevleri, grev ve lokavtlarda polisin görev ve yetkisi, hareket tarzı, polis meslek mevzuatı, polisin disiplin mevzuatı, devrim tarihi, mesleki yazışma tekniği, halkla ilişkiler ve empatik iletişim, aşırı akımlar, yıkıcı faaliyetler metot, taktik ve teknikleri, sivil savunma ve ilkyardım, grup dinamiği, çatışma ve stres yönetimi, beden dili, yaratıcı drama, polis etiği, moral eğitimi ve çeşitli sosyal etkinlikler ile gerekli görülen diğer eğitim konuları olabilmektedir (PÇKY, Md:41).

Bu eğitimler ÇK birimlerinde çalışan her rütbedeki personele verilmektedir. Amaç ÇK'nın toplumsal olaylara müdahaledeki başarısını arttırmak, birlikte hareket etme becerisi kazandırmaktır. Eğitimler belirlenen program doğrultusunda toplam 52 hafta verilmektedir. GDB, illerden gelen eğitim değerlendirme raporları doğrultusunda ders konularını güncelleyerek her yıl Aralık ayında hazırlanan Yıllık Yerinden Hizmet İçi Eğitim Programlarıyla illerde bu programların güncellenmesi sağlamaktadır (guvenlik.pol.tr, 2012). Bu şekilde düzenlenen Hizmet İçi Eğitimlerinde 1 yıl içerisinde yaklaşık 20.000 ÇK polisine eğitim verilmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Ancak yerinden eğitimlerin il veya ilçe emniyet müdürlerinin kişisel anlayış ve genel inisiyatiflerine bırakıldığı eleştirisinin

⁸⁴ Kocaoğlu, ÇK personelinin toplumsal olaylara müdahalede kullandığı teknik, taktik ve düzen eğitimlerinin çok karmaşık olmamasına rağmen sürekli olarak personele tekrar ettirilmesinin, personele çok fazla bir katkı sağlamayacağı gibi, personelin belli bir süre sonra eğitimden soğumasına neden olacağını düşünmektedir (2009:132).

yapıldığını belirtmek gerekir (Gözübenli, 2012:132). Ayrıca büyük bir ilde görev yapan ÇK amiri, iş yoğunluğu nedeniyle özellikle yaz aylarında bu eğitimlerin verilmesine çalıştıklarını şu şekilde ifade etmektedir;

Yıl boyu eğitimler devam ediyor ama aktif olarak eğitimi maalesef yaz aylarında gerçekleştirebiliyoruz. Bu eğitimin kış aylarında da devam etmesi gerekiyor. Eğitim sürekli olmak zorunda. Kişisel gelişim olsun, görev anlayışındaki boşlukların doldurulması, hataların kusurların görülmesi, bunların değerlendirilmesi bunlar önemli ama kışın görev yoğunluğu nedeniyle eğitim noktasında yeteri kadar personeli planlayamıyoruz. Yani kışın personelimiz yeterli eğitim alamıyor (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

İfadeler eğitimde zaman sorununa işaret etmektedir. Ancak küçük bir ilde çalışan ÇK amiri ise bu tür eğitimleri yüzde yüz faydalı olduğunu belirtmektedir (4. Sınıf Müdür-4, 2012:Ankara). Yani illerin büyüklüğü ve iş oranının yoğunluğu bu eğitimlerin verilmesini ve etkisini etkilemektedir.

Bunlara ilave olarak EGM, illerdeki tesislerin yetersizliği, eğitici personelin temin edilememesi ile kuruluşun bulunduğu yerde eğitimi kısmen veya tamamen verilemeyen patlayıcı maddelerin tanıtılması esas ve usulleri, zırhlı araç şoförlerinin yetiştirilmesi ve komando eğitimleri ile uygun görülecek diğer hususlarda merkezi eğitimler verilmektedir (PÇKY, Md:42). ÇK eğitimi, polis eğitimleri arasında özel bir alanı kapsamaktadır. Hem zihinsel hem de bedensel eğitimleri içerdiğinden; özel tasarlanmış, geniş alana sahip, müdahale tatbikatları yapılabilen kurs alanlarında yapılması gerekir. Hatta bazı araçların kişiler üzerindeki etkisinin personelce bilinmesi bile istenir. Örneğin, ÇK polisleri tarafından göz yaşartıcı gazla ilgili olarak uygulamalı gaza maruz kalması sağlanarak amacı şu şekilde açıklanır;

Personel ister istemez biber gazına maruz kalacaktır, panik korku, telaş, reaksiyonlar ne olacak ne bitecek bunu yaşaması lazım, yaşamadığı sürece ilk anda ciddi manada güvenlik zafiyeti oluşuyor, yani bunu görmesi lazım, bunu gördüğü noktada kullanırken de dikkatli kullanabiliyor, maruz kaldığında da neler yapması gerektiğini biliyor (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

İngiltere’de toplumsal olaylarda görevlendirilen polislere yönelik eğitimler Riot City-İsyen Şehri olarak adlandırılan özel eğitim alanında verilmektedir (Sürmeli, 2002:156). Prototip bir şehir şeklinde dizayn edilmiş olan bu alanda, küçük bir stadyum, metro istasyonu, otobüs durağı, sokak ve caddeler, otopark ve işyerleri bulunmakta ve senaryolu eğitim verilmektedir. Verilen eğitimler sonunda başarılı olanlara sertifika verilerek toplumsal olaylarda görevlendirilmeleri sağlanmaktadır (Doğancı, 2012). Özellikle senaryolu tatbikat eğitimleri, toplumsal olaylara

müdahalede başarının arttırılması, bilgi, beceri ve taktik düzenlerin kazandırılması için gerekli olan eğitim şeklidir (EGM, 2011b:43). Türkiye’de yukarıda bahsedilen türden bir toplumsal olaylar eğitim merkezi bulunmamaktadır. 2000 yılında dahi bir polis okulunun ÇK Eğitim Merkezi olarak faaliyete geçirilmesi teklif edilmiş (Semiz, 2000:125) ancak günümüze kadar netice alınamamıştır.

Türk polisinin son yıllarda geçirmiş olduğu değişim ile Balkanlar, Orta Doğu, Orta Asya ve Afrika ülkeleri olmak üzere diğer ülke polis teşkilatlarına yönelik düzenlenen eğitim programları verecek duruma gelmesi EGM’yi kapsamlı bir eğitim merkezi açma arayışına itmiştir. UPEM⁸⁵ olarak bilinen ve Uluslararası Polis Eğitim Merkezinin yakın zamanda Ankara’da faaliyete geçeceği belirtilmektedir. Oldukça kapsamlı olması planlanan eğitim merkezinde yer alacak birimlerden birinin Güvenlik ve Toplumsal Olaylara Müdahale Akademisi olması, bünyesinde kurulacak farklı akademiler vasıtasıyla da teorik eğitimlerin verileceği eğitim merkezinde uygulamalı eğitim alanlarının açılması planlanmaktadır. Bunlardan biri de, Taktik Eğitim ve Toplumsal Olaylara Müdahale Eğitim Alanı’dır (Upem.pol, 2012). Özellikle ÇK personelinin teorik eğitimleri aldığı kabul edildiğinde uygulamalı eğitim alanlarına duyulan ihtiyaç şu şekilde açıklanmaktadır;

Uygulamalı eğitim merkezine ihtiyacımız var. Bizim eksikliklerimizden bir tanesi de bu. Özellikle gaz eğitimlerinde meskun mahallin çok uzağında bir yerde bunun yapılması gerekiyor. İşte çeşitli patlayıcı maddelerde orda toplumsal olaylarda kullanılacak sınıf da sis bombası, ses fişeği ve saire buna benzer, gaz fişeği bunlarında münhal yerlerde bir kısım uygulamalı eğitimlerin senaryolu alanların oluşturulması gerekiyor (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

ÇK polisinin eğitimlerinin tek bir merkezde verilme imkânının olmadığını belirtmek gerekir. Bu nedenle büyük illerin kendi uygulamalı eğitim merkezlerini kurması gerekir. Her İl’de kurulması çok verimli bir uygulama olarak gözükmemektedir. Birbirine yakın olan illerin birinde, bölge uygulama merkezlerinin kurulması mantıklı bir çözüm olarak gözükmektedir. Şu anki ÇK yerleşkelerinin çoğunun emniyetin veya değişik devlet dairelerinin kullanmadığı binalardan oluştuğu ve ÇK birimlerinin ihtiyaçlarına göre inşa edilmemiş olduğu belirtilmektedir (EGM, 2002:24).

⁸⁵ UPEM yerleşkeleri, Ankara İli Pursaklar İlçesinde yaklaşık 2400 dönüm arazi üzerine kurulacak olup iki farklı kampüste teorik ve uygulamalı eğitimler verilecektir (Upem.pol, 2012). Böylece Türk polisi de bir Riot-City’e sahip olabilecektir.

Türk polisinin eğitiminde en büyük ihtiyacı ve aynı zamanda eksikliği olarak görülen uygulamalı eğitim, teorik verilen eğitimlerde öğrenilen bilgilerin uygulamaya geçirilebilme imkânlarının sunulması yoluyla istendik davranış kalıplarının öğrencilere kazandırılmasını amaçlar. Bu amaç için eğitim programlarının uygulamalı eğitime uyarlanmış olarak tasarlanmalı ve uygun eğitim materyalleri hazırlanmalıdır. Eğitim materyalleri; senaryolar, görsel materyaller, interaktif eğitimler ve gerekli teçhizatlar gibi uygulamalı eğitime uygun araçlardan oluşmalı ve uygulamalı eğitimi benimsemiş ve eğitimini almış uzman eğitimciler görevlendirilmelidir (Alsancak vd., 2012:13-15). Gezi Parkı Eylemleri sonrası yayınlanan genelgede, uygulamalı eğitimlere önem verilmesi istenmiştir.⁸⁶ Uygulamalı eğitimin alanda çalışanlarca önemli şu şekilde açıklanmaktadır;

Uygulamalı eğitim her zaman avantajdır ÇK için. Yoksa kitabı şekilde anlat falan bunlar bir yere kadar gider. O ayrı bir konu ama uyguladığınız sürece adam, işte biz taşlarla veya tahtalarla, talaş o kerestecilerden kestirdiğimiz şeylerle kendi imkânlarıyla bunu yapmaya çalışıyorsun bulunduğun yerlerde. Ama bunun güzel bir sistematize edilip bir standarda koyulsa adam o psikolojiyi ben ne yaşayacağım, neyle karşılaşacağım bildiği zaman sahaya çıktığı zaman rahat ediyor. Niye? Çünkü görmüş bunun eğitimini (4. Sınıf Müdür-4, 2012:Ankara).

Bu tür eğitimlerin uygulanmaya başlanması ile eğitimlerde kullanılan yöntemler şu şekilde açıklanmaktadır;

Üç seneden beri çok aktif şekilde uygulanıyor bayağı yerleşti. (...) Verilen eğitimlerin en önemli özelliği şu; empati kurma, Onun yerinde sen olsaydın ne yapardın? Ne yapılmasını isterdin? Ve yahut Ne yapılmasını istemezdin? Sen kendini gösterici yerine koysan polis gelsin sen düştüğün andan itibaren sana vurulmasını istermiydin? Biz bununla ilgili kötü ve güzel örnekler diye görüntülerimiz var. Buradaki eğitimlerde veya illerdeki yapmış olduğumuz uygulamalarda mesela düşen bir insana vurulmayacağı veyahut da hangi andan itibaren müdahale edilmesi gerektiği emir ve komutta nerede durulacağı ve yüzüne karşı insanın gaz sıklamaması gerektiği gibi örnekleri içeren görüntü şeylerimizde var eğitim materyallerimizde var. Bunları buradan verilen eğitimle hepsini tek tek gösteriyor ve anlatıyoruz (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara).

Toplumsal olaylara müdahale eğitimlerinde özellikle senaryoya bağlı uygulamalı eğitimlerin en dikkat çekenini ÇK'nın basına yansıyan uygulamalı eğitimleri olmaktadır. Bu eğitimlerde gaz kullanılması, kendi meslektaşlarından oluşan hayali bir gösterici grubun sloganlarla yolu kapatması hoş görüntülerin ortaya çıkmasını sağlarken (Aktifhaber.com, 2012a), bazen kullanılan gazlardan dolayı

⁸⁶ Genelge, İB, 2013/28.

çevre sakinlerini rahatsız etmektedir (m.airporthaber.com, 2012). Boş alan ve kamuya ait binalarda ve hatta halı sahalarda yapılmasıyla eleştirilen (4. Sınıf Müdür-4, 2012:Ankara) tatbikatlar, aslında toplumsal olaylarda uygulamalı eğitim alanlarının eksikliğini göstermektedir. Hattı zatında ÇK'nın uygulamalı eğitimlerinde böyle bir eksikliğin olacağı öngörüldüğünden "Eğitim faaliyetleri için teşkilata ait bina ve tesisler yeterli olmadığı takdirde diğer kamu kurum ve kuruluşlarının bina, araç, gereç ve diğer imkânlarından yararlanılır" (PÇKY, Md:45/2) şeklinde hüküm zamanında yönetmeliğe eklenmiştir.

Eğitimler, ÇK birimlerine çalışan personele yönelik farklı illerde düzenlenmektedir. Uzmanlık eğitimiyle eğiticiler yetiştirilmekte ve eğitici ihtiyacı kurum içinden elde edilmektedir. Yetiştirilen eğiticilerin zorunlu hizmet sonrası görev yerlerinin değişmesi, eğitici personel açığı doğurmakta ve genelgelerle eğitici personelin istihdamını düzenlemeye çalışılmaktadır.⁸⁷ GDB bünyesinde yeteri düzeyde ve miktarda eğitici havuzu oluşturulamaması sebebiyle ülke genelinde standart bir eğitim modeli geliştirmekte zorluklar yaşandığı belirtilmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Bu durumu yine polisin merkezi yapılanmasının bir tezahürü olarak görmek mümkündür. Çünkü merkezi yapılanma, uzman polislerin ülke genelinde homojen olmayan, farklılıkların bölge, il ve yerel düzeyinde belirlediği sorunların çıkmasına neden olabilmektedir (Gleizal vd., 2000:167).

Genel olarak ÇK polisine verilen eğitimler, tüm personele değişik başlıklar altında verilmesine rağmen ÇK polisinin uzmanlık isteyen alanlarında özel eğitimlerin verildiği görülmektedir. GDB'nin, sayısı yirmi binlere yaklaşan personelinin kendi merkez personeli vasıtasıyla eğitmesi pek mümkün gözükmediği için eğiticiler yetiştirmek yoluyla illerde eğitimler düzenlediği anlaşılmaktadır. Bu özel eğitimler merkezden verilen eğitim faaliyetleri olarak bilinmektedir (guvenlik.pol.tr, 2012). Kısaca aşağıda açıklanmıştır.

Sporda Şiddetin Önlenmesi Semineri, ÇKŞM Spor Büro Amirliklerinde çalışan personele yönelik olarak sporda şiddetin önlenmesi, uluslararası kuruluşlar olan FIBA, FIFA ve UEFA'nın kriterleri konusunda bilgilendirme ve uluslararası

⁸⁷ EGM, B.05.1.EGM.0.12.08.04/59 sayı ve 29.03.2004 tarihli Kurslu Personelin ÇK Hizmet Süresi konulu genelge.

standartı yakalama amaçlı eğitim faaliyetidir. Her yıl en az bir dönem halinde düzenlenmektedir (guvenlik.pol.tr, 2012).

Toplumsal Olaylara Müdahale Esasları Eğitimi, ÇK birimlerinde göreve yeni başlayan, Polis Akademisi ile Polis okullarından mezun olacak personele toplumsal olaylardaki hareket tarzı ile toplumsal olaylardaki taktik ve düzenlerin anlatıldığı 1 hafta süreli eğitimlerdir. 2011 yılı içerisinde farklı illerde 16 dönem halinde, toplam 1104 ÇK personeline toplumsal olaylara müdahale esasları eğitimi verilmiştir (EGM, 2012a:17). Bu eğitimi vermesi için ayrıca Toplumsal Olay Polisliği Eğitimi adı altında eğitici olarak değerlendirilmesi planlanan amir sınıfı personele yönelik düzenlenen eğitimler verilmektedir (guvenlik.pol.tr, 2012). Bu eğitim iki haftalıktır. 2011 yılı içerisinde bir dönem halinde 50 kişiye verilmiştir (EGM, 2012a:20).

Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı Sürücü ve Operatör Temel Kursu, bu araçları kullanacak personelin bilgi ve becerilerini geliştirilmesi, kaza ve arızaların önlenmesi ve araçla beraber görevin en iyi yapılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca *Uzmanlık Kursu* ise, TOMA'nın kullanımı öğretecek eğitici personel yetiştirmek amacıyla düzenlenmektedir. Kursların içerikleri araçların teknik kapasite ve kullanımına yöneliktir (EGM, 2011a:145-147). Son dönemlerde oldukça fazla kullanılan bu araçların kullanıcıları için 2011 yılında 11 dönem halinde düzenlenen operatörlük kursuna 457 personel, bir dönem halinde düzenlenen TOMA uzmanlık kursuna ise 13 personel katılmıştır (EGM, 2012a:14).

Panzer ve Sürücü Temel ve Uzmanlık Kursu, toplumsal olaylara müdahalede kullanılan personel taşıyıcı zırhlı araçlar ile su püskürten araçların sürücüleri ve kulecilerinin yetiştirilmesi amacıyla, C sınıfı ve üstü ehliyete sahip, ÇK'de görev yapan memur sınıfı personelin katılabileceği eğitimdir. Uzmanlık kursu ise Temel Panzer Sürücü ve Kuleci Eğitimi almış personel arasından Panzer Sürücü ve Kuleci Kurslarında eğitici olarak görevlendirilecek personelin yetiştirilmesi amacıyla düzenlenen eğitimdir (guvenlik.pol.tr, 2012). 2011 yılında 4 dönem halinde düzenlenen panzer sürücü ve operatörlük kursuna 116 personel, 1 dönem halinde düzenlenen panzer uzmanlık kursuna ise 12 personel katılması sağlanmıştır (EGM, 2012a:16).

Akrep Aracı Sürücü ve Kuleci ve Uzmanlık Kursu, toplumsal olaylarda kanuna aykırı eylemlerde, yaptıkları eylemler ile ilgili gerekli delilin elde edilmesinin sağlanması, kullanılan zırhlı ve kameralı araçların sürücü ve kulecilerinin yetiştirilmesi amacıyla ÇKŞM personeline yönelik B sınıfı ehliyete sahip memurlara verilen eğitimidir. *Uzmanlık kursu* ise Temel Akrep Aracı Sürücü ve Kuleci Eğitimi almış personel arasından Akrep Aracı Sürücü ve Kuleci Eğitimlerinde eğitici olarak görevlendirilecek personelin yetiştirilmesi amacıyla düzenlenen eğitimidir (guvenlik.pol.tr, 2012). 2011 yılında 10 dönem halinde düzenlenen kursa 296 personel katılmıştır (EGM, 2012a:15). Yukarıda belirtilen eğitimler bu araçların kullanımının ayrıca uzmanlık gerektirmesi, araçların eğitimli personeller tarafından kullanılması ile bakımlarının düzgün yapılması, ömrünün uzun olması, toplumsal olaylarda vatandaşların yanlış kullanımı nedeniyle yaralanmasının önüne geçilmesi açısından önemlidir. EGM bir genelge yayınlarak eğitim almamış personel tarafından bu araçlarının kullanılmamasını istemiştir.⁸⁸

Göz Yaşartıcı Gazlar ile Gaz Maskelerinin Kullanımı Uzmanlık Kursu, Toplumsal olaylarda ÇK birimlerimizce kullanılmakta olan gaz bombaları, gaz silahları ve gaz maskelerinin kullanımına yönelik düzenlenen 1 hafta süreli eğitimlerdir. *Uzmanlık Kursu* ise, kurslarda eğitici olarak görevlendirilecek amir sınıfı personelin yetiştirilmesi amacıyla düzenlenen eğitimidir (guvenlik.pol.tr, 2012). 2011 yılı içerisinde 1460 ÇK personeline 27 dönem halinde kurs verilmiştir (EGM, 2012a:18).

Savunma Tüfeği ve Kullanımı Kursu, FN-303 olarak bilinen toplumsal olaylarda ÇK polisince kullanılan savunma tüfeğinin kullanımına yönelik düzenlenen 4 gün süreli eğitimlerdir. Hem amir hem de memur ÇK polisine verilmektedir. 2011 yılı içerisinde 292 ÇK personeline 8 dönem halinde kurs verilmiştir (EGM, 2012a:19).

Ayrıca atlı polis birliklerinin ÇK birimlerine bağlı olması nedeniyle *Temel Binicilik Eğitimi* adı altında ÇKŞM Atlı Birlik Grup Amirliklerinde görevlendirilecek amir ve memur sınıfı personele yönelik düzenlenen eğitimler verilmektedir (guvenlik.pol.tr, 2012).

⁸⁸ EGM, B.05.1.EGM.0.11.05.01/74 sayı ve 15.04.2001 tarihli Zırhlı Araç Sürücülükleri konulu genelge.

ÇK Müdürleri Semineri, ÇK birimlerinin sevk ve idaresinden birinci derecede sorumlu müdürlere, yurt genelinde düzenlenmesi muhtemel eylemlerde etkin, sağduyulu ve profesyonel bir görev anlayışı ortaya koyabilmelerini temin amacıyla, toplumsal olayların sevk ve idaresi ile olaylara müdahale esnasında dikkat edilmesi gereken hususların değerlendirilmesine yönelik olarak düzenlenen 3 günlük seminerdir. 2011 yılı itibariyle iki dönem düzenlenen kursa toplam 86 personelin katılması sağlanmıştır (EGM, 2012a:13). Kursta, TGYK, ÇK mevzuatı, kitle psikolojisi, şiddet ve öfke kontrolleri gibi dersler verilmektedir (EGM, 2011a:158). Bunun yanında ÇK biriminde yeni göreve başlayan rütbeli personellere yönelik, yeni görev alanı ile ilgili ihtiyaç duyacakları bilgileri vermek üzere düzenlenen üç günlük seminer olan *ÇK Amirleri Bilgilendirme Kursu*'da verilmektedir. 2011 yılı itibariyle bir dönem düzenlenen kursa toplam 38 personelin katılması sağlanmıştır (EGM, 2012a:13). Bu eğitimlerin her yıl ve sürekli olarak verildiği görülmektedir.

Burada GDB tarafından verilen yurtdışı eğitimlerine de vurgu yapmak gerekir. Bir polis teşkilatının yurtdışı polis teşkilatlarına eğitim vermesi, belli bir seviyeye ve birikime ulaştığını göstermektedir. Yabancı ülkelerin talepleri doğrultusunda yukarıda verilen eğitimlerin büyük çoğunluğu verilmektedir. Afganistan, Azerbaycan, Antigua Barbuda, Karadağ, Sudan, Fildişi, Moğolistan, Kazakistan, Irak ve Arnavutluk ülke polislerine toplumsal olaylara müdahale eğitimleri verilmiştir (guvenlik.pol.tr, 2012). Bu ülkelerde, 2006 ve 2011 yılları arasında 30 dönem halinde 1923 polise eğitim verilmiştir (EGM, 2012a:35). Türk polisinin toplumsal olaylara müdahale konusunda vermiş olduğu eğitimleri, yeterliliğini pekiştirme konusunda bir gösterge olarak görmek mümkündür.

3.3.5.2. Güvenlik Şubeye Yönelik Hizmet İçi Eğitimleri

GŞM, toplumsal olayların yönetimi kadar müdahale anından önce ve sonra TGYK'nın uygulanmasından sorumlu bir birimdir. Toplantı için erteleme ve yasaklama kararlarının alınması ve dağıtma işlemleriyle ilgili olarak tutanakların tutulması gibi kanunda belirtilen tüm idari işlemlerin yürütülmesi, TGYK'ya muhalefetin meydana geldiği her türlü adli işlemlerin takibi, konuşmaların çözümlerinin yapılması, şüphelilerin ifadelerinin alınıp mahkemelere sevki GŞM tarafından yapılmaktadır. Bu açıdan birimde çalışan personelin hem hukuki bilgi hem de toplum psikolojisi yönünden donanımlı olması gerekir. GŞM personelinin birimde

çalışırken göstermesi gereken davranışları kazanmasına yönelik kurslar ve seminerler günün gelişen şartlarına göre GDB tarafından planlanmaktadır. Genel olarak kurslar şunlardır;

Güvenlik Hizmetleri Temel Kursu, GŞM’de göreve başlayan tüm personele verilmesi gereken en temel kurs olarak gözükmektedir. Bir nevi branş kursu olarak gözüken kurs, GŞM’ler tarafından yürütülmekte olan tüm işlemlerle ilgili mevzuat, bilgi, beceri ve davranışların kazandırılması amacıyla düzenlenmektedir. Sadece 2011 yılı itibariyle 15 dönem düzenlenen kursa toplam 634 personelin katılması sağlanmıştır (EGM, 2012a:3). Toplam 23 saatlik bir ders programı çerçevesinde bu birimi ilgilendiren diğer derslerle birlikte, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Mevzuatı, Kamu Güvenliği, İnsan Hakları, Toplumsal Olaylara Müdahale Esasları gibi toplumsal olayları doğrudan ilgilendiren dersler ağırlıklı olarak verilmektedir (EGM, 2011a:137). Kurs, GDB tarafından hazırlanan GDB’nin tüm mevzuatını içeren Güvenlik Hizmetleri Temel Eğitim Kurs Kitabı ile verilmektedir (EGM, 2012b).

Toplumsal Olaylarda Müzakere Kursu, GŞM ve ÇKŞM’lerde çalışan amir ve memur sınıfı personele verilmektedir. Eğitim içeriğinde, toplumsal olayların tarihi, toplum psikolojisi, toplumsal olaylarda liderlik, iletişim becerileri ve müzakere, sivil toplumla ve basın ilişkiler vb. gibi teorik dersler yer almaktadır. Kursun amacı, toplantı, gösteri ve basın açıklamaları gibi düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanımına yönelik etkinliklerde çıkması muhtemel olayların önlenmesi ve kamu güvenliğinin devamının sağlanması amacıyla kitleleri yöneten kişilerle irtibata geçilerek eylemleri kanunların belirlediği sınırlar içerisinde gerçekleşmesini sağlamaktır (EGM, 2011a:139). Toplumsal olaylarda iletişim ve diyalogun uzman personelle gerçekleştirilmesi amaçlandığından, GDB kursa büyük önem vermektedir. Kurs sadece Ankara ilinde değil, yetiştirilen eğiticiler tarafından bölge illeri olan İstanbul, Mardin, Elazığ ve Diyarbakır’da verilmektedir. 2011 yılı itibariyle 9 dönem düzenlenen kursa toplam 311 personelin katılması sağlanmıştır (EGM, 2012a:4-5). Eğitimle müzakereciliğin bilimsel bir temele yerleştirildiği söylenebilir.

Güvenlik Şube Müdürleri Semineri, illerde görev yapan GŞM’lere verilmektedir. Toplumsal olayların yönetiminde birinci derecede sorumlu olan GŞM’lere; toplumsal olaylarda yeni bilgi ve beceri kazandırmak, toplumun ifade hürriyetini rahat şekilde kullanmasında sağlamada öncü roller vermek seminerin

amaçları arasındadır. 2011 yılı itibariyle 2 dönem düzenlenen kursa toplam 81 personelin katılması sağlanmıştır (EGM, 2012a:6). Bu seminerin zenginleştirilmesine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Buna rağmen Türkiye’de ortak anlayışın gelişmesi sağlayabilecek bu uygulama ile uç örneklerin azalabileceği unutulmamalıdır. Seminerin “yeterli” olmadığı ifade edilmekte ve şu ifadelerle eleştirilmektedir;

Yapılan eğitimde verilen bir şey yok. Bu tür seminerlerde şunun etkisi olabiliyor. A ilindeki uygulamayla, C ilindeki uygulamanın nasıl olduğunu burada belki konuşarak sorma şansı bulabiliyorum. Biz geçen Ankara’ya gidişlere izin vermede şöyle bir yol izledik, siz ne yaptınız? Ya da şehit cenazesi geldiğinde siz ne yaptınız? Nasıl yaptınız? bunu sorma şansı yakalıyorum ben. Hani onun uyguladığı bir yerde acaba benim uygulamadığım eksik bir şey var mı? Bunu öğrenmek için sormaya çalışıyorum bunu. Çok farkta yok yani yaptığımız uygulamalarda. Çok bir etkisi olmuyor (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

Toplumsal Olaylarda Kamera ve Görüntü Alma Semineri, illerde görev yapan GŞM ile ÇKŞM personeline yönelik olarak düzenlenmektedir. GDB tarafından tahsis edilen kameraların kullanımı ve azami derecede yarar sağlanarak uzun süreli kullanımı amaçlayan bir seminerdir. 2011 yılı itibariyle 1 dönem düzenlenen kursa toplam 61 personelin katılması sağlanmıştır (EGM, 2012a:9). İçeriğinde polisin toplumsal olaylarda görüntü alması, hukuki sınırlar, özel hayatın gizliliği, delil olarak kullanılması gibi konuların yer alması gerekir. *Dikte Program Eğitimi* ise, alımı yapılan Dikte Programlarının kullanımına yönelik 1 günlük eğitimlerdir. 2012 yılı içerisinde 11 dönem düzenlenen eğitimlere 176 personel katılmıştır (EGM, 2013c:66). Bunun yanında *Ses Yayın Aracı Eğitimi* düzenlenmektedir. Ses Yayın Araçlarından azami seviyede yarar sağlanması amacıyla düzenlenen 2 günlük eğitimler, 2012 yılı içerisinde 1 dönem düzenlenmiş ve 20 personel katılımı sağlanmıştır (EGM, 2013c:67).

Toplumsal Olaylarda Megafon Kullanımı Eğitimi, 2011 yılı itibariyle 1 dönem düzenlenmiş, toplam 61 personelin katılması sağlanmıştır (EGM, 2012a:9). Toplumsal olaylarda ses yükselten bir cihazla dağılma ikazının yapılması zorunluluktur. Bu açıdan ayrıntı gibi gözükse de böyle bir eğitimin verilmesi önemlidir. Ayrıca GŞM’leri faaliyet alanı içerisinde olan seçimler için *Seçim Güvenliği Semineri*, seçim faaliyetlerinin ülkede huzur içerisinde geçirilmesi ve vatandaşların huzur ve güven içerisinde katılmalarını sağlamada polisin rol ve sorumluluklarını açıklamak amacıyla yapılan bir diğer eğitim faaliyetidir (EGM,

2012a:10). Bu eğitimle bağlantılı olarak *Seçim Tedbirleri Semineri*, seçim dönemi öncesinde düzenlenmektedir. GŞM’de görev yapan ilgili birim personeline –genelde şube müdürlüğü bünyesinde kurulu bulunan Siyasi Partiler Büro Amirliği personeli olmaktadır- yönelik olarak düzenlenmektedir. Demokratik rejimlerin temel unsuru olan seçim faaliyetlerine ülke vatandaşlarının huzur ve güven içerisinde katılmalarını sağlamak için personelin bilgilendirmesine yöneliktir (guvenlik.pol.tr, 2012). GŞM personeline yönelik olarak verilecek eğitimlerin, günün ihtiyaçlarına göre ve GŞM’lerde personelin bilgi düzeylerini geliştirmek ve araçların kullanımına yönelik olduğu görülmektedir. Verilecek eğitimlere dair PÇKY’de olduğu gibi ayrıntılı bir açıklama yer almamaktadır. Esnek bir yapıda hazırlanan eğitimlerin günün şartlarına göre düzenlendiği söylenebilir. Ayrıca eğitimlerin niteliğinin artırılmasına önem verilmesi gerekir.

3.3.5.3. Hizmet İçi Eğitimlerine Yönelik Tavsiyeler

GDB tarafından planlanan eğitimler farklı konuları içermektedir. Eğitim programlarının ve eğiticilerin nitelikleri eğitimde başarıların temel faktörleri arasında yer aldığından iyi bir eğitim programı ve iyi eğiticilerin seçilmesi, eğitim materyallerinin kitap haline getirilmesi gerekir. Çünkü hizmet içi eğitimlerde istenilen faydaların alınması sadece kurslarla değil eğitim el kitapları ile sağlandığı belirtilmektedir. Günümüzde modern örgütlerin eğitim birimleri, yönetici ve uzmanlar personelinin nasıl yetiştireceği konusunda el kitapları ve broşürler hazırlayarak iş standartlarının ve eğitim için harcanan zamanın doğru kullanılmasını sağlayabilmektedir (Aydın, 2011:24).

Uzman eğiticilerin yetiştirilmesine yönelik eğitimlerin bulunmasına rağmen; Toplumsal Olaylarda Adli Ve İdari Süreç (EGM, 2013a), Savunma Tüfeği Eğitim Kitabı (EGM, 2013b), Çevik Kuvvet Temel Eğitimi Eğitici Kitabı (EGMEDB, 2010) ve Güvenlik Hizmetleri Temel Eğitim Kurs Kitabı (EGMGDB, 2012b) gibi birkaç eğitim kitabı hariç çoğu eğitim kitabının bulunmadığı görülmektedir. Buna rağmen eğitim kitaplarının artırılmasına yönelik çalışmaların sürdüğü ve belli bir sistem dâhilinde eğitimlerin planlandığı şu şekilde belirtilmektedir;

Eğitimleri sürekli ihtiyaçlara göre güncelleyerek illerin karşılaştıkları yeni sorunlara çözüm üretmek adına çalıştaylar yaparak, öncelikle illerden arkadaşların uygulamacı arkadaşları çağırarak çalıştaylar yaptık. Bu çalıştay

neticesinde bir ihtiyaç hanesi bir eğitim ihtiyaç hanesi gerçekleştirdik. Bunu güvenlik birimlerinde çalışan personel ve ÇK birimlerinde çalışan personel için” ve “bu ihtiyaç hanesinde sonra verilmesi gereken dersleri tespit ettik. Bu dersleri belirledikten sonra ilgili uzman arkadaşlarla bunların kitaplarını hazırladık (4. Sınıf Müdür-1, 2012:Ankara).

Toplumsal olayların farklı nedenlerinin olduğu belirtilerek, toplumsal olaylarda görev yapan ÇK ve GŞ amirleri başta olmak üzere polis eğitim kurumlarında ve toplumsal olaylarda görev alan diğer polisleri de kapsayacak şekilde meydana gelen olayların psikolojik ve sosyolojik sebepleri konusunda teorik olarak bilgiyle donatılmaları, olaylara müdahale zamanlaması ve tarzı konusunda gerekli uygulama becerisine sahip olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun içinde gerçekleştirilmesi beklenen hedef ve davranışların, bir senaryo çerçevesinde örülmesi, katılımcıların kendilerini senaryoda belirlenen rollerin yerine koyarak, karşılaştığı problemleri çözebilecek hedef ve davranışları öğrenebilmesi temeline dayanan bir öğrenme modeli olan Senaryolu-Temelli Öğrenme Modeli yani Örnek Olay İncelenmesinin eğitim programlarında yer alması tavsiye edilmektedir (Gözübenli, 2012). Eğitimlerde sadece teorik bilgilerin verilmesi personelin bilişsel düzeyinin gelişmesine katkı sağlarken, zor kullanma ve bazı mesleki araçları kullanma becerisini insan hakları ihlallerine yer vermeyecek şekilde kullanması konusuna yeterli davranışları kazandırmada eksik kaldığı söylenebilir. Eğitim programlarına, Senaryolu-Temelli Eğitim Modelinin dâhil edilmesi uygun olacaktır.

Son yıllarda toplumsal olaylarda sayısında hızlı bir artışın yaşanması, olaylar esnasında yaşanan şiddet, korku ve panik hallerinin sadece bireyleri değil olaylara müdahalede bulunan görevlilerin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediği ve devam eden süreçte strese dayalı çok ciddi fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarına neden olduğu, bunun da örgütsel verimliliği olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Bu açıdan polis, meslek grupları arasında en stresli mesleklerden biri olarak kabul edilmekte, ÇK personeli ise toplumsal olaylarda görev alması nedeniyle polisler içinde stres yönünden en dikkat çeken grubu oluşturmaktadır (Tansel vd., 2012:45-48). Bu nedenle toplumsal olay polisi olarak göre yapan personelin, stres yönetimi kapsamında olayların sonrasında psikolojik değerlendirmelerini yapılması önemli görülmektedir (Turgut, 2008:21). Tansel ve arkadaşları tarafından İstanbul, Ankara, İzmir, Trabzon, Mersin, Diyarbakır ve Van Emniyet Müdürlükleri’nde çalışan 872 ÇK personelini kapsayan araştırmada ÇK personelinin strese dayalı olarak yaşadığı

psikolojik belirtilerin yoğunluk sırasına göre, depresyon, olumsuz benlik, anksiyete -aşırı sıkıntı, kaygı-, hostilite -düşmanlık- ve somatizasyon -stresin fiziksel belirtilere dönüşmesi- olduğu tespit edilmiştir. ÇK personelinin en çok kullandığı stresle baş etme yollarının problem çözme, sosyal destek arama, hayal etme, kaçınma ve kendini suçlamanın izlediği görülmüştür (Tansel vd., 2012:51). Toplumsal olaylara müdahale sonrası ÇK polislerinin bu tür sıkıntıları çözümlemek için en çok almak istedikleri psikolojik yardım biçimi ise PDR hizmeti olarak görülmektedir (Tansel vd., 2012:56).

Bu soruna ilişkin bir çözüm önerisi, Gökçakan ve arkadaşları (Gökçakan vd., 2012:216) tarafından örneği Mersin ÇK polisine uygulanan “Stresin Boşalımı Psiko-Eğitsel Programı” olmaktadır. Bu program bir grup psiko-terapi uygulaması olmayıp, katılımcıların yaşadıkları olayla ilgili düşünce, duygu ve tepkilerini paylaşarak aslında aynı tepkileri diğerlerinin de yaşadıklarını gördükleri, olayın görevin bir parçası olduğunu, yaşadıkları duyguları-tepkileri yaşamalarının doğal olduğunu algıladıkları, olayı ve yaşananları psikolojik olarak anlamlandırdıkları ve yaşantının oluşturduğu stresi boşalttıkları bir psiko-eğitsel grup uygulaması olarak tanımlanmaktadır.

Stresin Boşalımı Psiko-Eğitsel Programı oturumlarının ÇK polisinde olumlu etkisi görülmüştür. Uygulanan grup üzerinde programın uygulanmadığı gruba göre mevcut depresyon düzeylerinde anlamlı derecede bir azalma olduğu tespit edilirken, programın faydalı olduğu, kişisel olarak rahatlama sağladığı, hizmet içi eğitimlerde uygulanabilirliğine yönelik olumlu düşüncelerin varlığı tespit edilmiştir (Gökçakan vd., 2012:227-234). Bu açıdan eğitimlerin kalitesinin artırılması, akademik ve bilimsel eğitim metotlarından faydalanılması gerekir. Genelde bilişsel düzeyde gerçekleşen eğitimlerin duyuşsal boyuta da indirgenerek verilmesi, personelin toplumsal olaylarda göstermesi gereken baskıya karşı koyma, panik göstermeme, kontrolü elden bırakmama gibi davranışların personelde kalıcı olmasını sağlayacaktır.

Türkiye’de toplumsal olaylara müdahale politikaların belirlenmesinde uzun dönemli politikaların varlığı gözükmemektedir. Acı tecrübeler yaşanmış olmasına rağmen, toplumsal olaydan sonra dahi derinlemesine bir bakış geliştirilememektedir. Sonraki yıllara kaynak olabilecek bir yapılanmanın eksikliği bu günkü bürokratik

yapılanmada gözükmemektedir. Türkiye’de buna duyulan ihtiyacın eksikliğine binaen, toplumsal olaylara müdahaleye yönelik akademik bakış açısıyla araştırma yapan, pilot projeler uygulayan, geçmişteki hataları irdeleyen ve günümüzle bağlantı kurabilen, meşru ve kabul görmüş uygulamaları geliştirerek bunları personele sürekli ve sistemli olarak aktaran araştırma kurumunun yokluğu bulunmaktadır.

Böyle bir yapılanmanın eksikliğinin sürmesi halinde, Ankara’dan bulunacak bürokratik çözümlerle soruna kalıcı bir çözüm bulunmasının mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Kurulması istenen yapıyı Özgüler (2002:94), “Toplumsal Olaylar Araştırma Ve Eğitim Merkezi” olarak adlandırmakta ve -yazarla yapılan görüşmede; yurtdışında Hollanda’da böyle bir araştırma merkezinin bulunduğunu, hatta o araştırma merkezinde 1 Mayıs Taksim olaylarının CD kopyasının bulunduğuna şahit olduğunu, bu tür olaylarda analizler yaparak uygulamalarını geliştirdiklerini anlatmıştır- kurulmasına ihtiyaç bulunduğu belirtilmektedir. Nitekim uygulayıcılarda böyle bir yapılanmanın ihtiyaç olduğunu ifade ederek şöyle açıklama getirmektedir;

Türkiye de öyle bir araştırma merkezi yok. Bence uygun olur. Yani araştırma ile ilgili tabi altında olabilecekse. Bu konuda hakikaten güzel bir kaynak hazır. öğretim elemanları ile büyük çoğunluğu itibarı ile meslekten gelmesi itibarı ile bizimde çok rahat kontak kurabileceğimiz bir kaynak bizde onlara destek veririz Yani uygulamalı olarak destek veririz Burada öneli olan profil çıkması olayların profilinin çıkması Şahısların profilinin çıkması belki kentlerin profilinin çıkması bunlar Biz ciddi bir pusula olur. Yol gösterir yön gösterir çerçeve çizer. Güzel olur kanaatindeyim (1. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Bilimsel bir çalışma yapılan bir merkezimizin olması, bunun ciddi alınması, bunların sahada araştırma yapılması, merkezi araştırma yapması, yurt dışında belli örnekleri incelemesi, bundan bir sonuç çıkararak, teşkilatımıza, mevcut ihtiyaçlarımıza en uygun çözümü yapısal olarak, personel politikası olarak, eğitim politikası olarak, makine teçhizat ihtiyacının da net belirlenmesi açısından, böyle bir bilimsel yapının bu sınırlarda olursa faydalı olacağını düşünüyorum (2. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Özellikle GŞM personeline verilen eğitimler yeterli görülmemekte ve müzakere için diksiyon eğitimi ile ÇK’ye verilen toplumsal olaylara müdahale eğitimlerinin verilmesi talep edilmektedir (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara). Bir diğer önemli husus hizmet içi eğitimlere toplumsal olaylarda muhatab olan kişi ve kurum temsilcilerinin ortak edilmesidir. Basın mensuplarının, STK temsilcilerinin eğitimlere konuşmacı olarak katılması, karşılıklı soru-cevap yöntemi ile derslerin işlenmesi hem önyargıları kırabilecek hem de beklentilerin birinci ağızdan dile

getirilmesini sağlayacaktır. Bir diğ er kat kısı ise kar şılıklı empatinin artmasına neden olacak olmasıdır.        bu t  r i  lemin faydalı olacağı belirtilmektedir (Serhat Dal, 2012:Ankara).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALE POLİTİKASINDA YASAL DÜZENLEMELER, İLKELER VE ÖZELLİKLER

4.1. YASAL DÜZENLEMELERDE TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ VE POLİSİN MÜDAHALE YETKİLERİ

Toplanma özgürlüğü, ulusal ve uluslararası boyutlarıyla yasal metinlerde koruma altındadır. Uluslararası alanda demokratik olduğunu iddia eden hiçbir ülkenin, bu özgürlüğün ülkesindeki kullanımını düzenlerken, tek başına ve uluslararası kurallara aykırı karar veremeyeceği rahatlıkla söylenebilir. Polisin toplumsal olaylara müdahale faaliyetlerinde ulusal metinlerdeki bu hakkın kullanımıyla ilgili kuralları bilmesi kadar, uluslararası metinlerdeki geçmişini bilmesi gerekir. Hukuki hakların siyasal sistem üzerinde, varolan hukuki yetkileri korumaya yönelik hukuki iddialara zemin oluşturduğu (Donnelly, 1995:26) düşünüldüğünde, yürürlükte olan her yasal mevzuat kanun uygulayıcı polise önemli yetkiler verirken sınırlarını da çizmektedir.

4.1.1. Uluslararası Sözleşmelerde Toplanma Hakkı

İnsanlık tarihinde en kanlı dönem olarak görülen 20. yüzyıl, aynı zamanda bireyin haklarını ulus-devletlerin sınırları ötesinde uluslararası alanda korumaya yönelik mekanizmaların geliştirilmesine şahitlik etmesi nedeniyle “haklar çağı” olarak adlandırılmıştır (Arslan, 2008:32). Bu mekanizmaların kaynağı olan uluslararası antlaşmalar ile devletler, tarihlerinde ilk kez her bir bireyin devredilemez hakları olduğunu kabul etmişler (Kivisto, 2008:224) ve insan haklarının ihlal edildiği suçlaması uluslararası alanda en büyük suçlama olarak görülmeye başlanmıştır (Donnelly, 1995:11). Toplanma hakkının düzenlenmesine yönelik düzenlemelere ise 20. YY’da rastlanmaktadır (Tilly, 2008).

4.1.1.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesindeki Düzenlemeler

Bir antlaşma olmayan ve daha çok bildirge/beyanname olan bu metin, BM Genel Kurulunca kabul edilmiş bir öneridir. Amacı, amaçlanan idealler doğrultusunda, BM’ye üye olan taraf devletleri, yükümlülük altına sokan sözleşmelerin hazırlanması aşamasına geçirmektir (Akkan, 2012). Nitekim belirlenen aşama doğrultusunda farklı

konularda birçok uluslararası sözleşme oluşturulmuştur (Unicankara.org, 2012). Bildirgenin en önemli amacı, insanlık için onurlu bir hayatın şartlarını ve haklarını açıklamasıdır (Donnelly, 1995:29). Uluslararası alanda onurlu bir yaşam için gerekli haklardan sayılan toplanma hakkının kabulü, 10 Aralık 1948’de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 20. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre “Her şahıs barışçı amaçlarla toplanma ve dernek kurma ve derneğe katılma hakkına sahiptir. Hiç kimse bir derneğe katılmaya zorlanamaz” (İHEB, 1948). Uluslararası ve ulusal alanlarda etkileri olan sözleşme ile toplanma özgürlüğü, ilk kez uluslararası bir belgede yer almıştır (İşgören, 2011:24-25).

4.1.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki Düzenlemeler

İHEB’nin etkisiyle kısa sürede AİHS hazırlanmıştır (Akkan, 2012). İnsan hak ve özgürlüklerini belirleyen ikinci uluslararası sözleşmedir (İşgören, 2011:27). 18 Mayıs 1954’te sözleşmeyi onaylayan Türkiye, sözleşmeyi imzalamakla sözleşmenin kişiye tanıdığı hakları ülkesinde sağlamayı yüklenmiştir (Hafizoğulları ve Kurşun, 2012). Sözleşmeye göre; Herkes barışçı amaçlarla toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve bunlara katılmak haklarına sahiptir (AİHS, 1950, Md:11).

Sözleşme kapsamında toplanma özgürlüğü hakkından yararlanmada temel sınır ve ön koşul barışçı olmasıdır. Ayrıca toplantıda ifade edilen ya da toplantının kendisinin ifade ettiği görüşlerin içeriğine bağlanma koşulu bulunmamaktadır (Alpkaya, 2001:6-7; Şeker, 2003:24). Sözleşme, hakkın kullanımının nerede gerçekleşeceği üzerinde durmamakta ve toplanmanın barışçıl nitelikli kullanımından söz edilebildiği müddetçe ifade özgürlüğü gibi koruma göreceğini kayıt altına almaktadır (Anayurt, 2011). Sözleşmede sadece toplantılardan bahsedilmektedir. Ancak sözleşmenin yargısal uygulayıcısı AİHM içtihatlarında, gösteri yürüyüşlerinin toplanma özgürlüğü kapsamında olduğu anlaşılmaktadır (İşgören, 2011:27).

4.1.1.3. Diğer Uluslararası Sözleşmelerdeki Düzenlemeler

Toplanma hakkına vurgu yapan bir diğer sözleşme, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesidir. Türkiye sözleşmeyi 23 Eylül 2003 tarihinde onaylamıştır. Sözleşmeye göre toplanma hakkı şu şekilde düzenlenmiştir;

Barışçıl toplantı hakkı tanınacaktır. Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez (Md:21).

22 Kasım 1969 tarihinde Kosta Rika’da düzenlenen Amerikan Devletleri İnsan Hakları İhtisas Konferansı’nda kabul edilen Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesine göre de toplanma hakkı şu şekilde ifade edilmiştir;

Silahsız olarak herkese barışçıl nitelikte toplanma hakkı tanınmıştır. Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliği veya kamu güvenliğini, kamu düzenini, sağlık veya ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında başka hiç bir sınırlama konamaz (Md:15).

Uluslararası sözleşmelerde sadece yetişkinlerin toplanma hakkı düzenlenmemiştir. Türkiye’nin 4 Nisan 1995 tarihinde onayladığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile çocuklarında bu haktan faydalanabilecekleri belirtilmiştir. Sözleşme göre; “Taraflar Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler” (Md:15). Azınlıkların da toplanma hakkı unutulmamıştır. 1 Şubat 1998’de yürürlüğe girmiştir. Avrupa Konseyi’ne üye 41 ülke arasında sadece Andorra, Fransa ve Türkiye tarafından Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesine göre taraf devletler; Devletler, “bir ulusal azınlığa mensup olan kişilerin barışçıl bir biçimde toplanma özgürlüğüne, örgütlenme özgürlüğüne, ifade özgürlüğüne ve düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı gösterilmesini” (Md:7) sağlamakla yükümlüdür.

4.1.2. Uluslararası Andlaşmalar ve Kuruluşların Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Belirlenmesindeki Rolü

Uluslararası örgütlerce hazırlanan ve insan haklarını içeren biri dizi antlaşmalar ulus-üstü hukuk olarak adlandırılmaktadır. Üye devletlerin iç hukukundan önce gelen bu antlaşmalar muhtemel bir anlaşmazlıkta iç hukuktan üstün olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, 2004:292-293). Türkiye’nin AY’sında da bu zorunluluk yer almaktadır (AY, 1982:90/4). Bu durum siyasi iktidar alanını daraltırken, bireysel iktidar alanının genişlemesine yol açmakta, doğal olarak iç güvenlik kurumlarını etkilemektedir. BM, AK, AB, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi kuruluşların baskıları ve denetimleri insan haklarının önemini vurgularken iç güvenlik faaliyetlerini insan

hakları bakımından incelenmesini zorunlu kılmaktadır (Karaosmanoğlu, 2010:22-24). Sivilleştirme olarak adlandırılan bu süreçte, ulusal politikaların belirlenmesinde ulusal devletlerin yanı sıra uluslararası örgütlerin yer almasına imkân sağlanmış olmakta ve ulusal devletlerin karar alma sürecindeki tek aktörlü yapısına kısmi olarak son verilmektedir (Övgün, 2009:243). Bu açıdan Türkiye'nin uluslararası örgütlerle olan teması düşünüldüğünde denetime açık bir ülke olduğu (Atasoy, 2012) tüm iç güvenlik faaliyetlerinin gözlemlendiği ve denetlendiği kabul edilmelidir.

Bu süreçte kamu yönetimlerinden ve kurumlardan beklenen, kendilerini yenilemeleridir. Yenilenmeye yönelik politikalar içten kaynaklanmıyor ve direnç meydana geliyorsa dışsal bir etki devreye girerek yenilenmenin yolu açılmaktadır (Kutlu, 2004:23). Örneğin, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde kaydedilen bir dizi gelişme Kopenhag Ölçütleri ile hedeflenen polis kurumunun kurumsallaşmasıdır. Dıştan bir etkinin söz konusu olduğu söylenebilir. Polis ile ilgili literatüre baktığımızda, kurumsallaşma ile anlatılmak istenen, önleyici önlemlerin ön plana çıkartılarak, eylem sırasında güç kullanımının en aza indirilmesi ve Batı demokrasilerinde 1960 yıllardan beri uygulanan görüşme ve ikna yöntemidir (Uysal, 2006:85). Özellikle polis faaliyetlerinde kaba güç kullanma yegâne yöntem olmaması, ikna gücünün özellikle toplumsal olaylarda kaba kuvvet kullanımından daha etkili bir yöntem olduğu kabul edilen bir gerçektir (Kavgacı, 1997:44-45). Aksi durum polisin şiddet uygulayan bir kurum olarak algılanmasına neden olmaktadır (Karakaş, 2004:91).

Bu açıdan AB'nin, kurumsallaşmada zorlanan bir kurum olarak gözüken polise ve çeşitli alanlarda gösterdiği faaliyetlerde olumlu etkisi olmuştur. Belirgin şekilde etkisini, güvenlik kuvvetlerinin toplumsal olaylara bakışı ve müdahale etme anlayışında hissettirmiştir (Özcanlı, 2008:91). Örneğin toplumsal olaylara müdahale araçlarının alımında AB standartları Türkiye'nin standartları olarak gözükmekte ve “Avrupa Birliği Standartları ülkemizin standartları şudur bu şartlarda olmayan biz bir şey varsa biz almıyoruz” (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara) denilerek uluslararası beklentilere uygun politikalar belirlenmeye çalışılmaktadır.

Bu gelişmeler, toplumsal olaylara müdahale ve buna bağlı olarak güç kullanımının, Türkiye'nin iç meselesi olarak görülmemesi gerektiğini anlatmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal

Programını, Bakanlar Kurulu 10.11.2008 tarihinde kabul etmiştir. Programda; TGYK'nın gözden geçirileceği, yapılacak değişikliklerin etkili bir biçimde uygulanmasının sağlanacağı ifade edilmektedir. AİHS ve ilgili içtihadı uygun olarak barışçıl toplanma ve gösteri özgürlüğüne ilişkin tüm reformların uygulanması doğrultusunda kolluk kuvvetleri tarafından orantılı güç kullanımına yönelik tedbirlerin uygulanması bağlamında Türk Polis Teşkilatının toplumsal olaylara müdahale kapasitesi güçlendirilmesi istenilmektedir.⁸⁹ Ancak 2008'den bu yana TGYK'da kapsamlı bir düzenleme gerçekleşmemiştir.

Politika süreçlerinde karar verme aşamasında son merci olan Türkiye, ilgili kurumlar, uluslararası kuruluşları ve kararlarını dikkate almak zorundadır. Türkiye dünyada siyasi olarak etkin faaliyet gösteren; BM, AB vb. uluslararası kuruluşlarla yakın temas halindedir. Bu kuruluşların yayınladığı raporlar dünya kamuoyunda dikkate alınmaktadır. İnsan haklarının ihlal edildiğine yönelik olumsuz inceleme ve raporlar, ülkenin imajına zarar verebilmektedir. Türkiye, raporlarda ismi sık geçen ülkeler arasındadır. Bu durumun farkında olduğu ifade eden cümleler şu şekildedir;

Yapılacak bir hatanın etkisi ülke genelinde çok ciddi oluyor, yani hem teşkilat olarak hem de ülke olarak bunun hesabını vermekte güçlük çekiyoruz (4. Sınıf Müdür-1, 2012:Ankara).

AB; insan haklarına saygı, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerini birliğin temel öğeleri olarak görmektedir. Bu öğeleri, bir ülkenin birliğe ait olmayı tanımlayan şartlar olarak belirlediği için sadece birlik içerisindeki ülkelerle değil ilişkiye girdiği ülkelerle de, bu öğeleri eylemlerine yön veren değişmez ilkeler olarak vurgulamaktadır (Özkan, 2007:84). Bu nedenle AB Komisyonu, aday ülkelerin katılım yolunda katettiği mesafeyi değerlendirmek üzere 1997 yılından itibaren her yıl genellikle Kasım ayının ilk haftası AB Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamento'suna "İlerleme Raporu" sunmaktadır. Türkiye hakkında ilk ilerleme raporu 1998 yılında yayınlanmıştır. Raporlarda; Türkiye'nin üyelik için karşılanması gereken siyasi ölçütler, üyelik için karşılanması gereken ekonomik ölçütler ve üyelik yükümlülüklerini, antlaşmalar, ikincil mevzuat ve Birlik politikalarından oluşan AB müktesebatını üstlenme kapasitesi, iç hukukuna etkisi ve katkısının uluslararası

⁸⁹ R.G. 31 Aralık 2008, SS. 27097, 7. Mükerrer.

anlamdaki etkileri gözden geçirilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2011:3, Altıntaş, 2012). İlerleme raporlarının uygulamalara etkisi şu şekilde ifade edilmektedir;

Artık şiddetin dozu ayarlanmaya başlandı. Kişilerle bire bir karşılıklı çatışmadan ziyade; gaz, su kullanılarak uzaktan müdahaleler yapılmaya başlandı. Gaz ve suyunda zarar vermemesi için bunlardan kademeli bir şekilde revizyona uğratıldı. Şu an bu işler devam ediyor mu -olumsuz görüntüler- devam etseydi AB İlerleme Raporu gibi her sene ülkenin en ufak eksikliğini dahi kocaman gösteren bir rapor bunu çok net bir şekilde belirtebilirdi. AB İlerleme Raporu bunu göstermediğine göre şu anki 2010 ve 2011'de kamu düzeninin sağlanması amacı haricinde pek yapıldığını zannetmiyorum (Emniyet Amiri-2, 2012:Ankara).

Uluslararası kuruluşların toplumsal olaylara müdahale politikalarında etkili olduğu ve dikkate alındığı uygulayıcılar tarafından bu şekilde ifade edilirken, toplumsal olaylar ve polis müdahalesine yönelik Komisyonun 2010 ve 2011 yılı İlerleme Raporlarında ifadeler parça parça şu şekildedir;

“Cezasız kalma, aşırı güç kullanan kolluk mensuplarına yönelik adli ve idari soruşturmaların etkili biçimde yürütülmesi bakımından bir sorun olmayı sürdürmektedir”, “Toplantı düzenleme özgürlüğü konusunda, bazı olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Nevruz (Kürtlerin Yeni Yılı)⁹⁰ ve 1 Mayıs gösterileri, rapor döneminde çoğu yerde olaysız bir şekilde geçmiştir”, “24 Şubat’ta “Sözde Ermeni Soykırımını Anma Günü” adıyla bir dizi sembolik toplu etkinlik gerçekleştirilmiştir. Toplananlar için gerekli durumlarda polis güvenliği sağlanmıştır”, “Toplantı düzenleme özgürlüğü konusunda uygulamada ilerleme kaydedilmiştir. Bununla birlikte, ülkenin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Kürt meselesiyle ilgili olarak yapılan bazı gösterilerde polis şiddeti devam etmiştir” (Avrupa Komisyonu, 2010:21, 22).

“Toplanma özgürlüğü konusunda olumlu gelişmeler olmuştur. 1 Mayıs gösterileri ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Nevruz (Yeni Yıl) kutlamaları genel olarak barışçıl bir ortam içinde gerçekleşmiştir”, “Ancak, ülkenin güneydoğusunda ve diğer illerde Kürt meselesi, öğrenci hakları, Yükseköğretim Kurulunun faaliyetleri ve sendikal haklar ile ilgili gösteriler, güvenlik güçlerince orantısız güç kullanımı da dâhil olmak üzere şiddetle gölgelenmiştir. Aşırı güç kullanımı hakkında güvenlik güçleri personeline yönelik iddialar nadiren gerektiği gibi kovuşturulmuş veya soruşturulmuştur”, “Türkiye’nin, gösteri yapma özgürlüğünü güvence altına alan AY hükümlerini uygulaması gerekmektedir. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet suçlamasıyla açılan birçok dava devam etmektedir”, “STK ve insan hakları savunucuları, gösteriler ve protesto mitingleri sırasında terörist propaganda yaptıkları suçlamasıyla sıklıkla kovuşturmaya ve davaya maruz kalmaktadır” (Avrupa Komisyonu, 2011:27).

⁹⁰ Nevruz, dünyanın birçok yerinde bahar bayramı olarak kutlanmasına rağmen AB Komisyonu raporunda “Kürtlerin Yeni Yılı” olarak tanımlanması oldukça ilginçtir. Ancak AB 2011 Komisyon raporunda ise Nevruz “Yeni Yıl” olarak tanımlanmıştır. Benzer bir tanımda Nevruz “21 Mart Kürtlerin Yeni Yılı” olarak adlandırılmaktadır (Human Rights Watch, 2010:14).

2012 yılı ilerleme raporlarında, polise yönelik eleştirilerin azlığı dikkat çekerken, TGYK'ya yönelik eleştirilerin fazla olduğu görülmektedir (Avrupa Komisyonu, 2012). Bu örgütlerin yanında Human Rights Watch yani İnsan Hakları İzleme Örgütü⁹¹ gibi uluslararası bazı örgütlerde, polisin toplumsal olaylardaki tutum ve davranışlarını incelemektedir. Buradan anlaşılabileceği üzere toplumsal olaylarla ilgili alınan tüm politikalarda Türkiye yakın takip altında bulunmaktadır. Türkiye üzerindeki en etkili denetim mekanizması AİHM'dir. Türkiye, AİHM'ye bireysel başvuru hakkını kabul ederek önemli bir uluslararası denetim mekanizmasına dâhil olmuştur (Akkan, 2012; Birtane, 2007:9). Mahkeme kararlarına uyulup uyulmadığı Bakanlar Komitesince takip edilmektedir. Bakanlar Komitesi, güvenlik güçlerinin genel tutum ve uygulamaların değiştirilmesi, insan hakları konusunda eğitim ve öğretim görmesi, görev ve yetkilerinin yasalarla belirlenmesi ve muhtemel suiistimallere karşı adli, idari ve hukuki sorumluluk sistemlerinin kurulmasını istemektedir (Akkan, 2012). Sözleşmeye göre, "Taraflar, taraf oldukları davalarda mahkemenin kesinleşmiş kararlarına uymayı taahhüt ederler" (AİHS, Md:46). İhlali sürdüren devlete yaptırım uygulanabilmesine yönelik uygulama, AİHS'yi diğer uluslararası sözleşmelerden ayıran en önemli özelliklerden birisidir (Birtane, 2007:15-16).

AİHM, Türkiye hakkında 1959-2011 yılları arasında 2747 karar vermiştir. Türkiye sıralamada İtalya ve Rusya'nın önünde birincidir. Bunlardan 2404'ünde Türkiye'nin, sözleşmeye göre en bir hak ihlali yaptığı tespit edilmiştir. 57 kararda ihlal tespit edilememiştir. İhlal edilen kararların 207'si ifade özgürlüğü, 53'ü ise toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüyle ilgilidir. Bu iki hakkın birbiriyle olan yakın teması düşünüldüğünde oran oldukça yüksektir. Türkiye bu iki hakkın ihlalinde de ilk sırada yer almaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını ihlalinde Moldova ve Bulgaristan 11 kararla Türkiye'yi izlerken, Portekiz, Finlandiya ve

⁹¹ İnsan Hakları İzleme Örgütünün raporları, AB İlerleme Raporları ile paralellik taşımakta ve aynı söylemlerin kullanıldığı görülmektedir. Özellikle Güneydoğu'da meydana gelen gösterilerde, göstericilerden kaynaklanan şiddet ve saldırı unsurlarının görmemezlikten gelindiği izlenimi veren raporlarda, adalet ve güvenlik kurumlarının göstericilerin PKK ile ideolojik bağlantıları olduğundan dolayı yargılandıkları iddia edilmektedir. Gösterilerde meydana gelen olaylarda yaralanan polislerden, PKK terör örgütünün kişileri ve topluluğu eylemlere zorladığı iddiaları ile ilgili karşıt bir söyleme rastlanılmamaktadır (Geniş bilgi için bkz, Human Rights Watch, 2010, Avrupa Komisyonu, 2010; 2011).

Belçika hakkında herhangi bir karar bulunmamaktadır. 2009’da 9, 2010’da 10, 2011’de ise 4 ihlal gerçekleşmiştir (inhak.adalet.gov.tr, 2012).

Son yıldaki düşüş önemli bir göstergedir. İhlallerin çoğunlukla polisin toplumsal olaylardaki müdahalesinden kaynaklandığı düşünüldüğünde, uyum yasaları değişiklikleriyle birlikte, polisin AİHM kararları doğrultusunda hareket etmeye başladığı söylenebilir. Türkiye’nin toplanma özgürlüğü konusunda AİHM karnesinin çok iyi olmamasının nedeni; Türkiye’de bu hakkın ikincil önemde görülmesi ve sözleşme organlarının içtihadının iyi bilinmemesi nedeniyle mahkemede sonuç almakta zorlanması olarak yorumlanmaktadır (Alpkaya, 2001:18). Toplanma hakkıyla ilgili Türkiye’nin iç mevzuatındaki düzenlemelerin AİHM standartlarına uygun olduğu görülmesine rağmen, bildirim yapılmadığı için yasadışı sayılan barışçıl toplantılarda polisin güç kullanması, kullanılan kuvvetin orantısız olması gibi uygulamada görülen sorunlar mahkemece verilen ihlal kararlarını oluşturmaktadır (Tanyar, 2011:593-594). Türkiye, temel hak ihlallerinin iç hukukta ortadan kaldırılması, Türkiye aleyhine AİHM’ye yapılan başvuruların sayısının azaltılması ve böylece ülkemizin ödemiş olduğu tazminatların azaltılmasının amacıyla Anayasa Mahkemesine (AYM) bireysel başvuru - diğer bir isimle AY şikâyeti- yolunu açan AY değişikliği ile bireysel başvuru kurumu kabul edilmiştir (tbmm.gov.tr, 2012c; Ekinci ve Sağlam, 2012:15; Uzun, 2012:12-13).

4.1.3. Türk Hukukunda Toplanma Hakkı ve Sınırları

4.1.3.1. Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Anayasal Toplanma Hakkı

Modern devletlerde AY’ler, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini koruyan (Soysal, 1999:8), “devletlerin temel kuruluşunu” (Uzun, 2012:4) açıklayan başlıca hukuki metinlerdir. Toplum tarafından devletin nasıl yönlendirileceğinin belirlenmesi ile devleti devletleştiren, milletin hizmetine sunan kamulaştırma metinleri olarak görülür (Sezer, 2012). Mutlak iktidarı sınırlandırırken, bireyleri devlete karşı korumanın bir aracı olarak ortaya çıkmışlardır (Yıldırım, 2004:25). Hürriyetleri tanıyan ve düzenleyici sistemler tesis etme özellikleriyle otoriter rejimlerden ayrılmaktadırlar (Yarsuvat, 2012). Bu açıdan AY’de yer alan hükümler, topluma ve bireylere hareket edebilecekleri sınırları gösterir. Sınırların geniş olması

toplumun ve bireylerin özgürlük alanını genişletmekte aksi halde dar düşünceli toplum ve birey yaratmanın bir aracı olabilmektedir.

Osmanlı döneminde toplantı ve gösteri yürüyüşleri, devletin temel yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı daha çok ayaklanma ve isyan hareketleri şeklinde kendini göstermiştir (Çoşkun, 2007:22-23). Genel amaçları vezir ve padişahın değiştirilmesine yöneliktir. Osmanlı hukuk tarihinde önemli hukuki metin olan ve Padişahın yetkilerini kullananların keyfi davranışlarını önlemek amacıyla imzalanan Sened-i İttifakta (Soysal, 1999:19), Gülhane Hattı Hümayun, Islahat Fermanı ve Türk toplumunun ilk AY'sı olan 1876 Kanun-u Esasi'de dâhil olmak üzere toplanma özgürlüğüne vurgu yapan metinlere rastlanılmamaktadır (İşgören, 2011:29-34). AY'ye, toplanma özgürlüğü hakkını tanıyan metinlerin girmesi 1909 yılında 1876 AY'ye eklenen maddeler ile gerçeklemiştir (Akın, 1964:556). Ülke tarihinde bir hakkın kabulü uluslararası ve ulusal gelişmeleri göz önüne alarak belli bir zaman diliminde geliştiği düşünüldüğünde ülkemizde toplanma hakkının tarihi gelişiminin yaklaşık 100 yıllık bir geçmişi olduğu söylenebilir.

1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanununda, toplanma özgürlüğüne yönelik herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Çünkü Kanun-i Esasinin çelişmeyen hükümleri geçerliliğini korumuştur. Bu dönemde çok miktarda toplumsal olaya rastlamak mümkündür. Bunlar kurtuluş savaşı mücadelesinin halkı zorunlu siyasallaştırmasının bir sonucu olarak görülür (İşgören, 2011:39-40). 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanununda, ulusal idarenin egemen olması için en güçlü güvencenin meclisin varlığında olacağı düşüncesiyle klasik haklar ve özgürlüklerin kısaca sayıldığı, diğer hak ve özgürlüklerde olduğu gibi toplanma özgürlüğünden bir maddeyle bahsedildiği görülmektedir (Soysal, 1999:34-35). 1924 AY'sının 70. maddesine göre; toplanma özgürlüğü, "içtima...hak ve hürriyetleri Türklerin tabii hukukundandır" şeklinde düzenlenmiştir (anayasa.gov.tr, 2012).

27 Mayıs askeri darbesi sonrası tepki olarak ortaya çıkan 1961 AY'sı, birey öncelikli ve özgürlükçü yapısı ile Türk AY tarihinin doruk noktası olarak kabul edilir (İşgören, 2011:45-46). Aynı zamanda temel hak ve özgürlüklerin sıralanışı, ayrıntılarıyla düzenlenmesi ve korunmasıyla Türk AY hukukuna katkısı büyük olmuştur (Soysal, 1999:67). 1961 AY'sının 28. Maddesinde toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü ayrı bir madde de şu şekilde düzenlenmiştir;

Herkes, önceden izin almaksızın, silahsız ve saldırısız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir. Bu hak, ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilir (anayasa.gov.tr, 2012).

Askeri bir darbe sonrası halk oylaması sonucu kabul edilen 1982 AY'sı, birçok bakımdan 1961 AY'sının gerisinde kabul edilmekte, devletçi, bireyin hak ve özgürlükleri devlet karşısında sahipsiz bırakan (İşgören, 2011:70-73) ve otoriteyi vurgulayan bir görünüm sergilemektedir (Soysal, 1999:112). Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkına kuşkucu ve yasakçı bir düzenleme getiren (Şeker, 2003:26) 1982 AY'sı, yaklaşık otuz yıl sonra ancak 2001 yılında yapılan değişiklikle son ve özgürlükçü haline şu şekilde bürünebilmiştir;

Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir (AY, Md:34).

4.1.3.2. Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Yasal Toplanma Hakkı

Bir imparatorluk yasası olmasına rağmen oldukça liberal hükümler içeren (Akın, 1964:556-557) 1909 tarihli İçtimaat-ı Umumiye Kanunuyla, toplanma özgürlüğü hakkı ilk yasal metinlere girmiştir. Ayrıca kanunsuz toplantılarla ilgili ihtiyacı tam karşılamadığı düşünülerek Tecemmuat Hakkındaki Kanun-u Muvakkat çıkartılmıştır. Özgürlükçü hükümler içeren kanunda yer alan haklar, İttihat ve Terakki Cemiyetinin despotik yönetimiyle kaldırılmıştır (İşgören, 2011:36-38). Daha sonra hükümete istemediği toplantıları yasaklama yetkisi veren tek maddelik İçtimaat-ı Umumiye Kanunu Müzeyyel Kanunu Muvakkat, toplanma özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar getirmiştir (Güngör ve Kavalalı, 1990:110).

İçtimaat-ı Umumiye Kanunu Müzeyyel Kanunu Muvakkat 1946 yılında, İçtimaat-ı Umumiye Kanunu ve Tecemmuat Hakkındaki Kanun-u Muvakkat ise 1956 yılında çıkarılan 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır. Toplanma özgürlüğüne darbe vurmaya ve muhalefetin sesini kısmaya amaçladığı ileri sürülen 6761 sayılı kanun, getirilen kısıtlamalarla, toplanma özgürlüğünü birçok yönden yok eden antidemokratik yasa olarak tarihe geçmiştir (İşgören, 2011:43-44; Akın, 1964:557-562).

1961 AY'sında kabul edilen toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kabul edilmesiyle birlikte, 1963 yılında 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu çıkartılmıştır. Kanunun 1. Maddesine göre toplanma hakkı şu şekilde düzenlenmiştir;

Herkes önceden izin almaksızın, bu kanun hükümleri dairesinde; silahsız ve saldırısız olarak belli maksatlarla toplantılar ve gösteri yürüyüşleri yapmak hakkına sahiptir (Güngör ve Kavalalı, 1990:45).

1982 AY'nın 34. maddesinde yer alan toplanma hakkının kanunla düzenlenmesi amacıyla 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 06.10.1983 tarihinde kabul edilmiştir. Kanun, toplanma hakkının şekil, şartları ile güvenlik kuvvetlerinin görevlerini, yetkilerini ve ceza hükümlerini düzenlemiştir. 171 sayılı kanunun uygulanmasında görülen aksaklıkların kamu düzeninin bozması, idarenin, kolluk kuvvetlerinin meşgul olması ve yıpranması gibi gerekçelerle çıkarılan (Güngör ve Kavalalı, 1990:25) kanun, temel bir hak olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerini, toplumsal ortak değer olan kamu düzeninin bozulmadan yapılmasının esas ve usullerini düzenlemiştir (Hafizoğulları ve Kurşun, 2012). TGYK'ya yönelik bir değişiklik teklifinde, kanunun toplanma hakkının kullanılmasını sağlamaktan ziyade nasıl sınırlanacağı ve yasaklanacağına odaklandığı eleştirisi getirilmektedir (Türmen, 2012). Kanun, yapılacak olan toplantıların yasal olma halinin şiddet içermemesi, silahsız ve saldırısız olmasını şart koşmuştur. Kanun bu şartları şu şekilde açıklamaktadır;

Herkes, önceden izin almaksızın, bu kanun hükümlerine göre, silahsız ve saldırısız olarak, kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir (TGYK, Md:3).

İHEB ve AİHS'de toplanma hakkının kullanımında aranan şart "saldırısız" olmasıdır. 171 ve 2911 sayılı kanunlarla "silahsız olma" şartı eklenmiştir. Toplantılara silahla gelmiş olmak, toplantıyı, etkin korkulu ve çekinilir hale getireceğinden ve toplumumuzun silaha olan merakı gözönünde bulundurulduğunda eklenen şartın uluslararası sözleşmelere aykırı olmadığı düşünülmektedir (Güngör ve Kavalalı, 1990:22-23). Hatta toplantı ve gösteri yürüyüşlerine kişilerin ruhsatlı silahları ile katılmaları durumunda dahi cezalandırılmaları kanun gereğidir (TGYK, Md. 33/1; Güngör ve Kavalalı, 1990:257). Ancak AY ve kanunlarda, silahsızlık ve saldırganlığın ne olduğu, bir toplantı ne zaman saldırgan nitelik taşımaya başladığı konusu çok net açıklanmamaktadır (Atalay 1995:95). Hâlbuki böyle bir açıklamanın

olması, polisin olaylara müdahalesini netleştirebilecek, keyfi ve bireysel yorumları engelleyebilecektir.

AY, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması için önceden bir izne gerek duymamasına rağmen bu hakkın kullanılmasında bildirimi yeterli bulmuştur (TGYK, Md:10). İlk olarak 1961 AY'sı ile izin sisteminden, bildirim sistemine geçilmiştir (İşgören, 2011:46). Bildirim sadece önceden haber vermekten ibaret olan bir işlemdir (Güngör ve Kavalalı, 1990:242, Tanyar, 2011:617) ve karşılığında alındı belgesi verilmesi zorunludur (TGYK, Md. 10/3). Kanun düzenlenecek olan toplantının amacını, zamanını, yerini, kurul üyelerinin hangi tür bilgilerinin verilmesini gösteren şekil ve şartlarını düzenlemiştir (TGYK, Md:10/1-2). Ancak bireysel göstericilerin, gösteri yapma amacıyla oldukları konusunda makamları önceden bilgilendirmeleri gerekmediği belirtilmektedir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:40). Önceden izin alma zorunluluğun olmadığı ve daha çok iyi niyet bildirimi olarak görülen (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:13) bu sistemde, hürriyetin nasıl kullanılacağına yönelik bazı hususların bildirilmesi yeterli kabul edilmiştir. Amaç, toplantı ve gösteri yürüyüşü gibi kamu düzenini ilgilendiren hürriyetlerin, barış ve düzen içerisinde geçmesini sağlamak için yetkili makamlara gerekli tedbirleri alma imkânı vermektir (Kapani, 1993:237).

AYM, bildirimin amacını, kamu düzenini korumakla görevli ve sorumlu makamların gerekli güvenlik tedbirlerini vaktinde almalarını sağlamak olduğunu görerek, bildirim verilmesinin toplantı veya yürüyüş için izin alınmasını sağlamaya yarayan bir işlem sayılmaması gerektiğini vurgulamıştır.⁹² Dolayısıyla, toplantılar için bildirim yapılmamış olmasının; kalabalığın dağıtılabileceği ve kişilerin toplanma haklarını kullanmaktan mahrum bırakılabileceği anlamına gelmediğinin polisin bilmesi gerektiği belirtilmektedir (Eryılmaz, 2012:9). İlerleme Raporlarında; gösteriler için önceden bildirim gerekliliklerinin katı olması, gösterilerin uygun olmayan yer ve tarihlerde yapılmasına izin verilmesi gibi Türkiye'deki uygulamalar toplanma özgürlüğü konusunda aşırı idari kısıtlamalar olarak görülmektedir (Avrupa Komisyonu, 2012:23). Kamu düzenini sağlama açısından önemli bir düzenlemenin yerinde kullanılması, yetkili makamların hareket kabiliyetini artırır. Yanlış kullanımı da bu tür eleştirileri beraberinde getirir.

⁹² AYM, 04.01.1963, 1962/208 E., 1963/1 K.

4.1.3.3. Toplanma Özgürlüğüne Getirilen Yasal Kısıtlamalar

Kamu düzeni ve kişi hürriyetleri arasındaki hassas dengenin nasıl korunacağı ve sınırlandırmanın sınırı sık tartışılan konular arasındadır. Kamu düzenini sağlamak için konulan sınırlar hürriyetlerin zararına otoriterliğe yol açarken, hürriyetlerin sınırsız yaşaması da anarşiye yol açabilmektedir. Hürriyetlerin sınırlandırılması kamu düzeni açısından gerekli olarak görülür (Kapani, 1993:228-229). Hürriyetin asıl, sınırlamanın istisna kabul edilmesi ise evrensel demokratik bir yaklaşımdır (Kapani, 1993:232-233). Sınırlamanın kural, özgürlüğün istisna kabul edilmesi ise az gelişmiş ülkelere has genel bir davranış biçimidir (Şeker, 2003:25). Buna rağmen yapılacak zorunlu sınırlamanın, yasama organı tarafından kanun yoluyla yapılması demokratik devletlerde kabul edilen yöntemdir (Kapani, 1993:230).

Toplanma özgürlüğüne getirilen sınırlamalar, demokratik ülkelerde az görülen uygulamalardır. Demokratik ülkelerin yöneticileri, bu özgürlüğe getirilecek aşırı sınırlanmaların; yönetenler ile yönetilenler arasındaki iletişimi koparacağını, memnuniyetsizliklerin kökleşerek düşmanlıklara dönüştüreceğini, problemlerin şiddet yolu ile çözülmesi yolunu açacağını farkındadır (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:46).⁹³ Türkiye’de ise toplanma hakkının kullanılmasına yönelik sınırlama eğiliminin bulunduğunu belirterek, tartışılması gerekenin toplantı ve gösteri yapma hakkının nasıl kullanılacağından ziyade, bu hak ve özgürlüklerin kullanılmasını güçleştiren engellerin nasıl kaldırılacağı olması gerektiği ifade edilmektedir (Azrak 2011, Türmen, 2012). AY, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasındaki ölçüyü koymuş ve şu şekilde açıklamıştır;

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca AY’nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, AY’nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz (Md:13).

⁹³ Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile hukuk sistemleri arasında önemli ilişki bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde siyasal sistemin işleyişi belli bir istikrarı yakalamışken, az gelişmiş ülkelerde sık sık kesintiye uğramaktadır. Halkın yönetime katılımı ve yönetimin halkın isteklerini dile getirme imkânları tam olarak sağlanamadığından demokratikleşme gerçekleştirilememiştir (Öztürk, 2005:52-53). Kapani bu ülkeleri; düşük meşruluk ve yüksek meşruluk oranlarına göre iki gruba ayırır. Düşük meşruluk gösteren iktidarlar yapısal bakımdan köksüz ve iktidarsız olurlar. Ciddi bunalımlarla karşılaştıklarında çözülme ve çökme tehlikesi ile karşılaşır. Ayrıca halkın desteğinden yoksun kaldıkları için daha fazla fiziksel zor kullanma gücüne dayanmak zorunda kalırlar. Buna karşılık, yüksek meşruluk derecesine sahip sistemler daha istikrarlıdır. Bu sistemlerde, toplum üyelerinden destek fazla olduğundan olası bunalım dönemlerini büyük sarsıntıya uğramadan kolayca atlatabilmektedirler (2004:96).

AIHS’de; düşünme, vicdan, din, ifade, dernek kurma ve toplantı özgürlüğü gibi temel hakların tümünde sınırlamaların ancak kanunla yapılması gerektiğini belirtmiştir (AIHS, Md:8, 9, 10, 11). Yani sınırlama, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik ve diğer işlemlerden ziyade özellikle yasayla yapılabilecektir (Güngör ve Kavalalı, 1990:17). Ancak mahkeme kararlarında sınırlamadan, temel hak ve özgürlüğün güvence alanı içinde varolan imkânların yasa koyucu tarafından daraltılmasının anlaşılması gerektiği, hatta temel hak ve özgürlüğün kullanım imkânlarının, onun sınırlanmasından sonra da devam ettiğinden, özgürlüklerin özüne dokunulmamış olduğunun altı çizilmektedir.⁹⁴

Devletin kanun yoluyla hürriyetleri ve sınırlarını açıklaması, hem kişilerin kendi hürriyetinin sınırını bilmesi hem de hürriyetlerin belli bir zümre tarafından kullanılmasının engellenmesi açısından önemlidir (Kapani, 1993:228-230). AY, alınması gereken önleyici tedbirler ve uygulamalar açısından ölçülülük ilkesinin dikkate alınması gerektiğine vurgu yapmıştır (Atasoy, 2012). Ölçülülük ilkesinin; amaç ve araç arasında makul bir ilişkinin bulunması, yapılan sınırlamayla sağlanan yarar arasında hakkaniyete uygun bir dengenin bulunması gerektiği mahkeme kararlarında belirtilmektedir.⁹⁵

AY Md:13’de belirtilen sınırların dışında, bazı hak ve özgürlükleri açıklayan maddelerin içerisinde ayrıca hakka özel bazı sınırlamalar bulunmaktadır. Toplanma özgürlüğü, düşünce özgürlüğüyle yakından ilişkili olduğu düşünüldüğünden, denetimsiz bırakılması ve kötüye kullanılması halinde, demokratik yönetim sistemini bozabilecek ve hatta ortadan kaldıracabilecek bir özgürlük olarak görüldüğünden (Güngör ve Kavalalı, 1990:113) toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle ilgili özel sınırlama gerekçeleri ise şu şekilde düzenlenmiştir;

Herkes, önceden izin almadan, silahlı ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir (AY, Md. 34/1,2).

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde önemli sınırlamalar toplantıların ertelenmesi ve yasaklamadır. Gerekçeleri AY Md. 34/2’de açıklanan bu idari yetkilerin mülki amirliklerce kullanılmasının sınırı TGYK’da açıklanmıştır. Kanuna

⁹⁴ Danıştay 10. Daire, 2006/946 Esas ve 2008/6084 sayılı ve 15.09.2008 Tarihli Kararı.

⁹⁵ Danıştay 10. Daire, 2006/946 Esas ve 2008/6084 sayılı ve 15.09.2008 Tarihli Kararı.

göre; bir il sınırı içerisinde valinin, bir bölge valiliği sınırı içerisindeki illerde bölge valisinin, bölge valilikleri içerisinde İçişleri Bakanının, yapılacak olan toplantıların müracaat sırası gözönünde bulundurulmak kaydıyla aynı günde birden çok toplantı yapılmak istenmesi halindeki güvenlik kuvvetlerinin ve gerektiğinde yararlanabileceği takviye kuvvetlerin, toplantıların güvenlik içinde yapılmasını sağlamaya yeterli olmadığı kanısına varılması halinde, toplantılardan bir kısmını on günü aşmamak üzere bir kez erteleyebilme yetkileri bulunmaktadır (TGYK, Md:15, 16). Yukarıda açıklanan erteleme yetkisi, kolluk güçlerinin güvenlik tedbirleri almak için yetersizliği durumunda kullanılabilir. Diğer halde, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla, belirli bir toplantı, bölge valisi, vali veya kaymakam, bir ayı aşmamak üzere erteleyebilir veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde yasaklayabilmektedir (TGYK, Md:17). Ertelenen veya yasaklanan toplantı için verilen kararın, toplantının başlama saatinden yirmi dört saat önce bir yazı ile düzenleme kurulu başkanına veya bulunamadığı takdirde üyelerden birine tebliğ edilmesi gerekir (TGYK, Md:18).

Ayrıca bölge valisi, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla bölgeye dahil illerin birinde veya bir kaçında ya da bir ilin bir veya bir kaç ilçesinde bütün toplantıları bir ayı geçmemek üzere erteleyebilirken, valiler de aynı sebeplere dayalı olarak ve suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde ile bağlı ilçelerin birinde veya birkaçında bütün toplantıları bir ayı geçmemek üzere yasaklayabilmektedirler (TGYK, Md:19). Bu yetkiler sadece toplantılarla ilgili olmayıp gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi veya yasaklanması hakkında uygulanabilmektedir (TGYK, Md:20/a). Ancak gerekçe ve usulü kanunda belirtilmesine rağmen, toplantının talep edilen gün dışında bir güne ertelenmesi veya yasaklanmasının; hakkı anlamsızlaştıracağı, amaca ulaşmayı tamamen veya kısmen imkânsız kılacağı veya hakkın etkisini kaldırabileceği belirtilmektedir. Bu nedenle, yapılan müdahale, öze yönelik bir sınırlama olduğu kabul edilmeli ve erteleme veya yasaklama yetkisinin, istisnâî durumlarda kullanılmasına özen gösterilmelidir (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:62).

Erteleme ve yasaklama kararlarının alınması mülki amirlerin yetkisinde olan idari bir işlemdir. İngiltere’de, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin nasıl sınırlandırılacağını polis tayin etmektedir. Polis kararını, olayın şartlarına göre belirlemektedir. Türkiye’de, sınırlamanın hangi zaman ve durumlarda kullanılacağı, kanunla önceden belirtilmiş iken, İngiltere’de kolluğa çok geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. Bu durum İngiltere’de polise olan güvenin çok daha yüksek olduğunun bir göstergesi olarak da görülebilir. Örneğin İngiltere’de, polisin değerlendirmesiyle toplantının, mala, kamu düzenine veya toplum hayatının normal akışının kesintiye uğrayacağına yönelik ciddi bir tehlike olduğuna dair makul bir kanaate sahipse, kalabalığın asıl amacının başkaları üzerinde baskı ve korku oluşturmak olduğunu fark ederse, toplantının zamanına, yerinin belirlenmesine, uzunluğuna ve katılanların sayısına yönelik sınırlayıcı kararlar alabilmektedir. Yani polise, olayın şartlarına göre yorumlama ve hakkın kullanılması için en uygun yöntemi benimsemeye daha esnek ve geniş takdir alanı bırakılmıştır. Türkiye’de, kanunen ne mülkî amir ve ne de polis, toplantının zamanı, uzunluğu ve katılanların sayısı konusunda bir sınırlama getirebilme yetkisi bulunmadığından, polisin güvenlik boyutuyla yapmış olduğu değerlendirmelerde ortaya konulan sınırlama gerekçeleri karşısında, mülkî âmirin elindeki tek alternatif, toplantı ve gösteri yürüyüşünü ertelemek veya yasaklama olmaktadır (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:76).

Örneğin ani gelişen toplumsal olaylarda topluluğun bekleyeceği yerin belirlenmesi, hangi güzergâhları kullanması gibi polis ile topluluklar arasında müzakere konusu olan anlaşmazlıklarla ilgili olarak, polisin zımnî olarak kullandığı; ancak kanunlarda yer almayan sınırlama yetkilerinin bir kısmı doğrudan polise verilebilir. Çünkü mülki amir toplumsal olayların sıcak anında içerisinde değildir. Sınırlama yetkilerinin ölçülü kullanılmaması halinde hakka tecavüz söz konusu olmaktadır ve şehir hayatının ayrılmaz bir parçası olan toplumsal olayların idaresinde polisin yetkilerinin yeniden düzenlenmesi kaçınılmazdır. Böylece erteleme ve yasaklama yetkilerinin kullanılmasına hiç gerek kalmayacak, polisle topluluk karşılıklı olarak müzakere ile anlaşma yolu bulabilecektir.

Mülki amirlerin yetkisinde olan bu işlemin öncesinde, karara dayanak teşkil edecek gerekçeler polis tarafından mülki amire sunulur. Polis araştırmasını, kanunun gerekçelerini düşünerek değerlendirmesi gerekir. Yasaklama kararlarında polisin

gösterdiği, kamu düzeninin bozulma ve suç işleme ihtimalinin bulunması gibi bazı gerekçelerin sonucunda alınan erteleme ve yasaklama kararları, idari mahkemelerde yeterli görülmemesi nedeniyle iptal edilebilmektedir.⁹⁶ Bu durumda polisin; yargı ile aynı dili konuşmadığı, keyfi davrandığı, yasakçı düşündüğü, görevi olan güvenliği sağlama görevini yapmaktan ziyade yanlış yorumlarla toplantıyı yasaklamak için gerekçeler uydurduğu gibi eleştirilerle karşılaşma ihtimali belirir. Ancak polisin bizzat toplumsal olaylara müdahalede ön planda olması, olayları bizzat yaşaması, olaylara öncelikli olarak güvenlik boyutundan yaklaşmasını doğurmaktadır. Üstelik bir ilde verilen erteleme ve yasaklama kararlarının yalnızca o ile mahsus olduğunu dikkate almak gerekir. Her şeye rağmen güvenlik gerekçesi -ki bazen abartı olabilecek gerekçeler olabilmektedir- ile alınan kararlar kamuoyunu tatmin etmemekte ve aksine olayların büyümesine neden olduğu nedeniyle kıdemli basın mensuplarınca eleştirilmektedir. Örneğin 29 Ekim 2012’de Alternatif Cumhuriyet Yürüyüşü olarak bilinen yürüyüşe Ankara Valiliğince izin verilmemesi sonucu çıkan olaylar, önemli gazeteciler tarafından eleştirilmiştir (Birand, 2012; Akyol, 2012). Ayrıca yasaklama kararlarında siyasal etkilerin var olabileceğine yönelik “valiliklerin dolayısıyla siyasi iktidarın hukuksuz davranışları söz konusu” (Sendikacı, 2013) şeklinde şüphelerde mevcuttur.

Hatta yasaklanan toplantıların yasaklama kararlarına inat düzenlenmeye devam edildiği ve yasaklama kararlarının daha olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Örneğin 2008 yılı Nevruzunda, polis istihbarat raporlarında, Nevruz kutlamalarının provoke edileceği, olayların çıkabileceği, örgütün Nevruz’u farklı günlerde kutlayarak süreyi uzatıp toplumsal tepkiyi zamana yaymayı hedefledikleri şeklindeki istihbaratlar neticesi, Van, Siirt, Hakkâri ve Yüksekova’da, Valilikler Nevruzun 21 Mart dışında başka günlerde kutlanmasını yasaklamıştır. Buna rağmen gösteriler düzenlenmiş ve şiddet olayları meydana gelmiştir. Şiddet olaylarının başlamasında yasaklama kararlarının etkili olduğu yönünde tespitlerde vardır. 2008 yılında aynı Nevruz kutlamaları için bazı illerde izin verilirken bazı illerde izin verilmemiş olması ise ayrı bir tezat oluşturduğu belirtilen tespitlerde, Van’daki çıkan olaylarla ilgili şu ifadelerle yer verilmiştir;

Nevruz kutlamalarına 22.03.2008 tarihinde izin verilmemesinin bazı haklı gerekçeleri olmakla birlikte, (...) bazı illerimizde talep edildiği şekilde

⁹⁶ Danıştay 10. Daire, 2006/946 Esas ve 2008/6084 sayılı ve 15.09.2008 Tarihli Kararı.

22.03.2008 tarihinde Nevruz kutlamalarına izin verilmiş ve olaylar büyük boyutlara ulaşmamıştır. (...) Cumartesi günü izin verilse idi olay çıkmayacaktı demek çok iddialı bir öneri olmakla beraber, hiç olmazsa “İşte Devlet yasakçılığını gösterdi ve bizi yine engelledi, izin verilseydi bayram havasında eğlenecaktık, bütün hazırlıklarımızı Cumartesiye göre ayarlamıştık” gibi gerçekliği tartışılır bahaneler ortada bulunmayacak ve ildeki hemen hemen bütün STK’nın ve yüz yüze görüşme yaptığımız önemli orandaki vatandaşın da benimsediği “İzin verilseydi bu olaylar yaşanmaz ve şehir merkezi bu kadar zarara uğramazdı, olaylar olsa bile bundan gösteriyi yapanlar sorumlu tutulurdu şimdi devlet ve yöneticiler sorumlu görülüyor” yönündeki kanaat oluşmayacaktı (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:119-244).

Uluslararası Af Örgütünün raporunda da yasaklama kararları eleştirilmekte ve meydana getirdiği sonuçlar şu şekilde açıklanmaktadır;

Türkiye yetkilileri, 2008 yılı Mart ayında, geleneksel Newroz/Nevruz -Yeni Yıl-bayramının Türkiye’nin güneydoğusunda kutlanmasına izin vermediler. Yetkililerin, genellikle Kürtler tarafından kutlanan bu bayramın kutlanmasının yasaklamasının ardından, kutlamaların izinsiz bir şekilde yapılması ve insanların yasağı protesto amacıyla sokağa çıkmalarıyla birlikte, polis ile göstericiler arasında çatışmalar çıktı. Göstericileri dağıtmak isteyen polis, üç göstericinin ölümüne yol açan gerçek mermilerin kullanımı da dahil aşırı güç kullandı (2010:5).

Yukarıdaki ifadeler yasaklama yetkisinin kullanımının doğurabileceği olumsuz sonuçların dikkate alınmasını göstermektedir. Eryılmaz ve Seyhan (2007:61) gerekçelerin kabul edilebilirliği için, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılmak istenen ortamı bilmeyen, bölgeyi hiç görmemiş, olayın tarafı olmayan, toplumda ortalama zekâ ve anlayışa sahip üçüncü kişileri tatmin edecek kadar ikna edici olmasını beklemektedir. Bu makamları öncelikle ulusal ve uluslararası yargı makamları olarak görmek mümkündür. Toplantı ve gösteri yürüyüşü esnasında bazı olayların çıkması, ayrılıkçı veya bölücü sloganlar atılması, karşı görüşteki kişilerin karşı gösteri düzenleme ihtimalinin bulunması ihtimalleriyle hakkın kullanılmasının ertelenmesi veya yasaklanmasını yeterli görmemek gerekir. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün ertelenebilmesi veya yasaklanabilmesi için, toplantı ve gösteri yürüyüşünün kamu düzeni açısından ciddi bir düzensizliğe gebe olması, bunun açık ve yakın bir tehlike olarak gözlenebiliyor olması gerekir (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:61). Fakat toplumsal olayların neticesinin ilk anda hesaplanmasının ve gözlenebilmesinin zorluğu dikkate alınmalıdır.

4.1.4. Toplumsal Olaylarda Devletin Sorumlulukları

Günümüzde; atom santrallerine, silahlanmaya, çevre kirliliğine, konut sıkıntısına, işsizliğe ve hayat pahalılığına karşı olmak gibi her alanda düzenlenen toplumsal olaylarda, düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılmasının yanında, artan ölçüde siyasi karar mekanizmasını etkileme ve katılma işlevi ön plana çıkmaktadır (Atalay 1995:61). Bu nedenle hükümet edenlerin geniş anlamda siyasi sorumluluklarını harekete geçirecek önemli bir araç olarak gözüktür (Tanyar, 2011:598). Bu durum kamu politikaları ve toplumsal olaylar arasında iki yönlü bir ilişkinin varlığını gösterir. Birincisinde, kamu politikaları, toplumsal olayların doğmasına neden olabilmektedir. Toplumsal olaylarda yeni kamu politikalarının oluşmasına neden olmaktadır. İkincisinde, toplumsal olaylarda dile getirilen talepler doğrultusunda kamu politikaları yeniden oluşturulmaktadır (Özen ve Özen, 2010:36-37). Cobb ve Elder, toplumsal olayları, toplumsal sorunların ortaya çıkmasıyla, herhangi bir meselenin şekillenmesinde başlatıcı ve iç tetikleyici araçlar arasında gördüğünü de belirtmek gerekir ki yukarıdaki açıklamayı desteklemektedir (akt. Kaptı, 2011b:29).

Birincisinde -genellikle yeni kamu politikalarının oluşması sürecinde- politikalardan etkileneceğini düşünen toplumsal kesimler harekete geçmektedirler. Böylelikle toplumsal bir olay meydana gelmektedir. Uysal (2006:89) ikinci önermeye Fransa ve Türkiye'yi karşılaştırarak örnek vermektedir. Fransa'da sokak gösterileri ile kamu politikalarının değiştirilebildiği, Türkiye'de ise, siyasetin sokağı muhatap kabul edilmemesi anlayışı nedeniyle, sokağın taleplerinin, yönetenlerin siyasal kararlarına nadiren etki ettiğini ifade etmektedir. Bu durumda olaylara müdahale ve mekanizmaların olağandışı olarak sonuçlandığı belirtilmektedir. Gezi Parkı Eylemlerinde böyle bir durumun ortaya çıktığı söylenebilir. Gezi Parkının düzenlenmesi ve göstericilerin Taksim Meydanı ve civarının yayalaştırılmasına gösterdiği tepki, meydan civarında AVM yapılmasına gösterilen tepkiler sonucu meydana gelen eylemler, hükümetin göstericilere tepkisi, polisin müdahalesi sonucu çıkan olaylar ve güvenlik eksenli müdahale böyle bir yaklaşımın sonucu olarak yorumlanmaktadır (Sandıklı ve Kaya:2013). Özen ve Özen'in (2010) yaptığı bir araştırmaya göre; toplumsal hareketler siyasa seçkinleri tarafından yönetime katılmayan ve bu siyasalardan zarar görme ihtimali bulunan kesimlerin bir davranışı olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu kesimlere karşı, hoşgörüsüz ve duyarsız

kalınması, toplumsal hareketin güçlenmesi ve muhalefetin beslenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu sonuç yukarıda sayılan olayları açıklamaktadır.

Toplumsal olayların sonuçlarına yönelik yapılan araştırmalar, toplumsal olayları düzenleyenlerin, kendi sosyal ve politik çevrelerini etkilemede başarılı olduklarını ancak kamu politikalarını değiştirmede oldukça az etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır (Giugni ve Florence, 2011). Muhataplarda toplumsal olaylarla kamu politikalarını zaman zaman değiştirebildiklerini şu şekilde açıklamaktadır;

Norm kadro Yönetmeliğinde değişiklik yaptırдық biz. Ondan sonra, atama yönetmeliklerinde yaptırдық. Ek ödemelerde yaptırдық. Ek derslerimizin yükseltilmesiyle ilgili yaptırдық yani bir sürü örneği var. Kadınlarımız bundan yaklaşık on yıl önce pantolon giyemiyordu, çalışan bayanlar etek giyiyordu. Pantolon giymeleri tamamıyla Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerle elde edilmiş bir haktır (Sendikacı, 2013).

Yine bazı hakları aldıklarını ancak; “Alınamayan hak talep edip alamadığımız çok ta şey var” denilerek başarılarını yüzde yüz görmemektedirler. Nedeni olarak hem “Hükümetlerin demokratik tepkilere duyarsız olması” hem de “dönem dönem demokratik tepkiyi geliştiremeyişimizle ilgili” iki yönlü bir sebep gösterilmektedir (Sendikacı, 2013).

İnsanlar tarihleri boyunca, karşılıklı davranış ve sorumluluk bilincinin düzenlendiği devlet aygıtı olarak adlandırılan karar mekanizmaları etrafında bir araya gelmişlerdir. Böylece devlet bir bakıma toplumları dönüştürmeye hizmet etmiştir (Sezer, 2012). Bu açıdan devlet, muayyen topraklar üzerinde hâkimiyetiyle yaşayan insanların meydana getirdiği manevi birlik olmakla birlikte (Topçu, 2004:46) evrensel ve topluma hizmet eden bir kurum olarak görülür. Bazı teorisyenler devleti toplumun ideal örneği olarak yüceltirken; bazıları da devleti toplumsal amaçları gerçekleştirmek için uygun bir organizasyon olarak görürler. Fakat hepsinin ortak yargısı, devletin, insanoğlunun amaçlarını gerçekleştirmesinin zorunlu bir aracı olarak görmeleridir (Rothbard, 2004:267). Modern devletler, vatandaşın vermiş olduğu iktidar yoluyla meşrulaşmıştır. Bu nedenle insanların hâkimiyetinde etkili bir varlık olarak devletin, insanların hak ve özgürlüklerini özgürce kullanmalarını sağlayacak tedbirleri almakla yükümlü olduğu kabul edilir (Brunet, 2007:24).

Toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkı, devlet tarafından korunması gereken haklar olarak kabul edilir. Böylece bir anlamda devletin yapısı ve kamu düzeni korunmaktadır (Gülhan, 2006:88). Devletin önemli sayılabilecek

yükümlülükleri; barışçı toplanma özgürlüğü hakkının kullanılmasına müdahale etmeme, toplantıyı düzenleyenlerin hakkın kullanılması sırasında karşıt düşüncedeki kişilerin müdahale ve saldırı korkusu olmadan yapabileceği her türlü koruma tedbiri alma, kamusal alanları hakkın kullanımına açarak buraları düzenleme ve hiçbir şekilde ayırimcılık yapmamaktır (Alpkaya, 2001:10-12). Yani toplantının huzurunu bozan her türlü eylemin önlenmesi (Şeker, 2003:25), toplantı hakkının kazasız ve belasız kullanılarak sonuçlanmasının sağlanması devletin başlıca sorumlulukları olarak gözükmektedir (EGM, 2012d:219). Böylece toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, toplumun genelinde savunulan düşüncelerden başka, toplumun genelini rahatsız edecek, endişelendirebilecek, şok edecek ve tepkisini çekebilecek azınlıkta kalmış fikirler de savunulabilecektir (Tanyar, 2011:600).

AİHM bir kararında; bir gösteride savunulan fikirlerin muhaliflerin ve karşıtların canını sıkabileceğini; ancak gösteriye katılanların görüşlerini herhangi bir korku duymadan açığa vurmaları gerektiğinden, oluşabilecek karşıt gösterilerinde alınacak tedbirlerin gösteri hakkının kullanılmasını engelleyecek şekilde geniş tutulamayacağını açıklayarak devletleri ikaz etmektedir.⁹⁷ Karşı gruplar tarafından kışkırtıcı ya da alçaltıcı olarak algılanması gerçeğinin kabulü bile bu hakkın kullandırılmasına engel olmaması gerektiği kabul edilir (Eryılmaz, 2012:7). Ancak AİHS, devletlerin üstlendikleri rollerin alınacak tedbirlerle sınırlı olduğunu, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin barışçıl biçimde gerçekleşmesini sağlamak için makul ve uygun tedbirler almakla sorumlu fakat kullanacakları araçlar konusunda geniş takdir hakları bulunduğunu ifade etmektedir (İşgören, 2011:137-138).

4.2. TOPLUMSAL OLAYLARDA ZOR KULLANMA

Güvenlik hizmetlerini diğer hizmetlerden ayıran en önemli farklılık zor kullanma yetkisinin bu görevi icra edenlere yasama tarafından verilmiş olmasıdır (Akdoğan ve Köse, 2011:2). Görevin icra edilmesi sırasında kullanılan zorun derecesi de, demokratik veya anti-demokratik toplumlardaki gelişimine göre farklılık göstermektedir (Bal ve Beren, 2003:55). Devletlerin yönetim biçimlerinin demokratik yapıdan uzaklaşması, polisin uygulamalarında zor kullanımındaki artışa neden olmaktadır (Kavgacı, 1997:17). Polise yönelik eleştirilerin büyük kısmı,

⁹⁷ Platform Artze für das leben/AUSTRIA, 10126/82 ve 21 Haziran 1988 tarihli kararı.

toplumsal olaylara müdahalede hatalı, aşırı ve gereksiz zor kullanma davranışlarından kaynaklanmaktadır. Gelen eleştiriler sadece iç kamuoyundan gelmemekte, Gezi Parkı Eylemlerinde gündeme geldiği gibi AB, BM, Uluslararası Af Örgütü ile Almanya ve ABD gibi belli başlı ülke ve kurumlardan da gelebilmektedir. Bu ülke ve kurumlar Gezi olayları sonrası, polisin şiddete varan aşırı güç kullandığına yönelik eleştirilerini ve ikazlarını bir anda beklenmedik ve diplomatik üsluptan yoksun bir şekilde yoğunlaştırmışlardır. Türkiye bir anda dünya kamuoyunda göstericilere polis şiddeti uygulayan bir ülke konumuna gelmiştir (Dw.de, 2013, Sandıklı ve Kaya:2013). Zor kullanma bu yönüyle, ülkenin imajını etkileyen, diğer ülke ve kurumlar tarafından eleştirilen önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Zor kullanma yetkisi, sadece iç yasal mevzuatta düzenlenmemiş, uluslararası mevzuatta da polisin zor kullanmasına yönelik ülkeleri bağlayıcı kararlar alınmıştır. Böylece uluslararası alanda zor kullanmaya yönelik standartlar geliştirilmeye çalışılmıştır.

4.2.1. Uluslararası Mevzuatta Zor Kullanma

Doğrudan insan hak ve özgürlükleriyle ilgili olması nedeniyle polisin zor kullanma yetkisi uluslararası sözleşmelere konu olmuştur. 17 Aralık 1979 tarihinde, 34/169 sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı ile kabul edilen Kanun Adamları İçin Talimatname'nin ana amacı, zor kullanmaya yönelik uluslararası standartlar getirmektir. Talimatnamede adı geçen “kanun adamları” teriminden anlaşılması gerekenin; ister atama, isterse seçimle göreve gelmiş, özellikle gözaltına alma ve tutma gibi polisiye yetkiler kullanan bütün görevliler ile ister üniformalı isterse üniformasız olsun, polisiye yetkilerin askeri makamlar ve devlet güvenlik güçleri tarafından kullanıldığı ülkelerde, bu tür hizmetleri yapan görevliler olması gerektiği açıklanmaktadır (ihm.8m.com, 2012). Yani doğrudan polis faaliyetlerini yerine getiren tüm görevliler bu kapsama dâhil edilmiştir.

Talimatnamede polislerin; “sadece ve kesinlikle gerekli olduğu zaman ve görevlerini yapabilmek için gerekli olduğu ölçüde zor” (Md:3) kullanabilecekleri belirtilerek, kanun adamlarının güç kullanmasındaki ölçüler konusunda önemli vurgular yapmaktadır. Buna göre kanun adamları; istisnai hallerde ve suçun işlenmesini engellemek, failleri veya zanlı failleri hukuka uygun olarak gözaltına almak ve buna yardım etmek üzere makul olarak gerekli hallerde, orantılılık ile ilgili

ulusal prensiplere saygı göstererek zor kullanmalıdır. Silah kullanılması ise aşırı bir tedbir olarak kabul edilir ve ancak faillerin silahlı direnme gösterdikleri veya başkalarının yaşamını tehlikeye soktuklarında ve zanlı faili ele geçirmek veya yakalamak için daha az şiddetli tedbirlerin yeterli olmaması halleri dışında kullanılmaması istenilmektedir (ihm.8m.com, 2012).

Ayrıca Havana’da toplanan 8. Birleşmiş Milletler Konferansında, Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipler belirlenmiştir. Metne göre, polislerin toplumda güvenliğin sağlanmasındaki görevlerini yaparken, kendilerine yapılacak saldırıların tüm topluma karşı yapılmış sayılacağından bahisle, güç ve silah kullanabileceklerini, hükümetlerin bu konuda kanun çıkarabileceklerini, ihtiyaca binaen polislerin öldürücü olmayan nitelikte silahlarla donatılmaları ve eğitimlerine önem verilmesi gerektiği konusunda uzlaşa sağlanmıştır (tbmm.gov.tr, 2012a). Alınan kararların 4. maddesinde; kanun adamlarının görevlerini yaparken, zora ve silaha başvurmadan önce mümkün olduğu kadar şiddet içermeyen araçları kullanmaları, sadece başka araçların etkisiz kalması veya hedeflenen sonucun gerçekleşme ümidinin bulunmaması halinde zor veya silah kullanabilmeleri istenilmektedir. Ayrıca devamı maddelerde, güç ve silah kullanmayla ilgili olarak ayrıntılı hükümler açıklamakta ve güç kullanmanın güvenlik görevlileri için gerekli olduğunun altını çizmektedir (tbmm.gov.tr, 2012a).

Aynı kararda “Yasadışı Toplantılarda Asayiş Sağlama” olarak açılan başlık altında, “Kanun adamları yasadışı olan ve fakat şiddet içermeyen toplantıların dağıtılması sırasında güç kullanmaktan kaçınırlar; güç kullanmaktan kaçınmak mümkün değilse, bu güç kullanmayı gerekli olan asgari ölçüyle sınırlı tutarlar” (Md:13) denilmekte ve “Kanun adamları şiddetli toplantıların dağıtılmasında, daha az tehlikeli araçların kullanılmasının elverişli olmaması halinde ve sadece gerekli olan asgari ölçüde kullanabilirler” (Md:14) ifadeleriyle toplumsal olaylarda güç kullanmadan mümkün olduğunca kaçınılmasını tavsiye ederken, kaçınılmadığı durumlarda asgari düzeyde tutulması tavsiye edilmektedir (tbmm.gov.tr, 2012a). Ancak bu ilke ve talimatnameler kendi başlarına bağlayıcı olmamakta ve yasal yükümlülükten ziyade yol gösterici ilkeler olmakta, AIHM, diğer bölgesel mahkemeler ile insan hakları kuruluşları tarafından başvuru kaynağı olarak kabul edilmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2010:9).

4.2.2. İç Mevzuatta Zor Kullanma

Devletin icra ve inzibat gücü olarak zor kullanma yetkisine sahip bir kurumu olan polisin, karşılaştığı olaylarda karşı koyma ve direnişle karşılaştığı hallerde vereceği tepki zor kullanma olarak gözüktür (Yaşar, 2005:313). Konunun hassasiyeti nedeniyle, polisin zor kullanmasını gerektiren durumlar iç hukukta açık ve net olarak belirtilmelidir. Böylece polis ve toplum, hangi durumlarda zor kullanılacağını ve sınırlarını bilebilecektir (Yılmaz, 2007:64). Bu nedenle devletlerin açık, net ve kapsamlı düzenlemeler geliştirmesi tavsiye edilirken, yeterli ve uygun standartların olmaması durumunda memurların, kanuna aykırı olarak kendi kurallarını koyup uygulayabilme tehlikesi belirmektedir. Örneğin ABD’de zor kullanmaya yönelik standartlar geliştirmek üzere iki adet polis biriminin bulunduğu belirtilmektedir (Akdoğan ve Köse, 2011). AİHM verdiği kararlarda; polis tarafından yapılan müdahalelerde, müdahalenin yasal dayanağının olmasına, ulusal hukuktaki usul ve esaslara yetkililerin uyup uymadığına dikkat ettiği belirtilmekle kalmayıp (EGM, 2012d:221), polis operasyonları olarak gördüğü zor kullanma faaliyetlerine yönelik yine iç hukukta keyfiliğe, yetki aşımına ve olabilecek kazalara karşı dahi etkili bir güvence sistemiyle sınırlandırılmasını önemli görmektedir.⁹⁸ Sınırların çizilmesiyle keyfi kullanımına yönelik eleştiriler azalacak ve polise olan güven artacaktır. Polis mevzuatında zor kullanma şu şekilde tanımlanmıştır;

Kanunsuz toplu hareket haline gelen bir toplumsal olayın etkisiz hale getirilmesi veya önlenmesi veya dağıtılması için; toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında meydana gelen cebir ve şiddet veya saldırı veya direnişin derecesine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılması hali (PÇKY, Md:3/3).

Bedeni kuvvet, direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde doğrudan doğruya kullanılan bedeni güç olarak tanımlanmaktadır (TOGPHUEDY, Md:4/1-b). Bedensel kuvvetin dışında başka araçlar olmadan karşı tarafa aktarılmasıyla başlar. Elle temas bir bedeni kuvvet olarak görülür (Sevindik, 2012:115). Maddi güç ise, polise direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde bedenî kuvvetin dışında kullanılan kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fiziki engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarından meydana gelen polis araçlarını ifade etmektedir (TOGPHUEDY, Md:4/1-f)

⁹⁸ Abdullah YAŞA/Türkiye, 44827/2013, 16 Temmuz 2013 tarihli kararı.

İç mevzuatta polisin zor kullanması ile ilgili temel hükümlere, 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununda rastlamak mümkündür. Kanuna göre; “Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde güç kullanmaya yetkilidir” (PVSK, Md:16/1). Madde metnine göre, polisin zor kullanması için polise karşı bir direnmenin oluşması gerekir. Direnme ise, polisin müdahale ettiği olaylarda kişi ve kişilerin özgürlük alanlarının polis tarafından kısılacağı endişesinin bir sonucu olarak beliren bir durumdur (Yılmaz, 2007:1). PVSK’da; polisin zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette kendi bedeni kuvvetinden başlamak üzere, maddî güç olarak adlandırılan kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engellerle, ayrıca polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarıyla ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silahla da gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. (Md:16/2). Ancak son dönemlerde ABD başta olmak üzere tercih edilen politikanın, polisin zor kullanma araçlar sayılırken, müsaade edilmeyen ve yasak silahların listesine yer verilmesi iken PVSK’da bu eksikliğin bulunduğu ifade edilmekte ve yetersizliğine işaret edilmektedir (Akdoğan ve Köse 2011:12).

EGM yönergesinde toplumsal olayların özelliğine binaen zor kullanmanın aşamaları ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Aşamaların ayrıntılı ve kademeli şekilde açıklanması önemli bir politikadır. Kanuna aykırı olarak başlayan veya kanuna uygun olarak başlayıp kanuna aykırı hale dönüşen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğun dağıtılmasına yetkili merciler tarafından karar verildikten sonra aşağıdaki zor kullanma aşamaları şu şekilde takip edilmelidir;

1. *Mahallin en büyük Mülki Amirince görevlendirilen olay yerindeki güvenlik amiri tarafından topluluğa makul bir süre tanınarak "yapmış oldukları eylemin kanuna aykırı olduğu, kanuna uyararak dağılmaları gerektiği, dağılmamaları halinde zor kullanılarak dağıtılacağı" ihtar en az üç kez yapılır.*
2. *Yapılan ihtara rağmen göstericilerin dağılmamakta direnmesi halinde, dağıtılmaları için ilk aşamada su püskürtücü araçlar kullanılır. Göstericilerin üzerine uygun mesafelerden tazyikli su sıkılarak topluluğun dağıtılması sağlanır. Ayrıca, bu müdahale sırasında suç işleyenlerin tespiti amacıyla boyalı su da kullanılabilir.*
3. *Su püskürtücü araçlar ile yapılan müdahalelerde polise karşı direniş göstererek dağılmayan göstericilerin dağıtılmaları için ikinci aşamada eğitimli personel tarafından göz yaşartıcı gaz silahları ve mühimmatları ile göz yaşartıcı gaz karıştırılmış su kullanılır. Göz yaşartıcı gaz mühimmatının dozu topluluğun direncine göre ayarlanır, polise karşı direniş veya saldırısına son vermiş kişilere karşı göz yaşartıcı gaz mühimmatı kullanılmasına son verilir.*

4. Göz yaşartıcı gaz mühimmatı ile yapılan müdahaleye rağmen dağılmayan veya direnişi kınlamayan göstericilerin dağıtılması için üçüncü aşamada cop kullanılır. Cop kullanmanın derecesi topluluk tarafından polise yapılan direniş veya saldırının şiddetine göre ayarlanır.
5. Göstericilerin dağıtılması amacıyla cop kullanılmasına rağmen, güvenlik güçlerine ateşli silahlar dışında taş, sopa, molotof kokteyli, sapan ve misket vb. cisimlerle direnen veya karşılık veren, fiziksel olarak da hemen yakalanması mümkün olmayan ve şiddetin devamlılık gösterdiği hallerde, daha önceki aşamalarda kullanılan bedeni kuvvet ve maddi güçle birlikte dördüncü aşamada saldırı ile müdahale arasında bir denge kurulabilmesi için saldırganları etkisiz hale getirici darbe etkili, göz yaşartıcı gaz veya boya içeren kapsül vb. türde mühimmat atan savunmaya yönelik diğer silahlar kullanılır (TOGPHUEDY, Md:12).

Güç kullanmada kullanılacak araç ve gereçlerin tespiti, kullanacak gücün derecesinin tayini görevlinin takdirine bırakmıştır. Toplumsal olaylar toplu kuvvetle müdahale edildiğinden, zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçlerin tespiti ise müdahale eden kuvvetin amirinin takdirine bırakılmıştır (PVSK, Md:16/4). Çünkü toplumsal olaylarda, personelin bireysel davranışlarda bulunması kabul edilebilir bir davranış değildir. Emirlerin toplu halde uygulanması personelin dağılmasını önlerken, aşırı zor kullanma ve suiistimallerin önüne geçilebilmektedir (Yılmaz, 2007:82). Bu durumda toplu kuvvetin amiri gerekli gördüğü durumlarda takdir hakkını kullanarak, uygun müdahale araçlarını kullanabilmektedir. İngiltere’de yaşanan bir örnek ise dikkat çekicidir. 2011 tarihinde 29 yaşındaki bir sivilin öldürmesinden sonra başlayan protesto gösterileri, başta Londra olmak üzere İngiltere’nin bir kaç şehrinde şiddet gösterileri, yağmalama, kundaklama, soygun ve hırsızlık olaylarına dönüşmüştür. Meydana gelen bütün bu olaylara rağmen İngiltere hükümeti olayların ancak 5. gününde polis tarafından eylemcilere yönelik, tazyikli su ve cop kullanılmasına izin verildiğini açıklayarak, polisin müdahale araçlarına etki etmiştir (Habertürk.com, 2011).⁹⁹

Polis uygulamalarında, takdir yetkisinin kullanımı önemli bir konudur. Polisçe kullanılan takdir yetkisi, görevlinin kişilerle karşılaşması sonucu oluşan belirsiz alanda, yasayı yorumlayıp kararını verirken dayandığı yetkidir. Bu yetkiye dayanarak polis, kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakmaktan kişinin yaşamı üzerindeki

⁹⁹ İngiltere’de polise verilen yetkilerin kısıtlıdır ve nedeni İngiliz hukukudur. Tarihsel olarak İngiliz hukuku, bireysel özgürlükleri üstün görerek, polisin sıradan vatandaştan ayrıcalığının olamayacağını ilke edinmiştir. Bu nedenle polise verilen yetkileri kısıtlı şekilde tanımlamıştır (Gleizal vd., 2000:213). Ayrıca İngiltere’de, polis silah taşımamaktadır. Nedeni, silahın özgürlüklere zarar vereceği düşüncesidir. İngiliz halkının gözünde polis ve polisliğin işlevi, toplumun içindeki iyi ve yararlı olan şeyleri korumak, kötü ve zararlı olan şeyleri düzeltmek olarak görülür (Sürmeli, 2002:153).

son sözü söyleyebilmeye kadar uygulamalar yapabilmektedir (Berksoy, 2009:237). Dolayısıyla zor kullanan polisin kişisel becerisi önem kazanmaktadır. Kuvvetin kesin zorunluluk sonucu kullanılıp kullanılmadığının kararlaştırılmasında, kuvvet kullanan kolluk görevlisinin kuvvet kullanmaya karar verdiği andaki şartlar ve şartların kolluk görevlilerince algılanış şekli esas alınmakta ve olayın sonrasında ortaya çıkan gerçekler değerlendirmelerde dikkate alınmamaktadır (Eryılmaz ve Seyhan, 2007:64). Çünkü hiçbir metnin, polisin müdahale koşullarını önceden dikte edemeyeceği kabul edilir. Polis, karşılaştığı her olayda durumu niteliğini belirleyen, müdahalesinin gerekçesini açıklayan, somut durumlar karşısında alınacak tedbirlerin türünü belirleyen yetkili bir makam durumundadır (Gleizal vd., 2000:126). Bu haliyle polis, müdahalelerinde kişisel takdirini, kendi bilgisi, olayın seyri ve tecrübelerine göre belirleyen ve müdahale eden belli başlı birkaç kamu görevlisinden biridir.

Toplumsal olaylara müdahalede takdir hakkının kullanılması, diğer polis faaliyetlerine göre hassas olunması gereken bir alandır. Özellikle topluluğu dağıtma işlemi sırasında grubun gösterdiği cebir, şiddet, karşı koyma veya saldırının derecesine göre kademeli şekilde artan nispette ve orantılılık ilkelerine göre güç kullanmaya özen göstermeli (TOGPHUEDY, Md:10/7), zor kullanılarak etkisiz hale getirilmiş ve polise karşı direniş göstermeyen göstericilere karşı zor kullanmaya devam edilmemeli (TOGPHUEDY, Md:10/23) aynı zamanda karşı tarafı etkisiz hale getirme amacına ulaşıp ulaşılmadığı kontrol edilmelidir. Kolluğun kullandığı güç hem orantılı olmalı hem de amaçlanan hedefle orantılı olarak ölçülülük içinde olmalıdır. Karşı tarafı etkisiz hale getirme işlemi hangi aşamada tamamlanmışsa kuvvet kullanma işlemi o aşamada sona erdirilmelidir. Kolluk kuvvet kullanmanın amacının yakalanan kişiye herhangi bir ceza vermek olmayacağının farkında olmalıdır. Kollukça direnişi yok etmek için kullanılan kuvvetin, saldırıyı gerçekleştirmek için kullanılan kuvvete göre orantısız olmaması gerektiğini bilmeli ve kişi etkisiz hale getirildikten sonra kuvvet kullanma işlemi sona erdirilmelidir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:212-213).

En önemlisi insan onurunun zedelenmesine izin verilmemelidir (Yaşar, 2005:317). Güvenlik kuvvetlerince yapılan müdahalelerde, insan onurunun incinmemesine özen göstermesi gerektiği, uluslararası anlaşmalarda üzerinde

hassasiyetle durulan bir konudur. İç mevzuatımızın temel kanunlarında böyle bir ibare geçmemektedir. BM Genel Kurulu Kararı ile kabul edilen Kanun Adamları İçin Talimatname; “Kanun adamları görevlerini yerine getirirken, insan onuruna saygı gösterir ve insan onurunu korur ve bütün insanların sahip olduğu insan haklarını kullanmasını sağlar ve bunun yanında yer alır” (Md:2) şeklindeki ifade güvenlik kuvvetlerine bu yükümlüğü hatırlatmaktadır (ihm.8m.com, 2012).

Polisin kendi görev alanları içerisinde zor kullanırken, anayasal bir emir olan ölçülülük ilkesine (AY, Md:13) uygun hareket etmesi gerekir (Atasoy, 2012). Polis faaliyetlerinde ölçülülük ilkesi bir başka tabirle orantılık ilkesi; yasal şartların oluşması halinde dağıtma ve zor kullanma gibi tedbirlerin amacı karşılayacak ölçüde uygulanması olarak tarif edilmektedir (GDBTASLAK-1, Md:2/1-h). Ancak çok açıklayıcı bir tarif olarak ta gözükmemektedir. Kanun ve yönetmeliklerde orantılılık ilkesinin ayrıntılı bir açıklama ve tarifinin Türkiye’de yapılamadığı belirtilerek bu sorunun polis amir ve memurlarda yük oluşturduğu ifade edilmektedir (Akdoğan ve Köse 2011:12).

Orantılılık ilkesi zor kullanmaya yetkili her kamu çalışanı için gücün uygulanma aşamasında dengeyi oluşturmak için bir araçtır. Bir hakka müdahale edilmesi gerekçesine karşı olan bir hakkı dengelemekten ziyade müdahale edilme gerekçesine karşı müdahalenin niteliğini ve kapsamını dengelemesi açısından önemli bir ilkedir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:27). Polisin toplumsal olaylara müdahalede orantılı ve ölçülü zor kullanması yasal bir sorumluluk olarak gözüксе de, aşımında sorumlu kişiler haklarında adli¹⁰⁰ ve idari soruşturmalar¹⁰¹ başlatılabilmekte ve ceza hükümleriyle karşılaşabilmektedirler. TCK’ya göre orantısız güç kullanan görevli hakkında; “Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması hâlinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler” (TCK, Md:256) uygulanacağı açıklanmaktadır. Ancak bu madde içerisinde, aşırı güç kullanan görevlinin hangi tür ve silahla sınır aşması halinde, ne tür yaptırımların

¹⁰⁰ 2006 yılında zor kullanma yetkisinin aşılması suçuna ilişkin istatistiklerde; güvenlik güçleri hakkında 223 dava karara bağlanmış, anılan davalarda 116 mahkûmiyet ve 338 beraat ile birlikte toplam 520 kişi hakkında hüküm verilmiştir (Altıparmak, 2009:140).

¹⁰¹ İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin tarafından polisin 2005–2012 yılları arasında zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılmasına ilişkin gensoruya verdiği cevapta; 1078 personel hakkında 12 ay uzun süreli durdurma cezası verildiği, ayrıca 4 personelin 'meslekten çıkarma cezasıyla cezalandırıldığını açıklamıştır (tbmm.gov.tr, 2012a).

uygulanacağını gösteren özel bir düzenlemenin bulunmaması eleştirilmektedir (Akdoğan ve Köse, 2011:11). Diğer bir eleştiri noktası da ABD’de olduğu gibi zor kullanan görevlinin hangi araçlar zor kullandığının tutanaklara açık şekilde yazma zorunluluğunun bulunmasına yönelik düzenlemenin Türkiye’de bulunmamasıdır (Akdoğan ve Köse, 2011:13).

Zor kullanma ihlalleri uluslararası kurumlarca da dikkatle takip edilir. AB 2010 Türkiye İlerleme raporunda, “Cezasız kalma, aşırı güç kullanan kolluk mensuplarına yönelik adli ve idari soruşturmaların etkili biçimde yürütülmesi bakımından bir sorun olmayı sürdürmektedir” (Avrupa Komisyonu, 2010:21) denmektedir. 2011 yılı ilerleme raporunda ise; “Aşırı güç kullanımı hakkında güvenlik güçleri personeline yönelik iddialar nadiren gerektiği gibi kovuşturulmuş veya soruşturulmuştur” (Avrupa Komisyonu, 2011:27) ifadesiyle Türkiye’nin durumunun bir parça ilerlediği belirtilmiştir. Yasal olmayan zor kullanma durumlarında ise hem personel hem de ülke cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadır.¹⁰²

Polisin toplumsal olaylarda zor kullanması, alacağı tedbirler ve kullanmak durumunda kalacağı araçlar olayın boyutuyla orantılı olmak durumundadır. Aksi durumda kişi hürriyetlerinin ihlal edilme durumu oluşacağı gibi (Yaşar, 2005:168) vatandaşların toplantı hakkını kullanma cesaretini kıracağı belirtilmektedir. AİHM’nin bir kararında bu durum şu şekilde ifade edilmiştir;

AİHM, gösteriye müdahale edilmesinin, polisin göstericileri dağıtmak için güç kullanmasının ve müteakiben cezai takibat başlatmasının caydırıcı bir etkiye sahip olmuş ve başvuruların benzeri gösterilerde yer alma hususundaki cesaretlerini kırmış olabileceği kanısındadır (EGM, 2012d:232).¹⁰³

Bu açıdan polis, var olan tehlike ile kamu düzeninin bozulmasına neden olan durumun, polisin zor kullanma yetkisini aşırıya kaçmaksızın kullanmadan düzeltilme imkânının bulunmaması halinin oluşmasına dikkat etmelidir (Yılmaz, 2007:41). Tehlike durumu polis için tetikleyici bir durumdur. Tehlike varsa polisin yetki kazanacağı varsayılır ve önleyici görevi devreye girer (Yenisey, 2008:8). Ancak bu kavram soyut olarak düzenlendiğinden tehlikenin var olup olmadığını veya

¹⁰² Aytas ve diğerleri/Türkiye, 6758/05, 08 Aralık 2009 tarihli karar, EGMHM, 2012:228-229.

¹⁰³ Balçık ve diğerleri/Türkiye, 25/02, 29 Kasım 2007 tarihli karar.

derecesini, olaya müdahale eden görevlinin kendisi karar verecektir. Toplu olaylarda ise güvenlik amiri karar verecektir.

Toplumsal olaylarda müdahalede polise verilen yasal yetki bir çerçeve çizmektedir. Bu çerçevenin içini polis doldururken sosyal psikolojik verilerden faydalanmayı bilmelidir. Özellikle amir ve memurlar toplumsal olayın her aşamasında ani ve önemli kararlar vermek durumunda olduklarından (Göksu, 2007:156) toplumsal olaylarda görev alan bizatihi amirler zor kullanmaya karar verme halleri dâhil ani karar verme ve inisiyatif kullanma yeteneklerinin olması gerekir. Amirler olaylar esnasında sorumluluğu ellerinde bulundurmalı ve provokasyona gelmemelidirler. Sorumsuz ve gayretsiz amirlerin, personelin motivasyonunu azalttığı ve direncini kırdığı ifade edilmektedir (Ateş ve Turgut, 2011).

Toplumsal olaylarda zor kullanma yetkisi özellikle toplumsal olaylarda bizatihi görevlendirilmek üzere kurulan ÇK birimlerinde gözükmektedir. Ancak her kolluk birimi gerektiğinde zor kullanmaya yetkilidir. Toplumsal olaylarda uzman bir birimin varlığına ihtiyaç duyulması nedeniyle, 1982 yılında 2696 sayılı kanunla değişik 3201 Sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa eklenen Ek 10. madde ile kurulan ÇK, bizatihi toplumsal olaylar ile benzeri hadiselerde görevlendirilmek, gerektiğinde meydana gelebilecek kanunsuz olayları zor kullanarak etkisiz hale getirmek için kurulmuştur.

TGYK, kanunsuz toplantılarla gösteri yürüyüşlerinin dağıtılmasının konusunda zor kullanma yetkisinden bahsetmiştir. Maddeye göre; kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün daha sonra kanunla yasaklanmış durumlardan bir veya birkaçının vuku bulması sebebiyle kanuna aykırı hale gelmesi durumunda (TGYK, Md:24/1) veya kanuna aykırı olarak başlayan toplantılarda (TGYK, Md:24/6) topluluğun ihtar edilerek zor kullanılarak dağıtılabileceğini belirtmiştir. Ayrıca topluluğa yapılan ihtarlar sırasında güvenlik kuvvetlerine, korudukları kişilere karşı yapılan herhangi fiili saldırı ve mukavemet durumunda ise ihtara gerek kalmaksızın güvenlik kuvvetlerine güç kullanabilme yetkisi vermiştir (TGYK, Md:24/3). Ancak bu yetki sınırsız değildir. Verilen güç kullanma yetkisinin polisçe kullanılmasında kanuni şartların oluşması istenir. Toplumsal olaylarda topluluğun kanuna aykırı bir şekilde dağıtılması durumunda, dağıtma sırasında polise karşı

koymak suçunu işleyenlere verilecek cezanın indirilebileceği veya tamamen kaldırılabilirliği belirtilerek (TGYK, Md:32/4) polis tarafından topluluğa yapılmış haksız tahrik hükmünden ve yetki tecavüzünden bahsetmiştir (Gülhan, 2006:124-126).

4.2.3. Zor Kullanmada Meşruiyet

Devletin, iyilikleri geliştirme ve üstün insan yetiştirme rolü üstlenmesi, onun sahip olduğu güç kullanma işlevini daha önemli hale getirmektedir. Zira devletin bu rolü, sahip olduğu güç kullanma işlevinde ciddi bir genişlemeyi kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu noktada, devletin temel özelliklerinden biri olan meşru güç kullanma hakkı konusundaki tartışmalar önem kazanmaktadır (Tüysüz, 2009:83). Bir devletin, ülkesinin tümünde organize olmuş bir yapılanması ile halk üzerindeki meşru egemenliğinin olduğu kabul edilir. Bu egemenlik ilişkisinde, meşru şiddet kullanma araçlarına sahip egemen statüde bir grup ile egemen olduklarını iddia edenlerin otoritesine itaat eden geniş bir kitlenin varlığı söz konusudur. Devlet bu egemen özelliğinden hareketle meşru şiddet kullanabilir, böylece emirlerine direnenlere karşı baskı ve güç uygulayabilme hakkına sahip olur (Şahin, 2006:20). Ancak önemli olan Kant'ın tabiriyle, devletin özgürlük ve yasayla sınırlandırılmış şiddet gücüne sahip olmasıdır ki bunu Cumhuriyet olarak adlandırmıştır. Hukuk devletinde, bireylerin sınırlı ve hukuka uygun olan şiddet tekeli aşmaya çalışması durumunda -ki bunları isyan, darbe veya başka bir siyasal eylem olarak görmek mümkündür- devletin şiddet yetkisiyle karşılaşacağı ve bunun da meşru olacağı açıktır (Ökçesiz, 2011:138-139). Bu nedenle devletler şu ana kadar şiddet kullanma güçlerinden vazgeçmemiş/vazgeçememişlerdir (Ergut, 2001:24).

Polis, zor kullanmaya yetkili bir devlet gücü olarak alanında otoritedir. Otorite, birey ve kurumların halk tarafından, gücün yasal ve meşru taşıyıcıları olarak görüldüğü durumu ifade etmektedir. Dolayısıyla tek başına güç, zor kullanma yeteneğini ifade etmesine rağmen otorite rıza özelliğini içermektedir (Kivisto, 2008:83). Bu nedenle profesyonellikte önde gelmesi gereken mesleklerden biri olan polisliğin öncelikli iki temel meşruiyeti bulunmaktadır. Bunlardan biri yasal meşruiyet diğeri ise kamusal meşruiyettir. Polisin kendisine verilen görevleri yasal sınırlar içerisinde yapması durumunda yasal meşruiyet sağlanmış olmaktadır.

Ancak polise verilen yetkilerin vatandaşın beklentilerini dikkate alınmadan kullanılmasında, polis uygulamalarının vatandaş karşısında ve kamusal alanda meşruiyeti kazanılmış olmamaktadır (Bal ve Beren, 2003:16-17). Bu da polisin meşruluğu yine kendi faaliyetlerinde görevini yaparken kanunlara tam olarak uyması ve halktan gerekli desteği almasıyla kazanması gerektiğini göstermektedir (Kertesz ve Szikinger, 2007:37). Toplumun beklentilerini ve değerlerini dikkate almayan her türlü politika ve uygulamanın, kendinden bekleneni vermeyeceğinin bilinmesi gerekir (Hekim, 2011:56-57).

Zor kullanma, sonuçları bakımından sadece zor kullanan ile kullanılan tarafları değil, tüm toplumu ilgilendiren uygulama olması nedeniyle (Yılmaz, 2007:84) polis zor kullanmada iki yönlü meşruiyeti sağlamak zorundadır. Adli ve kısmen de az sayıda kişiyi ilgilendiren hırsızlık, darp vb. suçları önlemek için polis tarafından kullanılan zor kullanma ile özgürlükler bağlamında tüm kamuyu ilgilendiren toplumsal olaylardaki zor kullanmanın topluma yansımaları farklı olmaktadır. Zaten kamu politikalarının özelliği bireysel olmaktan çok kamusalılık özelliği taşıması kaydıyla diğer kişi ve grupları da ilgilendirmesidir (Yıldız, 2013). Bu nedenle polisin, toplumsal olaylarda kullanacağı zor kullanmada yasal meşruiyet kadar, kamusal meşruiyeti de dikkate alması gerekir. AİHM'nin örnek kararlarında, toplumsal olaylara yapılan müdahalelerin, meşru amaçları içerip içermediği ve demokratik bir toplum için gerekli olup olmadığı kıstaslarına göre irdelenmektedir. Türkiye aleyhine verilen kararlarda, müdahalelerin bu iki kıstasa uygun olarak yapılmadığı belirtilmekte ve cezaya hükmedilmektedir (EGM, 2012d:218-272).

4.2.4. Toplumsal Olaylarda Aşırı Güç Kullanma Nedenleri

Toplumsal olaylarda zor kullanma, polis ve göstericiler açısından yoğun hislerin yaşandığı, hukuki, etik ve insani tüm değer ve ilkelerin bir arada harmanlanarak karar verilmesini ve uygulanmasını içeren ve dengenin mutlak surette korunmasını gerektiren oldukça karmaşık bir süreçtir. Fındıklı (1999:7), dengenin korunmasının önemine vurgu yaparak, aşırı güç kullanımının sonucunda zulüm, aşırı yumuşaklık gösterilmesi durumunda ise toplumda anarşi oluşacağını belirtir. Sandıklı ve Kaya' da (2013) yukarıda açıklamayı destekleyerek; 2011 yılında Wall-Street olaylarında polisin aşırı müdahalesi ile yine aynı yıl Atina'da meydana gelen olaylarda polisin aşırı derecede pasif müdahalesi sonucu meydana gelen önü alınamaz olayları örnek

vererek, toplumsal olayların güvenlik problemine dönüşmeden, müdahalede özgürlük ve güvenlik dengesinin korunmasına dikkat edilmesi uyarısını yapmaktadır. Wilson (1970:75), polisin görevini yerine getirirken kamuoyunu tatmin etmemesi durumunda; toplumsal olaylardan bahisle aşırı güç kullanma, ani veya geç müdahale etme gibi haklı ancak bazen de mübalağaya varan birçok eleştiriye maruz kalacağını ifade etmektedir.

Polisin, topluluğu dağıtması veya şahısları yakalaması, yere düşerek direncinin kırılması, yakalanarak savunmasız hale getirilmesi ve polise karşı direniş göstermeyen kişilere karşı dahi zor kullanılmaya devam edilmesi ile topluluk tarafından yapılan direnme ve saldırı karşısında amacı aşacak ölçüde aşırı güç kullanılması halini ifade eden orantısız yani aşırı güç kullanma (TOGPHUEDY, Md:4/1-g) görüntüleri medyada özellikle belirli medyada çoğu zaman bilinçli bir tercihle yer almaktadır. Hakkârî'de 2008 Nevruz olayları sırasında yaşanan canlı bir olay hadisenin boyutlarının nerelere uzandığını göstermektedir. Nevruz olaylarında polise silah çeken, sonrasında yakalanan ve tutuklanan Cüneyt Ertuş isimli çocuğun, gözaltına alındığı sırada polisler tarafından kolu bükülerek yakalanması görüntüleri terör örgütüne yakın medya kuruluşlarınca gösterilmiş, devlet ve güvenlik kuvvetlerinin yıpratılmasına yönelik propaganda malzemesi oluşmuştur (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:210-213).

Toplumsal olaylara müdahale eğitimlerinin yetersizliği güç kullanmayı artıran bir etki yaratmaktadır. Siyasal ve toplumsal düzenin en önemli ögesi olan polis, sanayileşme ile güçlenmiştir. Şehirleşmenin ortaya çıkardığı siyasal ve toplumsal gelişmeler zor ve şiddet kullanma tekeli elinde bulunduran mesleklerden biri olan polise¹⁰⁴ olan ihtiyacı arttırmış ve şehir yaşamının en bilinen ögesi haline getirmiştir

¹⁰⁴ Modern devletin doğuşuyla işbölümü ve uzmanlaşma ile değişime uğrayan askeri örgütler yanında görevi yalnızca iç güvenliği sağlamak olan güvenlik kuvvetleri kurulmaya başlanmıştır. Bu ayrım öncelikle ülkelerin başkentlerinde görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla polis, kentleşmenin ortaya çıkarmış olduğu bir kuvvet olarak görülmektedir (Tokgöz, 1983:1626). Geleneksel devletlerde, şiddet araçları üzerinde nispeten güvensiz hâkimiyeti dolayısıyla modern anlamda polislik imkânının düşüklüğü gözükmemektedir. Merkeze karşı askeri türden potansiyel meydan okuma türleri olan eşkıya, yağma, korsan ve çeşitli kırsal çeteler varlığı gözükmekteydi. Ancak 16. asırdan itibaren devlet ile halk arasında; kapitalist ekonomik faaliyetlerin oluşması sonucu, çoğu ülkede yarı işsiz, ekin işlerinde çalışan, potansiyel kavgacı toplulukları şehir ve kasabalara göç eden köylülerin varlığı ile özel türden mahaller olan ve o zamanki düzende sapkın olarak adlandırılan kişileri ıslaha yönelik olarak kurulan hapisane, hastanelerin kurulmasına yönelik iki yeni gelişmeye başlamıştır. Yeni anlayışa göre modern devlette suçlu artık asi değil yurttaşlık yükümlülüklerince belirlenen kabul edilebilir davranış normlarına uydurulacak bir sapkın olarak kabul edilmekteydi. Modern devlette düzenin sağlanması

(Karakaş, 2004:81). Bu açıdan şehir hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelen polisin, toplumsal olaylarda profesyonel ve uzman bir yaklaşımla hareket etmesi gereği ortaya çıkmıştır (Kavgacı, 1997:229; Fındıklı, 1999:6). Profesyonelleşme polis uygulamalarında rol oynayan, homojenlik ve birliğini sağlayan önemli bir unsur olarak görülür (Gleizal vd., 2000:168). En iyi işleyen demokrasilerde bile yeterli tahsili olmayan polislerin sahip olduğu kamu gücünü kötüye kullanma ihtimalinin mümkün olduğunun görülmesi (Başlar, 2012:73) eğitimin vazgeçilmez önemini anlatır.

ÇK polislerinin toplumsal olaylara müdahale eğitimlerindeki yanlışların, protesto eylemlerine ve protestoculara bakışımı, uyguladığı şiddetin dozunu doğrudan etkilediği ve bazı grupların ekmeğine yağ sürdüğü iddia edilmektedir (Sürmeli, 2002:9). İnsan olarak polisin bilişsel ve duygusal eğitimlerinin yanında, müdahale ederken kullandığı araçları uzmanlık derecesinde kullanmayı gerektiren Psiko-motor eğitimleri de beraber verilmelidir. Bundaki amaç “insanlara yaptıkları işi ne kadar önemli olduğunu benimsetmek” olduğu belirtilerek “eğer bir insan yaptığı işin farkında değilse doğurabileceği olumlu veya olumsuz sonuçların farkında değilse bu noktada hareketlerini kontrol altına almak istemeyebilir” (4. Sınıf Müdür-1, 2012:Ankara) şeklinde sonuçların olabileceği belirtilmektedir.

Bir araştırmada polisin en genç grubunu oluşturan ÇK polisinin, terör ve trafik gibi diğer birimlere oranla gerektiğinde şiddet kullanılması konusunda belirgin görüş farklılıklarının olduğunun görülmektedir. ÇK şubelerinde çalışan polislerin önemli bir kısmı (%39) yaptıkları işe bağlı olarak gerektiğinde fiziksel şiddete başvurulması gerektiğini savunmaktadır. Terörle mücadele şubelerinde çalışanların yarıya yakını (%46) çalışma alanlarındaki fiziksel şiddetin mesleki açıdan sıkıntılara yol açacağını düşünürken, Trafik şubelerinde çalışanların önemli bir kısmı (%46) şiddeti insanlık suçu olarak görmektedir. Diğer şubelerde çalışanların konuyla ilgili yaklaşımları genel olarak ÇK’e oranla birbirine benzemektedir. Ortak görüşleri, daha çok fiziksel şiddete karşı çıkma noktasında yoğunlaşmaktadır (Karakaş, 2004:90-92). Bu sonuçlar eğitimlerde zor kullanma konusunun daha iyi işlenmesi gerektiğini açıklamaktadır.

için disiplinin sağlanması gerekiyordu. Bu nedenle hapishanenin yanında silahlı müdahale imkânı olan, ordudan ayrı uzmanlaşmış polislik faaliyetlerine ihtiyaç duyulmuştur (Giddens, 2005:241-246).

Görevlinin kişisel ve psikolojik etkenlerden uzak kalarak zor kullanması düşünülmemelidir. Çünkü zor kullanmayı etkileyen ve belirleyen önemli bir unsur, kişinin hür iradesidir (Yılmaz, 2007:84). Polis, insan olarak geçmiş hayatının kendisi üzerinde bıraktığı izleri taşıyarak mesleğini yapmaktadır. Yapılan araştırmalar bireylerin küçükken ailesinde gördüğü şiddetin etkisiyle yetişkinlikte şiddet uygulayabilir hale geldiğini göstermektedir. Polislerin %42'sinin çocukken ailesi tarafından şiddete maruz kaldığını çıkarmıştır. Bu oran güç kullanma yetkisine sahip bir meslek için önemli bir oran olarak gözükmektedir (Karakaş, 2004:86-87).

Müdahale esnasında polislerin, göstericilere taş atması, küfür etmesi gibi profesyonellikten yoksun duygusal tepkiler gösterdiği durumlar olabilmektedir (Uysal, 2006:90). Özellikle “kendi arkadaşları yaralandığı zaman iş profesyonelliğin ötesine geçebiliyor, bu noktada duygular hâkim olabiliyor ve bunu gruplar çok güzel kullanıyor” (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara) ifadeleri bu gerçeği ifade etmektedir. Polisin provoke olması, profesyonelleşme sorunu olduğunu göstermektedir ki (Turgut, 2008:21) şüphesiz kabul edilebilir bir durum değildir. Neden olarak, polisin yetkisinin kanuni sınırlarını bilmesine rağmen sınırların içerisinde hareket etmesi gerektiğini içselleştirememiş olduğu ve içsel değerleri ile dünya görüşünün doğruları bastırdığı şeklinde yorumlanmaktadır (Başlar, 2012:73-74). Polis içerisinde bu tür davranışların azalmaya başladığının gözlemlendiği şu şekilde ifade edilmektedir;

1990'lı yıllarda polis memurlarından birebir kişisel tarzda bir hınç alma tarzı şeyler görüyorduk. Yani copu bir şiddetli vurma var bir de öylesine vurma var. Yani sanki karşısındaki düşmanmış gibi bir şey görüyordu. Son zamanlarda bunların azaldığını çok aza indiğini de tespit ediyoruz tabi (Sendikacı, 2013).

Kişinin kendini güçlü görmesi, sorunları güç kullanarak çözme eğiliminin baskın olması, görevini yapma gayesi güç kullanmanın derecesini etkileyen önemli unsurlardır. Genelde saldırganlık eğilimi olarak gözüken bu tepkiler, sadece kişinin kendini güçlü görmesinden kaynaklanmayabilir. Bunun yanında, olay anında korku, heyecan, endişe, kişinin kendine olan güvensizliği ve panik tepkilerde kişiyi saldırgan yapabilmektedir (Yılmaz, 2007:84-85). Panik, korku ve bilgisizliğin doğurduğu şuursuz ve kontrolsüz hareketler olarak tanımlanır (Sürmeli, 2002:97). 2003 yılında Bingöl'de, kalabalık arasında saldırıya uğrayan polis minibüsünün sürücüsünün can korkusuyla kaçmaya çalışırken topluluktaki bazı insanların ezilme tehlikesi geçirmesi ve halkın galeyana gelmesi, Özel Harekât polislerinin seri şekilde

havaya uyarı ateşi açması sonrası çıkan olaylara neden olan etken paniğin bir ürünü olarak gözükmemektedir (Göksu vd., 2003:56).

Polis zor kullanırken çevresel baskı altına girebilmektedir. Toplumda işgal ettiği pozisyonun çelişkili olmasıyla açıklanabilecek bir durumdur. Zaman zaman eleştirilirken güvenliğin sağlanması yönüyle vazgeçilmezdir. Polisten, toplumsal anlaşmazlıkları çözme, hastalara yardım etme, suçluyu takip etme, kalabalıkları kontrol etme, kamu düzenini koruma ve yasaları uygulama gibi görevleri yerine getirmesi istenir. İçli'nin (1998:69-70) belirttiği gibi, farklı görevlerin ifasının beklenmesi sonuç olarak polisin hukuki yaptırımının temelinde yer aldığı ileri sürülen zor kullanma kapasitesinin kullanımını gerektirir. Yukarıda bahsedilen çelişki, zor kullanma durumlarında farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Çevre polisin zor kullanmamasını çoğu zaman tenkit edebilmektedir. Polisin zor kullanmaması, zor kullanmasını arzu eden halk tarafından, polisin ve devletin acziyeti olarak algılanmaktadır. Vatandaş, zor kullanan polisi gördüğünde güçlü devlet algısı pekişmektedir. Halkın polisi alkışladığı ve kahramanlaştırdığı görülmektedir. Bu durum polisin olaylar esnasında zor kullanma eğilimini artırmaktadır (Yılmaz, 2007:85).

Türkiye'de, PKK ve Hizbullah gibi terör örgütlerinin eylemlerine karşı polisin sert müdahale etmesinin, geniş halk yığınları tarafından istenen bir durum olması (Göksu vd., 2003:53) bu algının doğurduğu bir beklenti olarak görülebilir. Araştırmacı, bazı grupların toplantılarına yönelik karşıt gruptan kişilerde; bu toplantılara polis tarafından izin verildiği, polisin bilinçli olarak müdahale etmediği, bu gruplara polisin müsamahalı davrandığı gibi bir algının var olduğunu gözlemlemiştir. Bu durum halk arasında toplanma özgürlüğünün kullanımına yönelik bilincin yeterince gelişmediğini göstermektedir. Doğru olan polisin kanunları uygulaması ve zor kullanma konusunda çevresel, kişisel ve toplumsal baskıdan etkilenmemesidir. Özellikle çevrenin baskısından kaynaklanan zor kullanma, düşmanlıkları artırabileceği gibi polisin tarafsızlığına gölge düşürebilmektedir.

Hukuki mevzuatın yeterince bilinmemesi, görevlinin zor kullanma aşamasında sınırı aşmasına neden olur. Hâlbuki polisten beklenen zor kullanırken gerekiyorsa zor kullanması ve kanuni sınırlar içerisinde kalmasıdır (Yılmaz, 2007:85). Hukuki sınırın bilinmesi kişide kendi değerlerinin haricinde dıştan

kaynaklı bir iç denetimi sağlayabilir. Zor kullanmaya veya kullanmamaya zihnen hazırlar. Örneğin toplanma özgürlüğünün hukuki boyutunun tam bilinmemesi nedeniyle görevli tarafından toplantının engellenmesi, dağılma ikazının bilinmemesi nedeniyle topluluğun doğrudan dağıtılmaya çalışılması, yasal toplantılarda polisin görev sorumluklarının bilinmemesi vb. durumlarda toplum ve bireyler polise direniş gösterirken, polis te hiç gereği yokken zor kullanabilmektedir.

Polisin devlet odaklı bürokratik bir yapılanması vardır. Bu durum polisin sivil idarenin emrinde, otorite kullanma aracı olarak otoriteye düşkün bir kesim olması sonucunu doğurmaktadır (Fındıklı, 1999:5). Polisin davranışlarında otoriterliğin fazla olmasını, Türkiye’de polisin devlet içindeki bürokratik merkezi yapılanmasında arayan Ergut (2001:378), merkezi olarak örgütlenmiş polis yapılanmalarının, baskıcı ve saldırgan özellikler göstererek vatandaşa daha az inisiyatif öngören uygulamalarla hareket ettiğini ileri sürmektedir. Böylece polisler, eğitim ve mesleki yaşamlarının etkisi ile karşılaştıkları olaylarda tehlike aramaya ve şüphe duymaya yönelik davranışlar gösterdikleri belirtilmektedir (Kavgacı, 1997:23). Türkiye’de polisin merkezden yönetilen bir güç olması, katı disipline sahip, hiyerarşik olarak üstlere mutlak itaat anlayışıyla hareket eden ve geleneksel uygulamalarla faaliyetlerini sürdüren kurum özellikleri göstermesi diğer bürokratik özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çevik vd., 2010:104).

Böylece mutlak olmasa da polisin, uygulamalarıyla birlikte devlet ideolojisinin korunması ve buna karşı davranışları kontrol altına alma yaklaşımlarına sahip olduğu ifade edilmekte ve otoriter nitelikli polis özelliklerini göstermesinin kaçınılmaz olduğu ifade edilmektedir (Karakaş, 2004:81). Mesleki güçlükleri olan, kuralları ve hedefleri belirlenmiş, toplumsallaşma ve profesyonelleşme süreci yaşayan bir meslek olması nedeniyle polislerin, yaptıkları işin niteliklerini algılama tarzları mesleki davranışları ile beraber kişisel ve özel durumlarının da belirleyici olmaktadır. Sahip olduğu kamu gücü ve üstlendiği rol ve yetkilerle beraber düşünüldüğünde uygulayıcı ve uygulanan açısından şiddete meyiletme oranının fazla olduğu söylenebilir (Karakaş, 2004:85).

Bu sorunun kaynaklarından biri, Türkiye’de devletin yeterince demokratik örgütlenmemesinin polise davranışlarına olan etkisi olarak görülür ki aşırı güç kullanma davranışı bunlardan biridir. Devletin yeterince demokratikleşmemesi

toplumu olumsuz etkilemekte ve demokratik ülkelerde olmaması gereken uygulamalara rastlanılmaktadır. Özgürlükler kısıtlanmakta, insan hakları ihlal edilmektedir. Bu durumda bireyler kendini baskı altında hissetmekte ve devletin demokratik özelliği kaybolmaya başlamaktadır (Özkan, 2007:92-93). Türkiye’de en azından kaybolmaya başlayan bu görünümün geçmiş dönemlerde yaşandığı bilinen gerçeklerdir.

Göksu (2007:45), yabancı ülkelerde polisin kalabalıklara karşı provoke olmaması için; provokatörlerin polise değil, devlete söverek ve hakaret ederek rahatladığı temasının işlendiğini, böylece sınırlarına hâkim olması telkini yapıldığını belirtmektedir. Bu telkin Türk polisine yapıldığında ise “Ben devletime sövdürtmem” anlayışıyla hareket edildiği ve devletle bir özdeşleşmenin varlığı gözükmemektedir. Polisin statükocu ve tutucu özelliğinin bir göstergesi olan bu düşüncelerin, toplumda polis devleti olarak nitelendirilen baskıcı rejimlere dönüşme ihtimalini beraberinde getirmektedir. Modern toplumlarda ise polisin değişim ve gelişmenin önünü tıkayan değil imkân ve teşvik eden bir kurum olması beklenir (Fındıklı, 1999:8). Hatta dünyada yaygın olan kanaate göre, kişiyi devlete karşı koruyan insan hakları anlayışıyla hareket etmesidir (Atasoy, 2012). Örneğin, toplumsal olaylara müdahalede Fransa Cumhuriyet Polis Birliklerinin müdahale felsefesi; öncelikle toplum psikolojisi ve topluluk karşısında profesyonelce davranması, topluluğun düşman olmadığı rakip olduğunun işlenmesi, tüm amacın topluluğu mümkün olan en yumuşak şekilde dağıtılması, gösteri sırasında suç işleyenlerin önce tespit edilmesi ve sonra yakalanarak adalete teslim edilmesidir. Böylece daha ölçülü kuvvet kullanması gerektiği işlenir (Sürmeli, 2002:145-146). Bu anlayışın değiştirilmeye başlandığı şöyle ifade edilmektedir;

Bizim sınırlarımız hukukla çizilmiş ne deniyorsa biz onu yapacağız. Yasa ne demişse nasıl tarif etmişse biz bunu ısrarla personelimize anlatıyoruz. Siz katiyen taraf değilsiniz. Siz katiyen onların hedefi değilsiniz. Devlet adına görev yapan birimsiniz. Sınırlarınız hukukla bağlı. Kimse olayı üzerine almayacak, küfür etse hakaret te etse üzerinize alınmayacaksınız Sizin yapacağınız iş profesyonellik, tutanağınızı tutarsınız gerekli adli işlemleri başlatırsınız (1. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Yerine göre insanın kırmızıçizgi dediğimiz noktalar var (...) Kayıldığı anda personelde profesyonelliği ikinci plana atarak duygusallığa yönelebiliyor. (...) Bizim toplumumuzun yapısında devletçi bir anlayış var. Hani deriz ya “Allah devlete millete zeval vermesin” bu moda girdikleri olabiliyor. Ama bu noktada çok ciddi mesafeler kat ettik. Yani personel emir ve talimatları almadan hareket etmiyor (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Her halükarda bu anlayışın değişmesinin uzun süre alacağı, polisin temel yapısı, eğitimleri ve kanunların tümünün toptan değişimi ve hatta devletin toplum ve bireye bakış açısını değiştirerek, birey odaklı bir anlayışa yönelmesiyle değişimin sağlanabileceği de bilinmelidir.

Toplumsal olaylarda göstericilerle polisin birbirlerine bakışı polisin aşırı güç kullanımını arttırmaktadır. Uysal'a (2006:88) göre polisin eylemleri ve eylemcileri algılayış biçimi ile eylemlere müdahalesinde yakından ilişki vardır. Polisin eylem yapan öğrencileri illegal örgütlerin maşası olarak algıladığını ya da öyle göstermeye çalıştığını ileri sürmektedir. Özellikle sol öğrenci grupların eylemlerini illegal örgütlerin yönettiği eylemler olarak gördüğünden bahisle, bu grupların polisçe en fazla şiddete maruz kalan gruplar olduğunu belirterek, her yıl üniversite kayıtları sırasında EGM'nin hazırladığı broşürlerle öğrencileri ve ailelerini bilgilendirmeyi hedeflemesini savına örnek göstermektedir. Bütün bunlarında bilinçli eylemci kavrayışının eksikliğine bağlamaktadır. Ancak polisin sadece hukuku uygulamanın yanında, sosyal hizmetlerde bulunarak olayları önlemeye çalışması aslında modern bir polislik anlayışı olmasına rağmen, böyle bir faaliyete getirilen eleştiri dikkate değerdir. Burada toplumsal olayların diğer polis faaliyetlerinden ne kadar farklı bir alan olduğu ortaya çıkmaktadır. Polisin hırsızlık gibi asayiş olaylarının önlenmesine yönelik önleyici ve bilgilendirici faaliyetleri kamuoyunda normal karşılanabilirken, toplumsal olaylara yönelik böyle bir faaliyet oldukça tartışma getirebilecek bir davranış olarak görülmektedir.

Türkiye'de polisin özellikle sol medyada, sol düşünceli gruplara karşı sert müdahale yaparken, sağ görüşlü gruplara karşı yumuşak davrandığı şeklinde yaygın bir kanaatin işlendiği, bu düşüncenin gerçek mi yoksa manipülasyon mu olduğuna dair araştırmalara ihtiyaç olduğu belirtilmektedir (Göksu vd., 2003:52). Ancak yeni nesil ÇK polislerinin bu düşüncelerin ötesinde toplanma özgürlüğünün anayasal bir hak olarak olduğunun farkında olduğu şu şekilde belirtilmektedir;

Hizmet içi eğitimlerde olsun diğer alan eğitimlerimizde olsun bunu fazlasıyla vurguluyoruz. Yani personel yapılan her eylemin kötü olduğu şeklinde bir kanaate sahip değil. Bilakis insanlar bilakis personelimiz insanların demokratik haklarını sonuna kadar savunmalarının gerekliliğinin bilincinde (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Bakışımız değişti. Çünkü kanunlarımız değişti ve eğitimler verildi. Sonra bizim tabi ufkumuz, bakışımız alttan üste doğru. Bir kere üsttekiler buna müsaade

edince alttakiler olarak bizlerde daha rahat davranmaya başladık. Şimdi toplumsal olaylarda karşı tarafı bir öcü, karşı tarafı bize karşı, polise karşı yapılmış bir eylem tarzında artık algılamamaya başladık. Önceden sanki savaşta karşıdaki grup gibi dururduk karşı karşıya. Biz onlara kaşlarımızı çattık onlar bize kaşlarını çattı. Kesinlikle iki kelime konuşmazdık da. Konuşma ihtiyacı da duymazdık. Onların hata yapmalarını bizim bir an önce saldırmamızı beklerdik; biri talimat versin de şunların ağzını burnunu kuralım diye. Böyle bir bakış vardı. Ama bununla birlikte şimdi onlarla görüşmemiz gerektiğini, istisnasız her grupta görüşülebileceğini görüşülmesi gerektiğini kanaati oluştu düşüncesi oluştu (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

Son dönemlerde polisin toplumsal olaylara müdahaleye yönelik insan hakları eğitimlerinin ve diğer eğitimlerin olumlu yansımalarının olduğu söylenebilir. Hatta bu yeni anlayışa yönelik davranışlar basın tarafından şu şekilde ifade edilmektedir;

İsim vermeyim de yani güvenlik şube de bulunan komiser, başkomiser, emniyet amiri birçoğundan şunu da duymuşumdur mesela bazı gazetecilerin, “İşte ya yeter saatlerdir burada bekliyoruz şunları dağıtın da gidelim” dediklerini şaka yollu bir şekilde. Fakat o emniyet müdürlerinin ya da yetkililerin, “Olur mu canım herkesin protesto hakkı vardır tabii ki kullanacaklar, yani sağa sola karışmadıkları dağıtmadıkları müddetçe ben adamlara ne diye saldırayım bunları dağıtayım” diyerek tavır gösterdiğini de çok iyi bilirim (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Göstericilerin de polise karşı bakışında sorun olduğu söylenebilir. Şöyle ki sol kesimde polisin muhafazakâr yapısı eleştirilmektedir. Polisin kendilerine bakışlarla dahi olsa karşı sert davrandığı dile getirilmektedir. Halkevleri Derneği Genel Başkanın şu ifadeleri böyle bir algının olduğunu göstermektedir;

Toplumsal olaylarda görev alan polislerle ilk defa karşı karşıya geldiğinizde, polisin sert bakışları göze çarpmaktadır. Polis, karşıdaki grup ile sanki kavga edecekmiş gibi, kendisine bir rakip olarak görmektedir (EGM, 2002:48).

Kısaca nedeni geçmişten gelen bazı etkenlerin, grupların ideolojik yaklaşımlarının etkisiyle veya polisin hatalarının zihinlerde oluşturduğu önyargıların kırılması uzun zaman alacak gibi durmaktadır. Polisin profesyonel olarak tarafsızlığını mutlak surette ispatlaması gerekir. Bununla ilgili olarak özellikle marjinal grupların polisi şiddetin içine çekmeye çalıştıkları; ancak yine de profesyonel davranılmaya çalışıldığı şu ifadelerle açıklanmaktadır;

Polisine saldırıyorsun, yerine göre kamu ve kuruluşlarının binalarına hiç sebep yokken saldırıyorsun, buda ister istemez personelin özellikle kendisine karşı yapılan saldırılar personelin tepkisine sebep olabiliyor. Bu noktada biz profesyonelliği ön plana çıkarmaya çalışıyoruz, epey bir yol kat ettiğimizi zannediyorum (4. Sınıf Müdür-3, 2012:Ankara).

Basın mensubu, polisin müdahalesinde grubun niteliğine göre hareket etmesi gerektiğini, böylece müdahalenin daha meşru olacağını şu ifadelerle açıklamaktadır;

Polisin müdahalesini değerlendirecekken eylemci grubun niteliği benim için çok önemli. Mesela 29 Ekim Cumhuriyet bayramında ki orda su kullanılması ve gaz kullanılması bence yanlış; çünkü orda biz eylemci profilini bilen insanlarız. Bir ESP'li, bir BDP'li bir halkevciler grubu vardır ve birde orda elinde Türk bayrağını almış cumhuriyet bayramını kutlamaya gelen yaşlı kadınlar işte erkekler çocuklar vardır, torunlarıyla gelmiş insanlar vardı. Bunların üzerine gaz sıkılmamalı bunların üzerine su sıkılmamalı. Çünkü orda taşlı sopalı bir müdahale de olmadı orada, ordaydık gördük. Olduğu zaman tabii ki üzerinize kaldırım taşı adam sökmüş atıyor. Gaz sıkarsınız su da sıkarsınız burada. Suda kullanılabilir ama dediğim gibi bence eylemci grubunun niteliği göz önünde bulundurulmalı (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Polisin toplumsal olaylarda taraf gözükmesi aşırı güç kullanımını arttırdığı şeklinde yorumlanabilir. Hâlbuki toplumsal olaylarda görev yapan personelin, hangi görüşten olursa olsun toplantılara katılanları, yasal ve meşru bir hakkı kullanan insanlar olarak görmesi gerekir (Yılmaz, 2007:82). Polisin bazı göstericilere kültürel alt yapı itibari ile sahip olduğu muhafazakârlık özelliği nedeniyle taraflı davrandıklarına yönelik tespitler bulunmaktadır (Cerrah, 2000:201-202). Poliste tarafsızlık özelliğinin mutlaka olması gerektiği ve demokratik bir yapının oluşturulmasıyla birlikte aşağıda belirtilen anlayışın polise kazandırılmasının zorunlu olduğu şöyle ifade edilmektedir;

Yani sizin karşınızdaki eylemciler kesinlikle hedefleri siz değilsiniz, hedefleri onların talepleri neyse odur. Siz orda devletin verdiği görevi yapan birer memursunuz, yerleriniz değişik de olabilirdi. Oradakilerden biri insanların kaderini kimse kendi kaderini herhalde tamda kendi belirleyemiyor bu ülkede. Orda eylem yapan biri karşı tarafta olabilirdi, eylemcilerden biri de polis olabilirdi (Sendikacı, 2013).

Ancak bu anlayışın “anlatılmadığı aydınlatılmadığı noktasında düşünüyoruz” denilmekte ve devamında bu anlayışın verilmesi durumunda ise “orantısız güç kullanmayı felan biraz daha dengeleyebilir” olacağını ifade etmektedir (Sendikacı, 2013). Polisin bazı olaylara müdahalesinde karşıt grupların polisle birlikte diğer grubu dağıtmaya çalışması, polisin eylemlerde politik taraf olduğu şeklinde yorumlanmakta (Uysal, 2006:90) ve hatta bazı ifadelerde ideolojik olarak

örgütlenmiş bir yapı olarak görülmektedir (EGM, 2002:57).¹⁰⁵ Yukarıda verilen eleştiri polisin tarafsızlığına yöneliktir. Normal zamanlarda polis halk tarafından tarafsız olarak görülmektedir. Fakat bu tarafsızlığın, polisin, toplumdaki derin ayrışmaların bir neticesi olarak meydana gelen grevler, gösteriler ve halk huzursuzluğunu kontrol etmede kullanılması durumlarında tehlikeye düştüğünü belirtilerek polisin siyasal yönüne işaret edilmektedir (Heywood, 2007:554).

Toplumsal olaylarda polisin davranış standartlarının oluşturulamaması önemli bir sorun olarak gözükmektedir. Standart davranışların belirlenmesi ve çalışandan beklenmesi yönetim psikolojisinin ilgi alanlarından biridir. Böylece çalışanlar mesleğini nasıl ve ne şekilde icra edeceğini bileceğinden ve mesleği için gerekli araç-gereçleri kullanabilme becerisini göstereceğinden hatalı davranış gösterme ihtimali zayıflayacaktır. Bunun için hali hazırda polis teşkilatında henüz yeterli seviyede çalışması yapılmayan; iş analizleri, iş tanımları, iş gerekleri ve mesleki standartların yapılmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Böylece işe almadan başlamak tüm eğitim programları dâhil tüm alanların planlaması yapılmak suretiyle çalışanların kurumsal amaçlar doğrultusunda davranış göstermesinin sağlanabileceği ifade edilmektedir (Alaç, 2009). Standartların belirlenmesi hem çalışanı hem de kurumu bağlarken aslında gereksiz kaynak ve zaman israfını önleyebilecektir.

Cerrah (1997a:139-140) İngiliz polisinden örnekle Türkiye’de toplumsal olay polisliği politikasının henüz netleşmediği eleştirisini yapmaktadır. İngiltere’de toplumsal olaylarda polise iki temel davranışın kazandırılmış olduğunu belirtmiştir. Birincisi, İngiliz polisi kesinlikle kışkırtıcı davranışlardan kaçınması ve kullanacağı donanımların kullanacağı ana kadar göstericilerden görüşünden uzak tutulmasıdır. İkincisi, toplumsal olaylarda kullanacakları taktiklerin daha çok savunmaya yönelik olmasıdır. Bu nedenle İngiliz polisi yasal silah ve donanımın dışında herhangi aracı

¹⁰⁵ Polisin taraf olduğu düşüncesinin özellikle sol kesime ait STK’larda bulunduğu ve polisin her tavrından bir anlam çıkarıldığı görülmektedir. Örneğin Halkevleri Derneği Genel Başkanı şu ifadelerine dikkat edilmelidir;

ÇK açısından (...) Gösterinin neden ve nasıl yapıldığının değil, kimlerin tarafından yapıldığının önemli olduğu yaklaşımının temeli oluşturduğu düşünülmektedir. Bunun kanıtı olarak, ÇK’in yaptığı ve televizyonlarda gösterilen tatbikatlarda, gösterici rolündeki polislerce atılan sloganların, sol kamuoyunca kullanılan jargonlardan oluştuğu gösterilebilir. O sloganlarda, polise mukavemet biçimlerinde, genellikle sol kesimin tepkisinin bastırıldığı bir atmosfer gözlemleniyor. Dolayısıyla (...) ideolojik bir yapılanma olarak algıladığımız bir birim olarak görülüyor (EGMADB, 2002:57).

kullanmasının yasak olduğu gibi, kendine atılan taş, molotof kokteyl gibi benzeri nesnelerin kalabalığa atılmasının söz konusu olmadığını belirtmiştir. Türkiye’de bu davranışın polise henüz kazandırılmamış olduğu gibi polisin toplumsal olaylarda zaman zaman aşırı saldırgan olabildiğı, kullandığı alet ve gereçlerin dışında, kalabalıktan atılan tas vb. cisimleri kalabalığa karşı kullandığı görülebilmektedir (Kara, 2004:173). Hatta kontrolsüz davranarak yere düşen göstericiye geçerken bir tekme daha vurabilmektedir (Kara, 2004:188). Burada zor kullanma araçlarının açıkça sayılması kadar kullanılması yasak olan araçlarında açıkça sayılmasının önemi ortaya çıkmaktadır ki Türkiye’de böyle bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durumda tartışmalar yaşanması ise kaçınılmazdır. Örneğin, yakın zamanda polisin Güneydoğu’da göstericilere sapan atarken görüntülenmesi gündeme gelmiştir. Akabinde “Polis sapan kullanır mı kullanmaz mı?” tartışmaları yaşanmıştır. Göstericilere sapan atan polis memuruna verilecek ceza konusunda yaşanan tartışmada; bir kısım polis müfettişleri polisin, kullanacağı silahlar arasında sapan olmadığını ileri sürerek göstericilere sapan kullanamayacağını düşünürken, bir kısım polis müfettişleri kullanabileceğı görüşünü ortaya atmışlardır. Sonuçta polisin kademeli güç kullanabileceğı ilkesinden hareketle polise ceza verilmemesi kararlaştırılmıştır (İnternethaber.com, 2011).

İB tarafından yayınlanan bir genelgede ise; toplumsal olaylarda görevli bazı personelin mevzuatta sayılmış araç ve gerecin dışında farklı araç ve materyaller kullandığı tespiti yapılarak, görev yapan personelin mevzuata uygun araç gereçlerle görev yapmalarının sağlanması gerektiğı hatırlatılmıştır. Ayrıca sivil personele yönelik önemli bir ikaz yapılarak, kamuoyunda yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermemek amacıyla elinde copla görev yapan sivil polislerin yelek giymesi zorunluluğı getirilmiştir.¹⁰⁶Bu durum hala müdahalede net ve belirlenmiş davranışların polisler kazandırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Polisin çalışma koşulları ve süreleri diğer meslek dallarına oldukça zor ve fazladır. Toplumsal olaylarda tüm personel görev olsa da ÇK personelinin meslektaşlarına göre fazla çalıştığı söylenebilir. En son Gezi Parkı Eylemleri sırasında, polisin 18 gün süre içerisinde günde 4 saat uyku ile görev yaptığı, bu süre içerisinde sadece 1 gün evine gidebildiğı bizzat İstanbul Emniyet Müdürü tarafından

¹⁰⁶ Genelge, İB, 2013/33.

açıklanmıştır (Sabah.com, (2013a). Tabi bu görevin sadece ÇK polisleriyle yapılmadığını, başta GŞB personeli ve diğer birimlere mensup personelinde görev aldığını belirtmek gerekir.

Özellikle topluluğun dağıtılmasına yönelik müdahalede öncesi personelin teçhizatlarıyla birlikte ayakta bekletilmesi, yemek ve tuvalet ihtiyacı gibi kişisel ihtiyaçlarını gidermekte dahi sıkıntılar yaşaması bir insan olarak polisin sinirlenmesine yol açtığı ve aşırı güç kullanmasına neden olduğu bizzat personel tarafından ifade edilmektedir (Milliyet.com, 2012a). ÇK biriminin toplu kuvvet olarak görev yapması, onca insanın her türlü lojistik desteğinin ihtiyaçlara göre planlanmasını gerektirir. Aksi durumda başarısızlık kaçınılmazdır. Örneğin ÇK birimlerinin şu an kullandığı otobüslerin ihtiyaca göre planlandığı söylenemez. Bununla ilgili olarak sıkıntılar şu şekilde ifade edilmektedir;

Otobüslerimiz sıkıntılı, otobüslerimiz gerçekten koltukları olsun, yol güvenliği olsun yani biraz miadını doldurmuş otobüsler, şuan araç olarak otobüslerimizi sıkıntı olarak görüyorum (Polis Memuru, 2012:Kayseri).

ÇK polislerinin orta ve büyük ölçekte otobüsler içerisinde saatlerce oturtuldukları, herhangi bir tepkinin oluşmaması için görev olmadığı müddetçe araç dışına çıkartılmadıkları görülmektedir. Hattı zatında malzemelerini araçlarda taşımaları dahi sıkıntı olmaktadır. Bu nedenle GDB’ce malzeme ve mühimmatların araç içinde tasarlanan ayrı bölmelerde taşınabileceği, personelin konforlu ve hizmetin özelliğine uygun bir şekilde göreve gitmelerini sağlamayacak ÇK Hizmet Midibüsü aracının tasarlandığı; ancak henüz alımının yapılmadığı görülmektedir (GDB Mülakat Verileri, 2012).

ÇK personelinin tuvalet ihtiyacını gidermesi en önemli sorunlardan biridir. Onca insanın bu ihtiyacını gidermeden veya giderme imkânı elde etmeden toplumsal olaylara müdahale etmesi veya yakın yerlere giderek gidermeye çalışması çok hoş görüntüleri ortaya çıkarmadığı kesindir. Bu nedenle ÇK personelinin olay yerinden uzaklaşmadan özel olarak tasarlanmış, içerisinde tuvalet kabinleri bulunan Toplumsal Olaylar Tuvalet Araçları tasarlanmış ancak alımı yapılmamıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012). Böyle bir aracın şu ana kadar alınmamış olması ilginçtir. Ancak tasarlanması ve alınmasının düşünülmesi, insan odaklı yaklaşımlarla hareket edilmeye başlandığını göstermektedir.

En son Gezi Parkı Eylemlerinde, ÇK polislerinin uzun süren eylemler neticesi yerlerde ve kaldırımlarda yatması uzun süre tartışılmış ve alternatif bir seçenek olarak içerisinde her türlü imkânın olduğu sahra çadırlarının alınması tartışılmıştır (Hurriyet.com, 2012d). Bu yükün etkisi sıcak temasın olduğu toplumsal olaylarda görülmekte, aşırı ve orantısız güç kullanma olarak kendini gösterdiği toplumsal olaylarda görev yapan polislerin ifadeleriyle şu şekilde vurgulanmaktadır;

Yeri geliyordu yani gün aşırı çalıştığımız oluyordu. Bir gün boyunca yani bir sabah başlayıp diğer sabahı görebiliyorsunuz. Bundan dolayı da bir müddet sonra personel normal algısını yitirmeye başlıyor. Bunda bir noktaya kadar amirler tolere ediyor ve bunu engellemeye çalışıyor, bir noktadan sonra artık amirlerde engelleyemiyor. Kendi yaşadığım şahsi olaylardan dolayı söylüyorum bunu. Bir noktaya kadar siz tolere ediyorsunuz, bizim tabirimizle gazını alıyorsunuz personelin; ama bir noktadan sonra onlarla da durduramayabiliyorsunuz. Çünkü Çevik Kuvvet kalabalık bir yer ve devamlı konuşulan ve devamlı bir ortamı bulunduğu için en küçük sorun çok fazla konuşuldukça çok büyük bir sorun haline gelebiliyor (Komiser Yrd., 2012:Ankara).

Basınında polisin çalışma koşullarının aşırı güç kullanmayı artırdığını şu şekilde gözlemiş ve ifade etmiştir;

100 kişilik bir grup Abdi İpekçi Parkından çıkmak istiyordu ve yaklaşık iki saat boyunca polisler; işte kalkanlarına vurularak, tükürülerek ve küfür edilerek tacize maruz kaldılar. Buna rağmen bir müdahale emri gelmedi. Ne zaman ki orada provokatör diyerek hatta kırmızı halka içerisine alarak haberini de yapmıştık; grubu galeyana getirip saldırın diye polisin üzerine saldırdılar işte o zaman müdahale gerçekleşti. Ama müdahalede de birinin bacağı kırıldı. Çünkü neden tabi burada çok büyük bir psikolojik bir eğitim gerekiyor yani. İki saat boyunca emir almadığı için yüzüne belki tükürük gelen küfür yiyen kalkanına yani tacize uğrayan sıradan bir insanda olsa, iki saat sonra hadi şimdi vur dediği zaman tabii ki yumruk biraz şiddetli oluyor bu durumda (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Toplumsal olaylarda görevlendirmelerde bir standardın oluşturulamadığı gözlenmektedir. Toplumsal olaylarda beklenmeyen etkiler ile olayın büyümesi ve kontrol altına alınması güçleşmektedir. Ancak bu düşüncüyü bir paranoya haline getirip gerçekleşmesi beklenmeyen olaylarda dahi polis yöneticilerinin genel tarzı olarak gözüken “Ne olur ne olmaz” ve gösteriye gelenlere karşı gövde gösterisi yaparak korkutmayı amaçlayan (EGM, 2002:45) düşüncelerle hareket etmemek gerekir. Ancak uygulayıcıların görevlendirmelerde abartıların olduğuna yönelik bir inançları mevcuttur. Bunun nedenleri toplumsal olayların kendi özel yapısında aranmakta ve şu şekilde ifade edilmektedir;

Bazen kaçılabilir ama o bir bütün. Bazen bekliyorsunuz 5 bin, ama bir gidiyorsunuz 300 kişi oluyor. Geniş bir görev almış oluyorsunuz, bu az bir kitleye karşı oluyor. Dolayısıyla sen dönüyorsun çok aldık diyorsun kuvveti. Fakat şu bir gerçek sen her zaman güçlü olmak zorundasın bulunduğun noktada. Ha bu gücünü nasıl gösterirsin göstermezsin biraz onlara bağlı bir şey sisteme bağlı bir şey. Nedir? Olayın olacağı noktalarda belki gücünü biraz az gösterirsin ama arka tarafında çok güçlü beklersin. Dolayısıyla ihtiyaç oldu mu çok yakın bir yerden çıkarıp onu bertaraf edebilirsin. Bu uygulanabilir. Ama bazı yerlerde de gelen bilgi doğru çıkar, aldığın tedbirlerde net çıkar dolayısıyla onu rahat bir şekilde bertaraf ta edebilirsin Dolayısıyla siz Çevik'te veya toplumsal olaylarda, aldığın tedbirlerle benim sayım az götüreyim, topluluk fazlalaşırsa çok getirtirim falan gibi bir şey olamıyor yani. Olamaz o zamana kadar iş işten geçmiş olur (4. Sınıf Müdür-4, 2012:Ankara).

Bu durum STK'larında dikkatini çekmekte ve toplumsal olaylarda görev alan polisin asgari düzeyde ve göstericilere uzak mesafede görev alması istenmektedir. Sorun şu şekilde ifade edilmektedir;

Bazılarında çok fazla polis gereksiz düzeyde bulunduruluyor. Toplantıyı da geriyor. Toplantıya katılanların demokratik tepkisini göstermesini de engelliyor. Demokratik kanalların açık olmadığı yerlerde başka kanallar çalışır. Bu da bir ülkeye zarar verir. Demokratik kanallar açık olduğunda başka kanallar çalışmaz. Dolayısıyla demokratik kanalların çalışmasını devletin de hükümetin de sağlaması gerekiyor. O anlamda eğer 100 kişilik gösteriye 500 kişilik polis gücünü yığarsan, oraya katılan insanlarda ister istemez bir korku bir endişe yaratıyor. Bir daha ki gösteriye katılmama gibi düşüncelere yol açabiliyor bu. Doğru değil (Sendikacı, 2013).

Bu konudaki eksiklik kurumsal yapıda aramakta, bilimsel yol ve yöntemlerle çalışılmasının kuruma sağlayacağı faydalar şöyle açıklamaktadır;

Mesleğin rütbece eski ve deneyimli pratisyenleri ile konuya yakın bilim dallarındaki ilim adamlarının ortak bir çalışması sonucu üretilecek olan toplumsal olaylara müdahale politikaları, bir yandan polisi siyasi otoritenin yersiz ve zamansız müdahalelerinden kurtaracağı gibi öte yandan polisin kendi uygulamalarından daha fazla sorumlu tutulmasını sağlayarak polisin demokratikleşmesi yönünde atılmış önemli bir adım olabilecektir (Cerrah, 1997a:140).

Bu gerçeklere rağmen fazla personelle görevlendirmelerin yapılması gerektiğine yönelik bir inancın üst yönetimlerde hâkim olduğu görülmektedir. Özellikle meydana gelen olaylar sonrası soruşturmalarda hesap vermenin en kolay yolu, fazladan personel görevlendirmesi yapmak gibi durmaktadır. EGM, toplumsal olaylarda görev alan başta ÇK birimlerinin toplumsal olaylarda çalışma düzenine ve

görevlendirmelerine genelgelerle düzen getirmeye çalışmaktadır.¹⁰⁷ Yeterli gözükmeyen bu çalışmanın, hem ÇK hem de diğer personelin sayı miktarını belirleyen bir standart görevlendirme modeliyle geliştirilmesi ve standart modele bağlı olarak görevlendirmelerde çok az esneme olacak ve il yönetim kademesinin çok fazla takdir yetkisi bulunmayacak şekilde geliştirilmeye çalışmalıdır.

Her ilin ve olayın durumuna, zamanına göre tedbirlerde bir esneme olacaktır. Ancak aradaki farklara bakıldığında vahim olarak nitelendirilebilecek oranlarda fazla personel yazıldığı ve olayın çok öncesinden görevlendirme yapılarak personelin bekletildiği gözlenmektedir. Hâlbuki modern devletlerde, toplumsal olaylarda az sayıda personel görevlendirildiği, polisin organize bir şekilde vatandaşı bilgilendirme faaliyetleri de dâhil bazı yöntemlerle görev yaptığı görülmektedir. Hatta personelin ucuz olmadığı, Türkiye'deki şartların farklı olduğundan fazla personel yazılması gerektiği şeklinde doğruluğu tartışılır, modern anlamda sistemli gözükmeyen bir anlayışla hareket edildiği belirtilmektedir (Özgüler, 2002:90). Bunun yanında ÇK polisinin almış olduğu ücrette belli bir zaman sonra motivasyonu azaltmaktadır. Fransa örneğin haftada 39 saat çalışma esasına göre düzenlenen çalışma sistemi, fazla çalışmayı ödeme ya da sonraki dönemlerde izin şeklinde telafi etmektedir (Semiz, 2000:121). Bu eksikliği gidermek için, ÇK birimlerinde görev yapan Polis memuru, Komiser Yardımcısı, Komiser, Başkomiser ve Emniyet Amirlerine, ÇK'nın benimsenmesi ve personelin özendirilmesi amacı ile 150-200 TL arasında zam yapılmasına amacıyla GDB tarafından planlandığı haberleri basına yansımıştır (Poliss.web, 2012d).

Türkiye'de toplumsal olayların şiddet, saldırı hareketleriyle beslendiği ve polisin tek meşguliyetinin toplumsal olaylar olmadığı düşünüldüğünde, kurumun verimliliğini düşüren ve işgücü kaybına neden olan bir etki kaçınılmaz olmaktadır. Ankara Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan bir araştırmada, 2009 yılı itibariyle bünyesinde görev yapan 12.919 polis memuru, 12.046 etkinlikte görev yapmıştır. Bu görevlerin 1.695'i konser, sınav, kutlamalar vb. etkinliklerinden, 8.218'i spor müsabakaları ve salon turnuvalarından, 2.493'ü ise toplantı, gösteri, yürüyüş ve basın açıklamalarından oluşmuştur. Bütün bu etkinliklerde görev yapan polis sayısı 1.062.034 olarak tespit edilmiştir. Yani görev yapan polislerin her biri yıl boyunca

¹⁰⁷ EGM, 15.02.2001 tarih ve B.05.1.EGM.0.11.05.06/262/043 sayı ve ÇK Birimlerinin Çalışma Sistemi konulu genelge

ortalama 82 etkinlikte görev almıştır. Polisin yıl boyunca etkinliklerdeki görev süresi de toplam 7.429.274 saat olarak belirlenmiştir. Araştırmada, Ankara Emniyet Müdürlüğünde görev yapan tüm personelin bir takvim yılında 37.206.720 saat mesai yaptığından bahisle bu tür görevlerde harcanan sürenin toplan süreye oranı % 19.97 olduğu ve polisin bu oranda iş gücü kaybına uğradığı tespit edilmiştir (Milliyet.com, 2012c). Bu durumda diğer polis faaliyetlerinde aksamalar olacağı gibi personelin oldukça fazla miktarda görevlendirmelere tekrar tekrar gönderilmesi, şikâyetlerin, yapısal, psikolojik ve hatta hukuki sorunların oluşması kaçınılmaz olacaktır.

Polise gelen yanlış, abartılı istihbarat bilgisi polisin olaylara sert yaklaşmasını etkileyen bir unsurdur. İstihbaratın yanlışlığı, fazla kuvvetin olaya sevkine neden olurken, kalabalıkların olay çıkaracağına yönelik istihbaratta, polisin daha baştan zihnen sertleşmesine ve olay sırasında sert davranış sergilemesine neden olmaktadır (Göksu vd., 2003:58; Turgut, 2010:19). Toplumsal olaylarda istihbaratın abartıldığına yönelik bir inanç mevcuttur ve şu şekilde ifade edilmektedir;

Bence hem abartıyorlar hem de sorumluluktan kurtulma adına, sorumluluğu başka şubelere atma adına. Ama yazıya döküyorlar ama biz söyledik diyorlar. Olmuyorsa zaten bir problem yok. Oluyorsa da biz söyledik oldu ama tedbir alınmadı kendilerini sorumluluktan kurtarma adına bana göre bunları yapıyor ve bazen de abartıyorlar (Emniyet Amiri-1, 2012:Ankara).

Bunun yanında yeterli istihbarat alınamaması, TEKEL eylemlerinde olduğu gibi, olayların ileri aşamalarının nerelere varılacağını öngörememeye neden olmakta, topluluğun dağıtılması ve engellenmesini zorlaştırmaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2010:325-326). Genelde toplumsal olayların öncesinde istihbarata daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Ufak bir toplumsal olay sonrası büyük olayların çıkma ihtimali yüksektir. Belirli günlerde olaylar öncesi istihbarattan gelen bilgilerin önemi artar. Gelen istihbaratın, o olaya özel, yol gösterici ve analiz edicilerin elini güçlendirmesi beklenirken, bilinen genel bilgilerin istihbarat olarak verilmesi toplumsal olaylara müdahaleyi başarısız kılabilir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:153). Bu nedenle uzmanlık alanı toplumsal olaylar olan GSM'lerin kendi çalışmaları doğrultusunda bilgi toplama faaliyetleri yapması, konunun hukuki ve sosyal yönünü bilen bu birimce değerlendirilmesi toplumsal olaylara müdahale açısından önemlidir. Bu yönde bir değişiklik GDB'nin yeni yönetmeliğine eklenmiştir. Bilgi Toplama Faaliyetleri olarak tanımlanan faaliyet bir nevi istihbarat faaliyetidir ve yönetmelikte şu şekilde tanımlanmıştır;

Kamu güvenliği ve düzeninin devamını sağlamak amacıyla kitlesel eylem ve etkinlikleri, toplumsal olayları, Güvenlik Dairesi Başkanlığı görev alanına giren diğer suçları önlemek ve gerekli tedbirlerin alınabilmesi için yapılan açık veya gizli bilgi ve haber alma faaliyetleri (GDBKY, Md:4/f).

Müdahalede esnasında uygun araçların kullanılmaması da zor kullanmayı arttıran unsur olarak görülür. Ayrıca kullanılan araçların sürekli yenilenmesi, kişilere en az zarar verecek olanların tercih edilmesi beklenir. Bununla ilgili olarak EGM tarafından; copun daha az kullanılması, suyun ve gazın daha az zarar vermesi nedeniyle öncelikli tercih edilmesi, personeli koruyucu zırhlı araçlarla birimlerini takviye etmesi, böylece personelin yaralanmasının önüne geçerek hem motive etmeye çalışması hem de tahrik olmamalarına özen göstermesine yönelik politikaları geliştirmesi önemli gelişmelerdir. Bu politikalar aslında uluslararası bir beklentidir. Havana’da toplanan 8. Birleşmiş Milletler Konferansında Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensiplerde ülkelere kanun adamlarının kullanacağı araçlarla ilgili şu yükümlülükleri getirmiştir;

Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar, kanun adamlarının kendilerini farklılaştıran bir tarzda zor ve silah kullanabilmelerine imkân hazırlamak için, onlara mümkün olduğu kadar geniş imkânlar sağlar ve onları çeşitli tipte silah ve mühimmatla donatırlar. Kişilerin ölümüne veya yaralanmasına yol açabilecek silahların kullanılmasını giderek sınırlama düşüncesiyle, uygun durumlarda kullanılmak üzere öldürücü olmayan etkisizleştirici silahlar da bu araçlara dâhildir. Yine aynı amaçla, başka türlü silahları kullanma ihtiyacını da düşürmek için kanun adamlarının kalkan, miğfer, kurşungeçirmez yelek ve kurşungeçirmez taşıtlar gibi kendilerini koruyucu araçlarla donatılmaları mümkündür (Md:3).

Dolayısıyla görevlinin eksik teçhizatının kurumu tarafından sürekli yenilenmesi gerekir. Aksi durumda değişik seçeneklere yönelecek olan görevlinin zor kullanması kaçınılmaz olacaktır. Bir uygulayıcı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir;

Tahta copun zamanına uygun olmadığından dolayı plastik copa geçilmesi, gaz maskelerinin kullanılmaya başlanması, gaz maskelerinin kalitesinin artırılması bunlar hepsi personelin olaylara hem motive olmasında hem de müdahale ederken sıkıntısız bir şekilde gücünün orantısını aşmadan müdahale etmesini sağlıyor. Mevcut kullandığınız aracın, kullandığınız zaman istediğiniz etkinin dışında tam tersi bir etki alabiliyorsunuz. (...) Tahrik ediyorsunuz. Belki grubu çok daha fazla. (...) İşte bizim de coptan ziyade gazı kullanma amacımız birazda bu. Çünkü cop çok yakın olduğundan dolayı direk bire bir kişilerle, personelin bire bir olmasına neden olmasına neden oluyor buda gereksiz aşırılıklara sebep oluyor. Çünkü bir noktadan sonra personel sinirlerine hâkim olamayabiliyor (Komiser Yrd., 2012:Ankara).

4.2.5. Toplumsal Olaylara Müdahalede Geliştirilmeye Çalışılan Zor Kullanma Politikaları

Zor kullanma, direnişe rağmen bir hedefe ulaşabilme ve istenilen şeyleri başkalarına yaptırma yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Kivisto, 2008:839). Polis, toplum hayatının düzenlenmesi amacıyla gerekli hallerde, zor kullanmak için yetkilendirilmiş, gerekli araç ve gereçlerle donatılmıştır (Kavgacı, 1997:11). Polisin, tüm faaliyetlerinde özellikle toplumsal olaylarda zor kullanması kamuoyunda en fazla tartışılan konulardan birisidir. Toplumsal olaylarda zor kullanma genel olarak, ÇK birimlerinde görev yapan polislerin sıkça kullandığı bir yetkidir. Cerrah (2006:92), polisin zor kullanmasını, emir-komuta ilişkisi çerçevesinde kullandığı ve ölümcül olmayan zor kullanma ile güvenlik görevlilerinin girmiş olduğu silahlı çatışmalarda kullandıkları ölümcül zor kullanma olarak ikiye ayırmaktadır. Genelde polisin militer yönünü gösteren özelliklerdir (Göksu vd., 2003:50).

Toplumsal olaylarda zor kullanarak yapılan müdahalenin türü; olayın amacı, seyri, topluluğun türü, topluluğun yapısı vb. birçok etken göre değişmektedir. Zor kullanarak yapılan müdahale türünü belirlemek toplumsal olaylarla ilgili uzmanlığın yanında, toplumsal olaylara özgü zor kullanma felsefesinin benimsenmesini gerektirir. Genel felsefe, toplumsal olaylarda, minimum düzeyde zor kullanmanın esas ve en son seçenek olmasıdır. Gereksiz ve orantısız zor kullanımı, topluluk içerisinde tepkilere ve tahriklere sebep olabileceği gibi, zamansız ve sayıca yetersiz zor kullanımı kolluk kuvvetlerini güç duruma sokabilmektedir (İB, 2005:38-44). Türkiye’de polisin orantılı güç kullanma ölçüsünün ve zor kullanmada son seçenek tercihinin nerede başlaması gerektiğine dair ortak bir anlayışın olmadığı da belirtilmektedir (Turgut, 2010:18). Polisin olaylara yetersiz kuvvetle müdahalesi, kalabalıklarda polise karşı üstün oldukları izlenimi verebilmektedir. Bu durum şiddet ve saldırı hareketlerine girişebilecek kalabalıkları cesaretlendirebilir, şiddeti arttırabilir ve polise saldırıya zemin hazırlayabilir. İnegöl’de yaşanan olay sonrası hazırlanan raporda geçen ifadeler bu gerçeği şöyle vurgulamaktadır;

Kalabalığın sayısı konserin sona ermesiyle ilçe merkezine doğru dağılan izleyicilerinde polis merkezi önündeki gruba katılımlarıyla 4-5 bin kişilik bir kalabalığa dönüşmüş. Tam bu sırada Bursa’dan yola çıkan ÇK grubu polis merkezinin önüne araçları ile intikal ederler. Alkolünde etkisiyle kontrolünü iyice kaybetmeye başlayan gruptan birkaç kişinin ÇK personeline fiili ve taşlı saldırısı sonucu polis gaz ile ilk müdahalesini yapar ancak grubun dağıtılması

bu müdahaleyle sağlanamaz. Kalabalık polis merkezi, araçları ve personeline daha yoğun bir şekilde taşlı saldırıya başlarlar (Baycan vd., 2011:12).

Fransız polisinin toplumsal olaylara müdahaledeki temel felsefesi, sıcak temasın son çare olarak düşünülmesidir. İngiltere’de ise polis göstericilere yakındır, ancak silahsızdır. Türkiye’de ise polis hem silahlı hem de göstericilerle karşı karşıya, hatta birçok durumda iç içedir. Ayrıca toplantı mahallinde yakın yerde çok fazla polisin bekletilmesi, göstericilerin görüş alanlarının dışında bulundurulmaması eleştiri alan konular arasındadır (Kavgacı, 1997:66). Hâlbuki barışçıl ve şiddet içermeyen toplumsal olaylarda uzaktan kontrol yöntemlerinin, şiddet ve saldırganlık özellikleri gösteren toplumsal olaylarda ise kitlesel baskı yöntemlerinin tercih edilmesi (Göksu vd., 2003:52) bu eleştirileri engelleyeceği gibi olayların yönetilmesinde polisin elini güçlendirecektir. EGM’nin bu yaklaşımı benimsediği ve tutumunu; “Özellikle gösteriye müdahale edecek ekiplerin göstericilerle etkileşime girmeyecek bir mesafede tutularak, zihnen ve bedenlen zinde kalmaları sağlanır” (TOGPHUEDY, Md:9/11) şeklinde açıkladığı görülmektedir. Son dönemlerde ÇK polislerinin göstericilerle aralarındaki mesafeyi koruduğu görülmektedir. Bu anlayışın Türkiye’de kurumsal bir müdahale felsefesi haline getirilmeye çalışıldığı şöyle ifade edilmektedir;

Bire bir müdahalede uzaktan müdahale mantığına geçildi. Coplu kalkanlı şeylerle müdahale yerine uzaktan müdahale. Yakın çatışmaya girecek ve zarar verecek şeylerden kaçma bizim buradaki temel hedefimiz ve kanunların belirttiği orantılılık ilkesi yani mümkün olduğunca karşıdakini eğer gaz sıkmadan dağıtamıyorsan gaz sık, dağıldığı andan itibaren bırak temel hedefimiz bu (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara).

Göstericilerin polis tarafından zor kullanarak dağıtılmasında öncelikli olarak cop yerine gaz kullanılması, tarafsız bölge yaratmak için düşünülmüş bir müdahale yöntemi iken, Türkiye’de çeşitli gazların kullanımı bu mesafenin korunmasını amaçlamamakta, eylemcileri etkisizleştirmeyi hedeflediği ileri sürülmektedir (Uysal, 2006:91). Ancak bu müdahale felsefesinin tercih edilmediği yukarıdaki ifadelerden anlaşılmaktadır.

Türkiye’de, copların yerine gazların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Cop, toplumsal olay ve ÇK dendiğinde ilk akla gelen müdahale aracıdır. Copun bu ününü, göz yaşartıcı gaza kaptırdığı ve ÇK’nın göz yaşartıcı gazlarla anılmaya başlandığını söylenebilir. Yönergede, toplumsal olaylarda zor kullanmada copun kullanılması

üçüncü aşama olarak belirlenmiştir. İhtarın yapılmasından sonra ilk aşamada, su püskürtücü araçlarla tazyikli su kullanılması (TOGPHUEDY, Md:12/1-b), akabinde göz yaşartıcı gaz silahlarının kullanılması (TOGPHUEDY, Md:12/1-c), buna rağmen dağılmayan veya direnişi kırılmayan göstericilerin dağıtılması için ise cop kullanılması (TOGPHUEDY, Md:12/1-ç), dağılmamakta ısrar edilmesi ve göstericiler tarafından polise yönelik ateşli silahın haricinde araçlarla karşılık verilmesi veya saldırılması durumunda, dördüncü aşamada saldırı ile müdahale arasında bir denge kurulabilmesi için saldırganları etkisiz hale getirici darbe etkili, göz yaşartıcı gaz veya boya içeren kapsül vb. türde mühimmat atan savunmaya yönelik diğer silahlar kullanılması istenilmektedir (TOGPHUEDY, Md:12/1-d).

Özgüler (2002, 90); cop kullanılmaması yönünde talimat vermenin, polisin coplu bir kuvvet olduğu imajını değiştirmeyeceğini belirterek, kurum içerisinde ve halkın gözünde anlayış değişikliği gerçekleşmedikçe polisin imajının yıllarca devam edeceğini, önemli olanın halkın sevgi, saygı ve desteğini kazanabilmek olduğunu belirtmektedir. Bu görüş gayet yerinde olsa da halkın gözünde polisin imajının farklı ifadelerle devam ettiğini söylemek mümkündür. Şöyle ki, yukarıda açıklanan politikanın etkisiyle toplumsal olaylarda eskiye nazaran daha az cop kullanılması, gazın daha fazla kullanılması sonucunu doğurmuştur. Araştırmacının görevli olduğu toplumsal olaylarda; “polis gazlayacak ha, gaz var mı gaz, bizi gazlayacakmısınız abi” gibi ifadelerle bu durumun eleştirildiğine şahit olmuştur. Vatandaş tarafından sık sık espri konusu edilen coplu polis imajının, gazlı polis imajına dönüştüğü söylenebilir. Bu değişim “son yıllarda özellikle biber gazı tabi çoğunlukla olarak kullanılıyor ve cop kullanılmasından son ana kadar kaçındığını da çok net bir şekilde kaçındığını da görüyoruz polisin” (Serhat Dal, 2012:Ankara) ifadeleriyle basınında dikkatini çekmiş ve olumlu karşılanmıştır.

Polisin toplumsal olaylardaki davranışının, kalabalığın tutumlarını nasıl etkilediğine yönelik aşağıdaki örneklerin dikkatle incelenmesi gerekir. Örneğin ÇK polisinin kullandığı uzun kalkan ve benzeri aletler, toplumsal olayların ilk aşamasında koruyucu ve caydırıcı bir amaç için kullanılmaktadır. Hâlbuki bu aletlerin göstericileri taş ve benzeri nesneleri polise atmaya davet ettiği düşünülmektedir. Yani göstericilere, kendilerinden bir saldırı beklenildiği mesajını vermekte ve göstericilerde tahrik olarak kendilerinden beklenen rolü oynama gereği

hissetmektedirler (Cerrah, 1997a:144). Bunun canlı bir örneği Van'da Nevruz kutlamalarında çıkan olaylar öncesi yaşanmıştır. Komisyonun raporuna göre; zamanın Van İl Emniyet Müdürü, 20.03.2008 tarihinde basın mensuplarına yeni getirilen ve plastik mermi atan silahları tanıtmıştır. Yerel televizyon kanalları ve gazetelerde haber olarak yayınlamıştır. Komisyon bu yaklaşımı, iyi niyetle ve caydırıcı olmak niyetiyle yapıldığını kabul etmekle birlikte, Nevruz kutlamaları öncesi hassas bir dönemde suç işlemiş olan insanlar üzerinde kullanılacağı aşıkâr olan silahların tanıtımının halk üzerinde olumsuz bir etki oluşturduğu ve bunun da tepki ile karşılanacağı ve ortamın gerilmesine sebep olduğu tespiti yaparak (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:154) polisin kullanacağı araçlarında insanları provoke edebileceğini belirtmiştir. Kutlu'nun (2004:32-33) belirttiği gibi, her reform veya yeniliğin sorun çözme yeteneğinin bulunması zorunludur. Yeniliğe yönelik her girişimin iyi niyetle hazırlandığı kabul edilse de, uygulamada her girişimin başarıya ulaşmadığı durumlar yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi olabilmektedir.

Hatta Almanya'da polisin toplumsal olaylarda kullandığı teçhizatlarını - miğfer, cop, robocop elbiseleri- var olan tehlikeyi geri püskürtme amaçlı hazırlık amacıyla toplumun önünde açık şekilde kuşanması, toplantı özgürlüğünün asli haklarına tecavüzü olarak görülürken, ülkemiz ile karşılaştırıldığında bizdeki uygulamaların tam zıddı bir anlayışı ifade ettiği vurgulanmaktadır (Şeker, 2003:29). Hâlbuki polisin sadece bir yerde bulunuyor olması bile güç uygulaması olarak görülebilmekte, üniforma ve üzerinde bulunan silahlar bile pasif bir güç kullanma olarak etki edebilmektedir (Yılmaz, 2007:85). Onca polisin, silah ve araçlarının kişi ve topluluk üzerindeki etkisinin toplantı özgürlüğü açısından olumsuz olacağını kabul etmek gerekir.

Özelikle robocop türü polisi koruyan elbiselerin, toplanan kalabalığa kanunsuz eylemlere girişme durumunda açık bir mesaj vermeyi amaçladığı görülse de aşırı kullanımında kalabalıkların provoke olabileceği değerlendirilmektedir (Nar vd., 2006:58). Ayrıca polisin hareketlerini kısıtlayan etki yapmaktadırlar. Polisler fazla yük binmesinden dolayı rahatsız olmakta ve kalabalığa sert davranabilmektedir. Aynı zamanda insanı robotlaştırmakta, insan ve toplulukla ilişkileri olumsuz etkilememektedir. Bu şekilde donatılmış polis, kalabalığa karşı daha tahrik edici olmaktadır. 1993 yılında Londra'da anti-faşist grupların düzenlediği toplumsal

olayda göstericiler kendi çevrelerinde normal polis kıyafetiyle bulunan polislerle herhangi bir saldırıda bulunmazken, belli kilit noktadaki robocop elbisesi giyen polislerle daha fazla sözlü ve fiili saldırıda bulundukları gözlenmiştir (Cerrah, 1997a:147). Özellikle ÇK polisinin askeri bir yapı göstermesi, toplumun gözünün önünde sıkça gözükmemesini gerektirir. Aksi halde ülkede demokrasi ve sivil hayata uzak bir anlayışın var olduğu eleştirisi getirilmektedir. Bilakis ortada fazla gözükmeyen; ancak etkin olacak bir ÇK'nın ülke imajı açısından olumlu katkıları olacağı düşünülmektedir (EGM, 2002:14).

Habermas, demokratik devletlerde vatandaşlardan beklenenin, körü körüne itaatten ziyade temel ilkelerin çiğnenmesi durumunda susmayan nitelikli itaat olduğunu ifade etmektedir (Ökçesiz, 2011:173). Bu nedenle demokratik devletlerin toplumsal olaylara bakışı, zor kullanarak olayları bastırmaktan ziyade, taleplere kulak verip gerekli düzenlemeleri ve değişiklikleri yapma şeklinde olmaktadır. Buna karşın baskıcı ve otoriter sistemlerde tabandan gelen sesin pek önemi olmadığı ve zor kullanılarak bastırılma yoluna gidildiği görülmektedir. Yine de zor kullanma yoluna gidilmesi durumunda, genelde olaylara barışçı-uzlaşmacı yaklaşılması kabul görmektedir (Sürmeli, 2002:7). Fakat polisin en çok güç kullanmak zorunda kaldığı, polis ile vatandaşın en yakın ve riskli temas ettiği, uzlaşmaya en çok ihtiyaç duyulurken en çok güç kullanmaya mecbur kaldığı durumların toplumsal olaylar olduğu gerçeği bulunmaktadır (Aydın, 2000:133). Yetkili bir ağız polisinde bu konuda duyarlı olduğunu şu şekilde açıklamaktadır;

Öncelikle toplumsal olayların hukuki sınırlar içerisinde kalmasını arzu ediyoruz. Polisin müdahalesi olmaksızın müdahaleye gerek duyulmaksızın yasal sınırlar içerisinde insanların kendisini ifade etmesi bizim en temel düşüncemiz. İnsanlara bunu söylüyoruz. Arkadaşlarımız sahada görev yaparken uyarı kısmında bunu mutlaka söylüyor. Yaptıklarının hukuk içerisinde kalması gerektiğini eğer çıkmışsa da yaptıklarının yasal olmadığını mutlaka söylüyorlar (1. Sınıf Müdür, 2012:Ankara).

Polisin temel amacı; herhangi bir sistem ve yönetime karşı eylem yapmakta olan toplulukları kontrol altında ve yasal sınırlar içerisinde tutmaktır. Polisin görevi, polisi aşan bir sosyal olay olan toplumsal olaylara köklü çözümler bulmak değildir (Cerrah, 1997a:138). Uslu (1997:404), toplumda kabul görmeyen düzenlemelerin toplumsal tepkiyi de aşarak, yasadışı örgütlerin propagandalarına maruz kalacağını, terörize edilmesinin kolaylaşacağını belirterek; 1 Mayıs'ta Kadıköy'de Lalelerin kellesini koparan, trafik ışıklarını kıran kızın, pedagojik, sosyolojik ve psikolojik

yapısının incelenmesinin ve Türkiye’deki sistemle ilişkisinin araştırılmasının önemine vurgu yapmaktadır. Bu konuya fikirlerin yasaklanması ve buna bağlı olarak meydana gelebilecek şiddet hareketlerine dikkat çekenler; ifadenin serbest olmasından yana olan bütün ahlaki gerekçeler bir yana, gözlem ve tecrübeler, yasaklanan görüşler ortadan kalkmadığını aksine kendini ifade edecek başka yollar bulunduğunu ifade etmektedir. Bu yolların en muhtemeli ve tehlikelisinin, barışçı olmayan ifade biçimlerine yönelme olacağını belirterek nedenin burada aranmasına işaret etmektedir (Erdoğan 2012). Bu nedenle polis özellikle toplumsal olaylarda zor kullanırken dikkatli olmalıdır.

4.2.6. Toplumsal Olaylarda Orantısız Güç Kullanmayı Önlemeye Yönelik Tedbirler ve Personele Yönelik Yapılan İşlemler

Toplumsal olaylarda orantısız güç kullanma sık görülen bir durumdur. Orantısız ve aşırı güç kullanmaya maruz kalan kişilerin şikâyetleri sonucu ilgili personel hem adli hem de idari olarak soruşturmalar geçirmektedir. EGM, aşırı ve orantısız güç kullanan personele yönelik politikasını yönergede açıklayarak, toplumsal olaylara müdahale esnasında orantısız güç kullandığı tespit edilen personel hakkında gerekli adli ve idari işlemlerin derhal yapılacağı belirtmiştir (TOGPHUEDY, Md:13). Ayrıca İB tarafından yayınlanan genelgelerde, mülki amirler tarafından toplumsal olaylarda meydana gelen orantısız güç kullanan personele yönelik işlemlerin dikkatli şekilde takip edilmesi ve sorumluklar hakkında işlemlerin vakit geçirilmeksizin yapılması istenilmektedir.¹⁰⁸

Ancak uluslararası kurumlar bu tedbirin yeterli olmayacağını düşünmekte; ayrıca aşırı güç kullanan polisi engellemeyen görevlinin de sorumlu tutulmasını istemektedir. Daha da önemlisi etkili bir resmi soruşturmanın yürütülmesinin arzulanmasıdır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:54-55). ABD’de zor kullanma politikalarının çoğunda, öldürücü olmayan silah kullanımında memurlarına olayı rapor etme zorunluluğu getirmekte iken, Türkiye’de PVSK ve ilgili yönetmeliklerde, zor kullanma esnasında kullanılan araç ve gereçlerin, polisin tutmuş olduğu tutanaklara yazılması konusunda herhangi özel bir hüküm içermemesi önemli bir eksiklik olarak görülmektedir (Akdoğan ve Köse 2011:13).

¹⁰⁸ İB, 2004/129 sayılı ve Toplumsal Olaylara Müdahale ve Esasları konulu genelge.

Toplumsal değişik kesimleri tarafından da orantısız güç kullanma hadiselerinin; gerek savcılık, gerekse idari yetkililer tarafından¹⁰⁹ dikkatlice tetkik edilmesi, önlenmesi, tedbirler alınmasına yönelik tepkiler gelmektedir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2009:244). Çünkü bir soruşturmanın etkili olup olmamasında; bağımsız ve tarafsız olması, kamu denetimine tabi olması, duyarlı ve hızla yürütülmesi ve iddia edilen suçları işleyen kişileri belirleme ve cezalandırma kapasitesine sahip olması gibi koşullar aranmaktadır (Eryılmaz, 2012:24).

Polisin orantısız güç kullanması genellikle polisin fiziki müdahalesiyle dağıtma işleminin gerçekleştiğı, yakalama ve gözaltı işlemlerinin yapıldığı olaylı geçen toplumsal olaylarda meydana gelmektedir. Etkinliğin olaylı geçmesinde birçok etken vardır. Ancak toplumsal olayların oluşmasına kaynaklık eden nedenlerin çoğunun toplum hayatını etkileyen değişimlerin ve politikaların olduğu düşünüldüğünde olaylı geçen etkinliklerin çoğunun polisin yanlış müdahalesinden kaynaklandığı söylenemez. Türkiye’de veriler olaylı geçen etkinlik sayısının fazla olduğunu göstermektedir. Şöyle ki, 2009 yılında 18.101 etkinlikten 439’u, 2010 yılında 17.661 etkinlikten 683’ü, 2011 yılı içerisinde meydana gelen 21.114 etkinlikten 1.216’sı, 2012 yılında meydana gelen 25.693 toplumsal olaydan 802 adedi olaylı geçmiştir (GDB Mülakat Verileri, 2012). 2012 yılında olaylı geçen etkinlik sayısının azalma göstermesi, polisin olayları doğru analiz ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Zor kullanma hadiselerinde şikâyet edilen konuların başlıcaları; zor kullanan personelin tespitinin güçlüğü, güç kullanma esnasında toplu hareket imkânının ortaya çıkması ve bireysel hareket etme davranışlarının artması, emir verilmeden müdahaleye başlanarak olayların kontrolden çıkması gibi nedenler gözükmektedir. Özellikle polisin toplumsal olaylara müdahalede bireysel hatalı davranışlar göstermesi önemli bir eksikliği olarak görülmekte ve şu şekilde ifade edilmektedir;

¹⁰⁹ AİHM kendisine yapılan bir müracaatta, başvuranın ifadesinde, parmağının olaydan sonra bindirildiğı araçta sivil giyimli bir polis tarafından kırıldığı iddiasına karşılık, hükümet tarafından başvuranın parmağının nasıl kırıldığıyla ilgili herhangi açıklama yapılamadığı tespitini yaparak, hükümetin açıklamalarının kabul edilemez olduğunu ve “ulusal mercilerin bu yaralanmalar hakkında güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanıp kullanmadıklarını tespit etmiş olmaları gerektiğini” hatırlatarak yetkili kurumların gerekli tedbirleri alma zorunluluğuna işaret etmiştir. Bu davada Türkiye mahkeme tarafından 10.000 Euro ödemeye mahkûm edilmiştir (Güler/Türkiye, 49391/99, 10.01 2006 tarihli karar, EGMHM, 2012:238-240).

Halen daha yenilemeyen bence şu var münferit hareketler. Polise bir barikadı aşmak için bir müdahale var ve poliste gaz kullanılacak, cop kullanacak. Fakat o müdahalenin dozunu kaçıran o münferit polisleri de çokça gördük. Bugüne kadar mesela yere düşen bir kişiyi coplamanın mantığının olduğunu düşünmüyorum. Zaten yere düşmüş bir kişi etkisiz hale getirilmiştir. Ama ondan sonrasında onu yerde coplamanın olmaması gerektiğini düşünüyorum (Serhat Dal, 2012:Ankara).

Bu nedenlerin EGM'yi politika belirlemeye zorladığı gözükmektedir. İlk olarak ÇK personeline numaralı kasklar verilerek müdahale esnasında hangi personelin orantısız güç kullandığının tespitine yönelik uygulamalar başlamıştır. Numaralı kask uygulaması ilk olarak 2008 yılında, toplumsal olaylara müdahale başta olmak üzere her türlü görev esnasında ÇK birimlerinde görev yapan personelin ve amirlerin birbirini kasklarından tanıyarak bir araya gelmelerinin sağlanması, amirler tarafından kalabalık içerisinde kendi birlik-grup-ekip ve timinin diğerlerinden kolaylıkla ayırt edilerek bunların sevk ve idaresinde kolaylık sağlanması amacıyla pilot bölge seçilen Eskişehir, Kayseri, Kocaeli ve Sivas illerinde başlamıştır.¹¹⁰ Daha sonra bir talimatla tüm Türkiye'de uygulanmaya başlamıştır.¹¹¹ Ancak kaskta numara uygulamasının, toplumsal olaylarda zaman zaman oluşan koordinasyonsuzluk nedeniyle orantısız güç uygulamasını engellemeyeceği anlaşıncaya, 2010 yılı 1 Mayıs'ında kullanılmak üzere Formula 1 yarışlarında pilot ve ekiplerin kullandığı telsizli kaskların¹¹² kullanılması gündeme gelmiştir. Amaç polislerin tek bir yerden yönlendirilerek olaylara müdahale edilmesidir. İlk olarak İstanbul ilinde başlatılan uygulama için Avrupa'daki benzer örnekler incelenmiştir (Hurriyet, 2012b).

Toplumsal olaylarda yakalama ve gözaltına alma işlemlerine sıkça karşılaşılmaktadır. 2009 yılında meydana gelen toplumsal olaylarda 2.910 kişi, 2010 yılında 3.174 kişi, 2011 yılında 4.729 kişi, 2012 yılında ise 3.366 kişi gözaltına alınmıştır (GDB Mülakat Verileri, 2012). Oranların oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Gözaltına alınma esnasında yaralanmaların, güç kullanımının ve buna bağlı olarak orantısız güç kullanımının meydana geldiği düşünüldüğünde gözaltılar la ilgili hem projelere hem de gereksiz gözaltıların önüne geçilmesine yönelik

¹¹⁰ EGM, 23.07.2008 tarih ve B.05.1.EGM.0.12.08.03/63273-4025-4798/127461 sayılı genelge.

¹¹¹ EGM 09.10.2009 tarih ve B.05.1.EGM.0.12.08.03/5579-5699 sayılı genelge ile yayınlanan ÇK Kasklarının Numaralandırılmasına Dair Uygulama Talimat

¹¹² 2002 yılında yapılan araştırmada, orta düzey amirler toplumsal olaylara girildiğinde personelle iletişimlerinin koptuğunu ve personeli uyarıcı kasklara ihtiyaçlarının olduğunu ifade etmişlerdir (EGMADB, 2002:60). Yukarıda bahsedilen uygulamanın sekiz yıl sonra başlamasını geç başlayan bir uygulama olarak eleştirmek gerekir.

Çalışmaların yapılması zorunluluğu doğmaktadır. Özellikle adli işlemlerin başlatılmasına kadar geçen sürede yakalanan kişilere, polis koruması altına alındığı sırada veya polis araç ve binalarında orantısız g kullanıldığına yönelik ulusal ve uluslararası mahkemelere yapılan mracaatlar¹¹³ ile karşılaşılmaktadır. Yönetmelikte yakalama işleminin hassasiyeti dikkate alınarak yapılacak işlemler ve elde edilecek delillerin korunmasına yönelik yapılacak işlemler açıklanarak bir düzen getirilmeye çalışılmıştır (PKY, Md:27). Bu nedenle gözaltına alınan şahısların götürüldüğü araçlar içerisine -genelde K otobüsleri olmaktadır- kamera konulması yoluna gidilmiştir (Hurriyet, 2012b).

Toplumsal olaylarda gözaltı işlemlerine mahsus özel nitelikte araçların bulunmadığı görülmektedir. Otobüslere bindirilerek yapılan gözaltı işlemleri oldukça sıkıntılı olmaktadır. Araç içerisinin göstericilerle doldurulması göstericilerin birlikteliğini artırmakta ve kontrol altına almak zorlaşmaktadır. Müdahale edecek polisin hareket alanı kalmamakta, böylece göstericiler eylemlerine devam etme şansı bulabilmektedir. Araç içerisinde gözaltına alınan göstericilerin polislere, kendilerine ve araçlara zarar verme ihtimallerine binaen korunaklı özel araçların tasarlanıp KşM'lere tahsis edilmesi gerekmektedir. GDB, Toplumsal Olaylar Gözaltı Aracı olarak adlandırılan ve toplumsal olaylarda gözaltına alınan şahısların kendilerine, personele ve araca zarar vermesini önleyecek şekilde tasarlanmış özel yapım araçların alımı planlanmaktadır (GDB Mülakat Verileri, 2012).

4.2.7. Güç Kullanma Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi

EGM, polisin her türlü faaliyetindeki g kullanmasına standart getirmeye yönelik basında ve kamuoyunda dikkat çeken projelerle çalışmalar yapmaktadır. “Polisin Güç Kullanma Kapasitesinin Geliştirilmesi” olarak adlandırılan ve “Twinning” yani “Eşleştirme” mekanizmaları kapsamında yürütülen bir projedir. Eşleştirme mekanizması, AB'ye aday ülkelerin, AB mevzuatına uyumu sürecinde kendilerinden beklenen gerekli kurumsal yapılanmanın gerçekleştirilebilmesi amacıyla, ye devletlerin kamu kurum ve kuruluşlarının uzmanlarının bizzat aday ülkede bulunması ve ilgili kurumda kurumsal yapılanmaya ilişkin mktesebatin uygulanmasına yönelik bir projede çalışması üzerine kuruludur. Eşleştirme sistemi

¹¹³ Karatepe ve diğerleri/Türkiye, 41474/04, 07.04 2009 tarihli karar (EGMHM, 2012:241-244).

çerçevesinde sağlanan teknik yardımlar iki yıla ulaşan bir dönemi kapsayabilmekle beraber, bu süre aday ülkenin spesifik ihtiyaçlarına göre belirlenmektedir (Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2007:8). Türkiye 56 eşleştirme projesine ortak olmuştur. 2006-2009 yılı itibariye ise 32 projeye ortak olarak projelerden faal şekilde yararlanmıştır. Yararlanılan projelerin 29 adedi Adalet ve İçişleri ağırlıklıdır (Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2007:10-13).

1998 yılında başlayan eşleştirme projeleri kapsamında EGM ile Avusturya ve Almanya Polis Teşkilatları arasında yürütülmekte olan projenin amacı, AİHS, AB polislik standartları ve eğitim programları ve proje sonuçları ile uyum içerisinde polisin toplumsal olaylarda dâhil her türlü güç kullanımı uygulamalarını geliştirmek ve bunların uygulanmasını gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir. (Polisdergisi.pol.tr, 2012). Proje dört birleşenden oluşan bir program dâhilinde tasarlanmıştır:

1. Birleşen’de; Türkiye’de güç kullanımını düzenleyen yasal çerçeveyi hedef almakta ve güç kullanımı konusunda AB ve Avrupa Konseyi standartlarını yakalayabilmek için gerek duyulan yasal gelişmeleri belirlemek adına, AİHM’nin Türkiye’de güç kullanımına ilişkin verdiği kararlar, mevcut yasal ve düzenleyici çerçeve ve bunun uygulanması incelenmektedir.

2. Birleşen’de; Polisin güç kullanımına yönetsel bir bakış açısı ile yaklaşılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda EGM’deki mevcut durum değerlendirilecek, üye devletlerdeki en iyi uygulama modelleri tanıtılarak Türkiye modeli ile karşılaştırmasını yapabilmek için karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılacaktır. Sonuçta polisin günlük uygulamaları, anında müdahale ve toplumsal olaylara müdahale alanlarında gelişim ihtiyaçları belirlenecek ve Türkiye’ye özel bir modelin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

3. Birleşen’de; EGM’deki güç kullanımına yönelik taktik ve ekipmanlarının incelenmesi ve AB taktik ve ekipman standartlarının Türkiye’de uygulanır hale getirilmesine yönelik tavsiyelerin sunulması amaçlanmaktadır.

4. Birleşen’de; Türkiye’deki polis eğitim merkezlerinde güç kullanımına yönelik hizmet içi eğitim kapasitesinin güçlendirilmesine odaklanmaktadır (Polisdergisi.pol.tr, 2012). Proje kapsamında polisin günlük uygulamaları, anında müdahale ve toplumsal olaylara müdahale alanlarında 375 EGM personeli eğitici

olarak yetiştirilecektir (Polisdergisi.pol.tr, 2012). GDB proje kapsamında ortaklardan biridir. Taktikler ve Ekipmanlarla ilgili olarak 3. Bileşende yer alan bölüm GDB sorumluluğunda yürütülecektir. Polis teşkilatının güç kullanma anlamında, mevcut ekipmanlarının ve kullanılan taktiklerin analiz edilmesi, bunun için çalışmalar yapılması vb. aktiviteler yer alacaktır (GDB Mülakat Verileri, 2012).

Bu tür projelerin en büyük özelliği, AB'ye üye yabancı bir ortağın olması ve objektif bir karşılaştırma yapılabilmesidir. Ortaya çıkan sonucun yayınlanması, karar vericilere eksik görülen alanlarda baskıyı artırabilmektedir. Projeye katılan personelin yaşamış olduğu tecrübe ve edinmiş olduğu bilgiler ise önemli bir kazanım olmaktadır. Bu projenin tamamlanmasıyla, Türkiye'nin toplumsal olaylarda güç kullanımına yönelik resminin çekilmesini, polisin güç kullanımını gerekli yerde ve zamanda, eleştiri almaksızın kullanabilecek standartların getirilmesini sağlayabilecektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALE POLİTİKASININ OLUŞTURULMASININ VE UYGULANMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bir kamu politikasının etkinliği ve başarısı, o politikanın toplum üzerinde etkisini ölçmekle ilgilidir (Çevik ve Demirci, 2008:77). Çünkü çoğu zaman politika sürecinin sonucunda, politika kararlarını oluşturan ve kararları alanların niyetlerinden çok farklı olabilmektedir (Heywood, 2007:579-580). Değerlendirme, uygulanan politikaların belirlenen hedeflere ne derecede ulaştığı veya ulaşamadığı, problem veya problemleri ne ölçüde çözebildiği hususlarının araştırıldığı bilimsel bir analiz yöntemidir (Kaptı, 2011b:25; Akgül ve Kaptı, 2010:86). Bu nedenle politika ve politikaların gerçekten amacına ulaşıp ulaşmadığının tespit edilmesi ve bu doğrultuda düzenlemelerin yapılması, devletin ya da ilgili kurumların hesap verebilmesini ve meşruiyetini ispatlaması açısından önemli bir aşama olarak görülür (Akgül ve Kaptı, 2010:86).

Toplumsal olaylar başlı başına topluluk hareketi, düşünce ve ifadelerin özgürce açıklanmasını sağlayan demokratik bir araç ve muhalefet için önemli bir kamuoyu oluşturma biçimidir. Polis için önemi, toplumsal olaylarda kamu düzenini bozabilecek olayların çıkması, hatta toplumsal çatışma ve kargaşalıklara dönüşebilme ihtimalinin bulunmasıdır. Bu ihtimal Türkiye şartlarında Gezi Parkı Eylemlerinde ve bu eylemlerin ülkenin birçok bölgesine sıçraması sonucu meydana gelen kamu düzenini bozan, toplumsal yaşamda kargaşalıklara neden olan olaylarda görüldüğü gibi kendini göstermektedir (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2013). Bu nedenle toplumsal olaylara müdahale politikasının değerlendirilmesi önem kazanmaktadır.

5.1. Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Oluşturulması Ve Uygulanmasında Polis Teşkilatı Dışındaki Aktörlerin Değerlendirilmesi

Toplumsal olaylarda geniş bir yelpazede aktör müdahale politikalarının belirlenmesinde rol oynar. Meclis yasalaştırdığı düzenlemelerle polisin olaylara müdahale politikasını tamamen değiştirebilir. Polise yeni yetkiler verebileceği gibi yetkilerini azaltabilir. Meclis bünyesinde kuracağı araştırma komisyonlarıyla her türlü incelemeyi yapabilir. Komisyonun inceleme konuları arasında toplumsal olaylarda polisin aşırı güç kullanımı başlıca inceleme konuları arasında yer almaktadır. Polisin toplumsal olaylarda aşırı güç kullanmasına yönelik tepkiler ve kamuoyunun baskısı meclisin komisyonlarını harekete geçirebilmektedir. Meclisin bu denetim mekanizması tüm gelişmiş Batı ülkelerinde yer almaktadır. Ancak Türkiye’dekinden farkı, bu ülkelerde polis örgütlerinin meclislerde seslerini duyurmak için imkânlara sahip olması ve bazı komisyonlarda yer alabilmesidir (Berkley, 1970:91).

İB, genelgelerle, denetimleriyle ve polis kurumu içerisinde yaptığı düzenlemelerle polisin aktif veya pasif müdahale yöntemlerini benimsemesini sağlayabilir. İB’nin, genelgeler ve mülkiye müfettişleriyle polisin toplumsal olayları müdahalesini denetlemeye ve sınırları hatırlatmaya çalıştığı görülmektedir. Gezi Parkı Eylemleri toplumsal olayların iktidarlar üzerinde nesil bir etki yarattığını göstermesi açısından önemli bir örnektir. Bu olaylardan sonra İB, olayların nedenleri hakkında inceleme başlatmıştır. Gelecekte İB’nin toplumsal olaylarda polisin uygulayacağı politikalara müdahalesinin ve etkisinin artacağı söylenebilir. Ayrıca son dönemde yaşanan siyasi etkisi büyük olan toplumsal olaylar sonrası mülki amirlerin, toplumsal olayların yönetimi ve kolluk kuvvetlerinin davranışlarına ve müdahale araçlarına müdahale etmesi ve yetkilerini kullanmasına yönelik beklentileri arttırmıştır (Turgut, 2008; Güleç, 2010; Eryılmaz, 2012).

Siyasi partiler iktidarda ise toplumsal olayları düzenleyen kanunların hazırlanması ve değiştirilmesi konusunda gösterdiği irade ile etkilidir. Muhalefet partileri ise toplumsal olayların düzenlenmesi, polise getirdiği eleştirilerle müdahale politikalarını etkilemeye çalışır. Ayrıca mecliste grubu bulunan muhalefet parti milletvekillerinin toplumsal olaylarda ön sıralarda yer alması ve polisle sıklıkla karşılaşması son dönemlerde gözlenen bir durumdur. Özellikle mecliste grubu

bulunan siyasi partilerin, mecliste grubu bulunmayan siyasi partilere göre polisin toplumsal olaylara müdahale politikalarını etkileme oranı fazladır.

Medya toplumsal olaylarda polisin müdahalesini özenle takip etmektedir. Polisin aşırı güç kullanma görüntüleri, polisin müdahalede kullandığı veya kullanmayı planladığı araçlara yönelik çalışmaları, mevzuat çalışmaları ve söylemleri medyada sıklıkla yer almaktadır. Ancak medya aracılığıyla toplumsal olayların yönlendirilmesi ve politikaların açıkça medyaya açıklanması ve tartışılmasına yönelik adımlar atılmış değildir. Toplumsal olayların yönetilmesi, polisin müdahalesinin gerekçelerinin medya aracılığıyla kamuoyuna anlatılmasına yönelik medyayla kurulacak yakın işbirliği, polisin kendisini ifade etmesine yardımcı olabilir. Turgut (2008:22), medyada polisle ilgili yapılan açikoturumlara, toplumsal olaylara müdahaleyle yetkili olan yöneticilerin katılmasını teklif etmektedir. Bu yöntem eleştirilerin veya tavsiyelerin ilk ağızdan alınmasını sağlayabilir. Üstelik toplum desteğini arttırabileceği gibi, yeni ve farklı düşüncelerin kurum dışından gelmesinin önü açılmış olur.

Günümüzde kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında STK'ların etkisinin artmaya başladığı söylenebilir. STK'lar toplumsal olaylarda düzenleyici konumunda olması nedeniyle, polisin sıkça karşılaştığı bir aktördür. Bu nedenle EGM, toplumsal olaylara müdahalede politika üreten bir kurum olarak STK'ları uygulayacağı politikalara katabilmelidir. STK'ların böyle bir çalışmaya destek vereceği söylenebilir. STK'larla toplantılar yapılarak görüşleri ve beklentileri alınabilir, toplumsal olaylara müdahalede polis uygulamalarına yönelik bakışları tespit edilebilir. Örneğin TTB, toplumsal olaylarda göz yaşartıcı gazların kullanımının tamamen yasaklanmasını istemektedir. Tüm dünyada kullanılan ve en kabul edilebilir toplumsal olaylara müdahale aracı olan göz yaşartıcı gazların kullanımı, TTB gibi polis faaliyetlerine olumsuz yaklaşan STK'lara anlatılmalı veya komisyonlar kurularak ortak çalışmalar yapılmalıdır. Böylece STK'lara danışılarak uygulanan politikaların kabul görme oranı artabilecek hem de ikna edilebilecektir. Politika yapımı; alternatifler arasında en iyi olanı seçmekten ziyade, diyalog, uzlaşma ve müzakere yoluyla en iyi politika üzerinde uzlaşma olarak kabul edilmektedir (Hekim, 2011:55). Bu yönüyle EGM'nin müdahale politikalarının formüle

edilmesinde dışa kapalı olduğu, katılımı sağlama konusunda çekinceli davrandığı, bu kesimlerin söylemlerinden ise etkilendiği söylenebilir.

Toplanma özgürlüğü hem uluslararası hem de ulusal mevzuatta kabul edilmiştir. Türkiye müdahale politikalarını belirlerken uluslararası mevzuata aykırı gözükebilecek veya uluslararası kuruluşların eleştirilerine maruz kalabilecek bir politikayı geliştirmesi pek mümkün gözükmemektedir. Avrupa Konseyinin yargı organı olan AİHM, vermiş olduğu kararlarla iç mevzuatı bağlayan yargı kararları almakta ve bağlayıcı olmaktadır. AİHM'nin varlık nedeni devletlerin uygulamalarını izlemek, yargı denetimi gücünü kullanarak, iç hukuk sisteminin takdir payı ile Avrupa çapında denetim el ele gitmesini sağlamaktır. Ancak devletlerin taktir paylarının olağanüstü hallerde ya da âkit devletler arasında pek az ortak zemin bulunan durumlarda bir devlete hatırı sayılır ölçüde takdir hakkı tanınırken, ifade özgürlüğünün korunması türünden bazı alanlarda, takdir hakkı marjı hemen hemen sıfır olduğu ifade edilmektedir (Mocaevi, 2013:6).

Toplumsal olaylarda polisin aşırı güç kullanımına yönelik birçok davada Türkiye ceza almıştır. AİHM kararlarının etkisi, ülke içi yargı kararlarının verdiği kararlara göre oldukça ses getirmektedir. Çünkü doğrudan devlet cezaya çarptırılmakta ve iç mevzuattaki düzenleme ve politikaların değiştirilmesine etki edebilmektedir. AİHM kararlarını bütün kamu otoriteleri ve mahkemeler de uygulamak zorunda olup, ülkenin yetkili mercileri, AİHS ve içtihat hukukuyla çelişen herhangi bir ulusal yasa karşısında AİHS'ye öncelik tanımak zorundadır (Mocaevi, 2013:4-5). EGM, toplumsal olaylarda polisin müdahalesi sonucu açılan davaları incelemeli, AİHM kararlarını dikkatle takip ederek, AİHM kararlarının kendi uygulamalarıyla çelişen taraflarını ortaya çıkarmalıdır. Görünen takip ettiği yönündedir. Ancak EGM, AİHM kararlarının toplumsal olaylarda polisin müdahalesine yönelik açılan davaların sonuçlarıyla ve polisin hareket tarzının nasıl olmasıyla ilgili illeri yeterince yönlendirmediği de söylenebilir. İllerin de kararları kendilerine yol gösterici olacak şekilde takip ettiği söylenemez.

Toplumsal olaylara müdahalede kullanılan kavramlarda, olaylara yaklaşım felsefesi hakkında bazı ipuçları vermektedir. Poliste barışçıl gösteri kelimesinin karşılığının veya sınırlarının ne olduğuna yönelik bir tavrın olmadığı söylenebilir. Barışçıl kelimesi, uluslararası sözleşmelerin hemen hemen tümünde ve AİHM kararlarında sıklıkla vurgulanmasına rağmen, AY, TGYK, TGYKUDY ile İB, EGM

tarafından yayınlanan genelgeler dahil olmak üzere yeni yürürlüğe sokulan idari düzenlemelerin hemen hemen hiç birinde “barışçıl toplantı ve gösteri” kavramlarına rastlanılmamaktadır. Genelde; yasal olmayan toplantılar, kanunsuz toplantılar, yasal toplantılar gibi hukuki bir bakış açısını ön plana çıkaran, devlet odaklı ve zımnî olarak toplumsal olayları devlete karşı yapılan eylemler gibi gören kavramlarla toplumsal olaylara yaklaşıldığı görülmektedir. Hattı zatında toplumsal olayın tanımı; “kamu düzenini bozan, kişi hak ve hürriyetlerini kısıtlayan veya tehdit eden ve kitlesel olarak gerçekleştirilen, toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile eylem ve etkinlikleri” (GDKY, 4/1-aa) olarak tanımlandığı düşünüldüğünde, bu kavramlarda ısrar edilmesi, barışçıl kavramının kullanılmaması bile AİHM’nin toplumsal olaylara yaklaşım felsefesinin ve kararlarının yeterince anlaşılmadığı şeklinde yorumlanabilir. Polisin bu kavramın sınırlarını, ne anlatmak istediğini bilmesi gerekir. Sadece iç hukuktaki kavramlarla olaylara müdahale yetersiz kalmakta, toplanma özgürlüğüne yönelik uluslararası açılımlar yakalanamamakta ve bu hakka yönelik yanlış müdahaleler nedeniyle Türkiye cezai yaptırımlarla karşılaşmaktadır. Uluslararası bir örgütün yayınlamış olduğu kılavuz kitapta barışçıl teriminin; özel bir toplantının desteklediği fikir ve hak taleplerine karşıt olan kişilere rahatsızlık ve zarar verebilecek olan davranışları, hatta üçüncü tarafların faaliyetlerini kasıtlı olarak engelleyen ya da aksatan davranışları kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerektiği açıklanmıştır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:11). Bu haliyle bile kavramsal açıdan dahi AİHM’nin toplumsal olaylara yaklaşımının oldukça geride kaldığı söylenebilir.

Polisin toplumsal olaylara müdahale sırasında yaptığı bireysel hatalar ve güvenlik kurumlarının uygulamaları uluslararası kuruluşlarca gözlem altındadır. Polisin toplumsal olaylara müdahaledeki uygulamalarına yönelik AB İlerleme Raporları veya İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi insan hakları ihlallerine yönelik araştırmalar yapan uluslararası kuruluşların raporları, devlet ve polis teşkilatı üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Raporlarda polisin uygulamaları ve yasalar eleştirilmektedir. Hükümetleri etkileyebilen bu raporlar sonucu bazı yasal değişiklikler bile yapılabilmektedir. Örneğin, uyum yasaları çerçevesinde TGYK’da yapılan değişiklikler ve kamuoyunda “Taş Atan Çocuklar Yasası” olarak bilinen 6008 Terörle Mücadele Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

böyle bir baskının sonucunda yapılan düzenlemeler gibi durmaktadır. Kanun değişikliklerine yönelik politikalarda dış tetikleyicilerin etkisi görülmektedir.

Polis toplumsal olaylara müdahale ederken diğer kurumlarla işbirliği yapmak durumundadır. En yakın işbirliği yapacağı kurum, TGYK'ya göre askeri kuvvetler olarak gözükmektedir. Ancak bu tür bir işbirliği Batılı demokratik ülkelerde nadiren uygulanmakta veya hiç uygulanmamaktadır. Özellikle büyük çaptaki toplumsal olayların, ciddi kargaşalıklara ve isyana dönüşebilme riski karşısında, Türkiye'de askerin, tedbiren hazır kuvvet olarak tutulması bir güvenlik tedbiridir. TGYKUDY'da ayrıntılı olarak düzenlenen işbirliğinin görünürde en büyük eksikliği, olaylara müdahale eden askeri birlik komutanının otomatik olarak kolluk kuvvetlerinin amiri durumuna gelmesi olarak gözükmektedir. Toplumsal olaylara müdahalede yeterli eğitimi almamış askeri birliklerin, iç güvenlik sorunu olarak gözüken toplumsal olaylara müdahale etmesi ve polise komuta etmesi riskleri barındıran bir durum gibi durmaktadır. En basit toplumsal olaylara müdahalede, askerin polisin amiri durumuna getirilmesi, olaylara müdahalede askeri bir sistemle müdahale edilmesinin önü açılmış olurken, iç güvenlik sorunu olan bir durumda polis belirleyici olmaktan çıkabilmektedir. Bu konunun demokratik ölçüler doğrultusunda tekrardan düzenlenmesi gerekir.

Polis içeriğinde suç unsuru olan özellikle şiddet ve saldırıların gerçekleştiği toplumsal olaylarda, Cumhuriyet Savcılarında talimat alarak adli işlemleri başlatmaktadırlar. Adli işlemleri yürüten GŞM'ler ise belli bir savcıdan talimat almamakta, bunun yerine nöbetçi savcıdan talimat almaktadır. Hâlbuki son zamanlarda gündeme gelen ve sadece 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanununun uygulanması için oluşturulan spor savcısı gibi bir uygulamanın toplumsal olaylar içinde oluşturulması, olaylara müdahale sonrası polisin alacağı kararların hızını, etkisini ve yaptırım gücünü arttıracaktır.

Yerel yönetimlerle toplumsal olaylara müdahalede işbirliğinin yeterli olmadığı söylenebilir. Mevzuatta sadece tavsiye niteliğinde bir açıklamayla, yerel yönetimlerle işbirliğinin müdahale planlarında yer alması istenilmektedir. Hâlbuki yerleşmenin önemi ve halkın yerel yönetimlere etkin şekilde katılarak, merkezi iktidarın yerel yönetimler üzerindeki siyasi vesayetinin kaldırılarak, yerel yönetimlerin etkinliğinin arttırılmasına yönelik düzenlemelerin gerekliliği ve öneminin vurgulandığı (Coşkun ve Koyuncu, 2008) ve Türkiye gibi merkezi olarak

örgütlenen bir ülkede, farklı etnik ve kültürel yapılara sahip olunması nedeniyle güvenlik hizmetlerine yerel yönetimlerin katılmasının sağlanmasının, güvenlik hizmetlerine sağlayacağı olumlu katkıların tartışıldığı son yıllarda (Bilgiç, 2005:151-154), toplumsal olaylar gibi önemli bir iç güvenlik faaliyetine yerel yönetimlerin etkin şekilde katılması sağlanabilir. Özellikle büyük çaptaki toplumsal olaylarda yönetmelik gereği kurulan Asayiş Harekât Merkezine (TGYKUDY, Md:18) belediye başkanları ve temsilcisi dâhil edilebilir. Geleneksel değerlerin ve hemşerilik duygusunun en yoğun yaşandığı küçük ve orta ölçekli illerde, Belediye Başkanlarının yöre halkı tarafından seçilmiş olması kendisini güçlü kılmakta ve sözü geçen bir konuma getirmektedir. Bu durum toplumsal olaylarda halkı sakinliğe teşvik etmekte önemli bir role bürünmesine neden olurken, doğu illerinde bizzat olayları başlatan konumuna dahi getirebilmektedir. Bu açıdan toplumsal olaylara müdahalede dikkate alınması gerekir. Ayrıca belediyelerin yetkili olduğu açık alan ve parklarda meydana gelmesi muhtemel çadır kurma ve benzeri toplumsal etkinliklerde belediyelerin yetkilerini kullanması, polisin müdahalesine gerek kalmadan kendi mevzuatı çerçevesinde zabıtasıyla müdahale etmesi sağlanabilir. Bu gerçekler yerel yönetimlerle polisin toplumsal olaylarda, EMASYA türü protokollerin hazırlanması suretiyle yerel yönetimlerle ortak çalışmalar yapmasını gerektirir. Polisin kullandığı araçların gerekirse belediye bütçelerinden karşılanması için çalışmalar yapılabilir.

5.2. Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Oluşturulması Ve Uygulanmasında Bir Aktör Olarak Polis Teşkilatının Değerlendirilmesi Ve Öneriler

EGM'nin merkezi yapısı içerisinde yer alan GDB, toplumsal olaylara müdahale politikalarını belirleyen, illeri yönlendiren bir yapı olarak kurulmuştur. Ancak tek görevi bu olmayıp birçok farklı görevleri yapmaktadır. GDB'nin görev alanı daraltılarak sadece toplumsal olaylara müdahalede politika geliştiren, uzman bir birime dönüştürülebilir. En etkin olduğu alanın toplumsal olaylara müdahale araçlarının geliştirilmesi yönelik çalışmaları olarak gözükmemektedir. GDB'nin toplumsal olaylara müdahalede yazılı kaynaklarının yeterli olmadığı söylenebilir. Zaman zaman raporlar hazırlayarak ve elindeki bilgileri paylaşarak kamuoyunun bilgisine sunması, çalışmalarında akademisyenlerden destek alması etkinliğini

arttırabilir. GDB'nin belki de ilk defa olarak 2012 yılı faaliyetlerini bir rapor halinde paylaşması bu açıdan önemli bir çalışmadır (EGM, 2013c).

İllerde toplumsal olaylara iki birimle müdahale edilmektedir. Biri üniformalı ÇK, diğer sivil çalışan GŞM'dir. İllerde, toplumsal olaylara müdahale görevinden başka birçok görevi olan biri sivil ve görevi sadece toplumsal olaylara müdahale olan biri üniformalı iki farklı birimin yapılandırılması ise ayrıca tartışmalı bir konudur. Hatta Avrupa'dan gelen misafirlerin, toplumsal olaylara müdahalede neden biri üniformalı diğer sivil iki ayrı birimin Türkiye'de oluşturulmuş olduğunu anlayamadıkları ifade edilmiştir (4. Sınıf Müdür-2, 2012:Ankara). Yeni bir çalışma yapılarak, ÇK ve GŞM'ler birleştirilebilir. GŞM'nin diğer görevleri adli işlem yapan birimlere ve hatta diğer kurumlara devredilebilir. Bu birimin hem sivil hem de ÇK gibi resmi görevlileri olan bir birim haline dönüştürülebilir. Böylece başlı başına önemli bir polis faaliyeti olarak gözüken toplumsal olayların özel ve uzmanlık alanı sadece toplumsal olaylara müdahale olan bir birimce yapılması sağlanabilir. Bu durumda illerde toplumsal olaylara müdahalede çok özel strateji geliştirilebilir. Nitekim bu önerinin teze yazılmasından aylar sonra, İB tarafından, polisin angarya görevi olarak gözüken; basın, siyasi parti ve sendikalara ilişkin bazı görevlerinin başka kurumlara devredilmesinin yolunu açan yeni bir çalışma başlattığı haberleri medyaya düşmüş, böylece polisin siyasi parti ve sendikaların açık alanda yapacağı mitinglerde, güvenlik önlemi alma dışında herhangi bir görevinin bulunmamasının amaçlandığı belirtilmiştir (Ajanskamu.com, 2013).

GŞM personelinin sayısının yeterli olduğu söylenebilir. Ancak bu birimin görev tanımının net açıklanmaması ve görev alanının genişliği nedeniyle toplumsal olaylara müdahalede uzman bir birime dönüştürülmesi yönünde yeterli çabanın gösterilmediği söylenebilir. Toplumsal olaylarda göstericiler üzerinde oldukça etkili olan bu birimin, kalifiye personel ve eğitimlerle desteklenmesi gerekir. Basın faaliyetleri, güvenlik soruşturma, patent ve marka faaliyetleri gibi adli işlemleri yürütmekle görevli birimleri vardır. Bunlar GŞM'lerin toplumsal olaylara müdahalede enerjisini böldüğü ve azalttığı söylenebilir.

ÇK personelinin sayısında her yıl artış olmaktadır. Son yıllarda toplumsal olayların sayısının artması ve şiddet eylemlerinin varlığı sayının artışına neden olan unsurların başlıcalarıdır. Türkiye şartlarında toplumsal olayların etkisinin hızla

yayılması, polise ve kamu mallarına karşı şiddet ve saldırı hareketlerinin yaygınlaşması ÇK birimlerini vazgeçilmez kılmaktadır. Bir bakıma can simidi gibi durmaktadır. Gezi Parkı Eylemlerinde ÇK'nın önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Gençlerden oluşan bu birim, günlerce otobüslerde, yerlerde yatarak, tüm ihtiyaçlarını Taksim meydanı ve civarında gidererek görev yapmıştır. Normal kadro personeli polislerle bu görevin yerine getirilmesi zor gözükmemektedir. Bu tür ağır görevlere ÇK tarzında birimlerle müdahale edilmesi gerektiği gerçeği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Gelecekte de bu birimin öneminin artacak gibi durması, bu birimde yeniden yapılanmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu birimin imkânlarının artırılması, cazip kılınması, amirlerinin ve eğiticilerinin başka birimlere tayin edilmemesi, altı seneye varan görev süresinin, gönüllü olunması halinde yükseltilmesi, polisin en genç personellerinin yanında, tecrübeli ve teşkilatı bilen memurlarında görev alacağı bir yapının oluşturulmasına yönelik yeni çalışmalar yapılabilir. Hatta toplumsal olayların haricinde diğer asayiş hizmetlerinde de görevlendirilmelerine yönelik çalışmalar yapılabilir.

Toplumsal olaylara müdahalede ÇK ve GŞM'ler arasında görüş farklılıkları, rütbe farklılıkları, farklı müdür yardımcılara bağlı olma veya kişisel sorunlar gibi nedenlerden dolayı müdahalede yeterli uyumun sağlanamadığı da söylenebilir. Yıl içerisinde iki birim amirlerinin ortak katılımıyla toplantılar yapılmaktadır. Ancak rütbeli personelin sürekli yer değiştirmesi kurumsal bir yapının oluşmasını engelleyebilmektedir. Bu iki birim arasında toplumsal olaylara müdahalede eşgüdümlerini sağlayacak, müdahalede sınırlarını açıklayacak talimat ve yönergeye ihtiyaç vardır.

Son yıllarda EGM tarafından geliştirilmeye çalışılan toplumsal olaylara müdahale felsefesinde, aşırı güç kullanımına neden olabilecek unsurların azaltılmasına çalışıldığı görülmektedir. Öncelikli olarak olaylara müdahale eden polisin göstericilere yönelik önyargılarının kırıldığı söylenebilir. Göstericilerin toplanma hakkını kullanan birer vatandaş olarak kabul edilmesi olması gereken bir durum olmakla birlikte, bu düşüncenin poliste yerleşmesi önemli gelişmelerdir. Bu durum önyargılardan kaynaklanan kişisel hataların azalmasına neden olabilecektir. Bu değişimdeki en büyük etkenin, verilen eğitimlerin demokratik değerlere vurgu yapan unsurlarla desteklenmesi ve kurumun insan kaynağının seçkin ve eğitimli

personelle desteklenmesi olarak görülebilir. Bir araştırmada, formal eğitimden çok informal ve örtük programdan gelen etkiler sonucunda şekillendiği ortaya çıksa da polis adaylarının %81.46'sının olumlu bir demokrasi algısına sahip olduğu tespit edilmesi şüphesiz polis teşkilatı için önemli orandır (Yüce ve Demir, 2011).

Müdahalede zor kullanma seçeneğinin en son çare olarak görülmesi ve topluluğa uzaktan müdahale yöntemlerinin benimsenmesi önemli bir gelişmedir. Müdahale etmeden önce makul süre beklenmekte, sabırlı davranılmaktadır. Ancak her ilde farklı uygulamaların olması, eğitim eksikliği, kamuoyunun baskısı, mülki amirin toplumsal olaylarda müdahale edilmesini isteme veya istememe gibi polisten beklentileri, İl Emniyet Müdürlerinin olaylara yaklaşımı, illerin siyasi, kültürel, ekonomik, demografik yerel yapılarının etkileri, standart bir müdahale politikasının oluşturulmasını da etkilemektedir. Bu durumu Türkiye'nin siyasi ve kültürel yapısı gereği olağan görmek gerekse de, iller arasında aynı tür olaylara karşı sergilenen farklı müdahaleler, kamuoyunda polisi tartışılır hale getirmesi de kaçınılmaz olmaktadır.

Toplumsal olaylara müdahale araçlarının zenginleştirilmesine yönelik önemli politikalar geliştirmektedir. Son yıllarda TOMA'ların ve diğer zırhlı araçların alımlarının artması önemli gelişmelerdir. Bu tür araçlar Türkiye şartlarında, İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde ve doğu illerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Toplumsal olaylarda göstericiler tarafından polise karşı atılan taşların yoğunluğu ve artan şiddeti göz önüne alındığında polisin olaylara müdahalesi için önemli araçlardır. Aksi durumda yeterli donanımına sahip olmayan polisin aşırı güç kullanması, farklı araç ve yöntemlere başvurması kaçınılmazdır. Halbuki bu tür toplantılarda yer alanlar çıkar grupları olarak kabul edilmekte ve kamu politikalarının oluşturulması sürecinde demokratik bir unsur olarak tanımlanmaktadır. Bu haliyle Türkiye'de bazı çıkar gruplarının düzenlediği toplumsal olaylar, ciddi istismar edici ve kamu politikası yapım sürecine bu haliyle katkıdan çok olumsuz etkilerde bulunduğu düşünülmektedir (Kaptı, 2011b:35). Şüphesiz bu gerçek polisin davranışını da etkilemektedir. Barışçıl toplantılar haricinde, içeriğinde saldırı ve şiddet unsuru bulunan toplumsal olaylarda polise iki yol gözükmetedir. Birincisinde olaylara müdahalede çekimser davranacaktır. Bu durumda göstericiler tarafından kamu düzeninin bozulması suretiyle güvenlik zaafı oluşmasının yolu açılacaktır.

İkincisinde polisin kullandığı araçlarda ateşli silahın kullanımına varan aşırı güç kullanacaktır. Bu durumda toplumsal olayların yayılmasının ve provokatörlerce kullanılmasının yolu açılacaktır. Polisin imkânlarının yeterli olması, polisin kendine güven duymasını, olaylara daha cesur ve soğukkanlı müdahale etmesini sağlayacağından, son yıllarda bu alanda geliştirilen politikalar devletin sorumluluklarını yerine getirdiği şeklinde de yorumlanabilir.

Ayrıca zırhlı araçların alımı; polisin toplumsal olaylara müdahale ederken eylem yapılan bazı alan ve bölgelere dar sokaklardan giremediği, böylece polisin savunmada kalarak topluluğa etkin müdahale yapamadığı, bazı gruplarca kurtarılmış bölgeler oluşturulduğu algısını tersine çevirdiği de söylenebilir. Terör örgütüne müzahir olayları engellemede etkin müdahale sağlanabilmektedir. Bu açıdan önemli bir gelişme ve politika olarak görülmelidir.

Sadece zırhlı araçların alınması yetmemektedir. Bunun yanında müdahale anında görev yapan ve ÇK gibi personeli yaralanmalardan koruyucu elbisesi olmayan GŞM gibi birimlerinde desteklenmesi gerekir. GDB'nin toplumsal olaylarda görev yapan polislerin yaralanmasını engellemeye yönelik çalışmalar yaptığı söylenebilir. Örneğin GŞM'lerde çalışan personele yönelik korucu kep uygulaması, personelin başına gelebilecek cisimlerden korunmasını sağlaması yönünden önemli bir politikadır. Bu personelin yaralanmalara karşı koruyan zırhlı elbiselerle, müdahale anında göz yaşartıcı gazlardan etkilenmemesi için taşınabilir gaz maskeleri gibi araçlarla da desteklenmesi gerekir. Bu tür sivil birimlerde çalışan personeli, muhtemel yaralanmalara karşı koruyan politikaların şu ana kadar etkin şekilde geliştirilmemesi eleştirilebilir bir alan olsa da, son zamanlarda uygulanmaya çalışılan projelerin bulunması önemlidir.

Polis adaylarına yönelik eğitimlerde, toplumsal olaylara müdahale eğitimleri daha çok teorik boyutta verilmektedir. Bu durumda mesleğe başlayan personelin, toplumsal olaylara müdahaleye yönelik bilgi düzeyinin kısmen yeterli, tutumlarında ve psiko-motor özelliklerinin de ise yeterli olmadan mesleğe başladığı söylenebilir. Polis okullarında mezuniyetten sonra 15 günlük toplumsal olaylara müdahale eğitimleri bu açığı kapatıyor gibi gözükse de, eğitim programların da en azından yarım dönem halinde ders olarak verilmesi önemli bir adım olacaktır.

ÇK eğitimlerinin belli bir plan dâhilinde yapıldığı, GDB tarafından hem merkezi hem de yerinde eğitimlerle gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kendi eğitimcilerinin yetiştirilmesine yönelik politika dikkate değerdir. Ancak ÇK birimlerinin, takviye kuvvet olarak kullanılması, ani gelişen olayların meydana gelme ihtimalinin yüksekliği gibi nedenlerle eğitimlerin istenilen ölçüde planlı ilerlemediği ifade edilmektedir. Veya eğitimlerin göstermelik yapıldığına dair bir algı mevcuttur. Bu eğitim anlayışının, uzman eğitimcilerin geliştirecekleri programlarla desteklenmesi, ihtiyaç analizi yapılarak ihtiyacı olan kişilere ve ihtiyaç duyulan alanlara uygun kısa süreli eğitimler verilmesi, zaman ve kaynak israfının önlenmesine yardımcı olabileceği gibi, eğitimin başarısını ve cazibesini arttıracaktır. Ayrıca ÇK birimlerinin uygulamalı eğitim alanlarının oluşturulması, toplumsal olaylara maddi araçlarla müdahale eden bu birim için kaçınılmazdır.

GŞM personeline yönelik eğitimlerin, genelde merkezi olarak düzenlendiği görülmektedir. Tüm GŞM personeline verilen Güvenlik Hizmetleri Temel Eğitim Kursunun haricinde, müzakere, kamera kullanımı gibi toplumsal olaylara müdahaleye yönelik eğitimler yer almaktadır. Bu eğitimlerin haricinde ise başkaca eğitim gözükmemektedir. Hâlbuki toplumsal olaylara pratik olarak müdahale eden bu birim personelinin, toplumsal olaylara müdahalede strateji ve proje geliştirebilen, kriz yönetimi konusunda bilgili, soğukkanlı, iletişim yeteneği yüksek, hukuki alt yapıyı ve temel hak ve özgürlükleri iyi bilen kişilerden olması gerekir. Bu da yukarıda sayılan eğitimlerin haricinde, teorik yanı ağır basan eğitimlerle desteklenmesi ile mümkündür. Bu açıdan her iki birimin eğitim politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerekir.

Son yıllarda toplumsal olaylarda polisin göstericileri dağıtmak için kullandığı copun yerine kullanılan göz yaşartıcı gazlar, göstericilere fiziksel olarak daha az zarar verdiği için öncelikli ve sıklıkla kullanılmaktadır. Copun kullanımı azaldığı için ön plana çıkan gazların kullanımına yönelik talimat 2008 yılında çıkarılmıştır. Ancak copun kullanımına yönelik eleştiriler azalmış, göz yaşartıcı gazların kapalı alanlarda kullanılması, aşırı dozda kullanılması, ölçüsüz kullanılması, talimata uygun olarak kullanılmaması nedeniyle eleştiriler göz yaşartıcı gazların kullanımına çevrilmiştir. EGM her ne kadar talimat yayınlamış ve kullanıcılara eğitim vermiş olsa da, göz yaşartıcı gazların yanlış kullanımından dolayı talimatların ve eğitimlerin yeterli

olmadığına yönelik bir algının mevcut olduğu söylenebilir. En son Gezi Parkı Eylemlerinde gaz fişeklerinin göstericilerin gözlerine gelmesi nedeniyle kör olan göstericilerin varlığı ve kapalı alanlara gaz bombalarının atılması eleştirileri artıracak gibi durmaktadır. EGM, bir an önce talimatı gözden geçirmeli, göz yaşartıcı gazların gereksiz kullanımını azaltacak tedbirleri almalı ve eğitimleri tekrardan gözden geçirmeli, inisiyatifin kullanan personelde daha çok yetkili bir amirde olmasını sağlayacak tedbirleri almalıdır. Kapalı alanlarda göz yaşarıcı gaz kullanımının şartları sıkı kurallara bağlanmalıdır.

EGM'nin, toplumsal olaylara müdahalelerde kullanılan araçların çeşitliliğinin ve cinsinin belirlenmesi konusunda politika belirleme takdir hakkı daha diğer alanlara göre daha fazladır. Dünyada toplumsal olaylara müdahalede kullanılan araçlarının birçoğu kullanılmakta ve alımı yapılmaktadır. Ancak her müdahale aracını ise kullanmaya cesaret edememektedir. Toplumsal olaylarda göstericileri şok edici, sersemletici ve gözleri kamaştıran yeni nesil müdahale araçları bazı ülkelerde kullanılmasına rağmen Türkiye'de polis kullanamamaktadır. Bunun için mevzuat değişikliği ve polisin kullanacağı araçlar içerisinde ismen yer alması gerekmektedir. Araştırmacının katıldığı eğitim seminerlerinde, polislerin merak ettiği ve sıkça sorulan sorulardan birisi de bu konudur. Sebebi ise gelebilecek eleştirilerin fazla olması, kamuoyunun hazır olmaması ve EGM'nin eleştirileri kaldırabilecek bürokratik gücünün eksikliği olarak gözükmektedir. Bu tür araçların toplumsal olaylara müdahalede kullanılması konusunda toplumsal baskılardan etkilendiğini söylemek mümkündür.

Son yıllarda müdahale araçlarının zenginleştirilmesine, çeşitliliğin arttırılmasına yönelik çalışmaların yapıldığı söylenebilir. Bu durum, iktidarların polisi desteklediği şeklinde yorumlanabilir. Polisin toplumsal olaylarda aşırı güç kullanması aynı zamanda Türkiye'nin dış kamuoyunda eleştirildiği konulardan biridir. Eleştirilerin hükümetleri etkilemesi ise kaçınılmazdır. AB eşleştirme projeleri kapsamında bu eksikliklerin gündeme gelmesi ise beklenmelidir. Üstelik Gezi Parkı Eylemleri gibi doğrudan hükümeti ve Başbakanı hedef aldığı düşüncesiyle geniş katılımlı ve yurt dışı destekli gerçekleştirildiği düşünülen eylemlerin etkisi (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2013) ve eylemlerin devam edeceğine dair beklentiler nedeniyle, hükümet tarafından polisin toplumsal olaylarda kullandığı TOMA, Shortland ve göz

yaşartıcı gazların takviye edilmesi için mevcut bütçeye ek olarak 44 milyon liralık ek ödeneğin Başbakanlık örtülü ödeneğinden alınması kararı alınmıştır (Şardan, 2013:15). Yani bir bakıma hem iç hem de dış etkiler nedeniyle polisin toplumsal olaylara müdahale araçları desteklenmektedir.

Ayrıca müdahale araçlarının zenginleştirilmesi, mevcut yetkilerin gözden geçirilmesi, uygulama aşamasında yetersizliklerin tespit edilmesi gibi alanlarda, GDB ve illerde görev yapan GŞM ve ÇKŞM arasındaki iletişimin üst düzeyde olmasına yönelik çalışmaların artırılması gerekir. Belirli zamanlarda düzenlenen seminerlerin artırılması, projelere illerden personellerin katılımının sağlanması, sık sık fikir alışverişinde bulunulması, illerin projelerine destek verilmesi, projelerin ve politikaların başarısını arttıracaktır. Şüphesiz bu durumda öncelikli görev GDB'ye düşmektedir.

Toplumsal olaylara müdahale esnasında aşırı güç kullanma hadiseleri devam etmektedir. Aşırı güç kullanma hadiseleri medyada sıklıkla yer almaktadır. Bu durum polis şiddeti olarak algılanmakta, iç ve dış kamuoyu tarafından da eleştirilmektedir. Türkiye'de zor kullanma politikalarının mevzuat ve eğitim yönüyle yeniden gözden geçirilmesi tavsiye edilen bir konudur (Akdoğan ve Köse, 2011). Ancak aşırı güç kullanma hadiselerinin nedenleri konusunda ise yeterli araştırmaların yapıldığı da söylenemez. Genelde fazla çalışma, ÇK personelinin genç olması, eğitim eksikliği gibi nedenler gösterilmektedir. Bu nedenler kabul edilebilir olsa da, Türkiye'de göstericileri şiddete yönlendiren ve polisi müdahaleye sevk eden nedenler yeterince araştırılmamaktadır. Toplumsal olaylara müdahalede, özellikle büyük çaplı ve iktidarları doğrudan ilgilendiren olaylarda, iktidardan polise baskı olması durumunda polisin müdahalesinin sertleşebildiğine dair bir algı mevcuttur.

ÇK'lerin kullandığı araçlarla birlikte iller arası takviye kuvvet olarak gönderilmesi sıklıkla rastlanan bir durumdur. Özellikle Ankara, İstanbul gibi Batı illeri ile Diyarbakır başta olmak üzere doğu illerine takviye kuvvet gönderilmektedir. Takviye kuvvetlerin sıkça gönderilmesi sorunlu bir işlemdir. Maliyetinin fazla olması ise beklenen bir durumdur. İllerin kendi personeliyle toplumsal olaylara müdahale etmesi gerekirken, çoğu zaman risk ve ihtiyaç analizi yapılmadan takviye kuvvet talep edilmektedir. Bu aynı zamanda takviye kuvvet gönderen ilin gücünü bölen bir uygulama olarak görülmektedir. Henüz bir standart geliştirilmediği

gözlenen bu uygulamaya dönük olarak, doğuda dört ilde Bölge Çevik Kuvvetlerin oluşturulması yerinde bir uygulama olarak gözükmektedir. Ayrıca illerin kendi personelinden oluşturacağı toplu kuvvet uygulaması da yerinde bir çalışmadır. Ancak Bölge Çevik Kuvvet Birimlerinde EGM tarafından belirlenen ÇK sayısının İl Emniyet Müdürlükleri tarafından azaltılması, toplu kuvvet uygulamasının her ilde istenen ölçüde uygulanamaması bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. EGM'nin takviye kuvvet taleplerini iyi değerlendirmesi ve hatta en son çare olarak bu yöntemi uygulaması gerekir. Aksi taktirde illerde görev alan personelin toplumsal olaylara müdahale algısında; “Bu benim işim değil. ÇK'nın işi” şeklinde bir düşüncenin oluşmasını sağlayabileceği gibi, ani gelişen toplumsal olaylarda personelin yetersiz kalmasını ve personelin yerinde müdahale yapmasını engelleyebilir.

Sosyal medyanın toplumsal olayların oluşumunda etkisi gün geçtikçe kendini hissettirmektedir. Özellikle ani gelişen veya korsan gösteri olarak adlandırılan olayların sosyal medyadaki örgütlenmelerle meydana geldiği görülmektedir. Bu yeni gelişme polisin sosyal medyayı takip etmesini gerekli kılar. Sosyal medyada atılan mesajların çok büyük kitleleri toplaması, polisin her türlü ihtimali de göz önüne bulundurarak güvenlik tedbirleri almasını gerektirir. İncelenen mevzuatlarda toplumsal olaylarda sosyal medyanın takibine yönelik hükümler bulunmamaktadır. Bu durum sosyal medyanın polis tarafından kontrol edilmeyen veya edilemeyen bir alan olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sosyal medyaya düzenleme getirilmesi, suç unsuru olabilecek eylemlerin yasal takibinin yapılması özellikle Gezi parkı Eylemleri sonrası hükümetinde öncelikli gündem maddelerinden biri olduğu bilinmektedir. EGM, sosyal medya üzerinden toplumsal olayların oluşumu ve polisin müdahalesine yönelik bir düzenleme yaparak, sosyal medyadaki örgütlenmeleri takip etmesi, düzenlenmesi planlanan toplumsal olayların hangilerinin TGYK'ya aykırılık oluşturabileceğinin açıklanması, TCK kapsamında halkı kışkırtmaya yönelik mesajlar atanlara karşı adli işlemlerin hangi birimler tarafından yapılacağına dair idari kurallar getirmesi gerekir. Ayrıca sosyal medya üzerinden bildirimlerin Valiliklerin ve Emniyet Müdürlüklerin resmi sitelerine yapılabilmesine yönelik mevzuat değişiklikleri de yapılabilir. Tabi bu durum içinde yasal değişiklik gerekir.

EGM, politikalarını belirlerken genel olarak Eklemeli (Incremental) modeli örnek aldığı söylenebilir. Bu model başka bir zaman veya mekânda benzer bir sorunu

çözmüş alternatifin ele alınıp, az miktarda değiştirilmesi ve yeni duruma uydurulması ve uygulanmasıyla oluşturulmaktadır. Siyasetin yönetime etkisi kabul edilir (Yıldız, 2013). EGM, bürokratik yapılanması, tabi olduğu hukuki mevzuat, aktörlerin etkisi gibi unsurlar düşünüldüğünde, yine Yıldız'ın (2013) ifade ettiği gibi bu modelde çok fazla alternatifi bulunmamakta ve politikalarında radikal olmayan bazı değişiklikleri yapmaktan veya yapmaya çalışmaktan başka alternatifi bulunmamaktadır.

EGM'nin TGYK'nın değiştirmesine yönelik bir etkisi çok fazla görülmemektedir. EGM tarafından hazırlanan ve İB'ye gönderilen TGYK'da değiştirilmesi istenilen değişiklikler kanun tasarılarından hiçbirisi şuana kadar yasalaşmamıştır. Kanun tasarıları içeriğinde önemli görülen ve dikkat çeken teklifler tezin ilgili bölümlerinde analiz edilmiştir. Görünen, EGM'nin Batı standartlarında toplanma özgürlüğünü arttıran, yeni ve güncel, boşlukları doldurmaya çalışan, yargı kararlarının hassasiyetlerini dikkate alan, polisin toplumsal olayların müdahalesinde ve yönetiminde hem müzakere hem de iletişim yönüyle etkin kılan düzenlemeleri talep ettiği görülmektedir. Ancak bu tasarıların çıkarılması yürütme ve yasamanın görevi dahilinde olduğu düşünüldüğünde, bir kurum olarak EGM'nin yeterli bürokratik gücünün olmadığı, kanunun bu haliyle uygulanmasının istendiği şeklinde yorumlanabilir.

5.3. Toplumsal Olaylara Müdahale Politikasının Oluşturulması Ve Uygulanmasında Yasal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

Toplanma özgürlüğü uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınmıştır. AY'de 2002 yılında yapılan değişiklikte toplanma özgürlüğünü genişletmeye yönelik değişiklik yapılmış ve iç mevzuat uluslararası sözleşmelerle uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Akabinde 2. 3. ve 7. uyum yasaları çerçevesinde ve ayrı olarak 2008 ve 2010 yılında TGYK'da bazı değişiklikler yapılmıştır. Ancak bu değişikliklerin yeterli olmadığı, toplanma özgürlüğünün genişlemesine yeterli katkıyı sağlamadığı söylenebilir. En son açıklanan demokratikleşme paketinde, TGYK'da yine bazı düzenlemelerin yapılacağı açıklanmıştır (Hurriyet.com, 2013). Kanunun tümüyle elden geçirilerek, toplanma özgürlüğüne geniş bir şekilde vurgu yapacak, yasakları daraltacak, AİHM kararlarının dikkate alındığı tam bir değişiklik ise yapılmamıştır. TGYK'nın bu haliyle yasakçı ve toplanma özgürlüğünü sınırlayıcı bir kanun olduğu söylenebilir. Hatta bu yüzden olsa gerek demokratikleşme, ifade özgürlüğünün

arttırılmasına yönelik eleştirilerin gündeme gelmesi durumunda ilk eleştiri okları TGYK'ya yöneltilmekte (Avrupa Komisyonu, 2012:24), uyum yasaları ve demokratikleşme paketlerinde değiştirilmeye aday bir kanun olarak gözükmektedir.

Kanun 41 maddeden oluşmaktadır. Bu kadar çok maddenin olması bile aslında toplanma özgürlüğünün nasıl kısıtlanacağını tasarlınmış olduğunu göstermektedir. Kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin hangi hallerde oluşacağı çok geniş olarak tanımlamıştır. Toplanma özgürlüğüne müdahale ve kısıtlama olarak gözüken bu durum, polisi topluluklara müdahale etmeye zorlamaktadır. Ancak EGM tarafından hazırlanan kanun tekliflerinin daha az maddelerle düzenlemesi düşüncesi, bu kurumun özgürlükçü bir TGYK istediğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca her iki kanun teklifinde; bildirim verilmeden toplantı düzenlenmesi, yasak toplantıların düzenlenmesi, yasaklanan yerlerde düzenlenmesi, uyarıya rağmen kaldırım ve yolların işgal edilmesi, kanuna aykırı olarak toplantı ve gösteri yürüyüşlerine çağrı yapılması, toplantı alanının kirletilmesi, gürültü yapılması, toplantılara yönelik getirilen süre sınırlarına uyulmaması gibi bazı suçlara yönelik doğrudan topluluğu dağıtma işlemi uygulamasının yerine para cezası verilmesi gibi polisin fiziki müdahalesini azaltacak olan hükümlere yer verilmesi gayet yerinde düşüncelerdir (GDBTASLAK-1, Md:10/3; İBTASLAK-2, Md:10).

Kanun küçük değişikliklerle düzeltilemeye çalışılsa da, güncel tartışma konularına yer verilmemekte ve hatta boşlukların olduğu görülmektedir. Örneğin ani gelişen toplumsal olaylarla ilgili bir hüküm yoktur. AİHM verdiği kararlarında, ani gelişen olayların toplanma özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiği, şiddet ve saldırı içermediği müddetçe sabırlı davranılmasını tavsiye ederken, TGYK'da ani gelişen toplumsal olaylara vurgu yapılmamaktadır. Bu tür durumlarda kanuna göre polisin yapması gereken işlem, dağılın ikazı yaparak topluluğu dağıtmaktır. Böyle bir kavramın, bu tür olaylarda müdahale eden birimlerde çalışan yetkililerin ve görevlilerin zihninde yer almaması ise müdahaleyi etkileyecek bir durumdur. Çünkü kanunda yer almamaktadır. Bu tür olaylar bildirimsiz verildiği için kanuna aykırı toplantılardan sayılmakta ve polisin dağılın ikazı yaparak müdahalesini gerektirmektedir.

Kanunda mülki amir tarafından atanan Güvenlik Amirinin kim olacağı ve topluluğa dağıtma emrini kimin vereceği açık değildir. Dağıtma emrini vermeye

yetkili olan yetkililerin kimler veya kimlerin olacağının açıkça belirtilmesi gerekliliği vurgulanır (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:51). TGYK’da, mülki amir tarafından görevlendirilen “Güvenlik Amiri” topluluğa dağılın ikazı yapmakla yükümlüdür. Akabinde topluluk dağılmazsa ve şartların oluşması halinde zor kullanılarak dağıtılır. Olaya müdahale eden polis kuvvetinin en yetkili amiri dağıtma emri verse de, dağıtma emirlerinin İl Emniyet Müdürü tarafından verildiği bilinir. Emir verilmeden önce mülki amirin görüşü alınmaktadır. Kanunda bu sürecin net olarak açıklanması gerekir. Nitekim hazırlanan kanun tekliflerinde; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin dağıtılması kararının mülki idare amiri tarafından verilebileceğine yönelik açık hüküm konmuştur (GDBTASLAK-1, Md:14/1; İBTASLAK-2, Md:9/1).

Türkiye’de toplantı için 48 saat önce bildirim şartı vardır (TGYK, Md:10/1). Bildirim verilmemesi durumunda ise toplantının kanuna aykırı toplantılardan olacağını belirtmiş (TGYK, Md:23/a) ve dağıtılmaları gerektiği ve şartları açıklanmıştır (TGYK, Md:24/6). Yani bildirim verilmemesi durumunda polisin yapacağı işlem dağıtma olacaktır. Hâlbuki toplantıların barışçıl niteliklerini koruduğu müddetçe polis tarafından dağıtılmaması, dağıtma işlemine en son çare olarak başvurulması gerektiği ifade edilmektedir (Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı, 2007:51). AİHM birçok kararında da, barışçıl gözüken gösterilere karşı sabırlı davranılması, hemen müdahale edilmemesi istenmektedir. Kanunda açıkça yer almayan bu konunun, uluslararası mevzuatla uyumlu hale getirilmesi gerektiği aşikârdır. Türkiye’de dağıtma kararını veren makamların, bu kararlardan haberlerinin olmadığı söylenebilir. Örneğin, EGM tarafından hazırlanan Ani Gelişen Toplumsal Olayları Önleme ve Müdahale Rehberinde, barışçıl konusuna ve AİHM kararlarına atfın yapılmadığı görülmektedir (EGM, 2011b). Polis, ulusal hukuk ve uluslararası hukuk arasında sıkışmış bir durumdadır. Polisin uygulamada iç hukuka, cezada ise dış hukuka bağlı olduğu bir durum ortaya çıkmaktadır. Hatta bir uygulayıcı, “Arada sıkışıp kalıyoruz. Müdahale etsek bir türlü müdahale etmesek bir türlü” (Başkomiser, 2012:Kayseri) şeklinde çekincesini ifade etmektedir. Hal böyle olunca sadece iç mevzuata uygun müdahaleler beklentileri karşılayamamaktadır. İlerleme raporlarında TGYK’nın revize edilmesi gerektiğine yönelik tespitlerin bulunulması dikkat çekicidir (Avrupa Komisyonu, 2012:24-73).

TGYK, kanuna aykırı toplantıların hangileri olduğunu ayrıntılı şekilde açıklamıştır (Md:23). Buna göre fiili anlamda şiddet ve saldırının gerçekleştiği toplantıların haricinde; bildirim verilmeden yapılan toplantılar, güzergâhların dışında düzenlenen toplantılar, hükümet komiserinin sona erdirdiği toplantıların devam etmesi, ertelenen ve yasaklanan toplantıların devam etmesine yönelik eylemler, genel yollarda düzenlenen toplantılar gibi basit nedenlerden dolayı toplantılar kanuna aykırı toplantılar olarak görülmektedir. Bu tür basit nedenlerden dolayı aslında toplanma özgürlüğü kısıtlanmakta, bu yasaklar karşısında polisin müdahalesi gerçekleşmekte, vatandaşların kendilerini yasaklı hissetmeleri sağlanmakta, böylece devletin vatandaşlar karşısında özgürlükleri koruyan misyonu tartışılır hale gelirken, devletine güveni azalan bir vatandaş kitlesinin oluşmasına zemin hazırlanabilmektedir. Bu tür basit nedenlerin oluşması halinde, polisi müdahaleye zorlayan maddelerin yeniden gözden geçirilmesi, polise müdahale etmesine daha az neden bırakan yeni düzenlemelerin getirilmesi gerekir.

Kanuna aykırı toplantıların geniş olarak yorumlanması polisin müdahalesini ve kanunda belirtilen ikazları yapmasını gerektirir. Bu durum anayasal bir hakkın dar yorumlanması ve eksik uygulanması olarak eleştirilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2012:24). Bu ise ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanuna göre polisin yasal olmayan toplumsal olaylardan dağılma ikazı yapması gerekirken, şiddet ve saldırının gerçekleşmediği kanuna aykırı toplantılardan sayılan toplantılar için polisin kanunda belirtilen dağılma ikazını yapmadan savcılıklara suç duyurusunda bulunduğu durumlar meydana gelmektedir. Bu tür durumlarda savcılıklar, polise, toplantı anında göstericilere dağılma ikazı yapıp yapılmadığı, dağılmaları için koridorların gösterilip gösterilmediğini sormaktadır ki polis kalabalığın provokasyona gelmemesi için çoğu zaman bu ikazı yapmamaktadır. Savcılıklar bu zamanlarda suçun oluşmadığı düşüncesiyle takipsizlik kararları vermektedir. Hatta savcılıkların polise yönelik dağılma ikazı yapmamasından dolayı dava açma tehlikesi bile bulunmaktadır. Bu durum uygulayıcıların da sıkıntı yaşadığı konuların başında gelmektedir. Ancak toplumsal olay, herhangi bir olay gerçekleşmeden düzenlenmiş olmakta ve hatta polisin müdahale etmemesi ise yerinde bir müdahale olmaktadır.

Burada polis kamu politikasında “do nothing” olarak adlandırılan “hiçbir şey yapmamak” yani müdahale etmemek politikasını işletmektedir. Çünkü bazen bir

kamu politikası sorununun çözülmesi için şartların olgunlaşması ve değişmesini beklemek gerekir. Değişmesi gereken şey ise çözüm için daha iyi bir siyasi atmosferin oluşmasıdır (Yıldız, 2013). Örneğin Gezi Parkı Eylemlerinde polisin, İstanbul, Ankara, Kayseri gibi birçok ilde olayların ilk başlarında topluluğu dağıtmak için fiziki müdahalede bulunarak dağıttığı ve birçok göstericiyi gözaltına aldığı görülürken, sonraki günlerde; ilk başta polisin müdahalesinin tepki alması, kamuoyunda eleştirilerinin artması, siyasi havanın müsait olmamasından dolayı, olayların büyümemesi için polisin aynı müdahaleyi yapmadığı veya yapamadığı görülmüştür. Kamuoyunun tepkisi müdahale etme politikasına etki ederek, müdahale edilmemesine yönelik bir politikanın geliştirilmesine etki etmiştir.

Yargı kararları, polise toplumsal olaylara müdahalede ederken zaman zaman zorunlu uygulamaları yapmasını emreder. Bunlardan biri de makul süre yaklaşımıdır. Makul süre yaklaşımı, toplumsal olaylarda, polisin fiziki müdahalesinden önce topluluğa dağılmaları için tanıdığı bir süre olmaktadır. Topluluğa gösterilen bir nevi iyi niyet göstergesi olan ve topluluk için düşünme süresi tanıyan bir uygulamadır. Ancak bu düzenleme kanunda yer almamaktadır. Kanun yapılan üç ikazdan sonra polisin müdahale etmesini zorunlu kılar (TGYK, Md:24). Kanunda yer almayan bu uygulama, EGM tarafından dikkate alınmış ve toplumsal olaylara müdahaleye ilişkin idari yönergelerine eklenmiştir. Makul sürenin ne kadarlık bir süre olduğu, sürenin nasıl belirleneceği ve kimin belirleyeceği hususlarının net olarak açıklanmadığı görülmektedir. Kanunda makul süreye ilişkin hükmün olması gerekir.

TGYK’da polise sınırlı yetkiler vermektedir. Kanunda daha çok evrak işlemlerinin takibini içeren yetkiler verilmiştir. Bildirimin alınması ve incelenmesi, güzergâhların tespiti ve yayınlanması, erteleme ve yasaklama kararlarının takibi, hükümet komiseri yazışmaları ve kanuna aykırılıktan doğan adli işlemlerin takibi gibi işlemleri yürütmektedir. Bunları bürokratik ve aidiyetten sayılan işlemler olarak görmek mümkündür. Yönetmelikte ise güvenlik kuvvetlerinin görevleri ayrıntılı olarak açıklanmış ve daha çok güvenlik tedbirlerinin alınmasına yönelik yetkiler sıralanmıştır.

Ancak polisin güvenlik tedbirleri olarak toplumsal olaylara müdahale yetkisinin yanında, toplumsal olayların yönetimi konusunda da yetkilerinin açık olması gerekir. Polisin yetkilerinin sadece güvenlik tedbirlerinin alınmasıyla

sınırlanması, çok fazla taktir hakkının olmaması sonucunu doğurur. Polis hem kanunu uygulamakla görevli hem de topluluklarla alanda karşılaşması nedeniyle bazı özel yetkilerinin olması gerekir. Bu durumda polis aslında alanda politika belirleyen bir durumdadır. Göksu ve diğerleri (2003:45); Lipsky’in polisin bu özelliğini “halka karşı hükümeti temsil eden, sokaktaki *Street-Level* bürokrat olarak tanımlamadığından bahisle, polisi, “devletin eli” olarak adlandırırlar. Diğer memurlardan farklı olarak polisin çoğu müdahalesinin kamu binalarında değil, vatandaşın arasında, sokaklarda ve meydanlarda ekip halinde görev yapması ve toplumsal olaylara sokakta müdahalesi bu tür görevin sonucu olarak görürler. Polisin bu görevi yasal zorunluluktur ve müdahale etmek zorundadır. Konusu suç teşkil edebilecek olayları önlemek ve suç oluştuktan sonra kovuşturmak gibi iki temel görevi bulunmaktadır. Özellikle önleyici faaliyetinde, sokakta olayı çözmeye yönelik politikaları belirlemek durumundadır. Aksi taktirde eleştiri alması kaçınılmazdır. Örneğin toplumsal olaylarda, topluluklarla ve liderlerle yapılabilecek müzakereler en somut *Street-Level* bürokrat davranışının gösterildiği alandır.

Aslında polisin gelişmiş Batı toplumlarında kamu politikalarının sokakta uygulanmasında önemli bir rolü olan *Street-Level* bürokrat olarak görülmesi önemlidir. Çünkü polis görevi gereği birçok müdahaleyi geniş bir toplum kesimiyle sokakta birebir karşılaşarak yapabilmektedir. Bu yüzden Batı’da *Law Enforcement Officer* yani “Kanun Uygulayıcı Görevli” olarak geniş bir yaklaşımla adlandırılmaktadır. Türkiye’de polis kolluk kuvvetleri olarak adlandırılmakta ve sadece kendisine verilen görevleri yapmakla sorumlu bir görevli olarak görülmektedir. Batı’da polise yönelik Türkiye’de benzer yaklaşımın 1970’li yıllarda yaşandığı söylenebilir. Doig o yıllarda; polisten yasaları egemen ve üstün kılma görevini etkin şekilde yerine getirmesi beklenirken,¹¹⁴ hizmet politikası ve çalışma yöntemleri bakımından üzerinde durulması gereksiz bir uygulama aracı olarak kabul edildiğini; ancak sonradan kamuoyu ve akademisyenler tarafından bu gözle görülmediğini ifade etmektedir (1970:62). Türkiye’de polise yaklaşımın değişmeye başladığı söylenebilir de, toplumda işgal ettiği yerin Batı toplumlarındaki işgal ettiği yer

¹¹⁴ 1970’li yıllarda Batı’da polisten beklenen görevlerin hali hazırda 2013’li yıllarda Türkiye’de hala devam ettiğini polisin görevini açıklayan şu kanun maddesinden anlaşılabılır;

Polis, asayişî amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatini temin eder. Yardım isteyenlerle yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamnamelerinin kendisine verdiği vazifeleri yapar (PVSK, Md:19).

ile aynı olmadığı, ülkedeki kamu yönetimi anlayışında sokak düzeyinde politika belirlerken ne derece kabul göreceğinin de tartışmalı olduğu söylenebilir.

Topluluklarla, toplantının gelişiminin müzakere edilmesi konusu mevzuatta gözükmemektedir. Polise, toplumsal olaylarda gerekli gördüğü takdirde göstericilerin sayısını sınırlayabilme yetkisinin verilmesi, görevlendirilecek polis sayısının ve alınacak güvenlik tedbirlerinin kapsamının düzenleyenlerle ortak belirlenmesi, özel güvenlik görevlisinin toplantılarda görevlendirilmesi ve polisin sayıyı belirlemesi, toplantılara son verebilme yetkisinin olması gibi bazı açık yetkiler verilmelidir. Bu yetkilerin bir kısmı aslında hükümet komiserine verilmiş durumdadır. Hükümet komiserinin, TGYK kapsamında düzenlenen toplantılarda yetkili olduğu düşünüldüğünde, ani gelişen toplumsal olaylarda veya büyük çaplı basın açıklamalarında polis bizzat kendi başına karar vererek hareket etmek durumundadır. Aslında polis bu yetkilerini zımni olarak toplumsal olaylarda kullanmaktadır. Yürüyüşler esnasında topluluğun uygun cadde ve sokaklara yönlendirilmesine yönelik müzakere veya pazarlıklar yapılması bu neviden kullanılan önleyici ve kamu düzenini sağlayıcı yetkililerdir. Yine de kanunlarda bu yetkilerin açık olarak polise verilmediğini de tekrardan belirtmek gerekir. Örneğin Almanya’da polis bu yetkilere sahiptir. Türkiye’de bu yetkilerin polise verilebilmesi için çalışmalar yapılmalı ve EGM tarafından, toplumsal olaylarda polis tarafından kullanılması için uygun ve mantıklı gerekçeler göstererek bu yetkileri talep etmelidir. Ancak Türkiye şartlarında, toplumsal olayların yönetimine yönelik yetki taleplerinin bazı kesimlerce hoş karşılanmayacağı, hatta polis devleti eleştirilerini beraberinde getireceği beklenmelidir.

Ayrıca Almanya’da hükümet komiseri türü bir görevlendirmenin olmadığını ve mevzuatımızda hükümet komiserine verilmiş olan yetkilerin birçoğunun polis tarafından kullanıldığını belirtmek gerekir (Çıkar, 2004:430-433). Almanya’da polise toplumsal olaylara müdahalede verilen bu yetkiler şüphesiz polise duyulan güveni göstermesi açısından önemlidir. Türkiye polisin toplumsal olaylarda taraf olduğu şeklinde eleştiriler polise bu yetkilerin verilmesini geciktirecektir Ancak zamanı çoktan geçmiş olan hükümet komiseri uygulamasına son verilmesi gerekir. Bütün sorumluluğun poliste olduğu toplumsal olaylarda, polisin topluluğu dağıtması, gerekli güvenlik tedbirleri alması, delillerin toplanması, suç işleyenlerin yakalanması

gibi tüm işlemleri yaparken, hükümet komiseri ve raporunun varlığının etkisinin neredeyse yok denecek kadar az olduğu söylenebilir. EGM tarafından hazırlanan taslaklarda, hükümet komiserinden bahsedilmemektedir. Ancak tedbirlerin alınmasında, düzenin sağlanmasında kolluğun yetkili olacağı açıklanmaktadır (GDBTASLAK-1; İBTASLAK-2). Ayrıca tezde bu tespitler ve öneriler yapıldıktan aylar sonra, açıklanan demokratikleşme paketinde hükümet komiserinin kaldırılarak, düzenleme kurullarının yetki ve sorumluluklarının arttırılmasına yönelik düzenlemelere gidileceği açıklanmıştır (Hurriyet.com, 2013).

Ülkede kanunların uygulanmasına yönelik standartların olmaması durumunda, kanunu günün gelişen şartlarına, siyasi beklentilere göre uygulamak zorunda kalan bir polis profili karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda aynı tür toplumsal olaya bir ilde müdahale edilirken diğer bir ilde müdahale edilmeyen, dağıtılması gereken bir olayda günlerce müdahale için beklenen olaylarla karşılaşmaktadır. Bu durumda polis hem hukuku hem de siyasi havayı gözeterek müdahale etmek durumunda kalmaktadır. Hatta polisin toplumsal olaylara müdahale ederken hukuktan çok siyasi durumu dikkate aldığı ve etkilendiği söylenebilir. Bu ise polise hem eleştiri getirmekte hem de tarafsızlığını gölgelemektedir. Kendi içerisinde çelişki gibi gözükse de bu durum karşısında polis toplumsal olaylara müdahale ederken iyi ve sağlıklı karar vermesi gerekir.

Polisin toplumsal olaylarda görev ve yetkileri TGYK başta olmak üzere, PVSK, TCK'da açıklanmışken, EGM tarafından, polisin kullanacağı araçlar, alacağı güvenlik tedbirlerinin derecesi ve mahiyeti, toplumsal olaylara müdahale eden birimlerin yapısı ve işleyişi, kullanacağı araçları hangi usul ve şartlarda kullanacağını gösteren yönetmelik, talimat, yönergelerle ve genelgelerle desteklenen bir yoğun mevzuat çıkarılarak politikalar belirlenmeye çalışılmaktadır. Akgül ve Kaptı (2010:82), bu tür bir çalışmayı, kamu politikası süreci içerisinde yer alan kanunlaştırma faaliyetleri arasında görmektedir. Normalde kanunlaştırma yasama kurumunun görevi iken, yürütme ve diğer idari birimlerce oluşturulan bu düzenlemeler kurumların politikaların belirlenmesinde önemli yer aldığını göstermektedir.

EGM kendi yasal sınırları dâhilinde toplumsal olaylara müdahaleye yönelik kendi görev sınırları içerisinde güncel kanunlaştırma faaliyetleri yapmaktadır. Bu

süre içerisinde birçok genelge yayınlanırken, Güvenlik Daire Başkanlığı Kuruluş Yönetmeliği 2007 yılında tamamen yenilenmiş, Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönerge tamamen değiştirilmiştir. 2008 yılında Göz Yaşartıcı Gaz Silahları Ve Mühimmatları Kullanım Talimatı yayınlamış, 2012 yılında ise Toplumsal Olaylarda Müzakereci Görevlendirilmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönergeyi yürürlüğe sokulmuştur. Mevcut Çevik Kuvvet Yönetmeliği ve Polis Çevik Kuvvet Özel Tim Yönergesinin ise günün şartlarına uygun olarak düzenlemesine yönelik çalışmaların devam ettiği belirtilmektedir. Yapılan değişikliklerin; güncel, ihtiyaçlara cevap verecek, polisin olaylara müdahalede profesyonel davranışları sergilemesini hedef alan, AİHM ve yargı kararlarını dikkate alan konuları içermesi sevindiricidir. En son göz yaşartıcı gazların kullanımına yönelik talimatın değişmesi beklenmelidir. Çünkü AİHM Türkiye'ye göz yaşartıcı gazların ölçsüz kullanımı nedeniyle ceza vermiştir ve göz yaşartıcı gazların kullanımın gösteren hukuki mevzuatın gözden geçirilmesini istemiştir.

Genelgeler, en sık kullanılan idari ikaz ve düzenleme yöntemi olarak gözükmektedir. Genelde olaylı geçen toplumsal olaylardan sonra, kamuoyunda ve medyada polisin müdahalesine yönelik eleştiriler sonrası olayın etkisine göre doğrudan İB veya daha az etkisinin görülmesiyle de EGM tarafından yayınlanmaktadır. Müdahale politikalarını net ve anlaşılır hale getirmek veya basın açıklamalarında olduğu gibi mevzuatta yer almayan hukuki boşluklar nedeniyle genelgelere duyulan ihtiyacın arttığı söylenebilir. Genelgelerin genelde aynı bakış açısıyla ve toplumsal olaylarda polisin aşırı güç kullanmasının azaltılmasına yönelik ikazları içerdiği görülmektedir.

EGM tarafından çıkarılan idari düzenlemelerin yürürlüğe konulmadan önce, STK temsilcileriyle paylaşılması ve görüşlerinin alınması, medya temsilcileriyle paylaşılması, kamuoyunda tartışılması sağlanabilir. Çünkü post-modern anlayışta, politikaların belirlenmesinde, ilgililerce müzakere yapılması ve siyasal katılımlarının sağlanması, düzenlemelerin kamusal alanda gücünü ve meşruiyetini artırdığı, vatandaşların düşünce ve enerjilerinin karmaşık toplumsal problemlere çözüm bulmada kullanıldığı belirtilmektedir. Türkiye'de siyasal katılımın zayıf olduğu belirtilmesine rağmen, son dönemde yapılan düzenlemelerle halkın siyasal

katılımının arttırılmaya çalışıldığı vurgulanmaktadır (Demir, 2011b). Toplumsal olaylara müdahale gibi önemli bir tartışma alanında uygulanacak böyle bir yöntem, bazı grupların olumsuz yaklaşımına, ortak kararların oluşmamasına, tartışmaların alevlenmesine dahi neden olabilir. Bazı kesimlerden çok şiddetli tepkileri ve eleştiriler gelebilecektir. Ancak toplumsal olayların kamuoyunda bıraktığı etki düşünüldüğünde, demokratik katılımı arttırabileceğinden bu riskleri göze almak gerekir.

GDB’de teze yönelik yapılan mülakatlarda, yeni projelerin varlığı gözükmemektedir. Ancak projelerin hazırlanmasında herhangi bir sistematığın olmadığı gibi uzun vadeli projelerin yokluğu görülmektedir. Herhangi bir proje için ise toplantı niteliğinde yapılan görüşmeler neticesinde uygulamalara karar verildiği, amaç ve hedeflerin net olmadığı, çıktı ve sonuçların değerlendirilmediği, proje raporlarının oluşturulmadığı anlaşılmaktadır. Böylece kurumsal bir hafızanın olmadığı söylenebilir (GDB Mülakat Verileri, 2012). Toplumsal olaylara müdahale politikasının hazırlanmasında yürütme kanadı işlevi de görebilen GDB, zaman zaman hazırlanan hukuki düzenlemeleri hazırlayan, bir bakıma kanunlaştırma yapan bir birimdir. Bir problemin çözümünde uzmanların ve uygun yolların belirlenmesi için uygun metodolojilerin kullanılmaması durumunda, kanunlaştırma süreci gerçekleşse bile problemin gerçek manada çözüme kavuşma ihtimali zayıf olarak gözükmemektedir (Kaptı, 2011b:31). Bu nedenle hukuki düzenlemeler ve teknik araçların kullanımı da dahil tüm alanlarda uzmanların ve ilgililerin katılımının sağlanmasıyla düzenlemelerin oluşturulmasına önem verilmesi gerekir.

Toplumsal olaylarda polisin göstericilerle müzakere yaparak toplumsal olaylara müdahale etmesi, yönlendirmesi her toplumsal olayda gözlenir. Ancak resmi metinlerde yer alması yeni bir durumdur. Yasal mevzuatta polisin müzakere yetkisine açıkça yer veren düzenlemelerin yapılması gerekir. Böylece yasal zemine oturtulmuş bir müzakere polisi güçlü kılacaktır. Çıkarılan müzakere yönergesi ise yeterli değildir. Vatandaş polisin müzakere yetkisini kanunda net olarak görmelidir. Devlet ile toplum arasında farklı nedenlerden dolayı meydana gelen çatışma, çekişme ve anlaşmazlıkların çözümünde kanunlar bile vatandaş için caydırıcı olmadığı zamanlar olmaktadır. Böyle bir durumda sadece bir yönergeyle, polise müzakere görevinin verilmesinin, vatandaş için bağlayıcı olacağı da beklenmemelidir.

Müzakereden kaçınan, müzakere yapmayan göstericilere ne işlem yapılacağı ise açık değildir. Polisin hareket tarzlarının belirlenmesi, vatandaşın toplumsal olaylarda işbirliği yapılacak bir muhattap olarak görülmesini göstermesi açısından önemlidir. Böylece polis ile vatandaşın iletişime geçmesi sağlanabilmekte, toplumsal olayların öncesi, sırası ve sonrasında uzlaşabilmelerine, olayların kanunsuz hale dönüşmeden önlenmesi sağlanabilmektedir. Örneğin toplantıda alınacak tedbirlere düzenleyenlerle beraber karar verilmesi bu neviden bir anlayışı ifade eder.

SONUÇ

Polis, toplumsal olaylarda görev alan, müdahale eden, yöneten ve yönlendiren pozisyonundadır. Yasal düzenlemeler polisin toplumsal olaylara müdahalede yetkilerini açıklamıştır. Polis TGYK'ya göre yasal olan veya olmayan her toplantıya olumlu veya olumsuz müdahale etmek durumundadır. Çünkü içeriğinde şiddet ve saldırı unsuru bulunmayan, masum ve demokratik tepkilerden dolayı meydana gelen toplumsal olaylar dahi, kanuna aykırı toplantılardan sayılmaktadır. Bu durumda polis hukuki şartlar olduğu anda her türlü müdahalesini yapmak durumundadır. TGYK'nın güncel ve özgürlükçü yasal değişikliklerle yeniden ve tümüyle düzenlenmesi ve polisi müdahaleye zorlayan maddelerin azaltılması, polise toplumsal olayların yönetimine yönelik yetkilerin verilmesi gerekir. EGM, toplumsal olaylara müdahalede, Batı ülkelerinde toplanma özgürlüğünün sınırlarını ve polise verilen yetkileri incelemeli, Türkiye ile karşılaştırmalı bir rapor haline getirmek suretiyle kamuoyuyla paylaşmalıdır.

Toplumsal olayların siyasi etkisi arttığında, polisin müdahale için vereceği kararlar ve kullanacağı araçlardaki taktir yetkisine siyasi baskılar da artmaktadır. Bu baskılar hükümet kanadından gelebileceği gibi, meclis çatısı altında polisin müdahalesi ve aşırı güç kullanımına yönelik yapılan eleştirilerle muhalefetten, dolayısıyla meclisten gelebilmektedir. Muhalefet genelde, polisin kendi seslerini kısmak ve gösterilerini engellemek için hükümetlerce kullanıldığını düşünmekte ve eleştirmektedir. Polisin müdahalesine, hükümet kanadından gelebilecek siyasi etkilerin olması, çok büyük siyasi sonuçlar doğurabilecek toplumsal olaylarda kabul edilebilir. Bu durumda poliste yalnız kalmamış olur ve kendini savunabilir. Ancak siyaset kurumunun polisi yalnız bıraktığı şeklinde bir algının olduğu söylenebilir.

Polisin kullanacağı araçlar konusunda da zaman zaman baskılar gelebilmektedir. Hatta kullandığı araçlar konusunda özellikle İB olayın önemine göre genelgelerle müdahale ederken, belki de ilk defa polise en büyük destek Gezi Parkı Eylemlerinde bizzat Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dan gelmiştir. Erzurum'da Gezi Parkı Eylemleri sonrası halka hitap eden Başbakan, "Polis uyardı sonra mecbur kaldı çıkardı. Sen yasaklı yerlerde bunu yapmaya yeltenirsen sana su da sıkar gaz da sıkar. Kimsenin kamu düzenini bozmaya hakkı yok" şeklinde konuşarak polise tam destek vermiştir (Bbc.co.uk, 2013). Ancak polise yönelik müdahalelerin her tür

toplumsal olayda gerçekleşmesi durumunda, polisin karar vermekte zorlanacağı, belli bir uzmanlık gerektiren müdahale yeteneğinin aşınma göstereceği de kabul edilmelidir. Türkiye’de polisin, ufak bir toplumsal olayda müdahale ederken, rahat olmadığı, müdahale sonrası Nasıl sıkıntı yaşamam? şeklinde bir psikolojiyle hareket ettiği söylenebilir.

Polise verilen bu desteğin her toplumsal olay sonrası gerçekleşmeyeceği de bilinmelidir. Çünkü toplumsal olaylarda polisin aşırı güç kullanması sonrası, hükümetlerin polise vereceği desteğin de sınırı vardır. Polise yönelik eleştiriler her kesimden gelerek aslında bir bakıma hükümetlere yöneltilmektedir. Her hâlükârda polis hem eleştirileri hem de övgüleri dikkate alarak, minimum hatayla kendisine verilen araçları kullanmalı, keyfiliğe kaçan uygulamalardan kaçınmalıdır. Bunu sağlayacak olan EGM, gerek idari düzenlemelerini gerekse eğitim politikalarını tekrardan gözden geçirmelidir. Toplumsal olaylar gibi çıkış nedenleri farklılık gösteren, etkileri ve sonuçlarının önceden tahmin edilmesi güç olaylarda, standartların yakalanmaya çalışılması, hata payını en aza indiren uygulamaların geliştirilmesi polisin motivasyonunu ve kamuoyu desteğini de arttıracaktır.

Medyanın tutumunun, toplumsal olaylara polisin müdahalesini olumlu veya olumsuz etkilediği söylenebilir. Eleştireler; polisin aşırı güç kullanımı ve araçların ölçüsüz kullanımına yöneliktir. Diğer aktörlerin polis üzerindeki denetiminin, büyük çoğunlukla yine medyanın sağladığı bilgi ve görüntülerin kamuoyuna yansımısıyla başladığı düşünüldüğünde hem aktörleri harekete geçirici hem de polis üzerinde baskıcı etkisi olabilmektedir. Bu gerçekler ışığında her ne kadar polis tarafından da eleştirilse medyanın polisin eksikliklerini haber yapması, EGM’yi etkileyebilmekte hem de aşırı güç kullanımına yönelik haberlerin verilmesiyle de polisin imajını etkilerken baskı altına alabilmektedir. Polis içerisinde, medyanın sadece polisin müdahale ettiği görüntüleri verdiği, buna rağmen göstericilerin şiddet ve saldırı haberlerini vermediği inancının var olduğu da bir gerçektir. Şüphesiz bu durum polisin motivasyonunu bozarken, toplumsal olaylara müdahalede doğru ve yerinde yapılması gereken müdahalelerde bile çekimser kalınması sonucunu doğurabilmektedir. Polisin medyayla yakın işbirliği içerisinde olması, mümkünse bu işbirliğinin olayların her anında ve özellikle olayların öncesinde gerçekleşmesi gerekir. Bu işbirliği kapsamında; polise, kişilere ve kamu kuruluşlarına yönelik

muhtemel saldırıların beklentisinin paylaşılması ve alınacak güvenlik tedbirlerinin ve yine muhtemel müdahalelerin paylaşılması gerekir. Bu durum polisin önceden hazırlıklı olduğu imajını verirken, medyanın da polisten aldığı bilgiler dâhilinde sadece polisin güç kullanmasına değil, göstericilerinde eylemlerine odaklanmasını sağlayabilir. Bu durumda provokatörlerin ve saldırıları düzenleme ihtimali olan grupların kamuoyuna deşifre edilmesi sağlanabilir. Ancak bu tür işbirliği ve hareket tarzının toplanma özgürlüğünü kısıtlayacak bir davranış olarak algılanmamasına dikkat edilmeli ve sadece barışçıl amaçlı olmayan gösterilerin oluşması durumunda kullanılmasına özen gösterilmelidir. Böyle bir çalışmanın eksikliği görülmekte olup, bir politika belirlenerek gerçekleştirilmesi gerekir.

Küreselleşme, yönetimleri uluslararası baskı altına alan kurum ve sözleşmelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İnsan haklarıyla doğrudan bağlantılı olan her alanda, uluslararası kurumlara ve sözleşmelere aykırı davranan ülkelerin, uluslararası toplumdan tepki alması kaçınılmazdır. Toplanma özgürlüğüne yönelik müdahaleler ve polisin toplumsal olaylara müdahalesi ve özellikle aşırı güç kullanması dikkatle takip edilmektedir. Türkiye'nin AİHM'deki sicilinin pek parlak olmadığı, sık sık aşırı güç kullanımından dolayı Türkiye'nin ceza aldığı görülmektedir. En son Gezi Parkı Eylemlerinde polisin müdahalesi sonrası yaralananların AİHM'ye başvuruda bulunacakları basına yansımıştır. Gelecekte de benzer davalardan Türkiye'nin ceza alacağı öngörülebilir. AB İlerleme Raporlarında ve HRW gibi uluslararası kuruluşların raporlarında da Türkiye'ye benzer eleştiriler gelmektedir. Her ne kadar Türkiye'ye karşı ideolojik yaklaşımların olduğu düşünülse de, bu şekilde bir savunma soruna çözüm getirmemektedir.

Kısaca Türkiye'den istenen, aşırı güç kullanılmaması, şiddet ve saldırı olmadığı müddetçe toplumsal olaylara müdahale edilmemesi, sabırla gösterinin sona ermesinin beklenmesi, toplumsal olaylara siyasi mülahazalarla polise müdahale ettirilmemesi, aşırı güç kullanımına yönelik şikâyetlerin çok ciddi şekilde soruşturulmasıdır. Türkiye'nin bu talepler doğrultusunda; hem toplumsal olaylara siyasi bakışını hem de hukuki mevzuatını değiştirmesi gerekir. Bürokratik bir kurum olarak polisin bütün bu talepleri yerine getirmesi beklenemeyeceği için, polisi aşan bir durum söz konusudur. Aksi halde polis hukuki ve siyasi nedenlerden ve bu

nedenlerin kendi iç yapılanmasına etkilerinden dolayı istemeyerek te olsa aşırı güç kullanarak toplumsal olaylara müdahale edecektir.

Türkiye’de toplumsal olayların sayısındaki artış dikkat çekicidir. Her konuda veya her konuyu protesto amaçlı toplumsal olaylar meydana gelmektedir. Demokratik ülkelerde normal karşılaşılan bu durumu engellemeye çalışmakta yeni toplumsal olayların çıkmasına neden olabilmektedir. Önemli olan demokratik tepkinin ortaya çıkması ve kullanılmasında, göstericilerin şiddete başvurmamasıdır. Ancak Türkiye’de toplumsal olaylarda, şiddet, saldırı ve provokasyon unsurunun sıklıkla ön plana çıktığı söylenebilir. Genel kanı şiddetin bilinçli bir tercihle kullanıldığıdır. Bu durumu iki nedene bağlayabiliriz. Birincisi, devletle ve sistemle ciddi sorunu olana grupların şiddeti ve vandalizmi bir protesto ve kendini ifade etme biçimi olarak görmeleri, ikincisi ise devletle ve sistemle bir sorunu gözükmeyen grupların, kendilerinin muhattap kabul edilmemesinden dolayı şiddete başvurmadan hakkını alamayacağına dair bir düşünce içerisinde olmalarıdır. Aşırı grupların ve terör örgütünün yönlendirmesiyle düzenlenen gösterilerde çıkan olayları birinci gruplara örnek gösterebiliriz. En basitinden onlarca kaza olmasına rağmen, bir yaya geçidine üst geçit yapılmasına yönelik taleplere duyarsız kalan vatandaşın son çare olarak şiddete başvurması da ikinci gruplara örnek olmaktadır. Ancak her iki durumda devletin yönetim sisteminin, toplumsal olaylara yaklaşımının ayrı ayrı incelenmesi gerekir. Her iki durum Türkiye’de yaşanmaktadır. Ancak birinci grupta bulunan ve özellikle Doğu, Güneydoğu, İstanbul ve Ankara’da terör örgütüncü yönlendirilen etnik temelli ve talep odaklı gösterilerin artması, gösterilerde polise, kamu kurumlarına ve araçlara karşı şiddet ve saldırıların çoğalması da beklenmelidir. Önümüzdeki yıllarda toplumsal olaylar diğer polis faaliyetlerine göre polisi meşgul edecek gibi gözükmektedir. Polisin, şiddet ve saldırıların yaşanabileceği toplumsal olayları göz önünde bulundurarak, bilimsel tabanlı, meşru müdahale politikaları geliştirmesi gerekir. Bu nedenle, EGM bünyesinde Toplumsal Olaylarda Strateji Geliştirme ve Araştırma Biriminin kurulmasında fayda vardır. Böylece bilimsel çalışmalar ile kamuoyuna objektif mesajlar verilebilir ve aktörler olumlu yönde harekete geçirilebilir.

Toplumsal olaylarda müdahalede kamusal meşruiyetin önemi artmıştır. Vatandaş, polisin toplumsal olaylarda kendisine verilen yasal olarak görevlerin

yerine getirildiğine dair açıklamalarla ikna olmamaktadır. Polisin temel hak ve özgürlüklere müdahale eder gibi bir hareket tarzında olaylara müdahale etmemesini talep etmektedir. Dolayısıyla toplumsal olaylara müdahalede özellikle etik değerleri eğitimlerinin de verilmesi, uygulanan ve uygulanacak eğitimlerin başarısı için etkili olacaktır. Etik değerleri eğitimlerinin artmasıyla, görevli polis hukuki görevini yerine getirirken, olaylara müdahale sırasında güç kullanırken ve karar verirken kendi vicdani denetimini de yapmış olacaktır.

Toplumsal olaylara yönelik araştırmaların yeterli olmadığı söylenebilir. Toplumsal olayların her türlü boyutu derinlemesine incelenmelidir. Olaylara etki eden her unsurun incelenmesi, standart ve bilimsel müdahale politikalarının oluşturulmasına öncülük edebilir. Toplumsal olaylarda kullanılan araçların göstericiler üzerindeki muhtemel etkileri, göz yaşartıcı gazların kullanımı sonrası kişiler üzerinde bıraktığı psikolojik etkiler, polisin fiziki müdahalesine maruz kalmış göstericilerin polise bakış açısı, toplumsal olaylara müdahale eden polislerin yaşadığı sorunlar, toplumsal olayların gelecekte yönetimlere muhtemel etkilerinin neler olabileceği, devlet yönetim ve hukuki sisteminin toplumsal olayların meydana gelmesinde hangi oranda etkisi olduğu veya polisin müdahalesine nasıl etki ettiğine dair muhtemel araştırmalar yapılabilir. Böylece, toplumsal olaylarda polisin davranışına etki eden unsurlar ayrı ayrı ve derinlemesine incelenirken, toplumsal olayların sadece polis ile kalabalıklar arasında geçen basit olaylar olmadığı da kamuoyuna yansıtılabilir.

KAYNAKÇA

- Aa.com.tr, (2013), “Müfettişler Olayları İnceliyor”,
<http://www.aa.com.tr/tr/politika/189650--mufettisler-olaylari-inceliyor>
(E.T. 15.07.2013).
- Acar, Ünal ve Urhal, Ömer, (2007), *Devlet Güvenlik İstihbarat Terörizm*, Ankara: Yargı Yayınları.
- Adana Emniyet Müdürlüğü, (2012) “Taş Atan Çocuklar Yasasının Uygulanmasına Yönelik Bir Değerlendirme: Adana Örneği”, *Polis Dergisi*, 70, ss.85-90.
- Ajanskamu.com, (2013), “Polisin Angarya Görevleri Tek Tek Sona Eriyor”,
<http://www.ajanskamu.com/haber/polisin-angarya-gorevleri-tek-tek-sona-eriyor-40406.html> (E.T. 18.08.2013).
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, (2007), *Barışçıl Toplanma Özgürlüğü Hakkında Kılavuz İlkeler*, Varşova.
- Avrupa Komisyonu, (2010), *Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel.
- Avrupa Komisyonu, (2011), *Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel.
- Avrupa Komisyonu, (2012), *Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel.
- Akar, Erol; Özer, Abdurrahman ve Demirci, Bülent, (2012), “Federal Almanya Polis Teşkilatı”,
http://www.pa.edu.tr/APP_DOCUMENTS/D478B2AD-3813-4555-9629-6332F8CF8D33/cms_statik/_dergi/2005/2/69-100.pdf
(E.T. 30.06.2012).
- Akdoğan, Hüseyin ve Köse, Yasin, (2011), “Türk ve ABD Polis Teşkilatlarının Zor Kullanma Politikalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *İnsan Hakları Yıllığı*, 29, ss:1-15.
- Akgül, Arif ve Kaptı, Alican, (2010), “Türkiye’nin Uyuşturucu İle Mücadele Politikası: Politika Süreç Analizi”, Süleyman Özeren, Alper Sözer ve Ömer Demir (Ed.), *Yerelden Özele Sınıraşan Suçlar*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss.75-99.

- Akın, İlhan, (1964), “Toplanma Özgürlüğü”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 30 (3-4), ss.545-567.
- Akkan, Bahattin, (2012), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı ve Yerine Getirilmesi”, <http://www.yayin.adalet.gov.tr/dergi/36.say%C4%B1/bahattinakkan.pdf> (E.T. 14.09.2012).
- Altıparmak, Kerem, (2009), “İşkenceyi Nasıl Bilirsiniz?:Türkiye’de Orantısız Güç Kullanma Sorunu” *Toplum ve Bilim Dergisi*, 115, ss.138-176.
- Aksam.com, (2013), “3 Bin Ton Su 150 Bin Gaz Bombası”, <http://www.aksam.com.tr/guncel/3-bin-ton-su-150-bin-gaz-bombasi/haber-215784> (E.T. 14.06.2013).
- Aktifhaber.com, (2012a), “Polis Tatbikatta Meslektaşlarına Taş Ve Sopalarla Saldırdı”, <http://www.aktifhaber.com/polis-tatbikatta-meslektaslarina-tas-ve-sopalarla-saldirdi-667565h.htm> (E.T. 30.10.2012).
- Aktifhaber.com, (2012b), “Liseli Eylemleri Bakın Kim Yönlendiriyor”, <http://www.aktifhaber.com/liseli-eylemleri-bakin-kim-yonlendiriyor-426294h.htm> (E.T. 24.11.2012).
- Akyol, Taha, (2012), “Cumhuriyetin Evrimi”, *Hürriyet*, 30 Ekim 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/21808213.asp> (E.T:30.Ekim.2012).
- Akkaya, Abdullah, (2000), *Batı Demokrasilerinde Polis: Giriş Bölümünden*, Ankara: Temiz Yayınları.
- Aktuel.com, (2013), “Molotofa Gezi Düzenlemesi”, <http://www.aktuel.com.tr/Gundem/2013/07/05/molotofa-gezi-duzenlemesi> (E.T. 05.07.2013).
- Alaç, Ali Erkan, (2009), “Türk Polis Teşkilatında İnsan Kaynakları Yönetiminde İş Analizlerinin İşe Alma ve Eğitim Müfredatlarının Oluşturulmasındaki Önemi”, *Polis Dergisi*, 12 (4), ss.75-94.
- Alpkaya, Gökçen, (2001), “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Uygulamasında Toplanma Özgürlüğüne Hak”, *AÜSBF Dergisi*, 56 (3), ss.1-18.

- Alsancak Hüseyin; Balcı Fatih ve Yıldırım Mehmet, (2012), “Türk Polis Eğitiminde Durum Eğitimi Modelinin Uygulanması”, Ali Erkan Alaç ve Hakan Batırhan Kara (Ed.), *Polis Eğitiminde Modern Uygulamalar*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss.11-23.
- Altıntaş, Hakan, (2003), “Türk Siyasal Siteminde Siyasal Partiler ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri”, *AÜİİBF Dergisi*, 5, ss.1-31.
- Altıntaş, Ömer Faruk, (2012), “Avrupa Birliği’ne Aday Ülke Olarak Türkiye’de AB Uyum Yasalarının İç Hukuka Etki ve Katkısı”, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/e-kutuphane/AB> (E.T. 15.01.2012).
- Altunbaş, Fuat, (2012), “Toplumsal Olaylarda Polis Sosyal Medyayı Nasıl Kullanır?”, <http://www.poliss.web.tr/toplumsal-olaylarda-polis-sosyal-medyayi-nasil-kullanir-makale,359.html> (E.T. 30.10.2012).
- Amnesty International, (2013), *Gezi Park Protests: Brutal Denial of The Right To Peaceful Assembly in Turkey*, England.
- anayasa.gov.tr, (2012), (<http://www.anayasa.gov.tr>:E.T. 15.04.2012).
- Anayurt, Ömer, (2011), “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Toplanma, Dernek ve Sendika Özgürlüğü”, http://www.akader.info/KHUKA/2003_mart/avrupa_insan_hak.html (E.T.10.03.2011).
- Arıcan, Mehmet, (2009), “Güvenlik Güçlerinin Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü: Uluslararası Hukuk ve Ülkemizdeki Uygulama”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 5 (19), ss.39-69.
- Arıcan, Mehmet, (2012), “Molotof Bal Gibi Silah Olur!”, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-mehmet-arican/molotof-bal-gibi-silah-olur/> (E.T. 18.06.2012).
- Arsiv.ntvmsnbc.com, (2012), “ÇK Özel Eğitilecek”, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/58029.asp#BODY> (E.T. 22.12.2012).
- Arslan, Ali, (2007), “1999’dan 2007’ye Türk Toplumunun Yasama Sürecine Yön Vermiş Türk Siyasi Elitlerinin Sosyolojik Analizi”, *Yasama Dergisi*, 4,

ss.84-99.

Arslan, Zühtü, (2006), "Hükümet", Ümit Cizre (Ed.), *Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, İstanbul: Tesev Yayınları, ss.22-31.

Arslan, Zühtü, (2008), "Güvenlik ve İnsan Hakları Arasındaki Denge", Ümit Cizre ve İbrahim Cerrah (Ed.), *Güvenlik Sektörü Yönetişimi: Türkiye ve Avrupa*, İstanbul: TESEV Yayınları, ss.25-42.

Askerihukuk.net,(2012),

(www.askerihukuk.net/FileUpload/ds158941/File/kimyasal_silahlarin_gelistirilmesinin.pdf;E.T. 10.01.2012).

Aslan, Gamze, (2005), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ve Türk Hukukunda Dernek Özgürlüğü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atalay, Esra, (1995), *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Atasoy, Ömer Adil, (2012), "Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Yeni Bir Kavram: Ölçülülük İlkesi ve Yasa Uygulayıcılar Açısından Uyma Zorunluluğu"http://www.AY.gov.tr/files/pdf/AY_yargisi/anyarg19/atasoy.pdf (E.T. 15.03.2012).

Ateş, Selahattin ve Turgut, Kasım, (2011), "İnceleme ve Araştırma Raporu: Toplumsal Olaylarda Aşırı Güç Kullanımının Sebepleri", http://www.mulkiyeteftiss.gov.tr/default_B0.aspx?content=165 (E.T. 15.10.2011).

Aydın, Ahmet Hamdi, (2000), "İnsan Hakları Açısından Polisin Güç Kullanma Yetkisinin Meşruiyeti", İbrahim Cerrah ve Emin Semiz (Ed.), *Polis Yirmibirinci Yüzyılda Temel Sorunlar Ve Çağdaş Yaklaşımlar*, Ankara: Sibel Matbaası, ss.53-88.

Aydın, Ahmet Hamdi, (2002), "İç Güvenliği Tehdit Eden Bir Sorun Olarak Öğrenci Olayları ve Polisin Müdahale Yetkisi", *Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu*, 17-19 Ekim 2001, Elazığ: Fırat Üniversitesi Rektörlüğü, ss.163-172.

- Aydın, Ahmet Hamdi, (2012), “Toplumsal Güvenlik ve Yerel Siyaset”, Yerel Siyaset, Sayı:28, <http://www.yerelsiyaset.com/pdf/nisan2008/3.pdf> (ET, 13.06.2012).
- Aydın, İnayet, (2011), *Kamu ve Özel Sektörde Hizmet İçi Eğitim El Kitabı*, 1. Baskı, Ankara: Pegem A Akademi Yayınları.
- Aytaç, Önder, (2006), "Medya", Ümit Cizre (Ed.), *Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, İstanbul: TESEV Yayınları, ss.200-208.
- Azrak, Ülkü, (2011), “Toplantı ve Gösteri yürüyüşleri Kanunu Açısından Kolektif Özgürlükler”, <http://www.hukukforum.com/showthread.php?t=430> (E.T. 10.03.2011).
- Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, (2007), *Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri*, Ankara.
- Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, (2011), *Twinning Mekanizması ve Türkiye*, Ankara.
- Bal, İhsan ve Beren, Fatih, (2003), *Polis Etiği*, 1. Baskı, Ankara: Siyasal Kitapevi.
- başbakanlık.gov.tr, (2011), (<http://www.basbakanlik.gov.tr/genelge/>:E.T. 10.11.2011).
- Baş, İsmail, (2012), “Uyum Yasaları Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nda Neleri Değiştirecek?”, <http://www.cagipolisi.com.tr/5/39-40.htm> (E.T. 17.01.2012).
- Başlar, Kemal, (2012), *İnsan Hakları*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Baycan, Cihangir; Doğancı, Hasan ve Yıldız, Kürşat Gökçe (Haz.), (2011), *Toplumsal Olaylarda Güvenlik Yönetimi: İnegöl ve Dört Yol Olaylarından Alınacak Dersler*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Bayramoğlu, Ali ve İnel, Ahmet, (2009), "Giriş", Ali Bayramoğlu ve Ahmet İnel (Ed.), *Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, İstanbul: TESEV Yayınları, ss.1-6.

- Bbc.co.uk, (2013), “Erdoğan: Polise Talimatı Veren Benim”,
http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/06/130623_erdogan_erzurum.shtml (E.T. 26.07.2013).
- Bek, Mine Gencel, (2010), “Karşılaştırmalı Perspektiften Türkiye’de Medya Sistemi”, *Mülkiye Dergisi*, 34 (269), ss.101-126.
- Beren, Fatih, (2013), “PKK/KCK Terör Örgütünün Türkiye’deki Eylem Profili”,
<http://www.usakgundem.com/dosyalar/4JAYJvaK5Hc9FVOyQqpCfFl1rb6pXN.pdf> (E.T. 11.01.2013).
- Berkley, George, (1970), “Avrupa Polisi: Sorunlar ve Çözümler”, Selçuk Yalçındağ (çev.), *Amme İdaresi Dergisi*, 3 (4), ss.91-98.
- Berksoy, Biriz, (2009), "Polis Teşkilatı", Ali Bayramoğlu ve Ahmet İnsel (Ed.),
Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim,
İstanbul: TESEV Yayınları, ss.1-6.
- Beyazgazete.com, (2012), “Göstericiler Kırıp Döktü”,
<http://www.beyazgazete.com/video/anahaber/tv8-74/2012/3/19/gostericiler-kirip-doktu-257406.html> (E.T. 30.10.2012).
- Beyazgece.com, (2012), “Provokatörler Böyle Yakalandı”,
<http://www.beyazgazete.com/video/anahaber/kanalturk-32/2012/4/7/provokatorler-boyle-yakalandi-264656.html> (E.T. 10.09.2012).
- Bilgiç, Veysel Karani, (2005), *Yönetim ve Güvenlik: Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Bilgin, Vedat, (2008), “Türkiye’de Siyasal Sürecin Analizi: Farklılaşma Düzeyleri, Aktörler, Davranışlar”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 92, ss.22-36.
- Birand, Mehmet Ali, (2012), *Kanal D Haber* [Televizyon Programı], 29 Ekim 2012, İstanbul: Kanal D tv.
- Birtane, Şermin, (2007), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türk İdare Yargısına Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İdare Hukuku.

- Bloghaber.net, (2012), “ Bursa Ulus’ ta Ülkücü BDP Kavgası 1 Taralı”,
<http://bloghaber.net/bursa-ulusta-ulkucu-bdp-kavgasi-1-yarali.html>
(E.T. 08.11.2012).
- Bulaç, Ali, (1995), *Modern Ulus Devlet*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bunn, Evrim, (2011), “Protesto”, Taraf, <http://www.taraf.com.tr/evrim-bunn/makale-protesto.htm> (E.T. 12.10.2011).
- Brunet, Amadeu Recasensi, (2007), “Polis Güçlerinin Kontrolü”, *Avrupa Konseyi Suç Sorunları Komitesi 12. Kriminoloji Kongresi*, Zeliha Yıldız (çev.), Ankara: EGM Yayınları, ss.13-32.
- busam.bahcesehir.edu.tr, (2012), “Referandum Süreci Ve Sonrasında Olası PKK Eylemselliği”,
<http://busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/ReferandumSureciVeSonrasindaPKKEylemselligi.pdf> (E.T. 12.10.2012).
- Canetti, Elias, (1992), *Kitle ve İktidar*, Gülşat Aygen (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cizre, Ümit, (2006), "Giriş Ya Da İtaat Kültürü Yerine Bilimsel İtiraf Ve İtiraz", Ümit Cizre (Ed.), *Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, İstanbul: TESEV Yayınları, ss.8-11.
- Cerrah, İbrahim, (1997a), “Toplumsal Olaylar ve ÇK Eğitimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, 30 (3), ss.135-149.
- Cerrah, İbrahim, (1997b), “Toplumsal Olaylar ve Türk Polisi”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi Sempozyumu Bildirileri*, 16-18 Ekim 1996, Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı, ss.361-376.
- Cerrah, İbrahim, (2000), “Sosyal Yapı Ve Polis Alt-Kültürü: Sosyal Yapı Ve Meslek İçi Sosyalleşmenin Türk Polis Alt Kültürü Oluşumuna Etkileri”, İbrahim Cerrah ve Emin Semiz (Ed.), *Polis Yirmibirinci Yüzyılda Temel Sorunlar Ve Çağdaş Yaklaşımlar*, Ankara: Sibel Matbaası, ss.191-225.
- Cerrah, İbrahim, (2006), "Polis", Ümit Cizre (Ed.), *Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, İstanbul: TESEV Yayınları, ss.82-95.

- Cerrah, İbrahim, (2008), "İç Güvenlik Sektöründe Zihinsel Modernizasyon ve Demokratik Gözetim" Ümit Cizre ve İbrahim Cerrah (Ed.), *Güvenlik Sektörü Yönetişimi: Türkiye ve Avrupa İstanbul*: TESEV Yayınları, ss.73-100.
- Chp.org, (2012), "Sivil Toplum Özgür İnsan Kardeşçe Yaşam",
http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/SivilToplumRaporu_A5.pdf
(E.T. 18.08.2012).
- Cinoğlu, Hüseyin ve Güneş, İ. Dinçer, (2003), "ABD’de ve İngiltere’de Toplumsal Olayları Kontrol Metodları ve Türkiye Bakımından Önemi", Tülin Günşen İçli ve Fatih Karaosmanoğlu (Ed.), *Uluslararası Polislik ve İç Güvenlik*, Ankara Nobel Yayınları, ss.297-314.
- Cnnturk. com, (2012a), "Mahalleli Parkları İçin Polisle Çatıştı",
<http://www.cnnturk.com/2012/guncel/08/06/mahalleli.parklari.icin.polisle.catiisti/671789.0/index.html> (E.T. 07.08.2012).
- Cnnturk. com, (2012b), "Ahmet Türk'e Polis Yumruğu",
<http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/03/20/nevruzda.olaylar.cikti/653867.0/>
(E.T. 25.04.2012).
- Cnnturk. com, (2013), "Adana'da Twitter ve Facebook Gözaltıları!",
<http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/06/08/adanada.twitter.ve.facebook.gozaltilari/711034.0/> (E.T. 10.06.2013).
- Çağlayandereli, Murat, (2006), "Sivil İtaatsizliğin Katılımcı Demokrasi Bağlamında Farklı Görünümleri", *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), ss.43-67.
- Çıkar, Kenan, (2004), "Federal Almanya Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu", Kenan Çıkar (çev.), *Polis Dergisi*, 41, ss.430-433.
- Çevik, Hasan Hüseyin, (1998), "Kamu Politikaları Analizi Çalışmaları Üzerine Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", *Amme İdaresi Dergisi*, 31 (2), ss.103-112.
- Çevik, Hasan Hüseyin ve Demirci, Süleyman, (2008), *Kamu Politikası: Kavramlar, Aktörler, Süreç, Modeller, Analiz, Karar Verme*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Çevik Hasan Hüseyin; Göksu Turgut, Filiz Orhan ve Gül Serdar Gül, (2010), *Güvenlik Yönetimi*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Coşkun, Bayram ve Koyuncu, Başak, (2008), “15. Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik: Modeller ve Uygulamalar”, Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk ve Bayram Coşkun (Ed.), *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Ankara: Seçkin Yayınları, ss.361-386.
- Coşkun, Onur, (2007), *Atatürk Dönemi'nde Toplumsal Olaylar ve Güvenlik Önlemleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Demir, Fatih, (2011), “Kamu Politikası Ve Politika Analizi Çalışmalarının Teorik Çerçevesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, ss.107- 120.
- Demir, Fatih, (2011b), “Kamu Politika Sürecinde Müzakerenin Rolü ve Sürecin Demokratikleştirilmesi”, Ali Can Kaptı (Ed.), *Kamu Politika Süreci Temel Perspektifler*, Ankara: Seçkin Yayınları, ss.195-224.
- Doğancı, Hasan, (2012), “İngiltere-Londra Gezisi ve İngiliz Polisi İle İlgili İzlenimler”, <http://www.poliss.web.tr/ingiltere-%E2%80%93londra-gezisi-ve-ingiliz-polisi-ile-ilgili-izlenimler-makale,156.html> (E.T. 17.01.2012).
- Doig, James W., (1970), “Polis Sorunları, Öneriler ve Yeniden Düzenleme Ve İçin Stratejiler”, Selçuk Yalçındağ (çev.), *Amme İdaresi Dergisi*, 3 (4), ss.61-72.
- Domenach, Jean Marie, (1995), *Politika ve Propaganda*, Tahsin Yücel (çev.), İstanbul: Varlık Yayınları.
- Donnelly, Jack, (1995), *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*, Mustafa Erdoğan ve Levent Korkut (çev.), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Dursun, Davut (2008), “Türk Siyasetinde Muhalefete Karşı Tahammülsüzlük ve Demokratikleşme Sürecine Olan Etkileri”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 92, ss.46-57.
- Dw.de, (2013), “Gün Gün Gezi Parkı Eylemi”, <http://www.dw.de/g%C3%BCn-g%C3%BCn-gezi-park%C4%B1-eylemi/a-16887194> (E.T. 11.07.2013).
- egm.gov.tr, (2012a), <http://www.egm.gov.tr/detay.aspx?id=94&tur=duyurular&Page=1>: E.T. 02.04.2012).

egm.gov.tr, (2012b), (<http://www.egm.gov.tr/detay.aspx?id=157>: E.T. 20.09. 2012).

egm.gov.tr, (2013),

(<http://www.egm.gov.tr/Duyurular/Sayfalar/Hakaretlerle-Ilgili-Basin-Aciklamasi.aspx>:E.T. 18.07. 2013).

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2002), *ÇK Raporu*, Ankara: EGM Asayiş Dairesi Başkanlığı.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2010), *ÇK Temel Eğitimi Eğitici Kitabı*, Ankara: EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2011a), *2011 Yılı Hizmet İçi Eğitim Raporu*, Ankara: EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayın No:66.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2011b), *Ani Gelişen Toplumsal Olayları Önleme ve Müdahale Rehberi*, Ankara: EGM Güvenlik Dairesi Başkanlığı Yayın No:03.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2012a), *Güvenlik Dairesi Başkanlığı 2011 Yılı Eğitim Faaliyetlerimiz*, Ankara: EGM Güvenlik Dairesi Başkanlığı.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2012b), *Güvenlik Hizmetleri Temel Eğitim Kurs Kitabı*, Ankara: EGM Güvenlik Dairesi Başkanlığı.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2012c), *2012 Mali Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara: EGM Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2012d), *Polis Uygulamalarıyla İlgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Karar Özetleri*, Ankara: EGM Hukuk Müşavirliği Yayın No:04.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2013a), *Toplumsal Olaylarda Adli ve İdari Süreç*, Ankara: EGM Güvenlik Dairesi Başkanlığı.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2013b), *Savunma Tüfeği Eğitim Kitabı*, Ankara: EGM Güvenlik Dairesi Başkanlığı.

Emniyet Genel Müdürlüğü, (2013c), *Güvenlik Dairesi Başkanlığı 2012 Faaliyet Raporu*, Ankara: EGM Güvenlik Dairesi Başkanlığı.

Eker, Süer, (2012), “Terör Örgütlerinde Dil Kullanımı ve Terörist Söylemlerin Dil

Bilimsel Yöntemlerle Meşrulaştırılması”
http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/suer_eker_teror_orgutlerinde_dil_kullani_mi_dilbilimsel_mesrulastirma.pdf (E.T. 15.01.2012).

Ekici, Birol, (2012), “Mısır Arap Cumhuriyeti Yönetim Sistemi”,
http://www.arem.gov.tr/proje/yonetim/Dunyada_Kamu_yon/misir.pdf
(E.T. 02.04. 2012).

Ekinci, Hüseyin ve Sağlam, Musa, (2012), *66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*, Ankara: AYM ve AK.

Ekiz, Durmuş, (2009), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayınları.

elazig.gov.tr, (2012), “Basın Açıklamaları Yapılamayacak Yerler”,
<http://www.elazig.gov.tr/h3167-basin-aciklamalari-yapilamayacak-yerler.html> (E.T. 25.09. 2012).

Ensonhaber.com, (2012), “Adana Emniyet Müdürü: Molotof Atan Vurulmalı”,
<http://www.ensonhaber.com/adana-emniyet-muduru-molotof-atan-vurulmali-2011-11-14.html> (E.T. 18.06. 2012).

Er, Tülay, (1997), “Ankara Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü Mensuplarının Görev, Yetki ve Sorumluluklarından Kaynaklanan Sosyal Psikolojik Sorunları”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi Sempozyumu Bildirileri*, 16-18 Ekim 1996, Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı, ss.413-426.

Erdoğan, Mustafa, (2012), “Demokratik Toplumda İfade Özgürlüğü: Özgürlükçü Bir Perspektif “, <http://www.liberal.org.tr/incele.php?kategori=MTg=&id=MzU2> (E.T. 22.01.2012).

Eren, İbrahim, (2002), “Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu’nun Öngördüğü Memur Sendikacılığı”, *AÜEHFD*, 6, (1-4), ss.105-132.

Ergut, Ferdan, (2004), *Modern Devlet ve Polis*, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Eryılmaz, M. Bedri ve Seyhan, Kazım, (2007), “Türk ve İngiliz Hukukunda Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı” *Türk İdare Dergisi*, 455, ss.45- 79.

Eryılmaz, M. Bedri, (2008), “5681 Sayılı Kanun İle Polis Vazife Ve Salahiyet Kanundaki Değişiklikler Sonrası Oluşan Yeni Durum; Bir Adım İleri, İki Adım Geri”, *Polise Görev, Yetki Ve Sorumluluk Veren Mevzuat*

- Uygulamalarına İlişkin Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri-II*, Ankara: EGM Yayınları:404, ss.17-38.
- Eryılmaz, M. Bedri, (2012), *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı*, Ankara: İB Genel Yayın No:713.
- Ete, Halim ve Taştan, Coşkun, (2013), *Kurgu İle Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri*, 1. Baskı, Ankara: SETA Yayınları.
- Fındıklı, Remzi (1999), “Polis Mesleğinin Özellikleri ve Mesleki Kimlik Olgusu”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 2, (5-6), ss.1-16.
- Gazete5.com, (2012), “Türkiye'nin Yüzde 5'i Üniversiteli”, <http://www.gazete5.com/haber/turkiye-de-universite-ogrenci-ve-ogretmen-sayisi-kac-26-mart-2011-98827.htm> (E.T. 24.11.2012).
- Gazeteciler.com, (2013), “Başbakan'dan Sosyal Medya Tepkisi” <http://www.gazeteciler.com/gundem/basbakandan-sosyal-medya-tepkisi-66933h.html>, (E.T. 10.06.2013).
- Gazeteport.com, (2012), “*Polis Artık Şoklayacak*”, <http://www.gazeteport.com.tr/haber/105319/polis-artik-soklayacak> (E.T. 20.09.2012).
- Gedik, Hande Birkalan, (2011), “Feminist Hareketler”, Birhan Kartal ve Belkıs Kümbetoğlu (Ed.), *Yeni Toplumsal Hareketler*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.104-128.
- Geray, Cevat, (1959), “Türkiye’de Toplanma özgürlüğünün Düzenlenmesi”, *SBFM Dergisi*, 14 (4), ss.100-118.
- Giddens, Anthony, (2005), *Ulus Devlet ve Şiddet*, Cumhur Atay (çev.), İstanbul: Devin Yayıncılık.
- Giddens, Anthony, (2010), *Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*, Ülgen Yıldız Battal (çev.), Ankara: Siyasal Kitapevi Yayınları.
- Giugni, Marco and Passy, Florence, (2011), “Social Movements and Policy Change: Direct, Mediated, or Joint Effect?”, <http://www.nd.edu/~dmyers/cbsm/vol1/geneva98.pdf> (E.T. 26.02.2011).

- Gleizal, Jean-Jacques; Domenach, J. Gatti, ve Journes, Claude, (2000), *Batı Demokrasilerinde Polis*, Mustafa Kandemir (çev.), Ankara: Temiz Yayınları.
- Gökçakan Zafer; Çelikkaleli Öner ve Tansel Bülent, (2012), “Stresin Boşalım Psiko-Eğitsel Programı (SOPEP)’nın Çevik Kuvvet Polisinin Yaşadığı Depresyonu Azaltmadaki Etkililiğinin İncelenmesi”, Ali Erkan Alaç ve Hakan Batırhan Kara (Ed.), *Polis Eğitiminde Modern Uygulamalar*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss.213-236.
- Gökçe, Erten ve Semiz, Emin, (2000), “Toplumsal Olaylar Ve Polisin Davranış Şekilleri”, İbrahim Cerrah ve Emin Semiz (Ed.), *Polis Yirmibirinci Yüzyılda Temel Sorunlar Ve Çağdaş Yaklaşımlar*, Ankara: Sibel Matbaası, ss.53-88.
- Göksu, Turgut; Köktaş, Arif, Özcan, Mehmet ve Erzurumluoğlu, Bayram, (2003), “Polisi İlgilendiren Toplumsal Olayların Yönetimini (PİLYOT) Etkileyen Faktörler, *Polis Bilimleri Dergisi*, 5 (2), ss.43-64.
- Göksu, Turgut ve Bilgiç, Veysel, K., (2003), “Baskı Mekanizmaları Ve Karar Alma Mekanizmasına Etkileri”, *Amme İdaresi Dergisi*, 36 (2), ss.51-66.
- Göksu, Turgut, (2007), *Sosyal Psikoloji*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Gözübenli, Murat, (2012), “Toplumsal Olay Eğitimlerinde Senaryo-Temelli Eğitim Modeli”, Ali Erkan Alaç ve Hakan Batırhan Kara (Ed.), *Polis Eğitiminde Modern Uygulamalar*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss.128-140.
- guvenlik.pol.tr, (2012), (<http://www.guvenlik.pol.tr/>:E.T. 10.10.2012).
- Güleç, Hüseyin Başol, (2010), “Kitle Psikolojisi ve Mülki İdare Amiri”, *İdarecinin Sesi Dergisi*, 140, ss.23-25.
- Güler, Ali, (1997), “Toplumsal Olayların Yönetiminde Polisin İşlevi”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi Sempozyumu*, 16-18 Ekim 1996, Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı, ss.377-386.
- Gülhan, Ozan, (2006), *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamındaki Suçlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gültekin, Recep ve Özcan, Yusuf Ziya, (1996), “Türkiye’de Polis ve Politika İlişkisi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 1 (4), ss.69-93.

- Güneş, Ahmet Faruk, (2009), “Askerin Kolluk Gücü Olarak Kullanılması ve EMASYA”, *Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, İstanbul: TESEV Yayınları, ss.200-212.
- Güneş, Ahmet Faruk, (2010), “Toplumsal Olayların Söndürülmesinde Askeri Birliklerin Kullanılması: Birleşik Devletler Örneği”, *İdarecinin Sesi Dergisi*, S. 140, ss.26-29.
- Güran, Sait, (1992), “Hak Arama Özgürlüğünün İki Boyutu”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 9, ss.23-41.
- Gundem.milliyet.com, (2013), “İşte Sarısülük’ün Vurulma Anı”, <http://gundem.milliyet.com.tr/iste-sarisuluk-un-vurulma-ani/gundem/detay/1721042/default.htm> (E.T. 06.07.2013).
- Gündüz, Mustafa, (2010), *Ahlak Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayınları.
- Güngör, Şener ve Kavalalı, A. Mümin, (1990), *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.
- Haber365.com, (2012), “Alternatif Cuma'ya Biber Gazı”, http://www.haber365.com/Haber/Alternatif_Cumaya_Biber_Gazi/ (E.T. 06.07.2012).
- Haber7.com, (2012), “Canlı Bombanın Cenazesinde Kan Aktı”, <http://www.haber7.com/guncel/haber/888219-canli-bombanin-cenazesinde-kan-akti> (E.T. 06.07.2012).
- Haber7.com, (2013a), “İşte Eylemlerin Odağı ODTÜ Gerçeği”, <http://www.haber7.com/egitim/haber/969304-iste-eylemlerin-odagi-odtu-gercegi> (E.T. 01.03.2013).
- Haber7.com, (2013b), “Gezi Eylemcilerine 'Tazminat' Davası Yolda”, <http://www.haber7.com/guncel/haber/1040231-gezi-eylemcilerine-tazminat-davasi-yolda> (E.T. 20.06.2013).
- Haberaktüel.com, (2012), “Terörist Cenazesinde Bıçaklanan Emniyet Müdür Yardımcısının Tedavisi Sürüyor”, <http://www.haberaktuel.com/terorist-cenazesinde-bicaklanan-emniyet-mudur-yardimcisinin-tedavisi-suruyor-3-haberi-319849.html> (E.T. 06.07.2012).

- Haber.gazetevatan.com, (2012a), “Bir Yumrukta Bakan’a”,
<http://haber.gazetevatan.com/bir-yumruk-da-bakana/300767/1/Haber>
(E.T. 06.11.2012).
- Haber.gazetevatan.com, (2012b), “Çevik Kuvveti Böyle Yaktılar”,
<http://haber.gazetevatan.com/cevik-kuvveti-boyle-yaktilar/490610/1/G%C3%BCndem> (E.T. 06.11.2012).
- Haberler.com, (2012), “Göstericiler Ses Bombaları ile Saldırdı”,
<http://www.haberler.com/gostericiler-ses-bombalari-ile-saldir-di-4090812-haberi/> (E.T. 19.11.2012).
- Haber.stargazete.com, (2012), “İçişleri Bakanı Şahin'den Polise Eleştiri”,
<http://haber.stargazete.com/politika/icisleri-bakani-sahinden-polise-elestiri/haber-713581> (E.T. 23.12.2012).
- Habertürk.com, (2011), “Yağmacıya Tazyikli Su”,
<http://www.haberturk.com/dunya/haber/657715-yagmaciya-tazyikli-su>
(E.T. 04.11.2011).
- Habertürk.com, (2012a), “Polisin Gazı Çocukları Vurdu”,
<http://www.haberturk.com/polemik/haber/742008-polisin-gazi-cocuklari-vurdu> (E.T. 29.06.2012).
- Habertürk.com, (2012b), “Kesk Eylemine Polis Müdahalesi”,
<http://www.haberturk.com/gundem/haber/729083-kesk-eylemine-polis-mudahalesi> (E.T. 07.08.2012).
- Habertürk.com, (2012c), “Başbakan'ı Protesto Eden Öğrenciler Gözaltına Alındı”,
<http://www.haberturk.com/gundem/haber/781956-basbakani-protesto-eden-ogrenciler-gozaltina-alindi> (E.T. 25.10.2012).
- Habervitrini.com, (2012a), “Terörist Cenazeleri Ortılığı Fena Karıştırdı”,
<http://www.habervitrini.com/haber/terorist-cenazeleri-ortaligi-fena-karistirdi-524519/> (E.T. 06.07.2012).
- Habervitrini.com, (2012b), “38 Kişilik ÇK Otobüsüne Kaleşnikoflu Saldırı”,
<http://www.habervitrini.com/haber/38-kisilik-cevik-kuvvet-otobusune-kalesnikoflu-saldiri-586583/> (E.T. 11.10.2012).

- Hafizoğulları, Zeki ve Kurşun, Günel, (2012), “Türk Ceza Hukukunda Örgütlü Suçluluk”, <http://www.baskent.edu.tr/~zekih/ogrenci/orgutlu.doc>. (E.T.16.02.2012).
- Havadis16.com, (2012), “İçişleri Bakanı Şahin: Polise Saldırıldı, Polis’ de Savundu”, <http://www.havadis16.com/icisleri-bakani-sahin-polise-saldirildi-polis-de-savundu-1772.html> (E.T.10.11.2012).
- Hekim, Hakan, (2011), “Kamu Politikasında Post-Pozitizm”, Ali Can Kaptı (Ed.), *Kamu Politika Süreci Temel Perspektifler*, Ankara: Seçkin Yayınları, ss.45-58.
- Heywood, Andrew, (2007), *Siyaset*, Ankara: Adres Yayınları.
- Hoffer, Eric, (1980), *Kesin İnançlılar*, 3. Baskı, İstanbul: Tur Yayıncılık.
- Human Rights Watch, (2010), *Türkiye: Protestoyu Terör Suçu Saymak Göstericileri Yargılamak Hapsetmek İçin Terörle Mücadele Yasalarının Keyfi Kullanımı*, United States of America.
- Hukukihaber.net, (2013), “TSK'dan İç Hizmet Kanunu Ve EMASYA Açıklaması”, <http://www.hukukihaber.net/gundem/tskdan-ic-hizmet-kanunu-ve-emasya-aciklamasi-h35095.html> (E.T. 25.04.2013).
- Hurriyet.com, (2012a), “Tokat Ankara’da Bomba Etkisi Yarattı”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/17337484.asp> (E.T. 25.06.2012).
- Hurriyet.com, (2012b), “Orantısız Polisleri F1 Kaskı Frenleyecek”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/17492069.asp> (E.T. 06.07.2012).
- Hurriyet.com, (2012c), “Terörist Cenazesi Gösteriye Dönüştü:150 Ölü”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/18902581.asp> (E.T. 06.07.2012).
- Hurriyet.com, (2012d), “Onlara Da Çadır”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23552691.asp> (E.T. 06.07.2012).
- Hurriyet.com, (2013), “Başbakan Erdoğan Demokratikleşme Paketi’ni Açıkladı”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24817460.asp> (E.T. 30.09.2013).
- Hupe, Peter ve Hill, Michael, (2007), “Street-Level Bureaucracy And Public Accountability”, *Public Administration*, 85 (2), pp.279–299.

- Hurriyetegitim.com, (2012), “4+4+4 Protestosuna Polis Engeli”,
<http://www.hurriyetegitim.com/haberler/28.03.2012/444-protestosuna-polis-engeli.aspx> (E.T. 24.09.2012).
- Ihlamur, Suna Gülfer, (2011), “Uluslararası Göçle Bağlantılı Toplumsal Hareketler”,
Birhan Kartal ve Belkıs Kümbetoğlu (Ed.), *Yeni Toplumsal Hareketler*,
Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.134-167.
- Işık, Mehmet, (2006), *STK ve Emniyet Teşkilatı İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla
İlişkiler Ve Tanıtım Ana Bilim Dalı Araştırma Yöntemleri Bilim Dalı.
- İçişleri Bakanlığı, (2005), *Toplumsal Olay Ve Provokasyonları Önleme Rehberi*,
Ankara: İB Strateji Merkezi Başkanlığı.
- İçli, Tülin Günşen, (1998), “Güç Kullanma Yetkisi Ve Bunun Kullanımında Polisin
Yetkisi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 1(1), ss.69-72.
- Info.publicintelligence.net, (2012), “Crowd Control Technologies (An Appraisal Of
Technologies For Political Control):Final Study”,
<http://info.publicintelligence.net/EU-CrowdControl.pdf> (E.T. 15.11.2012).
- inhak.adalet.gov.tr, (2012), (<http://www.inhak.adalet.gov.tr/istatistikler/2011.html>:
E.T. 11.08.2012).
- İhm.8m.com, (2012), (<http://www.ihm.8m.com/i1kat.htm>:E.T. 11.01.2012).
- İnethaber.com, (2011), “Polis Sapan Kullanır mı?”,
<http://www.inethaber.com/polis-sapan-kullanir-mi-9973h.htm> (E.T.
17.12.2011).
- İnethaber.com, (2012), “Biber Gazı, Cop, Tazyikli Su Tarih Oluyor”,
<http://www.inethaber.com/polis-silah-gaz-cop-silent-guardian--445637h.htm> (E.T. 20.09.2012).
- İnethaber.com, (2013), “CHP’li Vekil Polise Öyle Bir Küfür Etti ki!”,
<http://www.inethaber.com/chpli-vekil-polise-oyle-bir-kufur-etti-ki-542444h.htm> (E.T. 16.07.2013).

- İşgören, Ali, (2011), *Avrupa Birliği Sürecinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Jandarma Genel Komutanlığı, (2012), *2012 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara: JGK.
- Kaboğlu, İbrahim, Ö., (1992), “Dernek ve Toplanma Özgürlükleri”, *TODAİE İnsan Hakları Yıllığı*, C. 14, ss.109-129.
- Kaboğlu, İbrahim, Ö., (1993), *Özgürlükler Hukuku İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı Üzerine Bir Deneme*, İstanbul: Afa Yayınları.
- Kapani, Münici, (1993), *Kamu Hürriyetleri*, 7. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kapani, Münici, (2004), *Politika Bilimine Giriş*, 16. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kaptı, Ali Can, (2011a), “Kamu Politika Süreci”, Ali Can Kaptı (Ed.), *Kamu Politika Süreci Temel Perspektifler*, Ankara: Seçkin Yayınları, ss.15-22.
- Kaptı, Ali Can, (2011b), “Kamu Politika Sürecinde Klasik Yaklaşım Modeli”, Ali Can Kaptı (Ed.), *Kamu Politika Süreci Temel Perspektifler*, Ankara: Seçkin Yayınları, ss.23-43.
- Kara, Çağlayan, (2005), *Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğünün Aracı Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, Hüseyin, (2004), *Almanya Polis Örgütü’nün Yapısı, İşleyişi ve İşlevleri: Türkiye Polis Örgütü İçin Alınabilecek Dersler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaosmanoğlu, Fatih, (2010), *Küreselleşme Perspektifinden İç Güvenlik ve Sivil Denetim*, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karakaş, Mehmet, (2004) "Türk Polisinin Şiddet Algılaması", *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 12-13, ss.77-98.
- Kartal, Nusret ve Kızılırmak, Öner, (2006), *Kalabalık Yönetimi Ders Notu*, Ankara: Aren Yayıncılık.
- Kasapoğlu, Çağıl, (2013), “Çarşı Neden Gezi Eylemlerine Destek Verdi?”, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/06/130614_carsi_gezi_cagil.shtml (E.T. 04.07.2013).

- Kavgacı, Halil İbrahim, (1997), *Demokratik Polislik Temel Yaklaşımlar*, İzmir: Maset Matbaacılık.
- Kertesz, Imre ve Szikinger, Istvan, (2007), “Değişen Kültür Kalıpları ve Geçiş Sürecindeki Bir Toplumda Polis Teşkilatı:Macaristan Örneği”, *Avrupa Konseyi Suç Sorunları Komitesi 12. Kriminoloji Kongresi*, Zeliha Yıldız (çev.), Ankara: EGM Yayınları, ss.33-55.
- Kılıçlar, Mehmet, (2012), “Mülki İdare Amiri Güvenlik Politikasının Uygulanmasından ve Bu Sürecin Yönetiminden Sorumludur”, *İdarecinin Sesi Dergisi*, S:150, ss.12-17.
- Kivisto, Peter, (2008), *Sosyolojinin Temel Kavramları*, İhsan Çapçioğlu ve Sefer Yavuz (çev.), 1. Baskı, Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Kocaoğlu, Mehmet, (2009), *Türkiye’de Toplumsal Olayların Yönetilmesinde Çevik Kuvvet Ve Güvenlik Şube Müdürlüklerinin Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Koç, Yıldırım, (2012), “Türkiye’de Sendikacılık: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, <http://www.yildirimkoc.com.tr/usrfile/1323378000a.pdf> (E.T. 04.01.2012).
- Konda.com, (2013), (<http://www.konda.com.tr/> E.T. 30.06.2013).
- Kutlu, Önder, (2004), *Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye’de Kamu Reformu ve Yönetimin Yeniden Düzenlenmesi*, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Küçük, Adnan, (2012), “Hukuk Devleti, Demokrasi ve Temel Hak ve Hürriyetlerin Güvencelenmesi”, <http://www.liberal.org.tr/incele.php?kategori=MTg=&id=MjU3> (E.T. 28.01.2012).
- Le Bon, Gustave, (1197), *Kitleler Çağı*, 1. Baskı, İstanbul: Hayat Yayınları.
- m.airporthaber.com, (2012), “Çalışanlar Nefes Alamadı”, <http://m.airporthaber.com/read.php?id=38945> (E.T. 20.10.2012).
- Mardin, Şerif, (1990), “Sivil Toplum”, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset: Makaleler 1*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.9-17.

- Mardin, Şerif, (1991), “Türkiye’de Muhalefet ve Kontrol”, *Türk Modernleşmesi: Makaleler 4*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.176-193.
- Marshall, Gordon, (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Osman Akinhay ve Derya Kömürcü (çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Manavbaşı, Nursel Dilek, (2013), “Biber Gazı Talimatnamesi Sahaya Yansımıyor!”, Aksiyon,
http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/newsDetail_getNewsById.action?newsId=35736 (E.T. 22.07.2013).
- Memurlar.net, (2012), (<http://www.memurlar.net/haber/210071/>;E.T. 18.06.2012).
- Milliyet, (2012), “Yine Nevruz Gerilimi”, 19 Mart 2012, s.15.
- Milliyet.com, (2012a), “Dayağın Nedeni Sıcakta Beklemek”,
<http://www.milliyet.com.tr/Guncel/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&KategoriID=24&ArticleID=255239&PAGE=> (E.T. 12.07.2012).
- Milliyet.com, (2012b), “Diyarbakır’da Göstericiler Polisi Bıçakladı”,
<http://www.milliyet.com.tr/diyarbakir-da-gostericiler-polisi-bicakladi/referandum/sondakika/13.09.2010/1288210/default.htm>
(E.T. 19.11.2012).
- Milliyet.com, (2012c), “Ek Tedbir Görevi Poliste Yüzde 20 İş Gücü Kaybına Yol Açtı”, <http://www.milliyet.com.tr/ek-tedbir-gorevi-poliste-yuzde-20-is-gucu-kaybina-yol-acti/turkiye/sondakika/22.02.2010/1202255/default.htm>
(E.T. 18.10.2012).
- Mocaevi, Monica, (2013), “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. Maddesi’nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz”,
http://www.inhak.adalet.gov.tr/tematik/ifade_ozgurlugu.pdf
(E.T. 01.02.2013).
- Morange, Jean, (1997-1998), “Örgütlenme Özgürlüğü ve Demokrasi”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Mahmut Göçer (çev.), 19-20 (1), ss.103-109.
- Mütevellioğlu, Nergis, (2006), “Türkiye’de Yönetim Dışı Örgütlerin Demokratikleşmeye Katkısı”, *Mülkiye Dergisi*, 30 (253), ss.59-78.

- Nar, Tony; Toliver, Jessica, Murphy; Jerry, McFarland, Malcolm ve Ederheimer, Joshua, (2006), *Police Management of Mass Demonstrations:Identifying Issues and Successful Approaches*, Washington.
- Netgazete.com, (2013), “Gezi Eylemlerine Destek Vermeyen 2 Şehir”, http://www.netgazete.com/haber/Gezi-eylemlerine-destek-vermeyen-2-sehir_561425.html, (E.T. 03.07.2013).
- Ntvmsnbc.com, (2012a), “Kuzu'ya Yumurta Yağmuru”, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25158360/> (E.T. 19.11.2012).
- Ntvmsnbc.com, (2012b), “Sosyal Medyaya Müdahale'ye Yalanlama”, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25379065/> (E.T. 25.11.2012).
- Nurolmakina.com, (2012), http://www.nurolmakina.com.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=262&Itemid=521&lang=tr:E.T. 16.10.2012).
- Oğuzlu, Tarık, (2011), “Arap Baharı ve Değişen Bölgesel Dinamikler”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 3 (30), ss.33-40.
- Otokar.com, (2012), (http://www.otokar.com.tr/tr/urunler/urun_detay.aspx?urun=23: E.T. 04.12.2012).
- Ökçesiz, Hayrettin, (2011), *Sivil İtaatsizlik*, İstanbul: Legal Kitapevi.
- Özbek, Veli, (2008), “Önleme Araması”, *Polise Görev, Yetki Ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamalarına İlişkin Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri-II*, Ankara: EGM Yayınları:404, ss.67-92.
- Özcanlı, Tuncay, (2008), *Avrupa Birliği Sürecinde Kamu Düzenine Yönelik Toplumsal Olaylarda Polisin Yeni Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özel, Aybike Pelenk, (2011), “Sosyal Medya ve Güven: Hükümet, Sivil Toplum Örgütleri Ve Ticari Kuruluşlara Yönelik Ampirik Bir Araştırma”, ajit-e.org/download_pdf.php?id=24&f=24_rev1.pdf (E.T. 02.12.2011).
- Özen, Hayriye ve Özen, Şükrü, (2010), “Kamu Siyasaları ve Toplumsal Hareketler: Türkiye’de Protesto Hareketlerinin Madencilik Siyasasına Etkileri”, *Amme İdaresi Dergisi*, 43 (2), ss.33-64.

- Özgüler, Mustafa, (2002), “Spor Karşılaşmalarında Alınan Güvenlik Önlemlerinde Yeni Yaklaşımlar”, *Polis Dergisi*, 31, ss.84-94.
- Özkan, Abdullah, (2007), *Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye*, 1. Baskı, İstanbul: Tasam Yayınları.
- Öztürk, Nazım, (2005) *Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ankara: Roma Yayınları.
- Övgün, Barış, (2009), “Bürokratik Değişim”, *Mülkiye Dergisi*, 33 (264), ss.233-246.
- pa.edu.tr, (2012), (<http://www.pa.edu.tr/>:E.T. 11.10.2012).
- Polisdergisi.pol.tr, (2012),
http://www.polisdergisi.pol.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=85:polisn-guec-kul (E.T. 11.10.2012).
- Polisolvak.com, (2012), “Polise Mayın Korumalı Kirpi”,
<http://polisolvak.com/polise-mayin-korumali-kirpi.html> (E.T. 11.10.2012).
- Poliss.web, (2012a), “Polis Zam Değil Özlük Hakkı İstiyor”,
<http://www.poliss.web.tr/polis-olmak/polis-zam-degil-ozluk-hakki-istiyor-h43647.html> (E.T. 27.07.2012).
- Poliss.web, (2012b), “Yedek ÇK Kuruluyor”,
<http://www.poliss.web.tr/turk-polisi/yedek-cevik-kuvvet-kuruluyor-h459.html> (E.T. 22.09.2012).
- Poliss.web, (2012c), “1 Yılda Shortland Kazalarında 9 Polis Memuru Şehit Oldu”,
<http://www.poliss.web.tr/sehitlerimiz/1-yilda-shortland-kazalarinda-9-polis-memuru-sehit-oldu-h35455.html> (E.T. 04. 12.2012).
- Poliss.web, (2012d), “ÇK Polisine EK Ödeme mi Geliyor?”,
<http://www.poliss.web.tr/polis-olmak/cevik-kuvvet-polisine-ek-odeme-mi-geliyor-h36426.html> (E.T. 05.12.2012).
- Polislik.net, (2012), “Atlı Polis Hizmetler”,
<http://www.polislik.net/polislik/misyon-koruma-meslek-ici-komiserlik/418-atli-polis-hizmetleri.html> (E.T. 20.01.2012).

- Posta212.com, (2013), “İşte Gezi Parkı Olayında Sosyal Medya’nın Doğru Ve Yanlışları”,
<http://posta212.com/guncel/iste-gezi-parki-olayinda-sosyal-medyanin-dogru-ve-yanlislari> (E.T. 05.08.2013).
- Püsküllüoğlu, Ali, (2010), *Arkadaş Türkçe Sözlük*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Radikal.com, (2012a), “ÇK Ayaklandı”,
<http://www.radikal.com.tr/2000/12/13/turkiye/01cev.shtml> (E.T. 10.10.2012).
- Radikal.com, (2012b), “Polise 100 Milyon TL'lik Zırhlı Araç”,
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1060747&CategoryID=77&Rdkref=6> (E.T. 11.10.2012).
- Radikal.com, (2012c), “Harç Protestosu”,
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1102954&CategoryID=86> (E.T. 24.11.2012).
- Radikal.com, (2013), “Polis Gezi Parkı'nı Müdahaleyle Boşalttı, Gösteriler Sürüyor”,
http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezi_parkinda_flamalar_toplaniyor-1137715 (E.T. 18.07.2013).
- Rothbard, Murray N., (2004), “Devletin Anatomisi”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Mustafa Erdoğan (çev.), 36, ss.267-284.
- Sabah, (2012a), “Polislere 3G Sistemli Polis Kamerası”, 2 Mayıs 2012, s.18.
- Sabah, (2012b), “Polis Plastik Mermi Yerine Artık Kauçuk Mermi Kullanacak”, 19 Haziran 2012, s.20.
- Sabah.com, (2012a), “Savaş Yeri Değil, Maç Sonrası Kadıköy”,
<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/05/14/savas-yeri-degil-mac-sonrasi-kadikoy?paging=1> (E.T. 29.06.2012).
- Sabah.com, (2012b) “Terörist Cenazesinde Olay Çıktı”,
<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/02/14/terorist-cenazesinde-olay-cikti> (E.T. 06.07.2012).
- Sabah.com, (2012c), “ Mademki Terlemişsin Demek ki Eylemcisin”,
http://www.sabah.com.tr/Yasam/2010/03/02/mademki_terlemiszin_demek_ki_eylemcisin (E.T. 09.07.2012).

- Sabah.com, (2012d), “ PKK Sempatizanları Yakalandı”,
<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/04/17/pkk-sempatizanlari-yakalandi>
(E.T. 10.09.2012).
- Sabah.com, (2012e), “ÇK'e Gazsız Ama Coplu Yedek Kuvvet Geliyor”,
http://www.sabah.com.tr/Gundem/2010/07/17/cevik_kuvvete_gazsiz_ama_coplu_yedek_kuvvet_geliyor (E.T. 22.10.2012).
- Sabah.com, (2012f), “İşte PKK'nın Şemdinli Planı”,
<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/08/02/iste-pkknin-semdinli-plani>
(E.T. 20.19.2012).
- Sabah.com, (2013a), "Polis 40 Saatte 4 Saat Uykuyla Görev Yaptı"
<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/6/18/polis-40-saatte-4-saat-uykuyla-gorev-yapti> (E.T. 12.07.2013).
- Sabah.com, (2013b), “Gezi Parkı Eylemleri Polis Kamerasında”,
<http://www.sabah.com.tr/webtv/turkiye/gezi-parki-eylemleri-polis-kamerasinda> (E.T. 12.07.2013).
- Samanyoluhaber.com, (2012), “Polisler Hangi Şartlarda Görev Yapıyor?”,
<http://www.samanyoluhaber.com/gundem/Iste-Turkiyede-polis-gercegi/787747/> (E.T. 19.11.2012).
- Sandıklı, Atilla ve Kaya, Erdem, (2013), “Gezi Parkı Olayları:Çıkarılması Gereken Dersler”, www.bilgesam.org (E.T. 25.06.2013).
- Scott, Ben, (2011), “Sosyal Medya:Sebep, Sonuç ve Tepki”,
http://www.nato.int/docu/review/2011/Social_Medias/21st-century-statecraft/TR/index.htm (E.T. 02.12.2011).
- Stratejik Düşünce Enstitüsü, (2013), *Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu: Gezi Parkı Etrafında Yaşanan Toplumsal Olaylara İlişkin İzleme Ve Değerlendirme*, Ankara.
- Semiz, Emin, (2000), “ÇK Birimlerinin Yeniden Yapılandırılması: Fransız ÇK Birimleri (CRS) Örneğinden Alınabilecek Dersler”, *Polis Dergisi*, 22, ss.117-127.

- Sevinç, Bilal ve Uslu, Emrullah, (1999), “Polis Gözüyle Medya”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 2 (5-6), ss.119-134.
- Sevindik, Mürsel, (2012), “Kuvvet Kullanma Modeli”, Mustafa Gedikli (Ed.), *Polis Savunma Taktikleri*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss.105-162.
- Seyidoğlu, Halil, (1997), *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, 7. Baskı İstanbul: Kurtiş Matbaası.
- Sezer, Ali Osman, (2012), “Devlet’i Kullanma Kılavuzu Olarak Anayasalar”, Star, <http://www.stargazete.com/acikgorus/-devlet-i-kullanma-kilavuzu-olarak-anayasalar-haber-439544.html> (E.T. 02.04.2012).
- Somemto.com, (2013), “Gezi Parkı Eylemleri Haftasında Sosyal Medya Analizi”, <http://somemto.com/gezi-parki-eylemleri-haftasinda-sosyal-medya-analizi/> (E.T. 04.06.2013).
- Sondakika.com , (2012), “Polisleri Zırhlı Araç Korudu”, <http://www.sondakika.com/haber-polisleri-zirli-arac-korudu-3349291/> (E.T.11.10.2012).
- Soysal, Mümtaz, (1999), *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, 11. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Sözen, Süleyman, (2002), “Türk Kamu Bürokrasisi ve Polis Teşkilatı”, Hasan Hüseyin Çevik ve Turgut Göksu (Ed.), *Türkiye’de Devlet Toplum ve Polis*, Ankara: Seçkin Yayınları, ss.128-140.
- Sunay, Reyhan, (2001), *Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları*, Ankara: Pano Ofset.
- Sürmeli, Güngör, (2000), “Çevik Kuvvet Polisi İçin Öneriler”, *Polis Dergisi*, 22, ss. 128-130.
- Sürmeli, Güngör, (2002), *Toplumsal Olaylar ve Toplumsal Olay Polisliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Erdoğan, (2006), *Siyaset Bilimine Giriş Ve Siyasal Düşünce Tarihi*, 1. Baskı, Ankara: Dikey Yayınları.

- Şardan, Tolga, (2013), “Polise 44 Milyon Liralık Ek Ödenek”, *Milliyet*, 13 Ağustos 2013, s.15.
- Şeker, Güven, (2003), “Ülkemizde Ve Farklı Hukuk Sistemlerinde Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü”, *Polis Dergisi*, 35, ss. 24-30.
- Şentürk, Ünal, (2006), “Küresel Yeni Sosyal Hareketler ve Savaş Karşıtlığı”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30 (1), ss.31-46.
- Şimşek, Sefa, (2004), “New Social Movements in Turkey Since 1980”, *Turkish Studies*, 5 (2), pp.111–139.
- t24.com, (2013), “Güler: Sosyal Medyaya Düzenleme Var, Ergin: Altyapı Çalışması Yapılıyor”, <http://t24.com.tr/haber/guler-sosyal-medyaya-duzenleme-var-ergin-altyapi-calismasi-yapiliyor/232246>, (E.T. 04.06.2013).
- Takvim.com, (2012), “4 Şehre ÇK Üssü Kuruluyor”, <http://www.takvim.com.tr/Guncel/2011/05/11/4-sehre-cevik-kuvvet-ussu-kuruluyor> (E.T. 22.09.2012).
- Tansel, Bülent; Gökçakan, Zafer ve Çelikkaleli, Öner, (2012), “ÇK Polislerinin Psikolojik Belirti Düzeyleri ve Stresle Baş Etme Yollarının İncelenmesi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 14 (3), ss. 45-67.
- Tanyar, Ziya Çağa, (2011), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı Ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı” *AÜHF Dergisi*, 60 (3), ss. 593-634.
- Taraf* (2012), AKP Tam Gaz Yola Devam, 27 Temmuz 2012, s.13.
- Tarhan, Nevzat, (2010), *Toplum Psikolojisi*, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- tbmm.gov.tr, (2012a), (<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/293-298.pdf>;E.T. 07.01.2012).
- tbmm.gov.tr, (2012b), (<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d20/c061/tbmm20061131ss0383.pdf298.pdf>;E.T. 16.02.2012).
- tbmm.gov.tr, (2012c), “7/11/1982 Tarih ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

- Teklifi ile AY Komisyonu Raporu”,
<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss497.pdf> (E.T.26.09.2012).
- tbmm.gov.tr, (2012d), (<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-8701c.pdf>:
E.T. 24.11.2012).
- tbmm.gov.tr, (2012e), (<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-0579c.pdf>:
E.T. 01.11.2012).
- tbmm.gov.tr, (2013),
(http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.sorgu_yonlendirme:
E.T. 01.08.2013).
- Tekin, Ahmet Selçuk, (2008), *Türk Emniyet Teşkilatında Müzakere ve Müzakerecilik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Tezkoopiss.org, (2012), “Dünya’da ve Türkiye’de Sendikal Hareketin Kısa Tarihi ”
<http://www.tezkoopiss.org/yayin/egitim/6.pdf> (E.T. 02.01.2012).
- Tid.web, (2012), “1978 Kahramanmaraş Toplumsal Olaylarının Analizi”,
http://www.tid.web.tr/ortak_icerik/tid.web/140/toplumsay%20olaylarin%20analizi%20Marass.pdf (12.06.2012).
- Tilly, Charles, (2008), *Toplumsal Hareketler*, Orhan Düz (çev.), 1. Baskı, İstanbul: Babil Yayınları.
- Tokgöz, Fikret, (1983), “Kolluk Kuvvetleri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 6, ss.1626-1636.
- Tokgöz, Oya, (1998), “Kamu Yönetiminde Medyanın Rolü”, *Amme İdaresi Dergisi*, 31 (1), ss.45-56.
- Topçu, Nurettin, (2004), *İradenin Davası Devlet ve Demokrasi*, 2. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tr.wikipedia.org, (2011), (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Sivilitaatsizlik#Ba.C5.9Fl.C4>:
E.T. 29.06.2011).
- Tr.wikipedia.org, (2012a), (http://tr.wikipedia.org/wiki/Molotov_kokteyli:
E.T. 18.06.2012).

Tr.wikipedia.org, (2012b), (http://tr.wikipedia.org/wiki/Kud%C3%BCs_Mitingi:
E.T. 16.10.2012).

Trthaber.com, (2013), "'Twitter İşbirliğine Yanaşmadı",
<http://www.trthaber.com/haber/gundem/twitter-isbirligine-yanasmadi-91007.html> (E.T. 26.06.2013).

Trt.net, (2012), "İstanbul'da Polise Hain Saldırı",
<http://www.trt.net.tr/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=a41a3d5c-056d-4695-8254-92aa962f5eaf> (E.T. 25.10.2012).

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2009), *23. Dönem 3. Yasama Yılı Faaliyet Raporu*,
Ankara: TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Yayınları Yayın No:20.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2010), *23. Dönem 4. Yasama Yılı Faaliyet Raporu*,
Ankara: TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Yayınları Yayın No:23.

Türk Dil Kurumu, (1998), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Tabipler Birliği, (2011), *Kimyasal Silahlar Gösteri Kontrol Ajanları*,
Ankara.

Türk Tabipler Birliği, (2013), *Kimyasal Gösteri Kontrol Ajanlarıyla Temas Edenlerin Sağlık Sorunlarını Değerlendirme Raporu*, Ankara.

Tuncay, Suavi, (2002), "Şiddet Örüntülerine Yönelik Siyasal ve İdeolojik Hareketlerin Psikolojik ve Sosyolojik Analizi", *Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu*, 17-19 Ekim 1996, Elazığ: Fırat Üniversitesi Rektörlüğü, s.705-722.

Turgut, Nükhet, (1982), *Siyasal Muhalefet*, 1. Baskı, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

Turgut, Kasım, (2010), "Toplumsal Olay Sürecinde Alınması Gereken Önlemler", *İdarecinin Sesi Dergisi*, 140, ss.18-22.

Turkiyegazetesi.com, (2012), "Bingöl'de Mayın Tuzağı:8 Şehit",
<http://www.turkiyegazetesi.com/haberdetay.aspx?haberid=549349> (E.T. 22.09.2012).

- Türmen, Rıza, (2012), “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Teklifi”, <http://www.tbmm.gov.tr/d24/2/2-0260.pdf> (E.T. 22.09.2012).
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, (2013), *Sivil Toplum İzleme Raporu-2012*, İstanbul.
- Tüysüz, Zekeriya, (2009), *Siyaset Teorisinde Mükemmeliyetçilik*, 1. Baskı, Ankara: Liberte Yayınları.
- Uluslararası Af Örgütü, (2010), *Çocuk Hakları Evrenseldir: Türkiye’de Terörle Mücadele Yasaları Altında Adil Olmayan Yargılanmalara Son Verin*, İngiltere.
- Uncu, Baran Alp, (2011), “Barış Hareketleri”, Birhan Kartal ve Belkıs Kümbetoğlu (Ed.), *Yeni Toplumsal Hareketler*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.168-205.
- Unicankara.org, (2012), (<http://www.unicankara.org.tr/index.php?ID=41&LNG=1>: E.T. 14.09.2012).
- Upem.pol, (2012), (<http://www.upem.pol.tr>:E.T. 25.12.2012).
- Uslu, Emre, (2013), “Gezi Parkı Olayları Hakkında Polis Ne Düşünüyor”, *Taraf*, 05 Haziran 2013, <http://www.taraf.com.tr/emre-uslu-2/makale-gezi-parki-olaylari-hakkinda-polis-ne-dusunuyor.htm> (E.T:11 Haziran 2013).
- Uslu, Salim, (1997), “Toplumsal Olayların Yönetimi”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi Sempozyumu*, 16-18 Ekim 1996, Ankara: Polis Akademisi Başkanlığı, ss. 399-405.
- Uysal, Ayşen, (2006), “Cop Gölgesinde Politika: Türkiye’de Toplumsal Olay Polisliği ve Sokak Eylemleri”, *Mülkiye Dergisi*, 30 (253), ss.79-94.
- Uzun, Cem Duran, (2012), “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu (Anayasa Şikâyeti) Beklentiler ve Riskler”, *SETA Analiz*, 50.
- Wilson, Q. James, (1970), “Polis Yönetiminin Karşılaştığı Güçlükler”, Selçuk Yalçındağ (çev.), *Amme İdaresi Dergisi*, 3 (4), ss. 72-85.
- yargitaycb.gov.tr, (2013), (<http://www.yargitaycb.gov.tr/belgeler/site/documents/siyasipartiler.pdf> E.T. 02.01.2012).

- Yarsuvat, Duygun, (2012), “Siyasi Hürriyetler Aleyhine Cürümler: Türk Ceza Kanununda Toplantı Hürriyetinin Korunması, <http://www.iudergi.com/tr/index.php/hukukmecmua/article/view/4421/4016> (E.T. 02.01.2012).
- Yaşar, Yılmaz, (2005), *Açıklamalı Polis Meslek Hukuku*, Ankara: Mustafa Kitabevi.
- Yaylacı, Filiz Göktuna, (2011), “Yeni Toplumsal Hareketler ve Kimlik”, Birhan Kartal ve Belkıs Kümbetoğlu (Ed.), *Yeni Toplumsal Hareketler*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 84-103.
- Yenisey, Feridun, (2008), “Faili Tekrar Tanımaya Yarayan Önleme Ve Koruma Tedbirleri Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti, Parmak İzi Alma, Fotoğraf Çekme Fizik Kimliğin Tespiti”, *Polise Görev, Yetki Ve Sorumluluk Veren Mevzuat Uygulamalarına İlişkin Eğitim Projesi (MUYEP) Tebliğleri-II*, Ankara: EGM Yayınları: 404, ss. 5-16.
- Yenisafak.com, (2012), “Beyoğlu'nda Şehit Ailelerine Destek Gösterisi”, <http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/beyoglunda-sehit-ailelerine-destek-gosterisi-21.08.2011-336773> (ET. 21.05.2012).
- Yeşil, Ahmet, (2004), “Türkiye’de Modernleşme ve Bürokrasi”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 76, ss.105-117.
- Yıldırım, İbrahim, (2004), *Demokrasi STK ve Yönetişim*, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, Mete, (2013), “Kamu Politikası”, <http://www.acikderss.org.tr/course/view.php?id=66> (E.T. 18.06.2013).
- Yıldız, Özkan, (2007), “STK, Özerklik: Kavramsal Bir Açılım”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (19), ss.53-58.
- Yılmaz, Mustafa, (2007), *Polisin Zor Kullanama Yetkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- yok.gov.tr, (2012), (<http://www.yok.gov.tr/content/view/527/222/lang.tr/>):E.T. 24.11.2012).

- Yurtgazetesi.com, (2013), “Arınç: Gerekirse Askeri Çağırırız”,
<http://www.yurtgazetesi.com.tr/politika/arinc-gerekirse-askeri-cagiririz-h36859.html> (E.T. 18.06.2013).
- Yüce, Sibel Güzel ve Demir, Özden, (2011), “Polis Adaylarının Demokrasi Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla incelenmesi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 3 (2), ss.147-178.
- Yürüşen, Melih, (2004), “Türk Modernleşmesini Karakterize Eden Başlıca Engeller Üstüne Bir Deneme”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 36, ss.27-54.
- Zaman.com, (2012a), “Molotof Silah Sayıldı, Olaylar Yarı Yarıya Düştü”,
<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1299681> (E.T. 18.06.2012).
- Zaman.com, (2012b), “Kapatılan ÇK Tekrar Kuruluyor”,
<http://arsiv.zaman.com.tr/2003/05/04/haberler/butun.htm> (E.T. 23.07.2012).

GÖRÜŞMELER

1. Sınıf Emniyet Müdürü, (17 Mayıs 2012), Ankara.
2. Sınıf Emniyet Müdürü, (18 Mayıs 2012), Ankara.
3. Sınıf Emniyet Müdürü, (25 Haziran 2012), Kayseri.
4. Sınıf Emniyet Müdürü-1, (17 Mayıs 2012), Ankara.
4. Sınıf Emniyet Müdürü-2, (10 Mayıs 2012), Ankara.
4. Sınıf Emniyet Müdürü-3, (15 Mayıs 2012), Ankara.
4. Sınıf Emniyet Müdürü-4, (07 Kasım 2012), Ankara.
4. Sınıf Emniyet Müdürü-5, (07 Kasım 2012), Ankara
- Emniyet Amiri-1, (06 Kasım 2012), Ankara.
- Emniyet Amiri-2, (17 Mayıs 2012), Ankara.
- Emniyet Amiri-3, (11 Mayıs 2012), Ankara.
- Başkomiser, (13 Aralık 2012), Kayseri.
- Komiser, (14 Mayıs 2012), Ankara.
- Komiser Yardımcısı, (14 Mayıs 2012), Ankara.
- Polis Memuru, (25 Haziran 2012), Kayseri.
- Dal, Serhat, (8 Kasım 2012), Ankara.
- Sendikacı, (05.02.2013).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :Ufuk TAŞCI
Doğum Yeri :Ankara
Mesleği :Emniyet Görevlisi

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Polis Akademisi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Yabancı Dil Puan ve Türü : KPDS- 73
Bilimsel Faaliyetler : Kurum bünyesinde Sınır Polisi Eğitimcileri ve Kurum Kültürü Eğitici kitaplarının hazırlanması ve yazılmasında bulunmuştur.

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler : Avrupa Birliği ortaklı Sınır Polisinin Eğitimi Projesinde yer almıştır.
Çalıştığı Kurumlar : Ankara, Elazığ, Kayseri İl Emniyet Müdürlüklerinde ve Polis Akademisinde çalışmış, Kosova, Irak, Sudan, Finlandiya ve Kırgızistan'da Eğitici ve görevli olarak bulunmuştur.

İletişim

E-Posta : ufuktasci@hotmail.com
Tel. : 0 505 3126905
Tarih : 01.11.2013